

M A R I S C R I I T O R I R O M Â N I

IORDACHE GOLESCU

Scrieri alese

Teatru * Pamflete * Proză * Versuri * Proverbe * Traduceri
Excerpte din CONDICA LIMBII RUMÂNEȘTI și din BĂGĂRI DE SEAMĂ ASUPRA CANOANELOR GRAMĂTICEȘTI

Ediție și comentarii de MIHAI MORARU
Tabel biobibliografic și repere critice de COMAN LUPU

Cuvînt înainte și coordonare de **acad. AL. ROSETTI**

CARTEA ROMÂNEASCĂ

1990

Coperta de *V. Socoliuc*

ISBN 973-23-0114-7

CUVÎNT ÎNAINTE

Iordache Golescu (1768—1848), numele sub care era cunoscut Gheorghe Golescu, a fost unul dintre cei mai activi cărturari şi oameni de stat ai Ţării Româneşti în prima jumătate a sec. al XIX-lea. După ce şi-a însuşit, la Academia de la Sf. Sava, o cultură aleasă, el a ocupat diferite funcţii în administraţia statului (mare stolnic, mare logofăt, mare vornic etc.). Cunoştea limbile: greacă, latină, italiană, germană, franceză. Împreună cu Constantin Bălăceanu, este unul dintre protectorii devotaţi ai învăţămîntului în limba naţională. El este cel care l-a angajat pe Gheorghe Lazăr la Şcoala românească de la Sf. Sava (1818). Prin activitatea şi ideile sale a contribuit la pregătirea revoluţiei de la 1848. Autor al mai multor piese de teatru şi satire politice, caracterizate printr-o vervă neobişnuită, rămase în mare parte în manuscris, al unei voluminoase gramatici, terminată în 1832 şi publicată în 1840, al unei impunătoare *Condici a limbii rumâneşti*, al unei culegeri de folclor paremiologic pline de umor şi savoare, al mai multor disertaţii şi dialoguri filosofico-morale, al mai multor traduceri din franceză în neogreacă (Bernardin de Saint-Pierre, Montesquieu), pentru care îşi are locul său în istoriile literaturii neogreceşti şi în studiile privind relaţiile literare dintre Franţa, Grecia şi Ţara Românească, în sfîrşit, traducător al unei părţi din *Iliada* în limba română, în versuri fluente, Iordache Golescu se înscrie printre primii scriitori din literatura artistică română modernă. Academia Română şi Universitatea din Bucureşti au cuvînt să-l considere între membrii fondatori. Din păcate, opera sa, mai ales *Condica limbii rumâneşti*, scriere într-adevăr monumentală, dicţionar complet al limbii

române de atunci, operă lexicografică în același timp explicativă și enciclopedică, ca și culegerea de folclor, spre a nu mai vorbi de o altă operă lexicografică monumentală, *Dicționarul clin-român* (9 volume *in folio)*, au rămas pînă astăzi, în cea mai mare parte, inedite.

Împreună cu prietenul Virgil Cândea am format un colectiv de filologi, lingviști și istorici literari, care au început lucrul la transcrierea *Condicii limbii rumânești*.

O antologie amplă din scrierile literare **ale lui** Iordache Golescu, în care este cuprinsă pentru prima dată și o parte din *Condică...*, apare acum la Editura Cartea Românească, în redacția lui Liviu Călin. Volumul reunește totodată și o serie de studii privind diverse aspecte ale operei lui Iordache Golescu. Aceste studii sînt, unele, publicate mai demult, majoritatea în periodice, iar altele au fost elaborate special, acum, pentru ca în cadrul capitolului de studii al antologiei, să poată fi urmărite toate laturile activității literare, lingvistice și folcloristice a lui Iordache Golescu.

AL. ROSETTI

Notă asupra ediției

Ediția de față are drept scop readucerea în actualitate a unora dintre scrierile lui Iordache Golescu, autor insuficient cunoscut tocmai datorită faptului că părți importante ale operei sale au rămas pînă astăzi în manuscris. Singura dintre lucrările sale care a fost tipărită în timpul vieții autorului este gramatica sa, intitulată *Băgări de seamă asupra canoanelor gramăticești* apărută în 1840 — dată relativ depărtată de cea a redactării (cca. 1827-1828) — la București, în tipografia lui Ion Heliade Rădulescu. Celelalte lucrări se păstrează în general în manuscrise autografe reflectînd stadii diverse de redactare, de la o formă apropiată de cea definitivă pentru piesele de teatru și dialogurile morale din ms. BAR **2880** (transcrise după anul 1845), precum și pentru colecția de folclor din ms. BAR **213**, pînă la forme „de lucru" pentru monumentalele sale lucrări lexicografice (*Condica limbii rumânești*, mse. BAR **844—850**; *Dicționar elino-român*, mse. BAR **852—860**; *Dicționar român-grec*, ms. BAR **851**) și pentru fragmentul de traducere a *Iliadei* din ms. BAR **2880**. Ms-ele conținînd traduceri din franceză în neogreacă, făcute înainte de 1817, sînt practic necercetate (v. N. Bănescu, *Viața și scrierile marelui vornic Iordache Golescu*, Vălenii de Munte, 1910, pp. 98—101 și Perpessicius, *Iordache Golescu, lexicolog, folclorist și scriitor* în *Mențiuni de istoriografie literară și folclor*, 1948—1956, [1957], p. 257). Cîteva dintre piesele de teatru ale lui Iordache Golescu au circulat în mse.; este vorba de piesele *Barbul Văcărescul, vînzătorul țării*, existentă, pe lîngă versiunea autografă din ms. BAR **2880**, și în ms. BAR **2891**, de *Starea Țării Rumânești pă vremea asidosiei*, de *Povestea huzmetarilor*, păstrate și în manuscrisele BAR **203** și **591**, precum și de *Anaforaoa boierilor...*, aflată și în ms. BAR **5531**.

Dintre scrierile care rămîn încă în manuscris, cea mai importantă este *Condica limbii rumânești*, din al cărei deosebit de interesant conținut excerptele reproduse în ediția de față nu reprezintă decît o mostră infimă; de asemenea, din colecția de folclor păstrată în ms. BAR **213** nu reproducem decît ff. 1^r—54^r, conținînd prima parte a colecției, *Pilde i tîlcuirea lor;* spre deosebire de alte ediții parțiale și, în primul rînd, de cea

a lui I.A. Zanne, în ediția de față este menținută unitatea structurală a acestor capitole. Am încercat însă în ediția de față să cuprindem partea cea mai însemnată a scrierilor cu caracter *literar* ale lui Iordache Golescu; din această parte a operei sale rămîn nepublicate doar dialogurile morale aflate, sub titlul *Cărticică cuprinzătoare de cuvintele ce am auzit dă la însuș cugetul mieu*, în ms. BAR **2880**, ff. 62^r—99^v, text românesc și grecesc, și epigrama grecească închinată lui Rigas Velestinlis în 1797. Dintre scrierile atribuite lui Iordache Golescu am inclus în această ediție *Comedia ce s-au lepădat la vistierie*... [*Tarafurile cele ce așează domnia*], cu rezervele expuse în comentariu, dar nu *Conversație prietenească* (v. L.D. Aramă în „Manuscriptum", nr. 1, 1984, pp. 128-136) și nici *Obșteasca tînguire*, text diferit de *Anaforaoa boierilor*... (v. N. Iorga, *Istoria literaturii române în sec. al XVIII-lea*, ed. I, 1901; ed. a II-a, 1926—1933; ed. a III-a, îngrijită de B. Theodorescu, 1969, vol. II, p. 295; cf. N. Bănescu, *op. cit.*, p. 52); nu am inclus în ediția de față *Cuvîntare asupra limbii românești*, care nu îi aparține lui Iordache Golescu (textul a fost publicat de N.A. Ursu, cu ipoteza paternității lui Grigore Pleșoianu, în *Studii de limbă literară și filologie*, I, 1969, pp. 155—170; ipoteza paternității lui Iordache Golescu asupra textului în Elena Grigoriu, *Istoricul Academiei Domnești de la Sf. Sava. Contribuții documentare*, 1978, pp. 174—176).

Dat fiind caracterul preponderent al ms-elor autografe între cele ce păstrează scrierile lui Iordache Golescu, s-au putut determina unele particularități lingvistice și grafice ale autorului și, în consecință, s-au adoptat anumite soluții de transcriere, dar e neîndoielnic că unele dintre aceste soluții vor fi susceptibile de ameliorări pe măsură ce imensul material literar, lexicografic și folcloric rămas de la Iordache Golescu va fi cunoscut și studiat în vederea editării integrale.

În reproducerea textelor am adoptat principiul transcrierii fonetice interpretative, ținînd seamă atît de particularitățile de grafie ale autorului și de posibilele pronunții dialectale pe care le certifică anumite grafii, cît și de caracterul convențional al unora dintre normele ortografiei actuale. Am aplicat astfel principiile ortografiei actuale în cazul formelor paradigmatice ale verbului *a fi*, nereproducînd notația caracterului preiotat al lui *e* inițial din grafia autorului; la fel am procedat în cazul pronumelor personale (*el*, *ea* ș.a.), al celor de politețe (*dumneaei*), al formelor feminine ale unor pronume demonstrative (*aceea*, *ceealaltă* etc.). În cazul unor grafii ce marchează fonetisme sau fapte de fonetică sintactică existente și azi, dar pe care ortografia actuală le tratează în mod convențional, am transcris conform ortografiei actuale; astfel: *abea*, *aceștea*, *chear*, *me-au*, *țe-am*, *țe-l* au fost transcrise: *abia*, *aceștia*, *chiar*, *mi-au*, *ți-am*, *ți-l*. Valorile slovelor ѧ, ѫ și ъ au fost de asemenea stabilite în funcție de ortografierea actuală a cuvintelor respective; menționăm că slova ъ în poziție inițială, folosită consecvent de autor la formele oblice ale pronumelor personale, a fost transcrisă *î*,

cu excepţia cîtorva cazuri de cuvinte ca *ării*, *ăripi*, *ărdice* în care ea are evident valoarea *ă*. În cazul succesiunilor de slove ïѥ, ïꙗ, ïю, am transcris (cu excepţia formelor de imperfect şi de perfect simplu ale verbelor de conjugarea a IV-a) conform ortografiei actuale *ie*, *ia*, *iu*.

Unele forme grafice reflectă tendinţa lui Iordache Golescu de a marca fie elementele constitutive ale unui cuvînt, fie apropierea de etimon, fie dorinţa de a regulariza anumite forme paradigmatice. Dintre acestea nu am păstrat grafii precum с'ъл, с'ъш *(cf. supra)*; nu am reprodus nici notarea cu apostrof pe care autorul o aplică în cazul unor prepoziţii la origine compuse *(d'în*, *p'în* etc.), nici formele scrise disjunct ale unor pronume şi ale unor adverbe nehotărîte *(cei lalţi*, *oare ce*, *or ce*, *vre unul*, etc.); de asemenea, în cazul prepoziţiei *dă la*, scrisă în mod consecvent împreunat, şi în cazul formelor de plural ale unor pronume posesive scrise *ai noştrii*, *ai voştrii*, am aplicat normele ortografiei actuale.

Am păstrat însă grafii care notează fonetisme dialectale sau arhaice, precum: iotacizarea verbelor *(să cază*, *să scoaţă*, *să vază* ş.a.), pronunţarea dură a unor consoane *(adăvăr*, *arîndaş*, *armăşîie*, *bumbaşîri*, *dă*, *dănainte*, *jîmblă*, *pă*, *pătutindinea*, *sfîşîie* etc.); am păstrat şi oscilaţiile grafice în cazurile cînd reflectă posibile pronunţii: *boierănaşi/boiernaşi*, *îndrăsnit/îndrăznit*, *magar/măgar*, *răsipi/risipi* etc.; de asemenea am păstrat ca atare formele grafice care reflectă pronunţarea dialectală a unor cuvinte precum: *aiduc*, *ambar*, *engher*, *îrb*, *meenghiu*, *oră*, *paar* fără *h* iniţial sau median. La fel am procedat şi pentru notarea prin *o* a lui *u̯* semivocalic în cuvinte ca: *dooă*, *ocaoa*, *zioa*, fenomen curent încă în ortografia vremii.

O particularitate a scrisului (poate şi a pronunţiei?) lui Iordache Golescu o constituie notarea destul de consecventă a lui *ţ* (uneori şi a lui *z*) prin *s* în cuvinte precum: *aides* (pt. *haideţ*), *învăsaţi* (pt. *învăţaţi)*, *să şasă* (pt. *să şază)*, *supsire* (cu slova ѱ, pt. *subţire)* etc.; am păstrat această particularitate, iar, în cazurile în care sensul era mai greu de dedus din context, am reconstituit, după *sic*, în paranteză, forma corectă.

Notele autorului, numerotate cu cifre, au fost reproduse ca atare în subsolul paginii. Variantele textuale la care autorul a renunţat au fost reproduse cu cursive, sub asterisc, în subsolul paginii. Tot cu asterisc au fost marcate şi traducerile făcute de editor ale unor cuvinte şi expresii străine. Completările autorului aflate pe foi anexate au fost introduse în text la locurile indicate de autor. Cu un semn grafic special (●) am marcat sublinierile pe care le-a făcut Eminescu lecturînd colecţia de folclor a lui Iordache Golescu.

Excerptele din *Condica limbii rumâneşti* au fost făcute luînd drept criteriu prezenţa anumitor termeni în opera literară şi în colecţia de folclor a lui Iordache Golescu, în aşa fel încît cuvintele selectate din *Condică...* să constituie în acelaşi timp şi un glosar al scrierilor sale. Întrucît termenii glosaţi prin inter-

mediul *Condicii*... provin din întreaga operă literară şi folclorică a lui Iordache Golescu, nu doar din cea publicată în ediţia de faţă, cititorii sînt rugaţi să se orienteze după indicaţiile aflate în urma cuvintelor şi după siglele menţionate în comentariile la *Condică*... Acele cuvinte care nu au astfel de indicaţii reprezintă cuvinte-titlu la care face trimitere autorul însuşi, tratînd sub un astfel de cuvînt un grup semantic mai larg (v. *albie*, *arşîn*, *ban* etc.).

Capitolul intitulat *Repere critice* conţine atît studii sau fragmente de studii, publicate în volume şi în periodice, referitoare la diversele aspecte ale operei lui Iordache Golescu, cît şi studii şi comentarii inedite, privind laturi mai puţin cercetate ale activităţii acestuia.

TABEL BIOBIBLIOGRAFIC

1768 **(1776?).** Se naşte Gheorghe Golescu, mai cunoscut sub numele de Iordache Golescu, frate mai mare al lui Dinicu Golescu. Prin grija părinţilor, învaţă — mai întîi acasă, apoi la Academia grecească din Bucureşti — cu cei mai renumiţi profesori ai timpului, însuşindu-şi o temeinică şi vastă cultură clasică şi modernă. În afară de neogreacă, limbă a culturii aristocratice şi a administraţiei din epocă, mai cunoaşte latina, italiana, franceza şi germana. Cărturar autentic, spirit activ şi de o largă deschidere, Iordache Golescu desfăşoară o bogată activitate culturală, dar şi administrativ-politică: mare stolnic, apoi mare logofăt şi mare vornic la curtea domnească, se ocupă în acelaşi timp de propăşirea neamului românesc, întemeind şcoli, elaborînd instrumentele fundamentale pentru procesul de învăţămînt (gramatici, dicţionare) şi încurajînd trimiterea la studii în străinătate a unor tineri români, ca bursieri.

1817 Participă la elaborarea regulamentului şcolilor din Bucureşti.

1818 Membru în Eforia şcolilor din Bucureşti, din care face parte, cu o scurtă întrerupere, pînă în 1830. Sprijină angajarea lui Gheorghe Lazăr la şcoala românească de la Sf. Sava.

1821 În timpul revoluţiei conduse de Tudor Vladimirescu, se refugiază la Braşov, unde se interesează de viaţa cultural-literară a oraşului.

1829 Se numără printre membrii Divanului săvîrşitor al Regulamentului organic.

1831 Participă la Obşteasca extraordinară adunare pentru revizuirea Regulamentului organic.

1832 Termină redactarea lucrării *Băgări de seamă asupra canoanelor gramăticeşti*, care va fi publicată în 1840, la Bucureşti, şi tot atunci, probabil, sfîrşeşte elaborarea *Condici limbii rumâneşti.*

1834—43 Transcrie pentru tipar *Condica limbii rumâneşti*, un important dicţionar rămas încă nepublicat.

1838 Este prezident al Sfatului consultativ.

1840 Apare *Băgări de seamă asupra canoanelor gramăticești,* la București, în tipografia lui Eliade.

1844 Membru al Înaltului Divan, funcție din care este demis de domnitorul Gheorghe Bibescu.

1847 Este numit membru la Înalta Curte de Justiție.

1848 Iordache Golescu moare la **Orșova,** în drum spre Mehadia, lăsînd țării o bogată zestre culturală.

1988 La 24 iunie, într-o sesiune festivă, organizată de Academie este omagiată personalitatea cărturarului Iordache Golescu. Au prezentat comunicări: acad. Al. Rosetti, Mioara Avram, Coman Lupu, Mihai Moraru, Constantin Negreanu, Andrei Nestorescu și Zamfira Mihail.

Opera

Teatru

— *Starea Țării Rumânești acum în zilele măriei sale Ioan Caragea voevod, pă vremea asidosiei.*

— *Comédia ce să numește Barbul Văcărescul, vînzătorul țării.*

— *Starea Țării Rumânești pă vremea pămîntenilor.*

— *Mavrodinada sau Divanul nevinovat și dăfăimat sau Copiii sărmani nevîrstnici și năpăstuiți.*

Satire politice

— *Povestea huzmetarilor.*

— *Anaforaoa boierilor pentru întocmirea prăvililor, în zilele mării-sale Ioan vodă Caragea.*

— *Prescurtă însemnare dă turburarea Țării Rumânești, ce s-a întîmplat la leat 1821, mart, după moartea lui Aleco vodă Șuțu.*

Disertații și dialoguri etico-filozofice

— *Cărticică coprinzătoare dă cuvintele ce am auzit dă la însuș cugetul mieu.*

Folclor

— *Pilde, povățuiri i cuvinte adăvărate și povești,* o culegere din înțelepciunea populară, publicată parțial de Iuliu A. Zanne.

Lexicografie

— *Condica limbii rumânești,* un dicționar explicativ și enciclopedic, cea mai importantă lucrare lexicografică pentru studiul neologismelor din epoca de început a occidentalizării romanice a limbii române.

— *Dicționar elin-român,* manuscris în 9 volume, in-folio.

— *Dicționar român-grecesc,* lucrare de proporții reduse față de dicționarul bilingv anterior menționat.

Gramatică

— *Băgări de seamă asupra canoanelor gramăticești*, singura lucrare apărută antum.

Traduceri

— Din franceză (Montesquieu, Bernardin de Saint-Pierre) în neogreacă.

— Din grecește (*Icoana lui Chevit* și cam 1/3 din cîntul I al *Iliadei*) în românește.

Scrieri publicate

1840 *Băgări de seamă asupra canoanelor gramăticești*, București.

1872 *Tarafurile cele ce așează domnia* (atribuită lui Iordache Golescu), publicată de B.P. Hasdeu în „Columna lui Traian", București, III, 7, și reluată în 1894 de V.A. Urechia, în *Istoria românilor*, VII, București.

1900 *Povățuiri i cuvinte adăvărate*, în Iuliu A. Zanne, *Prover-românilor*, VIII, București.

1901 *Asemănări*, în Iuliu A. Zanne, *Proverbele românilor*, IX, București, p. 7—211.

1910 *Bucăți alese din ineditele sale*, în N. Bănescu, *Viața și scrierile marelui vornic Iordache Golescu*, Vălenii de Munte, p. 109—301.

1930 *Prescurtă însemnare dă turburarea Țării Rumânești*, în Emil Vîrtosu, *Iordache Golescu și întîmplările anului 1821*, „Viața românească", XXII, 83, p. 251—264.

1960[2] *Comedia ce să numește Barbul Văcărescul, vînzătorul țării*, în vol. *Primii noștri dramaturgi*, ed. îngrijită și glosar de Al. Niculescu; antologie, studiu introductiv și note bio-bibliografice de Fl. Tornea, București, p. 7—46.

1968 *Starea Țării Rumânești*, în vol. *Satire și pamflete (1800—1849)*, ediție îngrijită și prefață de Gh. Georgescu-Buzău, București, p. 18—37.

1973 *Proverbe comentate*, ediție îngrijită și prefață de Gh. Paschia, București.

1975 *Povățuiri pentru buna-cuviință*, ediție îngrijită de Gh. Paschia, prefață de Marin Bucur, București.

1987 *Prefața (Înainte-cuvîntare)* la *Băgări de seamă asupra canoanelor gramăticești*, publicată de Ecaterina Goga în vol. *Istoria gîndirii lingvistice românești. Texte comentate*, I, redactor responsabil: prof. dr. Lucia Wald, București, p. 198—202.

Lucrări despre Iordache Golescu și opera lui

1. AVRAM, Mioara, în vol. *Istoria lingvisticii românești*, coordonator: acad. Iorgu Iordan, București, 1978, p. 54—57.

2. AVRAMESCU, T., *În legătură cu începuturile dramaturgiei românești*, în „Viața românească", București, XIV (1961), 3.

3–5. BĂNESCU, N., *Un dicționar al limbii române de vornicul Iordache Golescu*, în „Semănătorul“, nr. 12–17, 1910. *Viața și scrierile marelui vornic Iordache Golescu*, Vălenii de Munte, 1910, p. 7–105. *Marele vornic Iordache Golescu*, București, 1935.
6–7. BENGESCO, Georges, *Une famille de boyards lettrés roumains au dix-neuvième siècle: Les Golesco*, Paris, [1922], p. 53–102. *Despre activitatea literară a unor membri ai familiei Golescu în cursul secolului al XIX-lea*, București, 1923, p. 12–24.
8–9. BRĂDĂȚEANU, Virgil, *Drama istorică națională. (Perioada clasică)*, București, 1966, p. 21–26. *Comedia în dramaturgia românească*, București, 1970, p. 36–39.
10. CAMARIANO, N., *Primele traduceri din Bernardin de Saint-Pierre în literatura neogreacă*, în „Revista Fundațiilor Regale“, București, IX (1942), 6.
11–12. CĂLIN, Cornelia, *„Condica limbii rumânești“ și contribuția lui Iordache Golescu la cunoașterea culturii noastre populare*, în „Revista de etnografie și folclor“, București, XXI (1976), 1. *Literatură și mitologie populară în „Condica...“ lui Iordache Golescu*, în „Revista de istorie și teorie literară“, București, XXVI (1977), 1.
13–14. CĂLINESCU, G., *Material documentar: Iordache Golescu*, în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor“, t. IX (1960), nr. 4, p. 740–742. *Studii și cercetări de istorie literară*, ediție îngrijită și prefață de Al. Piru, București, 1966, p. 15–21.
15. CORNEA, Paul, PĂCURARIU, D., *Curs de istoria literaturii române moderne*, București, p. 95–100.
16. DUȚU, Alexandru, *Cărțile de înțelepciune în cultura română*, București, 1972, p. 95–97.
17–18. FAIFER, Florin, *Iordache Golescu*, în „Convorbiri literare“, Iași, 1974, 2, și în *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979, p. 405–407.
19. GOGA, Ecaterina, *Iordache Golescu*, în vol. *Istoria gîndirii lingvistice românești. Texte comentate*, I, redactor responsabil: prof. dr. Lucia Wald, București, 1987, p. 196–198, 205–206.
20. IORGA, N., *Istoria literaturii românești*, I, București, 1925, p. 75–76.
21. KIRILEANU, G.T., *Cuvinte poporane din dicționarul manuscript al marelui vornic Iordache Golescu*, în „Șezătoarea“, Fălticeni, XVIII (1922), nr. 3–4, p. 105–108; nr. 5, p. 144–146; nr. 6, p. 161–164.
22. LAMBRIOR, Al., *Un manuscript al vornicului Iordachi Golescu*, în „Convorbiri literare“, Iași, VIII (1874), 2, p. 66–83.
23–25. LUPU, Coman, *Le lexique d'origine latino-romane dans la „Condica“ de Golescu*, în „Bulletin de la Société Roumaine de Linguistique Romane“, București, X (1974),

p. 111—116. *Iordache Golescu și Romania*, în vol. *Cercetări actuale în domeniul limbilor și literaturilor străine*, București, 1975, p. 126—131. *Lexicul romanic în „Condica limbii rumânești" a lui Iordache Golescu*, în vol. *Unitate și diversitate în Romania*, București, 1976, p. 151—167.

26. MASSOF, Ioan, *Teatrul românesc. Privire istorică*, I, București, 1961, p. 129—134.

27—29. PANAITESCU-PERPESSICIUS, D., *Iordache Golescu, lexicolog, folclorist și scriitor*, în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor", București, III (1954), p. 27—38. *Mențiuni de istoriografie literară și folclor (1948—1956)*, București, 1957, p. 199—269. *Teatrul lui Iordache Golescu*, în „Scrisul bănățean", Timișoara, VIII (1957), 5, p. 63—67.

30. PIRU, Al., *Istoria literaturii române*, II, București, 1970, p. 224—233.

31. POPOVICI, D., *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, 1945, p. 343—344.

32. ROSETTI, Al., CAZACU, B., ONU, Liviu, *Istoria limbii române literare. I. De la origini pînă la începutul secolului al XIX-lea*, București, 1971², p. 535—550.

33. SECHE, Mircea, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, I, București, 1966, p. 35, 58—59, 69—71.

34—35. ȘĂINEANU, Lazăr, *Istoria filologiei române. Studii critice*, București, 1892¹, p. 125—141, 227 (1895², p. 104—116). *Doi gramatici munteni. Ienăchiță Văcărescu și Iordache Golescu*, în „Revista nouă", București, IV (1892), 11—12.

36—37. TORNEA, Fl., *Un dramaturg ignorat: Iordache Golescu*, în „Studii și cercetări de istoria artei", București, I (1954), 3—4. *Primii noștri dramaturgi*, București, 1960², p. X—XIV, 3—5.

38. ȚEPELEA, G., BULGĂR, Gh., *Momente din evoluția limbii române literare*, București, 1973, p. 147—148.

39. VÎRTOSU, Emil, *Iordache Golescu și întîmplările anului 1821*, în „Viața românească", XXII (1930), 83.

Teatru

Starea Țării Rumânești pă vremea asidosiei

[f. 4r] Aflînd morții dă asidosie, au trimis unul dintr-înșii să vază cum petrec oamenii în țară. Care, întorcîndu-să, arată starea țării. Această comedie să înțelege că să arată într-o cîmpie mare, plină dă morți, carii, strînși fiind pă lîngă un foc mare, ascultă la cinci obraze ce vorbesc.

Obrazele ce să coprind într-această comedie:

MOȘ STAN PÎRCĂLABUL
IONICĂ SINDIA
MARINICĂ BĂIATUL
VOICUL ZAPCIUL
DINCĂ LOGOFEȚELUL DĂ VISTIERIE

MOȘ STAN: Bine-ai venit, fătul mieu! Curînd te întorseși; ce veste ne-ai adus?

IONICĂ SINDIA: Curî... nd! Curî... nd! Mie mi să pare că prea mult am zăbovit. Și dă veneai și tu cu mine (cum ziceai), trebuia (cum ești așa dă bătrîn și neputincios și nu poți alerga), or să te las acolo singur, sau să rămîiu și eu cu tine în necazurile și valurile acelea.

MOȘ STAN: Ce zi...ci! Acum neca...zuri! Acum va...luri! Acum, cînd dăjdiile s-au iertat, orînduielile dă unt[1], orînduielile dă cară dă ocnă[2] cu totul au lipsit, angarale, podvezuri nu să mai aud[3], că toți, cu bani gata și bună

---

[1] Să împlinea unt din țară pentru cetățile turcești.
[2] Să trimitea cară la ocne, ca să cară sare la șchele.
[3] Să lua oameni, cară, fără plată, în felurimi dă slujbe.

tocmeală le cumpără toate, după zisa lui Dincă, logofețelul dă vistierie, ce aseară veni șî ne spuse că însuș el a umblat din sat în sat, cu porunci domnești povestitoare dă această milă [f. 4v] domnească.

IONICĂ: Adăvărat povestitoare, că ca o poveste ținu șî trecu, cît am zice „basnu bəsni".

MOȘ STAN: Noi gîndeam că alergi să ne dai dă știre să ișim cu toții mai curînd în țară, acum cînd puteam trăi în liniște, după zisa acelui logofețel.

IONICĂ: Adăvărat, liniște dă milă, liniște dă blîndețe, liniște dă îndurare, dă iertare șî dă toate celelalte fapte bune, iar dă jafuri șî dă prəzi, foc și pîrjol, îmbilșiugare mare.

MOȘ STAN: Pisemne că n-am priceput noi bine acel cuvînt grecesc «*asidosie*»[4], ce ne zicea logofețelul că s-a puplicarisit. Acest cuvînt, măcar că este grecesc, dar, totdeauna auzindu-l în urma răzmiriților, gîndeam că va să zică iertare dă dajdie, ceea ce, pă alte vremi, pururea să păzea.

IONICĂ: Adăvărat, cuvîntul acesta aceasta însem⟨n⟩ează, că așa auzeam șî eu dă la părinții miei cum că, dă cîte ori, după răzmirițe, să publicuia această asidosie, peșin să șî punea în lucrare, dar acum să vede că, or cuvintele s-au întors pă dos, ca cînd am întoarce foaia pă ceealaltă față, șî asidosie însemnează dajdie și dajdie, asidosie, sau că faptele omenești s-au sucit, adică, cum am zice, cînd vei să mănînci, ceri băutură și, cînd vei să bei, ceri dă mîncare și, cînd vrei să u⟨m⟩bli, stai și, cînd vei să stai, tu atunci alergi.

MOȘ STAN: Ionică, fătul mieu, eu aceasta nu pociu pricepe ce zici, spune-m mai curat, ce-ai văzut în țară? Dă ce te-ai speriat? Dă ce te-ai întors așa curînd?

IONICĂ: Bine știi, moșîcule, că în anul al doilea al domniei măriii sale domnului nostru...

MARINICĂ BĂIATUL: N-ar mai fi!

IONICĂ: Ion vod... [f. 5r]

MOȘ STAN: Zi șî tu: „ce ne-a fost", că acum nu ne mai este, că noi sîntem aici ca niște duși după lume. Au vei ca și aici să ne mai stăpînească?

---

[4] Adică iertare, nedare dă dajdie.

IONICĂ: Ferească Dumnezău! Să zic dar „ce ne-a fost". — Ion vodă Caragea, cînd tu erai pîrcălab şî eu sindie, pentru o răsură ce işîse în ţară cam îndoită şî întreită, atît la tetraminii[5], cît şî la triminii[6].

VOICUL ZAPCIUL: Tetramini...i! Şî trimini...i! Ce zi...ci? Şî nu zici mai bine triminotetraminii şî diminotriminii?

IONICĂ: Nu pricep ce zici, fă-mă să înţeleg mai bine, că tu eşti cel ce ne luai banii.

VOICUL ZAPCIUL: Aşa este, dar din poruncă. Nu ştii? Nu ţii minte? Ţi-ai uitat? Cînd vă ziceam: tetraminia mizilhanelilor pă mart, april, maiu şî iunie, şî apoiu tetraminia lui iunie, pă iunie, iulie, avgust şî septemvr<ie>; şî triminia lui martie, pă mart, april şî maiu, şî triminia lui maiu, pă maiu, iunie şî iulie. Asemenea şî celelalte tetraminii şî triminii; adică, unde o tetraminie să începe dă la martie şî să sfîrşaşte la iunie, ceealaltă tetraminie, în loc să înceapă dă la iulie, începe dă la iunie, luînd o lună din ceealaltă tetraminie şî, unde o tetraminie pă limba grecească va să zică vreme dă patru luni, ea să face numai dă trei luni.

MOŞ STAN: Zi mai bine că o face.

VOICUL ZAPCIUL: Bine zici, *o face*, şî aşa, o lună intră în dooă tetraminii, ca cînd ar fi cu curul în dooă luntre.

MARINICĂ BĂIATUL: Iar bine, că cînd să îneacă o luntre, ea rămîne în ceealaltă şî scapă.

MOŞ STAN: Iar bine, fătul mieu, din gură, dar cu fapta foarte rău pentru noi, că nu scăpam d-o tetraminie şî peşin intram în ceealaltă tetraminie, tot cu o lună, ca cînd am fi fost legaţi tot cu un lanţ şî dă o parte [f. 5v] şî dă alta.

MARINICĂ BĂIATUL: Şî cine nu era legat, tăiculiţă? Or ţi-ai uitat şî zici ca cînd am fi fost legaţi?

IONICĂ: Şî ce zici, moşîcule, că tot cu o lună intram în dooă tetraminii? Şî nu zici mai bine că tot cu o lună intram şî în tetraminii şî în triminii, că tot pă acele luni ne lua bani şî dă tetraminii şî dă triminii?

---

[5] Dare dă dajdie pă patru luni socotită.
[6] Dare dă dajdie pă trei luni socotită.

MOȘ STAN: Ca tăceți acum, să ne spuie Voicul zapciul, că el știe mai bine, ca un zapciu ce a fost. Zi, Voichiță dragă, șî spune-ne mai curat șî mai dăslușît, ca să putem pricepe șî noi, aici în odihnă, unde nu ne mai cere nimic, nu ne mai supără nimeni.

VOICUL ZAPCIUL: Asemenea șî la triminii șî la diminii, adică o lună să ține dă dooă tetraminii, dă dooă triminii, dă dooă diminii șî, mai dăslușît, o lună să face șî maiu șî iunie, șî iunie șî iulie, șî martie șî april, șî orce altă lună vei vrea, numai cum o numești, peșin să o șî plătești; șî așa șî aceste diminii le putem numi „monodiminii", „monominii"[7], tot pă limba grecească, că e limbă bogată șî frumoasă, muma limbilor, iar nu ca a noastră sărăcuță.

MOȘ STAN: Cu bogăția limbii lor s-au îmbogățit calicii dă greci din sărăcuța limba noastră. Căci muma îș mănîncă fiii săi ca să poată trăi, mai rău dăcît ohendra, pă care fiii săi o omoară ca să poată ieși în lume.

VOICUL ZAPCIUL: Dă era șî monominii, le puteam numi dismonominii, adică îndoite monominii, șî atunci am face luna dă șaizeci dă zile, iar dajdia s-ar numi dajdia dă lună, ca ridichile dă lună.

DINCĂ LOGOFEȚELUL: Taci, pentru Dumnezău, să nu te auză Belul.

VOICUL ZAPCIUL: Ba mai rău dăcît ridichile dă lună, că acestea o dată pă lună ies, iar acea dajdie ar fi, cum zici, dă dooă ori pă lună.

MARINICĂ BĂIATUL: Adică o bilșiugare dă dăjdii. [f. 6r]

IONICĂ: Ajungă-vă. ascultați ceea ce am văzut în țară, acum pă vremea asidosiei, daca vreți să ascultați; daca nu, lăsați-mă să mă odihnesc, că numai eu știu ce am tras pînă scăpaiu* din mîinile lor.

MOȘ STAN: Scoală-te, Ionică, nu te culca, spune șî iartă-ne, că noi n-avem răgulă (cum zic italienii, iar pă limba noastră: orînduială bună) în țară fiind, șî aici vei să avem? Nu știi pilda ce zice: „Țară bună, rea tocmeală"?

IONICĂ: Bine știi, moșicule, daca nu ți-ai uitat, că bătrînii curînd uită, că (să venim tot la vorba dintîiu) pentru

---

[7] O lună și numai.

* am scăpat

acea răsură[8] şî oarece ajutor ce ieşise, ne puseseră în fiare, ne băgaseră în obezi ca pă nişte tîlhari, ne închiseseră în coteneţe, ne afuma cu pucioasă, ne căznea zioa şî noaptea ca pă nişte mucenici, pînă cînd am şi perit ca vaiu dă noi, nespoveduiţi şî necumenicaţi. Acum n-am apucat să intru bine în sat, ci, ca un ceas dă dăparte, auziiu chiote, răcnite, strigări, alergături, plesnituri; eu gîndeam că dă mare bucurie şî dă mare veselie nu mai ştiu oamenii ce fac, dar, ce să vezi! Şî ce să auzi! Bărbaţii legaţi cot la cot, nevestele închise pîn coşare, slujitorii cu bicele asupra lor.

MARINICĂ BĂIATUL: Şî dè va fi fost bice cu gloanţe pîn sfîrcuri ce le zîc gîrbace...! Cum era pă vremea noastră.

IONICĂ: Cum va fi fost, nu ştiu, atîta ştiu că auzeai pă copii răcnind, fetele plîngînd, zmulgîndu-şi părul din cap şî toţi, din toate părţile, să jălea ca la moarte. Iar zapcii striga: Bani! Bani! Ca clopotul dă la biserica domnească din Curtea Veche. Că un urlet numai să auzea din toate părţile, ca cînd ar fi urlînd mii şî sute dă lupi. Ţi să făcea părul măciucă în cap dă frică. Chem pă logofeţelul zapciului la o parte, îl întreb: „Ce e pricina?“ Îm arată porunca, o citesc, văz că să cere dă lude[9] cîte talere o sută optzeci şî nooă [f. 6v]. bani nooăzeci. Zic către el: „Bine, cînd nu era asidosie, atîţia bani dă lude nu să cerea; acum, pă vremea asidosiei, cum a ajuns ludele la atîţia bani?“ „Cînd ai şti (îm zise logofeţelul) viclenele mijloace ale grecilor, nu te-ai mira pînă într-atît. Că asemenea mirare mă coprinsese şî pă mine, dar întîmplîndu-mă să fiu logofeţel pă lîngă un zaraf[10] d-ai vistieriei (cum sînt acum pă lîngă acest zapciu) şî, vorbă făcînd cu dînsul, îm zicea: «Nu vezi că acum a işit dracul uscat pă pămînt...! Nu vezi că, nemaiavînd ce numiri să mai dea la dăjdii, au găsit mijloc cu casa lefilor[11] dă dăspoaie lumea...! Că unde mai nainte această casă era o bagatelă (cum zic italienii, iar pă limba noastră: un lucru dă nimic), acum au făcut-o dă milioane şî, pă toată luna, arătînd lipsă

---

[8] Adaos la banii dăjdiilor, adică la leu cîte atîtea parale mai mult.
[9] Numire dă o familie.
[10] Priimitor dă banii vistieriei.
[11] Dă unde să plătesc toate lefile.

dă bani prin Samurcaş, au încărcat ludele mai mult dăcît tăia toate dăjdiile odată. Mai pă urmă s-au făcut că iartă toate orînduielile dă fîn, dă lemne, dă orz şî dă celelalte nenumărate ce să aducea la curtea gospod şî pă la greci. Şî preţul lor l-au încărcat iarăş pă lude. Ca toţi cu bani gata şî bună tocmeală să le cumpere toate. Apoiu luînd iareş toate acele orînduieli în natură, le plătesc ce pă apă nu curge. După aceasta au izvodit şî bani la salahori[12], bani dă cară pentru cetăţi; la care trebuinţă, unde să cere cîte cinci (să zicem) sau zece talere dă om şî dă car, ei au încărcat cîte cinzeci şî o sută. Şî unde să cere o sută (să zicem) dă salahori şî cinzeci dă cară, ei arată că să cere mii dă salahori şî mii dă cară. În urma tutulor acestora, vrînd tot să mai scoaţă mai mulţi bani, ca dintr-o fîntînă slobodă...

MOŞ STAN: Adăvărat slobodă, că cine vine, bea dintr-însa.

IONICĂ: ...au izvodit tot prin Samurcaş, prin acel fără dă lege, prin acel păgîn şî iudă, şî bătălia Adalei[13], acolo [f. 7ʳ] unde cheltuia un ban, el zece şî o sută încărca la socoteală, încă şî multe (ca să nu zic mai toate) neplătite le-au arătat la socoteală dă plătite, cu sume mari, încît milioane piste milioane s-a făcut această cheltuială a Adalei, care, aceşti bani toţi i-au aruncat pă toate breslele, ca să nu rămîie niciunul nesupărat acum în fericitele zile ale mării sale, lui vodă.

MARINICĂ: Adăvărat fericite pentru el, dar pentru noi, ticăloşii...!

MOŞ STAN: Taci tu aci, broască, pînă va isprăvi Ionică!

IONICĂ: După acestea a mai izvodit acel nesăţios om (vrînd să să îndoapă ca un cîrnat) şî banii răsurii, adică la toţi banii cîţi ies din ţară, cîte opt parale la leu şî o numire noă dă bani vechi, adică, fiindcă banii s-au urcat la preţ, au aruncat dă leu cîte parale treizeci şî opt, ca să să potrivească banii cei noi cu cei vechi. Au mai adăogat şî lipsa banilor cîte talere patru şî treizeci dă parale la galben, fiindcă galbenii sînt cei mai mulţi tăieţi pîn prejur dă ovrei, cum să taie ei împrejur.

---

[12] Oameni ce să trimitea să slujască pă la cetăţi, în ţara turcească.
[13] O cetate turcească în mijloc Dunării.

MARINICĂ: Dar cînd s-ar tăia şî d-a dreptul, vaiu dă ei! Ce-ar fi!

MOŞ STAN: Lasă tăierea la o parte, aşteaptă pînă va isprăvi Ionică sindia. Spune, Ionică, n-asculta la gura copiilor!

MARINICĂ: Copil, copil, dar mă frige la inimă aceste auziri.

IONICĂ: În urma tutulor acestora, văzînd că nu să poate răspunde atîţia bani, şî judeţele au început a să sparge, oamenii a să împrăştia, a să risipi, ca puii dă potîrniche cînd îi gonesc vînătorii, s-au făcut că face scăzămînt. Şî scăzămîntul s-a făcut cu adăvărat, dar ce folos! Că ludele ce au scăzut, socotindu-le în bani, le-au aruncat iarăş pă lude, numindu-le „lipsa ludelor". Mai în urmă, văzînd că şî cu acest mijloc rămîne sumă dă bani rămăşîţă, au aruncat această rămăşîţă asupra scutelnicilor[14] şî celorlalte bresle dup-în sate cu numire dă [f. 7v] rămăşîţa fugarilor»".

MARINICĂ: Tată, aşa şî scutelnicii şî posluşnicii[15] plătesc bir.

MOŞ STAN: Bine vezi.

MARINICĂ: Ascultaţi voi, scutelnicilor şî poslujnicilor, dă ce aţi scăpat.

VOICUL ZAPCIUL: Ce zici scutelnici şî posluşnici numai!... Şî nu zici şî postelnici, şî neamuri, şî mazili...[16]

MOŞ STAN: Unde dar sînt acele privileghiuri boiereşti ce auzeam dă la bătrînii noştri că s-au întărit din vechime dă prea puternicii împăraţi şî odată să păzea?

DINCĂ LOGOFEŢELUL: Toţi banii în p...a Stanii (să mă iertaţi) zice o vorbă rumânească; să zicem dar şî noi: Toate privileghiurile ţării în curul Belului, să vă fie faţa dumneavoastră cinstită.

VOICUL ZAPCIUL: Dar nu vedeţi o minune, că şî consoli văd şî tac! Ca cînd ş-ar fi dat coastele cu ei.

IONICĂ: Iarăş v-aţi abătat ⟨*sic*⟩ din drum afară, aşteptaţi pînă voiu isprăvi cîte mi-a spus acel logofeţel că a auzit din gura zarafului şî apoiu veţi mai vorbi şî voi.

---

[14] Săteni scutiţi dă dajdie pă seama boierilor.
[15] Slugi boiereşti pă la moşîi, scutiţi dă dajdie.
[16] Trepte dă cinuri scutite dă dajdie.

MOŞ STAN: Or mai vorbi cei vii, că noi am dat şî am luat, cum zic rumânii. Începi, Ionică, dă unde ai lăsat, că aşa vorbind uităm cursul vorbei.
IONICĂ: «Cu aceste feluri dă mijloace (zicea logofeţelul că-i spunea zaraful) şî felurimi dă numiri, după ce au văzut în cele după urmă că toţi, şî birnici, şî scutelnici, şî posluşnici, împreună cu toate celelalte bresle au dat pă brînci...»
MOŞ STAN: Tot mai au, Ionică dragă, pînă cînd vor vedea şî breasla boierească încinsă cu teiu şî încălţată cu opinci dă lemn, că nu e mult...
DINCĂ LOGOFEŢELUL: A...şa...! Mai bine să zicem dar şî noi: Toţi grecii să moară! (Cum zicea odată Manea nebunul: Toţi boierii să moară!).
MARINICĂ: Dă Doamne!
MOŞ STAN: A...min! [f. 8r]
IONICĂ: Totdeauna îm futi vorba, nu mă laşi să isprăvesc şî apoiu vei mai zice şî tu ce vei vrea.
MOŞ STAN: Iartă-m , Ionică, că prea curioaze (cum zic italienii) îm pare unele din cîte zici.
MARINICĂ: Dă cur vorbeşte tata, păziţi-vă băieţi!
MOŞ STAN: Taci, broască aci, nu ţi să cade să bîrfeşti!
IONICĂ: Bine-i făcuşi, moşîcule, că-i⟨?⟩ dedeşi piste nas. Să amestecă şî el ca mărarul în bucate.
MOŞ STAN: D-ar fi ce zice, nu mi-ar fi ciudă.
IONICĂ: Atunci, moşîcule (să ne aducem aminte dă unde am lăsat) «ca nişte oameni fără saţ, fără omenire, ca nişte fiare hrăpitoare (zicea logofeţelul că auzise dă la zaraf), socotindu-să ca ce mijloace să mai găsească cu care şî dăjdiile să nu lipsească, şî huzmeturile[17] să le ia tot cum le lua şî pînă acum, adică înzecite şî mai bine dăcît ce erea canonisite, orînduite şî din vechime legiuite dă însuşi prea puternicii împăraţi, au izvodit acest mijloc viclean şî înşălător, adică, socotind cît face orînduiala untului, cît face orînduiala carălor dă sare şî cît face toate dăjdiile cu răsurile lor pă an, şî, din toată suma, banii pă jumătate i-au aruncat pă huzmeturi şî jumătate au rămas să încarce pă lude, care jumătăţi, şî dă să numesc jumătăţi, dar sînt milioane întregi. Şî această jumătate ce au aruncat-o pă huzmeturi au

[17] Dajdie dă vin, dă oi, dă tutun, dă miere şî alte multe.

numit-o *asidosie*, adică iertare şî nedare dă dajdie, cum am zice pă limba noastră. Ca cînd huzmeturile nu le plătim tot noi. Şî această iertare dă dajdie au făcut-o în zioa dă Sfete Vasile, prin luminat pitac al măriei sale, ca un dar dă Sfete Vasile către ţară».

MOŞ STAN: Adică au iertat ceea ce nu mai putea lua, ceea ce [f. 8^v] nu mai putea împlini, ca cum am zice: Au iertat pă cel fără dă ochi dă pedeapsa ochilor lui.

DINCĂ LOGOFEŢELUL: Adăvărat ca o iertare dă dajdie s-ar numi şî aceasta, cînd n-ar fi încărcat aceşti bani la huzmeturi. Dar acum, cînd nici un ban nu să vede iertat, încă dă vom socoti bine, mai mulţi bani iese acum din ţară, cu acest mijloc, dăcît mai dănainte. Căci încărcînd huzmeturile piste fire, ca şî în ceilalţi ani, adică cu mult piste ceea ce era legiuite din vechime şî, aruncînd şî suma jumătate asupra ludelor, trece cu mult mai mult suma banilor ce să împlinea în ceilalţi ani.

VOICUL ZAPCIUL: Dar suma ludelor ce încarcă acum cu cuvînt că dajdia e mică...! Dar lipsa lefilor...! Lipsa mizilhanelilor...[18]! Şî alte multe asemenea, cu felurimi dă numiri...!

DINCĂ LOGOFEŢELUL: Adică vor să împlinească ceea ce s-au făcut că au iertat, tot din lude, şî încărcătura huzmeturilor să le rămîie pă deasupra, ca fuiorul popii...

MOŞ STAN: Săracii fraţi ce au mai rămas...! Vaiu dă ei şî dă copilaşii lor...! Bine ziceai, Ionică dragă, că, or cuvintele s-au întors pă dos, sau că faptele omeneşti s-au sucit; mai zic şî eu dă la mine că, or dumnezeirea a lipsit din lume, sau că frica dă Dumnezău nu mai este pă lume, cum zicea acel filosof ce să afla pă mare cînd căznea jîdovii pă Hristos că, or dumnezeirea pătimeşte, sau că lumea să prăpădeşte.

DINCĂ LOGOFEŢELUL: Nu zici mai bine că toate în fiinţă sînt şî acum precum firea le-au făcut, iar oamenii le-au schimonosit şî le-au pocit dă cînd a lipsit temerea dă Dumnezău din lume, numindu-le toate după interesul lor!

MOŞ STAN: Bată-l Dumnezău dă interes, acesta a făcut şî pă Iuda dă a vîndut sîngele cel nevinovat.

---

[18] Dajdie dă poştele ţării.

VOICUL ZAPCIUL: Slavă Domnului că n-au scos și birul morților, ce era să păsîți ⟨*sic*: *pățîți*⟩...!

MOȘ STAN: Că atîta ne-a lipsit. [f. 9^{r}]

IONICĂ: U...f! Nu vreți să ascultați...! Tăceți, mai așteptați puțintel pînă voiu isprăvi. „Spune dragă (ziseiu către logofețel), ce mai zicea zaraful?“ Iar el: «Nu mai știu (îm zise) ce mai zicea, cine să le ție minte toate...! Dă ar fi avut cineva zece urechi dă auzit, tot nu-i ajungea să le auză toate. Atîta știu, că acum dăodată să cere bani pă cîte luni nu le-au luat nimic, ca să-i înșale adică pînă vor isprăvi dă semănat».

VOICUL ZAPCIUL: Ce zici „pă cîte luni nu le-au luat nimic cînd au lipsit dăjdiile“? Or ți-ai uitat? Or în vis ai văzut aceasta?

IONICĂ: Așa spunea logofețelul, zicînd: „Să cere bani șî dă huzmeturi“; șî așa dijmarul îi trage dă o parte, oierul dă altă parte șî zapciii din toate părțile, ca cîinii la leșuri; șî acestea afară din polcovnici, căpitani șî hoții dă beileccii ce-ți sînt știuți. Acestea sînt răcnitile, acestea sînt jalele, acestea sînt văităturile, strigările, chiotele ce să aud din toate părțile, că-i căznesc ca jîdovii pă Hristos.

MARINICĂ: Frumos dar dă Sfete Vasile!

IONICĂ: Frumo...s, frumo...s, ca dintr-un cur scos, că aci, vorbind cu logofețelul, veni un slujîtor ș-începu a-m căra șî mie bice pă spinare, zicînd: „Tu ce stai aci șî nu mergi să-ți plătești ceea ce te-au ajuns cisla?“ După el văzuiu șî pă păgînii dă dijmari, pă nelegiuiții oieri alergînd șî strigînd: „Prinde-l, nu-l lăsa, apucă-l să ne plătească șî noă!“ Iar eu, d-abia scăpînd din mîinile lor, nu știu cum fugiiu șî veniiu iarăș aici, aruncîndu-m cîteodată ochii în urma mea ca să văz, mă ajunge sau nu, că auzeam pă logofețelul strigînd după mine: „Păzește-te să nu te ajungă, păzește-te că te ajunge, iată că pune mîna pă tine, fugi mai tare, aleargă...!“ Șî alții rîdea șî zicea: „După el, ține-te, Pîrleo, nu te lăsa!“ Dar se te du...ci... [f. 9^{v}]

MOȘ STAN: Te sorcovisiră ca pă tine, Ionică!

MARINICĂ: Nu e mai bine, tată, aici, în focul dumnezeiesc, dăcît acolo în focul omenesc?

MOŞ STAN: Aceasta, fătul mieu, Domnul ştie, bine că nu işirăm cu toţii dă aici pînă nu veni Ionică sindia, ce era să păţim...! Cum ne-am învăţat aicea fără bir şî fără angarale, dăzvăţîndu-ne dă acele belele.

VOICUL ZAPCIUL: Aicea, şî dă pătimim, dar pătimim după faptele noastre, iar acolo pătimim după cheful oamenilor.

MOŞ STAN: Cu toate acestea, gîndesc, Voichiţă dragă, că mai puţini bani iau acuma din ţară dăcît din vechime, căci acum sînt lude puţine, iar atunci, auz că era mulţime dă lude, şî aşa era, că în satul nostru era piste o sută dă lude, în vreme ce acum nici zeče nu sînt. Tu, ca un zapciu ce-ai fost, trebuie să ştii mai bine d-aldă acestea.

VOICUL ZAPCIUL: Şî aceasta, moşîcule, o înşălăciune. Că pă acea vreme ludele era numai talere patru la o dajdie, iar acum să urcă dă la patruzeci pînă la trei sute şî patru sute, afară din răsuri şî altele, care vine ludele şî punga[19] la o dajdie, şî mai şî, dă vei lua socoteala cu dă amăruntul. Nu ţii minte că pă vremea dă atunci puneai la cislă omul şî ludele, şî tot le era cam uşor, iar acum ajunsese doisprezece şî dooăzeci dă inşi pă un lude şî tot nu putea răspunde banii.

IONICĂ: Va să zică că cea mai mică dajdie dă acum, înzecită şî mai bine dăcît cea mai mare dă atunci. Iar celelalte angarale — sume nesocotite.

VOICUL ZAPCIUL: Cam un aşa lucru.

DINCĂ LOGOFEŢELUL: Fără nici un „cam".

MARINICĂ: Bre...! Bre...! Cîte diavolii izvodesc oamenii... [f. 10r]

MOŞ STAN: Şî în vremea răzmiriţilor era dăjdiile mari, că şî pă atunci să găsea dă bine voitori ai ţării, ca cei dă acum, că tot mai rămăsese oarece sămînţă dă grec în ţară, dar tot să mai afla cîte un ban pă la săraci.

VOICUL ZAPCIUL: Aşa este, dar atunci să vărsa haznea împărătească în ţară, iar acum, ce intră în sînul grecului, ca cînd ar intra în gura lupului.

---

[19] 500 dă lei o pungă face.

MOŞ STAN: Dar atîţia bani (să venim iarăş la vorba dintîiu), Dincă dragă, ce strîng ei, ce-i fac? Nu dau vreo socoteală, unde să cheltuiesc şî ce-i fac? Tu trebuie să ştii, bădică, ca un logofeţel al vistieriei ce ai fost.

DINCĂ LOGOFEŢELUL: M-am întîmplat şî eu, moşîcule, într-o zi, jos, în odaia vistieriei, după uşă (să-ţi spuiu adăvărul, că acum nu mi-e frică, şî dă mă va auzi cineva din ţară) şî vedeam pîn crăpătura uşii pă toţi boierii veliţi, strînşi împreună cu arhiereii ca să încheie socotelile vistieriei pă şase luni, unde unul din boieri, luînd condica în mînă, a început a citi: talere 5 000 — la un obraz, talere 10 000 — la alt obraz, talere 30 000 — la obraze ştiute, talere 100 000 — tefa tufechi...

VOICUL ZAPCIUL: Tefa tufe...chi! Ce zici! Adică la nişcarva puşci*, or vreo răzmiriţă vor să izvodească iarăş?

DINCĂ LOGOFEŢELUL: Ba nu, ci la cheltuieli mărunte, că tefa tufechi, pă limba turcească, aceasta va să zică. Şî alte multe asemenea, făcîndu-să sumele lor milioane piste milioane. Iar postelnicul spărgea pecetluiturile gospod, după care toţi boierii, peşin, împreună cu mitropolitul şî episcopii iscălea condica dă bună şî dă [f. 10v] dreaptă, fără a mai intra cineva în vreo cercetare, ce obraze sînt acele obraze ştiute şî neştiute şî pentru ce li s-au dat aceşti bani, şî ce cheltuieli sînt acele cheltuieli mărunte, şî dă s-au cheltuit în adăvăr atîţia bani sau nu.

MOŞ STAN: Bine, a le face toate bune toţi să găsesc gata, iar a întreba şî a cerceta pentru vreun condeiu măcar, nici unul nu să găseşte dintr-atîţia boieri mari ce să numesc stîlpii ţării? Pisemne n-ai auzit bine, ascuns fiind după uşă, cum ziseşi, or că sînt aceşti boieri nişicaiva stîlpi putrezi, ce să cleatănă ca dinţii babei şî l-e frică dă cel mai mic vînt?

DINCĂ LOGOFEŢELUL: Foarte bine am auzit, şî mulţ s-ar găsi să întrebe şî să cerceteze, dă nu le-ar fi frică dă Tulcea, dă Castoria, dă Znagov şî altele**; nu vez că pentru nişte vorbe muiereşti pă Filipescul, cu căţe[l]

---

* Că tufechi, pă limba grecească, puşcă va să zică.

** Toţi suferă şî tac, că să află între ciocan şî nigovan.

cu purcel (cum zic rumânii), l-a scos din București cu mare pază, pedepsindu-l păgînul dă Petre, pînă cînd i-a mîncat capul, pierzîndu-și viața în surgunie. Această pildă pă toți i-a înfricoșat, ca pilda magarului, cînd l-a sfîșîiat lupul pentru că nu i-a făcut lui parte mai mare, căci, mergînd lupul (daca vei să asculți acest basnu), magarul șî vulpea la vînătoare șî adunînd mult vînat, a poruncit lupul măgarului și vulpei să împarță vînatul, iar vulpea, vicleană fiind, a zis să facă această împărțeală măgarul, că să protimisește, ca unul mai mare ce este. Șî magarul, nepricepînd viclenia vulpei, nici lăcomia lupului, a făcut după dreptate trei părți dăopotrivă, ca la trei tovarăși dă vînătoare. Șî le-au zis să-ș aleagă fieșcare partea ce va vrea. Iar lupul, apucînd pă magar, l-a sfîșîiat în dooă șî a poruncit în urmă șî vulpei să facă împărțeala vînatului; șî vulpea, puind tot vînatul la o parte pentru lup, a poprit pentru ea [f. 11[r]] o mică părticică; atunci întrebîndu-o lupul: „Cine te-a învățat să faci această frumoasă împărțeală?“ — „Pilda magarului“ zise vulpea. Așa șî ei acum, că cine să arde cu ciorba, suflă șî în iaurt. Pă lîngă acestea, mai ascultă șî altele: după ce la cheltuieli nu cercetează nici cît negru supt unghie, apoiu șî la venitul vistieriei nu sînt trecuți la socoteală toți banii cîți să împlinesc din țară, cum ceia ce numesc lipsa ludelor, rămășița fugarilor, răsură la răsură, ajutorul breslelor șî alte multe asemenea nici că să pomenesc undeva, ca să scoață pururea lipsă dă bani, iar la cheltuieli, pă lîngă celelalte, mai auzi: pitărie răhtivănie, multpac, mulac, pulac, că dăstul este să dai o numire, cum vei vrea, și poți trece sute dă pungi la socoteală, că toți sînt orbi, toți sînt muți acolo!

VOICUL ZAPCIUL: Pilda Filipescului i-a adormit pă toți.

DINCĂ LOGOFEȚELUL: I-au adormit șî adormiți vor rămînea, că șî o sumă mare dă bani ai țării a înghițit-o ca o gălușcă. Că, datoare rămîind țara la oștirile muscălești o sumă mare dă bani după niște zaherea ce rămăsese în țară, acum șî acea zaherea au vîndut-o șî toți banii datoriei i-au cisluit în țară, preserîndu-i pă toate breslele, mii piste mii dă pungi, carii, strî<n>gîndu-i, în loc să-i dea într-acea datorie, i-a trecut pă toți în

țara nemțească, puindu-i la țecă, și a poruncit boierilor să zică că s-au cheltuit în alte trebi ale țării, după ce văzuși cheltuielile țării ce fel dă cheltuieli sînt.

MOȘ STAN: Vasăzică țară oarbă pentru grecii cei cu mulți ochi, „oarb-ai fost, oarbă să fii — (să-i fac și eu un ci⟨n⟩ticel și să mă iau după cîntecul curvei, ce zice: „Curv-ai fost, curvă să fii, la mine să nu mai vii“) — în stare să nu-ți mai vii...“

DINCĂ LOGOFEȚELUL: Dă este oarbă nu știu, iar că grecii sînt cu mulți ochi, așa este, că am văzut și eu mulți [f. 11^{v}] dintr-înșii, pă unii cu cîte trei și pă alții cu cîte patru ochi; și cei cu cîte trei să uita cam chiorîș dintr-un ochiu, ca cînd ar da cu pușca...

MOȘ STAN: Fie acum și cu cîte zece, dăspre partea mea.

IONICĂ: A...șa...! Nu-ți pasă...! Au nu ai și tu copii și nepoți în țară?

MOȘ STAN: Ce-o să le facă mai mult dăcît să-i lase și pă ei muritori dă foame, precum ne-a lăsat și pă noi, și să le ia și lor viața, cum ne-a luat-o și a noastră, fie cu cîte un ochiu, fie și cu cîte zece. Cînd la boieri mari nu să uită la viața lor ca la un puiu dă găină, dar la d-aldă noi...!

MARINICĂ: Or, cînd ar umbla* oamenii d-a bușile ca copiii și s-ar uita pă cur, ar pune atunci grecii și la cur alte cururi?

DINCĂ LOGOFEȚELUL: Cînd la doi ochi mai pun cîte alți doi și patru ochi, dar la cur, unul fiind...! Mi să pare că te-ai uita atunci pîn curul lor ca pîntre-un ochean.

VOICUL ZAPCIUL: Adică ș-ar dășchide cururile cum să dășchid ocheanele.

DINCĂ LOGOFEȚELUL: Bine vezi.

MARINICĂ: Puneți-vă, băieți, cu cururile în sus ca niște tunuri gata să să sloboază, să vedem cum s-ar uita grecii atunci... (⟨*șters*⟩ Să pun toți băieții cu cururile în sus ca niște tunuri gata să să sloboază).

VOICUL ZAPCIUL: Ce vă pasă, aveți parte că nu vin p-aici turci colombaragii[20], atunci ați vedea cum să joc copiii.

---

[20] Adică sodomiți.

* *s-ar uita*

DINCĂ LOGOFEȚELUL: I-ar învăța și pă ei acea alilocologamie.
VOICUL ZAPCIUL: Adică unul pă altul.
MOȘ STAN: Cum v-ați dăpărtat dă vorba noastră...! Măscăricilor...!
DINCĂ LOGOFEȚELUL: Bine zici, moșîcule, să lăsăm dar această vorbă, ce pă limba cuțovlahilor am putea-o numi curologhie.
VOICUL ZAPCIUL: Să zic și eu cum zic grecii: „Oriste!“*
DINCĂ LOGOFEȚELUL: Oriste ție și tătînă-tău, că eu mai bine știu să zic pă rumânie curat: Pof...tim dumneata! [f. 12^{r}]

A TREIA ARĂTARE

MOȘ STAN: Dar dă prețul bucatelor n-ai întrebat, Ionică dragă, dă sînt scumpe sau ieftine? Că pă vremea noastră cam începuse a să scumpi, fiindcă se dedese voie să treacă porumbul pîn țări streine, cu mare luare dă bani, cîte un galben avaet dă chilă și mai bine, cam pîn ascuns, după cum auzeam, pînă la o vreme, iar mai pă urmă vindea trecătoarea porumbului ca huzmeturile la Cochi Vechi, cine dă mai mult?
IONICĂ: Am avut vreme, moșîcule, să mai întreb? Nebun eram să mai șăz? Cînd vedeam că curg bicele pă spinarea mea ca ciocanile la căldărari. Iar cînd mă duceam, atunci, tăiculiță, am trecut pîn cîteva cîrciumi.
MOȘ STAN: Or vreai să mai bei, și mort fiind?
IONICĂ: Îm aduceam aminte dă cînd beam și chiuiam.
MARINICĂ: Numai noi băieții n-am apucat să ne înveselim.
MOȘ STAN: Tăceți, broaștelor. Spune, Ionică, ce-ai văzut în cîrciumi, că și mie îm curg balele cînd auz dă cîrciumi.
IONICĂ: Să vede că vinul era cam scump, că-i făcuse ș-un cînticel nou, din care numai dooă-trei cuvinte țiu minte, ce zicea: „Să mîncăm ceapă și să bem apă, că vinul e scu...mp“. Și nu mai auzeai alt cîntec cîntînd pîn cîrciumi, dăcît acesta cu un viers apăsat.
MOȘ STAN: Ionică dragă, eu am îmbătrînit în țară și știu bine că rumânul, cît dă scump să fie vinul, îș lasă pipa

* < *gr.:* Poftim!; *cu chirilice* >

din gură, cum zic țiganii, şî trebuie să bea, măcar o cinzeacă dă vin, dar acum, cînd şî cîntec i-au făcut, să vede că dă tot au scăpătat oamenii.
IONICĂ: Mai întrebi...
VOICUL ZAPCIUL: Dar bine că au pus dă mămăligă (cum zic rumânii, cînd sărăcesc dă tot). şî n-au ce să le mai ia.
DINCĂ LOGOFEȚELUL: Belu să trăiască, ştie el cum să le ia şî pielea după ei.
VOICUL ZAPCIUL: Acesta dar să vede că dă la Dumnezău este orînduit, să ne învețe să trăim în pielea goală, după cum firea ne-a făcut. [f. 12v]
IONICĂ: Adică să n-avem nici cu ce ne îngropa, că dă nu vei da popii cevaş, te lasă să te mănînce cîinii pă drumuri.
DINCĂ LOGOFEȚELUL: Ce-o să facă şî ei? Ce-o să mănînce cînd n-or lua dă la morți? Că-i dăspoaie şî-i beleşte şî pă ei pînă i-a adus la o stare dă cer cu talerul pîn biserici, ca orbeții.
VOICUL ZAPCIUL: Dar prăpădenia şî dărăpănarea mănăstirilor unde o laşi? Nu vezi în ce grele datorii a băgat toate mănăstirile? Încît să-şi vînză toate acareturile, moşîi, vii, case, hanuri, şî tot să nu poată scăpa dă datorie.
DINCĂ LOGOFEȚELUL: Cum să scape dă datorie cînd pă dă o parte precupețesc toate veniturile mănăstireşti şî pă dă alta le cufundează în datorii piste datorii, cînd Belu le beleşte, cînd Samurcaş le frige.*
MARINICĂ: Adică unul cu frigarea şî altul cu cuțitul la gît.
MOŞ STAN: Ajungă-vă, aides, că să închid uşile şî vaiu dă noi dă vom mai rămînea afară. Ne găsesc păgînii** dă slujitori şî pă aici. Dăstul ne este cîte am pătimit pă lume o dată.

A PATRA ARĂTARE

MOŞ STAN: Aides, Dincă dragă, (toți pleacă pă la lăcaşurile lor) şî, pînă a ajunge la locurile noastre, spune-m, mă rog, dă ce ziseşi adinioara: „Taci, pentru Dumnezău,

* unul cu frigarea şî altul cu cuțitul
** *hoții*

să nu te auză Belul“ şî, mai adinioară: „Belu să trăiască“. Cine este acest Belu? Ce ţ-e frică aşa dă el?

DINCĂ LOGOFEŢELUL: Acesta este capul răutăţilor, acesta este cel ce a izvodit şî, mai bine a zice, a născocit cîte ţi-au spus Ionică sindia că a auzit dă la logofeţelul zapciului, dăjdii piste dăjdii, numiri piste numiri, felurimi dă chipzuiri, felurimi dă împliniri ce le putem numi belejii<?> după născocitorul lor. Acesta este un om din cei proşti, cum a fost Samurcaş şî Nenciulescul, carii au prăpădit ţara în zilele răzmiriţii, luînd vistieria cu bani. [f. 13^{r}]

VOICUL ZAPCIUL: Ca cînd numai atunci (să nu-ţi uiţi vorba) cu bani, iar acum nu. Au nu ştii cîte case boiereşti s-au stins, cu boieriile, vrînd să să înalţe?

IONICĂ: Ca să să înalţe ei, grecii s-au umplut dă bani ca un cîrnat.

DINCĂ LOGOFEŢELUL: Ce-o să facă şî ei, cînd văd pă toţi ciocoii, logofeţi mari şî vornici.

VOICUL ZAPCIUL: Bine zici, bădică, că odată auzeam şî eu că prea puţini boieri era, iar acum îi vezi ca furnicile pă pod, te împiedeci pătutindenea dă barbe[21], ai putea face sume dă caiere din barbele lor.

MARINICĂ: Aolică! Mi-ar face şî mie mama cămaşă, că s-ar ieftini caierele.

DINCĂ LOGOFEŢELUL: Aşa este, Voichiţă, mai mulţi boieri dăcît slugi, că pă toţi îi vezi cu barbe; au ajuns zece barbe d-o para.

VOICUL ZAPCIUL: Adică pă tobă boieriile, ca la mezat, cine dă mai mult.

MOŞ STAN: Lăsaţi vorba aceasta pentru altă vreme, acum isprăveşte, Dincă dragă, istoria Belului.

IONICĂ: Istorie aici, dar acolo frige şî beleşte.

DINCĂ LOGOFEŢELUL: Dă frige şî beleşte şî acum, nu ştiu, atîta ştiu mai dănainte că, cum s-au alăturat pă lîngă acest domn acest Belu, ca un om fără dă lege, fără milă, fără omenire şî fără haractir (cum zic grecii), peşin a izvodit dăjdii piste dăjdii, ajutoare piste ajutoare şî felurimi dă luări şî dă trebuinţe, numindu-le cu felurimi dă numiri şî, în urmă, această mincinoasă,

[21] Numai boierii cei mari purtea< *sic* > barbe.

această amăgitoare, această înșălătoare, această cu numire numai *asidosie* (iar cu fapta *iperdosie*, cum am zice, tot pă limba grecească) pentru care ne spuse mai pă larg Ionică sindia. Și dă va mai afla acum și alte numiri dă dăjdii dă lună și-ș va aduce aminte și dă birul morților (cum [f. 13v] zise Voicul zapciul), frică mi-e să nu pornească dă olac toată logofețimea vistieriei și pă toți edecliii domnești[22], bumbașîri[23] aici, asupra voastră, să plătiți aceste nouă numiri dă luni și dă dăjdii, ca cînd s-ar fi căit dă ce să nu le numească dinceput toate lunile *dismonominii*[24] și să nu fi păgubit atîția bani ce ar fi putut lua pă acele dă atunci tetraminii și triminii dă le-ar fi numit dă loc pă toate dismonominii, și atunci ați vedea bătăi și cazne.

IONICĂ: Să nu fi păgubi...t? Ce zi...ci? Au dar a pus vreun capital și l-a pierdut? Dă aceea zici „să nu fi păgubit".

DINCĂ LOGOFEȚELUL: Să nu fi păgubit ceea ce putea cîștiga fără capital. Că aceasta să cheamă *ischiuzarlîc*, pă limba turcească. Ca cînd am zice isteciunea minții, pă limba noastră.

IONICĂ: Adică să fi hrăpit ca lupul, bună isteciune dă minte!

MOȘ STAN: Nu zici mai bine: să fi luat zece piei după o oaie!

DINCĂ LOGOFEȚELUL: Mai așa să vede, că toți cîți să fac din mojîci boieri, mîndrindu-să, își uită starea în care să afla ei mai dinainte; dă aceea și el a făcut întocmai ca țiganul, cînd s-a făcut domn, întîiu pă tatăsău l-a spînzurat. Așa și el, cum s-a alăturat pă lîngă vistierie, peșin dă săracii și ticăloșii noi s-a apucat, din carii era și el unul odată.

VOICUL ZAPCIUL: A uitat pisemne iminiii cei sparți ce-i punea în zioa dă Paște și nădragii cei cîrpiți în cur ce-i ținea dă zile mari.

DINCĂ LOGOFEȚELUL: A uitat, a uitat, și acum să miră și însuș el dă starea lui, i să pare ca cînd l-ar fi îndopat cineva și pă cur și pă gură cu bani, atîția dă mulți are, că plăși, plaiuri și județe întregi, dă la o margine pînă

---

[22] Slugi domnești.
[23] Siluitori-stăruitori spre împlinire dă bani.
[24] Îndoite monominii.

la alta, a coprins cu moşîile ce a cumpărat cu munca şî sudoarea săracilor, unde mai nainte murea dă foame. [f. 14r].

VOICUL ZAPCIUL: Acum s-a împlinit pilda aceea ce zice: „Dă-m, Doamne, ce n-am gîndit, să mă mir ce m-a găsit".

MOŞ STAN: Bine zice dar şî pilda aceea (daca vei în pilde să grăim*) cea mojîcească: „Vaiu dă satul acela, cînd ajunge curul, cap, şî lindicul, pîrcălab."

IONICĂ: Şî dă e mojîcească, dar adăvărul l-arată.

VOICUL ZAPCIUL: Bravotu (să zic şî eu cum zic grecii) acestui domn, că a găsit pentru interesul său pă acest engher ce frige şî beleşte şî copiii din faşă.

DINCĂ LOGOFEŢELUL: Adăvărat bravotu, bravotu, că mai murdar otrep cu care să strîngă sodoarea omenească şî mai spurcat vas în care să stoarcă sîngele creştinesc nu potea ⟨*sic*⟩ găsi în toată lumea dăcît pă acest jîdov ce-i zic Ştefan Belu.

IONICĂ: Adică vasul Satanii.

VOICUL ZAPCIUL: Să vede că s-a filotimisit cum zic grecii) să-ş puie numele în lucrare, dă aceea pă unii îi încoronează (după limba grecească: στεφανος), adecă pă greci, şî pă alţii îi beleşte (după limba rumânească), adică pă rumâni.

DINCĂ LOGOFEŢELUL: Mare prooroc a fost cel ce l-a botezat.

MOŞ STAN: Să proorocim dar şî noi şî să zicem din tot sufletul nostru: „Bată-l Dumnezău să-l bată! Herul şî oţelul să putrezească, iar trupul lui să nu mai putrezească! Păduchii să-l mănînce, ca bubele pă Iov! Sînge şî otravă să să cace! Praful şî ţărîna să să aleagă dă casa lui!"

IONICĂ: Să zic şî eu una şî mai bună: „Şî sufletul lui în mîna Satanii!"

Tot norodul într-o glăsuire, cu o strigare mare, ca ceauşbaşii domneşti:

„A...min!"

---

* *vorbim*

[f. 15r] Povestea huzmetarilor

„Ce vă străduiţi şî vă încărcaţi sufletele pentru alţii"

— Scăpaiu, futuiu chima, cu faţă curată (zise vinăricerul[25], scăpînd dă la închisoare).

— Tu scăpaşi (îi zise oierul[26], întîlnindu-l pă scară), dar eu ce-oi să fac?

— Ce-i să fa...ci! Ce zi...ci! (îi zise vinăricerul). Şî dă ce te mai chemi huzmetar[27], daca nu ştii ce să faci? Fă ca mine şî scapă. Că eu făcuiu ce făcuiu şî scăpaiu, după cum mă vezi. Şî dă scăpat am scăpat, dar am rămas ipipalac, cum am zice.

— Adică ai rămas (îi zise oierul) *iota monahi** (cum zic grecii cînd slomnesc) şî craiu din Curtea Veche (cum zicem mai bine noi, rumânii).

— Ce era să fac (zise vinăricerul), frăţiorul mieu? Eu gîndeam în gîndul mieu (cînd luasem vinăriciul dă la Cochi Vechi şî auzeam că ne mai dăruieşte cîte o para, dooă la vadră) şî ziceam: acum bine merg; şî peşin mi-am cumpărat cai, mi-am luat căruţă, am tocmit patru arnăuţi să iau cu mine.

— Te făcuseşi boier, vasăzică (îi zise oierul).

— Şî cînd n-am fost boier? (zise vinăricerul); au nu vezi că acum este vremea noastră? Cînd boierii au ajuns ciocoi, şî ciocoii, boieri.

---

[25] Strîngător-împlinitor dă dajdia vinului.
[26] Împlinitor-strîngător dă dajdia oilor.
[27] Cei ce cumpăra dajdia huzmeturilor.
* < *gr.:* numai iota; *litera* iota *era folosită pentru a desemna cea mai mică parte a unui cuvînt;* n. ed. >

— Așa este (zise oierul), dar să vede că ești boier cu numele numai, iar în pungă, tufă.

— Mai așa să vede (zise vinăricerul), că m-a stins din fața pămîntului păgînul dă Belu. Eu ziceam în gîndul mieu că cu acest huzmet mă voiu pune în picere, căci, cum am ajuns la județ șî am orînduit slujbași, n-au apucat să isprăvească dă scris [26]) ⟨*sic*⟩ șî văz poruncă dă la gazda huzmetului[27] să mai luăm la zece, cinci, încărcătură, ce bucurie pă mine! După scris văz sumă dă vedre[28] mare, fac socoteala banilor, îm prisosește cîștig bunișor, ca să nu zic bun dă tot, afară dă acele dooă parale ce gîndeam că ni le dăruiește, șî din încărcătura la zece, cinci; nu mă mulțumesc pă aceasta (că lăcomia e mare), ci dau rușfet[29] [f. 15^v] boierilor ispravnici șî mai încarc la zece alte zece, după obiceiu, că n-aveam nici ce-m face capului, că toți îm zicea: „Cum poți strica obiceiul pămîntului? Nu ț-e frică că te vor omorî cu pietre ca pă apostolul Ștefan? Nu știi că obiceiul pămîntului este scris în capul prăvi⟨li⟩lor?“ Atunci mă văzuiu într-un cîștig foarte mare, încît eu însum mă miram dă mine. Zic: Mi-a pus Dumnezeu mîna în cap...

— Zi (îi zise oierul), cîștig din furtișag...

— Așa este (zise vinăricerul), dar ce folos, că hoțul dă Belul, aflînd dă această încărcătură (care, fără știrea lui, nu să putea urma), peșin a trimis cercetător șî, apucîndu-mă (cînd mă vedeam șăzînd pă pungi dă bani) cu închisoare mare, mi-a luat șî paralele ce gîndeam că ne dăruise șî încărcătura la zece, cinci, cu cuvînt că acestea sînt iconomicoase ale domniei, mi-a luat șî încărcătura la zece, zece, ce făcusem (n-aș mai fi apucat să o fac) după obiceiu, zicînd că șî acest obiceiu iarăș pă seama domniei privește, iar pă seama lui nimic nu zicea, *os pastrico mandili** (cum zic grecii) șî ca o slugă dreaptă șî credincioasă (după Evanghelie). În vreme ce toate pă seama lui vor fi fost. Am plătit șî treapăd cercetătorului șî alte multe cheltuieli, pă la închisori, că ca calicii șî cerșătorii, toți mă îmbulzea din toate părțile cerînd; cînd am scăpat dă la închisoare, ca cînd le-aș fi fost dator

---

[26] Întîiu să scria tot vinul din tot județul, apoiu împlinea la bani.
[27] Cel mai mare piste huzmeturi, ce răspundea pentru huzmetari.
[28] Măsura vinului dă zece oca.
[29] Mulțumită cu bani spre a da voie
* < *gr.:* ca o batistă curată; *cu chirilice* >

ceva sau ca cînd aş fi dobîndit ceva. Şî aşa am pierdut (ca să nu zic că m-au dăspuiat) şî din capete mai toţi banii.

— Apoiu ce ziseşi (zise oierul) adinioară că ai scăpat cu faţa curată?

— Am scăpat cu faţă curată, zic şî acum (zise vinăricerul), că nu m-au bătut, nu m-au dat pîn tîrg, nu m-au trimis la ocne, după cum îm zicea şî mă speria, că o să mă facă pildă huzmetarilor şî atunci să fiu şî bătut şî futut, şî cu banii daţi, cum zic mojîcii.

— Acestea cam şî pă la urechile mele le aştept (zise oierul) dă [f. 16r] acum mă scutur şî mă cutremur, fereşte-mă, Doamne (zise închinîndu-să), să nu cază beleaoa şî pă mine!

— Eşti învăţat cu beleaoa (zise vinăricerul) dă cînd ai învăţat să joci coz şî ajută.

— Sînt învăţat (zise oierul) şî m-aş juca cu asfel dă belea şî m-aş da şî piste cap.

— Te-i juca, nu te-i juca (zise vinăricerul), tu vei şti, eu ştiu că m-am rostogolit piste cap ca dintr-un munte mare, dă nu mi-a rămas nici un oscior zdravăn; acum mă duc să vînz un petec dă viişoară, ce am după sufletul mieu, şî să plătesc dă unde m-am împrumutat pentru acest huzmet, ca să nu mai şăz închis şî pă la hătmănie, să caz adică din lac în puţ, şî, ce-m va mai prisosi, să dau pentru sufletul Belului, că m-a învăţat minte să nu mă mai amestec la acest fel dă lucruri, ci să mă apuc dă hoţii, că văz că numai hoţii şî tîlharii petrec bine în zilele dă acum, avînd voie pă dăplin dă la spătărie şî dă la armăşiie să facă ce vor vrea (cum dă voie papa dă la Roma prin indulgenţe să facă omul cîte păcate va voi) numai să-i împărtăşeze şî pă ei din ceea ce fură.

— Bine zici (îi zise oierul), că am văzut şî eu cu ochii miei la armăşiie vînzîndu-să ca un huzmet furtişagul borfacilor.

— Să-ţi spuiu şî eu ce am văzut (zise vinăricerul), dă aceea zic să mă apuc dă hoţii, că am văzut slobozînd noaptea pă hoţii din puşcărie ca să fure cai, boi, vaci şî orce alt vor putea, şî dăspre zioă iarăş îi băga înlăuntru. Am văzut şî la spătărie, la cercetarea hoţilor, arătînd gazde pă însuşi delibaşii şî tufecşibaşii domneşti şî peşin îi lăsa ca nişte oameni buni ai ogeacului. Ce mai vei? Am văzut pă însuş acel ucigaş (ce a dat în dascălul Neofit dă la şcoală, să-l omoară şî i-a spart capul) hrănindu-l la închisoare cu franţele şî bucate trimise dă la masa bezdadelii, apoiu să

nu zic: Dumnezău să-l ierte? Că m-a învăţat minte, ca un dascăl bun ce este dă acest fel dă minuni, ciocan neamului boieresc, vrăjmaş [f. 16v] celor dă cinste şî prieten bun jăcaşilor, tîlharilor şî celorlalţi făcători dă rele; ceea ce am cunoscut eu, iar tu nu ştiu cum îl vei cunoaşte.

— Dumnezău să-l ierte, zici (zise oierul), că te-ai văzut scăpat, dar eu nu ştiu cum voiu scăpa din mîinile unui om ca acesta cu atîtea dă multe tituluşuri, ca elciu ce venise dă la Persia şî zicea că este prieten bun cu Dumnezău, frate cu soarele şî văr premare cu luna, aşa şî el acum, dascăl, ciocan, vrăjmaş, prieten, toate dăodată, dar nicovan niciodată?

— *Apo to stomasu, ke stutheu to afti**, îi zise vinăricerul (cum zic grecii) la ureche.

— Tu şî dă ai pătimit, frăţică dragă (zise oierul), dar ai pătimit după dreptate, din lăcomie, cum ziceai însuş tu, dar eu! Că înşălîndu-mă dă am luat oieritul[30] scump dă tot, din pricina vînzătorilor dă huzmeturi (ce le putem zice cochinţi, că ca Iuda să făcea că sînt muşterii şî încărca huzmetul cu sume mari, adăogînd la strigare) şî, făcînd catagrafie oilor, mă văzuiu într-o mare platcă, că nici pă jumătate banii nu-m işa. Aşa mă duc la ispravnici, le arăt socoteala, plîng, mă vait, mă rog să mă înveţe ce să fac, că, dă cînd mama m-a făcut, n-am mai fost cu acest fel dă slujbă; îm zic şî ei: Fă şî tu cum face lumea, încarcă cît vei putea şî ne dă şî nooă cevaş dă cheltuială, că pînă în cămaşă dăm şî noi pînă vedem cîte o trebşoară în mînă, unge însă mai întîiu osia, ca să nu scîrţie carul, cînd vei merge la Bucureşti, că te aude Belul dă dăparte şî atunci vaiu dă tine şî dă copilaşii tăi, dă vei fi avînd. Eu, ca un ageamiu ce eram dă acest fel dă lucruri, mă răzimam şî într-un obraz mare dă aici din Bucureşti, n-am mai dat pă la Belu, să fac mai întîiu ce mă învăţaseră ispravnicii, ca să nu dau dă belea (cum ai făcut şî tu şî ai păţit-o), că nici îm tălmăciseră bine, curat, acel cuvînt ce-m ziseseră: „Unge osia bine, ca să nu scîrţîie carul“, că tot cam acoperit îm vorbea şî în pilde, ca cînd le era şî lor frică să-m zică curat: Dă pînă în cămaşă, ca să poţi lua şî tu [f. 17r] pînă în piele (că acestea, după

[30] Dajdie dă oi.

* < *gr.:* Să te audă Dumnezeu!; *lit.:* De la gura ta şi la urechea Domnului!; *cu chirilice* >

cum îm șoptea unul la ureche, în urmă, sînt din cele ce le fac oamenii și nu le zic); și peșin fac toate oile fătătoare (cu povața unui logofețel dă la isprăvnicat ce-m zicea că toți acum așa fac) și fătătoare cîte doi miei; am făcut, dă mă vei crede, și berbecii fătători (că n-aveam ce-m face capului, toți să sculaseră cu gurile asupra mea, zicînd: Fă cum au făcut și alții pînă acum, nu te dăpărta din calea lor, daca vei să te numești și tu slugă dreaptă și credincioasă a Belului). Și așa împlinind banii, cu mare zor și strîmptori, mă văzuiu și eu plin ca un cîrnat și d-abia mă aduseră pînă aici, că și după mine a trimis cercetător și, cercetîndu-mă, m-a rîdicat în fiare, după cum mă vezi, cu tot ajutorul ce aveam dă la acel obraz mare și greu fiind.

— Că ești plin ca un cîrnat (zise vinăricerul) te văz acum, dar mîine nu știu cum te vei întoarce, că și eu pînă a nu mă băga în casă la Belu eram gras ca un porc și acum am ișit ca un țîr, cum mă vezi și tu.

Aci vorbind ei, iată că veni un logofețel și dete dooă palme bumbașîrului piste obraz, zicînd: Ce-l ții aci dă vorbă și nu-l bagi în casă mai curînd?

Eu mă luaiu după ei și mă ascunseiu după ușă, ascultînd ce-o să-i zică și ce-o să-i facă, și auziiu pă Belu răcnind ca un leu și zbierînd ca un bou: Ce mi l-ați adus aicea? Băgați-l la bașciohodar, acolo să șază pînă voiu găsi vreme să-arăt măriii sale lui vodă. Iar el, ticălosul, căzu cu genuchile la pămînt ca un vinovat dă moarte, plîngînd și rugîndu-să să-i ia cît va vrea, numai să-l scape dă această urgie. Atunci Belu, ca un lup cînd vede dămîncarea gata la gură, luă dăgrab catastihul din mîinile cercetătorului și, văzînd toate oile fătătoare și fătătoare gemene, cum și berbecii fătători, zise încet (după cum mi-a spus în urmă unul din casă ce era lîngă el): Dă aceea nu sărăcesc oamenii, cu toate greutățile ce am aruncat și arunc napristan asupra lor, că vezi ce berichet în oi; cînd ar plăti țara și văcărit [31] [f. 17v] ca în zilele Hangerlîului, atunci și în vaci și în boi și în toate celelalte vite ar fi acest berichet. Dar ce să fac, cînd boierii nu pot pricepe acest berichet al țării. Să mă învrednicească Dumnezău și la acest bine care îl aștept prea curînd, dă va mai fi domn tatăl nostru, Caragea. Iar acel obraz îm zicea

[31] Dajdie dă vaci, boi, cai și celelalte asemenea lor.

că zicea şî el în sineş: Ba dracul sə-l învrednicească, în zilele acestui nesəţios domn, bine că nu zise şî cîinărit (ca cojăritul pă vremea pepenilor), ce mulţime dă cîini am avea! După cum fată căţelele cîte opt şî cîte noă dodată. Iar către ticălosul oier zise, răstindu-sə asupra lui, ca cînd vrea să-l înghiţă dă viu (astfel dăşchisese gura dă mare): Plăteşte dar aceste gemene îndoite, că şî dă au fătat oile toate cîte doi miei, dar nu i-au fătat pentru obrazul tău, nici berbecii ş-au schimbat firea lor pentru unul ca tine! Acestea zicîndu-i, îl dete pă mîinile împlinitorilor. Piste cîtăva vreme, scăpînd dă la închisoare galben, slab, prăpădit, ca vaiu dă el, fără sînge în obraz, întocmai ca cînd ai fi văzut moartea scrisă în obrazul lui şî, întîlnindu-ne cu toţii în Curtea Veche, unde să strînge toată crăimea Bucureştilor, jurămînt mare îm făcea că cu totul s-au stins, încît a rămas să ceară milă cu talerul pîn biserici. *Aferum capooglù, aferum sacá**, (ziseiu către ei) cum zic turcii, cum ştiţi să umpleţi punga altuia! Cum vă puneţi sufletele voastre pentru alţii! Cum dăspuieţi lumea, fără a vă folosi cîtuş dă puţin! Aci vorbind, iată şî dijmarul[32] veni şî zise către ei: Tăceţi, nu vă mai tînguiţi, că nu stricaţi voi, ci huzmeturile voastre, că sînt urîte, nu sînt ca huzmetul mieu, dulce şî mai dulce ca şărbetul dă miere (cum strig şerbegiii pă pod), dar şî murdar şî scîrbos dăspre partea rîmătorilor şî cam fumos dăspre partea tutunului. Dă aceea, înjugat fiind cu dulceaţă şî cu spurcăciune şî cu fum întunecos, peşin cum iau huzmetul, pə unii ca Belu, ce-i cunosc că mă pot ajuta şî a mă vătăma, îi ung cu miere din dulceaţa albinelor şî ei, lingîndu-să ca cîinii la rană, nu mai văd ce fac oameni⟨i⟩ pă afară. Iar, dă care cumva vreunul dintr-înşii [f. 18r] le va aluneca ochiul pă afară, peşin iau scîrnă dă porc, cu ceară amestecată dă la stupi, dau pă la babe şî le face fermece ca nişte gogoşi dă hurse** şî, puindu-le în lulea, le dau fum pă la nas şî ei rămîn ca nişte adormiţi. Şî aşa scap cu faţa curată şî dă unii şî dă alţii.

Această poveste auzindu-o şî eu, veniiu şî v-o spuseiu dumneavoastră, din cuvînt în cuvînt.

---

[32] Cel ce strînge dijmăritul, adică dajdie pentru stupi şî rîmători şî tutun.

* < *turc.:* Aferim (de aşa) paznic, aferim (de aşa) slujbă (pază?)!>

** *curse*

Prescurtă însemnare dă turburarea Țării Rumânești, ce s-a întîmplat la leat 1821, mart, după moartea lui Aleco vodă Suțu.

VORNICUL IORDACHE GOLESCUL, LOGOFĂTUL CONSTANDIN GOLESCUL, VORNICUL NICOLACHE VĂCĂRESCUL: Arhon bane, cum muri măria sa Aleco vodă Suțul, aflarăm că slugerul Todor Vladimirescul, invitat fiind dă Pinis[1], a plecat astă noapte din București cu cîțiva arnăuți ca să facă răzvrătiri prin toată țara, sculînd pă toți în picere împotriva stăpînirii, cu numire dă zaveră, adică pentru lege.

BANUL GRIGORE BRÎNCOVEANUL: Cum să poate aceasta? Nu e pîn toată țara căpitani, polcovnici cu slujitori, cu panduri, cu catane, ca o oștire a țării? Nu sînt toți supuși la spătărie?*

VORNICUL GOLESCUL, LOGOFĂTUL GOLESCUL, VORNICUL VĂCĂRESCUL: Arhon bane, toți ai spătăriei s-au unit cu el și vaiu dă țară, daca nu să va ocroti dă dumneavoastră, cei mai mari boieri ai țării.

BANUL BRÎNCOVEANUL: Daca ar fi una ca aceasta, nu m-ar fi înștiințat măcar unul din polcovnici, din căpitani, ca un spătar al țării?

<ACEIAȘI**>: Boierule, să ne ierți, noi am auzit din lume și aceasta, că dumneata te gătești să pleci spre Brașov, în țara nemțească, ca să scapi dă ei; oare n-ar fi mai bine

---

[1] Pinis, consulul muscălesc, care în urmă s-au surgunit dă stăpînirea rusească.

* *stăpînire*

** În continuare în ms. apar nominalizate cele 3 personaje (n. ed.)

să stai pă loc, să scapi o țară dă o asemene răzvrătire, ca să nu să prăpădească o lume?

BANUL BRÎNCOVEANUL: Ce vreți să fac? Nu vedeți că domnii [f. 21^{v}] fanarioți au dat puterea țării în mîinile arnăuților curței, numai spre paza lor, iar dă norod nici că le mai pasă!

<ACEIAȘI>: Ei bine, pentru dumneavoastră, ca niște boieri mari, puteți face îngrijîre dă apărare, dar noi, ceilalți, mai mici și un tîrg întreg, ce o să facem? Să rămîie toți pă mîinile zavergiilor?

BANUL BRÎNCOVEANUL: Fieșcare dă sine să îngrijască.

<ACEIAȘI>: Bun răspuns! Cea mai bună sfătuire și poruncă dă boier patriot. Să vede că are știință dă aceasta și să face că nu știe, pînă va trece în țara nemțească. Aides și la dumnealui banul Grigore Ghica, să vedem și dumnealui ce o să ne zică.

<ACEIAȘI>: Arhon bane, aseară muri vodă și acum aflarăm că slugerul Todor Vladimirescul plecă dă aici cu treizeci dă catane, numindu-i arnăuți, ca să răscolească țara împotriva stăpînirii, învitat fiind dă Pinis. Ce trebuie să să facă, ca să scape țara d-o asemene întîmplare?

BANUL GRIGORE GHICA[2]: Nu mai credeți vorbele lumii. D-ar fi una ca aceasta, n-ar ști-o dumnealui banul Brîncoveanul, ce este spătar și are toate polcovniciile, toate căpităniile supt a dumnealui stăpînire? Oare n-ar fi aflat-o? Oare n-ar fi putut-o întîmpina cu atîtea catane, panduri și slujîtori? N-ar fi putut prinde cu [f.22^{r}] atîția oameni p-un Vladimir cu treizeci dă catane? Și atîția ispravnici, atîția zapcii, cu atîția slujîtori ce sînt supt stăpînirea nepotului Grigore Filipescu, ce este vistier, nu i-ar fi dat dă știre? El acuma fuse la mine și nimic îm spuse dă acestea.

<ACEIAȘI>: Arhon bane, crede-ne că este prea adăvărat, încă mai aflarăm că, trecînd prin Pitești ca să să ducă la Craiova, dă unde a venit, a rîdicat pă ispravnici și pă sameș, i-a pus în fiare și le-a luat toate ce-au găsit la ei, ducîndu-i piste Olt. Și trecînd la Vîlcea și

[2] Care, după răzvrătire, s-a orînduit domn al țării.

d-acolo la Gorji, asemene a urmat și pă acolo, ducîndu-i pă toți la Craiova în fiare.

BANUL GHICA: Eu ce pociu face? N-am nici o putere, cine mă ascultă? Aceasta privește la dumnealui banul Brîncoveanul, ca un spătar, să o întîmpine, că are îndăstuli oameni înarmați; să ne întîlnim cu dumnealui și să vorbim.

<ACEIAȘI>: Bine ne vorbi, să mergem și la banul Barbul Văcărescul, să vedem și dumnealui ce ne zice.

<ACEIAȘI>: Arhon bane, poate că vei fi aflat și dumneata dă o primejdie cumplită ce înfricoșeasă țara.

BANUL BARBUL VĂCĂRESCUL: Ce e? Ce? S-a întîmplat ceva după moartea Suțului? (f. 22^{v}].

<ACEIAȘI>: Aicea nu s-a întîmplat pînă acum nimic, dar în țară s-a făcut mare turburare, mari răscoli dă zavergii (după cum luară numire acum); cunoști și dumneata prea bine pă slugerul Todor Vladimirescul, el mai dăunăzi plecă seara dă aici cu treizeci dă panduri înarmați, mergînd spre Pitești și, pînă a ajunge acolo, să făcură piste o sută dă inși, toți adunături din crăime și, cum ajunse în Pitești, rîdică pă ispravnici și pă sameș în fiare și, jăfuindu-i dă toate ce au avut și ei și zărăfia, i-a trecut piste Olt la Vîlcea, unde, și acolo asemene urmă, și dă acolo la Gorji asemenea și, adunînd dă piste Olt mulțime dă crai, pă toți îi numi dă frați și ostași ai săi, cu carii trecu la Craiova, cu toți ispravnicii și sameșii în fiare, și acolo să facu stăpîn dăsăvîrșit, dînd publicații pîn toată țara că s-a sculat pentru țară, pentru lege, numind urmarea răzvrătirii — zaveră și invintînd ⟨*sic*⟩ pă mic, pă mare să nu să mai supuie la nimeni, ci să izgonească pă fanarioți din țară, ca pă cea mai grozavă fiară.

BANUL VĂCĂRESCUL: Auziiu și eu una ca aceasta, dar cum să poate? Că m-ar fi înștiințat cineva dă la Craiova, ca un ban al Craiovei; dă va fi adăvărat că s-a sculat numai ca să izgonească pă fanarioți din țară, lucru sfînt să vede, dar dă face asemene urmări, aceasta să înțelege

o răzvrătire a țării și vaiu dă țară cînd n-are nici un stăpîn, precum zice vorba rumânească, cea mai adăvărată, că vaiu dă satul acela cînd ajunge curul cap și lindicul, pîrcălab. [f. 23^{r}]

⟨ACEIAȘI⟩: Vaiu, nevaiu, s-a trecut. Acum, ce trebuie să facem ca să scăpăm țara d-o asemene primejdie?

BANUL VĂCĂRESCUL: *Pia, pia**, să ne întîlnim cu banul Brîncoveanul ce, ca un spătar, are supt stăpînire toată oastea țării și cu ceilalți boieri și să ne sfătuim.

⟨ACEIAȘI⟩: Cu cine să vă întîlniți? Dumnealui banul Brîncoveanul plecă și să duse diz-dă-dimineață cu mulțime dă arnăuți spre pază, apucînd drumul spre Brașov, adică la sănătoasa.

BANUL VĂCĂRESCUL: Cu ceilalți boieri, că îndăstuli sînt.

⟨ACEIAȘI⟩: Pînă a să aduna toți boierii, să mergem și la dumnealui vornicul Constandin Bălăceanul.

⟨ACEIAȘI⟩: Arhon vornice, lucruri înfricoșate auzirăm pentru țară: după moartea domnului, slugerul Todor Vladimirescul, învintat ⟨*sic*⟩ dă Pinis, va să facă mare răzvrătire în țară. Plecă noaptea dă aici cu 30 dă arnăuți și panduri înarmați, să meargă la Craiova, dă unde a venit și, trecînd pă la Pitești, pă la Rîmnic și pă la Gorji, a rîdicat după acolo în fiare pă ispravnici și pă sameși, luîndu-le orce au găsit la ei, cum și cîți bani d-ai vistieriei s-au aflat pă la semeșii, și trecu la Craiova, unde să făcu stăpîn țării, publicuind pîn toate satele că s-a sculat asupra stăpînirii, ca să scape pă norod dă jafurile, dă chinurile și felurimi dă cazne și necazuri ce pătimesc dă la domni fanarioți și nimeni să nu să mai supuie la nici o poruncă domnească, ci toți să [f. 23^{v}] să înarmeze, dă la mic pînă la mare, și să să strîngă pă lîngă el, ca pă toți să-i bată cîți împotrivă le vor sta.

VORNICUL BĂLĂCEANUL: Asemene am auzit și eu, și știri piste știri din toate părțile vin că în toată țara s-a

---

* < *gr.:* cum-necum; *cu chirilice* >

făcut mare turburare şî anarhie, nevrînd nimeni să mai asculte la nici o poruncă, şî la Craiova s-au adunat mulţime dă panduri, cu căpitani şî polcovnicî dîn crăime, numind răzvrătirea — zaveră, adică pentru lege, şî oastea — zavergii.

⟨ACEIAŞI⟩: Ce trebuie dar să facem? Să lăsăm ţara în mîna crailor, să o jăfuiască? Şî ca nişte lupi să o sfîşîie cu dinţii? Oare nu e mai bine să strîngem pă toţi slujîtorii, pă toţi pandurii, ceauşi şî stegari, polcovnici şî căpitani, bulubaşi şî delibaşi dă arnăuţi, supt o bună stăpînire, cu cheltuiala ţării, ca să nu cază norodul în jafuri şî prăzi dă crai şî nerozi, învierşunaţi dă cumplire, şî însuş Todor să fie supus aceştii stăpîniri, cu cîţi ostaşi va fi adunat, ca, cu toţii într-o glăsuire, să să chipzuiască cele dă folosul ţării, spre scăpare din cumplirea tiranilor şî nelegiuiţilor fanarioţi.

VORNICUL BĂLĂCEANUL: Bine grăiţi, sfînt lucru acesta. Eu cu dumneavoastră împreună mă jărtfesc pentru ţară, dar cine ne ascultă? Cine ni să supune? Cu cine să îmbrăţişăm o asemene slujbă? Banul Brîncoveanul, căpetenia oştirilor ţării, ca un spătar, în loc să adune toată oştirea ţării, bună, rea, precum să află, spre ocrotirea ţării, dumnealui mai întîiu pleacă la Braşov, [f. 24^{r}] lăsînd ţara în mîinile bulubaşilor dă arnăuţi. Banul Văcărescul, în loc să să ducă la Craiova, ca un ban al Craiovei, şî acolo să să arate ca un stăpîn dăspre partea ţării şî toţi dumnealui să să supuie, pleacă şî dumnealui la Braşov, banul Ghica cu ceilalţi boieri, toţi dă frică fug în toate părţile, toţi ca nişte mămăligari; fanarioţii au sculat în picere pă toată crăimea dă arnăuţi, ca ei să stăpînească în ţară. Şî aşa Farmachi, Sava, Duca, Mihali şî alţi bulubaşi ai ţării, toţi s-au făcut căpetenii, fieşcare adună oaste piste oaste pă seama sa, nesupuindu-să nici unul la altul, dăcît orce găsesc pă la boieri, pă la boierenaşi, pă la arîndaşi, pă la neguţători, pă toţi îi dăspoaie şî le ia tot pînă la cămaşă; dă să va împotrivi cineva, îndată îl ucide. Dă aceea toţi dau orce au, numai viaţa să ş-o scape. Cu cine vreţi să facem vreo treabă? Ca mîine, mi să pare, o să cădem toţi în mîinile zavergiilor. Că şî după la Iaş au venit ştiri cum că bezdadea Nicolache Ipsilant cu fraţii lui au fugit dă la Rusia şî,

strîngînd cîțiva arnăuți, vin și ei aici în țară, ca să stăpînească și țara noastră, și țara Moldovei. Mîine să strîng boierii la divan ca să chipzuiască ce trebuie să să facă cu aceste întîmplări. Să mergem și noi acolo, să vedem ce să hotărăște.

ADUNAREA BOIERILOR LA DIVAN

VISTIERUL: Boieri dumneavoastră, știri după la toate județele [f.24v] îm vin că țara toată s-a turburat, toată crăimea în picere, bieții lăcuitori nu mai știu la cine să să supuie, la cine să răspunză dăjdiile lor, un căpitan d-o parte calcă p-un zapciu și-i ia tot ce găsește la el, și d-ale lui, și banii vistieriei, altul, dă altă parte, calcă și jăfuiește pă alt zapciu, și așa însuși ispravnicii, zapciii și toți ceilalți dregători fug și să împrăștiesc pă unde pot scăpa, cei mai mulți au intrat în Brașov, piste munți, piste văi, ca să scape dă nevoi.

BANUL VĂCĂRESCUL: Și mie mi-a venit știri dă la Craiova că pă toți boierii dă acolo i-a coprins Todor cu zavergiii lui și-i dăspoaie și-i golesc pînă în piele, dă la mic pînă la mare, pă mulți îi și căznesc ca pă niște vinovați, și el poruncește, el orînduiește ispravnici, zapcii și dregători pîn toate părțile; ce bani din dăjdii să adun, la el să strîng, însă crăimea, unde întîlnește haznele dă la zapcii trimise la vistierie, le face *bona preza** pă seama lor, nesupuindu-să nimeni nici la poruncile lui, că fieșcare craiu dă cap și mai mare să arată, vrînd fieșcare să domnească, o grozavă anarhie stăpînește toată țara.

VORNICUL BĂLĂCEANUL: Boieri dumneavoastră, mie mi să pare că ar fi cu cuviință ca unul din boieri ce are coraj mai mare și rîvnă dă patriot să să orînduiască căpetenie oștirilor țării, să ia supt a sa comandă pă toți slujîtorii, catanele și pandurii și să treacă piste Olt la Craiova, unde, întîlnindu-să cu Todor, să-i propuie ca să să unească și el cu ai noștri, să să facă toți o [f. 25r]

* < *it.:* far buona presa — a lua în stăpînire; *cu chirilice* >

oaste a țării, supt comanda dumnealui, și așa, în urmă să chipzuim cum să să îndrepteze toate neorînduielile țării, spre scăpare dă fanarioți, și cu ce cheltuială să să ție oștirile, ca să nu să mai frămînte țara dă zavergii, ci toți să stăm pă loc spre sprijinirea țării și să nu ne mai risipim încoace și încolo ca puii dă potîrniche. Iar dă nu va voi Todor aceasta, atunci să să bată cu el pînă îl va supune la stăpînire.

VORNICUL VĂCĂRESCUL: Eu, boieri dumneavoastră, vă făgăduiesc că pociu sluji țării pînă în ceasul după urmă, că pentru țară voiu să mă jărtfesc.

TOȚI BOIERII: Să să strîngă dar toate cetele oștășești supt a dumnealui comandă și cît mai în grab să plece la Craiova cu ajutorul Domnului.

TAGMA BISERICEASCĂ: Să fii blagoslovit, fiul patriei! Domnul Dumnezău să vă ajute!

A DOOA ADUNARE DĂ BOIERI

VISTIERUL: Boieri dumneavoastră, după știrile ce mai luaiu, țara să prăpădește, picior dă boier, dă boierănaș, dă negustor, dă negustoraș, dă arîndaș nu rămase pă nicăiri, toți bulubașii țării să făcură dă stăpîni, coprinsără toate drumurile, toate potecile după munți, pă cine găsesc, pă cine întîlnesc, pă toți îi căznesc, îi chinuiesc, îi muncesc grozav și-i dăspoaie dă-i lasă în pielea goală. Dă la Craiova îm trimiseră veste că dumnealui vornicul [f. 25v] Nicolache Văcărescul, neputînd îndupleca pă Todor, i s-a împotrivit cu războiu, pă mulți din zavergii i-a risipit și aci era să să liniștească toată țara dă piste Olt, dar arnăuții țării ce merseră cu dumnealui vornicul (ce dă atîta vreme îi hrănește țara ca pă niște ocrotitori la orce întîmplare), ei să uniră cu Todor spre jafuri și întoarseră pușcile asupra dumnealui vornicului, ce rămase numai cu doi-trei oameni credincioși pă lîngă dumnealui și, d-abia scăpînd cu viață din mîinile lor, plecă să vie aici, iar toți ceilalți boieri, dăspuieți pînă în piele, plecară și fugiră piste hotare, cu picerele goale, pă jos, ca vaiu dă ei.

VORNICUL BĂLĂCEANUL: Să chemăm şî pă dumnealui banul Brîncoveanul, banul Văcărescul, banul Ghica, dă nu vor fi plecat pînă acum, că nu-i văz la divan, să vedem şî dumnealor ce găsesc cu cale.

VISTIERUL: Dumnealor ceea ce au găsit cu cale au şî pus-o în lucrare, că pînă acum vor fi şî trecut piste hotar în ţara nemţească, *to monon navafugon** adică scăparea noastră la asemene întîmplări.

VORNICUL BĂLĂCEANUL: Buni patrioţi, ţara au lăsat-o în gura lupilor.

VISTIERUL: Şî noi, carii am mai rămas, o s-o zbughim ca ei.

VORNICUL BĂLĂCEANUL: Cam dă nevoie, toţi o să urmăm aşa, cînd unire între noi nu să mai vede, cînd patriotismul cu totul şî dă dămult a lipsit.

VISTIERUL: Ce mai zici dumneata dă unire şî dă patriotismos? [f. 26r] Iată şî această ştire ce-m pică acum dă la Focşani, că bezdadea Nicolache Ipsilant, cu fraţii lui, fugind din Rusia, au adunat cîţiva crai din arnăuţi şî vine aici ca să să unească cu Farmachi, cu Duca, cu Mihali, cu Sava şî cu ceilalţi bulubaşi şî tufeccii, ce-i hrăneşte ţara ca pă nişte apărători; atunci veţi vedea cazne şî chinuri dă la fanarioţi.

VORNICUL BĂLĂCEANUL: În adăvăr, pot veni, orcine va voi şî cum va voi, că ai noştri nu ne ascultă, dar vă încredinţez că toţi aceşti răzvrătitori îndată vor peri; cu nişte căpetenii la nici o comandă supusă, anarhia multă vreme nu o duce. Dar după această turburare toate să vor schimba, toate să vor preface**, toate să vor îndrepta, dobîndind ţara o orînduială, o oblăduire, o ocîrmuire mai bună, mai blîndă, mai liniştită şî mai temeinică, ce dă silă o s-o dobîndească, neavînd ce face, ca să scape odată dă stăpînire fanariotească, ca o apă, cînd să turbură dă vijălii, după vijălie o vezi ca să curăţă, să lămurează dă orce murdarlîc, curgînd pă pietre la vale. Însă acum, fiindcă nu mai avem nici o nădejde dă nicăiri şî, dă o parte Todor cu toată crăimea dă piste Olt vine aici, şî Ipsilant dă altă parte, cu toţi arnăuţii unindu-să, vin dăspre Focşani, dă aceea dumnealui vel

---

* < *gr.:* singura (posibilitate de) fugă de pe navă, singura salvare; *cu chirilice* >

** *toate să vor schimba — întoarce*

agă să puie pristavi să dea dă ştire tutulor pîn tîrg aceste întîmplătoare turburări, ca să ştie fieşcare să să îngrijască dă ale sale cum va putea. [f. 26v]

LOGOFĂTUL GOLESCUL: Bine ar fi, frate, să scăpăm familia răposatului domn, că pă nimeni n-are ajutor şî păcat să-i lăsăm în mîinile jăfuitorilor.

VORNICUL GOLESCUL: Mergi dumneata, frate, cu familia doamnei pînă la vamă şî pînă o vei duce-o la Braşov, şî eu voiu îngrijî dă copiii dumitale pînă va veni şî Nicolache Văcărescul dă la Craiova şî atunci ne vom chipzui ce vom mai face.

ÎNTÎLNIRE CU CEI FUGIŢI MAI NAINTE LA BRAŞOV

LOGOFĂTUL GOLESCUL: Bine ai venit sănătos, frate!

VORNICUL GOLESCUL: Bine te-am găsit sănătos, dar eu cam cu totul secăcios.

LOGOFĂTUL GOLESCUL: Dar ce s-a mai întîmplat în urmă?

VORNICUL GOLESCUL: Cum aţi plecat dumneavoastră, sosi o ştire dă la Giurgiu că turcii pleacă spre Bucureşti. Pă la miezul nopţii nu mai vedeai alt ceva, nu mai auzeai alt nimic dăcît chiote, văitături, jale şî πάθος πάθων ⟨?⟩*, toţi pîn toate părţile fugea, neştiind pă ce drum să apuce, că crăimea coprinsese toate drumurile, nu scăpa om nejăfuit, nedăspuiat, nechinuit dă tîlhari. Eu, aşteptînd pă Nicolache Văcărescu, dar d-om putea, înarmîndu-ne, să putem ajuta ceva ţara, înduplecînd pă Todor să să unească cu noi supt comanda dumnealui Văcărescului, am rămas mai în urmă, iar toată familia mea şî a dumitale o trimisesem, cu doi arnăuţi dă la Geafer spre pază, la Goleşti, să mă aştepte acolo. Cum sosi Nicolache [f. 27r] Văcărescul, îl întrebaiu: Ce mai veste? Ce mai putem face? Avem vreo nădejde ca să înduplecăm pă Todor într-o unire supt o comandă a ţării ca să ne putem ocroti şî dăspre venirea lui Ipsilant cu craii dă arnăuţi. Nicolache îm zise: Ce nădejde mai aştepţi? Todor, cum a intrat în Craiova,

* < *gr.:* suferinţa suferinţelor >

a împărțit prin toate satele publicații ca nici un sătean să nu să mai supuie la nici o poruncă d-ale stăpînirii dăcît numai la poruncile lui, că el s-a sculat asupra stăpînirii ca să scape pă norod dă chinurile fanarioților șî, cel mai dă temeiu cuvînt, ca toate moșîile boierești, mănăstirești șî ale eparhiilor să le facă ale țăranilor, ei să le imparță între ei, să nu mai dea nici dijmă, nici clacă, ci ca niște stăpîni să le stăpînească ei desăvîrșît. Așa învierșănîndu-să ⟨*sic*⟩ țăranii, pă unde treceam, tot cu „ciocoiu" mă zgornea: „Uideo, ciocoiule! Uideo, ciocoiule!" auzeam în urma mea. Iar pă boieri, boierenași, negustori, negustorași, arîndași, meșteri șî orce om vedea cu o jiubea, cu un anteriaș mai curat îmbrăcați, pînă la piele îi dăspuia craii, numindu-să unii ai lui Todor, alții ai lui Farmachi, alții ai lui Duca șî alții cu felurimi dă numiri dă căpitani. Pă nici unul nu auzeai să nu zică că „eu sînt domnul țării, eu pă toți o să-i supuiu". Daca cu ai noștri nu ne putem uni, cum o să ne unim cu Ipsilant? Cum o să ne [f. 27^{v}] necinstim, unindu-ne cu fanarioții împotriva patrioților noștri, împotriva țării noastre! Dă aceea dăocamdată trebuie să ne tragem șî noi spre Brașov șî în urmă vom mai vedea cu ce putea-vom ajuta țara noastră. După acestea, viindu-ne pă la miezul nopții știre dă la Giurgiu că turcii au plecat spre București, am fugit șî eu din București ca să merg la Golești să-m găsesc familia, socotind că va fi acolo. Dar pă drum mă întîlniiu cu o ceată dă arnăuți, carii, coprinzîndu-mă, nu-m făcură nimic dăcît îm cerură dă cheltuială, unindu-să cu ei șî un arnăut ce luasem dă bulubașa Geafer, spre pază la drum; eu, din ceea ce aveam cu mine, le dedeiu pă jumătate șî așa scăpaiu dă ei, dîndu-le șî înscris, după cererea lor, că, întîmpinîndu-mă cu ei, nu mi-au făcut nici o supărare. Șî plecaiu spre Golești unde ajungînd aflaiu că, cum a ajuns acolo Marghiorița cu copiii, șî ai miei, șî ai dumitale, i-a coprins acolo arnăuții lui Farmachi șî cei doi arnăuți dă la Geafer ce-i dedeseși dumneata spre pază să uniră cu arnăuții lui Farmachi șî dumneaei, dîndu-le ce luase cu dumneaei, scăpă din mîinile lor șî trecu la Curtea dă Argeș, spre a să păzi acolo. Plecaiu șî eu să merg la Curtea dă Argeș, dar, trecînd pîn Pitești, mă

coprinse acolo căpitan Simeon, cumnatul lui Tudor, şî mă dete în mîinile pandurilor să mă păzească, unde mă ţinură închis cîteva zile, pînă a dat [f. 28r] dă ştire lui Todor la Bucureşti, dar mijlocind prin ei, cu dare mare dă bani, îm deteră voie să merg la Curtea dă Argeş, dă acolo neputînd scăpa, fiind mănăstirea încunjurată dă craii lui Simeon şî unde pă toată zioa trecea cîte un căpitan dă zavergii şî le dám, dimpreună cu ceilalţi acolo închişi, îndăstulă cheltuială; dă iznoavă întraiu în tocmire dă bani cu cei dă acolo crai şî, dîndu-le şî banii ce-m mai rămăsese, şî hainele toate, pînă în cămaşă, şî şaluri, şî ceasornice, şî scule dă diamant, şî nişte sfinte moaşte ce le purta Marghioriţa pururea asupra dumneaei, d-abia îm deteră voie să intru la vamă şî aşa scăpaiu şî eu; însă îm făcură o mare cinste, că-m deteră un căpitan cu cinsprezece catane spre pază, pă drum, dă ceilalţi zavergii, şî mă duseră ca p-un paşă pă drum, din conac în conac.

LOGOFĂTUL GOLESCUL: Mai cam aşa am păţit-o şî eu, că, cum a intrat doamna în Braşov, plecaiu şî eu afară în ţară, înarmat precum intrasem cu trei neferi d-ai lui Geafer ce-i aveam dă credincioşi ai miei, ca să vă întîlnesc pă dumneavoastră; dar cum sosiiu la Cîmpina, acolo m-a coprins Duca cu arnăuţii lui; neferii miei îş deteră coastele cu ei şî să uniră cu ei, eu rămăseiu în mîinile lor singur, mă dăspuieră, îm luară tot după mine, şî arme, şî haine, şî bani, îm propuse Duca, că, or să intru cu el în Eteria lor şi a tutulor fanarioţilor, împotriva [f. 28v] pămîntenilor, sau să mă întorc înapoiu la Braşov, că, într-alt chip, nu pociu scăpa dă baltacele şî dă chilomurile lor. Dă voie, dă nevoie, mă întorseiu în Braşov. Dar din boieri n-aŭ mai rămas nimeni acolo?

VORNICUL GOLESCUL: A mai rămas părintele Ilarion, episcopul Argeşului, vòrnicul Mihalache Manu, fratele nostru Nae Golescu, vistierul Aleco Filipescu, vornicul Scarlat Grădişteanul şî Nenciulescu, cu nădejde că vor putea ajuta ceva ţării.

LOGOFĂTUL GOLESCUL: Să vede că părintele Argeşîul, ca un bun patriot, vistierul Aleco Filipescul, ca o vulpe ce-i zic, dar d-o putea cu ceva înşălăciuni să înduplece pă

Todor, Nae Golescu şî Scarlat Grădişteanul ca nişte dîrzi ce intră orbeşte în orce primejdie, iar Nenciulescu, ca un chilipirgiu, să poată apuca ceva dă cheltuială prin turburări şî vornicul Manul, ca un fanariot, să să unească cu Ipsilant.

ŞTIRI DĂ LA BUCUREŞTI LA BRAŞOV

Cum intră Todor cu pandurii lui în Bucureşti, pă toţi boierii ce mai rămăsese acolo, împreună cu părintele episcopul Argeşîul, i-a închis la Belvedere, grădina logofătului Golescu, făcîndu-să stăpîn piste toată ţara. Bezdadea Nicolache Ipsilant trase la Colintina cu arnăuţii săi, poruncind el dă la Colintina şî Todor din Bucureşti, dar nu ţinu multă vreme, că, adunîndu-să mulţime dă turci la Giurgiu, plecară toţi spre Bucureşti şî, neputînd să le stea împotrivă, Todor cu ai săi plecă spre Goleşti, unde [f. 29r] să închiseră în curte ca într-o cetate; Ipsilant să trase la Tîrgovişte cu arnăuţii săi, care, văzînd că cu Todor nu să poate uni (pentru că Todor vrea să intre în vorbă cu turcii ca să să facă domn al ţării, făgăduindu-să că va bate pă Ipsilant şî toată oastea lui o va da în mîna turcilor), trimise la Goleşti cîţiva arnăuţi şî, prinzînd pă Todor, îl duseră în fiare la Tîrgovişte şî acolo îl şî sugrumară într-un minut; atunci toţi craii lui să risipiră, boierii ce mai rămăseseră în Bucureşti fugiră mai toţi la Braşov şî turcii să făcură stăpîni pă toată ţara şî în toate zilile tăia, împuşca, spînzura, sugruma şî punea în ţeapă pă arnăuţi şî pă cîţi din greci afla că au stare, numindu-i pă toţi dă zavergii, eterişti şî apostaţi; pă Sava, cu făgăduieli şî minciuni îl aduseră în Bucureşti, unde îl şî omorîră, în casa paşii, arnăuţii lui să bătură cu turcii, închinzîndu-să ⟨*sic*⟩ în biserica Sfînta Vineri, dă unde, isprăvind gloanţele, băga în puşti mahmudiele ploştite; pă Mihali îl omorîră la Moldova, pă Farmachi îl trimisără la Ţarigrad în fiare. Ipsilant, Duca şî ceilalţi căpitani şî bulubaşi ai lui, cu o oaste dă opt sute dă mavrofori, să bătură cu turcii la Dră-

găşani cît să poate dă bine, dar, fiind turcii cu mult mai mulţi, îi biruiră şî piste jumătate peiră, iar cei ce mai rămăsese, toţi cu Ipsilant împreună fugiră în Braşov, trecînd piste munţi pă unde să întîmpla. Şî aşa să curăţă ţara dă crai [f. 29v] şî zavergii şî dă toţi fanarioţii.

ALTĂ ŞTIRE

Din porunca paşîi să dă dă ştire boierilor, după porunca ce a luat dă la vizirul dă la Ţarigrad, că boierii sînt poftiţi să meargă la Ţarigrad ca să să aleagă unul dintr-înşîi dă domn al ţării, ca să dobîndească ţara dă acum înainte domn pămîntean şî domnii fanarioţi cu totul să lipsească. Şî aşa işiră* mulţi din boieri în ţară şî plecară la Ţarigrad banul Barbul Văcărescul, banul Grigore Ghica, vornicul Nae Golescu, căminarul Iancu Cocorăscu, căminarul Mihăiţă Filipescu ce-i zic Mucalitul şî, propuindu-le acolo că domnul ce să va orîndui trebuie să lase la Poartă pă fiul său cel mai mare drept amanet, alesără pă banul Grigore Ghica (că banul Văcărescul n-avea copii) şî să orîndui dă către Poartă domn al ţării, dar i-a îndatorat să ceară dă la Poartă oştiri turceşti, spre paza ţării dă către zavergii şî apostaţi greci ce să numea eterişti; şî să orîndui Gavanozoglu cu dooă mii dă ostaşi, care, piste puţină vreme, cum începură boierii a işi din Braşov în ţară, îndată rîdică pă Alecache Vilara în fiare, cu numire dă apostat, şî-l trimise surgun în ţara turcească, din care pricină mulţi din boieri să stînjiniră dă a mai işi din Braşov şî rămaseră acolo pînă ce să rîdicară toţi turcii din ţară şî veni consolul muscălesc Miţachi.

După o domnie dă şase ani liniştită, în domnia lui Grigore vodă Ghica, să dăşchise războiu [f. 30r] între turci cu Rusia şî intrară muscalii în Moldova şî în Ţara Românească, bătîndu-să doi ani, pînă au dărîmat cetatea Brăilii şî a Giurgiului şî, trecînd în ţara turcească piste Balcamuri, ajunseră pînă lîngă Ţarigrad şî acolo au încheiat pacea, însă după

---

* *plecară*

pace au mai stăpînit muscalii alți patru ani, pînă li s-au răspuns dă către sultanul banii ce cheltuiseră la acest războiu.

După aceasta, să orîndui domn al țării Aleco vodă Ghica, fratele lui Grigore vodă Ghica, pă care, după o domnie dă opt ani, îl scoaseră din domnie cu necinste, pentru jafurile ce să înmulțisără în țară, şî să alese dă domn dă Obşteasca Adunare Gheorghe Bibescu.

Comedia ce să numește
Barbul Văcărescul, vînzătorul țării.
Izvodită dă Dîrzeanul, ce-i zic șî Slăbănogul.
Care s-a șî tipărit cu cheltuiala calemgiilor
dă vistierie, spre pomenirea ticăloșîiei
țării.
La venirea muscalilor, cînd a fugit
Măria Sa Grigorie Vodă Ghica
din scaun.

[f. 36^{v}] Această comedie să arată în satul Bezdeadul.

[f. 37r]Auzind norodul buna vestire că s-a învrednicit țara dă a dobîndit domn pămîntean șî, nădăjduind că vor scăpa dă chinuri șî necazuri șî dă caznele ce pătimea mai nainte dă la domnii greci, a început a să înveseli, bînd pîn cîrciumi șî chiuind, unde fără veste îi calcă slujîtorii, zapcii șî sumă dă bumbașîri, făcîndu-le mare zor dă bani șî, strîngîndu-să cu toții lîngă vatră la foc, la casa pîrcălabului, unul din bumbașîri le spune toate cîte s-a întîmplat la divan între boieri, după venirea mării sale lui vodă dă la Țarigrad.

Obrazele aceștii comédii:

ORĂ MARE DĂ BĂRBAȚI
CIMPOIAȘUL CÎNTÎND CU CIMPOILE
VISTIERUL BARBUL VĂCĂRESCUL
MĂRIA SA GRIGORIE VODĂ GHICA
TRĂSNEA
VOINESCUL
LOGOFĂTUL ȘTEFAN BELUL
BANUL DINUL CREȚULESCUL
VORNICUL MATACUL RACOVIȚĂ
VORNICUL ISTRATE CREȚULESCUL
NORODUL
ZAPCIII
CÎRCIUMĂREASA
SINDIILE
PÎRCĂLABUL
PREOȚII

DIACONII
BUMBAŞÎRUL
EPISCOPUL BUZĂULUI
MĂSCĂRICIUL, ŢIGANUL LUI RACOVIŢĂ, CE-I ZIC VISTIERUL OPREA DĂ LA BUCOV [f. 37v]

PERDEAOA DINTÎIU, UNDE SĂ ÎNVESELESC OAMENII AFLÎND DĂ BUNA VESTIRE A DOMNULUI

Obrazele aceştii perdeli:

ORĂ MARE DĂ BĂRBAŢI
CIMPOIAŞUL
MĂSCĂRICIUL

ORA cîntă cu glas apăsat: Să mîncăm jîmblă şî să bem vutcă, că vinul e ie...ftin!
MĂSCĂRICIUL: Ce bine-m pare!
CIMPOIAŞUL din cimpoiu: Lasă, lasă, să vedem.
ORA: Strălucit-au steaoa, răsărit-au soarele, venit-au lumina cea adăvărată.
MĂSCĂRICIUL, frecîndu-să la ochi: Acum văz bine.
CIMPOIAŞUL: Lasă, lasă, să vedem.
ORA: Jucaţi, beţi şî mîncaţi! Că Domnul din cer ne-a miluit!
MĂSCĂRICIUL: Sus dă mînă şî aproape dă gaură.
CIMPOIAŞUL: Lasă, lasă, să vedem.
ORA: Săltaţi şî chiuiţi! Că domn pămîntean ne-a venit.
MĂSCĂRICIUL: Aolică!
CIMPOIAŞUL: Lasă, lasă, să vedem.
ORA: Domn bun, domn milostiv, domn cu frica lui Dumnezău.
CIMPOIAŞUL: Lasă, lasă, să vedem.
ORA: Domn ales dintre boieri, Grigorie vodă Ghica.
MĂSCĂRICIUL cu oala în mînă: Vivat! Vivat!
CIMPOIAŞUL: Lasă, lasă, să vedem.

A DOOA PERDEA

Cartea Belului către Barbul Văcărescul şî începerea răutăţilor ce s-a hotărît înaintea mării sale, lui vodă.

Obrazele aceştii perdeli:
VISTIERUL BARBUL VĂCĂRESCUL
MĂRIA SA VODĂ
TRĂSNEA [f. 38r]
VOINESCUL

BARBUL VĂCĂRESCUL citeşte cartea Belului: Dumneata, arhon vistier, dă dooă ori cuscre, dă vreme ce dumneata n-ai putut să te faci domn, după cum doream cu toţii şî nădăjduiam, după mijloacele ce ţi-am arătat, mijloceşte acum către măria sa vodă ca să mă priimească şî pă mine între ministrii măriii sale şî te încredinţez că-ţi voiu arăta mijloace cu care şî dă bani să te umpli şî pă vodă, în scurtă vreme, să-l dai în cap şî să te faci dumneata domn.

MĂSCĂRICIUL: O crez, o crez.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Măria ta, acum priimiiu carte dă la cuscrul mieu, logofătul Belu, din Braşov, şî-m scrie să arăt măriii tale că, dă-l vei priimi măria ta între ministrii măriii tale, dăstoinic este a-ţi arăta mijloace cu care să te slăveşti dă toţi, să arăţi şî slujbă către Prea Înalta Poartă, ca să domneşti în toată viaţa măriei tale.

MĂSCĂRICIUL: Aci o strică la ceafă, altele îi scrie Belul, altele zice el.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Şî, cea mai dă temeiu, să te umpli dă bani, şî măria ta, şî noi pă lîngă măria ta.

MĂSCĂRICIUL: Aci o nimeri, aci numai spuse adăvărul.

MĂRIA SA: U...f! N-aş mai vrea un asemene murdar şî spurcat om să să amestece la ale domniei mele. Şî mă iartă, arhon vistier, că-ţi este cuscru.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Măria ta, dă ce „murdar şî spurcat"? Nu ţii minte dă la Caragea, cînd erai vistier, cîte ajutoare, cîte folosuri ai văzut dă la el? Ce rău ţi-a făcut?

MĂRIA SA: Îl ştiu, îl ştiu, îl ştiu prea bine, d-aceea n-aş vrea să fie pă lîngă mine, dăstul îm este Trăsnea şî Voinescul.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Trăsnea şî Voinescul! Dar sînt ei dăstoinici să corispondarisească cu ministrii pîn ţări streine?

MĂRIA SA: O să-m necinstească domnia, arhon vistier. [f.38v]
BARBUL VĂCĂRESCUL: S-o necinstească! O s-o strălucească, măria ta, împodobindu-o tot cu diamanturi şî brileanturi. Şî cine altul poate şti mai bine mijloace dă cîştiguri şî dobînzi dăcît el?
MĂSCĂRICIUL: I-e ruşine să zică: şî dă hrăpiri şî jăfuiri.
BARBUL VĂCĂRESCUL: Nu ţii minte, măria ta? Ţi-ai uitat cu ce tertipuri a umplut pă Caragea şî pă Şuţul, în scurtă vreme, dă sute, mii şî milioane dă bani?
MĂRIA SA: Bine zici, arhon vistier, scrie-i mai curînd să vie, că-l ştiu eu că e bun d-asfel dă lucruri.
MĂSCĂRICIUL: Mai bine nume bun (zice o vorbă rumânească), dăcît bogăţia lumii. Vedeţi cum s-a auzit numele cel bun al Belului în toată lumea.
TRĂSNEA: Măria ta, aflaiu că ai fi dat voie dumnealui logofătului Belu să vie dă la Braşov.
MĂRIA SA: Aşa este.
TRĂSNEA: Dar nu sînt eu îndăstul şî Voinescul?
MĂRIA SA: Să n-aibi nici o frică, că eu nu vă osăbesc dă el, dăopotrivă ministrii oi să vă am pă toţi, el mai bine ştie dăcît voi dă ale domniei.
MĂSCĂRICIUL: Acesta, cum o veni, vă dă piste nas. I să rămîneţi după uşă.
VOINESCUL: O să ne belească şi pă noi cum a belit ţara în zilele lui Caragea şî ale Şuţului.
MĂSCĂRICIUL: Daca vă va aduce şî pă voi în starea carea sînt eu, n-are ce să vă mai belească.
TRĂSNEA: Măria ta, ţi-ai uitat? Că însuş măria ta, împreună cu alţi boieri patrioţi, ai făcut arz către Prea Înalta Poartă ca să să izgonească Belu şî Samurcaş din ţară, pentru prăpădenia şî dărăpănarea ţării ce a făcut în zilele lui Caragea. Şî acum cum iarăş măria ta îl aduci în ţară şî-l priimeşti la curtea măriii tale?
MĂRIA SA: Aşa este, dar atunci eram boier al ţării şî, ca [f. 39r] un boier, aşa trebuia să fac, iar acum sînt domn şî, ca un domn, am trebuinţă dă el, să aflu dă la el toate tertipurile lui Caragea, ca să ştiu cum să mă port cu boierii şî cum să ne umplem dă bani şî alte multe care nu le ştiţi voi.

A TREIA PERDEA. POVĂȚUIREA LOGOFĂTULUI BELU SPRE RĂUTĂȚI

Obrazele aceștii perdeli:

MĂRIA SA VODĂ
LOGOFĂTUL BELU

MĂRIA SA: Bine-ai venit, arhon logofete, sănătos!
LOGOFĂTUL BELU: Bine te-am găsit, măria ta, sănătos!
MĂRIA SA: Nu știi ce trag din pricina vornicului Bălăceanul.
LOGOFĂTUL BELU: Au stă iarăș împotriva domnilor, cum a stătut pînă acum?
MĂRIA SA: Nu mă lasă nici apă să beau îndăstul, mă sperie cu fel dă fel dă vorbe. A umblat cu cereri și pîn Țarigrad, prin Mihăiță Filipescul și prin Cocorăscul, ca să nu mă pociu întinde la nimic; dă n-aș fi avut cu mine pă Filip Lengiu, nu mă făceam domn.
MĂSCĂRICIUL: Va să zică Bălăceanul — goga domnilor.
LOGOFĂTUL BELU: Lasă-l, măria ta, pă mîna mea, așa a umblat și la vodă Caragea și n-ai văzut cum s-a trimis peșin surgun la Castoria, în țara turcească?
MĂRIA SA: Dar ce să facem?
LOGOFĂTUL BELU: Eu să te învăț? Ia-te după vorba lui Caragea, ce zicea διαίρα και διοίκα*, adică strică unirea boierilor dintre ei, învrăjbește-i între ei și apoiu stăpînește cum vei vrea. Și, ca să izbîndești la aceasta, trebuie să tragi [f. 39v] pă lîngă măria ta numai pă banul Dinul Crețulescul, pă vistierul Barbul Văcărescul, cuscru-mieu, pă vornicul Matacul Racoviță și pă vornicul Istrate Crețulescul. Și pă ceilalți pă toți să-i lași pă dinafară, căci acești patru, orice le zici, iscălesc, iar ceilalți, mai ales vornicul Bălăceanul, nici cît negru supt unghie nu lasă necercetat.
MĂRIA SA: Și, numai cu patru iscălituri, putem le face toate?
LOGOFĂTUL BELU: Ține-te măria ta bine dă acești patru boieri bătrîni.
MĂSCĂRICIUL: Să puiu și eu umerele, ca o proptea, ca să să ție mai bine.

---

* < *gr.:* dezbină și stăpînește!>

LOGOFĂTUL BELU: Că, vezi măria ta prea bine că ochi au şî nu văd, urechi au şî nu aud, după Sfînta Scriptură. Simţirea cu totul le-au lipsit, încît nu pricep acum nici cuvîntul „socoteală" ce va să zică. Întocmai după cum ne trebuie noă. Şî orice le vei da, iscălesc ei.

MĂSCĂRICIUL: Socotesc iscălitura drept floare la ureche.

MĂRIA SA: Dar tot trebuie să mai iscălească şî din ceilalţi boieri, măcar alţi trei-patru, că numai cu patru iscălituri* nu putem face nimic. Că aşa mi s-a poruncit şî dă la Ţarigrad (după ce s-au văzut cererile Bălăceanului) ca orce să va face în ţară, prin ştirea boierilor să să facă.

LOGOFĂTUL BELU: Pentru ceilalţi, cum este Ioniţă Fălcoianul, Ioniţă Drăgănescul, Scarlat Mihălescul, Scarlat Grădişteanul Nebunul şî alţii ca aceştia, lesne este să-i faci să iscălească, cum le vei făgădui cîte o boierie.

MĂSCĂRICIUL: Adică cîte o palmă în cur, cum am zice.

MĂRIA SA: Bine zici, dar pentru Bălăceanul, Filipescul, Goleştii, Mihăiţă, Cocorăscul şî ceilalţi ce sînt uniţi cu ei a nu ne lăsa să ne întindem la nici o mîncătorie, ce să facem? [f. 40r]

MĂSCĂRICIUL: Aşa, aşa, frica păzeşte pepenii.

LOGOFĂTUL BELU: Să începi măria ta a-i înfricoşa cu surgunlucuri, cu ocări, cu certe şî cu bătăi, cum făcea Caragea. Au ţi-ai uitat dă atunci? Dăstul este pă unul numai să-l mustrezi, că ceilalţi să vîră pîn fundurile supaturilor, dă nu-i mai vezi pă la curte.

MĂSCĂRICIUL: Adică să risipesc ca puii dă potîrniche.

MĂRIA SA: Începi dar a lucra ca din ţăcură, pricepi ce-ţi zi<c>...

LOGOFĂTUL BELU: Adică măcar cinci-şase milioane dă bani să luă<m> dăocamdată din ţară.

MĂRIA SA: Bravo! Bravo! Bravo! Să-m trăieşti! La un gînd am fost amîndoi.

LOGOFĂTUL BELU: Vei vedea, măria ta, cum ciopleşte Belu.

MĂSCĂRICIUL: Arhon logofete, să nu mă uiţi şî pă mine,

---

* *boieri*

*se para calo** măcar un milion să-m faci *ke mena, ke mena*** parte, că într-alt fel *den ipografo, den endido, eki pu ta* ⟨*sic; pt.: sa*⟩ *gheni.****

A PATRA PERDEA. SFATUL CEL NELEGIUIT

Obrazele aceştii perdeli:
VISTIERUL BARBUL VĂCĂRESCUL
BANUL DINUL CREŢULESCUL
VORNICUL MATACUL RACOVIŢĂ
VORNICUL ISTRATE CREŢULESCUL

Cîtepatru să scol dă la curte şî merg la logofătul Belu, unde, săvîrşînd sfatul cel nelegiuit, fac şî anafora către măria sa vodă.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Fraţi boieri, aţi auzit anaforaoa ce a făcut vornicul Bălăceanul cu ceilalţi boieri din taraful lui? Dar să nu ne lăsăm lor, că ne ştingem ⟨*sic*⟩ cu totul, ci să facem noi, cei mai bătrîni, altă anafora. Că el, toată datoria dă trei-patru milioane şî mai bine, ce o izvodisem cam spre folos în parte-ne [f. 40v], o dărăpănă cu totul, şî aşa, cu ce o să ne folosim şî noi, şî măria sa vodă?
MĂSCĂRICIUL: Şî eu, şî eu.
DINUL CREŢULESCUL: Cum? Ce zic, arhon vistier, într-acea anafora?
BARBUL VĂCĂRESCUL: Zic că un milion şî jumătate ce arătasem eu că ar fi avînd să ia măria sa vodă analogon pă trei luni, să nu să ţie în seamă la socoteală, fiindcă aceşti bani s-au dat la oştirile împărăteşti şî, dă vreme ce ţara i-a dat o dată, nu să cuvine acum să mai plătească a dooa oară ceea ce a plătit o dată, ci măria sa, dă cunoaşte că aceşti bani sînt buni ai măriii sale, să-i ceară dă la Poartă.

---

* < *gr.:* te rog!; *cu chirilice* >
** < *gr.:* şi pe mine, şi pe mine; *cu chirilice* >
*** < *gr.:* nu semnez, nu mă învoiesc la ce o să se facă; *cu chirilice* >

MATACU RACOVIȚĂ: Auzi minune! Șî tocmai dintr-acești bani zicea, arhon vistier, măria sa vodă că o să-m dea șî mie o sumă bună ca să-m puiu la loc călușăii miei, oișoarele mele, iepșoarele mele șî celelalte vite ce mi le-au luat păgînii dă turci și hoții dă zavergii.

MĂSCĂRICIUL: Șî hăinișoarele mele cele dă parangol, c-am rămas cu curul gol.

LOGOFĂTUL BELU: Mai la vale ce zic, cuscre?

BARBUL VĂCĂRESCUL: Zic șî pentru suma aceea ce-ți este știută că am pus-o cu iconomie (să o împărțim amîndoi), plata zaherelii, zic să nu să plătească dă loc, fiind luată chiar pentru oștirile împărătești șî dată în trebuința oștirilor șî plătită dă hazneaoa împărătească. A priceput că, dă să plătea șî această zaherea, noi nu dam nimic nimunuia, cum am făcut șî cu ceealaltă sumă dă zaherea ce am trecut-o dă plătită la socoteala vistieriei șî eu n-am dat nimunuia nimic dintr-acești bani, măcar o para.

LOGOFĂTUL BELU: Atunci ai avut bani d-ai vistieriei în mînă șî i-ai poprit, dar acum ce să facem?

MĂSCĂRICIUL: Să răbdați șî voi, cum rabd șî eu.

ISTRATE CREȚULESCUL: Dar pentru socoteala podurilor ce cerea Trăsnea [f. 41r] o sumă mare dă bani, piste patru sute dă pungi, ce zic? Că știu bine că în zilele Suțului, cînd s-a cercetat acea socoteală dă vornicul Iordache Golescul șî dă logofătul Aleco Filipescul (ce-i zic Vulpea), nici treizeci dă mii nu s-au găsit bani buni că are să ia.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Șî pentru acești bani zic că piste trei-patru ani să să plătească din Casa Podului, însă șî atunci pă cît va fi cu dreptul, după socoteala acelor doi boieri, iar nu cît cere Trăsnea fără cuvînt.

ISTRATE CREȚULESCUL: Va să zică, bată-i Dumnezău, să pierz șî eu miișoara dă lei ce-m făgăduise Trăsnea dintr-acei bani dă cînd iscălisem socoteala dă bună după cum cerea el*.

MĂSCĂRICIUL: *Aferum sacă,*** boier cinstit, ba căcat (să fie fața dumneavoastră cinstită, boierilor), pentru

---

* *Trăsnea*

** < *turc.:* Aferim (de așa) pază (?); *cf. supra, p. 42* >

o mie dă lei ţi-ai pus sufletul şî ai iscălit socoteală mincinoasă dă patru sute dă pungi, să plătească ţara. Şî la mai mare să te învrednicească, boierule, domnul din iad.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Ba să ne prăpădim cu totul zic, că şî pentru celelalte condeie ce arătăm chip dă datorie bună, în talere piste trei milioane (ca să putem dintr-aceştia să ne folosim cum să cade şî, cum am zice, să ne punem în picere, ca să-i putem în urmă să-i jucăm cum vom vrea), zic că să să cerceteze mai întîiu cu dă amăruntul şî, pentru cîtă datorie să va alege curată, dreaptă şî bună, pentru aceea întîiu să să facă socoteală curată dă cît venit are vistieria, din toate madelele, pînă la un ban, şî dă cîte cheltuieli are bune şî neapărate, şî atunci, scăzîndu-să cheltuielile din venituri, dă să va vedea că nu prisosesc bani a să plăti cea adăvărată datorie, să să chipzuiască cu sfat dă obşte dă unde să să plătească. Iar dă va prisosi, dintr-acel prisos să să plătească toată datoria ţării, din an în an cîte puţintel, ca să nu mai scoatem alte dăjdii şî ajutoare în ţară.

DINUL CREŢULESCUL: Şî aşa nici un ban să nu cisluim în ţară [f. 41v], cum zic ei.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Zic să facă şî boierii un ajutor ca să plătească acum numai datoriile ce sînt pă la turci, în sumă dă patru sute dă mii.

MATACU RACOVIŢĂ: Şî pă ţară să nu punem nimic? Şî, în loc să ne folosim, să plătim acum şî dă la noi, datorii turceşti. Apoiu ce o să-m ajungă numai dooă, trei sute dă pungi dă bani ce iau din spătărie?

DINUL CREŢULESCUL: Dar eu, numai cu şaizeci şî şaptezeci dă mii ce iau din bănie, ce o să fac?

ISTRATE CREŢULESCUL: Dar eu, numai cu cinzeci şî atîta dă mii ce iau din vornicie?

MĂSCĂRICIUL: Dar eu, numai cu piel<e>a goală? Cum mă vedeţi.

LOGOFĂTUL BELU: Dar eu, că toată nădejdea mea era într-acele milioane ce le zugrăvisem şî le condeiesem pă hîrtie foarte frumos, împreună cu dumnealui cuscrumieu, Barbul Văcărescul? Acum, cînd auz acestea, ca cînd mi-ar tăia cineva din carne, aşa mă doare la ficaţi.

ISTRATE CREȚULESCUL: Ia alifie, arhon logofete, dă la Trăsnea șî te unge unde te doare, că are fel dă fel dă dohtorii la canțelaria dumnealui.

MĂSCĂRICIUL: Te plîngi, arfon ⟨*sic*⟩ logofete, că pierzi ceea ce n-ai avut?

BARBUL VĂCĂRESCUL: Ce vă plîngeți dă aceste sume dă bani ce luați din boierii? Dar dă lăsam pă măria sa vodă să întărească anaforaoa boieriilor ce făcuse Bălăceanul cu ai săi, ce era să faceți? Că hotărîseră ei, printr-acea anafora, bănia să aibă irat numai ca la cinsprezece mii, șî vornicia numai ca la dooăsprezece mii, iar spătăria șî vistieria numai ca la dooăzeci dă mii. Ascultați, boieri, dă sînt aceștia boieri voitori dă bine neamului boieresc. Cînd toate spre ușurința norodului voiesc să le întocmească.

MATACU RACOVIȚĂ: Adică mojîcilor, ușurință șî răsuflare, șî noă, boierilor, stingere șî dărăpănare. [f. 42^{r}].

MĂSCĂRICIUL: Să dea Dumnezău! Să te auză Domnul din cer! Că tocma atunci o să ajung șî eu ca voi, șî voi ca mine.

LOGOFĂTUL BELU: Auz că scria într-acea anafora că nici dumneata, cuscre, să nu iei nimic dă la sameși, ca un vistier.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Așa scria, dar eu le-am făcut-o pă piele, că tot ca mai nainte le-am luat, cîte zece șî dooăzeci dă mii dă la fieșcare sameș.

LOGOFĂTUL BELU: Bine ai făcut, ca să avem dă nunta tinerilor; ca cînd te-aș fi învățat eu, cuscre.

MĂSCĂRICIUL: Ba eu, zău, nu l-aș fi învățat așa!

ISTRATE CREȚULESCUL: Bun dascăl, Belu, însă mai dă treabă vistierul Oprea dăcît el.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Eu bine am făcut pînă acum, că șî dă la calemgii, asemene ca mai nainte, am luat cu miile șî sutele dă mii, cu tot că Bălăceanul să împotrivea șî striga să nu iau nimic nici dă la ei, ca șî ei să nu aibă cuvînt să ia după la săraci, dar ascult eu pă Bălăceanul la interesul mieu! Acum rămîne asupra dumitale, cuscre, să mai dibuiești, să mai dai cu bobii pentru aceste milioane ce umblăm să le iconomisim, cu momele, cu șoptele, ca să ne folosim cu toții, ce să facem să nu ne scape din mînă.

MĂSCĂRICIUL: Să le legați bine cu ștreanguri dă gît, ca pă hoții.

LOGOFĂTUL BELU: Lasă-i asupra mea pă cei ce să împotrivesc, eu știu cum să-i joc.

MĂSCĂRICIUL: Ca pă urșii, ș-oi cînta și eu cu daereaoa*. (Joacă, Mariuțo dragă, așa! așa!).

LOGOFĂTUL BELU: Nu-ți aduci aminte dă la Caragea ce intrigi era între boieri? Eu le făceam. Nu-ți aduci aminte ce sume dă dăjdii ișa pă țară? Tot eu le izvodeam. Nu-ți aduci aminte surgunlucurile ce era pă unii din boieri, și mai ales pă Bălăceanul, că el nu vrea și atunci să iscălească, ca și [f. 42v] acum? La asemene mîncătorii, tot eu le cloceam. V-ați uitat dă pedepsile și caznele ce a pătimit banul Filipescul în surgunluc, el și toată familia lui, pînă cînd a și crăpat? Eu i-am făcut-o pă piele, că nu m-a ascultat, și m-a ocărît, m-a necinstit și mi-a stătut împotrivă la cele mai multe.

MĂSCĂRICIUL: Să laudă nebunul în nelegiuirile sale.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Foarte bine, cuscre, începi izvodul anaforalei.

LOGOFĂTUL BELU: Anaforaoa e gata, numai să o iscăliți.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Le-ai scris toate, după cum le vorbisem?

LOGOFĂTUL BELU: Încă și mai cu prisos.

MĂSCĂRICIUL: Bravo! Bravo! Ca o slugă dreaptă și credincioasă ai urmat. În mai mare omur ⟨*sic;* onor?⟩ te voiu pune.

ISTRATE CREȚULESCUL: Și la mai mare să te învrednicească cel cu coarne.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Citește-o, cuscre, să o auzim cu toții.

LOGOFĂTUL BELU: Să vă spuiu mai pă scurt. Toate mănăstirile și mitropolia și episcopiile cu totul săsă vînză pă trei, patru și mai mulți ani în arendă și toți banii aceștia să să dea într-această datorie.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Oare cît putem prinde dintr-acestea?

---

* *din tobă*

LOGOFĂTUL BELU: Cel puțin trei-patru milioane și mai bine putem lua, și la socoteală nici pă jumătate să nu arătăm că am luat, iar la cheltuieli, la una, zece și mai bine să încărcăm.

MĂSCĂRICIUL: Și o sută, și o mie la una să încărcați, că mie nu-m pasă.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Așa am făcut și eu la socoteala vistieriei ce încheiară dăunăzi boierii, multe ajutoare, multe orînduieli nici că le-am arătat la priimirea banilor, iar la cheltuieli și ce n-am cheltuit am arătat că am cheltuit.

MĂSCĂRICIUL: Învățaiu și eu un meșteșiug, cînd voiu ajunge și eu vistier mare, așa oi să fac. [f. 43r]

DINUL CREȚULESCUL: Altceva mai scoatem? Sau dăstul este acestea?

LOGOFĂTUL BELU: Ce dăstul? Și mai scoatem și toate huzmeturile înzecit și mai bine, adică cîte zece și dooăzeci parale dă litră, și la împlinirea banilor să încărcăm la zece, alte zece, cum făceam în zilele lui Caragea, pă patruzeci și șaizeci dă parale vadra dă vin, la vinăriciu, și la oierit i dijmărit pă dooăzeci i treizeci dă parale dă oaie și dă stup i dă sfin.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Bine zici, numai vezi ca și dă aci, măcar pă jumătate să iconomisim.

MĂSCĂRICIUL: Puțin! Puțin!

LOGOFĂTUL BELU: Toți banii în mîinile noastre o să intre, știm noi cum să-i cotropim; la cele ce nu ne vom pricepe vom întreba și pă Cîrnul Borănescul.

MĂSCĂRICIUL: Și pă mine.

ISTRATE CREȚULESCUL: Dăstul ești dumneata, arhon logofete, ce să mai întrebi pă altul? Cine altul poate fi fără suflet ca dumneata?

BARBUL VĂCĂRESCUL: Alt ce mai scrii în anafora, cuscre?

LOGOFĂTUL BELU: Să dea și tagma boierească talere cinci sute dă mii.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Ce fel să-i dăm?

LOGOFĂTUL BELU: Socotind dă scutelnic pă talele ⟨*sic*⟩ dooăzeci, din cap în cap. Și dă poslușnici, pă talere zece sau cinsprezece din cap în cap.

MATACU RACOVIȚĂ: Şî noi să dăm?

LOGOFĂTUL BELU: Ba nu, dumneavoastră să nu dați nimic, numai să vă faceți că dați, ca să putem lua dă la ceilalți boieri ce n-or vrea să iscălească cu noi împreună la această anafora.

DINUL CREȚULESCUL: Aşa, nici eu să nu dau, că iscălesc, numai să scap dă aceşti bani.

MĂSCĂRICIUL: Nici eu, că voi iscăli cu mîini şî cu picere.

LOGOFĂTUL BELU: Bine vezi, nici dumneata, nici cîți boieri [f. 43^v] vor iscăli cu noi.

MATACU RACOVIȚĂ: Aşa dar pune şî mai mult, daca n-o să dăm noi nimic, ci numai ceilalți boieri.

DINUL CREȚULESCUL: Dăstul este, bine s-au scris toate. Adu să iscălim mai curînd, ca să scap dă plată.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Dar pă bresle şî pă birnici să nu punem ninic?

LOGOFĂTUL BELU: Lasă-i pă aceştia în urmă, după ce vom pune în mînă aceşti bani, apoiu vom izvodi alte cheltuieli cum: lipsă dă bani, rămăşițuri, dobînzi şî alte multe ca acestea, ca să nu rămîie nici aceştia nesupărați.

MĂSCĂRICIUL: Adică să-i avem dă rezervă, cum zic franțezii, ca o oaste din urmă spre pază, la orce lipsă.

DINUL CREȚULESCUL: Bine zici, iată că iscăliiu.

LOGOFĂTUL BELU: Iscăleşte şî dumneata, arhon vornice.

ISTRATE CREȚULESCUL: Am apucat dă m-am jurat înaintea celorlalți boieri că tot cu țara voiu ținea şî nu voiu mai pune iscălitură spre dărăpănarea ei.

LOGOFĂTUL BELU: Lasă, boierule, aceste vorbe la o parte; nu ții minte mai dănainte că şî în zilele muscalilor asemene v-ați jurat, şî dumneata, şî răposatul banul Manolache Crețulescul, şî dumnealui cuscru-mieu, şî dumnealui banul Dinul Crețulescul, şî dumnealui vornicul Matacu Racoviță, şî apoiu toți v-ați călcat jurămîntul şî n-ați mai pățit nimic, încă v-ați şî folosit gros. Iar Bălăceanul, şî Goleştii, şî ceilalți ce n-au vrut să-şi calce jurămîntul atunci nu s-au folosit cu nimic, încă şî au pățit-o cam binişor.

BARBUL VĂCĂRESCUL: Nu țineți minte? Că şî la Caragea asemene jurămînt am făcut iarăş cu toții, prin obştească anafora, cu mare blestem şî cu afurisanie prin carte

patrierşască, şî, cum a venit Aleco vodă Suţul, peşin ne-am călcat jurămîntul, iarăş numai noi.
LOGOFĂTUL BELU: Şî ne-am umplut dă bani.
MĂSCĂRICIUL: Poate voi, ca nişte călcători dă lege. Iar eu, nimic [f. 44r].
ISTRATE CREŢULESCUL: Bine zici, arhon logofete Belitule, că tot dumneata te amestecai şî atunci la toate.
MĂSCĂRICIUL: Ca mărarul în bucate.
ISTRATE CREŢULESCUL: Ca cîrma pă supt apă, ca să nu te vază nimeni, şî întorceai corabia cum vreai şî încotro vreai.
LOGOFĂTUL BELU: Şî atunci iarăş dă frica Bălăceanului, că umbla să mă dăpărteze dă curte, mă făcuse dă şădeam cu porţile închise şî zioa şî noaptea. Dar aţi văzut ce i-am făcut şî eu în urmă?
BARBUL VĂCĂRESCUL: Tăceţi, pentru Dumnezău, că ne-a călcat focul, iată că vine Bălăceanul.
LOGOFĂTUL BELU: Bre! Işiţi afară! Alergaţi! Păziţi la scară! Şî, cum veţi vedea că vine vornicul Bălăceanul, spuneţi că nu sînt acasă.
BARBUL VĂCĂRESCUL: Ziceţi şî vizitiilor să dea butcile la o parte, în dosul caselor, să nu le vază.
MĂSCĂRICIUL: Frica păzeşte pepenii.
LOGOFĂTUL BELU: Ca ⟨*sic*⟩ taci şî tu aci pînă să va întoarce Bălăceanul.
BARBUL VĂCĂRESCUL: Cuscre, ascunde anaforaoa, să nu cumva să o vază, dă va veni. Vîr-o supt perne.
MĂSCĂRICIUL: Puneţi-vă pă brînci, să nu vă vază capetele pă fereastă. Că iată că trece pă la fereste.
DINUL CREŢULESCUL: Arhon vornice Matache, lasă-ţi curul mai jos, că-l zăreşte pă fereastă. Şî dumneata, arhon vornice Istrate, bagă-ţi limba în gură, că să vede dă dăparte ca o strămurea.
MĂSCĂRICIUL, uitîndu-să pă fereastră: Sculaţi-vă c-a trecut şî n-a intrat în curte.
ISTRATE CREŢULESCUL, cu limba d-un cot afară: U...f! Îm işi sufletul pînă să duse.
MATACU RACOVIŢĂ: Şî mie, asemene, că mă cocoşaiu dă tot.

ISTRATE CREȚULESCUL: Ian auzi, arhon logofete, daca oi iscăli și eu, oare da-va măria sa vodă ceva și ginerului mieu, vornicului Rali? Că atît am pă lume, măcar că este grec.

LOGOFĂTUL BELU: Negreșit, boierule, și dumitale, și dumnealui, că [f. 44v] și eu grec sînt, fanariot dă la Fanar, dar mai mult dăcît toți pămîntenii m-am folosit și mă folosesc, că nelipsit am fost și sînt din trebi.

MĂSCĂRICIUL: Lipsește martie din post?

ISTRATE CREȚULESCUL: Adu dar să iscălesc.

MĂSCĂRICIUL, făcînd cu degetul și din buze „Pîrț!": Aferum, boierule! Boier mare! Boier bătrîn! Ba, căcat. Ținu-ți jurămîntul dă joi pînă mai apoiu.

LOGOFĂTUL BELU: Acum lăsați anaforaoa la mine, daca ați iscălit-o cîtepatru dumneavoastră, și fac eu și din ceilalți boieri mai mici să o iscălească.

A CINCEA PERDEA.
BUCURIA ȘÎ TÎNGUIREA NORODULUI*

Obrazele aceștii perdeli:

ORA BĂRBAȚILOR
CIMPOIAȘUL
NORODUL
MĂSCĂRICIUL
ZAPCIII
CÎRCIUMĂREASA
SINDIILE
PÎRCĂLABUL
PREOȚII
DIACONII
BUMBAȘÎRUL

ORA: Să bem și să chiuim, că am scăpat din ghearele grecilor!

CIMPOIAȘUL: Lasă, lasă, să vedem.

ORA: Să jucăm în chiuite! Să sărim bătînd din pinteni!

MĂSCĂRICIUL: Ui...iu!

* *înt⟨ristarea⟩*

CIMPOIAŞUL: Lasă, lasă, să vedem.
ORA: Să ne-nveselim cu toţii! Să ne bucurăm dă toţi!
CIMPOIAŞUL: Lasă, lasă, să vedem.
ORA: La mulţi ani să ne trăiască! La mulţi ani să stăpînească, Grigorie vodă Ghica! [f. 45r].
MĂSCĂRICIUL: A...min!
CIMPOIAŞUL: Lasă, lasă, să vedem.
NORODUL: Aoleo! Vaiu dă noi! Ce-am greşît!
ZAPCIII către slujîtori: Daţi, băteţi şî căzniţi-i!
NORODUL: Vaiu dă ticăloşîia noastră! Vaiu dă sărăcia noastră şî dă copilaşii noştri!
ZAPCIII către slujîtori: Închideţi-i, afumaţi-i, strigaţi: Bani, bani!
MĂSCĂRICIUL: Să strig şî eu: Ba... ni, ba...ni, ba...ni..!
NORODUL, către cer: Miluieşte-ne, Doamne! Rîdică-ţi mînia dă asupra noastră!
ORA: Ce chiote! Ce jale! Ce văitături să aude afară! Au doară a înviat Suţul?
MĂSCĂRICIUL: O mai învia, cînd mi-oiu vedea ceafa.
CÎRCIUMĂREASA: Din toate părţile „bani, bani“ să aude strigînd. Ca cînd ar trage mii şî sute dă clopote.
SINDIILE: Ce jucaţi şî zbieraţi aci! Nu vedeţi ce mînie dumnezeiască a căzut asupra noastră?
ORA: Au ne-a călcat iarăş zavergiii?
SINDIILE: Ce zavergii ziceţi? Mai rău dăcît tătarii şî calmucii.
ORA: Aideţi p-acasă să vedem ce ne cer.
SINDIILE: Ce p-acasă! Ascundeţi-vă pîn găuri dă şarpe, să nu cumva să vă găsească.
MĂSCĂRICIUL: Să vedem, încap şî eu în astă gaură? (să vîră supt poalele cîrciumăresii).
PÎRCĂLABUL: Să vede că iarăş a işit Belu la meidan, dă ne beleşte.
CÎRCIUMĂREASA: Multe am belit, om beli-o şî pă asta. Ia spuneţi-ne, ce cer?
MĂSCĂRICIUL: Bine zici, lele cîrciumăreasă, că te-ai învăsat să beleşti, te-ai făcut meschiură la belit, dă cînd te-ai făcut cîrciumăreasă.
SINDIILE: S-a umplut satul dă zapcii, dă slujîtori şî dă bumbaşîri. Unii cer cîte dooăzeci dă lei şî mai bine, din

cap în cap dă scutelnic. Alții cîte talere zece și cinsprezece dă poslușnic, din cap în cap. Alții cer bani dă oierit, acum primăvara, ca la Muruz-vodă, pînă a nu făta oile. Alții bani dă dijmărit, alții dă vinăriciu și toți banii [f. 45v] înzecit îi cer și mai bine dăcît era odată pentru toate acestea.

ZAPCIII, dînd palme sindiilor: Dar ludele, că să cer și acestea îndoite și întreite, nu spui? Dar banii ce să cer cu nume dă rămășițuri, dă lipsă dă bani, dă bani vechi și alte multe asemenea, nenumărate, nu le spui?

SINDIILE, sfiindu-să: Iartă-mă, stăpîne, că dă multe ce să mai cer, nu știu ce să spuiu mai nainte.

CIMPOIAȘUL: Aduce-vă-ți aminte dă ceea ce vă zicea cimpoile mele: „Lasă, lasă, să vedem". Iată că văzurăm.

NORODUL: O văzurăm și o pățirăm, și om ținea-o minte cît vom trăi.

PÎRCĂLABUL către zapciu: Stăpîne, dumneata și altădată ne-ai mai fost zapciu, dar ca acum, atîta zor dă bani nu ne-ai făcut niciodată, nici în vreme dă răzmiriță, nici în zilele nesățiosului Suțu. Nici s-au cerut vreodată (dă cînd țiu și eu minte, în astă vîrstă a bătrînețelor ce sînt) atîția bani dă mulți și dăodată dă la toți, ca acum; nu ne spui ce e pricina?

PREOȚII: Ia să ascultăm și noi, că și pă noi cu mare strînsoare ne apucă protopopii să plătim cîte o mahmudia din cap în cap, pentru cîrja mitropolitului. Și cîte un galben împărătesc din cap în cap, ajutor. Au doară au făcut alt mitropolit nou?

DIACONII: Putem zice și noi, cum zicea acel filosof (cînd rästicnea jîdovii pă Hristos) că or dumnezeirea pătimește sau că lumea să prăpădește. Așa putem și noi zice acum că or dumnezeirea a lipsit din lume, sau că temere dă Dumnezău n-a mai rămas în lume.

ZAPCIUL: Ce e pricina eu nu știu, eu atîta știu că mi-au poruncit boierii ispravnici, după poruncile cu care au venit bumbașîrii dă la București, să împlinim banii aceștia toți, mult pînă într-o săptămînă, să istovim toți banii. Că, neistovind, sînt porunciți bumbașîrii să mă ducă drept la ocne, cu atîta pripă să cer; dă aceea, împreună cu poruncile, s-au pornit dăodată și bumba-

şîrii, la fieşcare madea cîte un bumbaşîr peşingiu şî altul zoraliu.

PREOŢII: Peşingiu şî zoraliu! Ce va să zică? Că mulţi bumbaşîri au venit [f. 46r] în alte vremi, dar cu asfel dă nume n-am mai auzit pînă acum.

ZAPCIUL: Peşingiu, cel ce împlineşte peşin. Şî zoraliu, cel ce zoreşte la împlinire, adică dă zor mare spre împlinire.

MĂSCĂRICIUL: Întocma după canoanele grămăticeşti, din peşin, peşingiu, şî din zor, zoraliu.

PREOŢII: Toate, ca din canoane.

DIACONII: Toate, după canoane.

NORODUL: Poate să ne vindem şî copiii, după canoanele voastre.

MĂSCĂRICIUL: Poate voi, că eu n-am copii, m-a miluit Domnul dă mi i-a luat pînă a nu veni această bună vestire.

ZAPCIUL: Între bumbaşîrii ce au venit, este unul mai dăispravă, ce-i zic Slăbănogul, zice că este dintre logofeţi, dă vistierie şî om al vistierului şî prea iubit al logofătui lui Belu, pă el să-l întrebăm, că el poate va fi aflat pîntre ceilalţi logofeţi ai vistieriei şî ai divanului, sau şî dă la însuşi logofătul Belu, că ştiu că-l are ca o mînă dreaptă al dumnealui, îl amestecă la toate tainile dumisale.

PÎRCĂLABUL: Arfon bumbaşîr, peşingiule, şî dumneata zoraliule (aşa să le zic?)!

ZAPCIUL: Aşa, că aceasta este ca o boierie şî tagma ciocoiască să bucură cînd îi cheamă pă boieria lor.

PÎRCĂLABUL: Veniţi, vă rog, arfondes bumbaşîri, peşingii, zoralii, belelii, frigelii, şî ceilalţi, dă ne spuneţi dumneavoastră ce este această urgie dumnezeiască ce a căzut asupra noastră? Că vă vom cinsti şî pă dumneavoastră cu cevaş...

BUMBAŞÎRUL PEŞINGIU: Ce să vă spuiu mai nainte! Că toate cîte s-au întîmplat între boieri la divan, pentru aceste dăjdii, toate le-am aflat, unele dă la cei ce au scris anaforalele boierilor, altele le-am văzut cu ochii miei şî, cele mai tainice, le-am aflat dă la însuş stăpînul mieu, logofătul Belu, că pă mine mă trimetea pă la unii din boieri cu anaforalele dă le iscălea; dar

dați dăocamdată o sumă dă bani şî diseară ne vom aduna [f. 46v] cu toții la un loc şî vă voiu spune, că, zăbovind cu banii, vin şî piste noi alți bumbaşîri.
PÎRCĂLABUL: Duce-vă-ți, sindiilor, după bani şî ce veți putea face pînă diseară, dați-i la zapcii.

A ŞASELEA PERDEA

Obrazele aceştii perdeli:

BUMBAŞÎRUL
NORODUL
PÎRCĂLABUL
PREOȚII
DIACONII
ZAPCIII

Tot satul, strînşi fiind la casa pîrcălabului, pă lîngă vatră, ascultă la cele spuse dă către bumbaşîr.

BUMBAŞÎRUL: Ascultați, ticăloşilor, urgia Domnului ce a căzut asupra voastră. Cum a sosit măria sa vodă dă la Țarigrad, toți cu mare bucurie l-au priimit şî s-au bucurat toți, cu toții văzînd piste atîta vreme dă ani iarăş domn pămîntean şî toți cu bucurie aştepta izbăvirea norodului din chinurile cele mai dănainte, precum să şî arăta măria sa la început, domn blînd, mult milostiv şî fără interes.
NORODUL: Aşa auzeam şî noi, dă aceea şî jucam bucurîndu-ne şî chiuiam veselindu-ne.
MĂSCĂRICIUL: Şî tocma în bucurie şî în veselie ne călcă focul, cum zic grecii, *is tin haran, che o haraccis.**
BUMBAŞÎRUL: Şî, vrînd măria sa ca să lipsească toate jafurile, toate năpăstuirile şî toate nelegiuirile ce să urma mai nainte, a şî făcut pitac domnesc către boieri ca să să chipzuiască şî să să întocmească toate boieriile fără dare dă bani. [f. 47r]
NORODUL: Să dea Dumnezău!

---

* < *gr.:* În (toiul) veseliei, (iată) şi strîngătorul haraciului!; *cu chirilice; cf. infra, p. 179*>

PREOȚII: Dă Doamne!
DIACONII: Amin!
BUMBAȘÎRUL: Era să și dea Dumnezău, dă n-apuca să vie dă la Brașov stăpînul mieu, logofătul Belu, că cei mai mulți boieri gata era să facă acest fel dă anafora, încă și făcuseră izvodul, dar Belu, (n-ar mai fi) cum a venit și a aflat dă aceasta, peșin, ca un fanariot, s-a întîlnit cu cuscru-său, vistierul Barbul Văcărescul.
MĂSCĂRICIUL: Adică Iuda Iscariotul cu Caiafa.
PREOȚII: Cu cel ce a dărăpănat țara cu totul, după ișirea lui din Brașov, cu cel ce nu să mai satură, dă-i vei da și pă gură și pă cur.
MĂSCĂRICIUL: S-a molepsit dă la nesețăiosul ⟨*sic*⟩ Suțul.
PREOȚII: Căci, după cum auzim și vedem în faptă, ca în vistieria lui, la nimeni altul, așa greotăți dă mari și jafuri și năpăstuiri pă țară n-a mai fost altă dată. Acum și pă noi vedem că ne apucă să dăm din cap în cap, cîte o mahmudia dă om, pentru cîrja mitropolitului; pă zile, pă zile ne schimbă, și pă mitropoliți, și pă episcopi și pă igumeni.
MĂSCĂRICIUL: Ca fusele la dăpănătoare.
BUMBAȘÎRUL: Și intrînd amîndoi la măria sa vodă în casă, a făcut pă măria sa dă a priimit, fără voia sa, a să da boieriile iarăș pă bani.
NORODUL: Și ceilalți boieri au tăcut toți cu totul, ca niște muți?
BUMBAȘÎRUL: Ba nu, n-au tăcut, dar ce pot face! Că Bălăceanul peșin s-a apucat în gîlceavă cu Văcărescul, strigînd în divan amîndoi cît putea. Bălăceanul, ca să lipsească toate jafurile, toate rușfeturile, toate avaeturile și toate chinurile după norod, iar Văcărescul, ca să urmeze și acum tot ca și mai nainte.
MĂSCĂRICIUL: Cum zic grecii: *Tihes*, *Ghiani*? *Tiha panda**. [f. 47ᵛ]
ZAPCIII: Ba mai „oliolio!" dăcît mai nainte.
BUMBAȘÎRUL: Bălăceanul striga: „Pînă cînd, arhon vistier, tot dărăpănare și prăpădenie țării? Pînă cînd tot nemilostivire? Nu-ți ajunge cîtă dăzghinare și dărăpănare i-ai făcut pînă acum? Au vei să o cufundezi cu totul?"

* ⟨*gr.:* Ce ai, Ioane? — Ce am avut totdeauna.; *cu chirilice* ⟩

Iar Văcărescul: „Pînă cînd, arhon vornice, tot binele şî mîngîierea ţării? Pînă cînd tot milostivire? Nu-ţi ajunge cîte surgunlucuri ai pătimit pentru dragostea ce arăţi către ea? Au vei acum să te prăpădeşti cu totul?"

MĂSCĂRICIUL: Hi, hi, hi, hi!

NORODUL: Să vedem cine pă cine va birui.

MĂSCĂRICIUL: Negreşît, cel ce voieşte răul ţării. Ha! Ha! Ha! Ha!

PÎRCĂLABUL: Tăceţi, să isprăvească bumbaşîrul, că din cele ce ne va spune vom cunoaşte cine va birui. Mai spune, stăpîne, ce mai zicea aceşti doi boieri, unul voitor dă bine (Dumnezău să-l întărească!) şî altul voitor dă rău (Dumnezeu să-l prăpădească!).

BUMBAŞÎRUL: Bălăceanul zicea: „Vezi patriot bun ce te-ai arătat, arhon vistier!"

MĂSCĂRICIUL: Ba patrihoţ!

BUMBAŞÎRUL: „Dumnealui vornicul Manul, strein fiind, a ţinut oştirile împărăteşti în vistieria dumnealui numai cu talere ca la o sută dă mii pă lună, iar dumneata, cum te-ai făcut vistier, ai urcat cheltuielile piste măsură, dă a ajuns, luna şî milionul, fiind oştirile nici pă jumătate în ţară după cum era în vistieria Manului. Vezi slujbă dreaptă ce ai făcut ţării, vezi ce ajutor i-ai făcut, dă n-o mai scăpa niciodată dă supt jugul datoriei, dă aceea ai alergat mai nainte în ţară". Iar Văcărescul: „Şî dă această sumă (zicea) m-am căît, dă ce să nu arăt îndoit şî înzecit pă cît am arătat, că ce puteai să-m faci?"

NORODUL: Dreptate are, cînd dreptatea a lipsit.

BUMBAŞÎRUL: Bălăceanul să scura şî striga (apucîndu-ş barba [f. 48r] cu mîna): „Să-m razi barba aceasta, arhon vistier, dă nu vor lipsi toate aceste jafuri ce să fac acum!" Iar Văcărescul: „Să-m razi barba aceasta, arhon vornice, dă nu să vor urma jafurile şî dă acum înainte tot ca mai nainte, încă şî mai ce!"

MĂSCĂRICIUL: Hi, hi, hi, hi!

PÎRCALABUL: Frumoasă vorbă dă vistier!

MĂSCĂRICIUL: Frumoasă, frumoasă, ca dintr-un cur scoasă. Ha, ha, ha, ha!

PREOŢII: Cum am zice: Iată boier întocma ca Iuda, că precum Iuda, cu o sărătură ⟨*sic* pt. sărutătură⟩ a dat pă

Hristos, spre pedeapsă, în mîinile jîdovilor, pentru treizeci dă arginți ce a luat, așa șî el, cu o proshimă dă patriot bun, ieșind din Brașov înaintea celorlalți boieri, a dat țara în jaf, în mîinile jăfuitorilor, pentru miile șî sutele dă mii dă arginți, ce a luat după la ispravnici, după la sameși, după la calemgii, după la vătași dă plaiuri, după la zapcii, după la huzmetari șî ceilalți. Dă aceea, cu drept cuvînt, îl putem numi: *Barbul Văcărescul*, *vînzătorul țării*.

DIACONII: Bine-i ziserăți, *vînzătorul țării*. Să mai adăogăm șî noi: *Iuda cel fără dă lege*.

MĂSCĂRICIUL: Să adaog șî eu: *Gîdea nevinovaților*.

PÎRCĂLABUL: Așteptați să isprăvească bumbașîrul, șî vom adăoga în urmă cu toții.

BUMBAȘÎRUL: Așa văzînd Bălăceanul că dă acolo nu poate folosi nimic, ci mai mare gîlceavă să ațîță, că să aprinseseră amîndoi ca para focului...

PREOȚII: Întocma ca la sfatul ce au făcut jîdovii, cînd au dat pă Hristos spre răsticnire.

BUMBAȘÎRUL: Văzînd Bălăceanul, zic, că acolo la divan nu poate folosi nimic, a luat pă ai săi șî, adunîndu-să la un loc, au șî făcut anafora către măria sa, pentru [f. 48v] toate boieriile, pentru toate dregătoriile, judecătoriile șî celelalte zapcilîcuri, să să facă toate fără dare dă bani, fără nici un havaet, îndatorînd șî pă boierii cei mari, pă divaniți, cum le-am zice ministri, ca șî ei să facă cele mai mici boierii supuse lor, cum ispravnici, sameși, judecători, zapcii, vătași dă plaiuri, polcovnici, căpitani șî celelalte, iarăș fără nici un ban, măcar rușfet, ca șî ei să nu aibă cuvînt a face norodului cea mai mică năpăstuire.

NORODUL: Dumnezău să-i ierte păcatele! Dumnezău să-l miluiască!

BUMBAȘÎRUL: Adăogînd șî aceasta, adică, care va îndrăzni să facă cuiva cea mai mică năpăstuire, cu grea pedeapsă să să pedepsească.

NORODUL: Dumnezău să-l blagoslovească! Dumnezău să-i dăruiască viață îndelungată! Dumnezău să-l învrednicească dă împărăția cerurilor!

.ODUL: Am îi jucat și noi atunci în mărămi, cu mî nile în șolduri.
APCIII: Acum veți vedea cum i să jucați, daca n-ețî isto pînă mîine banii.
ORODUL: Ce? Așa dăgrab să cer banii?
APCIII: Acum trecu un neguțător dă la București și întrebîndu-l: „Ce mai veste?", ne spuse că a auzit d la un calemgiu d-ai vistieriei că s-ar fi făcut iarăș mare gîlceavă între boieri și că un arhiereu a lipsit, fugit pă furiș din București și nu să știe unde s-a dus Și că dumnealui vistierul a mai gătit alt tacîm dă bumbașîri, tot din binișlii, să să mai pornească asupra celorlalți bumbașîri, ce sînt veniți, că au zăbovit cu împlinirea banilor.
EOȚII: Binișlii! Ce va să zică? [f. 49r]
PCIII: Cei ce port binișe înaintea mării sale lui vodă, o modă nooă dă edeclii, ce a adus-o măria sa acum dă la Țarigrad, ce n-a avut-o nici un domn pînă acum.
SCĂRICIUL: Așa și cei ce port ceacșîri îi putem numi ceacșîrlii.
CĂLABUL: Ia tăceți, să auzim cum a rămas jos o acest fel dă anafora blagoslovită. Spune-ne, peșingiule, ce mai știi, pînă vor veni și binișliii, caftanliii și ceacșîrliii.
SCĂRICIUL: Și izmenliii, cei ce port numai izmene, ca mine.
MBAȘÎRUL: Văzînd Belu și vistierul Văcărescul că vornicul Bălăceanul a dat această anafora, iscălită dă mulți boieri din partida lui, mării sale lui vodă, și, cunoscut fiind că, dă să va întări dă către măria sa, nu mai pot lua nici un ban piste cele orînduite, peșin au intrat amîndoi la vodă în casă și, găsindu-l cu totul ușurel la minte, fiind și turburat într-acea zi (căci nu-l priimise Pavelica, pentru că n-a înălțat pă bărbată-său în mai mare boierie), cu feluri dă feluri dă vorbe l-au amăgit și l-au înduplecat a da poruncă a să face altă anafora, în care să arate ca rușfeturile și havaeturile să nu lipsească, fiind canonisite din vechime, după

obiceiù, şî, strîngîndu-să cei mai bătrîni, în odaia vistierului, ca cîinii la leşuri, cum am zice...

PREOŢII: Şî ca corbii la stîrvuri.

MĂSCĂRICIUL: Şî ca lupii la vite.

BUMBAŞÎRUL:... şî, întîmplîndu-mă şî eu într-acea odaie unde era adunaţi, am văzut cu ochii miei că au pus ţara în mijlocul lor, ca un stîrv, ca un leş, ca o vită moartă, şî au început fieşcare să tragă cît putea cu dinţii dintr-însa, să rupă ca cîinii pă seama lor, iar Belul, stînd ca Irod împărat în mijlocul lor, hotăra ca cel ce a apucat dă a rupt cu dinţii, pă cît a rupt, aceea să fie pă seama sa. Şî aşa, trăgînd unul dă o parte, altul [f. 49v] dă altă parte, au sfîşîiat leşul dă tot (încît i să vedea coastele, cîte una, una), făcînd altă anafora, prin care au înmulţit veniturile boierilor înzecit şî mai bine dăcît era maî nainte.

NORODUL: Săracă ţară! Vaiu ţie şî dă ticăloşîia ta! Cine să te plîngă? Cine să te jălească? Cînd cîinii ce trebuia să te păzească dă năvălirea lupilor, aceia mai întîiu te sfîşîiesc!

PREOŢII: La cine să te jăluieşti (zice o vorbă rumânească), cînd judecătorul e davagiu! Aşa şî noi acum, la cine să ne plîngem, cînd păstorul ne dă spre jărtfire! Păstor ales din sînul nostru. Vaiu, vaiu, vaiu noă!

MĂSCĂRICIUL (bătîndu-ş pieptul): La mine, la mine! Hi, hi, hi, hi!

BUMBAŞÎRUL: Aşteptaţi să mai auziţi, încaleai să nu mă cinstiţi dăgeaba. După toate acestea, vrînd ca dăodată pînă la ficaţi să soarbă sîngele săracilor şî, cum am zice, să dea ţării cu toporul în cap, cum omoară pă porci, s-au strîns cei mai bătrîni, cum vistierul Văcărescul, banul Dinul Creţulescul, vornicul Istrate Creţulescul şî vornicul Matacu Racoviţă, la logofătul Belu, şî acolo au izvodit o sumă mare dă datorie, ca cînd ar fi datoare ţara milioane piste milioane, şî, spre a nu pricepe cineva această datorie, au făcut o anafora òarbă, arătînd că atîtea milioane este ţara datoare, nearătînd la cine, şî cît, şî pentru ce, şî dă este acea datorie bună sau nu.

NORODUL: Va să zică orbeşte, ca cînd s-ar juca d-a baba oarba.

BUMBAŞÎRUL: Să joacă, nu să joacă, voi veţi vedea, că într-această datorie cei mai mulţi bani sînt plătiţi dă voi şî daţi în cheltuielile împărăteştilor oştiri, şî cei mai mulţi mîncaţi dă zapcii, dă ispravnici, dă sameşi, dă vătaşi dă plaiuri şî alţii, şî acum să mai cer să-i mai plătiţi încă o dată.

MĂSCĂRICIUL: Adică dooă piei după o oaie.

ZAPCIII: Să vă mulţumiţi cu dooă piei, să nu vă ceară şî trei, şî patru, ca proviantul la Caragea, ce l-aţi plătit în [f. 50r] zece rînduri şî tot nu eraţi scăpaţi.

BUMBAŞÎRUL: Şî, spre plata acestor bani, au hotărît printr-acea anafora să să împlinească dă scutelnic cîte talere doăzeci* şî mai bine din cap în cap; dă posluşnic cîte talere zece şî mai bine din cap în cap. Toate huzmeturile le-au înzecit şî mai bine, ludele le-au sporit, le-au înmulţit, le-au adus la o sumă nespusă, nepovestită.

MĂSCĂRICIUL: Cu „mai bine“ al tău lumea s-a prăpădit.

NORODUL: Ajunge, nu mai spune, am ajuns, cum să vede, la cea dăsăvîrşît dăznădăjduire.

BUMBAŞÎRUL: Nu vă pripiţi.

MĂSCĂRICIUL: *San tin hira, sto crevati.* ** Cum zic grecii.

BUMBAŞÎRUL: Aşteptaţi să mai auziţi, că mai aveţi şî partea bisericească împreună cu voi, în asemene tînguire, că au hotărît, tot printr-acea anafora, să să ia şî toate veniturile mănăstirilor şî ale mitropoliei şî ale episcopiilor, pă mulţi ani.

PREOŢII: Şî au priimit aceasta şî mitropolitul şî episcopii?

BUMBAŞÎRUL: Cine îi ascultă? Că, văzînd că nu să înduplecă şî ei să iscălească la acea anafora, peşin au făcut şî altă anafora, ca să facă alt mitropolit.

MĂSCĂRICIUL: Să nu cumva să facă şî alt măscăriciu?

PREOŢII: Dă aceea ne apucă şî pă noi să plătim cîte o mahmudia dă preot i dă diacon, din cap în cap, pentru cîrja mitropolitului, şî cîte un galben ajutor, iarăş din cap în cap.

MĂSCĂRICIUL (puindu-ş mîinile în cap): Să-m păzăsc capul, să nu cază şî pă capul mieu ceva.

---

* *zece*

** ⟨*gr.:* Ca văduva la pat; *cu chirilice*⟩

BUMBAŞÎRUL: Acest ajutor a işit pă toţi dă obşte, şî pă privilegheaţi şî pă neprivilegheaţi, încă cu mai prisos dăcît la voi.

MĂSCĂRICIUL: Adică toţi cu toţii să fierbem într-un cazan.

BUMBAŞÎRUL: Şî pentru a să împlini toţi aceşti bani, cu [f. 50v] mijloace cuviincioase, după plăcerea lor.

NORODUL: Adică cu bătăi, cu cazne, cu chinuri, cu arsături, cu afumături, cu închisori, şî altele, după cum vedem în faptă.

PREOŢII: Tocma ca în zilele lui Caragea şî ale Suţului. Iată trei domni dăopotrivă, ca cînd ar fi născuţi cîtetrei tot dă o mumă, dă un tată, şî dă un dascăl învăsaţi.

BUMBAŞÎRUL: Cît pentru dascăl, adăvărat dă un dascăl învăsaţi, dă logofătul Belu, căci pentru a să împlini toţi aceşti bani şî a să lua şî toate veniturile mănăstireşti, pînă la un ban, şî ale episcopiilor şî ale mitropoliei, a orînduit pă însuş Belu casier asupra acestor bani şî bumbaşîr mai mare şî împlinitor.

MĂSCĂRICIUL: Nu-ţi fie ruşine să zici şî belitor (să fie faţa dumneavoastră cinstită).

NORODUL: Adică pă cela ce ştie să ne beleascâ, pă cela ce a născocit toate acestea.

BUMBAŞÎRUL: Şî spre ajutor lui, a orînduit pă cuscru-său, vistierul Văcărescul, pă vînzătorul ţării (cum ziseră mai nainte preoţii) şî pă Trăsnea.

NORODUL: Adică pă unul ca să ne vînză ca pă vite la obor, pă altul ca să ne trăsnească la pămînt*, ca pă porci şî pă cel dă al treilea, adică pă Belul, ca să ne belească ca la zalhana.

MĂSCĂRICIUL: O beli astă dă la mine, că mie n-are ce să-m mai facă, dăstul gol şî belit sînt.

BUMBAŞÎRUL: Ţie şî noă o să ne bage şî cîte un par în cur, cum făcea feciorul acelui părinte ce, după moartea tatălui său, dăzgropa pă morţi, îi dăspuia şî le băga şî cîte un par în cur. Şî aşa a scăpat pă tatul său dă blestemele oamenilor, fiindcă tatul său numai îi dăzgropa şî îi dăspuia, iar el, după ce îi dăzgropa şî îi dăspuia, le băga şî cîte un par în cur.

---

* *cu toporul în cap*

În vorbă fiind la vatră, să dă dă știre că a venit episcopul Buzăului dă la București și să risipesc toți, iar a dooa zi, după biserică, că era zioa aceea sărbătoare mare, să strîng cu toții la episcopul. [f. 51r]

A ȘAPTEA ȘÎ CEA DIN URMĂ PERDEA. BLESTEMUL NORODULUI

Obrazele aceștii perdeli:
BUMBAȘÎRUL
EPISCOPUL BUZĂULUI
NORODUL
PREOȚII
DIACONII
MĂSCĂRICIUL

BUMBAȘÎRUL: Bine-ai venit sănătos, prea sfinte părinte, ce mai veste dă la București?

EPISCOPUL: Bine v-am găsit pă toți sănătoși, fiii miei, nici eu nu mai știu ce să vă mai spuiu.

BUMBAȘÎRUL: Au tot zoruri dă bani sînt?

EPISCOPUL: Ce zoruri piste zoruri! Ce zbierete! Ce zgomote! Ce gîlcevuri între boieri la divan! Unii cu pieptul staŭ și strigă: „Să nu să mai împlinească, să nu să mai împlinească banii ce să cer, ci să rămîie jos". Alții să umflă ca curcanii și strigă: „Să să împlinească, să să împlinească și să să mai trimiță și alți bumbașîri asupra voastră, dă ce n-ați istovit banii pînă acum".

PREOȚII: Cum striga, prea sfinte părinte, jîdovii pentru Hristos: „Să să răstihnească, să să răstihnească!"

EPISCOPUL: Unii să bat, să necinstesc, să ocărăsc și, în cele după urmă, să și surgunesc dă măria sa vodă, pentru că voiesc binele țării; alții să laudă și să cinstesc dă măria sa, pentru că voiesc răul țării și dărăpănarea ei.

MĂSCĂRICIUL: Oare carii vor birui?

BUMBAȘÎRUL: Negreșit cei ce voiesc răul țării, căci aceia sînt și mai mulți și mai obraznici.

EPISCOPUL: Unii au răgușit strigînd: „Să să cerceteze jafurile ce s-au făcut pînă acum și jăfuitorii să plătească îndoit și întreit celor năpăstuiți și să să pedepsească, ca să nu mai îndrăznească alții a face asemene!". Alții

să spărgea strigînd şi ei: „Nici o cercetare să nu să mai facă, nici o împlinire, nici pedeapsă, că ne necinstim cu toţii şi cum mai putem trăi în urmă?"

BUMBAŞÎRUL: Negreşît, ca cînd îi văz, aceştia sînt blestematul Belu, cu cuscru-său Văcărescul, iar ceilalţi ce strigă pentru [f. 51^{v}] ţară este blagosiovitul Bălăceanul cu ai săi.

EPISCOPUL: Bine ghicişi, ca cînd ai fi fost acolo şi i-ai văzut.

NORODUL: Şi preaosfinţia ta, părinte, ce făceai? Tăceai? Nu ziceai nimic?

EPISCOPUL: Ce să fac? Ce să tac? Şi ce să zic? Cine mă asculta? Pentru că n-am vrut să iscălesc şi eu cu unii din boieri într-o anafora dă mare primejdie (cu care au luat şi toate veniturile mitropoliei i ale episcopiilor şi ale mănăstirilor, au scos şi dăjdii mari pă scutelnici şi pă posluşnici şi pă huzmeturi) au început ceilalţi boieri şi asupră-m cu gurile, ca cîinii să mă mănînce.

NORODUL: Bine auzeam, prea sfinte părinte, că şi din boieri sînt unii ce voiesc binele norodului.

EPISCOPUL: Adăvărat, sînt, dar cine îi ascultă? Că aceştia cu mine, vrînd să scădem măcar ceva, cîtuşi dă puţin, spre uşurinţa voastră, dintr-aceşti bani ce vi să cer acum, s-au necinstit, s-au ocărît, s-au surgunit dă măria sa; ştiţi pă aga Mihăiţă Filipescul, pă vrăjmaşul grecilor, pă vrăjmaşul ciocoilor, jăfuitorilor, nelegiuiţilor, şi pă dumnealui l-a surgunit, împreună cu ceilalţi, şi în locu-i a orînduit agă pă un fecior dă gelep, dă caceaun, ce-i zic Costinoiul, după tatăl său, Costi Gelepul, iar el, ca să intre în neamul boieresc, ş-au dat porecle dă Mihălesc, după moşiia Mihăleştii, ce a cumpărat.

BUMBAŞÎRUL: Dar preaosfinţia ta cum ai venit aici? Cum te-au lăsat?

EPISCOPUL: Văzînd atîtea ocări, pedepse şi cazne pă boieri nevinovaţi, frică fiindu-m şi mie să nu-m pierz şi viaţa, m-am furicit ⟨*sic*⟩ şi am fugit pă jos, să merg la vreo mănăstire, dar d-oi scăpa cu viaţă, că acolo cu primejdie dă viaţă poate îndrăzni omul să zică cel mai mic cuvînt spre binele ţării.

PREOŢII: Şi la mitropolie n-a rămas nimeni, preasfinte părinte? Că mitropolitul auzim că tot în Braşov este.

EPISCOPUL: Au făcut anafora să facă alt mitropolit: [f. 52r]
PREOȚII: Oare fi-va mai cu iubire dă omenire?
EPISCOPUL: Ce iubire dă omenire ziceți? Au nu v-a venit poruncile să dați și voi, din cap în cap, cîte o mahmudia pentru cîrjă, încă pînă a nu să hirotonisi mitropolit, și cîte un galben împărătesc ajutor, din cap în cap?
PREOȚII: Va să zică om fără dă lege.
MĂSCĂRICIUL: Adică nelegiuit.
EPISCOPUL: Poate fi, fiii miei, că auz că este să să facă mitropolit un om din ungureni, un letin, un uniat, o alt fel dă lighioană dă om, unul ce-i zic Stratonichias, dar mulți din boieri îi stă împotrivă.
PREOȚII: Și asfel dă om poate fi vrednic dă mitropolit?*
EPISCOPUL: Dă-l vor alege boierii cei hrăpitori, cei voitori dă rău țării, negreșit că-l fac vrednic dă mitropolit, cum a făcut odată un arhiereu, la Țarigrad, adică vrînd diaconul arhiereului să încerce pă arhiereu, i-a spus că a venit oarecine și să roagă să-l hirotonisească diacon. Iar arhiereul i-a zis: „Adu-l în casă". Și diaconul a băgat în casă la arhiereu un măgar (pérno simbáthion**, cum zic grecii). Arhiereul a început a certa pă diacon dă această obrăznicie, diaconul a întors pă măgar, ca să-l scoață afară, făcînd arhiereului cu ochiul, să să uite la coada măgarului; și, întorcîndu-să măgarul, a văzut arhiereul că dă coada măgarului era atîrnată o pungă dă bani și peșin a strigat cu glas mare: „Axios! áxios!" adică: „Vrednic! vrednic e să să diiconească!" Așa și noi cu Stratonichias al nostru.
PREOȚII: Și așa, ca un măgar, poate să ne pîngărească și legea.
MĂSCĂRICIUL: Învăsați-vă dar să strigați ca măgarii: Ăa! ăa! ăa! Ca să știți ținea isu mitropolitului.
NORODUL: Pînă a să face și a ne pîngări, ce să facem noi acum?
EPISCOPUL: Ce alt putem face, cînd ursul dă voie nu joacă, dăcît o rugăciune către Domnul, ca să le întoarcă inimile, să le înduplece cugetul spre bine, să-i lumineze

* *să ne pîngărească și legea.*
Diaconii: *Că atîta ne-a rămas...*
** ⟨*gr.:* să avem iertare; *cu chirilice*⟩

spre iubire dă [f. 52v] omenire? Doară dintr-o rugăciune a norodului către Domnul, să vor întoarce spre pocăință.

NORODUL: Ce rugăciune, preasfinte părinte? Cînd ei, după atîta răzvrătire ce a pătimit țara dă zavergii, după atîta prăpădenie ce au făcut apostații greci, după atîtea răutăți ce au urmat turcii, calmucii şî zaporojanii, pierzînd sumă dă oameni nevinovați, cînd, după toate acestea şi după mînia Domnului ce ne-a venit cu vifor mare şî vijălie nespusă, cu cutremuri şî cu cea mai mare uscăciune, cu foamete grozavă, nu ş-au venit în cunoştință dă dumnezeire, nu s-au pocăit, nu li s-au înduplecat scîrnavele lor inimi spre milostivire, nu li s-au curățit sufletele lor dă cea mai dănainte spurcăciune şî lăcomie, acum nădăjduieşti preaosfinția ta că, cu o rugăciune numai, să-şi schimbe năravurile lor cele rele, cele spurcate? Să-şi potolească lăcomia lor cea mare? Şî să-şi îngrădească nesațul lor cel necovîrşît?

MĂSCĂRICIUL: Năravul din fire n-are lăcuire.

EPISCOPUL: Dar ce să facem, iubiților miei fii?

PREOȚII ŞÎ DIACONII, toți cu un glas: Preasfinte părinte, să zicem toți, cu mîinile rîdicate către Domnul, şi preoți şî diaconi şî mireni, dă la mic pînă la mare, să strigăm din tot sufletul nostru: „Bată-i Dumnezău să-i bată!"

NORODUL: A...min! Trageți clopotele.

MĂSCĂRICIUL: Auziți, copii, cum strigă, cum sună clopotele: Ba...ni, ba...ni, ba...ni!

PREOȚII ŞÎ DIACONII: Precum să stinge focul dă apă, aşa să să stingă sămînța lor dă mînia Domnului!

NORODUL: A...min!

PREOȚII ŞÎ DIACONII: Să să zdrobească oasele lor, dă la mic pînă la mare!

NORODUL: A...min!

PREOȚII ŞÎ DIACONII: Cum să topeşte ceara dă la fața focului, aşa să să topească neamul lor dă la fața Domnului!

NORODUL: A...min!

PREOȚII ŞÎ DIACONII: Fiere şi otravă spre mîncare să le dea lor şî cu oțet să-i adape pă ei! [f. 53r]

NORODUL: A...min!

PREOȚII ŞÎ DIACONII: Pămîntul să-i înghiță pă toți dă vii!

NORODUL: A...min!
PREOȚII ȘÎ DIACONII: Foc dumnezeiesc din cer să-i arză pă ei!
NORODUL: A...min!
PREOȚII ȘÎ DIACONII: Potoapele să-i înece!
NORODUL: A...min!
PREOȚII ȘÎ DIACONII: Viermii dă vii să-i mănînce!
NORODUL: A...min!
PREOȚII ȘÎ DIACONII: Vîntul să-i risipească, ca paiele din arie!
NORODUL: A...min!
PREOȚII ȘÎ DIACONII: Praful și țărîna să să aleagă dă tot neamul lor!
NORODUL: Amin! Amin! Amin!

În tot cursul blestemului, Măscăriciul fuge, aleargă încoace și încolo, să vîră, să ascunde, scuturîndu-să și tremurînd dă frica blestemului celui înfricoșat, încît dinții îi clănțăiește în gură.

Starea Țării Rumânești pă vremea pămîntenilor

Obrazele aceștii comedii:

ORĂ
NORODUL
PÎRCĂLABUL
SINDIA
LOGOFEȚELUL
PATRIHOȚII
PATRIOȚII
MĂSCĂRICIUL

Strînși fiind setenii în satul Gherghița, auziră buna vestire de nooăle întocmiri și așăzămînturi ce s-au făcut spre ușurința țării și, dă bucurie, joc și chiuiesc.

PERDEAOA DINTÎIU

ORA: Să jucăm bine, să bem și mai bine,
Să ne-nveselim cu toți, c-am scăpat dă hoți.
Domnul ne-a miluit, Domnul ne-a dăruit,
Domn milostiv și îndurat, la inimă foarte curat.
Săltați și vă-nveseliți, nimic să nu mai grăiți.
Adu, dragă, vin să bem, că credet acum avem.
A crăpat Satana, s-a spînzurat Iuda,
S-au cufundat patrihoții, hoții, hoții, hoții.
Să bem și să închinăm, pentru patrioți să ne rugăm,
Pentru sănătatea lor, ca bine să le fie lor.
Beți și chiuiți, nimic să nu mai gîndiți.
Strigați cu glas mare, strigați foarte tare:

Să trăiască, să trăiască, patrioții noștri, dragă!
Dumnezău să-i miluiască, Dumnezău să le dăruiască
Împărăție cerească, viață dumnezeiască! [f. 54v]
NORODUL: A...min!
MĂSCĂRICIUL (cu oala în mînă): Vivat! Vivat!

A DOOA PERDEA

PÎRCĂLABUL (întorcîndu-să dă la cîmp): Ce e astă veselie? Ce e astă bucurie?
SINDIA: Veni un logofețel și citi o publicație, ne spuse minuni mari, minuni pă negîndite, așezăminturi nooă, întocmiri foarte bune, ușurința țării și a noastră scăpare din necazuri, dîn nevoi și din chinuri.
PÎRCĂLABUL: Cheamă-l, mă rog, să vie aici la cîrciumă să ne povestească cum și ce fel s-a întîmplat o asemene schimbare, o minune așa mare.
MĂSCĂRICIUL: Să merg și eu daca merg toți la cîrciumă, poate că mă vor cinsti și pă mine.
LOGOFEȚELUL: Ce să spuiu, dragă? Ce să auziți? Bune lucruri s-au întocmit, sfinte lucruri s-au legiuit.
PÎRCĂLABUL: Pentru totdeauna, or pentru puțină vreme?
LOGOFEȚELUL: Pentru în veci să să păzească, în veci să să pomenească.
PÎRCĂLABUL: Bea, dragă, o oală dă vin și spune-m și mie să mă bucur, că eu nu mă aflaiu aci cînd citiși publicația.
MĂSCĂRICIUL: Și mie, și mie vin, că nu vă spuiu nimic.
LOGOFEȚELUL: Publicația, iată că v-o las aici, iar cum s-a întîmplat, ascultați mai pă scurt, că mă grăbesc să mă duc și pîn alte sate. Nemaiputînd suferi boierii surgunlucurile, necinstele și ocările ce pătimea dă la domni pentru că striga pentru țară, pentru că li să împotrivea la nelegiuitele și grelele dăjdii ce să scotea pă țară mai pă toate zilele și la grozavele jafuri și năpăstuiri ce să făcea în țară de către slujbași și dregători, să duseră la vremelniceasca [f. 55r] stăpînire și, arătîndu-i jafurile și năpăstuirile și greotățile țării, cu cazne și cu chinuri ce să urma mai nainte, să rugară cu toții ca să să întocmească alte legiuiri, mai ușoare, după puterea

țării. Și, ascultați fiind, să adunară și începură a vorbi și a să sfătui.

Patrihoții zicea: „Boieri dumneavoastră, noi zicem că dăjdiile bine ar fi să să urmeze ca și mai nainte, cu cislă după lude."

Patrioții striga: „Jos dăjdiile, jos orce cislă și orce lude!"

Patrihoții: „Încaleai ajutorințele, să iasă măcar cîte una pă toată luna."

Patrioții: „Jos orce ajutorință!"

Patrihoții: „Măcar răsura banilor, lipsa banilor să nu să rîdice".

Patrioții: „Jos orce răsură și orce lipsă dă bani!"

Patrihoții: „Pînă cînd tot jos, jos? Încaleai huzmeturile sus, sus."

Patrioții: „Jos și huzmeturile, și voi cu toții!"

Patrihoții: „În loc dă diminii, să să facă examinii măcar."

MĂSCĂRICIUL: Măcar, măcar, tocma ca un măgar.

Patrioții: „Jos și diminii, și orce numiri!"

MĂSCĂRICIUL: Daca toate jos, eu mai sus, ca să vă văz pă toți.

Patrihoții: „Dajdia măcar a preoților i a diaconilor să să urmeze, ca o bagatelă."

Patrioții: „Fugiți, păgînilor, d-aci, c-ați pîngărit și cele sfinte!"

Patrihoții: „Dar plocoanele și avaeturile, ce sînt foarte obișnuite și să înțeleg acum ca o lege, și acestea jos să rămîie?"

Patrioții: „Și ele, cu voi, jos, în fundul gheenii să vă duceți*!"

MĂSCĂRICIUL: Nu și eu cu ei.

Patrihoții: „Ei, bine, toate jos, dar noi ce să mîncăm?"

Patrioții: „Căcat să mîncați!"

MĂSCĂRICIUL: Zi, să fie obrazele dumneavoastră cinstite, poftiți, mă rog, la masă! [f. 55v]

A TREIA PERDEA

PÎRCĂLABUL: După aceste toate, cum să învoiră și întocmiră aceste așăzămînturi, ce le zic r e g u l a m e n t?

LOGOFEȚELUL: După atîta gîlceavă ce era să să apuce dă păr unii cu alții și să să bată ca orbeții, să duseră

* *mergeți*

la stăpînire, unde şî acolo patrihoţii începură a propune în favorul stăpînirii, zicînd: „Veniturile ţării, o casă pentru măria sa." Iar patrioţii dimpotrivă: „Veniturile ţării, pă seama ţării; măria sa, cu leafa sa."

Patrihoţii: „Ce fel, dar, dă îndreptare vreţi să să facă, ca nici frigarea să să arză, nici mielul nefript, după cum zice o pildă?"

Patrioţii: „Pildele voastre, pă seama voastră; noi pentru ţară aceasta hotărîm, ca nişte canoane sfinte, ca o lege şî mai sfîntă, adică să să întocmească o obştească adunare, aleasă dă tot norodul".

Patrihoţii: „Şi cîrciumarii să legiuiască?"

Patrioţii: „Mai bine cîrciumarii, că ne înveselesc, dăcît ca d-ai dă voi, fanarioţi şî patrihoţi".

MĂSCĂRICIUL: Aolică, că şî eu cu ei.

Patrioţii: „Ce să facă această obştească adunare?"

Patrihoţii: „Obşteasca adunare să întocmească împlinirea dăjdiilor, dă la toţi dă obşte, după trebuinţa ţării şî după puterea ei. Ca toţi dă obşte să ajutăm mumei noastre, dă la care toţi dă obşte sugem. Obşteasca adunare să orînduiască lefi dă la cel mai mare pînă la cel mai mic*, după slujbele lor, ca toţi dă obşte, dă la vlădică pînă la opincă (cum zic rumânii), să fie lefaşi, fără nici un havaet. [f. 56r]

Obşteasca adunare să aleagă şî pă însuş domnul, pă stăpînitorul ţării.

Domnul să aleagă pă toţi slujbaşii săi.

Domnul şî slujbaşii să să supuie prăvi⟨li⟩lor ce să vor pune.

NORODUL: Ferice dă noi, că am trăi ca nişte îngeri în împărăţia cerului.

MĂSCĂRICIUL: Ferice şî dă mine, că aş juca în mărămi.

LOGOFEŢELUL: Ferice dă voi şî dă noi şî dă toţi dă obşte, daca să vor păzi toate acestea.

MĂSCĂRICIUL: C-a⟨lt⟩ gînd n-am.

---

* *şî, cum zic rumânii, dă la vlădică pînă la opincă, ca...*

Mavrodinada
sau
Divanul nevinovat şî defăimat
sau
Copiii sărmani nevîrstnici şî năpăstuiţi

Divanul Înalt al Prinţipatului Ţării Rumăneşti, judecînd o pricină dă judecată a unor copii sărmani nevîrstnici ai răposatului Mavrodin şî dăscoperind năpăstuirea ce li să făcuse mai dănainte, a hotărît să să întoarcă moşiia Mavrodinul la sărmanii copii dă la cel ce o luase şî, fiindcă cîţiva din ceilalţi boieri să interesa la această pricină, căuta vreme şî prilej* cum să dăfăimeze acest divan, pînă ce deteră piste logofătul Aleco Vilara ce să afla logofăt la Depertamentul Dreptăţii, carele cu reportul ce făcu către domn dăfăimă acest divan şî toată grefa divanului, dăpărtînd din slujbă cu mare necinste atît pă boierii divaniţi, cît şî pă toţi scriitorii divanului.

Această comedie să înţelege înfăţişată în curtea copiilor sărmani Mavrodineşti.

Mădulările Divanului:
VORNICUL IORDACHE GOLESCU, prezident
LOGOFĂTUL MIHALACHE RACOVIŢĂ } členi
LOGOFĂTUL IANCUL VĂCĂRESCUL } členi
POLCOVNICUL ALECO POPESCUL } členi
[f. 101v]
Obrazele aceştii comedii:
ZAVISTNICUL
DIAVOLUL
FĂŢARNICUL
MITA
DREPTATEA

* *pîrlej*

NEVINOVĂŢIREA
ÎNDURAREA
PĂCĂTOSUL
IUDA
MIJLOCITORUL MITUITOR
LOGOFĂTUL ALECO VILARA
BOIERII CEI INTERESAŢI
DOMNUL STĂPÎNITOR
VESTITORUL
NEVINOVAŢII JUDECĂTORI
OCROTITORUL
COPIII SĂRMANI NEVÎRSTNICI
CEL PREA ÎNALT
BOALELE
MOARTEA
TRĂSNETUL
INTERESUL
NEBUNIA
JUDECĂTORUL INTERESAT
PERDAGIUL
TAINICUL
[f. 102r]

PERDEAOA DINTÎIU.
FALA RĂUTĂŢII

ZAVISTNICUL: Pîn'a nu mă naşte-n lume,
pîn'a nu veni în lume,
dă la ursitoarea mea,
în toată viaţa mea,
mi s-a ursit o dreptate,
mi s-a hotărît în parte.
pă toţi d-obşte a-i zavisti
pizm-asupră-le a dobîndi,
nici dă însuşi ai miei iubiţi
să-m fie milă, dă părinţi,
şi pă însuşi ai miei fii
să nu-i cunosc d-ai miei fii.
O, ce grea însărcinare
mi s-a dat fără-ndurare!

Aceasta necontenit
o şi păzăsc neclintit
după a mea datorie
ce o am ca o soţie.

DIAVOLUL: Dă cînd am căzut din cer,
dă cînd m-a zgornit din cer,
(pentru a mea grea mîndrie
ce n-aş fi vrut să-m mai vie),
a pîrî n-am contenit,
a dăfăima n-am ostenit,
pă toţi a-i şi da dă vină
fără cea mai mică vină.
Pîr' a fost a mea viaţă,
dăfăimarea o dulceaţă; [f. 102v]
pîr' a fost a mea iubită,
dăfăimarea nelipsită,
amîndooă, dooă rele,
hrana vieţii mele.

FĂŢARNICUL: Dă cînd mama m-a făcut,
dă cînd mama m-a născut,
viclean ochiu am dobîndit,
viclean gînd am nemerit;
ca o scumpă mi s-a dat,
zestre mi s-a-ncredinţat
a mă preface-n feţe,
taler cu dooă feţe
la toţi a mă arăta,
pre toţi a-i înşăla.
O, ce dulce-nsărcinare!
Cine ca mine are?
În adăvăr, pă minciună,
ş-adăvărul, în minciună,
n-am lipsit a le preface.
Cine-aceasta poate face?
Cele strîmbe, foarte drepte,
cele drepte, nicicum drepte,
cine poate a le-arăta
ca mine ş-a le-nfăţişa?
N-am inimă făr'dă feţe,
dă maimuţă, cu blîndeţe,

ce să uită cu dulceață
ca să-i pui drept în față,
ci inimă-nveninată
dă aspidă, mie dată,
ce-ș omoar-al său bărbat,
nesocotind la păcat. [f. 103r]
Acest venin ce mi s-a dat
în inim-ascuns l-am păstrat,
ca un cărbune acoperit
ce focul său și l-a păzit.

ZAVISTNICUL ȘÎ DIAVOLUL:
Ajungă-ți, să mai vorbim
șî noi să ne mai fălim.

FĂȚARNICUL: Ajungă-vă șî vooă
aceste vorbe dooă.
Tu zavistești, dar nu sporești;
tu pîrăști, dar nu folosești,
făr'd-a mea mijlocire,
vicleană îngrijire.
Iar eu toate săvîrșăsc,
toate-n faptă le sfîrșăsc,
prin mine să împlinesc
cîte la viclean privesc.
Altele în ascuns gîndesc
ș-altele dă față grăiesc,
ca vulpea cînd spovedea
pă gîște șî le sfîșîia.
Nimeni scapă nezgîriat,
dă gheare-m nesfîșîiat;
așa dar pă voi vă-ntrec,
tocma ca la un petrec.

MITA: Mîndră, mîndră, mă fălesc,
ca într-un tron îngeresc;
pă toți îi biruiesc,
pă toți ai mieu îi dobîndesc,
toți mie mi să supun,
toți mie mi să pleacă,
toți mie mi să-nchin,
cum dă numele mieu aud.
Iar cînd mă văd și-n mîna lor

saltă şi săr dă bucurie,
ca caprele pă munţi,
în vîrful picerelor.
Pă dreptatea jos o arunc,
strîmbătatea sus o urc, [f. 103v]
dreptatea o calc în picere,
strîmbătatea în cap o puiu,
ca o cunună împărătească,
ca cea mai mare coronă.
Mila şi îndurarea nicicum le cunosc;
cel sărman să năpăstuieşte,
cel bogat mai mult să-mbogăţeşte,
că eu le sînt călăuză la orce judecată
ca colacul înainte, asupra colivei.
Cine m-a ascultat şi n-a izbutit?
Cine mi s-a supus şi n-a nemerit?
Cine m-a cinstit şi nu s-a îmbogăţit?
Veniţi, veniţi, dragii miei,
dregători, judecători, ocîrmuitori,
fiţi cît dă săraci, nu vă speriaţi,
că-ntr-o clipă, într-un minut,
c-o iscălitură numai,
scăpaţi dă orce sărăcie.

DREPTATEA: Cu ce fală să fălesc
păcătoşii cînd rostesc*
ale lor nelegiuiri,
ale lor învăluiri!
Cine poate şti mai bine,
cine cunoaşte mai bine
ale sale gînduri rele
ş-ale sal'urmări viclene?
Dăcît cel ce le urmează,
cel ce cu gînd rău cutează.

NEVINOVĂŢIREA: Fiţi cu Domnul, precum ziceţi,
aveţi toate cîte ziceţi,
urmaţi cu voinţa voastră,
din toată vîrtutea voastră,

---

* *grăiesc.*

nici dă unul am vreo grijă,
nici dă altul sînt în grijă;
nici o frică am dă voi,
pînă Domnul e cu noi [f. 104r]

PERDEAOĂ A DOOĂ.
SFATUL NELEGIUIT

ZAVISTNICUL: Nicicum n-ai pus tu în gînd,
nici ți-a trecut ție pîn gînd
dă acei drepți Aristizi,
ai noștri noi Aristizi?
Cei ce-a-ntrecut cu mult
pre cel vechiu și dă dămult.
Acest nume dă un zeu
mă supără foarte greu.
Nu pociu suferi vorbind,
nu pociu să auz grăind
dă a lor mare dreptate
și d-ale lor bune fapte.

DIAVOLUL: Dă cine îm pomenești?
Dă cine îm povestești
c-o așa mare și foarte
din inimă răutate?
Văz mînia te-a coprins,
dă patimi te-a și aprins,
fața-ți arde ca un foc,
inima-ți bate din loc;
ce rău ți s-a întîmplat,
frate, dă te-ai turburat?

ZAVISTNICUL: Dă judecători grăiesc,
pentru ei mă tot gîndesc,
cum, în cap, să-i aruncăm
și dă ei să și scăpăm,
să nu poat-a ne-afrunta
și-mpotrivă a ne sta
la nedrepte judecăți
ale noastre răutăți. [f. 104v]

DIAVOLUL: Dămult tot mă socotesc,
dar nu pociu să nemeresc,

ce greșală și ce vină
să dăm celor făr'dă vină;
voiu să pîrăsc, dar nu găsesc
ce pîră să nemeresc.

FĂȚARNICUL: La mine voi nimic gîndiți?
Puterea mea n-o socotiți?
Ce stoarce și dăstoarce,
toate-n lume le preface:
în întunerec pă lumină
și-ntunerecul în lumină,
într-o clipă vă le-arăt,
toți le cred precum le-arăt.
Eu v-am găsit în adăvăr
ce prinde loc dă adăvăr —
o pîră mincinoasă,
prefăcută și frumoasă.

ZAVISTNICUL: Spune, frate, mai curînd,
pune-le toate pă rînd
ce trebuie să urmăm
dă ei ca să scăpăm.
Foarte mă strînge dă gît,
foarte mă-neacă în gît
numele ce-au dobîndit
dă drepți și preacinstiți,
ca niște noduri întregi
să scoboară pă gîtlegi.

DIAVOLUL: Găsiți voi ce pîră vreți,
faceți mai rău, or cum vreți
și eu vă făgăduiesc
că-i voiu pîrî cum voiesc.

FĂȚARNICUL: Tu te superi d-a lor cinste,
eu nu vă am oameni dă cinste, [f. 105r]
dă nu mă veți asculta
la cîte vă voiu arăta.

ZAVISTNICUL: Îți făgăduiesc pă cinste
că vom asculta cu cinste
și-ntocma vom și urma,
precum ne vei învăța,
numai spune mai din vreme,
să nu pierdem ceastă vreme:

ceasul mi să par'un an,
zioa, mai mult dă un an,
nu-i pociu, nu-i pociu suferi,
măcar dă aș şî muri.

FĂŢARNICUL: Hotărîri d-ale lor să găsim
şî nelegiuite să le numim,
ca să-i putem dăfăima
şî-n osînd'a-i arunca,
scoţîndu-le mincinoase,
cu meşteşiugiri frumoase.
Cu această dăfăimare,
spre a lor dărăpănare,
îi şî lăsăm înecaţi
şî-n vină cufundaţi
şî-i doborîm la pămînt,
aruncîndu-i în mormînt.

ZAVISTNICUL: Bine zici, frate, ce zici,
că acest mijloc ce zici
(măcar şî dă legiuite
şî pă drum drept urnite,
le vom cunoaşte d-adăvărate
ş-urmate după dreptate)
ne dă şî nooă scăpare
dă acel nume mare
ce înşine ne-am dobîndit
cu numele ce-am risipit,
dă zavistnici, dă făţarnici
dă nedrepţi* şî-ndărătnici. [f. 105v]

FĂŢARNICUL: Toţi să zicem cu un cuvînt,
să ne ţinem d-acest cuvînt,
c-aşa vom scăpa mai curînd
d-acel nume prea urît;
şî pă ei îi dărăpănăm,
şî noi frumos ne-ndreptăm.

ÎNDURAREA: Lăsaţi-i în pace,
ce rău ei vă face?
Pre cei fără dă vină,
ce-i băgaţi în vină?
Nici frică, nici sfială

* *blestemaţi*

d-o aşa mare greşală,
nici temere dă Dumnezău
n-aveţi, pentru Dumnezău?
Cu mult şî mai bine este,
adăvărul, precum este,
să-l spuneţi fără sfială,
fără nici o bănuială,
nici voi să vă-nvinovăţiţi,
nici pă ei să-i necinstiţi,
ca nişte drepţi judecători,
dă năpăstuiri dăscoperitori.

ZAVISTNICUL: Cu a lor dreptate mare,
voi şî noi perim dă foame,
că cine umblă cu crucea,
rămîne uscat ca crucea.

ÎNDURAREA: O, ce milă mi-e dă ei!
Şî ce răspuns pentru ei
vei da la Cel Prea Înalt,
cînd dă el vei fi întrebat?

ZAVISTNICUL: Ţie dă ei ţ-este milă,
mie dă mine mi-e milă, [f. 106[r]]
inima mi să frige,
lumina mi să stinge,
ce să fac şî ce să zic,
cînd voiu rămînea, cum zic,
cu ponos dă năpăstuitor
şî-n adăvăr asupritor!
Moarte atunci pentru mine,
cu mult voiesc şî mai bine.
Cum voiu putea trăi în lume,
cu acest prea urît nume?

PĂCĂTOSUL: Mergeţi, faceţi ce veţi vrea;
arătaţi cîte veţi vrea;
pă mine să mă lăsaţi,
nu voiu să mă amestecaţi.
Dumnezău să mă ierte
d-aceste urmări nedrepte.
Mărturisesc c-am greşit,
cînd am şî întărit
cu a mea iscălitură,
o, ce tăinuită pîră!

ZAVISTNICUL: Ce tot vorbiți așa multe?
Or nu știți că „vorbe multe
— a omului sărăcie"
să zice pă rumânie?
Nu mai pierdeți ceastă vreme,
că cine caută vreme,
o pierde, n-o mai găsește
șî-n zadar să șî căiește.
Pune-ți, frate, în lucrare
a ta bună-nsărcinare,
arată-ți puterea ta
șî noi te vom ajuta! [f. 106v]

IUDA: Lăsați-i pă mîna mea
să-i întorc eu cum voiu vrea
șî-ntr-un minut veți vedea
urmată dorința mea.

ZAVISTNICUL: Să te văz, frate, cum zic,
să te-arăți ca un voinic
c-o grabnică ispravă,
făr'dă nici o zăbavă.

PERDEAOA A TREIA

MIJLOCITORUL MITUITOR: Arhon logofete, o plăcintă bună ni să ivește.

LOGOFĂTUL: Ce fel, dragă, dă plăcintă? dă miere? dă zahar? sau dă poame?

MITUITORUL: Ce miere? ce zahar? Domnul mieu! Tot aur șî argint, tot diamanturi șî brilanturi.

LOGOFĂTUL: Cum să poate? Ce zici? Ce s-a întîmplat?

MITUITORUL: O judecată a hotărît Înaltul Divan, care șî dă e dreaptă șî legiuită, întemeiată pă capete din pravilă, dar în mîna dumitale stă să o faci nelegiuită. Bine știți că sărmanii copii nevîrstnici Mavrodinești au dat jalbă pentru moșiia lor Mavrodinul ce li să luase dă veliții boieri dă mai nainte, întărită fiind hotărîrea lor șî dă domnul dă atunci, șî s-a dat creditorului, baronului Sachelarie, drept un preț foarte mic, nefiind față la judecată nici un epitrop dăspre partea nevîrstnicilor sărmani, fiii răposatului Mavrodin.

Acum Înaltul Divan, cercetînd această pricină şî dăscoperind năpăstuirea ce să făcuse sărmanilor copii, a hotărît cu capete din pravilă ca moşîia să să dea înapoiu la sărmanii copii şî ei [f. 107[r]] să plătească dreapta datorie ce va fi avînd creditorul Sachelarie să ia dă la răposatul Mavrodin, părintele lor.
Divanul pă drept drum a îndreptat carul, dar dumneata poţi cîrmi carul în stînga, mişcînd oarece osia, că e plin dă daruri.

LOGOFĂTUL: Cam cu greu o asemene povară să să cîrmească după cum zici, fără a unge osia cîtuş dă puţin, că scîrţie (bate-o Dumnezău) şî îndată să frînge, neunsă fiind.

MITUITORUL: Unsoare, domnule, avem îndăstul, că moşîia, cum a luat-o Sachelarie în stăpînirea sa întru aşa mic preţ, îndată a vîndut-o în înzecit preţ şî mai bine. Iar mai pă urmă, altă vînzare în preţ nepomenit, la domnul Miloş, care nu să închină la bani, ci în norocul dumitale cheltuieşte cît nu poate gîndi oarecine, numai moşîia să nu i să ia din mînă.

LOGOFĂTUL: Cam mari cuvinte auz, dar ca nişte palavre mi să pare, cînd nu văz în căpestere nimic să lucească.

MITUITORUL: Priimeşte, mă rog, domnule, acum acestea ca o progamie dorea*, cum zic grecii şî în urmă înzecit vei mai vedea.

LOGOFĂTUL: Ce sînt acestea? O tabachere văz, un ceasornic şî o imumea, tot aur şî argint, tot diamanturi şi brilanturi, cu zmalt toate lucrate, ca nişte daruri împărăteşti. Şî o pungă mare dă fir. Dar, ce minune! Seacă, goală şî zgîrcită, să aseamănă cu vorba ce să zice: „Pungă turcească şî sermaia nemţească..."

MITUITORUL: Domnul mieu, această pungă va veni la vreme, plină şî umflată ca un burduf, cum vei cîrmi carul, că tot carul într-însa să va dăscărca. [f. 107[v]]

LOGOFĂTUL: Ei, foarte bine! Daca este aşa, şî eu mă voiu bălăbăni cu Înaltul Divan pînă ce îl voiu da piste cap, dar vezi bine, vorba să-ţi fie vorbă, să nu cumva să ostenesc în zadar.

---

* 〈 *gr.:* daruri înaintea nunţii; *cu chirilice* 〉

MITUITORUL: Fii încredințat, boierul mieu, pă cinstea mea, că pă nici un logofăt am înșălat vreodată la cîte le-am făgăduit, cum și pă dumneata, te înșălaiu mai alaltaieri la cutare pricină?

LOGOFĂTUL: Fii și dumneata încredințat pă cinstea mea.

PERDEAOA A PATRA

BOIERII CEI INTERESAȚI: Poate că vei fi auzit, arhon logofete, hotărîrea Înaltului Divan ce a dat la judecata sărmanilor copii Mavrodinești cu baronul Sachelarie, ca să să întoarcă moșiia Mavrodinul înapoiu la copii. Dumneata bine știi că noi toți sîntem interesați la acea anafora veche a veliților boieri dă atunci, prin care s-a dat această moșie lui Sachelarie, pentru că unii din noi sîntem dintr-acei boieri iscăliți într-acea anafora, alții sîntem rude acelor boieri și eu sînt păcătosul ce am adeverit* acea vînzare a baronului Sachelarie către domnul Miloș (fi-mi-ar fi căzut condeiul din mînă!). Și nici unul n-am vrea acum să cădem în răspundere, că pă noi cade acum toată greotatea greșălii. Vezi bine să nu ne joci vreo festă.

LOGOFĂTUL: Cam ciudat lucru mi să pare și mie, dar mă voiu sili cît voiu putea, pentru hatîrul dumneavoastră, să nu vă las într-această răspundere, ci să vă scap dă orce bănuială asupra acestii greșăli, prin reportul ce voiu face către măria sa vodă. [f. 108[r]]

BOIERII INTERESAȚI: Nu numai să ne scapi, dragă, dar să și dăfăimezi Înaltul Divan la măria sa, ca și hotărîrea lor să o dăsființeze, și tot divanul să-l strice, dăpărtînd pă boierii divaniți din slujba lor, cu necinste.

LOGOFĂTUL: Daca vreți așa, trebuie și dumneavoastră să-mi ajutați. Eu, cît voiu putea, mă voiu sili să anerisesc această hotărîre a dumnealor, fie cît dă pravilnică, dar dumneavoastră trebuie să fiți dă față, cu mine, la măria sa vodă, cînd îi voiu citi reportul mieu și să-mi ajutați la cuvintele ce voiu da măriii sale.

BOIERII INTERESAȚI: Bucuros, nene Alecache, toți vom fi dă față, numai dumneata fă reportul mai apăsat.

---

* *alții sîntem cei ce am adeverit.*

PERDEAOA A CINCEA. ÎNFĂȚIȘAREA REPORTULUI LA DOMN

LOGOFĂTUL: Ascultă, măria ta, la cîte-ți voiu arăta. O mare nelegiuire s-a urmat dă către Înaltul Divan, călcînd toate prăvilile, toate formele, cu hotărîrea ce a dat la judecata sărmanilor nevîrstnici copii ai lui răposatului Mavrodin cu baronul Sachelarie, pentru moșiia Mavrodinul ce i s-a dat cu anafora dă veliți boieri dă mai nainte şî întărită dă domnul dă atunci, care mai în urmă a trecut la domnul Miloş, prin vînzare, şî, fără a judeca pă domnul Miloş, hotărîră să să întoarcă moșiia înapoiu la copiii sărmani şî ei să plătească lui Sachelarie cîtă datorie să va dovedi că era dator răposatul Mavrodin la Sachelarie; dă vei ierta aceasta, ni să dăşchide o mare rană; trebuie să faceți o pildă cu asemene judecători, că mîine şî p-ale măriii tale întăriri o să le strice. [f. 108v]

DOMNUL: Nu pociu crede fără sfială
o aşa mare greşală.

LOGOFĂTUL: Bine ştiți că niciodată
minciuni n-am spus vreodată.
Adăvărul am vînat
or pă unde am călcat.
Ca să te pliroforiseşti,
întreabă, dă mai voieşti,
şî pă aceşti divaniți,
ce sînt ca nişte părinți.

DOMNUL: Cu anevoie a crede
cinstea peşin a-şi pierde,
cu fapte necinstite
obraze aşa cinstite.

LOGOFĂTUL: Crede-mă, în adăvăr,
pociu jura că-n adăvăr
vă arăt şî vă vorbesc;
minciuni nicicum vă grăiesc.
Şî cum pociu să îndrăznesc
cinstea-ți să atacarisesc?

DOMNUL: Ce zici dar şî dumneata?
Spune-m chiar pă cinstea ta,

că nu-m vine a mai crede
ce e cu greu a să crede.

ZAVISTNICUL: Așa e, măria ta,
mă jur înaintea ta.
Crede cîte ai auzit
dă la acest om prea cinstit.

DOMNUL: Dar dumneata la ce gîndești,
acestea cum le socotești?
Să luăm d-adăvărată
ceastă necrezută faptă? [f. 109r]

FĂȚARNICUL: Crede-o dă adăvărată,
ascultă-mă ș-astă dată.
La cîte m-ai întrebat,
adăvărul ți-am arătat;
am cunoscut c-ai credință,
dintr-a ta bunăvoință,
l-ale mele cuvinte
șî l-a mea bună cinste.
Cum pociu a te înșăla
șî minciuni a-ți arăta?

DIAVOLUL: Crede-mă dar și pă mine,
cel ce știu cu mult mai bine
că nici unul nu te minte,
nici te-nșală cu cuvinte,
nici s-abate din dreptate,
nici că au vreo răutate
ș-adăvărul precum este
ți-l arată creștinește.

FĂȚARNICUL: Mi-e milă, măria ta,
mi-e milă a-ți arăta!
Dă judecători cinstiți
șî dă toți prea mult iubiți,
inima mi să topește,
sufletul nu priimește,
dar ce să fac șî ce să zic?
Cînd prea bine știu, cum zic,
c-adăvărul îți arată,
minciuni nu spun niciodată.
Această boierime,
tot în divan din vechime,
ce cunosc bine dreptatea,

urînd toată strîmbătatea, [f. 109v]
pă cine au năpăstuit?
Cui dreptate n-au dăruit?
Trebuie dar, dă nevoie,
să-i urîm și, făr'dă voie,
să-i osîndim dă moarte,
să scăpăm dă păcate.

DIAVOLUL: Dar cum o să ți să pare
ș-această arătare?
Și cum te vei mira
cînd îți voiu arăta
că noi le-am vorbit curat
și ei nu ne-a ascultat.
Le-am zis această coardă
să n-o atingă așa îndată
și să să mai socotească
ca nu cumva să greșască,
și ei nu ne-a ascultat,
nici cinste nu ne-a dat.

ZAVISTNICUL: Așa, așa, măria ta,
ascultă ce-ți voiu arăta:
Pă viul mieu Dumnezău,
mă jur și pot zice zău,
că hotărîrea lor nelegiuită
din sînul lor plăzmuită,
mă mir și mă socotesc,
dar nu pociu să nemeresc
cum cu toții s-au uimit
și din minte ș-au ieșit!

DOMNUL: Cum s-ar putea, boieri cinstiți
să să arate necinstiți?
C-o așa înfricoșată
și dă vină plină faptă!
Unul mi-a tăgăduit
zicînd că n-a iscălit [f. 110r]
și m-a și încredințat
cu jurămînt că n-a dat
nici măcar o împuntură,
necum și iscălitură.

LOGOFĂTUL: Așa e, măria ta,
cum zici măria ta,

numai patru s-au unit,
iar cellalt n-a iscəlit.

IUDA: Ce trebuie să te superi?
Trebuie să mai şî suferi
asemene supărări,
ale vremii întîmplări.
Inimă mare,
pedeapsă şî mai mare,
ca să să înveţe minte
să nu-ndrăznească mai nainte.

DOMNUL: Cum şî cine ar putea
adăvărul a afla,
adăvărul cel ascuns
şî dă nimeni nepătruns?

FĂŢARNICUL: Ascultă-ne, măria ta,
că toţi păzim cinstea ta.

DOMNUL: Eu nu pociu să necinstesc
ca nu cumva să greşăsc.

ZAVISTNICUL: Nici o greşală, măria ta,
cînd e voinţa ta.

DOMNUL: Oare n-ar trebui să-i chemăm
ceva să-i întrebăm?
Asupr-aceştii hotărîri
să ne dea dăsluşiri*?

LOGOFĂTUL: Ce trebuie să-i mai chemaţi
ş-ale lor să le-ascultaţi?
Eu vorbiiu cu ei din cap
şî-m aprinseiu foc în cap, [f. 110v]

DOMNUL: Poate că vor avea cuvînt;
să nu greşîm fără cuvînt.

LOGOFĂTUL: Ce cuvînt, măria ta? Toate cuvintele lor le-am dăsputernicit printr-acest report ce vă înfăţişez acum spre pildă; trebuie să dăsfiinţezi tot Divanul Înalt şî toată grefa, ca să să înfrîneze şî să să înveţe minte să nu să mai atingă altă dată dă hotărîri domneşti, fie drepte, fie nedrepte, că domnul cînd o dată zice, s-a zis pentru totdeauna.

BOIERII INTERESAŢI, toţi cu un glas: Măria ta, această pricină este foarte curioază şî interesată, ia să ascultăm

* *pliroforiꞏ⟨siri⟩*

reportul dumnealui logofătului.

Logofătul citeşte reportul.

BOIERII INTERESAŢI: Măria ta, are dreptate logofătu la cîte zice prin report, toate cuvintele îi sînt sfinte. Şî noi ne rugăm măriii tale să faci o mare pildă la această întîmplare, ca să să înveţe minte toţi ceilalţi judecători, că necinste mare ne face, măria ta, patru judecători să strice hotărîri dă veliţi boieri dă mai nainte, şî dă sînt greşîte.

DOMNUL: Ba nu, să mă iertaţi, că, dă vor fi greşîte şî pot trece după pravilă* şî după regulament dă la un domn la alt domn, datoria noastră este, cîte să vor găsi greşîte, să le îndreptăm, ca să nu să năpăstuiască nici unul.

BOIERII INTERESAŢI: După arătarea dumnealui logofătului, măria ta, ce a aneresit hotărîrea divanului cu cuvinte dăstoinice, nici o greşală a măriei voastre să cunoaşte, ci mai vîrtos o înfrînare la toţi judecătorii; şî ne rugăm măriii tale să nu ne lăsaţi necinstiţi, ci să porunceşti a să pune în lucrare reportul, în toată coprinderea lui, şî a să publica dă obşte, spre ştiinţa tutulor. [f. 112r] [f. 111r — albă]

DOMNUL: Vezi bine, arhon logofete, să nu cumva să greşîm necinstind un Înalt Divan întreg, lucru ce nu s-a mai pomenit, că nici putere avem, după regulament, să stricăm hotărîrile Înaltului Divan, ci numai să facem băgări dă seamă, ca să să păzească la hotărîri pravila şî regulamentul, şî, cu acele băgări dă seamă, să le trimitem la Curtea dă Revizie, ca la o mai înaltă treaptă, spre cercetare.

LOGOFĂTUL: Măria ta, domnul covîrşaşte orce pravilă şî orce regulament, domnul — capul pravililor — pentru că, după cum zic grecii, αὐτὸς ἔφα**. Dă vei trimite această hotărîre spre cercetare la Curtea dă Revizie, poate că şî ea să să unească cu această hotărîre şî atunci nu vă mai rămîne nici o putere şî să necinsteşte puterea domniei. Eu, ca un ministru al dreptăţii, trebuie

---

* *vreme*

** ⟨ *gr.*: Acesta a zis! ⟩

să sprijinez cinstea măriei tale, minciuni nu vă spuiu, crede-mă şî nu vei greşî.

DOMNUL: Foarte bine, dau crezămînt la cinstea dumitale, ca la un ministru, mijlocind şî rugăciunea dumnealor boierilor. Şî dumneata anerisește hotărîrea Înaltului Divan, dăpărtează pă acești patru boieri dă la Divan, cu dojană, şî pă toată grefa, ca să să ducă pomina.

DREPTATEA: Bre! Bre! Bre! Ce lucrare!
Ce împotrivă urmare!
O, ce nelegiuire
urmată piste fire!
Cum vinovații să întocmesc,
nevinovații să osîndesc! [f. 111ᵛ]

PERDAGIUL: Cine sînt acești boieri interesați? Dumneata trebuie să știi, ca un tainic. Spune-m, mă rog, măcar numai dooă-trei nume dă botezul lor, cum să cheamă pă numele lor cel propriu.

TAINICUL: Unul să cheamă Iuda Scarioteanul, ce a vîndut pă Hristos.

PERDAGIUL: Frumos nume, dă slugă dreaptă şî credincioasă.

TAINICUL: Altul Cain, ce a ucis pă frate-său.

PERDAGIUL: Dulce nume dă rudă.

TAINICUL: Altul Brutus, ce a dat poruncă să omoare pă fiul său ce unul singur îi mai rămăsese.

PERDAGIUL: Înfricoşat nume dă părinte, acesta pă toți ceilalți i-a întrecut. Bravo! Bravo, Brutule! Să-m trăiești, Brutule, cît cioara în par şî codru în mîna flămîndului. [f. 112ʳ]

PERDEAOA A ŞASE. MULȚUMIREA MITUITORULUI

MITUITORUL: Bravo, bravo, arhon logofete! Mulțumim dumitale. Vă văz că v-ați ținut dă vorbă, le-o făcuți pă [f. 112ᵛ] piele, le veniți dă hac, îi dedeți în cap. Iată că şî eu mă țiu dă vorbă, priimește acum punga plină dă aur, ca o pungă turcească, iar nu seacă, cum erea mai nainte, cu sermaia nemțească; ține-te bine

dă logofeție, că numai îndată îți legi măgarul, după cum să zice.

LOGOFĂTUL: Mulțumim și eu dumitale, și-ngrijaște, mă rog, și dă alte asemene plăcinte.

PERDEAOA A ȘAPTE

VESTITORUL: Domnul a hotărît,
la pîrile ce v-au pîrît,
pă toți să vă osîndească,
vrînd să vă necinstească;
dăparte d-ale lor gheare,
ca dă niște rele fiare,
ce vor să vă sfîșîiască
ca p-un stîrv să vă ciugulească.

PĂCĂTOSUL: Ce-ați făcut, fraților!
Mai bine să zic: dracilor!
P-acești drepți d-ați necinstît,
cu totul i-ați prăpădit.
*Noi am greșit,
noi am păcătuit,
și-n loc să cerem iertare,
ne-arătăm fără-ndurare.
Oare voi nu mai gîndiți?
La păcat nu socotiți?
Că veți păți mare palme,
daca Dumnezău nu doarme.

ZAVISTNICUL: Ce grijă mare ai dă ei?
Ce milă te-a coprins dă ei?
Nooă rele și mai bine,
dăcît lor numai un bine,
să ne vie priimim
pă ei nu-i mai suferim. [f. 113r]

ÎNDURAREA: O, ce mare răutate
dă inimă ai tu, frate!
În obrazu-ți zugrăvită
să vede și-ntipărită.

---

* *Oare*

NEVINOVAȚII JUDECĂTORI: S-a pomenit vreodată
făr 'dă nici o judecată,
fără d-a ne-nfățișa,
să ne osîndim așa!
Şî să ne necinstim,
fără cîtuș să greșim!
Fără d-a ne asculta
măcar un cuvînt a da
pentru că am dăscoperit
năpăstuirea ce s-a plăzmuit
a sărmanilor copii.
O, ticăloșilor Mavrodini!
Dumnezău să ne ierte!
Dumnezău să nu ne certe!
Că într-altele greșîm
cînd voința lui pășîm,
șî într-altele pedepsește
șî ni să răsplătește.
Doamne, Doamne, ce răbdare!
O, îndelung-a ta răbdare!
Cîte rele aceast 'urmare
ne aduce! Şî la uitare
dă însuș a ta numire
ne pune, cu adormire.

IUDA: Vere, frate, bine vezi
că toți sînt precum îi vezi:
răi, vrăjmași șî îndărătnici,
pizmătareți șî fățarnici,
cei ce rău v-au dăfăimat,
cu pîrile ce v-au dat.
Dă m-eți asculta pă mine,
eu vă zic că e mai bine [f. 113v]
să tăceți dăocamdată,
să vă feriți astă dată,
pînă ce vom cerceta
pîra șî vom căuta,
șî apoiu vă-ncredințez,
pă cinste-m v-adeverez,
nu veți păți nici un rău,
mă jur chiar pă Dumnezău.

Eu cunosc c-aveți dreptate,
cunosc dă adăvărate
cîte mie mi-ați arătat
și-ndreptările ce mi-ați dat.
Eu și la cei ce n-au dreptate,
ca cînd ar avea dreptate,
le-o dau cu mîna mea,
ca olarul, unde va,
acolo pune mînușa
și eu mă-ntorc ca păpușa.

NEVINOVAȚII JUDECĂTORI: Noi ți-am arătat
adăvărul curat,
fără nici o asuprire
nici vreo năpăstuire,
dăscoperind năpăstuirea,
cum și nelegiuirea
ce s-a făcut copiilor
nevîrstnici sărmanilor.

IUDA: Toate bine le-am văzut,
toate le-am și priceput,
nici o grijă să n-aveți,
nici îndoială să aveți,
că eu toate îndreptez
și, cum voiu, așa urmez.
Putere mi s-a dat
dă la Cel Prea Înalt
să leg și să dezleg
și cum voiu să le dreg. [f. 114r]
Ascultați-mă pă mine,
dă vreți să vă fie bine.

NEVINOVAȚII JUDECĂTORI: La cîte zici, dă gîndești,
precum acum ne grăiești,
fie după zisa ta,
ne-ncredințăm în dumneata.

IUDA: Fii, vere, încredințat
la cuvîntul ce v-am dat,
că eu știu foarte bine
cum să ajut pă oricine.
Dreptatea, în mîna mea,
ca acela ce ținea
o pasăre în sînul său

și-ntreba pă Dumnezău
dă este moartă sau vie
și, d-auzea că e vie,
el o arăta dă moartă,
iar d-auzea că e moartă,
el o arăta dă vie,
ce în adăvăr era vie,
că, cînd o vrea ca o moartă,
o strîngea dă gît îndată.
O asemene dreptate
o poți numi nedreptate?

NEVINOVAȚII JUDECĂTORI: Iată, a noastră tăcere,
după cum să cere,
rămîne la cinstea ta
și după vointa ta.

IUDA: Veniți, vă rog, să vă sărut
cît voiu putea și mai mult,
să vă dau c-o sărutare
o întreagă-ncredințare.

DREPTATEA: O! Ce fățărnicie!
Și, o, ce viclenie!
O, vicleană cugetare,
dă Iudă sărutare! [f. 114v]
Cum tac nevnovații!
Și cum rîd vinovații!
Cum să duc spre jărtfire
mieii fără îngrijire!
Cum merg spre înjunghere
cei ce n-au nici o putere!

NEVINOVAȚII JUDECĂTORI: Ce poate face oarecine?
Ce poate zice oarecine?
Cînd vezi chiar pă judecător,
că este el și pîrîtor;
dăcît milă dă la Domnul,
să să ducă toți cu Domnul.

DREPTATEA: Tăceți, vă rog și vă zic,
nu mai ziceți nimic
după dreptățile ce aveți,
dă vreți pricină să n-aveți.
Că-mpotrivă vă veți căi,
ei nu să vor pocăi,

rău şî mai rău veţi păţi,
fără dă a vă folosi.

NEVINOVAŢII JUDECĂTORI: Bine zice şî cum să cade,
năpastea că nu cade
pă pietre, ci pă oameni,
că vine chiar dă la oameni.
Vedem c-am ajuns între ciocan
a sta şî-ntre nicovan,
din dooă rele ⟨a⟩ alege
cea mai bună, după lege,
Dumnezău să-i lumineze,
după lege să urmeze.

PERDEAOA A OPTA. CERCETAREA REPORTULUI

OCROTITORUL: Ce-ai făcut, domnule? D-ai dăfăimat şî ai dăsfiinţat un Divan Înalt şî toată grefa Divanului cu un report către domn aşa dă nelegiuit şî cu [f. 115r] vorbe măglisitoare, ca o fermecătoare?

LOGOFĂTUL: Ce zici „nelegiuit"? Ascultă temeiurile pă care m-am răzimat, daca vei să intrăm în vorbă mai îndelungată:
Întîiu, că Mavrodinoaia, soţia răposatului Mavrodin şî muma copiilor sărmani nevîrstnici, a fost firească şî pravilnică epitroapă a sărmanilor nevîrstnici.

OCROTITORUL: După pravilă, domnule, nu să poate nici a să orîndui, nici a să face dă sineş epitrop cel ce e în prigonire cu averea mortului, fie rudă, fie strein. D-ar fi cerut muma copiilor numai dreptăţile nevîrstnicilor sărmani, atunci să înţelegea epitroapă, şî firească, şî pravilnică, şî nu mai încăpea nici o vorbă dăspre nevîrstnicia copiilor. Iar dă vreme ce s-a arătat şî ea cu dava, cerîndu-ş zestrea ei din casa răposatului ei soţ şî s-a lepădat prin graiul ei dă orce moştenire dăspre partea ei, a intrat şî ea între crăditorii mortului, cu cerere din moştenirea sărmanilor nevîrstnici şî nu mai putea, după pravilă, a să socoti şî epitroapă, şî dă aceea a şî priimit-o în judecata dă atunci a veliţilor boieri, ca o davagie în averea mortului. Şî, în urmare,

nici judecată, nici învoială între nevîrstnicii sărmani, cu Sachelarie, nu s-a urmat, neavînd cine să grăiască dăspre partea lor, spre a-i sprijini.

LOGOFĂTUL: Al doilea, că dreptul dă a îngriji dă nebîntuirea interesurilor nevîrstnicilor sărmani privea la înalta stăpînire dă atunci.

OCROTITORUL: O, ce îngrijire! Ia bagă dă seamă mai bine, boierule, [f. 115v] că, dă vreme ce o oblăduire, prin nebăgare dă seamă, a greşît întru ale sale datorii, sau călcînd pravila, sau nepăzind vreo formalitate, oare o oblăduire mai dreaptă, mai bună (după cum ne fălim acum că avem, în numele domnului nostru) n-are putere dă a îndrepta greşalele trecute?

Cînd, după pravilă, acea îndreptare la pricini dă judecăţi e lăsată slobodă totdeauna la al doilea domn spre cercetare. După cum şî Înaltul Divan mai dănainte, fiind îmbinat dă şapte mădulări, boierii cei mai mari, cei mai bătrîni şî cei mai cinstiţi, cercetînd această pricină, ca o judecată cunoscîndu-o, iar nu ca o învoială, toţi într-o glăsuire au hotărît după pravilă (prin hotărîrea ce au dat) să treacă la al doilea domn, spre cercetare, fiind o hotărîre dă judecată numai dă un domn.

LOGOFĂTUL: Al treilea, că această hotărîre a veliţilor boieri dă mai nainte să socoteşte a fi o învoială între moştenitorii cu creditorii şî, întărită fiind dă domn, nu mai putea fi supusă la nici o apelaţie şî la nici o cercetare.

OCROTITORUL: Învoiala, domnule, după pravilă, să face între prigonitoarele părţi dă bună voia lor, dînd unul la mîna altuia încrisuri dă învoială, care înscrisuri să pot adeveri şî dă divan, şî dă alte trepte judecătoreşti, fără a să mai judeca. Şî o învoială, nu dă domn întărită, nu dă logofeţie sau dă vreo judecătorie, sau numai dă marturi adeverită, ci numai cu iscăliturile celor ce au drept dă a să învoi fiind, îş are toată a ei putere [f. 116r] sfîntă şî nebîntuită. Dar aicea nu e aşa, aicea e judecată întreagă, între creditori cu moştenitorii mortului, unde dăspre partea sărmanilor nevîrstnici nu s-a înfăţişat nici un vechil, nici un avocat, nici un epitrop, căci muma fiind creditoare, intrată în judecată împreună cu ceilalţi creditori, după pravilă, nu mai

putea fi epitroapă şî, în urmare, nu putea face nici o învoială dăspre partea nevîrstnicilor sărmani. Şî domnul dă atunci n-a întărit-o ca o învoială, că nici să pomeneşte cuvîntul dă învoială, nici în acea anafora, nici în întărire, ci a întărit-o ca o semple anafora dă judecată, după mulţumirea creditorilor, în carii a intrat şî muma sărmanilor nevîrstnici.

LOGOFĂTUL: Către acestea mai arăt dumitale că această moşîie s-a pus la mezat dă însuş stăpînul moşîiei, în viaţă fiind, spre plata datoriilor sale, şî să socoteşte vîndută dă răposatul.

OCROTITORUL: Tocma pentru aceasta trebuia dumnealor veliţii boieri dă atunci să aştepte să să haraslandisească moşîia la mezat, că, spre a să cunoaşte cel adăvărat preţ al unui acaret ce să pune la mezat, nu e îndăstul a să striga o dată sau şî dă mai multe ori, ci trebuie să să aştepte cea după urmă strigare, adică hareciul, că hareciul înfiinţează natura mezatului, hareciul este forma neapărată ce arată preţul acaretului, iar nu să o rîdice dumnealor dă la mezat şî să o dea creditorului, preţuindu-o însuşi dumnealor.

Mai bagă dă seamă şî aceasta că, unde bietul răposat o pusese dă bună voia sa la mezat, spre [f. 116v] plata datoriilor sale, dumnealor veliţii boieri o rîdicară dă la mezat şî o preţuiră singuri şî o dăruiră, cum am zice, creditorului, şî, mai bine a zice, o hrăpiră dă la sărmanii nevîrstnici şî o deteră unui strein, adăogînd şî aceasta în hotărîre (ca fuiorul popii) că este spre folosul copiilor a să da·lui Sachelarie drept datoria mortului, care datorie o şî mărturisiră însuşi dumnealor că le este ştiută, fără a vedea zapisul dă datorie şî fără a face vreo socoteală, ci numai dînd crezămînt la arătarea stărostiei mezaturilor. Ce folos, domnule? Cînd, dîndu-i-să moşîia drept o datorie dă patru sute dă mii dă lei, piste foarte puţină vreme o vîndu în cinzeci dă mii dă galbeni, adică în înzecit preţ şî mai bine, şî, mai în urmă, altă vînzare, la domnul Miloş, în mai mare preţ nepomenit. Şî sărmanilor copii nu le mai rămase nici măcar un ban sau altă avere, spre moştenire. Ia mai bagă dă seamă oarece la forma ce tot strigi, ce formă să păzi la dumnealor veliţii boieri dă atunci? Cînd, în-

suși dumnealor judecători fiind, să făcură dă sineși șî prețuitori (luînd dreptul stărostiei șî a mezatului asupră-le), șî stăpîni, șî vînzători (dînd moșiia la creditorul Sachelarie), șî marturi, mărturisind că șî dumnealor le este știută această datorie, fără a cerceta-o. Unde ai mai văzut dumneata? Unde ai mai auzit vreodată o asemene formă? În ce pravilă sau regulament să coprinde ca judecătorii să să facă dă sineși șî prețuitori, șî stăpîni, șî vînzători, șî marturi? Oare nu era dreptul șî datoria [f. 117r] unui judecător, după orce pravilă, dă a hotărî să să vînză averea mortului, spre plata datoriilor? Și atunci și vînzarea să urmează prin canalul ei cel legiuit, și copiii n-au ce să mai zică, că toate să urmează după pravilă.
Aceasta este datoria dumitale, ca un logofăt și sprijinitor dreptății? În loc să păzești drepturile fieșcăruia, dumneata să le strîmbezi? Dar grefa ce a greșit? Ce a stricat? C-a scris hotărîrea după jurnalul ce s-a încheiat? Oare nu e datoria grefii să urmeze după jurnal? Dar ceilalți, bieții scriitori ce n-au nici o înclinare cu hotărîri, ce au greșit? Ce vină au?

LOGOFĂTUL: Dar dumneata, boierule, ce tot mă mustrezi? Ce poți zice, în sfîrșit, pentru vînzarea moșiei dă la Sachelarie la domnul Miloș? Cum să poate strica și a să lua moșiia din stăpînirea unui obraz așa dă mare ce o stăpînește cu forme?

OCROTITORUL: O casă, arhon logofete, cînd temelia îi este putredă, toată casa cade. Cumpărătorul Miloș a cunoscut că această prigonire dă moșiie este dășchisă, după hotărîrea Înaltului Divan dă mai nainte, și întărită dă stăpînirea dă atunci prin care i să dă drum la al doilea domn, spre cercetare; și așa să înțălege curat că a cumpărat-o cu toate împrejurările ei și supusă la judecată. Iar dă nu e trecută această hotărîre a Divanului Înalt în adeverirea Logofeției ce a făcut acei vînzări, bagă dă seamă bine, a cui greașală este? Și cine cade în răspundere? Dar să zicem că e sfîntă, după cum o vei dumneata, [f. 117v] citește hotărîrea Divanului Înalt dă acum mai cu băgare dă seamă și

vei vedea că dumnealor boierii judecători au cerut dă la vechilii domnului Miloș să le arate cu ce sinet a trecut moșîia dă la Sachelarie la domnul Miloș, ca să vază coprinderea acelui sinet șî n-au vrut să le arate nici un sinet, nici un act formal, pentru care, arătînd Depertamentului Logofeției, însuș dumneata ai dat poruncă să arate sineturile șî tot n-au vrut să le arate. Așadar, dumnealor boierii divaniți, nevăzînd nici un sinet dă vînzarea lui Sachelarie către domnul Miloș, au înțeles după dreptate șî după cuviință că moșîia Mavrodinul,-cea dă prigonire, să află șî acum tot în stăpînirea baronului Sachelarie. A cui greșală să înțelege acum? A acelora ce n-au văzut nici un sinet? Sau a acelora ce n-au vrut să le arate? Daca au asemene sineturi.

Ia bagă dă seamă șî la însuș vorba baronului Sachelarie ce să coprinde în anaforaoa veliților boieri dă atunci, cînd dumnealor i-a cerut să dea socoteală pentru treizeci dă mii dă lei, ce zicea că a mai cheltuit într-această pricină, șî Sachelarie a răspuns că atunci va da socoteală, cînd să va ivi vreun davagiu; cîtă frică avea dă atunci dă un davagilic, după vreme, al copiilor sărmani! Iată acum șî davagiii să arătară, dă carii el să temea, șî davagilicul să făcu, șî el nici o socoteală dete.

Dar daca Înaltul Divan ar fi zis, precum dumneata vei, că această pricină nu trebuia să să mai judece, fiind întărită dă domn, oare atunci n-ai fi întors foaia pă ceealaltă față? Șî nu i-ai fi învinovățit mai rău? Că au îndrăznit dă au închis drumul [f. 118r] judecății ca să nu lase pă domn a o cerceta și a o îndrepta spre dăznăpăstuirea sărmanilor nevîrstnici, fiind drumul dășchis a o cerceta, după hotărîrea Înaltului Divan dă mai nainte, întărită dă stăpînirea dă atunci, după pravilă.

Aicea, domnule, că s-a făcut năpăstuire, bine cunoști; cine e dă vină acum, cel ce a dăscoperit-o sau cel ce a făcut-o?

Șî, în sfîrșit, domnule, pentru că un divan s-a silit, s-a sîrguit dă a dăscoperit năpăstuirea ce s-a făcut

copiilor sărmani nevîrstnici, oare a greşit? Oare trebuia dumneata să stăruieşti a să necinsti un Înalt Divan întreg şî toată grefa Divanului, pînă la cel mai mic scriitor, fără nici o vină? Oare cîte alte hotărîri ale Divanurilor Înalte şî chiar ale Înaltei Curţi dă Revizie (cea mai sfîntă şi neatinsă, după regulament) le-ai trimis înapoiu cu băgări dă seamă d-ale dumitale, cum cu această hotărîre (daca ţi să păru că e greşită) nu urmaşi asemenea să o trimiţi înapoiu cu băgările dă seamă ale dumitale? Cum nu o trimiseşi la Curtea dă Revizie, la cea mai înaltă treaptă, unde îş avea drumul ei, după regulament, nefiind unită cu hotărîrea veliţilor boieri? Şî, mai vîrtos, are putere stăpînirea, după regulament, să strice hotărîri dă Înaltul Divan? Sau numai să facă băgări dă seamă şî să le trimiţă înapoiu sau la mai înaltă judecătorie spre îndreptare?

Ce a rămas acum să facă copiii sărmani? La cine să să mai plîngă, la cine să să mai jălească, dăcît să puie jalba lor la icoana Maichii Precistii.

Nu cunoşti c-ai călcat şî prăvilile, şî regulamentul, şî jurămîntul ce ai făcut cu mîna pe Sfînta Evanghelie? Şî acum te numeşti „călcător dă lege“ şi vrednic dă ştreang în adăvăr eşti. [f. 118v].

LOGOFĂTUL: Mai puţine, mă rog, ce tot mă cicăleşti? Nu eşti vrednic ca mine să mă judeci.

OCROTITORUL: Ooo! Daca e pentru vrednicie să vorbim, eu să-ţi arăt vrednicia dumitale.

Nu-ţi aduci aminte ce ai păţit în zilile muscalilor? Cînd ai înghiţit, vistier fiind, banii ce s-au dat dă la împărăţie spre plata zaharerilor ce s-au luat din ţară pentru hrana oştirilor împărăteşti? Şî ai băgat în foc pă bietul Lăceanul, în locul dumitale, prin carele toate acele milioane dă bani le-au hrăpit dă la ticăloşi lăcuitori prin cele mai scîrnave mijloace, pînă s-a dăscoperit acel furtişag şî te-ai trecut în condica cea neagră.

Ai uitat cînd te-au rîdicat turcii, ca un apostat, şî te-au surgunit în fundul ţării turceşti, cîte acolo ai pătimit? Aceste patimi nu te-au învăţat minte dă te ţii tot dă asemene minuni?

Nu mai ții minte și aceasta? Că în loc dă mulțumită te-ai pus în cap și în cur pînă ce ai trîntit pă Aleco vodă Ghica, pă fratele răposatului întru fericire, Grigorie vodă Ghica, ce te-a scăpat din ștreangul turcilor? Acestea sînt vredniciile dumitale. Vistier fiind, ai furat ai sfeterisit, ai jăfuit. Dăpărtat din slujbă fiind, ai vîndut pă stăpînul tău, pă făcătorul tău dă bine. La vreme dă răzvrătiri, apostat te-ai arătat; acum, logofăt aflîndu-te, te-ai pus pă năpăstuiri, pă nedreptăți, ca pă dăspuiere.
Pînă cînd tot asemene urmări? Nu te mai pocăiești? Nu-ți vii în simțiri? Nu te înduri dă omenire? Părăsește-te dă asemene fapte, că ești cam pă la sfîrșitul călătoriei. Socotește-te ce răspuns vei [f. 120r ; f. 119r — albă] da la Cel Prea Înalt, cînd vei fi întrebat.

LOGOFĂTUL: Cunoaște bine că toate ca un voinic le-am săvîrșit.

Prin valuri m-am cufundat,
cu ele m-am luptat
și am ișit pă față,
ca rața dă baltă.
Prin foc m-am azvîrlit
și neatins am ișit,
ca cei trei coconi din Vavilon.

OCROTITORUL: Nu-m spuiu că ești mai cumplit dăcît tiranul Foca? Nu-m spuiu că ești un lup nesățios ce înoată în sînge și să îneacă lingînd? Nu-m spuiu că ești Iudă și gîde întreg?

LOGOFĂTUL: Mulțumim dumitale dă cinstea ce-m faci.

OCROTITORUL: După tingire, și capacul. [f.119v]

LOGOFĂTUL: Ce tot fleoncănești aci? Nu știi că domnul este sultan și eu sînt gealatul lui? Cum mi-o zice: „Ia-i capul!“, eu peșin ți-l rătez.

OCROTITORUL: Domnul mieu și domnișorul mieu, boierul mieu și boierenașul mieu, coconul mieu și coconașul mieu, daca domnul e sultan, și dumneata, gealatul lui, și eu mă fac ianicer și numai îndată voiu răstorna cazanul cu curul în sus, să-ți fie fața cinstită. [f. 120r].

PERDEAOA A NOOA.
JALBA COOPIILOR SĂRMANI NEVÎRSTNICI

Fie, Doamne, după voia ta
şî cu noi, mila ta.
Iartă-le greşalele lor,
fie pă seama lor.
N-avem la cine să ne mai jăluim,
la cine să ne mai tînguim;
drumul ni s-a închis pă această lume,
rămîne la tine pă ceealaltă lume.
Iată mijlocitoarea noastră către tine,
însuş maica ta, ce vine la tine.

PERDEAOA A ZECE.
RĂSPLĂTIREA DOMNULUI

DREPTATEA: Doamne! Doamne! Vezi ce cuget
l-aceşti oameni fără suflet,
cum hulesc chiar către tine,
negîndind mai mult la tine. [f. 120v]
Cîte rele fac în lume,
necinstind chiar al tău nume!
Nu pociu mai mult suferi,
nu pociu mai mult auzi,
această nedreptate,
urmată cu răutate.
Fă în grab' o răsplătire,
precum li să cuvine,
arată-ţi puterea ta,
după chiar voinţa ta
către cei rău năraviţi,
pentru cei năpăstuiţi,
către cei ce chinuiesc,
către cei ce sfîşîiesc
cu ale lor gheare lungi
p-ale mele drepte slugi.
CEL PREA ÎNALT: Nu te grăbi,
nu te pripi,

c-a mea răbdare
ce am prea mare
îi va aduce
cu voie dulce
la conoştinţă,
la pocăinţă.
DREPTATEA: În adăvăr răbdare,
dar folos nicicum are,
că nedrepţii să fălesc
şî cei drepţi să necinste⟨s⟩c.
Cît suferă adăvărat
omul drept nevinovat
în veacul dă acum,
nici c-a mai fost c-acum! [f. 121^{r}]
CEL PREA ÎNALT: Cei păcătoşi
nesăţioşi,
d-a lor mîndrie
şî lăcomie,
dă nedreptate
şî răutate,
au trebuinţă
dă pocăinţă
dup-a lor fapte
urît urmate.
Cei drepţi şi plecaţi
ca nişte-nduraţi
au trebuinţă
cu-a lor credinţă
dă slavă mare,
d-o cinste mare,
la a lor vreme,
şî după vreme,
pentru dreptatea
şî bunătatea
ce au urmat
ei necurmat.
DREPTATEA: Şî mai aştepţi pocăinţă
după a lor voinţă?
Dă la cei ce al tău nume
nici mai vor s-auză-n lume?

Dă la cei ce în păcat
cu totul s-au cufundat,
dă la cei ce-adăvărat
cu totul s-au dăpărtat
din a mea cale prea dreaptă,
apucînd pă cea nedreaptă? [f. 121v]
Şî-şi bat joc dă omenire
cea dup-a ta-nchipuire?

CEL PREA ÎNALT: Aceasta este
şî să numeşte
al mieu haractir
că nici măcar un fir,
făr' d-o răbdare
aşa dă mare,
făr' d-a mea ştire,
făr' d-a mea voire,
nicicum să mişcă,
nicicum să pişcă.

DREPTATEA: Pînă cînd aşa răbdare?
Pînă cînd aşa-ndurare?
O pildă, să să-nfrîneze,
dă-le, să nu mai urmeze
nici ei însuşi altă dată,
nici alţii ca ei vreodată.

CEL PREA ÎNALT: Cînd cu gîndul nu gîndeşti,
nici cu mintea socoteşti,
atunci te vezi dodată
c-o palmă pist' obraz dată
şî peşin ţi-aduci aminte
dă cele mai dănainte,
rău urmate, cu păcate,
împotriva legii date,
şî te căieşti c-ai urmat,
cunoşti toate dă păcat;
iată, după căinţă,
vine şî pocăinţă.

DREPTATEA: Cînd mama să va preface,
fată mare să va face,
poate că să vor căi,
nicicum să vor pocăi [f. 122r]
d-ale lor fapte rele,

d-ale lor urmări mai grele,
nicicum să vor părăsi,
nici un drept vei mai găsi,
luînd pildă unul ș-altul,
după vreme dă la altul.

CEL PREA ÎNALT: Nu te-nduri d-ai miei fii?
Ca mine și tu să fii,
că pă toți vă socotesc,
d-ai miei fii vă și cinstesc,
dopotrivă vă iubesc,
dopotrivă vă doresc.

DREPTATEA: Lumea să prăpădește,
lumea să chinuiește*
și rău să necăjește
și să învăluiește
din delunga ta răbdare,
ce alt ajutor mai are?
Ce nădejde le-au rămas
ca să scape din lanț?
Din ghearele găilor,
din colții lupilor?
Pentru ce mie mi-ai dat,
pentru ce m-ai înzestrat
c-o numire dă *Dreptate*,
cînd nu pociu le da dreptate?
Nedreptatea, cum voiește,
urmează și stăpînește,
cînd nădejde dă căință,
necum și dă pocăință,
n-a mai rămas, nici mai vedem,
la nimeni și nici mai avem, [f. 122v]
Nimeni mai vine la mine,
nici să mai roagă dă mine,
nici în seamă mă mai bagă,
nici făclie-m dă, întreagă.
Nu mă lăsa necinstită,
rogu-mă, și ofilită,
că chiar pă tine necinstești,
trebuie să le răsplătești.

---

* *necăjește*

CEL PREA ÎNALT: Fă-le, dar, lor o certare,
ca o mică încercare;
păzește şî a mea cinste,
să nu-mi aduci vreo necinste.

DREPTATEA: Boalelor, c-o voinicie,
mergeți, după datorie,
şî tu, moarte, să te văz,
supt secerea ta să-i văz!
Nu te lăsa şî tu mai jos,
scoboară-te, trăsnete,-n jos,
izbiți pă ei piste obraz,
loviți pre ei cu necaz,
dați-le-n cap cu toporul
să cază ca rîmătorul,
ca să nu mai îndrăznească
nimeni să mă necinstească,
că frica păzește pepenii.

O BOALĂ: Eu loviiu doi-trei din ei.

ALTĂ BOALĂ: Şî eu izbiiu cîţiva din ei.

MOARTEA: Şî eu sosiiu după voi
şî-i luaiu curînd cu noi.

TRĂSNETUL: Unul numai, eu pocniiu,
dar s-auzi pînă-n pustiiu,
pă cel mai vinovat,
ce în păcate s-a înecat.

DREPTATEA: Nici un folos din lovituri,
nici măcar din plesnituri; [f. 123r]
ați auzit vreo căință
dă la ei şî pocăință
după ale voastre palme?
Toate-acestea la ei palme
li să pare un nimic,
ca o floare la işlic;
nu-nțeleg d-o palmă, dooă,
le trebuie-o boală nouă.
Du-te tu, o, Nebunie,
cu a ta mare mînie,
dă-i, dă dîn ciur şî-n dîrmon,
că, cînd bați pă un cocon,
or îl bate cum să cade,
or lasă-l, dă nu să cade,

ca însuși ei să-și arate
ale lor greșăli și fapte.

VESTITORUL: Ascultă, stăpîna mea,
ca să afli, doamna mea,
ce mi-au văzut ochii miei,
cum își bate joc dă ei
Nebunia, ce-i lovește
în cur și-n cap, îi trîntește
ca o mince și-i aruncă,
chiar după a ta poruncă.
Ei, dă necaz mare, să bat
ca peștele pă uscat,
pătimind o răsplătire
dreaptă și dup-a lor fire.

DREPTATEA: Or a mai pățit ceva
cei nevinovați, cumva?

VESTITORUL: Ce vor fi pățit aceia,
nimic nu știu dă aceia,
eu vă spuiu ce am văzut
cu ochii miei, neplăcut, [f. 123r]
o grozavă întîmplare
întocma ca o mirare:
unul zicea ș-altul striga,
altul rău să văita,
altul, plecat, să ruga,
altul, turbat, alerga
altul împotrivă sta,
toți ca boii și zbierea,
nimeni înțelegea
ce să mai zicea,
c-un alalagmos era
ș-un uiet numai să auzea
dă zbierete,
dă sunete,
dă văitături,
dă jăluituri,
dă tînguiri
și dă mîhniri.
Păcătosul cicea ⟨*sic*⟩:

Plecați-vă,
rugați-vă
să să-ndure c-un ochiu dulce,
uitîndu-să la voi dulce,
să vă ierte dă greșală
ce-ați făcut fără-ndoială.
Logofătul zicea:
Iartă-mă, vere, iartă-mă,
mărturisesc c-am greșit
dă interes fiind silit;
unul cu bani m-a înșălat,
altul cu vorbe m-a adăpat, [f. 124r]
fermecele m-au adormit,
interesul m-a orbit,
interesul cel prea dulce
la părinți omor aduce
dă la însuși ai lor fii
și dă la părinți la fii;
interesul ce înșală
și pă domn fără greșală.
Du-te* acum dă la mine!
Să nu te mai văz la mine!
O, interes înșălător,
dă lume prăpăditor,
bate-te-ar Domnul, bate-te-ar!
Arde-te-ar focul, arde-te-ar!
Topi-te-ai** să te topești!
Ca fumul să te risipești!
Să scape-o lume dă tine
d-a nădăjdui în tine.
Păcătosul zicea:
Greșala din mintea ta,
iar nu din a altuia.
În zadar blestemi pă interes,
că mintea ta a cerut interes.
Interesul zicea:
Ba tu, că tu ai luat,
banii ce ți s-a dat.
Logofătul zicea:

* scris: *du-te-te*
** scris: *topi-te-te-ai*

Ba tu, că tu chiar mi-ai dat,
cu sila nu ți-am luat.
Păcătosul zicea:
Ba tu, că tu ești dator,
ce-ai fost atunci judecător, [f. 124v]
între cei d-atunci veliți,
să zic mai bine beliți.
Judecătorul interesat zicea:
Dă șî am fost judecător
șî dă lege-ndreptător,
dar judecătorul mulge,
judecătorul șî suge
lapte, sînge, ce găsește,
dă la sărmani, cum voiește.
După ce dă tot îi scurge,
ca boul îi șî împunge.
N-ai auzit
dă cel ce-a zugrăvit
pă doi ce să judeca
șî rău să sfădea?
Cel ce-a pierdut
s-a văzut
în pielea goală
ca o oală;
cel ce-a dobîndit
șî a izbutit,
numai în cămașă
a ișit ca din fașă.
O, ce dulce meserie,
dă judecător simbrie!
Toți ca unul, toți ca unul,
nici că e mai bun vreunul.
Toți să pață ca noi,
cîți vor urma ca noi!

Un asemene sfîrșît
a luat șî s-a sfîrșît
această întîmplare
ca un lucru dă mirare;
șî-n veci să va pomeni
pă unde să va auzi.

Comedia ce s-au lepădat la vistierie,
care s-au urmat între cei mai
jos arătați, avînd nădejdi
unii dă Hangearli
a veni domn și alții
de Mihaiu vodă
Suț⟨u⟩, frică
fiindu-le
dă Calimah.

FAPTA ÎNTÎI. PERDEAOA ÎNTÎI

MITROPOLITU: Arhon bane, astăzi vodă au murit și de-a lui jale trebuie să ne bucurăm.

BANU GRIGORIE GHICA: Și ce jale în casa lor va fi și între prietenii lui, iar noi trebuie să ne bucurăm.

MITROPOLITUL: Numai mai întîi să ne întîlnim cu ai noștri la dumnealui hatmanul Costescul, ca să fie și cocoana Marghioala la sfat⟨u⟩l nostru, să-ș dea și dumneaei părerea cum să urmăm și cum trebuie să facem, căci într-alt chip ne greșim și nici avem altă casă mai de taină decît la cocoana Marghiola.

BANU GHICA: Adevărat, bine zici preasf⟨inția ta⟩, că în casa dumneaei mult⟨e⟩ taine să săvîrșesc. [f. 23v]

MITROPOLITUL: Așadar mîine dă dimineață oi veni eu la dumneata, oi vesti și pă la alții de ai noștri și ne vom aduna cu toții la cocoana Marghioala.

BANUL GHICA: Eu te aștept negreșit.

(Fug și să despart unul de altul)

(Vestește mitropolitu pă la ceilalți să să adune la cocoana Marghioala. A dooa zi să scoală dă dimineață mitropolitul, merge la banu Ghica și întîlnește pe Stanciu fecioru țiganu; vorbește cu dînsul).

PERDEAOA AL DOILEA

MITROPOLITUL: Bună dimineața, Stănciucule, ce face boierul?

STĂNCIUCU FECIORUL: Mulțumim sfinției tale, prea sfint⟨e⟩ părinte, s-au sculat, l-am ras, acum șade pă

țucal, să uită în oglindă și îș scoate părul cu țimbistra pînă oi pune masa și să mă duc să-i văpsesc barba, să-l fățuiesc și apoi iese la obraze.
MITROPOLITU: Zi-i mai curînd să meargă. A, a și a, c-acum nu-i vremea dă gătit. (Merge Stanciu și-i spune. Zice să vie înăuntru.)

PERDEAOA AL TREILEA

STANCIU: Pohtim, părinte, că s-au gătit.
MITROPOLITU: Bună dimineața dumitale, dar ce poate fi atîta [f. 24r] găteală? Acum nu e vremea dă gătit, ci să alergăm tîrîș-grăpiș, să fim noi ce vom fi, să nu ne treacă alții înainte.
BANUL GHICA: Nu te teme, părinte, că o să vie Hangearliu domn ș-o să fim noi tari și mari, iar ceilalți toți supt picioarele noastre, să să uite la noi cu jind.
MITROPOLITU: De aceea trebuie să ne silim, să nu ne iasă alții înainte. (Fug, să duc la cocoana Marghioala). (Acolo toți adunați îi așteaptă, intră mitropolitu înainte și dă bună dimineața).

PERDEAOA AL 4-⟨LEA⟩

MITROPOLITU: Bună dimineața, fiică, cocoană Marghioliță!
RUSETOAIE: Sluga sfinției tale, dă-m mîna să ți-o sărut și mă blagoslovește.
MITROPOLITU: Fii blagoslovită, fiică.
MIHĂIȚĂ FILIPESCU: Cu metanie, părinte.
MITROPOLITU: Bogată, proastă, tată fiule.
IANCUL COCORĂSCUL: Sărut mîna preasfinției tale, părinte. [f. 24v]
MITROPOLITU: Bună dimineața dumitale.
BANU COSTESCUL: Ia să lăsăm noi vorbile și țărmoniile cele fără de folos și să vorbim dă ale noastre.
MARGHIOALA RUSETOAIE: Vezi, preasfinte părinte, cît te-au necăjit vrăjmașii, rugăciunea prea sf⟨inției tale⟩ au întors osînda asupra capetel⟨o⟩r lor și le-au

arătat Dumnezeu în faptă minunea, prin moartea lui vodă, că și el să făcuse nesuferit și luoaseră toți țîngăi⟨i⟩ nas.

MITROPOLITUL: Bine zici, fiică, numai eu știu cît m-am necăjit, cît am lăcrămat și cît m-am rugat pentru răsplătire.

BANUL GHICA: Dar eu, eu doi ani fără vistierie. Puțin era să-m iasă feciorul Băleanului înainte.

MIHĂIȚĂ FILIPESCU: Deaca trăia vodă, negreșit îi vedeai și vistieri, și noi rămîneam după ușă; și deaca vruseiu cevaș mă-nfundară în Mărgineanul.

IANCUL COCORĂSCUL: Ba ți-ai auzit și ponoase, unii ți-au zis că ai furat imumele de la Niculopulou, alții șaluri de la clup și le-ai ascuns în ceacșîri și alții că ești varvar mojic, gros (în cerbice), că pă unde mergi la județe te strici cu pămîntenii și te bați cu tovarăși⟨i⟩ ca orbeții. [f. 25^r]

MARGHIOALA RUSETOAIE: Ba ai văzut, mititelule, ce ponos pe dintreg, sufletul mieu hulit de toți. În anul trecut îl bătură de moarte un arnăut corciuplac și patronii noștri nu-i făcură nimic.

PANĂ COSTESCUL (iese să-și arate fața și zice): Ba încă îl mai apasă în vîrsta care să află și d-abia este clucer, și feciorul Băleanului, logofăt mare, care să-i fie fecior dumnealui.

MIHĂIȚĂ FILIPESCUL: Dar dumneata nu vezi că ești numai cu o mînă dă suflet, cu un picior în groapă și cu altul afară și debia pînă acum ai văzut o vornicie dă politie și o hătmănie.

RUSETOAIE: Ce mai lucru, liveju cu apă rece, terciu dă mămăligă. Și astăzi, dă nu eram eu să mijlocesc, să îndatorez curtea lui Caragea, să moșăsc pă domnița Ralu, să-i scot țucalul, nu le vedea nici pă acelea.

IANCUL COCORĂSCUL: Apoi la Caragea mai mult dă o isprăv⟨ni⟩cie nu putuiu luoa, și atunci, vai dă mine, ce pătimiiu, că puțin era să-m taie și mîinile. Acum, la acest domn, iar, mai mult dă o isprăvnicie nu putuiu luoa și mă scoaseră făr dă vreme, zicînd că sînt vrăjmaș și am prăpădit județ⟨ul⟩. [. 25^v]

MITROPOLITU: Acum, ce o vrea Dumnezeu, toate să îndreptează.

BANUL GHICA: În doi ani dăloc nu trebuie să avem mîhnire, numai să vie Hangearliu; noi ne vom umfla în pene ca gînsacii.

MIHĂIŢĂ FILIPESCU: Teamă îm este să nu vie Mihai vodă dă la Iaşi şi să vezi pă toţi ..<?> izbutind, iar noi, să ne ia dracul.

MITROPOLITUL: Noi trebuie să umblăm toţi să aflăm cine ce vorbeşte şi cine dă cine trage nădejde să vie domn.

MARGHIOALA RUSETOAIE: Nu ştii, părinţele, că eu am fost aseară la un loc, că aveam o treabă la o tînără şi mi-au spus că au auzit cum că rubedeniile lui Mihai vodă umblă toţi nebuni dă bucurie.

MIHĂIŢĂ FILIPESCUL: Dar rubedeniele lui Mihai vodă sînt toţi, fireşte, nebuni şi cu cîţi calici s-au ma<i> rudit şi el, daca o vrea să-i puie pă toţi în treabă, boierilor celorlalţi li să înfundează băşina în cur tuturor.

BANUL GHICA: Ei bine, Mihai vodă, domn, dar eu tot oi să fiu vist<ie>r, că mor, numai să nu vie vreun frate de ai doamnii şi atunci să fie tot cei ce au fost tari şi mari şi noi să rîgîim, să ne păstrăm pohta în cămară şi să o spînzurăm în cuiu [f. 26r]

MITROPOLITUL: Este. Îm este teamă şi mie.

MARGHIOALA RUSETOAIE: Diseară eu am să merg la un loc pentru o treabă a unuia care m-au rugat pentru o tînără (să-i fac) şi de acolo mai aflu cevaş, mai află şi coconul Pană dă colea, dă dincolea.

BANUL GHICA: Mă duc şi eu mîine la Colintina şi mai aflu ceva dă la isprăvnicel.

MITROPOLITU: Vezi, cocoană Marghioliţo, cum puteţi, bobiţi cu toţi<i>; şi dumneata, arh<o>n bane, mergi la Colintina şi mai află cevaşi de acolo.

BANUL GHICA: Eu merg în toate zilele la Colintina, că-m place să mă uitu la ciute şi la căprioare cum paşte pajişte verde.

MITROPOLITUL: Daca o vrea Dumnezeu, mi-oi răzbuna şi eu inima, că ştiu şi eu, şi niciodată nu mă veţi uita.

MARGHIOALA RUSETOAIE: Ai dreptate, părinţele, să nu uiţi ce-ţi făcură cu Argeşiu.

MITROPOLITU: Eu să uitu, niciodată nu uitu, să ferească Dumnezeu!
(Fug toți, să duc, să dăspart unul de-alt⟨u⟩l). [f. 26v]

*FAPTA AL 2-⟨LEA⟩. PERDEAOA ÎNTÎI.**

FLORESCU către Cocorăscu: Cum, noi ce ședem și nu scriem la Iași mării sale, că dor ni-l va aduce Dumnezeu aici domn, să ne mai încurăm și noi în cai, că destul dă cînd grăcinim.
IANCUL COCORĂSCUL: Ha, ha, ha, încă mai ești la mirare și la îndoială că n-o să vie măria sa de la Iași aici. Fii odihnit, că ne vine și nooă apa la moară și o să umble și roatele noastre, socotesc.
VLĂDĂIANUL: Ce-o vrea Dumnezeu, mă fac și eu bucureștean, ies și eu între oameni, la obraze, că, cum o veni măria sa, pă mine mă trage de la Craiova aici și mă urcă în treapta cea dintîiu.
(Întru sineși zice): Ia vezi, futu-i mumă-sa, ce norocire pă mine, să fiu cumnat cu un domn.
VORNICU ALEXANDRU NENCIULESCU: Și eu la aceast⟨a⟩ sînt încredințat că o să vie măria sa cuscrul aici domn, și după scrisorile ce am dă la fii-mea din Țarigrad. Și d-o vrea Dumnezeu, iar îi pune o dată mîna în cap. Poat⟨e⟩ că s-o ținea dracu dă mine și n-o veni măria sa aici.
IORDACHE FLORESCU: Vine, vine, fiți bine încredințați, că eu m-am îndăstulat dă la fecior-mieu, că el are frate odagiu la poștul de la poștea ot Oltelniță și, viind aici să-ș ia opinci, i-au spus că au trec⟨u⟩t [f. 27r] capuolanu la Iași pentru domn, ca să să mute aici.
ALECU COMĂNEANUL: Capuolanu, ce zici, capuolanu, știi bine?
IORDACHE FLORESCU: N-ai nici o bănuială, cumnate, că n-am aflat de la altul, ci chiar de la feciorul mieu.
COMĂNEANUL: Stăi, stăi, cumnate, stăi pă loc, că o să spuiu și mumă-mii, și dumneaei ca să știe, frate; astă

---

* *Marghioala Rusetoaie: Diseară eu am să merg la un loc pentru o treabă de-a mea, care m-au rug⟨a⟩t, pentr-o tînără.*

veste nu-i puțină pentru noi, deaca ai auzit de la feciorul dumitale.

FLORESCUL: Așa, în credință, iaca feciorul, deaca pohtești, cheamă-l și-l întreabă singur.

FECIORUL: Așa este, cocoane, mi-au spus și mie un frate al mieu, că este ceauș odagiu rotar la poșta Cîrcinoavele din drumul Cîinenilor.

ALECSANDRU COMĂNEANUL: Ce spui por'dă cîine, ciocoiule! Auzi, auzi, cumnate, ce spune, că frate-său este la Cîrcinov, în drumul Cîinenilor, iar nu la Oltelniță.

FLORESCU: Ciocoiule, blestematule, dar tu nu mi-ai spus așa. [f. 27^{v}]

FECIORUL: Ba așa, cocoane, dar n-ai auzit dumneata bine, că atuncea cînd îți spuneam, dumneata fluierai și n-ai băgat seamă.

FLORESCUL: Mănînci căcat, por'dă cîine, ieși afară! (Îi dete dooă-trei palme și-l dă afară).

NENCIULESCU: Nu este nimic, sînt alte semne, alte dovezi, care ne sînt dăstule nooă pentru măria sa vodă.

COMĂNEANUL: Știu și eu aceast⟨a⟩ și sînt bine încredințat că o să-l avem aici domn.

NENCIULESCUL: Deaca o vrea Dumnezeu și cum o meșteșugi și dracu, dau și eu sărăcia din casă afară iar.

VLĂDĂIANUL: Bun este Dumnezeu, meșter e și dracu.

NENCIULESCU: Să trăiască fii-mea de la Țarigrad, bună nădejde am la dînsa; numai daca oi vedea-o odată doamnă aici.

FLORESCU: Mie îm este tot ciudă dă calicu, dă ciocoiu, dă ce să-m spuie minciuni, dă m-am rușinat și eu după vorba lui. [f. 28^{r}]

COMĂNEANUL: Eu văz că nădăjduiesc unii tare pentru Hangearliu. Mai vîrtos Grigorie Ghica.

NENCIULESCU: N-am gîndul tatii, că Hangearliu este mai ticălos decît mine. Și credit n-are de-un ban. Apoi cu ce dracul să să mai facă și el domn.

VLĂDĂIANUL: Aste socotesc și eu, mai vîrtos că s-au făcut și legături ca să nu mai fie domni și din alte familii decît Suți, Calimachi și Moruzi.

FLORESCU: Nu știi că eu aseară am fost la un loc și mi-au spus Marghioala Rusetoaie că ar fi vorbit acolo unii cum că au bune nădejdi pentru Hangearliu.

COMĂNEANUL: Aducu-m aminte, ori nu știți că Marghioala Rusetoaie și cu Pană Costescul poartă plosca cu minciunile din casă în casă, c-așa sînt învățați.

NENCIULESCU: Apoi meseria lor atîta este. [f. 28^{v}]

VLĂDĂIANUL: Acum e vremea să mergem acasă și mîine iar ne vom aduna cu toții să vedem ce mai băsnesc oamenii la noapte.

(Îș iau seara bună, fug, să despart, merg pe la casele lor.)

(Iordache Florescu dă poruncă feciorului și vizitiului ce o să facă dăseară.)

PERDEAOA AL 2-⟨LEA⟩

FLORESCU către fecior: Vezi, mă, mai trageți și voi cu urechea, și tu, și vizitiul, și mai luați seama ce mai vorbesc oamenii pe afară; și mîine dă dimineață la 12 ceasuri să fie gata cai⟨i⟩ și masalaoa aprinsă ca să merg afară.

FECIORUL: Vai dă mine, cocoane, apoi de la 12 înainte este zioă albă și noi cu masalaoa pă pod, să poate?

FLORESCU: Soarile nu este răsărit bine la acel ceas încă; și ce daca voiu merge cu masalaoa pă pod la acea vreme, ce eu nu sînt boier și cumnat cu domn⟨ul⟩?

PERDEAOA AL TREILEA

FECIORU FLORESCULUI: Cocoane, toate sînt gata după poruncă. Și îm spuse și o vorbă vizitiul, că au auzit azi la măcelărie vorbind oamenii cum că s-au vestit pîn multe cîrciumi aseară schimbarea mării sale. (Pleacă Florescul acasă, merge la cocoană, să întîlnește, cu toții vorbește.) [f. 29^{r}]

PERDEAOA AL PATRULEA

FLORESCUL: Să vă spuiu lucruri curioaze: vizitiul mieu au a⟨u⟩zit astăzi la măcelărie cum că s-au făcut cunoscută schimbarea mării sale prin toate cîrciumile și

eu, dă părere dă bună, i-am făgăduit feciorul⟨ui⟩ că daca mă vor face lo⟨go⟩făt mare, pă el îl fac log⟨ofă⟩t al doilea și pă vizitiu, judecător la departamentul al cinsprezecelea.

VLĂDĂIANUL: Geaba vorbim noi, că au venit scrisori particolari, cum că s-au făcut Scarlat Calimah domn, și noi am rămas tot ca și întîi.

NENCIULESCU: Au, asta este vechi havadiș, dar nu credeam noi, însă acum au venit și capuolan, sosesc și caimacami.

COMĂNEANUL: Ce spui, frate, ce zici, glumești, că-m ies din simțire.

NENCIULESCU: Eu glume, eu, Doamne ferește, toată lumea știe de aceasta și noi, tot noi, ca vai de noi.

COMĂNEANUL: Bată-l Dumnezeu noroc, fire-ai al dracului, noroace, fire-ai afurisită, ursitoare, dar iar mai bine că nu fuse nici pă voia lui Grigore Ghica pentru Hangearliu. [f. 29^{v}]

FAPTA AL 3-LEA.
PERDEAOA ÎNTÎI

GRIGORIE GHICA către mitropolitu: Părinte mitr⟨opolite⟩, s-au isprăvit nădejdile noastre.

MITROPOLITUL: Văz și eu, fiule.

RUSETOAIE: Bată-i Dumnezeu, vrăjmași, bată-i Dumnezeu dă cîini!

MIHĂIȚĂ FILIPESCU: Vezi, cocoană Marghiolițo, mai umblă și dumneata, și coconul Pană, dă mai aflați cîte cevaș, cine sînt bine cu vodă și cine nu.

RUSETOAIE: Cei ce sînt știuți, ce mai așteptați?

PANĂ COSTESCU: Păsemne că numai pentru ei s-au dat norocul.

IANCU COCORĂSCU: Noi totdeauna o să trăim căciulindu-ne și papucindu-ne pă la unii, alții.

Sfîrșit și lui Iordache Florescu
baș boier laudă, dar mai
isteț Comănea-
nul.

Anaforaoa boierilor pentru întocmirea prăvi<li>lor în zilele măriii sale Ioan Vodă Caragea

Prea Înălțate Doamne,

Cu plecăciune am priimit prea înalta măriii tale poruncă, ce prin pitac ni să poruncește ca, adunîndu-ne cu toții la un loc, să chipzuim asupra prăvi<li>lor ce ai orînduit măria ta, dă mai face trebuință a să mai adăoga ceva, șî, prin obștească anafora, să arătăm măriii tale. Următori fiind prea înaltei porunci, ne-am adunat cu toții la un loc, șî arhierei șî boieri, șî, chipzuind asupra lor, mai întîiu am făcut cercetare, prin boierii nomini, ca dă cînd s-a făcut începere a să orîndui aceste întocmiri ce să numesc prăvili în lume, șî pentru ce, șî dă cine, șî în ce chip? Șî ne pliroforisirăm că în trecutele vremi, dă mulți ani, pă cînd nimeni nu pot ținea minte, neavînd oamenii nici case, nici moșîi, nici vii, nici această monedă ce-i zic bani (precum au acum), n-avea nici o pravilă, nefiindu-le trebuincioasă, căci nici putea pune pravilă ca părintele să lase copiilor lui atîta parte din avutul său, după moartea sa, că însuș el n-avea nici un fel dă avut șî, cel ce n-are nimic nu poate lăsa altuia ceva, nici putea pune pravilă ca, cînd va vinde oarecine ceva, să să protimisească cutare rudă la acea cumpărătoare, că nici cumpărător să afla pă acea vreme, neavînd cu ce cumpăra, nici vînzător, neavînd ce vinde, asemenea șî celelalte. În urmă, după vremi, dobîndindu-ș fieșcare cu munca sa, care o cășcioară, care o viișoară șî care o grădiniță, atunci începură oamenii a pune șî prăvili, cum am zice — „cum să stăpînească fieșcare ale sale șî ce să le facă după moartea sa, șî celelalte asemenea". După aceasta, chipzuind șî noi asupra stării noastre, ne văzurăm că dă la o vreme încoace am ajuns, cu mila măriei tale, tocma la acea stare a acelor oameni dă dămult, ce n-avea prăvili, căci n-avea la ce le orîndui,

pățind și noi întocma ca baba aceea ce, bolnavă fiind dă ochi, chemă [f. 19r] dohtor (bunioară) să o caute, care dohtor o și căuta cu adăvărat și o și tămădui; dar pă vremea ce-i punea dohtorii la ochi și nu putea vede baba, legată la ochi fiind, îi lua (bunioară) în toate zilele cîte ceva din casă, pînă cînd îi adună tot ce avea, cîte una, una; atunci, cerîndu-i și plată pentru tămăduirea ochilor, i-a zis baba: „Ce fel dă tămăduire mi-ai făcut la ochi? Că, pînă nu vedeam bine cu ochii, tot mai vedeam cîte ceva pîn casă, iar acum cînd zici că văz bine, nu văz nimic din cîte aveam în casă"; și așa pociu zice și eu, nu cum a zis acel filosof ce să înecase pă mare cu corabia: „Acum am nimerit, cînd m-am înecat", ci dandăratele ca racii: „Acum m-am înecat, cînd am nimerit", adică acum am orbit, cînd văz bine.

Așa și noi, pînă cînd aveam acel chip dă pravilă dă la acel domn bun și creștin, omul lui Dumnezău, Ipsilant cel bătrîn, tot mai aveam cîte ceva pîn casă, iar acum, cînd am dobîndit pravilă dăsăvîrșit, am prăpădit și ceea ce aveam. Dă aceea zicem că, neavînd lucruri dă acelea la care face trebuință dă pravilă, adică, cum am zice, nici casă, nici masă (cum sînt acum țiganii dă laie, cu cortul în spinare), nici trebuință dă prăvili avem. Dar, ca să nu rămîie nici voința măriii tale jos, adică a să întocmi prăvili la lucruri ce nu sînt în ființă, cum am zice, să poruncim celui gol și dăspuiat (că ca niște pui golași și dăspuieți ne socotim acum) cum să-și poarte hainele, lucru ce nu are pă el, ca să nu rămîie, zicem iarăș, această voință a măriii tale jos, să binevoiești măria ta a porunci unora din boieri ce, nici boieri au fost vreodată, nici neam boieresc, cum este dumnealui logofătul Belu, căminarul Filip, paharnicul Stoenescu, căminarul Chiriac, stolnicul Borănescu, ce-i zic Cîrnul, logofătul Străchinescu (cum am zice, vornicul Bășînă, pernom simbathion*, cum zic [f. 19v] grecii) și alți mulți asemenea, cum Porcești, Moinești, Bu⟨tcu?⟩lești, Mutculești, că dăstul este să-ș dea cineva o sclitadă cum va vrea, fie țigan, ca Nenciulescu (ce prin hrisov domneasc să cunoaște ca să trage din Nenciu țiganul, iertat dă Ilinca Grăceanca pentru hatîrul unui boier mare, din care nume Nenciu ș-a luat și sclitadă dă Nenciulesc, mare și tare), fie și opincar, ca Filip

* ⟨ *gr.:* să avem iertare; *cu chirilice* ⟩

(ce tată-său este şî acum pescar încălţat cu opinci), şî peşin îl vezi însuş măria ta vornic şî logofăt mare, la carii acum, în zilele măriei tale, s-au grămădit, ca ştogurile la arie, tot avutul boieresc, mult, puţin, cît a avut fieşcare după starea sa. Ca unii ca aceştia să chipzuiască asupra averii lor, ce n-au avut şî acum au, şî să arate măriei tale în scris ca ce prăvili le-ar trebui cu care ar mai putea lua şî ce li să va părea că a mai rămas pă la unii-alţii, ca să să împlinească pă dăplin Scriptura, ce zice: „Celuia ce are i să va da, şî dă la cel ce n-are i să va lua şî ceea ce i să pare că are şî să va da la cel ce are". Iar noi, aşteptînd pînă cînd să va împlini (c-a<lt> gînd n-avem, în zilele măriei tale) ceealaltă scriptură, nescrisă, ce mai bine ar zice: „Celuia ce i să cade i să va da, şî dă la cel ce nu i să cade i să va lua şî ceea ce i să pare că i să cade şî să va da la cel ce i să cade".

Atunci, din urgia măriei tale (că tot cu blagoslovenia ne-am stins), putînd căpăta şî noi cîte ceva, ne vom socoti ca ce prăvili ne vor trebui, adică, cînd vom avea la ce să le orînduim, căci acum, după cum zicem, n-avem nici cu ce* mai cîrpi treanţa dă cămaşă ce ne-a rămas pă noi (pînă ne va lua-o şî pă aceea), că pîn toate părţile ni să vede trupul gol, ca franţezii ce să numea „san chiulot"**, să fie faţa măriei tale cinstită.

Ai măriei tale
plecate slugi,
toţi arhiereii şî boierii ţării

* *pă unde*

** < *fr.:* sans culotte; *nume dat revoluţionarilor în timpul Convenţiei* >.

Povestea
ce mi s-a întîmplat la un potop

Vrînd să merg la Pitești, plecaiu din București c-o căruță cu cai dă poște. Cum intraiu în căruță, n-apucaiu să mă așăz bine șî auziiu pă surugii: „Iii! Ăiți! Pliciu, din biciu". Nu pricepuiu cînd ișiiu pà poartă șî cînd ajunseiu la barieră, că roatele nu să mai vedea întorcîndu-să, dăcît poc, poc, auzeam pă pietre, ce sărind din piatră-n piatră, să părea că zboară-n vînt, unde șî scînteiele ca fulgerul strălucea ișind din tropăitura cailor pă pietre ca din niște scăpărăminte, iar eu săltam în căruță ca o păpușă.

Cum ajunseiu la barieră, le ziseiu: „Mai încet", dar ce fel dă „încet"? Că pă drum mi să părea că lumea să învîrtea ca pietrele dă moară șî cele după pămînt ca fulgerul alerga, perind din ochii miei într-o clipă dă ochiu, iar pulberea șî praful ca un fum să rîdica. Șî cu toate că pă tot minutul auzeam: „Ooo, stăi, că s-a rupt ștreangul! Ooo, stăi, că s-a rupt șleaul! Ooo, stăi, că s-a încurcat caii!", cu cele mai urîte șî mojîcești înjurături, dă lege șî dă cruce, cu toate acestea, cale dă o poște dă patru ceasuri o luarăm într-un ceas, o puteam lua șî în mai scurtă vreme dă nu sta surugiii pă la orce cîrciumă ca să le dau dă băut. Dă la a dooălea poște începu o bură dă ploaie, care, dă ce mergea, să înmulțea șî drumul să îngreuna atît încît caii, cîte unul, unul, cînd șî cînd ne lăsa, că cădea din ham, neputînd să mai tragă, că bicile pă ei pîrîia ca ciocanele la căldărari. Șî așa a dooa poște o făcurăm în șase ceasuri în loc dă un ceas, unde ajunserăm numai cu trei cai la căruță, din opt ce avea. Cai înfricoșați la tras șî la alergătură cît nu să mai poate, dar ce folos! Că în cea mai mică tină te lasă dă te scoate cu

boi, că grăsimea lor, un lucru dă mirare, coastele le poți număra, cîte una, una, șoldurile ișite dă tot afară, capul în sus niciodată îl rîdică, numai pielea pă oase ca un schelet dă om mort. Surugiii îmbrăcați cu trențe piste tot, sfîșîite ca dă cîini încît li să vedea cărnurile, ca cînd ar fi fost dă tot dăspuieți, șî călări pă șăli dă lemn gol, fără pătură, nici pă d-asupra, nici pă dădăsupt, spinarea cailor plină dă răni șî sagnițe dă rozătura șălii, iar curul surugiului, Domnul știe cum va fi.

Vrurăm să plecăm dă la a dooa poște, dar ploaia începu a să vărsa mai groasă, c-o mulțime dă bășîci, ca cînd torna cu donița; surugiii nu vrură să mai plece, că le veniră o veste precum apele să vărsaseră pă toate drumurile șî piste putință a le trece, așa intrarăm cu toții într-un han ce era aproape dă apa Argeșului, așteptînd pînă va trece ploaia, dar ploaia, dă ce mergea, să îndesa, încît să părea că s-a spart jghiaburile cerului șî lumea să prăpădește. Copiii merseră lîngă Argeș șî puseră niște bețișoare pă marginea apei, ca să vază cît crește șî să umflă apa; merserăm șî noi cu toții să ne uităm la această încercare, fiind aproape dă han, șî din minut în minut apa trecea piste măsura ce să punea. Privind la aceste jucărele, auzirăm pă unul dă la spatele noastre strigînd: „Ce șădeți acolea, nu vedeți că apa vă ia pă la spate?“ Cînd ne întoarcerăm ⟨*sic*⟩, ce să vezi! O apă piste toată curtea hanului, toți fugiră șî să risipiră ca puii dă potîrniche. Eu, cu haine mai curate, nu trecuiu prin apă, ci mă rugaiu dă unul șî mă luă în spinare șî mă duse pînă la han, dă unde, privind la vărsarea Argeșului, văzurăm că apa potopea tot cîmpul, atît dă mult încît nu mai vedeai nici o iarbă, nici un mărăcine, dăcît o apă ca o mare vărsată pîn toate păr-țile; ne uitam la Argeș, dar ce vedeai pă el? Case, coșare, porumbare, mori plutind pă el, porumb, grîu șî alte multe bucate după la morile ce le luase, oi, miei, vite, o mulțime dă felurimi, le ducea apa în jos. Iată, apa începu a intra șî în han șî făcu trebuință a ne urca în podul hanului, dă unde, uitîndu-ne pă cîmp, nu mai vedeai altceva dăcît apă jos șî cer sus, ș-o mulțime dă bărbați șî dă muieri cu copiii în brațe, pă d-asupra bordeilor șî coșarelor.

Dodată auzirăm pă chelar strigînd că pivnița hanului, pă care era clădit hanul, stă să cază, umplîndu-să dă apă, că zidurile era făcute dă [f. 672r] cărămidă fără var, șî bine

ar fi să ne scoborîm, ca să nu casă ⟨*sic*⟩ hanul cu noi. Atunci încremenirăm dă frică în dăznădăjduirea* cea mai mare, unde ne miram ce să facem, unde să mergem ca să scăpăm. Unul zicea una, altul, alta, iar hangiul ne zise: „Nici un selamet mai avem, dăcît să mergem călări pînă la o pădurice deasă ce era aproape dă han și să ne urcăm în copaci“. Pînă să ajungem la această pădurice, șî înnoptă. Șî așa ne suirăm pîn copaci, o mulțime dă oameni, ținându-ne unul dă altul, ca să nu cădem. Piste noapte începu tunete, trăsnete, fulgere, cu o ploaie grozavă șî o vijălie ca o furtună pă mare, ne petreouse apa pînă la piele, ca cînd am fi fost muiați în apă. Șî, dă ce apa să mărea, noi din cracă-n cracă mai sus nè urcam. Dodată văzurăm prin lumina fulgerilor că copacii ce era pă lîngă Argeș începură a cădea în Argeș, mîncîndu-i apa pă supt pămînt; așa plecarăm cu toții, ținându-ne unul dă altul șî trecînd din copaciu în copaciu, pășînd pă crăci ca pă cea mai bună scară, pînă ajunserăm la cei mai dăpărtați dă Argeș. Un trăsnet înfricoșat lovi p-unul dintre noi, încît toți era să cădem în apă, speriindu-ne dă bubuitura trăsnetului. Cine pă Dumnezău a văzut și nu s-a cutremurat? Dar cine n-a pățit-o, nu o crede. Tocma dăspre zioă, pînă a nu să răvărsa zorile, să văzu o lumină dă lună, că începu cerul a să curăța dă nori șî apa a să trage. Atunci toți c-un glas strigarăm: „Slavă Domnului!“. Șî dă mare bucurie începurăm a juca pă crăcile copacilor ca pă cea mai bună dușumea, cîntînd și zicînd: „Iată, Domnul cînd va, cum scapă pă om dă orce primejdie, cum îl necăjește șî cum îndată îl mîngîie. Nu vă dăznădăjduiți, că-ndată găsiți scăpare la Domnul.“

---

* *dăznădăjduiț⟨i⟩*

PENTRU POEZIE.

*Partea VII**

211. Poezia, adică facerea dă stihuri, la limba rumânească este prea lesne, pentru că să mărginește în puține canoane, cum:

1. A să sfîrșî dooă stihuri în asemene slove.

2. A avea slomniri, sau dăopotrivă, sau, un stih dă altul, cu o slomnire mai puțin.

3. A-ș ținea răsuflarea la mijlocul stihului, sau cu o slomnire mai jos, sau cu una mai mult dă mijlocul stihului, iar la cele prea scurte stihuri, putem răsufla șî la o slomnire șî la dooă.

4. A avea semnul lovirei, la cuvîntul din urmă, tot la o slomnire, amîndooă stihurile.

5. Stihurile cele mai frumoase sînt cele mai scurte în slomniri; spre pildă, să așternură aceste mai jos stihuri:

Cine vine la fîntînă,
  să să plimbe șî-n grădină,
Ca șî setea-ndăstulare,
  șî sufletul răsuflare,
Dobîndindu-ș dăodată,
  să mai vie ș-altă dată.

La aceste stihuri, vedem că să sfîrșăsc, în asemene slove, cîte dooă stihuri, adică în *-nă*, *-lare* șî *dată;*

Că sînt toate dăopotrivă la slomniri, adică fieșcare stih dă opt slomniri;

Că putem răsufla la a patra slomnire, adică la *cine vine*, la *să să plimbe* ș.c.l.;

---

* Capitol din *Băgări de seamă...*, vezi mai jos, p. 267.

Că au semnul lovirei la a dooă slomnire a cuvintelor din urmă: *fîntînă*, *grădină* ș.c.l.

Spre mai multe pilde, așternerăm ⟨*sic*⟩ șî cele mai jos stihuri:

CÎNTARE DĂ TÎNGUIRE LA SFÎRȘÎTUL VIEȚII

Mă duc, mă duc șî vă las,
  nici o urmă vă mai las,
Să vă luați după mine,
  să vă întîlniți cu mine.
Mă duc, d-unde nu mai vine,
  ș-unde a merge să cuvine.
Cine a venit în lume,
  or nu s-a mai dus din lume?
Cine ochii ș-au închis,
  oare și i-au mai dășchis?
Cine s-au dus după lume,
  oare mai venit-au în lume?
Mă duc, mă duc șî vă las,
  nici o umbră vă mai las.
În zadar venim în lume,
  în zadar trăim pă lume,
În zadar ne străduim,
  în zadar ne chipuim
Să dobîndim toate-n lume,
  cînd nimic luăm din lume.
Goli am venit, goli ne ducem,
  nimic cu noi d-aici ducem,
Toate o zădărnicie,
  bine ar fi să nu mai fie;
Toate o ticăloșîie
  ce n-aș vrea să mai vie.
Toate vin, toate să duc,
  toate trec într-un minut.
Mă duc, mă duc șî vă las,
  case moarte făr'dă glas,
În zadar vă tînguiți,
  în zadar vă șî jăliți
Pentru cei ce-au răposat,
  șî dă chinuri au scăpat.

Moartea toate potolește,
toate ni le istovește.
O, ce grea dăspărțire,
dintre oameni după fire!
Nu mă puneți la uitare,
rugu-vă cu îndurare,
Cei ce rămîneți pă urmă,
cît veți mai trăi în urmă,
Dați-m mie cea mai dulce,
la cel ce d-aici să duce,
Cea din urmă sărutare,
c-o întreagă-mbrățișare.
Mă duc, mă duc și vă las,
vedeți, vedeți ce vă las,
Vă las chiote și leșînuri,
văitături și suspinuri,
Vă las jale cu năcaz,
vă las lăcrămi pă obraz,
Ș-un vaiu mie! fătul mieu!
frate! soro! tatal mieu!
A mea maică cea prea dulce!
(O, ce dureri mi-aduce!),
A mea fată prea iubită,
dă la țîțe-m dăspărțită,
Cum te duci! și und'te duci!
cu ce grabă te și duci!
Amar! amar! amar! mie!
or putea-va să mai vie!
O, viață amărîtă!
ce petrecere urîtă,
Cînd nădejde n-am lăsată
a te mai vedea vreodată!
Vaiu! cum fuge dă la mine!
Moarte și mie mai bine:
Atunci toată întristarea
îm va lipsi, și durerea;
Întristare văz că las,
un cumplit vrăjmaș vă las.
Dăparte d-această boală,
ce pă toți curînd domoală,

Că-ntristarea la-ntristare,
întristare şî mai mare,
Şî durerea la durere,
cu mult mai mare durere,
Mă duc, mă duc şî vă las,
zioa bună vă şî las.

CĂTRE FATA CE SĂ DUCE FĂRĂ VREMEA EI

Du-te, du-te, und' să duce,
orcine d-aici să duce,
Şî d-unde nimeni mai vine,
aici la noi dă la tine.
Du-te, du-te şî ne-aşteaptă
şî pă noi aci îndată,
Că vom sosi şî noi mîine,
alergînd toţi după tine;
Du-te, du-te şî găteşte
şî cu flori împodobeşte,
Loc în veci dă lăcuinţă,
dup-a noastră trebuinţă.
Du-te, du-te, te cunună,
cu-acest cuciug împreună,
Ce acum te-mbrăţişază,
lîngă tine va să şază
Ca un mire şî te trase,
dintr-ale noastre braţe.
Întoarce-te şî ne vezi,
acum cînd te dăpărtezi,
Că în veci nu ne mai vezi,
şî tu nicicum nu o crezi.
Priimeşte în sfîrşît,
ceastă cinste la mormînt,
Ce-ţi dăm spre cununie,
dup-a noastră datorie,
Du-te la lăcaşul tău,
după cum va Dumnezău.

MÎNGÎIEREA FETELOR CE SĂ DUC FĂRĂ VREME

Floare ai fost, floare te-ai dus,
floare ești, unde te-ai dus;
Ce viață scurtă-n zile,
a florilor după fire!
Primăvara să ivesc,
primăvara înfloresc,
Primăvara să sfîrșăsc,
iarna nu să mai găsesc.
Cum le vezi într-ai tăi ochi,
peșin le șî pierzi din ochi.
Au un dar, lor dat din fire,
a mîngîia cu-a lor fire,
(Cea dulce-n toată vremea)
pă toată tinerimea,
Șî ei, după datorie,
le șî port cu bucurie,
Cu ele să-mpodobesc,
cu ele să-nveselesc,
Frumusețea lor le place,
pă toți voioși îi șî face,
Nici această norocire
tu n-avuți ⟨*sic*⟩, nici fericire,
Cu a firii datorie,
grabnica călătorie.
O, ce grea nenorocire!
oare nu e fericire
A privi dă unde ești,
dă unde acum lăcuiești,
Cum să scutură dă vînturi,
cum să risipesc în vînturi
Atîtea flori înflorite,
cu multe fețe-mpodobite!
Cum cad șî să duc ca tine,
fără nici o rodire!
Dăcît a trăi în lume,
a te chinui pă lume,
În înfricoșate valuri,

cu felurimi dă necazuri,
Ş-a-nghiţi aşa păhare,
la asemene-ntîmplare,
Ca noi, cei mîhniţi dă tine,
rămăserăm făr'dă tine.
Bucură-te, floricică,
cînd te duci aşa dă mică,
Că şî mai norocită eşti,
cînd mică te călătoreşti.
Cîte rîvnesc l-a ta parte,
stînd acum dă dăparte,
Neştiindu-ş a lor parte,
ce poate-ş avea în parte!
Văz un jăţ împodobit,
ca un pom tot înflorit,
Şî-n mijloc, pus'o glastră,
lucrată dă alavastră,
C-o garoafă prea frumoasă,
ca o micşunea stufoasă,
Tu eşti a noastră iubită,
ce pierdurăm înflorită.

ASUPRA MO⟨R⟩MÎNTULUI UNEI ASEMENEA FETE

Aicea să odihneşte,
aicea să-nveseleşte,
Dă aicea şî priveşte,
pă toţi precum ea voieşte,
Garofiţa ce ni s-a dus,
ce ca-ntr-o glastr'aici s-a pus.

ASUPRA SCURTĂRII VIEŢII

Tac! tac! auz că bate,
un ceasornic dă dăparte,
Ce a vremii ne arată,
trecerea curînd îndată.

Stau, mă mir și mă gîndesc,
  dar nu pociu să socotesc,
Cum un tac așa dă mic
  (cum am zice, un nimic)
Într-o clipă'ntr-u⟨n⟩ minut,
  fără veste, așa dă mult,
Dintr-a mea viață taie,
  încît rămîiu ca un paie.
O, viață scurtă-n zile,
  ce te mîndrești piste fire?
Cînd un tac numai al vremii
  te supune l-ale vremii,
Și c-un tac ce-ți face-n cap,
  peșin rămîi fără cap.

PENTRU PRAVILĂ

Pravila leagă,
  pravila dăzleagă,
Cîte, între oameni, trebuiesc legate,
  și cîte trebuiesc a fi dăzlegate.
Cînd dar n-o aveați,
  ce v-asemănați?
Un cal fără frîu ș-un bou fără bold,
  ce, unul și altul alunecă-n bot.
Priimiți, dar, lege,
  ce poate să vă lege,
Cînd nu vreți, ca ei, să nu vă poticniți,
  nici în vreo vină să vă osîndiți.

DIN PARTEA BISERICII, PENTRU CTITORI

Veniți toți și vă-nchinați
  Domnului și vă rugați
Pentru cel ce i-a clădit,
  acest lăcaș prea slăvit.

Dă la Domnul iertăciune,
cereți-i cu plecăciune,
Pentru orce i-a greșît,
pînă la al său sfîrșît.

CĂTRE FĂȚARNICUL CE MI-A DAT SĂRUTARE CA IUDA

Țînțarul, c-o vorbă dulce,
cînd voiește să te mușce,
Însuși el îți dă dă știre,
c-un cîntecel prea supțire,
La ureche, și tă-nșală,
sîngele fără greșală,
Ți-l suge c-o sărutare
dă Iudă foarte tare.
Așa și tu m-ai sărutat,
la ureche mi-ai și cîntat,
Și eu lesne m-am înșălat,
căci îndată te-am ascultat.
Fire-ai, frate, un țînțar,
ca să cînți ca un țînțar,
Să săruți ca un țînțar,
și să sugi ca un țînțar,
Sînge fără saț în veci,
dă la toți pînă în veci.

PENTRU DRAGOSTE

În dășărt mă socotesc,
în zadar mă și fălesc,
că sînt voinic și bărbat.
Cînd dă un micuț amor,
neputîndu-l să-l omor,
așa strîns mă văz legat.
Fericit ce n-a umblat,
nici în cale-i i-a călcat,
nici dă el s-a biruit,
Dar cu mult mai fericit,
cel ce dă el s-a rănit,
și pă el l-a biruit.

212. Să pot face stihuri şî mai proaste, adică dă cele ce la sfîrşit nu să aseamănă la slove un stih cu altul, ci numai la slomniri păzesc oarece regulă, avînd or dă o potrivă slomniri, cîte opt, cîte zece, cîte dooăsprezece ş.c.l. sau un stih mai scurt şî altul mai lung o slomnire, cum spre pildă să aşternură cele mai din jos:

Altul să te laude,
  iar nu tu pă tine;
O vorbă şî numai,
  te face să pierzi tot,
D-aceea să te păzeşti,
  ca la vreme numai
Şî precum să cade,
  pururea să grăieşti.
Atunci tu să aştepţi
  dă la supuşii tăi
Urmări bune ş-înţelepte,
  cînd şî tu lor le vei da,
    cinstite pilde şî drepte.

Dulce şî plăcută
  să pare la toţi,
Vorba cea vicleană,
    cea făţarnică,
Cea înşălătoare,
  şî cea vînzătoare,
Dar pă nesimţite,
  groapa-ţi ţi-o sapă,
Şî în ea te-aruncă,
  ai lor slujîtori,
Cu minciuni grozave,
  şî dulci sărutări.
Păzeşte-te dar dă ea
  ca dă cel mai mare rău.

213. Elinii obişnuia dă închipuia stihuri şî în chipul aripilor, muscalului, toporului ş.c.l. după care cîte o pildă adăogarăm şî noi aici:

Pentru cei ce să mîndresc piste fire

ăripi voi zburătoare, ce v-aţi înzestrat 12
să zburaţi sus în cer la cel prea înalt 11
să nu vă mîndriţi, a vă înălţa 10
nici să îndrăzniţi, a vă urca 9
mai presus, d-a voastră fire 8
unde nu să cuvine 7
rîvnind la o mare 6
slavă -nşălătoare 6
ca nu cumva să greşiţi 7
nici cumva să vă poticniţi 8
voi din toate virtutea voastră 9
c-o amăgire dă mi(n)te proastă 10
şî jos să cădeţi ca îngerii din cer 11
ce milă şî dar, dă la Domnul acum cer 12

Porunca toporului

Cea mai bună, cea mai tare 8
Unealtă spre lucrare 7
Este acest topor 6
Cu care şî verzi, şî uscate, la pămînt dobor
Dă eşti tare-n mînă 6
nu-l lăsa din mînă 7
nici într-o zi dă săptămînă 9

Dulceaţa muscalului

Toate ale muselor instrumenturi, dulce 13
sună bucurie, şî nooă ne-aduce 12
iar muscalul sună, tare şî mai dulce 12
dă dor şî d-amor, cîntece prea dulce 11
dulce mîngîiere la trup ne aduce 11
ş-o răsuflare la suflet dulce 10
al nostru rînd dăparte ne-l duce 10
dulce odihnă ne aduce 9
şî cu un somn uşor şî dulce 9
o amorţire prea dulce 8
dă patimi ne-aduce 7
dulce, dulce, dulce. 6

Sluga către stăpînul său

Dă ș-ar aduce	5
cu voie dulce	5
aminte dă mine	6
măcar cît d-un cîine	6
al mieu prea milostiv domn	7
ș-al mieu prea îndurat om	7
nu puțin lui har	5
pentru acest dar	5
îi va aduce	5
această cruce	5
ce-i rîdic spre pomenire	8
pînă l-a dooălea venire.	8

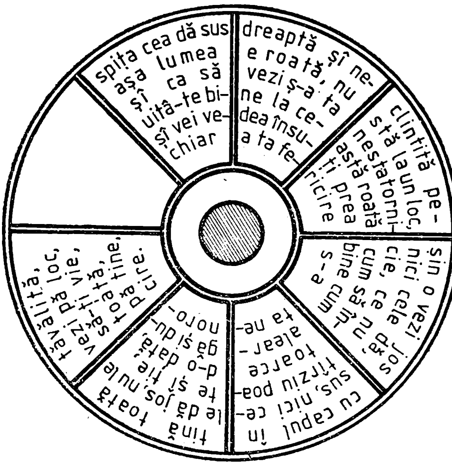
Rugăciunə către oul ce⟨l⟩ roșu dă Paște.

ou	1
roșu	2
și frumos	3
bună nooă	4
în veselie	5
dă Paște ne-aduce	6
c-o dragoste dulce	6
cu bucurie	5
dă-ne nooă	4
cel frumos	3
roșu	2
ou	1

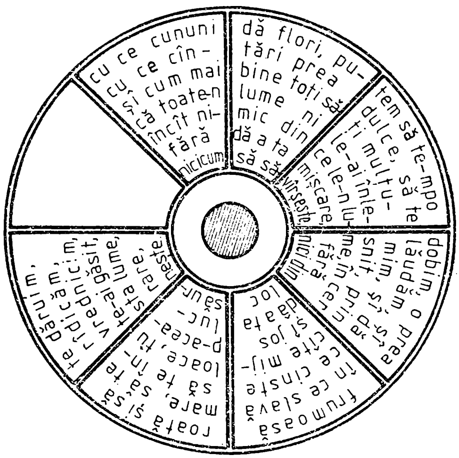
Piramidă

O, tu,	2
prea naltă	3
piramidă	4
dă piatră albă	5
și-n vîrf ascuțită	6
ce stai tu pă această	7
vatră bine-ntemeiată	8
dreaptă, netedă și frumoasă	9
și dă dăparte și la toți te vezi,	10
arată curat și la cei din urmă	11
voinicia, bărbăția, vitejia,	12
și a lor îndrăzneală, cu mare năvală	13
la cel mai grozav, la cel mai înfricosat războiu	14
a acelora ce-acum pentro-a lor iubită țară	15
pentru a lor însuș cinste și a lor bună dreptate	16
viiața lor ș-au jărtfit-o, viiața lor ș-au răpus-o	17
ca și aceia, dă la acestea, pildă mai bună toți să ia	18
și așa în veci, și țara pă ei cu mult mai bine să-i cinstească	19
și ei adăvărați fii ai ei, după dreptate, să să numească	19
iar cei ce s-au arătat cu totul nevrednici și dă tot dăpărtați	19
d-acest prea dulce nume, în veci și nicicum să să mai pomenească.	19

Nestatornicia lumii

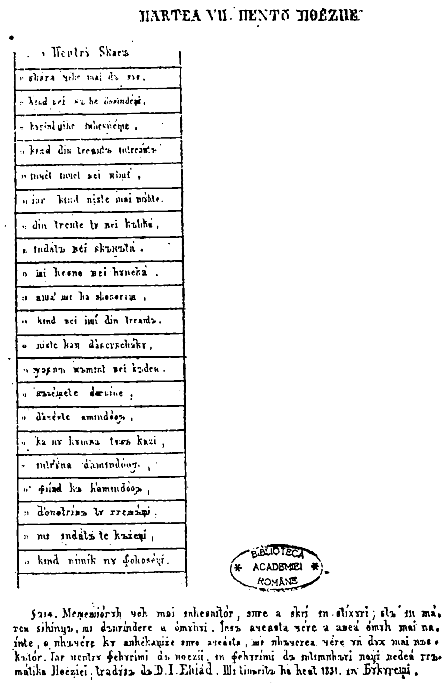

Cîntare spre lauda roatei

Pentru Scară

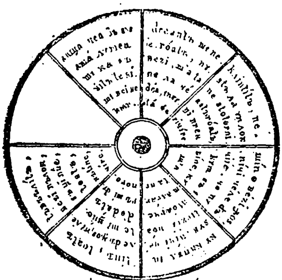
Scara, cele mai dă sus
cînd vei să le dobîndești,
curînd ți le înlesnește,.
cînd din treaptă în treaptă
încet-încet vei pășî, —
iar cînd piste mai multe
din trepte tu vei călca,
îndată vei scăpăta
și lesne vei luneca;
așa și la scoborîș,
cînd vei ieși din treaptă,
piste cap d-a berbelacu,
jos pă pămînt vei cădea.
Păzește-te, dar, bine
d-aceste amîndooă,
ca nu cumva tu să cazi,
într-una d-amîndooă,
fiindcă l-amîndooă,
d-o potrivă tu greșăști,
și îndată te căiești,
cînd nimic nu folosești.

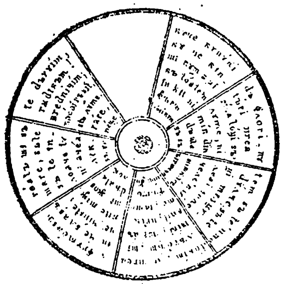
214. Meșteșiugul cel mai înlesnitor spre a scri în stihuri stă în marea silință și dăprindere a omului. Însă aceasta cere a avea omul mai nainte o plăcere cu aplecație spre aceasta și plăcerea cere un duh mai născător. Iar pentru felurimi dă poezii, în felurimi dă întîmplări, poți vedea Grămatica Poeziei, tradusă dă D.I. Eliad și tipărită la leat 1831 în București.

КАРТЕА VII. ПЕНТРУ ПОЕЗИЕ

Nestatornicia Лumiĭ

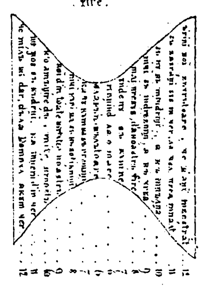

Kintare пре лaŭda roatei.

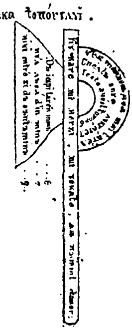

КАРТЕА VII. ПЕНТРУ ПОЕЗИЕ

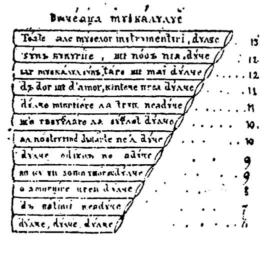
Пentru чеi че сѫ mindrесk пiste fire.

Пoruнка топоruлuĭ.

Пiрамiда мuзiкантuluĭ

Sлава кътре stъпъnул съѹ

Дъ'шар лауде	5
ку воiе, д'уле	5
аminte дъ mine	6
мъ кар хi d'ун bine	6
ал mieѹ прea milostiв domn	7
ша ал mieѹ прea indurat ст	7
нѹ пущin лѹi хар	5
пentru ачеst dar	5
şi ва adуче	5
ачеастъ круче	5
ci ridiк sпre	домениre	3
iнtъ л'адоръласъ	пеnire	3

Кугъчуне кътре оул че рошу дъ паще.

оѹ	1
рошу	2
ші фрумос	3
вунъ поо'ъ	4
ін веселие	5
дъ паще пеа дуче	6
л'о драroste дауче	6
ку букурие	5
дуне поо'ъ	4
чел фрумос	3
рошу	2
оѹ.	1

Піramidъ

ó tу	2
прea наltъ	3
пiramidъ	4
дъ піatrъ албъ,	5
ш'ін вirф аuкуціtъ,	6
че stai tu пъ ачеастъ	7
піatrъ bine'нtemeiatъ,	8
dreantъ netedъ ші фрумоасъ	9
ші дъ дъпарte ша toці le вezi,	10
аratъ курat ші ла чеi d'in урмъ,	11
воiнічія, бърбъція, віtежія,	12
ші а лор іndrъzneалъ, куnоате пъвалъ	13
ла чеа маі groзав, ла чеа маі înfricoшat ръzбоiѹ,	14
а ачелора чеалалт, пentru алор фъпtъ царъ,	15
пentru а лор inсуш чіnste, ші а лор вунъ dreпtate,	16
віаца лор маі preцфіnд нimica лор маі ръшинo,	17
ка ші ачеа дълa ачеstea, пілдъ маі вунъ toці съ ia	18
ші ama' ші вeni, ші ціara ші іеі, ку пuлат mai віne съ'ї чіnsteaскъ,	19
ші іеі adeъврaці, фііі аі іеі дъпъ dreпtate, съ съ пуmeаскъ,	19
iar чеі че s'аѹ arътаt, ку totул неврednічі, ші дъ tot дъпъrtaці,	19
d'ачеst nume нumешти вeці шi ніч	кum съ съ маі пomeнeаскъ.	19

Pilde, povățuiri i cuvinte adăvărate
și povești adunate
dă dumnealui
dvornicul Iordache Golescul,
fiul răposatului banul Radul Golescul

[f. 2v] Din toate, ca albina, cele mai bune să aduni, ca și tu ca ea să-ți umpli dă miere toată căsuța ta. Ca să poți judeca bine orce carte-n mînă-ți vine, n-o lăsa din mînă pînă ce n-o vei citi pînă la sfîrșit.

[*f.* 3[3]] *CĂTRE IUBITORII DĂ ȘTIINȚE*

Vorba fără glume pare ca bucate fără sare; pildele la vorbă, tocma ca niște glume, însă nu puțină învățătură ne și dau, d-aceea, dă mare folos socotindu-le a fi, cîte s-au putut găsi și aduna după unde au fost risipite, le-am așternut aici spre petrecere de vreme. Povățuirile iarăș, din însuș înțelegerea cuvîntului lor, să cunosc a fi foarte folositoare la petrecerea viețuirii; asemenea și cuvintele cele adăvărate și asemănările ne arată tot adăvărul; și ce e mai bine dăcît adăvărul a spune? Măcar dă și este foarte supărător, după pilda ce zice: „Vei vrăjmași să-ți dobîndești? Grăiește adăvărul"; dă aceea numai la cel ce urăște adăvărul, la acela nu vor fi plăcute.

Așadar vorba, îmbinîndu-se cu pilde, cu povățuiri și cu cuvinte adăvărate și oarece asemănări i celelalte povești ce s-au mai însemnat aici, nu puțină plăcere ne va aduce la dăsfătarea ei și nu puțin folos vom dobîndi din sfatul ei cel dulce, daca nu ne vom supăra dă cuvintele cele adăvărate ce urmează lor, dar, fiindcă la orce îndeletnicire fără greșăli nu să poate săvîrși, dă aceea priimiți dintr-această adunare, fieșcare în parte, numai ceea ce cunoașteți că vă este dă trebuință, ca albina, ce pă multe flori să pune, însă numai dă unde ei îi place, d-acolo adună miere, dă colea mai puțin, dă dîncolea mai mult, pînă ce îș umple cășuța sa. Eu dă la mine nimic alt pociu zice, dăcît că: „Ceea ce alții au zis, aceea și eu am scris"; și dumneata, ceea ce-ți place, culege, ce nu-ți place, lasă pentru alții, că numai cel ce are asupră-i patima pentru care să grăiaște, acelui numai nu-i

va plăcea; o vorbă — ca o mie, iar judecata lor rămîne, la cei ce au înțelegere, mai bună dăcît cei ce le-au zis; o greșală să vede, după cum mi-au zis unii, că prea multe pilde la o înțelegere s-au pus; altul le-a răspuns: „Cînd, după atîtea pilde, tu nu te-ai îndreptat, dar cînd ar fi fost numai una?“ Ghiciți dumneavoastră.

Eu, dă la mine, le-aș zice că: La duhovnic, dă cîte ori te spoveduiești, tot acele cuvinte îți grăiește și, auzindu-le mai des, mai lesne te îndreptezi. Cu toate acestea, eu le-am dat voie cîte or vrea să lapede; și mi le-au lepădat cam pă jumătate, eu m-am mulțumit cu jumătatea ce mi-au lăsat.

[f. 3v] Pilda cu cuvinte scurte şî la vreme potrivite multă plăcere la vorbă ne aduce, iar piste vreme şî măsură, plecate ne aduce.
La pilde, ca la un lexicon, din vreme-n vreme trebuie tot să să mai adaoge oarece mai mult, ca să ne înveţe oarece şî mai mult.

[*f. 4r*] *PILDE I TÎLCUIREA LOR*

A

• Ai umblat cît ai umblat, iar acum ţi s-a-nfundat (să zice pentru cei ce cad în multe primejdii şî din cea din urmă nu mai pot scăpa).

• Ai înghiţit un ac i să scoţi un fier dă plug (să zice pentru cei ce iau cu sila şî în urmă întorc mai mult).

• Ai găsit un sat fără cîini şî umbli cu mîinile în şolduri (să zice pentru cei ce, negăsind împotrivitori, îşi fac mendrele lor).

• A intrat vulpea în sac (să zice pentru vicleni ce singuri să prind).

Aicea zace iepurele (adică aicea stă temeiul — taina — secretul pricinii, d-aci spînzură toată lucrarea).

Aici corăbii să îneacă şî voi, luntrelor, unde mergeţi? (să zice pentru cei ce să încearcă piste a lor putere).

● Ai dat spuză ş-ai luat cenuşă (adică nimic ai dat şî mai nimic ai luat).

● Aiducul nostru ş-altă potecă ştie (să zice pentru cei ce să pot înlesni cu felurimi dă mijloace, însemnînd că, cînd nu pot nemeri cu un mijloc, schimbă alt mijloc).

A işit şî moş din coş (să zice cînd să scoală bolnavul din pat după o boală îndelungată).

Auru nu să uneşte nici cu fierul, nici cu oţelul (adică cei buni cu cei răi şî cu cei proşti).

● A vorbit şî nea Ion că este şî el om (să zice în bătaie dă joc pentru cei ce grăiesc vorbe proaste, socotindu-le dă vorbe mari).

A găsit sac dă bucate (să zice pentru cei ce nemeresc oarece după gîndul lor).

Acum pentru dumneata (să zice către cei ce nu ajută la vreme, ci în urmă, cînd nu mai e dă folos).

● Acum s-o alege nighina din bucate (să zice cînd vine vremea a să alege cei vrednici).

● Acum scuipă-ne şî ne lasă (mergînd un tînăr cu o tînără la biserică să să cunune, preotul, în loc d-ale cununiilor, le citea d-ale botezului şî, ajungînd la troparul unde zice şî suflă asupra lor, a zis către tineri: „Întoarce-vă-ţi ca să vă suflu"; tinerii, supărîndu-să dă prostia preotului, îi ziseră: „La halul ce ne-ai adus, scuipă-ne şî ne lasă"; şî să zice ca o pildă către cei ce ne aduc la dăznădăjduire).

● Aleargă după iepure cu carul (să zice pentru cei leneşi).

Aluatul, cît dă mic, toată frămîntătura o dospeşte (adică vorba dulce, cît dă mică, tot sufletul ţi-l mîngîie şî, dimpotrivă, vorba rea, cît dă mică, toată mintea ţi-o frămîntă; cum şî pentru cei mici, ce lucruri mari săvîrşăsc).

A lins pînă a pus tingirea cu fundul în sus (să zice pentru cei ce papă tot).

● A lăsat-o în coarda dă jos (adică a început a scădea, a să pleca; şî să zice pentru cei ce, după vreme, îşi mai scad mîndria lor).

● Al mieu scaun să-m trăiască, alt picior în loc; ş-al mieu deget să-m trăiască, alt inel în loc (să zice cînd nu ne pasă dă ceea ce-am pierdut, cum nevasta dă bărbat şî bărbatul dă nevastă).

● Alta-n curul popii (să zice cînd să întîmplă vreun lucru dăosebit, pă negîndite, spre supărare).

Albina în gură ține mierea cea mai dulce și în coadă acul cel mai otrăvitor (arată năravul celor fățarnici).

Albina, cît mai mult zbîrnie cu acul asupra noastră, atît rodul cel mai dulce noă ne aduce (să zice pentru cei buni stăpîni). [f. 4v]

Albina, din orce floare, strînge mustul cel mai bun și în miere îl preface (adică cel înțelept la învățătură alege cele mai bune și cu ele să împodobește).

Albina dă viespe, cît cerul dă pămînt (adică cel roditor dă cel sterp).

Albina, și dă ne mușcă, dar cu miere ne îndoapă (să zice pentru cei buni stăpîni ce, și dă ne mustrează, dar și mult ne miluiesc).

• Albă, neagră, asta este (să zice cînd oarecine nu să mulțumește pă oarece și altceva mai bun nu avem să-i dăm).

• Alb în căpestere să vede? (să zice cînd cercetăm să vedem dă găsim ceva să ne folosim din oarece).

• Am ac și ață dă cojocul tău (însemnează că putem să răsplătim oarecăruia).

• Am un frate cît un domn, ș-un cumnat cît un împărat (să zice pentru cei ce să fălesc cu rudele lor).

• A murit înghesuit la pomană (să zice pentru cei ce să vîră la pomeni, ca niște calici, a mînca d-a gata).

• A murit boul, s-a răpus jugul (însemnează că, după moartea stăpînului, toate să prăpădesc).

• Am învățat la undrea, ce voiu să știu dă dumneata? (să zice pentru cei ce fug dă la meșteșiug, neisprăviți la învățătură, socotind că toate le-a învățat).

An a mîncat leurdă și estimp îi pute gura (să zice pentru cele ce nu să potrivesc la vremea lor).

Anevoie poți țesela* un cal neînvățat (adică a sluji la un nebun).

A nu cădea nu să poate, dar cinste îți face, cînd cazi, să te scoli (adică a nu greși nu să poate, dar cinste îți face, cînd greșăști, să te îndreptezi).

• An s-a ars și estimp suflă (să zice pentru cei zăbavnici ce nu urmează la vreme).

Apa cu picătura ei și pă piatră o mănîncă (adică și cele mai anevoie, cu silința, încet, încet le biruim).

---

* scris: *sețela*

● Apa curge şî să duce, pietrele rămîn pă loc (adică streinii fug la vreme dă nevoie, iar pămîntenii rămîn pă loc).

Apa, cînd să umflă, şî pă munţi îi cufundă (adică norodul, cînd să învierşunează, şî pă cei mai tari îi trînteşte).

Apa, cînd să turbură, nu mai vezi ca prin oglindă (adică omul, cînd să turbură, nu mai poate judeca).

Apa, cînd să turbură din josul izvorului, poţi găsi mai în sus apă curată, iar cînd să turbură din izvorul ei, în zadar mergi după apă curată (adică, cînd cei mai dă jos greşesc, este nădejde dă tămăduire, iar cînd cei mai dă sus — nici o nădejde mai este).

● Apa lină mult te-nşală (adică cel tăcut şî cel zmerit).

Apele cele mai mici în cele mai mari să varsă (adică averea celor mai mici în comorile celor mai mari merge).

● A perit păstorul, s-a răsipit oile (adică, cum piere stăpînul, toate slugile fug).

● A poruncit cîinelui, şî cîinele pisicei, şî pisica şoarecelui, iar şoarecele dă coadă ş-a atîrnat porunca (să zice pentru o poruncă, cînd merge din mînă-n mînă fără nici o ispravă).

Are cui să semene (adică, după părinţi, şî copiii). [f. 5r]

Aripa, cînd să frînge, pasărea zace în sînge (adică omul cînd puterea ş-o pierde).

Ariciu fără ghimpi nicicum poate fi (să zice pentru cei răi şî cumpliţi, ce piste putinţă a nu supăra pă oarecine).

Arde soarele dulce, iarăş ploaie ne aduce (să zice pentru făţarnici ce, cînd mai mult te încălzeşte, atunci groapa ţi-o găteşte).

● A să lupta călare nu priveşte la fieşcare (adică voinicia la puţini priveşte).

● A sărit din lac în puţ (să zice pentru cei ce, vrînd să scape d-o mică supărare, cad în mai mari necazuri).

● A zpînzurat-o la ciochină (adică a lăsat-o la o parte fără nici o grijă, fără a-i păsa dă ceva).

Astăzi am plecat şî mîine cît mai avem? (să zice pentru cei ce să supără dă muncă).

Astăzi ploaie, mîine ninsoare şî poimîine soare (ne învaţă să avem curaj la orce întîmplare, că vremea să schimbă, adică astăzi rău, mîine mai bine).

● A tunat şî ne-a adunat (să zice cînd să adună la vreo treabă toţi cei buni dă răutăţi).

Atît făina cît și aluatul, tot cu împrumutare (să zice pentru cei dă tot scăpătați, ce trăiesc cu împrumutare).

● A treia zi după înfierbințeală (adică nu la vreme, ci tîrziu).

● A trecut baba cu colacii (să zice pentru cei ce ne trec cu vederea la necazuri și nu ne ajută, putînd să ne ajute).

● A fugit cu coada între picere (să zice pentru cei ce fug rușinați dă urmări netrebnice, ca cîinii cu coada între picere).

● Aflat-au Filip pă Natanail (să zice pentru doi inși, cînd să potrivesc la duhuri).

Aceasta cu „nu voiu" să îmbucă și să suge (să zice pentru cele ce plîng la cununii, făcîndu-să că nu vor să să mărite și pentru cele ce să fac că nu place cîrnații).

A dat cu mîinile în foc (adică a căzut în mari primejdii).

● A dat și a luat (adică s-a isprăvit toată starea).

Adună toate, fie și proaste (arată nesațul omului, cînd nu va să mai lase și pentru altul ceva).

Așa să înșală copiii (să zice cînd să înșală cei ce să socotesc dă iscusiți).

● Aș spune un vis, dar nu pociu dă rîs (să zice cînd va să spuie oarecine oarece, dar nu știe dă unde să înceapă).

● Așteaptă ca porcul muchea toporului (să zice pentru cei ce-și așteaptă osînda lor).

● Așteaptă, murgo, să paști prundul (să zice la dăznădăjduire).

● Așteaptă turburarea apei (să zice pentru cei ce așteaptă schimbări ca să să folosească, ca orbul turburarea apei după evanghelie).

I

● Ea* îș cîntă, ea* îș dăscîntă (să zice pentru cele ce singure ele își povestesc ale lor).

● I-a legat bășîca dă coadă (să zice pentru cei ce să zgornesc din slujbe cu urgie, asemănîndu-i ca cîinii, cînd le leagă bășîci dă coadă și le dă drumul cu „uidio!").

● I-a luat apa, a stătut moara (însemnează că, cînd lipsește stăpînul casei, ca cînd ar lipsi sufletul casei).

---

* conform grafiei autorului: Ia...; v. *Notă asupra ediției*

● I-a luat apa dă la moară (adică i-a luat toată nădejdea, toată puterea).

● Ia-l-ăi după mine, că-l omor (să zice cînd să laudă oarecine la neputința lui). [f.5v]

● Iapa mea, moșiia mea (să zice pentru cei ce urmează cu ale lor, precum ei voiesc).

● Ia puiul și cacă-te în cuib (adică ia ceea ce ție îți place și celelalte lasă-le la o parte).

● I-a pus oala (să zice pentru cei fermecați, ce-i fermecă muierile cu oala la foc).

● Ia pă unul, dă în altul (să zice cînd toți sînt dăopotrivă la nedăstoinicii).

● Iarna n-o mănîncă cîinii (adică răul cel greu anevoie să rîdică dă la noi).

Iarba cea rea, din rădăcină dă o vei tăia, ea iarăș tot va da (să zice pentru cei din fire cumpliți și rău nărăviți, ce, orce le vei face, ei tot nu să părăsesc dă năravurile lor).

● I-a tăiat dă unghișoară (adică l-a înțărcat a nu mai merge unde adeseori mergea).

● Iată ursul fără coadă (să zice cînd cel cumplit n-are nici un ajutor).

Iată locul, iată șanțul, sări să te vedem (să zice pentru cel ce să fălea că într-o țară streină a sărit piste șanțuri foarte mari și a făcut isprăvi mari, lucruri dă mirare).

● Iată-te după muscă, că te duce la căcat (să zice pentru cei răi povățuitori, ca niște rele călăuze).

● I-a dat mură-n gură (să zice cînd dăm oarecăruia, pă negîndite și d-a gata, oarece bun ce nu i să cuvenea).

● Ia din cur și bagă-n gură și păzea să nu te spurci (adică mănîncă ou și să nu te pici; să zice pentru cele urîte urmări că piste putință a nu te molevsi dă ele). [f. 6r]

● Ia dintr-un sîn și bagă-ntr-altul (să zice pentru cei scumpi și zgîrciți și pentru cei ce ajută tot pă ai săi).

● Eu* am fost ca tine, tu n-ai ajuns ca mine (să zice către tinerii ce vor să să arate mai învăsați dăcît cei bătrîni).

● Eu îi spuiu că sînt călugăriță și el îm dăzleagă izmenele (să zice către cei obraznici).

---

* conform grafiei autorului: Ieu...; v. *Notă asupra ediției*

● Eu îi dau şî ea paşte (să zice pentru cei ce nu ne bagă cuvîntul în seamă).

● Eu îl lau, el să rade (să zice pentru cei ce prea mult să pripesc).

● Eu, cu mintea mea, dăteiu dă belea (să zice pentru cei ce vor să facă bine altuia şî cad ei în primejdie).

● Eu să nu dau, lumea las' să zică (să zice pentru cei ce nu le pasă dă ceea ce vorbesc oamenii pentru ei, cînd nimic păgubesc).

Eu strălucesc în casă, ş-ale mele îrburi pă masă (să zice pentru cele scăpătate, cînd să mîndresc).

● Eu te iubesc şî tu nici visezi (să zice pentru cei ce în zadar iubesc pă cei ce nici în seamă îi bagă).

● Eu botez şî miruiesc, el va şti dă va trăi (să zice pentru cei ce nu le pasă d-ale altora).

● Eu ţi-am dat voie în pat şi tu m-ai băgat supat (să zice pentru cei obraznici).

● Iepurele în copaie, aurul să saie (să zice cînd urăm cuiva dă rău, ca cînd am zice să nu nemerească; să obişnuieşte a să zice aurarilor, cînd strîng aurul din nisip prin copăi).

Iepurele în culcuşul său să înveseleşte (adică fieşcare în casa sa, în ţara sa).

● Iepurii ş-au sămănat ardeiu, peirea capului lor (să zice pentru cei ce singuri ei îşi pricinuiesc primejdii cu faptele lor cele netrebnici). [f. 7r]

● Ieftin la făină şi scump la tărîţe (să zice pentru cei ce, la cele scumpe, mult cheltuiesc, iar, la cele dă nimic, mult să scumpesc).

● Ion, Ion, Ion, trei coconi din Vavilon (să zice în bătaie dă joc pentru cei ce să potrivesc la prostie şî la nume).

Izvoarăle curg în sus (să zice cînd toate pă dos şî d-a-ndăratele ne merg).

● Izbeşte cu călcîile în pinteni (adică singur să răneşte).

● [f. 6v] Interesul poartă fesul (adică cu toate te împodobeşte — te cinsteşte — toate îţi aduce).

Intraţi şî în coş băgaţi, şî oiem <*sic;* uium> nicicum să daţi (să zice pentru cei ce vor tot să jăfuiască).

● I să cleatănă dinţii (adică este pă sfîrşit).

• I să mişcă plăselele (adică este pă sfîrşît).

• Ibovnica cu ce să ţine? Cu stafide şî zmochine (adică cele mari, cu mari cheltuieli să ţin).

O

Oaia cînd să dăpărtează, o mănîncă lupii (adică cei ce să dăosebesc dă tovarăşii lor, îndată să prăpădesc).

• [f. 6v] Oala s-a spart în capul mieu (adică mie mi-a găsit vină, pă mine m-a bătut spre pilda altuia, nefiind vinovat).

• Oala dogită, în zadar o mai legi (să zice pentru cele dă tot slabe, cînd vrem să le cîrpim).

• Oi să mă judec pînă-n pînzele albe (să zice pentru cei ce mor prin judecăţi).

Oase seci, fără măduvă, nici cîinii le ia în gură (să zice pentru fetele cele sărace, ce nimeni le ia fără zestre, cum şî pentru slujbele cele fără nici un folos).

O oaie rîioasă toată turma o umple (adică unul dă la altul să molevseşte, că un blestemat pă toţi blestemaţi îi face).

• Ooăle cu băşîni nu să roşăsc (adică fără cheltuială nimic putem face şî mai ales la lucruri însemnate).

O vacă rîioasă strică toată cirada (adică un om rău vatămă toată tovărăşîia).

• O vei şî lînoasă şî lăptoasă şî cu coada groasă, să vie şî dăvreme acasă (să zice pentru cei ce caută muiere fără nici un cusur, lucru piste putinţă).

• O viţă în Gherghiţă şî alta în Ialomiţă (să zice pentru cele foarte rare şî dăpărtate una dă alta).

• O vorbă, ca o mie (adică una şî bună).

Ochii omului să pare lacomi la pogace (adică omul mult rîvneşte şî mult pofteşte la cele bune).

• Ochii văd, inima cere (adică pofta omului la cele ce vede).

• Ochii să înveselesc şî inima rabdă-n sec (să zice pentru cei ce nu pot dobîndi ceea ce văd cu mare poftă).

• Ochii ce nu să văd, lesne să uită (adică pă cei ce nu-i vedem mai des, curînd îi uităm).

Ochiul cînd să lovește, îndată lăcrămează (arată slăbiciunea oareice, cum, cînd supărăm pă oarecine, îndată să întristează).

• Ochiul stăpînului îngrașă pă cal (adică unde îngrijaște și vede chiar stăpînul, acolo — toate bune).

• Ochiul dă cucuvaie, nu ca cel dă iepure (arată marea dăosebire între dooă lucruri nepotrivite; adică, sluga nu îngrijaște ca stăpînul).

• Olarul, unde voiește, acolo pune mînușa (arată puterea stăpînului că face orce va și cum va). [f. 7v]

• Olăcar dă cai și iepi (adică cel ce îngrijaște dă cele mai proaste).

• Omenia omenie cere și cinstea, cinste (adică, cum vom cinsti, așa ne vor cinsti).

O mie dă miei pă un lup nu-l pot goni (adică mii dă ticăloși, pă un voinic).

Omul învățat o palmă dă loc n-are, dar și lumea toată, țara lui (adică cel învățat, orunde s-o duce, îș găsește pîinea sa).

• Om iscusit, dar fără cuțit (adică vrednic, dar fără putere).

Omul viclean să îmbracă, cînd în piele dă oaie, cînd în piele dă vulpe (adică cel viclean să arată cînd oaie, cînd vulpe).

Omul pă pămînt, dar îngerii în cer (adică fieșcare unde i să cuvine).

• Omul bețiv, la beție, scoate din gură ceea ce are la trezie (adică, în beție îș arată năravul ce are).

• Omul, daca-mbătrînește, pune paie și-l pîrlește (arată nedăstoinicia la bătrînețe).

• O mînă pă alta spală și amîndooă pă obraz (ne învață să ne ajutăm unul pă altul, luînd pildă dă la mîini).

O palmă dăparte dă nasul mieu (adică, pă mine să nu mă supere).

• [f. 8r] Opinca din piele groasă să face (adică, cei proști, din proști, norodul din proști).

• Or caftan pînă-n pămînt, or ștreangul dă gît (să zice pentru cei dăznădăjduiți ce vor, or să moară, or să dobîndească cinstea cea mai mare).

• Orcîtă apă bea un pește, toată o scoate pă urechi (adică risipitorul, orce dobîndește, toate le cheltuiește).

• Or toţi cozii sau nici unul (să zice pentru cei ce vor, or tot să dobîndească, or nimic dă tot).

Orce lemn îş are viermele său (adică, orce om, cu necazul său).

• Orce zboară nu să mănîncă (adică, orce vrem, nu să poate dobîndi, că nu sînt toate iertate).

Orce luceşte nu să-nţălege aur (adică, orce faţă nu e şî frumoasă şî orce zmerit nu e şî sfînt ş.c.l.).

• Orce nucă în găoacea sa (adică, fieşcare supt acoperemîntul său).

Orce pravilă, cu dăosebirea ei (adică, orce poruncă are un ce dăosebit).

Orce sat, cu-al său obiceiu (adică, fieşcare cu năravul său).

• Orce trup, cu umbra sa (adică, orce om, cu năravul său).

Orce floare, la sfîrşit, îş pierde mirosul ei (adică orce om, la bătrîneţe, îş pierde puterea sa).

Orce dulce-mbucătură, dă călugări numai bună (adică orce e mai bun, la călugări este dat).

Orbii şî schiopii împotrivă s-au pus (să zice spre bătaie dă joc, cînd să împotrivesc cei mai ticăloşi).

• Orbul a găsit Brăilea (să zice pentru cei ce nemeresc după multă chipzuire).

• Orbul a dat dă vale (să zice pentru cei ce năvălesc orbeşte, cînd găsesc înlesnire — pîrlej).

Orbul la vedere rîvneşte (adică, săracul, la ceea ce-i lipseşte).

Orb pă orb cînd trage, amîndoi să poticnesc (să zice pentru cel ce învaţă pă altul, cînd el nu ştie nimic; adică, prost cu prost, amîndoi greşăsc).

Orbul trebuinţă dă masala n-are (adică, cînd dai, să dai ceea ce e dă trebuinţă, ca să prinză loc). [f. 9r]

Osia cînd să unge, carul mai lesne umblă (adică, cu bani, orce lucru ţi să înlesneşte).

Osul gol, nici cîinii îl mănîncă (adică, slujbă seacă, la nimeni place).

Osia, cînd să unge carul, nicicum scîrţie (adică, norodul cînd să mîngîie, nicicum cîrteşte).

• O sută dă bice la curul altuia, ca nici unul la curul nostru (adică, cazna altuia noi nu o simţim, nici ne pasă dă ea, că pă noi nu ne vatămă; să zice pentru cei cumpliţi).

● O să-i facă pielea burduf (adică, o să-l căznească fără milă).

O scîntaie, cît dă mică, cel mai mare foc aprinde (adică, cea mai mică pricină mare gîlceavă aprinde).

O turmă fără cîini (adică un norod ce n-are cine să-l ocrotească).

● [f. 8v] Obrazul supsire cu mare cheltuială să ține (adică muierea).

● O dată vede nașul puța finului (să zice pentru cele ce nu să cuvine a vedea și a urma adeseori).

● O dată vrură ovreii să să călătorească și să întîmplă sîmbătă (să zice pentru cei fără noroc).

● O dată nuntă (să zice pentru lucruri mari ce foarte rar să întîmplă).

● Oțetul cu încetul să face oțet (adică trebuie să avem îndelungă răbdare, ca să dobîndim oarece).

Oțetul tare vasul său și-l strică (adică omul iute, cu iuțeala sa, pă însuș sine vatămă).

Oțetul dă dar, mai dulce dăcît mierea cea cumpărată (să zice pentru cei zgîrciți).

U

Uită-te la obraz și mă-ntreabă dă necaz; uită-te la față și mă-ntreabă dă viață (adică buna sau reaoa petrecere a omului să cunoaște după fața obrazului).

Umbra niciodată moare (adică urmele faptelor niciodată să sting).

Una e una, dooă — mai mult (adică, mai bine cu siguranță).

Unii sapă și muncesc, alții beau și chiuiesc (adică unii muncesc și alții mănîncă d-a gata).

● Unii trec și-mbătrînesc, alții cresc și înfloresc (arată nestatornicia vremii).

Unii dumică ș-alții mănîncă (arată că unii pentru alții muncesc, iar nu pentru însuși ei).

● Unii țes la pînză ș-alții o poartă (adică unii muncesc și alții să bucură dă munca acelora).

● Unul o ține ș-altul o mulge (arată cea mai grea supărare, cînd te supără din toate părțile cei mai mulți).

Unii gustă din lămîie ș-altora li să stripezesc dinții (să zice cînd nu putem dobîndi ceea ce ne place).

• Unul zice „äiți" și altul „cea" (să zice cînd unul poruncește una și altul, alta; și cînd unul te trage într-o parte și altul, într-altă parte).

• Unul, ca nici unul (adică unul singur nu prea folosește, unde să cere mai mulți).

• Unul cască gura și altul înghite (să zice cînd altul ne ia îmbucătura din gură, ce o așteptam pentru noi).

Unul croiește și altul coase (arată grabnica lucrare).

• Unul îl lasă dă ostenit, ș-altul îl ia dă odihnit (arată silă piste silă spre angarare, ca la caii dă poște). [f. 9v]

• Unul poartă ponosul și p-altul bate folosul (să zice pentru cel ce să ponosluiește fără vină, cînd cellalt să folosește chiar dintr-acea vină).

• Unul pă popă iubește, altul pă preoteasă, ș-altul pă fata popii, mai bine nemerește (arată dăosebirea plăcerilor).

• Unul te tunde ș-altul te rade (arată supărarea ce suferă omul, cînd îl trage din toate părțile și cînd îl dăspoaie pînă la piele).

• Unul dă altul rîde, și dracul dă toți (ne arată să nu ne bătem joc unul dă altul).

• Unul ține vaca și altul o mulge (adică unul să strudește și altul să folosește).

• Un gard dă tot căzut dă o proptea numai nu să poate ținea (să zice pentru cei ce să bizuiesc în mică nădejde, la mari întîmplări).

Un cîine cum latră, toți ceilalți după el să iau (să zice cînd unii după alții să iau, la cele rele).

• Un nebun aruncă o piatră în apă ș-o sută dă înțelepți nu o pot scoate (arată marile nevoi în care ne bagă nebunii).

• Un paș ‹*sic*› după altul, däparte te duce (adică nestînd din lucru, încet, încet, mult înaintezi).

Un pom, cînd o dată să altuiește, mai bun să socotește (adică, dragostea cînd să rănește).

• Un sat fără cîini (adică un norod fără ocrotitori).

Un măcelar bun frică n-are dă mii dă oi (să zice pentru cei voinici ce nu să sperie dă războiu).

• Untul dă lemn, ce păcat! Că-n oala noastră s-a vărsat (să zice cînd ceea ce socotim că pierdem, iarăș la noi ne vine).

• Unde a mîncat lupul măgarul (adică în loc primejdios).

Unde ața mai supsire, acolo să rupe (să zice pentru cei scăpătați cînd pierd și ceea ce au; și că necazurile pururea cad pă cei mai slabi).

• Unde e o mortăciune, acolo cîinii s-adună (arată lăcomia oamenilor).

• Unde e o poamă bună, o mănîncă porcii (să zice cînd cei proști dobîndesc cele mai bune).

• Unde e stîrvul, acolo și vulturii (adică unde e oarece dă mîncare, acolo și lacomii).

• Unde o mănîncă, acolo o scarpină (adică îi face după voia lui — după voia ei).

• Unde o doare și dă unde o apucă (să zice cînd altă supărare avem și dă alta ne cercetează, ca dohtorii dă vînă).

• Unde unul mănîncă, mănîncă și doi (să zice cînd unul cu altul să îngăduiesc).

• Unde vede rană, acolo ca musca să lipește (să zice pentru cei rău nărăviți spre supărare și pentru cei spurcați).

• Unde vulpea nu ajunge, zice că-i ajunge (să zice pentru cei ce să leapădă dă cele ce nu pot dobîndi).

• Unde gîrîiesc gîștele, nici o înțelegere faci (adică unde grăiesc muierile).

• Unde cîntă mulți cocoși, zăbovește a să lumina (adică unde mulți poruncesc, zăbovește lucrarea — săvîrșirea).

• Unde cîrcîrîgește găina, ș-unde oul ie-l găsești! (să zice cînd într-un loc ni să pare a fi oarece și într-alt loc îl găsim). [f. 11r]

• Unde creieri mai puține, acolo voinicie mai mare (adică, la cei nebuni).

• Unde-l legi, acolo stă (să zice pentru cei ce să arată cu plecăciune).

• Unde lipsește păunul, cioaca să pare pasărea cea mai frumoasă (adică, unde ne lipsesc cei mai dă cinste, acolo cei mai proști prind locul cel mai bun; și unde ne lipsesc cele frumoase, acolo și cele mucoase ni să pare frumoase).

• Unde masă și pahare, acolo și Stan călare (să zice pentru lingăii ce aleargă după mese d-a gata).

• Unde mă cauți, dohtore, ș-unde pă mine mă doare? (să zice cînd alt necaz avem și d-altul ne cercetează).

Unde mînia cu puterea să-mpreună, acolo trăsnetul mai tare sună (adică, cînd cel mai mare să mînie, vatămă mai rău).

● Unde nu e foc, fum nu iese (adică, pînă nu greşîm, nu să vorbeşte dă greşala noastră).

● Unde puterea n-ascultă, acolo vulpea ajută (adică, ceea ce cu sila nu putem săvîrşî, cu vicleşiugul lesne dobîndim).

● Unde s-a dus mia, ducă-să şî suta (adică, unde s-a făcut o mare cheltuială, facă-să şî cea mai mică).

Undiţa fără momeală nimic nu-ţi dobîndeşte (adică, făţarnicul şî vicleanul, fără minciuni, nimic foloseşte).

Urechi lungi, semn dă măgar (să zice pentru cei ce să cunosc după oarece semne).

Urît grădinar cel ce din rădăcină orce rod îl taie (să cine ⟨*sic:* zice⟩ pentru cei lacomi şî cumpliţi, ce nu vor să lase nici dă sămînţă ceva).

● Urcă-te, dragă, în jos, că acum în sus te-ai scoborît (să zice pentru filosofii ce cer cinuri şî cavalarii, socotind că ele mai mult să cinstesc, în vreme ce cinstea lor e mai mare dă orce cin). [f. 10v]

Urma alege (să zice spre mîngîiere pentru orce întîmplare).

Urmele stăpînului, iconomia casei (ne învaţă că stăpînul toate ale casei trebuie să le vază).

● Ursul dă voie joacă? (arată siluirea cea mare).

● Urcior fără mînuşă (să zice pentru cel pă care n-ai dă unde-l prinde).

Usturoiul cînd îl striveşti, lacrămi îţi aduce (adică pă cel mai mare cînd îl superi).

● Uşa dăşchisă pă orcine priimeşte (adică, unde nu e poprit, orcine intră).

Î

● Îi joacă ochii în cap (arată pă cel rău şî viclean).

● Îi zic astăzi, îi zic mîine, o fac dă vine la mine; şî: Zi-i astăzi, zi-i mîine, o faci dă vine la tine (ne arată că, cu stăruire, lesne înşălăm pă oarecine).

● Îi cîntă purecele în ureche (adică, nu să poate odihni dă supărări).

● Îi luară musca dă la nas (să zice cînd înfrînăm pă oarecine cu dojană).

• Îi plăcea maichii ora şî luă bărbat cimpoiaş (să zice cînd dobîndim ajutor după placul nostru).

• Îi strînge aţa (adică îl înfrînează la cheltuieli).

• Îl strînge în chingi (adică îl strîmptorează — îl popreşte din răutăţi — din nebunii, îi mărgineşte slobozenia, nu-l lasă să facă orce va).

• Îi dă ciocul său (adică îl învaţă ce să zică şî ce să vorbească).

• Îl dă pîn pîrlitură (adică îl chinuieşte ca pă porc cînd îl pîrleşte).

Îl trimiţ în sat la foc şî el mi-aduce busuioc (să zice cînd una cerem şî el alta ne aduce, cînd nu urmează după cum îi poruncim).

• Îl face poliţă (adică îl trimite dă la unul la altul).

Îm place acru, dar foarte acru (să zice cînd ni să dă piste plăcerea noastră). [f. 11v]

• Îş aprinde lumînarea d-amîndooă căpătîile (adică îş risipeşte averea cam din toate părţile).

• Îş lungeşte cureaoa (adică îş măreşte averea — puterea).

• Îş rupe punga în tîrg (adică cheltuieşte piste măsură, puindu-ş în pizmă cu punga sa).

• Îţi slujăsc ca un cîine, dar voiu să mănînc ca tine (ne arată cum trebuie să hrănim pă slugă).

În oală acoperită nu cade gunoaie (ne arată că lucru păstrat pururea curat şî nevătămat).

În orice gaură poţi găsi şarpe cît dă mic (adică răi, la orce curte).

În orce gaură să vîră şarpe cît dă mare (adică răi, cam pătutindenea).

În urma focului, mulţi dascăli să arată (ne învaţă că la vreme să grăim — să povăţuim, căci în urmă, în zadar).

• În urma dijmarilor, multe bîrfesc babele (adică cei ticăloşi în urmă în zadar vorbesc).

• În vas spurcat orce-i pune, ca vasul să spurcă (adică, la cei nelegiuiţi, şî cuvintele cele sfinte să spurcă). [f. 12r]

Învaţă şî tu acum la bătrîneţe (să zice pentru cei bătrîni în bătaie dă joc).

• În veselia nunţii, iată şî biràul (să zice cînd, după căsătorie, peşin ne-apucă dă bir).

● Învățul are și dăzvăț (să zice pentru cei ce să socotesc că nu-i poate nimeni a-i înfrîna dă năravurile lor cele rele).

● În zioa lucrului, vine boala trupului (arată trîndăvia și lenea omului).

În zi dă lucrătoare, toate oasele mă doare, iar în zi dă sărbătoare, nici un oscior măcar mă doare (arată lenevirea omului la muncă).

● Închide grajdiul după ce îi fură calul (să zice pentru cei ce nu îngrijăsc la vreme).

● Încotro te-ntorci, tot dă el te freci (să zice cînd nu putem scăpa dă oarecine).

În coș fărîmiturile să pun (adică, cele proaste și dă nimic, la o parte, ca niște netrebnice).

● În curul zmeritului lăcuiește dracul (ne arată că cel mai zmerit, acela și mai îndrăcit, dă care mult, mult să ne ferim).

● Încă cu cașul la gură (adică, încă copil pînă acum, după asemănarea păsărilor ce, pînă puii au caș la gură, îi îmbucă numele).

În căldura frigurilor, cuvîntul nu prinde loc (adică în turburarea norodului, cuvîntul, întru zadar, că nimeni nu-l ascultă).

● În cîmpii cei mai frumoși și plini dă flori să găsește și scaiete (adică între cei buni, și un nebun). [f. 12r]

În lipsa cîrmaciului, corabia să cufundă (adică, cînd stăpînul lipsește, casa să risipește).

● În loc să scîrție carul, scîrție măgarul (adică, în loc să să plîngă cel ce s-a năpăstuit, să plînge cel ce a năpăstuit).

În mijlocul ăriii să bate fusul (ne arată că trebuie să așăzăm orce lucru la locul său).

● Înecătură dă bani, iar nu dă tuse (să zice pentru cel mituit ce nu va să vorbească spre folosul obștei, făcîndu-să că să îneacă dă tuse și nu poate vorbi). [f. 12r]

● În pofida căpșunilor, mîncăm frunzele (să zice cînd nu putem dobîndi cele mai mari și ne facem că ne mulțumim cu cele mai mici).

● În satul orbilor, chiorul poruncește (adică, între cei dă tot proști, cel cu puțină minte împărățește).

● În sat nu ne lasă, și-ntrebăm dă casa popii (să zice cînd cele mai mici nu ne sînt slobode și noi cerem cele mai mari). [f. 13v]

În susul apei (să zice pentru cele pă dos şî piste putinţă).

● În spartul tîrgului (adică, după ce trece vremea cea cuviincioasă).

Întunerecul, cel mai mare vrăjmaş al luminei (adică, cel prost, vrăjmaş celui învăţat).

● În tîrg şî la moară (adică spune şî să zice pentru cei ce nu pot păzi nici o taină).

● Între orbi, chiorul împărăţeşte (adică între cei proşti, cel mai dăştept filosof să arată).

Între lup şî între miel, credinţă nu să păzeşte (adică între cumplit şî între blînd). [f. 12v]

● Între ciocan şî nicovan (să zice cînd cade omul în cea mai mare strîmptorare — nevoie, ce nu ştie ce să mai facă).

● Întru zadar te munceşti, noaptea zioă să o faci (să zice pentru cele piste putinţă).

● Încearcă vadul cu nebunul (să zice pentru cei ce să încred în cei proşti şî nevoiaşi, învăţîndu-ne să nu dăm crezămînt la asemene oameni).

● Încearcă briciul la capul mieu (să zice pentru cei ce nu sînd ⟨*sic*⟩ dăstoinici la meşteşiugul lor).

● Încet, încet, dăparte mergi (adică, cine nu să pripeşte mult sporeşte).

● În buze miere şî-n inimă fiere (arată cugetul celui făţarnic şî viclean).

Îmbucătura mare strică stomahul (să zice pentru cei lacomi la avere, însemnînd că mult îi vatămă lăcomia).

În butilce mici, vinul cel mai bun (adică şî cei mai mici sînt dăstoinici).

● Îmbracă pă leu cu piele dă vulpe, ca, unde nu va putea leul, vulpea să biruiască (adică, unde nu va putea puterea, viclenia să izbutească).

● Înţeleptul făgăduieşte şî nebunul trage nădejde (să zice pentru cei ce nădăjduiesc în zadar la făgăduieli).

V

Vaiu dă oaie între lupi (adică, dă cei blînzi, pă mîinile celor cumpliţi).

● Vaiu dă casa aceea unde găina cîntă şî cocoşul tace! (adică, unde porunceşte muierea şî bărbatul tace).

• Vaiu dă mine, ce să fac, bărbat n-am şî copii fac! (să zice pentru cei ce să prefac că, făr'dă voia lor, urmează cele rele).

Vaiu dă pasărea ce scapă din colivie şî cade în laţ! (adică, dă cel ce scapă dintr-o nevoie şî cade în mai mare).

Vaiu dă pasărea ce intră în colivie! (adică, dă cel ce să însărcinează cu o îndatorire).

Vaiu dă picere, cînd nu e cap! (adică, dă cel ce nu-ş are minţile întregi, cum şî dă un norod fără stăpîn).

• Vaiu dă satul acela, cînd ajunge curul, cap şî lindicul, pîrcălab! (adică, dă norodul acela cînd cei proşti ajung mari).

Vaiu dă ceea ce cade pă mînă dă om bătrîn! (arată zadarnica fală a bătrînilor).

Vaiu dă cel ce-arată minte, cînd la temniţă îl trimite! (adică, dă cel ce nu să pocăieşte, pînă cînd n-ajunge la temniţă).

Vaiu dă cel ce merge singur! Că, cînd va aluneca, n-are cine-l rîdica (adică, dă cei neînsuraţi, ce la boală n-are cine-i căuta. Cum şî dă cei fără nici un prieten, că la necazuri n-are cine le ajuta).

Vaiu dă cel ce-i umblă păduchii pă frunte! (adică, dă cel murdar).

• Vaiu dă cel ce nu să scarpină cu unghile sale! (ne învaţă că înşine să ne slujim, unde mult ne pasă). [f. 13v]

• Vaiu dă cel ce nu-ş este la nunta sa! (adică, dă cel ce nu-ş îngrijaşte singur d-ale sale).

• Vaiu dă cel ce pă gaie îndată o iartă, iar pă porumbiţă fără milă o căzneşte! (adică, dă cei cumpliţi, ce pă cei nevinovaţi rău îi chinuiesc, iar pă cei cumpliţi ca ei, îndată îi iartă).

• Vaiu dă cel ce să dăşteaptă, cînd temniţa îl aşteaptă! (adică, dă cel ce nu să căieşte pînă cînd îl bagă în temniţă).

Vaiu dă cel ce spală paharul pă dinafară, iar pă dinlăuntru, plin dă spurcăciune! (adică, dă cei ce să împodobesc pă dinafară, iar pă dinlăuntru, plini dă nelegiuiri).

Vaiu dă cel ce fuge dă cîini şî dă piste lupi! (adică, d-un rău mai mic şi dă piste altul mai mare).

• Valea, calea, teancului (să zice la vorbe nepotrivite).

• Valea tot aceea, dar lelea nu e aceea (arată netrebnicia lucrurilor, după ce le trece vremea).

● Varsă apa piste rațe (adică, în zadar să cheltuiește, dă unde nici un folos să nădăjduiește).

● Vasilca, cît dă mult vei împodobi-o, tot vasilcă rămîne (adică, cele urîte, cînd să împodobesc).

● Vasul vechiu mai mult ține (să zice spre mîngîierea celor bătrîni).

Vas spurcat și puturos, mirosuri nu priimește (adică, cei proști și mojîci nu înțeleg dă cuvinte cinstite).

Vatra mea, palatul mieu (adică, în casa mea, ca într-un palat).

Veni-va ciobanul și va dăosebi oile din capre (însemnează că stăpînul cel bun dăosebește slugile cele bune din cele rele).

Veninul la coadă (adică, pă la sfîrșit și prin ascuns ne vatămă).

● Veniți, înțelepților, să mîncați la masa nebunului (să zice în pofida celor ce își risipesc averea în dăsfătări cu mese adese). [f. 14r]

● Vere-ți curge mucii! — Dă ger curge. — Dar te știu și dă astă vară (să zice pentru cei ce vor să-și îndrepteze greșalele și nu pot).

● Vecină, mi s-a dus bărbatul la moară, nu știu ce să fac: mărita-mă-voiu, or îl voiu mai aștepta? (arată nerăbdarea omului).

Vecin pă vecin vede (adică, vecin cu vecin să caută — să ajută).

● Via zice: Vezi-mă, ca să te văz și eu pă tine! (ne învață ca înșine să îngrijim d-ale noastre, ca să ne dea rod bun).

● Viermele dă bucate, sec lasă pă grăunte (adică, întristarea, pă inimă).

● Vierme să găsește și-n mormînt dă piatră (adică, necaz, și la cel mai tare).

Viespea, după ce miere nu face, apoiu și împunge (să zice pentru cei ce, după ce nici un folos aduc, apoiu și vatămă).

Vioara, cu o coardă numai, n-are nici o dulceață (adică petrecerea, tot cu acea vorbă numai, ca o monotonie).

● Vinovat dă moarte, dar vrednic dă milă (ne îndeamnă la îndurare, fie vina cît dă mare).

● Vino, tată, să-ți arăt moșiile (să zice pentru cei ce vor să să arate că știu, mai bine dăcît cei bătrîni, cele trecute).

Vinul, cu apă cînd să amestecă, puterea ș-o pierde (adică, cel tare, cu cel slab).

Vinul pritocit, cu mult mai bun (să zice pentru cei ce să schimbă dintr-o slujbă într-alta, arătînd că sînt mai dăstoinici). [f. 15r]

Vinul bun nu să-ncearcă, ci piste cap să dă (adică, lucru bun să priimește fără nici o încercare).

Vinul bun, dă sine să laudă (adică, orce lucru bun).

● Vis dă babă bătrînă (adică, vorbe dă tot proaste).

Vița ce n-aduce rod să taie (adică, cei răi trebuie să să izgonească).

Vița dă la rădăcină să taie cînd dă tot să usucă (adică, cele rele din rădăcină trebuie să să dăzrădăcineze).

● Vițel tînăr și pește bătrîn (arată carnea cea mai bună și, spre glumă, fata tînără și muiere bătrînă).

Voinic la danț, și la războiu, în lanț (să zice pentru cei fricoși și sfioși, ce să fălesc pînă a nu cădea în necazuri).

● Voinic tînăr și cal bătrîn, rău să învoiesc la drum (să zice pentru cei ce nu să potrivesc la fire).

„Voiu muri" cu „oiu muri", tot p-un drum mă duce (arată asemănare la înțelegere).

● Vorba vorbă dășchide (să zice cînd dintr-o vorbă trecem într-alta, fără a isprăvi pă cea dintîiu).

Vorba ce zboară o dată nu să mai întoarce (adică, ceea ce o dată zici, n-o mai poți lua înapoiu).

● Vorbi și nenea Ion, că este și el om (să zice pentru cei proști la vorbă).

● Vorbă lungă, sărăcia omului (ne arată că numai cu vorba nimic folosim, că pierdem vremea întru zadar).

Vulpea, unde nu ajunge, zice că-i pute (să zice pentru cei ce să fac că nu voiesc oarece, cînd nu le poate dobîndi).

Vulpea, în pădure, și pielea i-o tocmim în tîrg (să zice pentru cei ce, pînă a nu izbîndi, să laudă dă cele din urmă).

Vulpea, cînd să prinde, să prinde dă cîte patru picere (adică cel viclean, cînd să înșală, rău să înșală).

Vulpea putere ca leul nu are, dar, cu vicleniile ei, întrece puterea leului (adică, cel viclean întrece și pă cel mai voinic).

Vulpea, păzitor găinilor (adică, cel cumplit, ocrotitor celor blînzi).

Vulpea părul şî-l schimbă, iar năravul niciodată (să zice pentru cei fățarnici şî vicleni ce vorba îşi o schimbă, dar năravul nicidăcum).

● Vulpea pă spate să-ntinde (să zice pentru cei fățarnici şî vicleni, cînd să fac că sînt bolnavi, ca să înşale, ca vulpea cînd să pune pă spate, vrînd să arate că este moartă).

● Vulpea, după moarte, dă cojocari are parte (adică, cel viclean, cînd nu nemereşte, dă către cei mai proşti să bajocoreşte.

● Vulpe bătrînă, nu să sperie dă cursă (adică, vicleanul nu să sperie dă nici o împiedecare).

● Vulturul, cînd îi tai penele, rămîne dă bajocoră (adică, cel mare, cînd îş pierde pă cei în care să răzima).

● Vulturul, după muşte, nicicum aleargă (adică, cei mari, cele mai mici nici că le bagă-n seamă).

● Văduvă grasă (adică văduvă bogată).

● Vînatul cînd să vede, urma lui nu să mai caută (adică, cele adăvărate nu mai au trebuință dă cercetare). [f. 15^{v}]

● Vînz pă mumă-mea cam scump, ca nimeni să mi-o cumpere (să zice pentru cei ce nu vor să-şi vînză lucrurile lor).

● Vîntul alege gunoaiele din bucate (adică, stăpînul cel bun dăosebeşte slugile cele bune dă cele rele).

Vîntul la pămînt n-aruncă burieni, ci pă cei mai mari copaci (adică, cei mici, la turburări, nicicum să vatămă, iar cei mari rău pătimesc).

● Vîrtej dă vînt, fără vînt nu să poate-nființa (adică, nebun, fără zminteală dă minte).

● Vrabia, tot puiu (adică, cei mărunți să arată pururea tineri).

Vremea vinde paiele şî nevoia le cumpără (adică, dă nevoie, la lipsă, te mulțumeşti şî cu cele mai proaste).

Vremea te învață (în adăvăr, mai bun dascăl dăcît vremea nu este altul).

Vremea frumoasă nu ține multă vreme (adică, norocirea la om).

● Vrăbiile cînd zbura, zece dam la o para (arată ieftinătatea noastră la lucruri streine).

• Gaia lesne să iartă, iar porumbița să ceartă (adică, cei mari și vinovați lesne să iartă, iar cei mici și nevinovați rău să ceartă).

Gardul fără proptele, nicicum poate sta (adică, cel fără nici un ocrotitor), iar cel cu proptele, niciodată piere (adică, cel cu buni ocrotitori). [f. 16r]*

• Gogorița și cu hlamidă dă să va îmbrăca, tot te va speria (adică, cel cumplit, orcum la față să va schimba, tot spaimă ne aduce).

Gura omului e plină și varsă cînd i să pleacă (adică, omul, cînd să supără piste măsură, atunci vorbește mai cu prisos).

• Gura omului numai pămîntul o astupă(adică, omul, numai după ce moare, nu mai poate grăi dă rău).

• Gura omului sparge cetăți (arată puterea gurii).

• Gura lui îi suflă cînd cald, cînd rece (adică, vorbește cînd bine, cînd rău; și să zice pentru cei ce aci laudă, aci dăfaimă, tot p-acel obraz).

• Gura bate curul (adică, vorba fără cale ne osîndește la pedeapsă).

• Gura dă multe ori, capul jos l-aruncă (adică, cu vorba, dă multe ori și viața ne-o răpunem).

• Gușa vulpei, albă, dar coada ei roșiie (adică, fața fățarnicului și a celui viclean, veselă, dar gîndul lor, înveninat).

Găina înaintea cocoșului nu cîntă (adică, muierea, înaintea bărbatului, trebuie să tacă).

Găina vecină este cea mai bună (adică, vecinii sînt mai buni dăcît cei mai dăpărtați).

• Găina, cu grăuntele, umple gușa dă bucate (adică, cu cîte puțin, mult dobîndim).

Găina, cum naște oul, la clocit gîndește (adică, rîvna spre sporire).

Găina, cînd i-e foame, tot la tărîțe gîndul îș are (adică, cel legumareț, gîndul lui la mîncare; și cel ce pururea gîndește la ceea ce poftește).

---

* (1) Gardul cu proptele nu cade (adică, cel ce are razimi bune nu piere).

Găina, cînd cîrcîrăgeşte, tot la oul ei gîndeşte (să zice pentru cei ce gîndesc, cînd vorbesc, tot la ceea ce doresc).

Găina, cînd prea mult ne cîrcîrăgeşte, nu prea ne cloceşte (adică, cel ce mult vorbeşte, nimic nu sporeşte şî cel ce mult făgăduieşte, nimic împlineşte).

• Găina, cînd să vede în tărîţe, dă cu picerele (să zice pentru cei ce îşi risipesc averea, cînd să văd în îmbilşiugare).

• Găina, cînd bea, să uită în cer (ne învaţă că trebuie să mulţumim Domnului cînd mîncăm şî bem). [f. 17r]

• Găina, pentru un ou, multă gălăgie face (să zice pentru cei ce mult să sfădesc pă lucruri dă nimic).

Găina, rîcîind, ochii ş-a scos (adică, cei ce mult scormonesc oarece, pă însuşi ei vatămă).

• Găina bătrînă face zeamă bună (să zice spre mîngîierea muierilor la bătrîneţe).

• Gîndacul nicicum moşaşte pă vultur, cînd naşte (să zice pentru cele din fire împotrivitoare).

Gîrla să ceartă cu marea (să zice cînd cei mici să sfădesc cu cei mari).

• Gluma pisicii, moartea şoarecilor (adică gluma vrăjmaşului, cea mai mare vătămare).

• Gluma fute muma (adică cu gluma înşălăm).

Greu la cuhnie (adică cu anevoie să mişcă).

Gros pă gros mănîncă (adică, cel tare, pă cel tare).

J

Joacă ursul pîn vecini (să zice pentru cele întîmplătoare, cînd le vedem pă la vecini, le aşteptăm să vie şi pă la noi).

• Joacă nuna pîn tindă, dă-i ajunge picerele în grindă (arată pofta cea mare dă joc şi veselia pentru tinerii căsătoriţi).

Z

• Zioa, fată să arată şî pă noapte tot nevastă (să zice pentru cei făţarnici, ce zioa să arată prieteni şî noaptea te căptuşăsc, cum şî pentru cei zmeriţi, ce dă faţă să arată sfinţi şi prin ascuns, draci).

● Zioa fuge dă tauri şî noaptea îi apucă dă coarne (să zice pentru cei zmeriţi făţarnici, ce să fac că să sfiesc dă orce, cum şî pentru cele ce să fac că nu le plac bărbaţii).

Zioa bună multă vreme nu ţine (adică, norocirea, fericirea, binele, la om).

● Zioa bună dă dimineaţă să vede (adică binele sau răul din vreme îl poţi ghici).

● Zi, pînă nu-ţi zic (să zice pentru cei ce apucă mai nainte dă ne mustrează, la cîte trebuie noi pă ei să-i mustrăm).

● Zici din gură că-ţi sînt dragă, limbă plină dă otravă (să zice pentru cei făţarnici, ce să fac că ne iubesc).

Zăpada, cît dă mult să grămădeşte, pînă-n vară să topeşte (adică orce întîmplare, multă vreme nu ţine).

C

● Ca apa lină, nici o primejdie mai rea (adică, ca omul tăcut).

● Caută Nan pă iapă, şî Nan, călare pă iapă (să zice pentru cei fermecaţi).

Caută să împletească* lînă pă supt mătase (adică, amestecă viclenii la vorbă; şî să zice pentru cei făţarnici).

● Caută fulgii găinii în oul găinii (să zice cînd caută oarecine cele piste fire).

● Cazi, pară, să te mănînc (să zice pentru cei leneşi ce vor toate d-a gata, fără nici o muncă).

Cămila, cînd s-a dus la tîrg să-ş cumpere coarne, şî ş-a pierdut şî coada; şî cămila, cînd s-a dus la tîrg să-ş cumpere cercei, ş-a pierdut şî urechile (să zice pentru cei lacomi, ce să silesc să dobîndească mai mult şî pierd şî ceea ce au).

● Ca la noi, la nimenea, cu mireasa dinainte (să zice pentru cele împotriva bunei orînduieli, pentru cele ce să fac pă dos, d-a-ndăratele).

● Calabalîc la buric (adică, la cendrul stăpînirii, pururea calabalîc, adunare).

● Cale bună ca bumbacul, unde-i ajunge să-ţi spargi capul (urare în glumă, spre rău). [f. 17v]

---

* *in cu*

● Calul, în tîrg, şî tîrgul, în casă (să zice cînd urmăm oarece unde nu să cuvine).

Calul cunoaşte ce călăreţ îl încalecă (adică, supuşii pă stăpîn).

Calul, cînd stăpînul nicicum îl vede, în proastă stare să vede (adică, cele ale casei, cînd stăpînul nu le vede, în proastă stare rămîn).

● Calul rîios să scarpină dă copaciul scorboros (adică, după patimă, şî tămăduirea).

● Calul sperios, dă băşîna sa să sperie (să zice pentru cei fricoşi şî sfioşi).

Calul dă e cal, şî tot să poticneşte (adică, piste putinţă a nu greşî omul).

● Calul dă dar nu să caută după dinţi (adică, darul nu să cercetează dă ce preţ este).

Calul, bun şî învăţat, dar rău călăreţ l-a-ncălecat (adică, norod bun, dar stăpîn rău).

● Cal bun şî frumos, dar cam băşînos (să zice pentru cei buni dar cu oarece cusururi).

● Cal bătrîn nu să mai învaţă în băiestru (adică, cei bătrîni nu-şi mai schimb năravurile).

Candela pă sfîrşit (să zice cînd să sfîrşaşte omul).

Ca Petre cu cheia şî Pavlu cu sabia (să zice pentru cei cumpliţi, cînd unul închide şî altul ucide).

Capul plecat, pururea nevătămat, iar cel dimpotrivă, pururea culcat (adică, cei plecaţi, dă nimeni să supără, iar cei dimpotrivă, la pămînt s-aruncă).

● Capul solului nu să taie (adică, mijlocitorul nu e dă vină).

● Capra bese şî oaia pate ruşine (adică, cei mari greşăsc şî cei mici să necinstesc în locul celor mari).

● Caprei îi pică trupul dă rîie şî coada tot bîzău o ţine (adică, mîndrul, şî cînd scapătă, capul tot în sus îl ţine).

● Cap dă crap, creieri dă iepure (să zice pentru cei cu cap mare şî minte puţină).

● Carul din şleau cînd s-abate, îndată să sfărîmă (adică, cel ce iese din orînduiala lui îndată scapătă).

● Cară apă cu ciurul (adică, munceşte fără spor).

● Carne cu ochi (adică, om dă nimic).

● Casa ce nu troncănește, pustie să socotește (adică, casa fără muiere, pustie să socotește; pentru că, din vechime, muierile purta conduri în picere şî, cînd umbla, troncănea).

Casă în doi pereți (adică, neunirea casnicilor).

Ca să scapi dă fum, dă multe ori te-arunci în foc (adică, ca să scapi dă o primejdie mică, intri în cea mai mare).

[f. 18r] Castravetele şî midia îți dășchide pofta, văzîndu-le numai (adică, bărbatul şî muierea).

Catîrii, cu mult mai buni dăcît măgarii cei mai buni (să zice cîn'alegem din dooă rele, cea mai bună).

Ca cel ce strecoară țînțarul şî înghite cămila (adică, cei ce lasă cele mari şî cercetează cele mici şî dă nimic).

Ca cioara mai bine nimeni nu poate croncăni (adică, ca cel flecar, a flencăni).

● Ca banul din mînă-n mînă (să zice pentru cele ce trec dă la unul la altul şî nicăiri stau).

Ca d-aldă tine, mulți supt pat la mine (să zice spre necinste, către cei ce să mîndresc).

● Cade pă spate şî-ş frînge nasul (să zice pentru cele nepotrivite).

● Chelul a mîncat mielul (să zice cînd greșalele noastre le aruncăm asupra altora).

● Chelul lesne să tunde (adică săracul lesne să dăzbracă, să căpuiește ș.c.l.).

Chiria dășteaptă pă chirigiu (adică, plata bună ne face îngrijitori şî silitori la orce).

Coaț, coaț şî gui, gui, oare ce glas va fi? Cîntărețul poate ști (să zice pentru cîntăreții cei proști, luîndu-i în bătaie dă joc). [f. 19r]

C-o minciună boierească, treci în țara ungurească (arată puterea boierilor din vechime, spre orce ispravă).

C-o mînă te mîngîie şî cu alta te zgîrie (să zice pentru fățarnici).

Cocoșul, nici mumă, nici soră are (adică, cel nelegiuit în dăsfrînări).

Cocoșul, stăpîn pă gunoiul său (adică, pă mintea sa, fieșcare).

[f. 18v] ● Condurii, sarea veseliei (adică muierile, că, mai nainte, conduri purta muierile).

Copaciul va să odrăslească şî bruma nu-i dă pas (să zice cînd oarece ne stă împotrivă spre înaintare).

Copaciul, cînd îș vede trunchiul lui jos căzut, rămurile-și vede întinse pă pămînt (adică, cînd stăpînul cade, toți ai lui să poticnesc).

● Copaciul, cînd jos cade, cine pă el nu șade? Și cine din el nu taie? (să zice pentru cei mari, cînd cad din puterea lor, însemnînd că și cel mai mic îș bate joc dă el).

Copaciul, cînd jos cade, umbra lui nu să mai vede (să zice pentru cei mari, însemnînd că, cum cad, își pierd puterea lor).

Copaciul, cînd cade, să aude dă dăparte (adică, cel mare cînd moare sau cînd cade dintr-o slujbă).

Copaciul, cînd dă jos să strîmbează, anevoie să mai îndreptează (adică, cel ce dă mic copil să dădă cu năravuri rele, anevoie a să mai dăzbăra dă ele).

Copaciul din vîrful muntelui dă orce vînt să clatină (adică, cel mare, dă orce mică întîmplare).

● C-o picătură ce cură, butia să umple pînă în gură (adică, cu mărunțeaoa, mult căpătăm).

● Copilul cu moașe multe moare cu buricul netăiat (adică, unde e trebuință dă mai puțini oameni, cei mulți mai mult ne vatămă; și că, unde poruncesc mulți, nici o ispravă iese).

Copilul, pînă vremea nu-i vine, nu iese din zgăul mă-sii (adică, orce, pînă nu-i vine vremea, nu să săvîrșaște).

Copilul, pînă nu plînge, țîță nu suge (adică, pînă nu ceri, nimeni nimic nu-ți dă).

● Copilul rîde și cînd nu e dă rîs (să zice pentru cei ce rîd fără vreme).

Copilul sărman, unde găsește, mănîncă (adică, cel ce-i lipsește oarece, unde găsește d-a gata, acolo merge și să îndăstulează).

Corabia mare, valuri mari are, cea mai mică, mai mici (adică, omul, cu cît mai mare este, cu atît mai mari necazuri are și, cu cît mai mic, cu atît mai mici).

Corabia, cu cît mai mare, cu atît primejdia ei mai mare (adică, cu cît mai mare omul este, cu atît și primejdia lui mai mare).

● Corbul în zadar să spală, că negreața nu ș-o pierde (să zice pentru cei ce în zadar muncesc la cele piste putință. Cum și pentru năravurile cele rele, ce nu să pot stinge).

Corbul, cînd puii lui să întîmplă să iasă cu pene albe, nu crede că sînt ai lui (adică, cei răi şî cumpliţi, cînd, din întîmplare fac vreun bine, nu cred că ei l-a făcut).

• Corb la corb nu scoate ochii (adică, cei asemenea nu supără pă cei lor asemenea, cum rău, pă rău).

Coţofana cîntă dulce, veste bună ne aduce (adică, şî dă la cei mai proşti putem aştepta nădejde dă veselie). [f. 19v]

Cui i-e milă dă copil, nu iubeşte pă copil (ne învaţă că pă copii, fără milă să-i dojănim şî să nu-i răsfăţăm).

Cui i-e foame, codrii visează (adică, la ceea ce poftim, la aceea şî gîndim).

• Cui i-e frică dă orce nor, nici o călătorie face (adică, cine să teme dă orce nevoinţă, nimic dobîndeşte).

• Cu inima aproape dă gură (adică, lesne să mînie).

Cui să seamăn m-a făcut? Dăcît celui ce m-a născut (însemnează asemănarea unor copii cu părinţii lor la rele năravuri).

• Cuiu pă cuiu scoate (adică, cele rele cu altele mai rele le putem tămădui).

Cu o lingură dă miere prinzi mai multe muşte dăcît cu dooăzeci butoaie dă oţet (adică, cu blîndeţele, mai mult dăcît cu asprime dobîndeşti la prieteni).

Cu o lovitură numai, copaciul nu să doboară (arată puterea celor mari).

• Cu o mînă, ca c-o mie (să zice pentru cei ce, cu puţin, mult ajută).

Cu o mînă dă şî cu alta adună (adică, mai mult ia dăcît dă).

• Cu o stropitură dă ploaie, pămîntul nu să moaie (adică, cu puţin nimic nu faci, cînd trebuinţa cere mai mult).

Cu o fărîmitură, mare peşte prindem (adică, cu o mică vorbă vicleană şî pă cel mai mare înşălăm; şî cu o momeală dă mită, mult dobîndim).

• Cu o floare numai, vară nu să face (adică, spre îndeplinirea oareice, multe ne trebuiesc şî că, cu puţin, lucruri mari nu dobîndim).

• Cu un ochiu la icoană şî cu altul pă lîngă icoană (să zice pentru cei ce, cu zmerenia lor, vor să fure).

• Cu un ochiu la răsărit şî cu altul la apus (să zice pentru cei ce să uită cruciş).

Cu un rac, tot sărac (adică, cu puțin, tot săraci ne numim).

● Cu un ban s-a prins în oră şî cu zece nu poate scăpa (să zice pentru cei ce lesne să înşală şî anevoie scapă).

Cu un blastur, orce boală va să tămăduiască (să zice pentru dohtorii cei mai proşti).

● Cu încetul, încetul, agurida să face miere (ne învață să nu ne pripim, că cu răbdarea mult dobîndim).

Cu vasul dă undelemn, la undelemn, şî numai tu te poți slujî (adică, cu fiecare, la ceea ce s-a dăprins, la aceea te poți slujî cu el).

Cu vas găurit, apă nu vei scoate (să zice pentru cele piste putință şî că, cu un nevoiaş, nimic nu faci).

● Cu vreme şî cu răbdare şî frunza dă dud să face mătase (adică, toate să schimbă spre bine).

Cu ghearele dă ochi îți dă bună dimineața (să zice pentru cei cumpliți).

● Cu gîndul la Dumnezău şî cu mîna prin sînul mieu (să zice pentru cei ce, cu zmerenia lor, fură şî ne dăspoaie).

● Cuca la orcine nu să cuvine, ci numai la unsul lui Dumnezău (adică, la fieşcare nu să cuvine a fi domn, ci numai celui orînduit dă Dumnezău).

● Cu cheie dă aur, orce uşă poți dăşchide (adică, cu banul în mînă, intri la oricine).

● Cu chila împarte (să zice pentru cei giumerți — galantomi).

● Cu cumpănă dreaptă, dar în mîna stîngă (adică, face dreptate, dar fără voia sa, şî să [f. 20r] zice pentru cei fățarnici, ce dă şî dau dreptate dă nevoie, dar cu mijloace viclene şî vătămătoare).

● Cu curul în dooă luntre (să zice pentru cei ce să razimă cînd în unul, cînd în altul).

Cu cît mai mare corabia, cu atît mai anevoie să şî stăpîneşte (adică, stăpînirile cele mari).

Cu cît mai mult şî mai adînc vei săpa, cu atît apă mai multă îți va da (adică, rod mai mult şî mai bun).

Cu cît mai mult dă foc te apropii, cu atît mai mult te şî aprinzi (adică, dragostea să măreşte, cînd dă ea te apropii).

Cu cît mai mult te dăpărtezi spre mare dă țărmurile lor, cu atît mai mult te cufunzi în primejdie dă viață (să zice pentru cei ce să dăpărtează dă dumnezeire spre nelegiuiri, cum şî dă ocrotitorul şî apărătorul lor).

Cu cît mai sus vei să te sui, cu atît mai multe furtune acolo vei găsi (adică, cele înalte, cu primejdii).

Cum a sămănat, aşa a şî mîncat (adică, după faptele sale pătimeşte).

Cu mincea, numai copiii să joacă (adică, şî jocul, după vîrstă).

● Cu minciuna împrînzezi, dar nu poţi să înserezi (adică, minciuna nu ne slujeşte multă vreme).

● Cum îi cînţi, aşa joacă (arată supunerea cea mare, cum şî neghiobia cea mare).

● Cum îl chemară, işi din cămară (arată grabnica supunere spre slujbă).

● Cum îţi merg puii, corbule? — Dă ce merg, să negresc (arată fireasca răutate a unora, ce spre sporire merge).

Cum îş va aşterne, aşa va şî dormi (adică, cum ne vom purta, aşa vom şî petrece).

Cu mîinile la piept, şî cu ochii la puiu dă giul (să zice pentru cei ce, cu zmerenia lor, vor să fure).

● Cu mîini şî cu picere (adică, cu mare silinţă, sîrguinţă şî bună voinţă, gata spre orce slujbă).

● Cu mîna închisă, muşte nu poţi prinde (adică, fără bani, nimic nu poţi face — nu poţi dobîndi, şî să zice pentru cei zgîrciţi).

● Cu mîna plină dă cozi, cine nu ştie să joace? (adică, cu stare bună, cine nu ştie să trăiască?).

● Cu mîna te joci, mojîc te arăţi (să zice pentru cei ce supără cu mîna, în glumă).

Cum vei semăna, aşa vei şî secera (adică, cum vei munci, aşa vei şî dobîndi).

Cum vei săra bucatele tale, aşa le vei şî mînca (adică, după ale tale fapte, vei lua şî răsplătirea).

Cum mă vezi, aşa te văz (adică, cum mă cauţi, aşa te caut).

Cum zboară, peşin auzi „Cra“ (să zice pentru cei ce, cum învaţă oarece, să socotesc dă filosofi, şî pentru cei ce, cum dobîndesc un cin, să socotesc dă domni).

Cum soarele apune, toate la întunerec peşin să pune (adică, cum cade cel mare, toate ale lui peşin să întunecă).

Cu un mărăcine numai, nu poţi îngrădi (adică, cu nimic, nimic faci).

C-un picior în groapă şî cu altul afară (să zice pentru cei bătrîni, ce sînt spre sfîrşitul vieţii). [f. 20v]

Cu un paie, găina nu să-ngraşă (să zice pentru cei ce cu puţin nu să mulţumesc).

● Cu paraoa mea şî pă doamna mea (arată puterea banilor).

● Cu paraoa ta, îţi găseşti beleaoa ta (să zice cînd cu cheltuiala ta, vrînd să faci un bine, dai dă belea).

● Cu picătura din cazan, butia să umple pînă-n vrană dă rachiu (adică, cu cîte puţin, mul<t> dobîndim; să zice pentru călugări şi dohtori ce, cu cîte puţin, să umple dă bani).

● Curul, noaptea, vornic mare (adică, fieşcare, la vremea sa, mare să arată; şî că în pustietăţi şî cei mai proşti, mari să arată).

● Curva cu lacrămi îşi ascute dinţii (adică, cu lacrămile ei te pişcă; să zice şî pentru cei făţarnici ce să fac că plîng dă mila ta şî atunci mai rău te muşcă prin ascuns).

● Cuscrenie groasă, într-a noastră casă (să zice cînd să îndrăgesc rudă cu rudă, însemnînd marele ajutor al casei).

Cu toate că laţul dă la porumbi nu lipseşte, dar pui dă porumb totdeauna să găse<s>c (adică, cu toate că cei mici să chinuiesc, dar sămînţa lor nu să stinge).

Cu fundul în sus (adică, împotriva bunei orînduieli).

Cuhnia bogată lasă diată proastă (adică, cel ce petrece în dăsfătări, proastă stare lasă).

Cu ce măsură vei măsura, cu aceea ţi să va măsura (adică, după ale tale fapte, îţi vei lua şî răsplătirea).

● Cu ciurul cară apă în vas găurit (să zice pentru cei ce mai mult risipesc, neştiind cum să păstreze).

● Cu ciocul, ce poate (să zice pentru flecari).

Cu cioc şî gheare bune are mijloace bune (adică, cu sila).

Cugetul cel bun, cea mai moale pernă (adică, cu cuget bun, dormi fără nici o grijă).

Cu bătaia la uşă afli dă este cineva în casă (adică, cu cercetarea afli orce).

Cu braţe dăşchise (adică, dragoste mare).

● Cu dooă, ca să nu ne plooă (arată îmbilşiugare).

● Cu dulceaţă pă porci, lesne îi întorci (adică, la proşti, cu măglisirea).

Cu cumpăna într-o mînă şî cu sabia într-altă mînă (să zice pentru cei ce să fac că iubesc dreptatea şî, pă dă altă parte, rău năpăstuiesc şî chinuiesc; însemnînd pă cei cumpliţi făţarnici).

● Cu ţestul în cap (să zice pentru cei ce nu vor să-i vază nimeni).

[f. 21^{r}] Cuţitul, în teaca lui să păstre⟨a⟩ză (adică, cruzimea la cel cumplit).

Cuţitul la brîu, semn dă măcelar (adică, dă om cumplit şî cu cruzime).

Cuţitul, pîinea măcelarului (să zice pentru cei cumpliţi, însemnînd că cu cruzimea să hrănesc).

Cuţitul răpus, dă unul s-a răpus, dar el pă cîţi a răpus! (să zice pentru acel cumplit tiran ce, după nelegiuirile lui, dă unul numai a perit, dar el, pă cîţi a prăpădit!).

● Cu ţîfnă la nas (să zice pentru cei ce lesne să mînie).

● Cu şchiopul împreună dă vei locui, te-nveţi şî tu a şchiopăta (adică cu nebun, nebun te-nveţi).

● Cuşciugul acoperă greşalele dohtorilor (adică, pă cîţi omoară, nimeni îi mai cercetează). [f. 22^{r}]

● Călăuza noastră ş-altă potecă ştie (să zice pentru cei buni povăţuitori).

● Cămaşa i s-a lipit pă spinare (adică, nu mai are alt nimic).

● Cămaşa, fie cît dă supsire ⟨*sic*⟩, acoperă ruşinea (adică, mintea, cît dă puţină, acoperă greşalele).

● Cămila, cînd era un ban, nimeni nu da nici un ban; acum, că trece piste sută, ne întrecem cu suta (să zice pentru preţul mărfurilor cînd să urcă, după vremi).

● Căprioara, orce frunză găseşte, cu aceea să hrăneşte (adică, săracul, cu ce găseşte, cu aceea să mulţumeşte).

● Cărbune acoperit (să zice pentru cei vicleni şî făţarnici ce-şi au veninul ascuns).

Cărbunele acoperit multă vreme ţine (ne învaţă cum să păstrăm).

Cărbunele, ca să trăiască, în cenuşă să-nvăleşte (adică pusnicii, ca să să spăsească, prin pustii să ascund; ne învaţă şî cum să păstrăm oarece).

Cărbunele cenuşă să face, cînd multă vreme îl ţii în coptor (adică norodul, cînd mult îl superi).

● Căscatul dintîiu cere căpătîiu (să zice pentru cei somnoroşi ce, cum cască, vor să să culce).

• Căţeaoa, dă pripă, îş naşte căţeii făr'dă ochi (să zice pentru cei ce, dă pripă, nu-şi isprăvesc trebile pă dăplin).

Cîinele, unde găseşte uşă dăşchisă, acolo nepoprit intră (arată obrăznicia noastră cînd n-avem împotrivire).

Cîinele, în adăvăr, te latră şî te muşcă, dar şî este, în adăvăr, cea mai bună slugă şî cel mai bun păzitor (adică, bătrînii satului şî stăpînul ţării).

Cîinele, cînd l-a opărit, fugea şî dă apă rece (adică, cel ce o dată a păţit, să fereşte dă orce).

Cîinele, cînd flămînzeşte, tot la oase-n vis gîndeşte (să zice pentru cei ce pururea gîndesc la ceea ce poftesc).

• Cîinele latră la lună toată noaptea şi luna nu-l ascultă niciodată (să zice pentru cei ce strigă împotriva celor ce nu-i ascultă).

• Cîinele, pă lup, dă gît l-apucă, iar pă porc, dă ureche (arată năravurile, după obraze).

• Cîinele, pînă nu-i dă apa dă cur, nu înoată (să zice pentru cei leneşi ce, pînă nu leşin dă foame, nu s-apucă dă muncă).

• Cîinele fuge nu dă-mbucătură, ci dă zburătură (adică, nimeni fuge dă bine, ci pururea dă rău).

Cîinele ce mult latră, niciodată muşcă (adică, stăpînul ce mult strigă nu-ţi face nici un rău).

Cîinele ce muşcă, întîiu creierii i să turbură (adică, cel ce pedepseşte, întîiu mintea îi lipseşte).

Cîinele, după ce năpîrleşte, nu ne mai trebuieşte (adică orce lucru, după ce să învecheşte, cum şi omul, după ce îmbătrîneşte).

Cîinele, dă codru, nu fuge niciodată (adică, dă bine nimeni nu fuge).

Cîinele, şî cînd doarme, la dămîncare gîndul lui îş are (să zice pentru cei hrăpitori, ce pururea la hrăpiri gîndesc).

Cîine pă cîine latră şî nici unul aude (adică, toţi strigă şî nici unul ascultă).

• Cîine dă multe uşi (să zice pentru cei ce aleargă din casă-n casă şî nu să ţin [f. 22v] dă nici o casă, cum sînt ciocoii ce să linguşăsc pă lîngă mulţi stăpîni).

Cîinii atunci să satură, cînd turme dă oi mor (să zice pentru călugării cei lacomi, ce să bucură cînd pier noroade multe, că ei atunci să îmbogăţesc).

• Cîntar cu doă coaie (adică, cînd strîmb, cînd drept).

• Cîntă cu fluier dă argint în gură (să zice pentru cei ce, suflînd în mîini ca să să încălzească, le îngheață mustățile, adică vrînd că să nemerească, mai rău să poticnesc).

• Cîntă cu drîngul (să zice pentru cei ce-și risipesc toată averea, cînd, nemaiavînd nici o nădejde, cîntă cu drîngul spre petrecere dă vreme, că atît le-a rămas).

Cîntărețul cînd tușaște, neștiința lui ș-arată (să zice pentru cei ce, la neștiință, pricină caută ca să nu să arate că nu știe).

• Cînd aveam în ce, n-aveam cu ce, acum că am cu ce, n-am în ce (arată neputința omului la vreme cuviincioasă).

• Cînd aveam locul, n-aveam mijlocul, acum că am mijlocul, îm lipsește mijlocul ⟨*sic;* locul⟩ (arată nepotrivirea norocirii, ce nu vine la vreme).

Cînd ajunge furca aproape dă ochi, anevoie mintea să ți-o ai pă loc (adică, la dăznădăjduire, șî mintea ne-o pierdem).

• Cînd apa vine la gură, toate trec piste măsură (adică, cînd piste măsură ne supără oarecine, atunci, dă nevoie, ișim din datoria noastră).

• Cînd apa te îneacă, ce ceri s-o mai bei? (adică, cînd cunoaștem că oarece ne vatămă, dă ce să mai rîvnim la aceea?).

Cînd untul dă lemn să isprăvește, candela să istovește (însemnează sfîrșîtul vieții).

Cînd inima chiorăiește, gura nu prea contenește (adică, la vremea dă nevoie, omul cam cîrtește, șî, mai ales, cînd îi lipsește dămîncarea).

• Cînd va veni apă la moară (adică, vremea fieșcăruia).

• Cînd va face spînul barbă (să zice pentru cele piste putință).

• Cînd va Domnul, vine șî dracul cu colaci (să zice cînd ne vine șî dă unde nu nădăjduim).

• Cînd vine cel mai mare, cel mai mic nu să mai vede călare (adică, pă cel mai mic atunci nimeni nu-l mai bagă în seamă).

Cînd grinda dă sus să pleacă în jos, ce poate face cea mai dă jos? (adică, cei mici ce pot face cînd cei mari greșăsc?).

• Cînd zice că doarme, cînd zice că curu-l doare (să zice pentru cei ce găsesc felurimi dă pricini, ca să nu muncească).

• Cînd corabia să pleacă, nădejdea dă la noi pleacă (adică, cînd cel mare scapătă, slugile pierd nădejdea).

Cînd cotul să lovește, toată mîna pătimește (adică, cînd cîrma să vatămă, toate părțile pătimesc).

• Cînd clopotul cel mai mare să trage, celelalte nu să mai aud (adică, cînd cel mai mare vorbește, cei mai mici nu să mai ascultă).

• Cînd crapă dracul dă necaz? Cînd să bese morții (însemnează cele dă mirare, cînd vin dă la cei mai proști).

Cînd crescu tigva? Și cînd i să strîmbă gîtul? (să zice pentru cei ce, fără dă vreme, să socotesc că au ajuns la cea mai mare dăstoinicie). [f. 23r]

Cînd la gaură, sfîr! (să zice cînd, cu mare poftă căutăm sau așteptăm oarece, și dăm piste nimic).

Cînd lipsește pisica, joacă șoarecii pîn casă (adică, cînd lipsește stăpîna casei, slugile atunci își fac mendrele lor).

Cînd lupul îmbătrînește, atunci și șoarecii încalecă pă el (adică, cînd cei mari scapătă din puterea lor, atunci și cei mai proști își bat joc dă ei).

Cînd mumă bună, cînd vitregă (să zice pentru cei ce să arată cînd buni, cînd răi).

Cînd nu găsești midii, prinde loc și scoica (adică, cînd nu găsești frumoase, prinde loc și cea urîtă).

Cînd pisica n-ajunge la bucate ce rîvnește, zi dă post să socotește (să zice pentru cei ce să fac că nu voiesc să facă, cînd nimic nu pot face).

Cînd poame, cînd frunze, după cum Domnul ne-aduce (să zice pentru cei scăpătați, ce să mulțumesc cu orce dobîndesc).

Cînd ploaia să risipește, apă nu să mai găsește (să zice pentru risipitori, cînd nu le mai rămîne nimic).

Cînd racul dă nimic, dar zeama lui ce-o să fie? (să zice pentru cele proaste și dă nimic, însemnînd că nici un folos ne-aduc).

Cînd rădăcina să usucă, ramură verde pă copaciu nu să mai urcă (adică, cînd stăpînul va cădea, ai săi nu să vor mai scula).

Cînd seacă apa, atunci să vede ce pește la fund este (adică, după moarte să vede starea omului).

Cînd soarele să culcă, lumina să întunecă (adică, cînd stăpînul cade, slava casei piere).

Cînd să vede la apus o sprinceană luminoasă, s-aşteaptă să vie o vreme frumoasă (adică, după întristare, cînd norocul ne zimbeşte, aşteptăm bună nădejde).

Cînd să joacă măgarii, vremea să strică (adică, cînd cei mari să poticnesc, toate împotrivă ne vine).

Cînd să bucură cîinii? Cînd mor vitele în sat (adică, cei scăpătaţi să înveselesc la moartea celor mari, aşteptînd la pomană).

Cînd stăpînul casei pleacă, şî Domnul cu el pleacă (adică, în lipsa stăpînului, nimeni dă casă mai îngrijaşte)

Cînd torni piste măsură, apa afară urlă (adică, cînd piste putere însărcinezi, toată însărcinarea o pierzi).

Cînd tot scoţi din sac şî nimic bagi în sac, curînd îi dai dă fund (adică, cînd tot cheltuieşti şî nimic mai adaogi, curînd istoveşti şî îndată sărăceşti).

Cînd tu te duceai, eu atunci veneam (să zice dă către cei bătrîni către cei tineri, arătînd mai buna ştiinţă a lor).

Cînd domnul va şchiopăta, nici un şchiop să va mai îndrepta (adică, cînd domnul să va abate din calea dreptăţii, cînd va călca legile, ceilalţi nu să vor mai îndrepta).

Cînd ciobanul priveghează, oile săr şî joacă (adică, cînd stăpînul priveghează, norodul să-nveseleşte).

Cînd ciobanul doarme, lupul pă oi le adoarme (adică, cînd stăpînul nu priveghează, norodul pătimeşte).

Cînd banul cutează, cuvîntul încetează (adică, banul biruieşte orce cuvînt).

Cîrma vizitiului, frîul să înţelege (adică, stăpînul, cu frîul în mînă să ocîrmuiască). [f. 23v]

Cîrtiţa pă supt pămînt umblă, dar urma ei i să cunoaşte d-asupra, pă pămînt (să zice pentru făţarnici, ce să arată dă zmeriţi, dar dă dăparte să cunosc dă vicleni şî dă cumpliţi).

Cîrnatul, cînd să-ndeasă, începe a crăpa (adică, cel lacom).

Cîte zbor nu să mănîncă (adică, toate nu le putem dobîndi).

Cîte capete, atîtea şî căciuli (adică, cîţi oameni, atîtea şî gînduri, că fieşcare, cu părerea sa).

Cîte pite rele, toate ale norii mele (să zice cînd toate greşalele noastre pă cei mai mici le aruncăm).

Cîte puțin pilind, cel mai frumos ac vei scoate din cel mai urît fier (adică, cîte puțin, puțin învățînd pă oarecine, îl faci dăsăvîrșît învățat).

Cîtă grijă dă păcat, atîta am dă bărbat (să zice pentru muierile ce nu-și iubesc bărbații).

Cîtă pînză ai lucrat, apusul soarelui ți-o arată (adică, cît ai muncit într-o zi).

Cît dă mult să-mpodobești, cu aur șî cu argint, pă cel mai frumos măgar, tot măgar să socotește (să zice pentru cei proști la minte, ce să fălesc în zadar, cînd să împodobesc).

Cît dă frumos șî măreț crinul în grădină crește, dar, cum cade jos, îndată să vestejește (arată ticăloșîia vieții).

Cît dă bună șî frumoasă marea nooă ni s-arată cînd vîntul nu o bate, atîta dă grozavă cînd vîntul o bate (arată grozăvia celor mari cînd oarecine îi supără).

Cîți orbi șî șchiopi la Sfîntul Panteleimon (să zice pentru cei ce priimesc pă orce prost șî sărac).

Cîți văz cu nădragi, toți îm sînt dragi (să zice pentru muierile cele nesățioase șî dăsfrînate).

Cîți copii ca tine duce la groapă cel bătrîn șî-ngroapă! (să zice pentru cei tineri ce așteaptă cînd șî cînd să moară cei bătrîni).

Cîți nebuni, la Sărindar (arată unde trebuie să să trimiță cei nebuni, pentru că, din vechime, pă nebuni, la această biserică îi trimitea dă le citea).

Cîți să spală, toți la masă vor să șază (arată obrăznicia celor lingușîtori).

Cîți săteni în sat, atîtea șî bordeie (adică, cîte obraze, atîtea șî păreri).

Claie piste grămadă (arată bilșiug).

Clopotele cele mici, cînd cele mari urlă, nicicum să mai aud (adică, cînd cei mari grăiesc, cei mici nu să mai ascultă).

Crește puii tăi, că dă ei i să piei /șî crește șarpele în sîn ca mai bine să te muște/ (să zice pentru cei ce supără pă părinții lor șî pă făcătorii lor dă bine).

Crivățul, marea lină, nicicum ne-o arată (adică turburătorul nu ne-aduce liniște).

Crinul, în gunoiu, dă tot să usucă (adică, cei cinstiți între cei proști).

Croiturul ⟨*sic*⟩ bun nici un petic leapădă (adică, cel iconom știe să păstreze).

Crăciunul, sătul, Paştele, fudul (adică, la Crăciun omul să înveseleşte în dăsfătări, iar la Paşte în haine şî podoabe).

Crîngul cu iepurii îl poţi păzi? (să zice pentru cele piste putinţă a să păzi şî mai ales pentru muieri).

L

La anul vă voiu, cîte un băboiu (urează spre scădere) [f. 25r]

La apă cu măsură, la vin fără măsură (să zice pentru cei beţivi).

L-a izbit cu ciocul (adică, l-a necinstit).

[f. 24v] L-ai călcat pă papuc, foc ţi-ai aprins în capul tău (adică, ai dat pricină dă gîlceavă)./

La om viteaz, armă scurtă (adică, cel voinic şî dăstoinic cu puţin izbuteşte).

La orce pasăre, cuibul său, ca un palat (adică, coliba la cel sărac).

La ureche ce să zice, în pădure să aude (adică, cele dă taină nu să pot păzi).

Laudă-te, gură, să nu te spargi (să zice pentru cei ce prea mult să laudă).

La vale lesne aluneci, iar în sus anevoie te urci (adică, spre scădere lesne alunecăm, iar spre dobîndă anevoie mergem).

La vreme dă nevoie, şî cu lături poţi stinge cel mai mare foc (adică, la o lipsă mare, şî ce e mai prost prinde mare loc).

La vreme dă bătrîneţe, mănîncă mere pădureţe (să zice pentru cele nepotrivite).

La gură, ca un miel, iar la inimă, lup întreg (să zice pentru făţarnici, arătînd năravul lor).

La calul cel bun, o lovitură numai, îi este îndăstul (adică, pă cei înţelepţi, cu un cuvînt şî numai, îi faci să înţeleagă).

La casa cui ne are, că mai bine-i pare (adică, la cel ce ne iubeşte, la ai noştri).

La chip frumos, la inimă găunos (să zice pentru cele ce pă dinafară să văd frumoasă, iar pă dinlăuntru sînt puturoase).

Lacuri să fie, broaşte, multe (să zice pentru cele ce să găsesc mai cu anevoie).

La lemne cioplind, cărămidar nu te faci, nici meşter dă lemne, lucrînd la cărămizi (să zice cînd unele vrem să învăţăm şî la altele ne îndeletnicim).

La lipsă dă îngheţată, braga ne răcoreşte (adică, dă nevoie, şî cu cele mai proaste ne putem slujî).
L-a lăsat în spangă (adică, i-a luat tot).
La mihalţi şî cegi gîndeşti, cînd tu cosac nu găseşti (să zice pentru cei ce rîvnesc la lucruri mari, cînd nici cele mai mici nu pot dobîndi).
La măgăriţă bătrînă, frîu poleit (să zice pentru cele bătrîne, cînd prea mult să gătesc la cap).
La moară cin'să duce, să umple dă făină (adică, cine pă la cei proşti merge, să zmreduieşte dă proştia lor).
La putina cu argăseală (să zice pentru cele ce pururea îşi argăsesc obrazul cu dresuri).
La pînză urzită, Domnul ne dă bătătură (adică, la lipsă /şî la orce începere/ Domnul ne ajută).
La plăcinte înainte, la războiu, înapoiu (să zice pentru cei fricoşi, ce fug dă primejdii şî, în urma lor, aleargă să mănînce d-a gata cele mai bune slujbe).
La rea moară ai dăjugat (să zice cînd nu nemerim unde să cuvine).
La rîu n-am ajuns şî poalele ni le-am rîdicat (să zice cînd înaintea vremii ne gătim sau ne ferim dă oarece).
La satul ce să vede, călăuză nu ne trebuie (adică, la cele dă faţă, n-avem trebuinţă dă nici o arătare).
Lasă, lasă, să vedem, strigă cimpoile la nuntă (ne arată că nu trebuie să ne bucurăm dăgrab, dă orce).
Lasă-l în pat, lasă-l pă pat, să cacă în pat (să zice pentru cei obraznici, arătîndu-ne că nu trebuie să le dăm obraz). [f. 25v]
Lasă-te moale, că te bagă-n foale (ne arată că nu trebuie să dăm mult obraz oarecăruia asupră-ne, fără nici o împotrivire).
Lasă-ţi lucrul şî ia mucul (să zice cînd lăsăm cele mai însemnătoare şî dă folos, pentru cele dă nimic).
La strîmptul tău şi la largul mieu (adică la vremea mea, iar nu la a ta, cînd eu pociu şî tu nu).
La tejghea, ca să nu mai stea (să zice pentru cele foarte dăzfrînate şî nesăţioase).
La tine cinste, la mine necinste (adică, cele dă cinste la cei nebuni, la cei înţelepţi aduc necinste).
La tîrg nu să vinde peştele rămas în apă (adică, ceea ce n-ai în mînă).

La fîn, mai mult dăcît la aur pofteşte măgarul (să zice pentru cei proşti, ce cele mai proaste le plac, după firea lor).

La fîntînă bună, mulţi voinici s-adună (adică, la cele bune, cei mai mulţi aleargă).

La baie, într-o baie, şî bun şî rău să spală (să zice pentru cele dă obşte muieri).

La baligă moale, puţină ploaie trebuie (adică, pă cei slabi dă tot, mici întîmplări îi topesc).

Lada la mine şî cheia la tine (să zice pentru cei ce să socotesc că sînt siguri, fără nici o pază; şî pentru cei ce-şi dau puterea lor în mîna altora).

Leacul, mai rău dăcît rana (să zice pentru cei ce, cu ajutorul lor, mai mult vatămă, precum slujba făţarnicului).

Leacul fie sau nu fie, plata babei să nu vie (să zice pentru cei zgîrciţi).

Leul, cu furnicile, nicicum să luptă (să zice pentru cei mari şî tari, ce nicicum bagă în seamă pă cei mici şî nevoiaşi).

Leul, cînd să va scula, atunci voi veţi vedea (adică, cînd să va deştepta stăpînul).

Leul, cît dă mare, dă cucurigu cocoşului numaidăcît să turbură (să zice pentru cei mari şî fricoşi).

Leul nu să luptă cu umbra, nici la întunerec (adică, cel voinic cu cel slab şî nici pîn ascuns).

/Leul, după urme să cunoaşte (adică, cel mare, după urmările lui)./

Leul, şî în lanţ fiind, să uită ca un voinic (să zice pentru cei inimoşi, că nu să supără dă cel mai mare năcaz).

Le cîntă dă zori pînă a nu să cununa (să zice cînd urăm oarece mai naintea vremii).

Lemnul strîmb, focul îl îndreptează (adică, pă cei îndărătnici, cu răul îi înveţi minte).

Lenea, jupînească mare (să zice pentru cei leneşi, cînd nu vor să muncească, socotindu-să dă oameni mari).

Lesne a atîrna tivga dă coadă, dar anevoie a o purta (adică, lesne a să însura, dar anevoie a purta greotatea căsătoriei).

Lesne din gură, anevoie din mînă (adică, lesne făgăduim, dar anevoie împlinim; şî lesne poruncim, dar anevoie să săvîrşaşte).

Limba izbeşte în dintele ce te doare (adică, te dăfaimă unde îţi pasă).

Limba, oase n-are, dar oase sfărîmă (adică, cu cuvîntul, mari lucruri săvîrșîm).

Limba urîtă, mai ascuțită dă orce sabie ascuțită (adică, cu gură rea, ucizi mai rău dăcît cu cuțitul).

Limba păcătosului adăvărul grăiește (adică, cel ce greșaște la vorbă, adăvărul spune, că păcătosul, în adăvăr, nevrînd mărturisește adăvărul). [f. 26r]

Limba boului e mare, dar nu poate grăi (adică, cei mici, șî dă sînt mai învăsați dăcît cei mai mari, șî dă au dreptate, dar nu pot îndrăzni împotriva lor nimic a grăi).

Linie îndreptătoare șî dă săraci jăfuitoare (să zice pentru cei ce, cu îndreptarea lor, năpăstuiesc pă săraci).

Lingușirea să lipește, unde sarea lipsește (adică, unde mintea lipsește).

Lipitoarea, pînă nu cade, nu zice „ajunge" (adică nesățiosul).

Liță, cu frate-său Ghiță (să zice pentru cei ce să potrivesc la năravuri).

Lipsește martie din post? (să zice pentru cei ce nu lipsesc mai niciodată din slujbe sau din alt oarece, precum șî luna lui martie nu lipsește din post).

Lopata, cînd bate în apă, sperie pă pești șî-i scapă (să zice pentru cel ce, cu răul, face un bine).

Lua-voiu samarul șî să va vedea amarul (adică, după ce să ia acoperișul, atunci să vede starea lucrului).

Lucrul greu apasă pă cel ușor (adică, cei mari pururea supără pă cei mai mici).

Lucru muieresc d-o vară, îl pune supt supsioară (arată mica slujbă a muierii, cum șî cel mai mic spor).

Lucru dă noapte, îl vede zioa șî rîde (ne arată că noaptea ne înșală).

Lucru dracului, în casa popii (să zice cînd să urmează oarece netrebnicii unde nu să cuvine).

Lumea piere șî p.... să piaptănă (să zice cînd, în cele mai mari primejdii, muierile stau pă găteli).

Lume-n culme, veac șoldiu (adică, lumea să clatină ca cele pă culme șî veacul stă plecat la o parte, cînd șî cînd să cază).

Lumina, la întunerec, mai mult luminează (adică, cel învățat, între cei proști).

Lumina supt sfeșnic niciodată nu să pune (adică, cei învăsați supt cei proști).
Lumînarea, cînd îi tai mucul, atunci mai mult luminează (adică, cei drepți, după ce mor).
Lungă e limba boului, dar la coadă tot n-ajunge (să zice pentru cei mari, cînd nu pot coprinde cît vor).
Lupii, cu mieii, nicicum să îngăduiesc, nici d-o potrivă între ei gîndesc (adică, cei cumpliți cu cei blînzi și cei mari cu cei mici).
Lupului îi dă cu „uidio“ și el piere dă flămînd (să zice pentru cei ce n-au ce mînca și lumea îi hulesc).
Lupul îmbrăcat cu piele dă oaie (să zice pentru cei fățarnici și vicleni).
Lupul, cînd îmbătrînește, și șoarecii încalecă pă el (adică, cînd scade omul din puterea lui, și cel mai mic îș bate joc dă el).
Lupul la turburări să înveselește (adică, cel cumplit, la vremi dă răzvrătiri).
Lupul nu să satură c-o mică îmbucătură (adică, cei mari, cumpliți și lacomi nu să mulțumesc cu puțin).
Lupul, păstor oilor (adică lucru nepotrivit și piste fire și să zice pentru stăpînul cel cumplit).
Lupul frică n-are dă mii și sute dă oi (adică, cel viteaz la războiu, cum și cel cumplit). [f. 26v]
Lupul, cioban oilor, unde s-a mai pomenit? (adică, asupra celor blînzi, îngrijitori cumpliți).
Lupul din număr mănîncă (adică, cei hrăpitori nu păzesc nici o orînduială).
Lupul, și singur fiind, nu să sperie dă mii și sute dă oi (adică, cei voinici dă nimeni au frică).
Lupul, și dă-mbătrînește, năravul nu și-l părăsește (să zice pentru cei ce, nici la bătrînețe, nici să pocăiesc, nici să părăsesc dă cele rele).
Lupul, și dă-ș schimbă părul, dar năravul nu și-l schimbă (să zice pentru cei răi din fire ce, și dă să pare că să înțele⟨p⟩țesc, însă năravurile din fire nu și le schimbă).
Lude pîntre călărași (să zice cînd, pă lîngă cei trebuincioși slujbași, să mai adaogă și alții dă prisos).
Lăutarul coarde vede, coarde visează (adică fieșcare meșter la meșteșiugul său gîndește).

Lăcomia sparge sacul (adică, cel ce să lăcomeşte mai mult să aibă, pierde şi ceea ce are).
Lăcusta, îndurare dă bucate, nicicum are (adică, cel cumplit).
Lăcusta puţin trăieşte, dar pagubă mare face (adică, cei lacomi şi cumpliţi, în scurtă vreme, mari rele săvîrşăsc).
Lămîia, după ce o storci, coaja o lepezi jos (adică, pă bietul bărbat, după ce muierea îl dăspoaie dă tot, apoi îi dă cu piciorul în cur).
Lă-mă, mamă, şi pă mine (să zice pentru cei leneşi şi nevoiaşi).
Lîngă cuhnia cea bogată, sărăcia gata (adică, cel ce petrece în dăsfătări curînd sărăceşte).

M

Mai aproape cămaşa dăcît anteriul (adică, mai mult n-e milă dă noi, dăcît dă ceilalţi).
Mai aproape dinţii dăcît părinţii (adică, mai mult n-e milă dă noi, dăcît şi dă însuşi ai noştri părinţi).
M-ai umplut dă brînză (să zice pentru cei ce nu grăiesc cuvinte potrivite, cum şi pentru cei ce nu dau cît să cuvine).
Mai cald soarele cînd răsare, dăcît cînd apune (adică, omul la tinereţe, dăcît la bătrîneţe).
Mai lesne a răni, dăcît a tămădui (adică, a face rău, dăcît bine).
Mai lesne vei face un puţ în mare, dăcît o găurice în punga zgîrcitului (adică, cu anevoie a scoate ceva din punga celui zgîrcit).
Mai lesne să cîştigă mia dăcît suta (adică, cu mult, mult cîştigăm şi cu puţin, puţin).
Mai lesne să cred ochii dăcît urechile (adică, ceea ce vezi, dăcît ceea ce auzi).
Mai lesne să ciopleşte pomul dăcît omul (adică, mai lesne împodobim un lemn cu cioplitul, dăcît învăţăm un om).
Mai multe conciuri dăcît căciuli (adică, mai multe muieri dăcît bărbaţi).
Mai multe piei dă miei dăcît dă oi, la măcelari (adică, mai mulţi tineri mor dăcît bătrîni).
Mai multe băşîni, dăcît la tabaci meşini (adică, mai multe făgăduieli dăcît săvîrşiri). [f. 28r; f. 27r — albă]

Mai multă pîine mănînci cu miere dăcît cu oțet (adică, cu vorbe dulci, dăcît cu aspre).

Mai mulți ghimpi în viață dăcît flori pă cîmp (adică necazuri).

Mai mulți mărăcini dăcît trandafiri (adică, mai mulți răi dăcît buni).

Mai mulți năzdrăvani la războiu dăcît muieri l-adunări (arată mulțimea ghicitorilor ce ghicesc ale războaielor).

Mai dulce oțetul fără plată dăcît mierea cu plată (să zice pentru cei ce n-au cu ce cumpăra, cum și pentru cei zgîrciți).

Mamă, văzuiu izmene pă gard și peșin purceseiu grea (să zice pentru cele dăsfrînate).

Marea cu sarea (să zice cînd făgăduiește oarecine și ceea ce n-are). [f. 27v]

Mare apă, mari valuri (adică, cu cît omul mai mare, cu atît și necazuri mai mari are).

Mare e noaptea, bun e Domnul (să zice spre mîngîierea celor däznădăjduiți).

Mari dureri dă facere pă munte apucă și greu gemea că nu putea să nască; dodată și născu și, cînd născu, ieși din el un șoarice, și acela orb (să zice pentru cei ce mult să socotesc să facă oarece și, cînd săvîrșăsc, fac nimic).

Mergeți și măcinați și la oiem ⟨*sic*; uium⟩ să nu gîndiți (să zice pentru cei cumpliți). [f. 27v]

Mergi la nuntă și zi „și la anul" (să zice la vorbe împotriva bunei orînduieli).

Mese-ntinse, pahare pline (să zice pentru dăsfătările risipitorilor).

Mestecată bucată cere și așteaptă (să zice pentru cei ce vor toate d-a gata, fără nici o osteneală).

Meșterul cel bun, cu* cel mai sănătos lemn caută să să slujască (adică, cu cei mai dăstoinici trebuie să ne slujîm).

Mielul pă lup (să zice pentru cele împotriva firii).

Mielul blînd suge la dooă oi (adică, cei buni să iubesc și să ajută dă toți).

Mii și sute dă-ntîmplări, dă la mînă pînă la gură (arată schimbările vremii cele grabnice la orce întîmplare).

---

* *lemnul*

Mii şî sute dă voinici nu pot dăzbrăca pă cel gol şî dăspuiat (adică, dă la cel ce n-are, n-ai ce lua).

Mic dă trup, dar tare dă vînă (să zice pentru cei scurţi, dar voinici).

Micşuneaoa, cît dă frumoasă, dar pînă-n vară nu ţine (arată grabnica trecere a frumuseţei).

Mic şî mare, într-un cazan fierbem (adică, toţi cu necazuri).

Milă mi-e dă tine, dar dă mine mi să rupe inima (arată mărimea dragostii către înşine şî că mai mult îngrijim dă noi dăcît dă altul).

Milă dă mumă vitregă (adică, dragoste proastă).

Milă dă silă, dor dă nevoie (arată dragostea ce avem către oarecine, fără voia noastră).

Mincea cînd s-aruncă, nici cînd cade greşaşte, nici cînd sare (adică, cel ce dă nevoie urmează oarece).

Minciună lată ţi-aduce rea plată (adică, minciuna rău te vatămă).

„Mi să pare" cu minciuna, veri premari (adică, d-o potrivă sînt la crezămînt).

Moara, cînd stă, atunci să sfărîmă (adică, treaba cînd stă din lucrare şî sănătatea, cînd stă omul din mişcare).

Moara nu macină pînă nu o ungi la fus (adică, fără interes, nimeni îţi ajută). [f. 28v]

Moartea voastră, viaţa noastră (să zice pentru cei scăpătaţi, ce aşteaptă să moştenească; cum şî pentru călugări, ce aşteaptă dă la morţi să dobîndească).

Mortul dă la groapa nu să mai întoarce (arată cele piste putinţă).

Muierea, cuculeţ dă noapte, iar bărbatul, cocoş dă noapte (adică, ceea ce muierea cîntă noaptea bărbatului, aceea el urmează, iar bărbatul o dăşteaptă).

Muierea, cu nooă suflete (adică, dă multe primejdii scapă la faceri dă copii).

Muierea mi-e urîtă, dar zestrea ei mi-e dragă (să zice pentru cei ce privesc numai la interes).

Muierea, pisica casei (adică, păzeşte casa dă risipitori).

Muierea dă la cap răceşte (arată slăbiciunea muierii la minte).

Mult a trecut, puţin a rămas (să zice spre mîngîierea celor ce pătimesc dă vreun necaz).

Multe grăieşte popa, dar, fără plată, gura nu ş-o dăşchide (adică, fără dare dă bani, nimeni nu-ţi ajută).

Mult tocat, puţin mîncat (să zice pentru cei ce mult muncesc, dar puţin li să plăteşte).

Mulţi aleargă la nuntă, dar numai ginerele să foloseşte* (să zice cînd mulţi rîvnesc la oarece, dar numai unul dobîndeşte).

Mulţi mănîncă şî cacă draci (să zice pentru cei zmeriţi, dar la inimă cumpliţi).

Mulţi sînt chemaţi, dar puţini aleşi (adică, puţini cei vrednici).

Muma cea bună nu întreabă pă copii dă le este foame (adică, stăpînul cel bun, pă supuşii săi).

Munca muncitorului, pă mîna risipitorului (să zice pentru cei ce risipesc averea ce dă la părinţi găsesc).

Musca, cînd îş vîră tot capul în miere, acolo şî-l lasă (adică, cel lacom, dă lăcomie piere).

Musca sătulă nu prea muşcă tare (adică, cei bogaţi nu prea jăfuiesc).

Musca, şî dă nu muşcă tare, tot ţi-aduce supărare (să zice pentru cei mici, însemnînd că şî ei pot face cît dă mică supărare).

Măgarul, cînd boleşte, atunci numai nu-ţi munceşte (adică robul).

Măgarul, din cerb, lesne să cunoaşte, din săriturile piste munţi (adică, cei proşti, din cei învăsaţi, din isprăvile lor).

Măgar fără samar, nicicum să poate (adică, cei mici, fără împileală).

Mănîncă dă la tine şî slujaşte la mine (să zice pentru cei ce slujăsc fără plată).

Mănîncă şî nu să şterge (să zice pentru cei ce nu-şi ascund greşalele lor).

Mărăcinele şî rodul lui ca el (adică, din rău, rău şî din prost, prost).

Mătura cea nouă în cuiu să atîrnă (adică, orce lucru nou să cinsteşte mai mult).

Mătura cea nouă mai bine mătură (adică, sluga cea nouă mai bine slujaşte).

---

* *dobîndeşte*

Măcelar fără cuțit nu să zice măcelar (adică, cumplit fără cruzime nu să poate). [f. 29r]

Măduvă dă miel (adică, cea mai bună dămîncare și cel mai bun lucru).

Mîna dilicată la sapă nu rabdă (adică, muierile nu să pun la sapă, cum și cei mari nu pot munci la lucruri proaste).

Mîna-ș tinde ca un sărac, ochiul ș-aruncă la furtișag (să zice pentru cei ce fură, cerșînd, și pentru cei zmeriți fățarnici). [f. 30r]

Mînzul, cînd îi lipsește muma, începe a striga (adică, norodul cîrtește, cînd stăpînul îi lipsește).

Mlădița viței, dă nu va fi în viță, rod nicicum aduce (adică, cei ce nu ascultă dă stăpîn).

N

N-are ochi dă cumătru (adică, nu-ș iubește rudele).

N-a stricat Domnul dooă case (să zice cînd, într-o căsătorie, amîndoi casnicii sînt răi).

Nada numai la plug e bună (adică mai bine din nou, dăcît tot să înnădim și să cîrpim).

Nașul botează, nașul cutează (să zice cînd o rudă îndrăznește la altă rudă).

Ne-a oat găina în căciulă (să zice cînd ne vine bine piste bine).

Nevăstuica mică, dar rău te pișcă (adică, muierea slabă, dar rău te pișcă. Cum, și cel mic rău poate te supăra).

Negustoria lui Nastratin Hogea, ce cumpăra cîte dooă ooă d-o para și vindea cîte nooă (să zice pentru cei ce vînd mai ieftin dăcît cum cumpără, adică, în pagubă).

Negustori dă piei dă cloșcă (adică, proști și nevoiași negustori).

Ne lasă cu izmenele dăzlegate (adică, nu șăd pînă la sfîrșît ca să săvîrșască oarece).

Nemulțămitorului i să ia darul (ne arată că dă la cel ce să arată cu nemulțumire, trebuie să-i luăm înapoiu ceea ce i-am dat).

Nenorocirea, mehenghiul prieteșiugului (adică, la nenorociri să cunoaște prietenul).

Netegea pă iepîngea (adică, cu peşin; şî să zice cînd slujbele să vînd dă faţă pă bani).
Nebunii iau cetăţile şî înţelepţii le stăpînesc (adică, nebunii intră-n foc la războiu şî înţelepţii adun d-a gata).
Nebunul inima-n gură ş-o are, iar înţeleptul limba în inimă ş-o păstrează (adică, numai înţeleptul îş păzeşte taina).
Nebunul, cu steagul în mînă (adică, la toţi ş-arată nebunia).
Nebunul ţine lingura şî înţeleptul mănîncă (adică, nebunul ţine războiul şî înţeleptul stăpîneşte ce nebunul dobîndeşte).
Nebună pînă-n cur (adică, dă tot nebună).
Nicovanul mult rabdă pînă este nicovan; după ce ajunge ciocan, bate fără milă (adică, cei mici, pînă sînt mici, mult suferă dă la cei mari, iar după ce ajung şî ei mari, îşi răzbunează fără milă).
Nicovanul frică n-are dă ciocan (adică, cel tare şî semeţ dă cel slab şî fricos).
Nimic ai dat şî mai nimic ai luat (să zice pentru cei ce cumpără lucruri proaste cu preţ mic).
Nici am boi, nici am vaci, dăcît zestrea dintre craci (să zice pentru fetele cele sărace ce n-au nici o zestre).
Nici iapa lui, nici drumul lui (să zice pentru cei ce nu l-e milă dă strein dobitoc — dă strein lucru).
Nici eu popă, dar nici el cu roche (să zice pentru cei ce vor să-şi răzbuneze).
Nici oaia cu doi miei, nici lupul flămînd (să zice pentru cei lacomi, ce vor să să împărtăşeze dă la cei mai mici, dă la cei mai săraci). [f. 30v]
Nici o apă mai rea dăcît ceea ce doarme (adică, nimic alt mai rău dăcît omul tăcut).
Nici o mărgea ne-nşîrată, nici o fată nemăritată (să zice spre mîngîierea fetelor ce întîrziază a să mărita, arătînd că nu trebuie să să dăznădăjduiască).
Nici o nuntă fără vorbă, nici o moarte fără bănuială (adică, la orce lucru să găseşte oarece pricină).
Nici o poamă, fără coadă (adică, nici unul, fără cusur).
Nici o tovărăşîie între albină şî între trîntor, că unul munceşte şî altul mănîncă d-a gata (adică, între muncitor şî între leneş).

Nici un prooroc priimit în țara lui (adică nici un patriot bun, nici un învățat, nici un om bun).
Nici un trandafir să nu-ș arate numai îndată coceanul (adică, nici o frumusețe să nu să treacă numai îndată).
Nici un trandafir, fără ghimpi (adică, nici o plăcere — nici o frumusețe, fără cea mai mică supărare).
Nici usturoiu a mîncat, nici gura îi pute (să zice pentru cei ce n-au nici o rușine dă faptele lor cele netrebnice).
Nici în car, nici în căruță, nici în teleguță (să zice pentru cei ce nu să mulțumesc nici într-un chip).
Nici curcă, nici curcan (să zice pentru cei ce nu să port nici într-un chip).
Nici cît negru supt unghie (adică, foarte puțin).
Nici mama, tatii, n-a dat dă pomană (adică, fără interes, nimeni nu ne slujaşte).
Nici miere am mîncat, nici inima mă doare (să zice pentru cei nevinovați, cum şî pentru cei ce nu le pasă dă nimic).
Nici mărăcinele struguri scoate, nici scaietele zmochine (adică, cei răi şî cumpliți bunătăți nu fac).
Nici nora fată, nici soacra mumă (arată neunirea nurorii cu soacra, adică, cele nepotrivite din fire).
Nici peşte bătrîn, nici muiere bătrînă (să zice spre mîngîierea celor bătrîne, arătînd că muierile nu îmbătrînesc).
Nici ploaia îl udă, nici soarele îl arde (să zice pentru cei ce nu să supără dă nimic).
Nici salcia pom, nici mojîcul om (să zice pentru cei proşti).
Nici sare cu pîine gustă (să zice pentru cei foarte scumpi şî zgîrciți).
Nici ginere fecior, nici nora fată (să zice la lucruri nepotrivite).
Nici cerul, cerc dă butie, nici mojîcul om dă frunte (să zice pentru cei proşti).
Nici bărbatul în argea, nici muierea la războiu (adică, fieșcare la ceea ce, din fire, i să cuvine).
Nici din gură băşînă, nici din cur vorbă bună (adică, nici dă la cel prost poți auzi vorbă bună, nici dă la cel cinstit, vorbă proastă).
Nici din coş grăunțe, nici din postavă făină (să zice pentru cei foarte scumpi, ce nu vor să dea nimic).
Noapte cu soare nu s-a pomenit (să zice pentru cele piste fire împotrivă).

Noi încă nu l-am văzut şî numele i l-am pus (să zice cînd, pînă a nu dobîndi oarece, îngrijîm dă aceea; adică, grijă în zadar). [f. 32r]

Noi n-avem ce mînca şî cîinii să plimbă cu colaci în coadă (să zice cînd norodul n-are ce mînca şî boierii să răsfață în dăsfătări).

Nooă şî frumoasă şî unde să tę puiu? (să zice în bătaie dă joc).

Norocul cînd va cu tine, tragi corabia la tine (adică, cînd ai noroc, toate îți vin cu înlesnire).

Nu e în toate zilele Paşte (adică nu ne vine ⟨bine⟩le totdeauna).

Norui, pînă nu să-ngroaşă, furtună nu ne-aduce (adică răul, pînă nu să măreşte, supărare nu ne-aduce şî cel cumplit, pînă nu să-nvierşunează, nu ne vatămă).

Nu e ocaoa, cît e daraoa (adică, un lucru dă nimic, la care mai mare cheltuiala, dăcît folosul). [f. 31v]*

Nu e varză, să să roază (să zice pentru cele ce nu pătimesc nici o stricăciune).

Nu e căpuşă (adică, nu e famen).

Nu e nebun cel ce mănîncă nooă pite late, ci cel ce i le dă (adică, cel prea slobod la mînă). [f. 31v]

Nu e botezat cu toată apa (să zice cînd la botez nu l-a muiat cu totul în apă, însemnînd că-i lipseşte din minți, adică nu e cu mințile întregi).

Nu e dă cine să găteşte, ci dă cine să nemereşte (să zice cînd pentru unii ne silim şî alții le găsesc d-a gata).

Nu crede ceea ce vezi, bărbate, ci ceea ce-ți spuiu eu, frate (să zice pentru bărbații cei fermecați).

Nu-i plăteşte pielea o ceapă (să zice pentru cei dă tot nevoiaşi).

Nu-l lăsa să moară, ca să te omoare (să zice pentru cei ce să arată vrăjmaşi cumpliți către făcătorii lor dă bine).

Numai o rîndurea nu ne-aduce primăvară (adică, numai cu o faptă bună, nu te-arăți om mare).

Numai un cîine scurt dă coadă? (adică, mulți şî multe lucruri să aseamănă una cu alta).

---

* [f 31] 2: Nu tăia pomul dă la rădăcină ca să cază şî să-i culegi rodul, ci mai bine urcă-te în el, ca să culegi şî la anul (adică, nu dăspuia norodul, ca să aibi ce lua ş-altă dată).

Numai c-o lovitură copaciul nu cade (adică, la cele mari, mari nevoințe ne trebuie).

Numai c-o floare, ghirlandă nu să face (adică, cu puțin nu ne putem împodobi).

Numai cel ce dumică știe cum și ce dumică, iar cel ce mănîncă n-are știință cît dă mică (adică, cel ce muncește, acela știe cum să cîștigă, iar cel ce mănîncă d-a gata n-are nici o știință).

Numai cioc și gheare are (să zice pentru cei răi și cumpliți).

Nunta fără lăutari, ca pișatul fără bășîni (să zice pentru cele ce nu să urmează pă dăplin, după orînduielile lor).

Nu fură, nu jăfuiește, numai giulește (adică ia cam dă față, fără nici o sfială).

Nu ceea ce intră în gură spurcă pă om, ci ceea ce iese din gură (adică, nu mîncarea, ci vorba cea vicleană, dă fățarnic).

Nu-ți vezi bîrna din ochiul tău, ci vezi gunoiul din ochiul mieu? (să zice pentru cei ce ale altora greșăli mai mici le cercetează și le judecă, iar ale lor cele mai mari, nici că le văd).

Nu știe una, dooă (să zice pentru cei ce nu vor să știe dă nimeni).

Nu cel ce bagă lemne în coptor, ci cel ce le aprinde să-nțelege că dă foc (adică, cel ce dă pricină dă un rău, acela să-nțelege că-l face).

Nu știe unde mă strînge cizma (adică, ceea ce mă supără).

Nu știe nici la deal, nici la vale (să zice pentru cei îndărătnici. [f. 32v]

Năravul din fire n-are lăcuire (adică, cel din fire rău nărăvit nu să mai înțelepțește).

Nădușala scoate boala (adică, munca cu nădușală dăpărtează sărăcia).

P

Paraoa, ochiul dracului (adică, banul te înșală).

Para, după ce să coace, trebuie să cază (adică, cele ce ajung la sfîrșitul lor).

Parul să înfinge ⟨*sic*⟩ cu căpătîiul în pămînt (adică, partea cea mai tare să pune temelie).

Pară moale dă supt poale (adică, cea mai bună dămîcare).

Par ⟨*sic;* pahar⟩ fără fund la masă nu să pune (să zice pentru cele nepotrivite cu trebuința lor).

Pasărea în colivie nu să bucură, şî dă e vie (adică, robul în robie).

Pasăre fără ăripi nicicum poate zbura (adică, fără razim nu poţi înainta, cum şî cei mari, fără putere, nu să pot slujî).

Pata, piste putinţă a să şterge dă tot (adică, numele cel rău ce dobîndeşte oarecine după ale sale netrebnicii, piste putinţă a să pierde).

Patimile la om, cele mai bune învăţături (adică, omul să învaţă din cele ce pătimeşte). [f. 33^{r}]

Patru piei după un bou (să zice pentru cei cumpliţi şî nesăţioşi, ce reu apasă pă norod, vrînd să le ia tot ce au).

Pietrele cele scumpe, prin ocne şî pustietăţi să găsesc (adică, orce lucru rar, cum frumuseţe, învăţătură ş.c.l., cam pă la cei proşti şî săraci). [f. 33^{r}]

Pentru ochi iasac nu este (adică, vederea — slobodă).

Pentru umbra măgarului (adică, pentru lucruri dă nimic; ca cei ce să certa cine să şasă ⟨*sic;* şază⟩ la umbra măgarului să să adăposteze, stăpînul măgarului sau cel ce l-a luat cu chirie). [f. 33^{r}]

Pentru una mumă şî pentru alta ciumă (să zice pentru cei ce nu iubesc dăopotrivă pă copiii lor, cum şî pentru stăpînul ce nu iubeşte dăopotrivă pă supuşii săi).

Pentru un cîine, lesne găseşti o bîtă, iar pentru un lup îţi trebuie cîini mai mulţi (adică, pentru cei răi îţi trebuie ciomege mai multe).

Pentru lăcomia ta şî pe uscat vei să tragi corabia ta (să zice pentru cei lacomi şî nesăţioşi la avere, ce împotriva firii să silesc şî la cele piste putinţă, ca mai mult să dobîndească).

Pentru stăpîn, şî pă cîine mîngîi (adică, pentru cei mari, mîngîiem şî slugile lor).

Peştele cel mare înghite pă cel mic (adică, cei mari pă cei mici îi mănîncă dă vii).

Peştele dă la cap să-mpute (adică, năpăstuirile şî jafurile unui norod dă la cei mai mari încep).

Piatra, cînd să rostogoleşte, multe alte pietre trage după

ea (adică, cel mare, cînd greşaşte, pă mulţi îi bagă în păcate).

Piatra cea mai mică sparge valul cît dă mare, cînd în ea izbeşte (adică, şî cel mai mic îş face răsplătirea sa, cînd cel mai mare îl supără).

Piatra ce n-au socotit-o ziditorii, aceea s-a pus în capul unghiului (adică, pă cel ce nu-l bagă nimeni în seamă, acela ajunge mai mare şî mai dăstoinic).

Piatra ce să rostogoleşte nimic dobîndeşte (să zice pentru cei ce umblă rătăcindu-să).

Piatra dă ascuţit însuş ea nicicum taie, iar cuţītul tăios îl face (să zice pentru cei ce pă alţii învaţă, iar ei nu să învaţă).

Piatră cu piatră, fără var, nu ne face zidul bun (adică, iute cu iute, fără înduplecare, nu să pot învoĭ).

Piatră moale anevoie găseşti (adică, cumplit cu îndurare). [f. 34r]

Piele şî să-ntinde (să zice pentru pravilă, însemnînd că e ca o piele, ce ordincotro o vei trage, ea într-acolo să-ntinde).

Pierde un bou pentru un ou (să zice pentru cei ce cheltuiesc mult pentru un mic folos, adică, mai mult cheltuiesc dăcît dobîndesc).

Peştele cu apă nu să prăjaşte (adică, bucate bune, fără cheltuială, nu să face; şî celelalte).

Pică, pară, să te mănînc (să zice pentru cei leneşi şî nevoiaşi, ce aşteaptă d-a gata să mănînce).

Picătura, cu pic, pic, şî piatra o mănîncă (adică, cu silinţă cît dă mică, mari isprăvi săvîrşăşti).

Picătură lîngă picătură, baltă mare ne adună (adică, cîte puţin strîngînd, mult dobîndim).

Pilda floare rodeşte (adică, rod bun ne scoate, folos mare ne aduce).

Pintenii, la cocoşi, iar nu la claponi privesc (adică, cei tineri, iar nu cei bătrîni, să să bată pentru muieri).

Pisemne că te mănîncă spinarea (să zice pentru cei ce dau pricină ca să-i bată la spinare).

Pisica, unde n-ajunge, zice că-i pute (să zice pentru făţarnici, ce să fac că nu vor să facă rău, cînd nu pot face nici un rău).

Pisica împiedecată nu prinde şoareci (adică, săvîrşîtorul trebuie să fie slobod).

Pisica, cînd moare, şoarecii pîn prejur joacă (adică, cînd cel mare cade, toţi cei mici îşi bat joc dă el).

Pisica, cît dă blîndă, pă dinainte te linge, pă dinapoiu te sfîșîie (arată năravul celui fățarnic).

Pisica, lingînd la pilă, limba ei ș-a mîncat-o (să zice pentru cei lacomi ce, vrînd mai mult să dobîndească, pierd şî ceea ce au).

Pisica bătrînă, fireşte, la tineri şoareci rîvneşte (să zice spre mîngîierea celor bătrîni, însemnînd că la lucruri fragite ⟨*sic*⟩ poftesc, adică la fete).

Pisica opărîtă fuge şî dă apă rece (adică, pătimaşul să fereşte şî dă ceea ce nu-l vatămă).

Pisica blîndă zgîrie rău (să zice pentru cei zmeriți şî fățarnici, ce dă față te mîngîie şî prin ascuns te zgîrie).

Picior tînăr, la cur bătrîn (să zice pentru cei ce să împreună, să călătoresc nepotriviți la vîrstă; şî pentru cei ce să căsătoresc la bătrînețe cu fete tinere).

Poama cea mai coaptă, pînă ce cu mîna nu o vei lua, în gură-ți nu va cădea (adică, fără muncă, lucru bun nu dobîndim).

Poama cea mai bună o mănîncă porcii (să zice cînd cele mai bune cad pă mîinile celor mai cumpliți).

Poama bună nu să caută după față, ci dă pă dulceață (să zice pentru cei urîți la față şî buni la fire).

Poale lungi şî minte scurtă (să zice pentru cei ce să fălesc în haine largi şî lungi şî minte puțină au şî, mai ales, pentru muieri). [f. 34v]

P-o ureche i-a intrat şî pă alta i-a işit (să zice pentru cei ce nu vor să asculte nimic şî pentru cei ce uită numaidăcît ceea ce le⟨-ai⟩ zis).

Pomii cu mult rod rămurile lor şi le pierd (adică, părinții cu mulți copii averea lor ş-o cheltuiesc şî cei ce prea mult muncesc îşi pierd sănătatea).

Pomul neroditor să taie şî în foc s-aruncă (cei ce nimic folosesc şî nici un rod fac, ca cei necăsătoriți).

Pomul pădureț pădurețe poame scoate (adică, dă la cei proşti, proastă slujbă să aşteaptă).

Pomul bun cel mai bun rod ne dă, iar cel prost nici pentru el este bun (să zice pentru cei dăstoinici şî pentru cei ticăloşi).

Pomul din rodul lui să cunoaşte dă e bun sau dă e rău (adică omul, din slujbă să cunoaşte, dă e vrednic sau mişăl şî ticălos).

Popa cu opinci nu să crede (adică, vorba celui prost nu să bagă în seamă).

Popa, pentru o babă surdă, nu toacă dă dooă ori (adică, pentru cei neînțelegători nu să dau dooă porunci).

Porc la porc cel mai curat să pare; şî măgar, la măgar, cel cu glas mai frumos (adică, prost cu prost, unul altuia place).

Posteşte robul lui Dumnezău, că n-are ce mînca (să zice pentru cei ce, dă nevoie, nu pot face nici un rău).

Potca spăimîntează, dar nu înfricoşează (adică, cei proşti şî pociți).

Potcoave dă la cai morți (să zice pentru cei ce aşteaptă să moştenească pă cei ce n-au nimic şî pentru cei ce caută să să folosească dă la lucruri dă nimic).

Pui dă lup, nicicum să pune cu mieii împreună să crească la păşune (ne învață să nu amestecăm pă cei cumpliți cu cei blînzi).

P-o funie doi inşi nicicum pot juca (adică, doi stăpîni pă un lucru).

Puica dă la vecin ni să pare gîscă mare (adică lucru strein mai bun ni să pare).

Pune lumina supt obroc (adică, ascunde adăvărul şî pune pă cei învăsați supt cei proşti).

Pune-te masă, scoală-te masă (să zice pentru cei ce-şi risipesc averea în dăsfătări).

Pune paie lîngă foc şî să nu să aprinză (adică, piste putință tinerii cu tinerele să nu să zgîndere, cînd unul lîngă altul să prind dă aproape).

Pune floarea trandafirului cu băşîna-porcului* (să zice cînd potrivim pă cele frumoase cu cele urîte).

Punga la gură i-a făcut păiegini (să zice pentru cei scumpi şî zgîrciți, ce niciodată îşi dăzleagă punga).

Pungă turcească şî sermaia nemțească (să zice pentru cei ce fac gătiri dă lucruri mari şî ei n-au nimic; şî pentru cei ce iau slujbe cu numiri mari şî slujba seacă).

Pupăza în gunoiu îş face cuibul său (să zice pentru cei murdari).

Pupă-l în bot şî-i ia tot (să zice pentru cei <ce> cu mîngîierea te dăspoaie).

---

* *băşîna-porcului, o floare proastă şî puturoasă*

Pupă-me ⟨*sic*⟩ leleo-n spate, numai mai dă dăparte, ca să n-aib dă tine parte (să zice pentru cei ce nu vrem să-i vedem dă aproape).

Puricele, cît dă mic, dar sare ca căprioara (adică, voinicia nu stă în mărimea trupului). [f. 35^{r}]

Puricele te pişcă, rău mare nu-ţi face, dar îl prinzi şî-l ucizi (ne învaţă ca răul să-l dăpărtăm pînă a nu să mări).

Puricii fac gonitoare, iar păduchii vînătoare (adică vrăjmaşii ne gonesc, iar duşmanii să lipesc dă noi).

Puţin aluat, toată frămîntătura, îndată o dospeşte (adică, cuvîntul, cît dă mic, mare ispravă ne arată).

Puşca, pînă nu să vlăguieşte, slujbă bună nu ne săvîrşeşte (adică, orce, pînă nu să dădă — nu să dăprinde cu oarece, bine nu ne slujaşte).

Pă apă în jos (adică, n-a işit la bun sfîrşît şî, cum am zice, s-a dus pă apă).

Pă arap, cît dă mult îl vei spăla, tot negru va rămînea (să zice pentru cele ce nu să pot schimba după firea lor).

Pă arici, lin, nicicum îl poţi face tocma ca un peşte (adică, pă cel cumplit, blînd şî pă cel zgîrcit, giumert şî să zice pentru cele piste putinţă).

Pă uliţă chir, chiriţă* şî la masă nici chisăliţă (să zice pentru cei ce în lume mult să fălesc şî în casă n-au ce mînca; şî pentru cei ce în lume mult ne cinstesc, dar vreun ajutor dă la ei, cît dă mic, nicicum vedem).

Păunul, pene frumoase, dar picere urîte (să zice pentru cei frumoşi la vedere, dar cu urmări urîte).

Pă unde a sărit capra, mai presus va sări iada (să zice pentru cei din urmă, ce cu mult întrec pă părinţii lor la răutăţi).

Pă unde calcă leul să cunoaşte urma lui (adică pă unde trec cei mari).

Pă unde, mamă, mă scarpini, şî pă unde pă mine mă mănîncă? (să zice cînd nu ne mîngîie la patima ce suferim şî cînd, dă unele pătimim, şî dă altele ne cercetează).

Pă unde ne iese cuvîntul, p-acolo o să ne iasă şî sufletul (ne învaţă să nu scoatem vorbe rele din gură, că, pă unde iese vorba, p-acolo va işi şî sufletul; şî că să ne mărturisim greşalele, arătînd adăvărul).

---

* *adică domnul mieu (stăpînul mieu), din cuvîntul grecesc* κύριος.

Pă unde tăiam lemne, acum adunăm surcele (să zice pentru cei ce scapătă dintr-o mare stare).
Pă vultur înveți să zboare? (să zice cînd vrem să învățăm pă cei mai învăsați <*sic*> dăcît noi și cînd vrem să dăm povață celui mai înțelept dăcît noi).
Pă cale strîmbă, în veci te încurci (adică, cu strîmbătatea, pururea greșăști).
Pă calul cel mai iute și mai tare-n gură, nimic alt îl supune dăcît frîul și zăbale tare-n gură (ne arată cum să pot supune cei răi și cumpliți).
Păcatul, cît mînzatul, ce să vede dă tot satul (arată mărimea greșălilor ce piste putință a nu să vedea).
Pă cît ne ține ciurul apă (adică, atît să ne întindem, pă cît ne iartă puterea).
Pă lup îl jupuia și el să tînguia că oile să dăpărta (adică, cel cumplit și rău nărăvit nu-i pasă dă pedepsile ce-i fac pentru relele ce-a urmat, cît îi pare rău că nu le mai poate urma).
Pă lup, cu căprioara, cine poate-mpreuna? (adică, pă cel cumplit cu cel blînd; să zice pentru cele nepotrivite din fire).
Pă lup îl belea și el întreba unde este oaia? (să zice pentru cei dă tot cumpliți, ce și la ceasul morții la răutăți gîndesc). [f. 35v]
Pă lîngă cele uscate ard și cele verzi (adică pă lîngă cei nebuni pătimesc și cei buni).
Pă măgar cînd îl poftește la nuntă și-l cinstește, or lemne trebuiește sau apă lipsește (adică, pă cei mici cînd îi poftesc la adunări — ca să slujască, iar nu ca să să înveselească).
Pămîntul, cînd să usucă, ploaie cere să-l adape (să zice pentru cele noă dă lipsă, cînd le căutăm).
Pămîntul, cît dă bun, fără lucrător, sălbatic rămîne (adică, cei ce n-au cine să-i învețe, cine să-i dăștepte).
Pămînt fără viermi nicăiri găsești (adică, om fără nărăvuri).
Păpușa cu cap sec (adică, cel prost, fără minte).
Părinții mănîncă mere acre și copiilor li să stripezesc dinții (adică, cei mari greșăsc și cei mici pătimesc).
Păr lung și minte scurtă (să zice pentru cei ce să fălesc în barbele lor cele mari, cum și pentru muierile cele cu păr lung).

Pă supt piele i-a intrat (adică i-a aflat toate tainele).

Păstorul cel bun, cel ce priveghează şî zioa şî noaptea (adică stăpînul cel bun).

Păstorul cel bun, cel ce tunde şî nu beleşte (adică, stăpînul cel bun, cel ce ia fără a dăspuia).

Păstrăvi şî mihalţi la orce tîrg nu găseşti (să zice pentru cele rari).

Pătimaşul, mai bun dohtor (adică, cel ce pătimeşte mai bine cunoaşte).

Pă tot anul şî găvanul (să zice pentru cele ce nasc pă tot anul).

Pă cei mai buni cai îi mănîncă hamul (adică, pă cei mai buni oameni necazurile îi topesc, că cel nebun nicicum simte).

Pă cele zburătoare, cu laţul le prinde (adică, muierile cu măglisiri să înşală).

Pă cel mai bun om, Domnul să ni-l îndrepteze (adică, să ni-l aducă sau să ni-l tămăduiască; şî să zice cînd nici unul zdravăn).

Pă cel ce nu-l laşi să moară, acela te omoară (să zice pentru cei ce supără pă însuşi făcătorii lor dă bine).

Pă deasupra, ca fuiorul popii (adică, piste orînduială, mai mult dăcît să cuvine).

Pă dinapoiu bun dă popă să crede, pă dinainte măgar să vede (să zice pentru cei ce ne înşală la vedere).

Pă dinafara orii mulţi dascăli să găsesc (adică, cei pă dinafară lesne judecă pă cei în slujbă sau pă cei ce scriu oarece, iar cînd vor intra şî ei în slujbă sau vor scri oarece, atunci să va cunoaşte dăstoinicia lor).

Pă dinafară miel să vede, pă dinlăuntru lup întreg (adică, cei zmeriţi şî cumpliţi, cum sînt cei făţarnici).

Pă dinafară frumoasă şî-nlăuntru găunoaşă ⟨*sic*⟩ (să zice pentru cei ce la vedere s-arată dă ispravă, iar pă dinlăuntru, scîrnavi şî cumpliţi, ca făţarnicii).

Păduchele, cînd să satură, iese în frunte şî s-arată (să zice pentru cei leşinaţi ce, după ce să satură din jafuri, atunci să arată în lume).

Păduchele leşinat în frunte s-⟨a⟩ aşăzat (arată pă cei săraci şî mîndri).

Pădurea are urechi şî cîmpul nu puţini ochi (adică, cele ce să vorbesc prin ascuns dă toţi să aud, cum şî cele ce să urmează prin ascuns dă toţi să văd). [f. 36^{r}]

Pădure fără uscături nicicum să poate găsi (adică, om fără cusururi şî lume fără nebuni).

Pă dracul înveţi să-noate? (să zice cînd dăm povaţă celui cumplit).

Pă ţînţar l-a făcut armăsar (să zice cînd ne întrebuinţăm la slujbe cu oameni nepotriviţi, cum cu un cizmar la jîmblă şî cu un jîmblar la cizme ş.c.l.).

Pîinea uscată zgîrie la gît (adică, slujba cea seacă).

Pîinea, la spînzurătoare, nici un folos mai are (adică, ajutorul cînd nu să face la vreme).

Pîinea ce iei din gura altuia, cam sărată să pare (adică, cînd dăspoiu pă altul, cam cu greu să pare).

Pînă a nu să cununa le cîntă dă zori (să zice pentru cele ce să urmează înaintea vremii).

Pînă a să văita fetele, să vaită nevestele (să zice pentru cei îndăstulaţi, cînd să vaită că nu au).

Pînă a geme boul, scîrţie osia (să zice cînd, în loc să să vaite cei mici, ce pururea muncesc, apucă mai nainte cei mari dă să jălesc, ce nimic muncesc).

Pînă oala colcăieşte, prietenul ne trăieşte (adică prietenul ne iubeşte pînă sîntem în stare bună, pînă avem ce să-i dăm să mănînce).

Pînă vine cheful bogatului, iese sufletul săracului (să zice pentru cei ce zăbovesc cu mila lor).

Pînă copil mic eram, nebunii multe făceam, acum c-am îmbătrînit, mintea cu totul mi-a lipsit (să zice pentru cei ce şî la bătrîneţe dă nebunii nu să lasă).

Pînă la anul, or măgarul, or samarul (adică, va peri; şî însemnează întîmplările vremii).

Pînă la împăratul, mă trece căcatul (să zice pentru cei fricoşi).

Pînă nu m-oiu vedea încîrligată, nu mă ţiu măritată (să zice cînd omul nu e sigur pentru oarece).

Pînă nu mănînci bunul altuia, nu te faci om (adică, pînă nu mîncăm averea altuia, nu ne îmbogăţim).

Pînă nu te loveşti cu capul dă pragul dă sus, nu vezi pă cel dă jos (să zice pentru cei mîndri, ce nu să uită în jos, pînă nu le dai piste nas, cum şî pentru cei ce nu l-e milă dă săraci, pînă nu sărăcesc şî ei).

Pînă nu bagi cu omul în plug, nu-i cunoşti năravul lui (adică, pînă nu ne întrebuinţăm cu oarecine la vreo slujbă, nu-i cunoaştem năravul lui).

Pînă nu faci foc, fum nu iese (adică, pînă nu greşîm, nu ne vorbesc dă rău).

Pînă-ncepem a grăi, putem a balbuţi (adică, pînă la o vreme, jocurile copilăreşti. Cum şî pînă cînd cu mai mult, putem şî cu mai puţin să ajutăm).

Pînă tata ură, copiii să sătură (arată nerăbdare şî neplăcere).

Pînă ce rana te usturā, nu poţi uita cuţitul ce te-a rănit (adică, răul nu să uită, pînă nu să vindecă).

Pînă ce rădăcina sănătoasă este, frunze şî rod mult vei vedea (adică, pînă ce stăpînul trăieşte, mult spor vei vedea).

Pînă ce cioara — brează, tot mai venea la noi pîn casă, după ce s-a coţofenit, a mai veni a contenit (să zice pentru cei proşti şî mîndri ce, după ce dobîndesc oarece cinste mai mare, nu mai bagă în seamă pă cei mai mici).

Pînza cînd să rupe, vîntul corabia n-o mai mişcă (adică, cînd ajutorul piere, orce mişcare stă pă loc). [f. 36v]

Pîntecele gol* n-are urechi dă ascultat (adică, flămîndul nu prea să supune la porunci).

Pîntecele să umple şî cu paie şî cu fîn (adică, cînd n-ai bun, mănînci şî prost).

Pîntre grîu mălura creşte (adică, pîntre buni, şî răi să găsesc).

Ploaia măruntică multă vreme ţine, iar cea repede, cum vine, aşa să duce (adică, celui furios curînd îi trece mînia, iar celui mai tăcut, ţine mai mult).

Plosca nu să caută pă dinafară (adică, omul).

Pluta n-are mîzgă (adică, cel uşor n-are minte).

Plutim şî noi, morile (să zice pentru cei proşti cînd să fălesc a fi şî ei oarece).

Plătică pă cărbuni (adică, cel mai bun lucru).

Plătică totdeauna nu poţi găsi d-a gata (adică, norocul nu-l poţi găsi cînd vei, cum şî orce lucru bun).

Plîng şî şoarecii cînd moare pisica? (adică, vrăjmaş pentru vrăjmaş cînd moare?).

---

* *dă nimeni ascultă*

Plînge rîsul d-astă vară (să zice pentru cei ce să căiesc cam tîrziu).

Precum te văz, aşa te crez (adică, după purtarea lui, omul a fi să înţelege).

Precupeţului tîrgul îi dă dă oap (adică, cînd la tîrg marfa e ieftină, atunci şî precupeţul dă nevoie vinde ieftin).

Prepeliţele să duc şî sturzii ne vin (adică, bine piste bine; cînd un bine să duce, alt bine în loc ne vine).

Prieten din gură (arată pă cel făţarnic).

Privighetoarea urîtă, dar frumos ne cîntă; păunul frumos, dar la cîntare scîrbos (să zice pentru cei urîţi la faţă, dar cu daruri bune şî pentru cei frumoşi la faţă, dar cu năravuri rele).

Privighetoarea cîntare prea dulce ne face, dar curînd tace (să zice pentru cei ce curînd contenesc din fapte bune).

Privigătorile ⟨*sic*⟩ contenesc, cînd ciorile crăncănesc (adică, pînă ce cei proşti strigă şî flecarii flioncănesc, cei dă cinste nicicum grăiesc).

Prinde orbul, scoate-i ochii (adică, dă la cel ce n-are nimic, nu poţi lua nimic).

Prinde mince cel ce umblă după zădărnicii, adică, întru zadar umblă).

Prinde şarpele cu mîna altuia (să zice pentru cei ce, cu primejdia altora, vor să scape ei dă primejdie, spre al lor folos).

Prooroc în ţara lui, cinste n-are nicidăcum (adică, cel învăţat, dă streini să cunoaşte şî să cinsteşte, iar în ţara lui să necinsteşte).

Prăvălie cu chirie, marfă-n datorie (să zice pentru cei dă tot scăpătaţi neguţători şî pentru cei ce trăiesc tot cu împrumutare).

R

Racul înainte nicicum să-nvaţă a merge (să zice pentru cele piste putinţă din fire).

Rana, cît dă mică, daca nu-ngrijăşti dă ea, curînd să face mai rea (adică răul, cît dă mic, daca nu-l dăpărtezi din vreme, mai mare şî mai greu să face).

Rana ce nu să vede, aceea mai grea (adică, patima ce nimeni ţi-o ştie).

Rasa nu te face călugăr (adică, haina nu te face om, d-aceea nu după haine să judecă omul, ci după purtarea lui).

Rasa te cinstește (adică hainea ⟨*sic*⟩, iar nu dăstoinicia ta).

Ras, neras, aide-acasă (să zice pentru ceasul morții ce, gătiți, negătiți, ne ia cum să întîmplă). [f. 37r]

Rața în baltă și fulgii pă apă (să zice pentru cei ce nu să pot prinde).

Roata cea mai proastă, aceea mai rău scîrție (adică cei mai proști, aceia mai mult cîrtesc).

Rogojîna nu te-ncălzește (adică, lucru prost — slujbă proastă, nu-ți folosește).

Roșața, la față numai să caută (adică frumusețea).

Ruja, cu cît mai frumoasă, cu atît mai curînd să trece la față (adică frumusețea).

Ruja, cît dă frumoasă, dar foarte ghimpoasă (adică, frumusețea, foarte supărătoare).

Rușinos, dar sănătos (adică, cel ce să sfiește dă rușine, pururea întru toate să află sănătos).

Rău e cu rău, dar mai rău fără rău (adică, cînd nu putem trăi fără un rău, trebuie să-l suferim; să înțelege pentru muieri).

Rău pă rău pă bete-l dă (adică, pă cel rău, altul mai rău îl învață minte).

Rău pă rău scoate (adică, pă un rău, cu alt rău îl putem tămădui; cum o boală cu dohtoria cea mai urîtă).

Rău ciocan la capul tău (adică muierea cea rea).

Rău ciocan te-a ciocănit (adică rău dascal te-a învățat).

Rău dă vei sămăna, mai rău vei secera (adică, rău dă vei urma, mai rău vei păți).

Rătăcirea din urmă mai rea dăcît cea dintîiu (adică, greșala din urmă).

Rădăcina mică răstoarnă cel mai mare car (adică, și cel mai mic doboară pă cel mai mare).

Rădăcina pă rămuri ține, iar nu rămurile pă rădăcină (adică stăpînul pă slugi, iar nu slugile pă stăpîn).

Rîul cel mai mic, cînd să varsă în cel mai mare, îș pierde numele său (adică, cei mari înghit pă cei mici; și, cînd s-arată cei mai mari, dă cei mai mici nu să mai grăiește).

Rîsul piste fire aduce plîns după fire (adică, după marea veselie, ne vine întristare).

Rîde ca nebunul cînd îș vede curul (să zice pentru cei ce rîd fără vreme și piste măsură).

Rîde Tanda dă Manda (adică, cel scîrbos dă cel scîrnav, cel mucos dă cel urduros, cel trențeros dă cel dăspuiat ș.c.l.).

Rîde dracul dă porumbe negre și pă el nu să vede (să zice cînd rîdem dă greșalele altora ș-ale noastre mai mari nu le vedem).

Rîdica-voiu șaoa și să va vedea sagna (adică, după ce să dăscoperă oarece, atunci i să văd cusururile).

S

S-a ars baba la curcut, suflă și în iaurt (adică, pătimașul să ferește și dă cele bune, dă unde nu trebuie să să ferească).

Saul cu miile și David cu sutele dă mii (să zice pentru cei mai vrednici — mai voinici).

S-a turburat tărîțele într-însul (să zice pentru cei foarte furioși la mînia lor).

S-a învățat dă<s>puiat și i-e rușine îmbrăcat (să zice pentru cei proști ce, și cînd să îmbogățesc, trăiesc trențăroși, după cum s-a obișnuit. Cum și pentru cei ce, din proști, ajung mari și nu știu cum să să poarte).

S-a vărsat laptele în păsatul nostru (să zice cînd ceea ce păgubim tot spre folosul nostru vine, tot la ai noștri merge).

Sacul zgîrcitului gură n-are și al risipitorului fund n-are (adică, unul ține punga pururea legată la gură și n-are p-unde scoate și cellalt, fundul pungii spart și n-are în ce păstra). [f. 37v]

Sacul sec nu poate sta în picioare (adică, cel fără putere și cel flămînd).

Sacul dă la gură să păstrează (ne învață că, dă la început, trebuie să păstrăm).

S-a căcat în scăldătoare (să zice pentru cei ce-și fac însuși ei răul lor. Că, cînd să cacă omul în scăldătoare, îi vine scîrna la gură și, cum am zice, ș-a mîncat căcatul).

Sac fără fund (să zice pentru cei ce nu știu cum să-și păstreze averea și pentru cele ce nu poți le da dă fund).

Samănă în apă (să zice pentru cei ce nu știu unde și cum să cuvine să urmeze și pentru cei ce cheltuiesc la cele netrebnice și zadarnice).

S-a mărit măgarul, s-a micşorat samarul (să zice pentru copii, cînd cresc şî le rămîn hainele scurte).

S-a mîniat găina pă tărîţe (să zice pentru cei ce să mînie asupra făcătorilor lor dă bine, asupra îngrijitorilor, crescătorilor lor; şî pentru cei ce cu mînia lor vatămă pă însuşi ei, precum copiii, cînd îşi leapădă dămîncarea lor).

S-a mîniat ca văcarul pă vacile satului (să zice pentru cei ce, cu mînia lor, nici o vatămare ne face, ci mai ales pă însuşi ei vatămă).

Sapa şî lopata (adică, pă sfîrşitul vieţii).

S-a pişat cerbul în apă, a dat iarna piste noi (semn dă vreme urîtă şî să zice cînd, din oarece semne, cunoaştem răul ce o să ne vie).

[f. 38r] Sara cu Mara (să zice însemnînd mulţime dă oameni — dă muieri; o mare adunare).

S-a rupt piedeca (să zice pentru oarece poprit, cînd i să dă dăzlegare şî începe a să pune în lucrare).

[f. 38r] S-a sfetit pă tobă (adică, toţi s-au pus pă bătăi; şî să zice cînd toţi, din toate părţile, bat unul pă altul).

S-a făcut agurida miere (adică, s-au împăcat cei învrăjbiţi).

Secura la rădăcina pomilor zace (adică, pă cei răi trebuie să-i pierdem, ca pomii cu secura).

Seceră unde n-a sămănat ş-adună unde n-a secerat (să zice pentru cei prea puternici).

Sic dă nuntă, ce-m văzu ochii (să zice pentru cele dă mirare).

[f. 38r] Sila dreptate n-are (adică, siluitorul nu caută la dreptate).

Silă dă curvă (arată nevoia, ca o silă dă curvă).

Sita, pînă e nouă, în cuiu să pune (adică, tot lucrul nou îş are ci⟨n⟩stea lui).

Soacra n-aşteaptă pă noră (adică, cei mari, pă cei mici).

Soare cu dinţi (adică, soare dă iarnă ce nu încălzeşte; şî să zice pentru cei mari, cînd pă nimeni miluiesc).

Soarele cînd să culcă, întunerecul ne coprinde (adică, cînd pier cei învăsaţi, orbi dă tot rămînem).

Soarele, cît dă cald, tot nu încălzeşte lumea toată (să zice pentru cei mari, ce nu pot ajuta pă toţi).

Soarele să ne trăiască, iar luna s-o mănînce vîrcolacii (adică, cei învăsați, că ne luminează, iar cei proști, ducă-să cu Dumnezău).

Socoteala d-acasă nu să potrivește cu tocmeala din tîrg (adică, într-un fel socotim și într-alt fel să întîmplă).

Socotește trențăroasa că este jupîneasă (adică fieșcare, fie cît dă mic, socotește pă sineș dă om mare).

Socotește dă-mpărat cerșetoarea p-al său bărbat (adică fieșcare îș cinstește ale sale) [f. 39r]

Suișul are și scoborîș (adică, cei ce să urcă în mare slavă, lesne să scobor în jos).

Suliță cu bold tîmp (adică, stăpîn straşnic, dar cu îndurare).

Suliță fără bold nicicum vei găsi (adică, cumplit, fără cruzime).

Supt mînușă stă ascunsă și cea mai urîtă mînă (adică, supt zmerenie, ca supt mască, cel mai fățarnic).

Supt piatra cea mai frumoasă, scorpia ascunsă zace (să zice pentru cei zmeriți, dar fățarnici, însemnînd că dă față să arată sfinți, iar pă din dos, ca un șarpe veninos).

Supt poale dă ie nouă, nici mă ninge, nici mă plooă (să zice pentru cei ce să ocrotesc dă dame).

Supt frunza cea mai proastă să găsește poamă coaptă (adică și pîntre cei proști să găsesc oameni dă ispravă).

Sus stele, jos stele, întinde-te piele (să zice pentru cei ce rabd foarte greu).

Suta mărită sluta (adică, cea cu zestre mare lesne să mărită, fie și slută).

Suflă cînd cald, cînd rece, tot dintr-o gură (adică, cînd te ajută, cînd te dărapănă, tot cu un graiu).

Să îneacă cu banii în gură (să zice pentru cei lacomi și mitarnici).

Să înoate nu i-e dat dăcît la cel ce s-a învățat la înotat (să zice pentru orce meșteșiug ce n-a învățat oarecine).

Să găsesc olăcari și dă cai proști (adică și cu cele mai proaste să găsesc oameni a să slujî).

Să joacă măgarii (să zice cînd să joacă oameni mari ca niște copii, însemnînd că să strică vremea).

Sămănăm în cîmp și cumpărăm din tîrg (să zice pentru cei ce nu dobîndesc nimic din munca lor).

Să lipi ca nuca în părete (să zice pentru vorbe nepotrivite).

Sămînța bună bun rod îți dă (adică, bine faci, bine găsești).

Să ne zică „domnișoară“, fie starea cît d-ușoară (să zice pentru cei ce rîvnesc la cinste mare și-n casă pier dă foame).

Să ne culcăm doi și să ne sculăm trei (să zice ca o urare către cei căsătoriți).

Să nu dea Domnul omului cît poate răbda (arată marea răbdare a omului).

Să piară sufletul mieu împreună cu cei dă alt neam (să zice la dăznădăjduire, arătînd supărarea sufletului ce pătimește dă la alții).

Să plîng cele măritate că nu au dă bărbați parte, dar cele văduve ce să zică, cînd la inimă le pișcă? (să zice pentru cei în bună stare, cînd să plîng și ei dă a lor stare, dar cei scăpătați ce să mai zică?).

Să plînge dă zeamă grasă (să zice pentru cei ce nu cunosc binele ce au).

Săracul, cînd îmbracă cămașă nouă, atunci face Paștele (adică, săracul, atunci să înveselește, cînd oarece dobîndește).

Sărăcuță minte, unde-ai fost mai nainte? Că acum multă ești, dar nimic nu-m folosești (ne învață ca mintea s-o întrebuințăm la vremea ei, căci în urmă nu ne mai folosește).

Să sperie dă umbra lui (să zice pentru cei fricoși).

Să te săr, ca să nu te-mputi (să zice pentru cei fără gust la vorbă). [f. 39v]

Să te faci luntre, punte, pînă vei da piste el (adică, să umbli pă apă și pă uscat, pînă îl vei găsi).

Să te duci unde a dus mutul iapa (să zice ca un blestem în glumă către cei ce fug dă la noi).

Sătulul la flămînd nu crede (adică, cel bogat nu crede celui sărac).

Să facem o cruce în perete (să zice pentru cei ce vin la noi foarte rar, ca un lucru dă mirare).

Să ceartă pă umbra măgarului (să zice pentru cei ce să sfădesc pă lucruri dă nimic).

Săgeata slujaște după săgetător (adică, unelta, după meșter lucrează).

Săgetător fără săgeată (adică, meșter fără unealtă).

Să dă pă brazdă (adică să dădă cu munca, să învață a munci).
Să ținea c-o să-nghiță un bivol și d-abia înghiți o muscă mică (să zice pentru cei ce să socotesc la lucruri mari și d-abia dobîndesc cele mai mici).
Sînge cu sînge nu să spală (adică rău cu rău nu să-ndreptează).
Sîngele apă nu să face (să zice pentru rude, însemnînd că, și dă să mînie între ele, însă mînia nu o țin multă vreme).
Scapă-l din foc ca să te bage-n foc (să zice pentru cei ce supără pă însuși făcătorii lor dă bine).
Scapă-l dă necaz, ca să-ș bată joc dă tine (să zice pentru nemulțămitori, ce-și bat joc dă făcătorii lor dă bine).
Scara dă sus în jos să mătură, iar nu dă jos în sus (adică, pilda dă la cei mari să ia, iar nu dă la cei mici).
Schimbul nu trăiește (să zice dă către cei ce nu vor să facă nici un schimb).
Scorbia <*sic*> cu limba dulce te linge, și cu coada te-mpunge (arată năravul celui fățarnic).
Scuțurile <*sic*; țurțurii>, semn dă frig (să zice pentru cele ce să cunosc din oarece semne).
Scăparea lui, la barbă (să zice pentru cei ce să silesc din proști să ajungă mari cu lăsarea barbei, pentru că, din vechime, cine ajungea boier mare, îș lăsa barba ca un semn dă cinste).
Scîrna, dă ce o scormonești mai mult, mai mult și pute (ne învață că faptele cele rele și urîte să le lăsăm la uitare, că, dă le vom scormoni mai mult, mai rău ne vatămă).
Scriitorul supt masă și iscălitorul pă masă (adică, cel ce poruncește, acela mai mare, iar nu cel ce urmează poruncii).
Slugă mă duc să-m găsesc, d-ar da Domnul să nu găsesc (să zice pentru cei scumpi).
Sparge pietrele cu capul (să zice pentru cei ce să apucă cu cei mai mari ai lor, însemnînd că pă însuși ei vatămă).
Spate la spate, ca să să poată bate (să zice în bătaie dă joc pentru cei ce nu stau la bună orînduială).
Spinii carnea ți-o sfîșie (adică, cei răi, rău te vatămă).
Steagul cel mai vechiu, cinstea ostașului (adică, slujba îndelungată arată vrednicia omului).
Stinge focul cu paiele (adică, mai rău aprinde gîlceava cu amuțeala — cu înviarea — cu învierșunarea).

Stomahul cel tare și pietre mistuiește (să zice pentru cei lacomi la mîncare și la avere). [f. 40r]
Stăpînul, sluga casei (adică, cel mai mare, acela trebuie să slujască la toți).
Stăpîn mă duc să-m găsesc, d-ar da Domnul să nu găsesc (să zice pentru cei ce nu vor să slujască).
Stîlpii țării (adică boierii cei mai mari, ce țin țara, ca niște stîlpi).
Stîne goale dă cîini și pline dă lupi (adică noroade fără ocrotitori și pline dă jăfuitori).
Strică orzul pă gîște (să zice cînd dăruim lucruri mari celor proști).
Sfoara întreită mai multă vreme ține (adică, cei uniți mai mult țin).
Sfîntul, cît dă sărac fie, dă toți să cinstește (adică cel înțelept).

T

Talazuri mari ca niște munți, îndată nu le mai vezi, cum vîntul încetează (adică, cei mari, cum cad, nu să mai văd; și liniștirea noroadelor, cum lipsesc răzvrătitorii).
Taie și verzi și uscate (adică vorbește orce-i vine în gură, și bune și rele, și, cum am zice, flioncănește).
Taler cu dooă fețe (arată năravul fățarnicului, ce să schimbă cînd p-o față, cînd pă alta).
Tata să trăiască, capete multe (adică, cînd cel mai mare îș are puterea sa, nu ne pasă dă păgubi, avînd capitalul întreg).
Taci tu, să vorbesc eu (să zice pentru cei obraznici și pentru muieri cînd nu lasă pă bărbații lor să vorbească, arătînd că mai bine știu ele să vorbească).
Tablele lui Moisi (să zice pentru întocmirile — orînduielile — canoanele ce trebuie să rămîie nestrămutate și neschimbate totdeauna).
Te iubește soacră-ta (să zice pentru cei ce vin la vremea mesei, pînă a nu să rîdica masa).
Te doare la stomah (să zice cînd ne cere oarecine, oarece piste cuviință, ca cînd am zice „dă-ți voiu da, te vatămă").

Tivga nu merge dă multe ori la apă (adică, cele slabe, curînd să strică).

Tingire spoită (adică muiere sulemenită).

Tir mi-e baba Rada, tir mi-e Rada baba (însemnează o asemănare la înțelegere, adică tot aceea înțelegere).

Tir mi-e dracul, tir mi-e lacul (însemnează o asemănare la față și la năravuri).

Toate apele în mare să varsă și marea nicicum să umple (să zice pentru cei ce n-au saț).

Toate le are coconița, numai feregeaoa îi lipsește (să zice pentru cei scăpătați, ce vor să poarte haine domnești).

Toată apa stinge focul (adică orce mîncare satură pă om).

Toată vara ai cîntat, acum joacă necurmat (să zice către cei ce nu muncesc la vreme și-și pierd vremea în dăsfătări și, în urmă, cad în lipsă).

Toată vara cu cojoc și iarna cu curul la foc (să zice pentru cei ce pururea sînt bolnăvicioși).

Toată vara la ogor și iarna cu tăgîrța la obor (să zice pentru cei nevoiași, ce nu să folosesc cu nimic din munca lor).

Toată curva e frumoasă (arată găteala curvei).

Toată lumea are cur, dar mai cur al cui să vede (adică, tot omul păcătos, dar mai păcătos cel ce urmează păcatul dă față). [f. 40v]

Tocma în spartul tîrgului (să zice pentru cei ce vin în urma vremii).

Topor tîmp la lemnar, fără spor (adică lucru ce nu e după cum să cade nu-ți aduce nici un folos).

Tot așa, tot așa, pînă mi te-i cocoșa (arată cea necontenită și tot dă un fel urmare).

Tot un cuc nu ne cîntă în toată vremea (arată nestatornicia vremii).

Tot în via Fotii bate piatra (să zice cînd necazurile cad tot pă un obraz).

Tot începutul are și sfîrșit (adică nici un lucru nu e pă lume fără sfîrșit).

Tot grasul e frumos (arată cinstea celor bogați).

Tot calul să poticnește (adică tot omul greșaște).

Tot copaciul, dă la rădăcină să usucă (adică, toate cele rele, dă la cei mai mari încep).

Tot copaciul ce va să fie bun dă cîrlig dă timpuriu începe a să strîmba (adică năravurile cele rele dă mici copii le învățăm).
Tot mielul dă piciorul lui să spînzură (adică năpastea cade pă cel nevinovat).
Tot noi şî iarăş noi (arată neschimbarea lucrurilor — slujbelor — slujbaşilor).
Tot sacul îşi caută peticul său (adică fieşcare dă sineş îngrijaşte).
Tot boul l-am mîncat şî la coadă ne-am ostenit (să zice pentru cei ce cele mai mari necazuri le suferă şî dă cele mai mici să supără).
Tot dintr-un lut să scoate şî vasul dă undelemn şî țucalul (adică, şî cel bun şî cel rău, dintr-o mumă amîndoi).
Tot țiganul îş laudă ciocanul (adică fieşcare ale sale şi le laudă, cum meşteşiugul său, marfa sa, ştiința sa ş.c.l.).
Toba, c-o lovitură numai, nicicum îți cîntă (adică, cei răi, cu mică pedeapsă, nu să înțelepțesc).
Toți, ca unul (arată asemănarea oamenilor la urmări netrebnice).
Toți banii în pizda Stanii (să zice cînd toată averea ne-o prăpădim cu muierile).
Tot dintr-o căciulă scoşi (adică toți d-o părere).
Tot d-un croitor croiți (adică toți asemenea la năravuri).
Toți bine aleargă, dar afară din drum (adică nu după orînduială să port).
Toți dintr-un calîp scoşi (adică toți dăopotrivă).
Tu îi dai şî ea paşte (să zice pentru cei ce nu vor să ştie dă nimeni).
Tunsul lesne să piaptănă (adică săracul lesne să găteşte, că n-are ce-mbrăca).
Tăgîrță a împrumutat şî sac nou acuma cere (să zice pentru cei ce cer mai mult dăcît ceea ce au dat).
Tîrgul mînie n-are (ne învață că, cînd tocmim oarece, nu trebuie să ne mîniem).
Traiu pă vătraiu (adică cel mai urît traiu).
Traista săracului cu puțin nu să umple (ne învață că, cînd miluim, să dăm oarece mai mult).
Trandafirul, cu cît mai frumos, cu atît mai puțin ține (adică frumusețea).

Trandafirul scoate ghimpi şî ghimpele trandafir (adică, din cei buni ies răi şî din cei răi, buni).

Trandafir fără ghimpi nicicum poţi găsi (adică, cele bune, fără necazuri nu să pot afla).

Trage-mă şî eu să plîng (să zice pentru cei ce să fac că nu priimesc oarece la care mult mai nainte rîvnea, luîndu-să pilda dă la mirese ce, din vechime, plîngea la cununii ca cînd n-ar fi vrut să să mărite). [f. 41r]

Trage popa clopotul să auză ocolaşii (să zice pentru vestiri ce trebuie să ascultăm).

Trei ape în chiseliţă (adică, rudenie dă dăparte încît nu să mai socoteşte dă rudă).

Trecut şî pîn ciur şî pîn sită (adică multe a păţit pînă a să învăţa).

Trei voinici pă patru drumuri (să zice cînd nu să învoiesc nici unii, ci fieşcare este dă dăosebită părere).

Trece mere, trece pere, vine apa la măsură (adică orce, cu vreme, vine la orînduiala sa, învăţîndu-ne că nu trebuie să ne dăznădăjduim).

Treci zi, treci noapte, apropie-te moarte (adică, cu trecerea vremii, ni să apropie moartea).

Tronc la inimă (să zice în bătaie dă joc cînd oarecine să face că să sfărîmă cu inima pentru oarece).

Tronc, Marico! (să zice pentru cei ce aruncă o vorbă dă nimic, o vorbă proastă şî nu la vremea ei).

Trăieşte, murgo, c-o să-ţi dau iarbă verde (să zice la dăznădăjduire, spre mîngîiere).

Trîntorul d-a gata mănîncă (să zice pentru cei ce, fără nici o muncă, vor să mănînce d-a gata).

F

Fată mare, bese tare (să zice pentru cei ce, cu cît mai mari sînt, cu atît mai mari greşăli fac; şî pentru cei ce li să aude numele dă dăparte).

Felenarul, înainte cînd noă ne merge, mai mult ne luminează (adică milostenia înaintea morţii mai mult ne foloseşte).

Felenarul luminează, însă nu şî dădăsupt (arată nedomirirea omului la ceea ce nu vede).

Ferice dă cel nalt, că dă gură piste gard (să zice pentru cei mari, ce cu înlesnire dobîndesc ceea ce poftesc).

Fie pîinea cît dă proastă, tot să cheamă țara noastră (arată dragostea cea mare ce trebuie să avem către țara noastră).

Fierul lesne ruginește (adică lucru prost lesne să strică).

Fieșcare îș trage spuza pă turta sa (adică fieșcare îngrijaște numai d-ale sale).

Fieșce în vasul său, iar pîntecele, vas dă obște (arată mărimea pîntecelui ce priimește orce bagi într-însul).

Fiece trandafir, cu ghimpele lui (adică, șî cel mai bun, cu cusurul lui).

Fine, fine, dar porc dă cîine (să zice pentru prieteni șî rude ce să port necinstit).

Fidea cu apă (adică om dă nimic, fără nici un dar, fără nici o dăstoinicie).

Foamea pă lup îl scoate afară din pădure (adică nevoia pă om la netrebnicii îl duce).

Focul în pădure din scînteie mic⟨ă⟩ s-aprinde (adică, cea mai mare gîlceavă, din mică pricină să dășchide).

Focul, cu cît mai mult îl zgîndări, cu atît mai mult să șî aprinde (să zice pentru zarvă, răscoale, răzvrătiri șî orce turburare, însemnînd că, cu cît mai multă pricină le dai, cu atît mai mult să șî întărîtă).

Focul, cînd s-aprinde pîn mărăcini uscați, arde șî pă cei verzi (adică răul, pă lîngă cei răi, cade șî pă cei buni, precum la războaie).

Focul pă cele mai uscate mai lesne le topește (adică necazurile, pă cei slabi; șî cei mari, pă cei mici).

Focul ce să socotește stins, dă multe ori supt cenușă să găsește aprins (adică, dă unde nu te temi, d-acolo mai mult te vatămi. [f. 41v]

Foc să faci șî fum să nu iasă, piste putință să-nțelege (adică fapte urîte șî să nu să auză).

Foc pă foc nu stinge ⟨*sic*⟩, ci mai mult îl aprinde (adică, cel furios, cînd îl întărîți, bălaur să face; șî iute, cu iute, mai rău să aprind).

Fuga, șî dă e rușinoasă, dar e sănătoasă (ne arată că, cu fuga, dă mari primejdii scăpăm).

Fumul să vede zioa șî noaptea arde focul (să zice pentru cele ce să urmează noaptea șî zioa din oarece semne să cunosc).

Fumul din uleiu pă albină o scoate (adică, nevoia, din casa ta, din țara ta, afară te scoate, precum streinii pă pămînteni din lăcașurile lor — din moșiile lor).

Funia cea îndoită cu mult mai mult ține dăcît cea dăzdoită (adică, unirea, dăcît dăzghinarea).

Fum cam mare, dar frigarea cam mică (adică, numele cam mare, dar slujba — folosul, cam mic).

Fum fără foc nicicum să vede (adică, pînă nu greșîm, nu să vorbește dă greșalele noastre).

Furcă fără fus nicicum să poate (adică, muiere fără bărbat, că cele din fire făcute a fi împreunate una cu alta nu să pot dăspărți).

Furnica, cît dă mică, șî ea te pișcă cînd o calci în picere (adică, șî cel mai mic poate ne vătăma cînd îl vom supăra).

Furnică cu furnică, fie cît dă mică, face mare moșoroiu (adică șî cei mai mici, mulți împreunîndu-să, fac mare zarvă, mare turburare).

Făina diavolului curînd tărîțe să face (adică, cele din jafuri curînd să risipesc).

Făgăduiește marea cu sarea (să zice pentru cei ce făgăduiesc piste putința lor).

Fă-l-ăi dă teiu șî pune-i numele Mateiu (să zice în bătaie dă joc la lucruri proaste).

Fă-mă, mamă, vrăjîtor, să mă fac negutător (ne arată că, dă am ști cele din urmă, lesne ne-am îmbogăți).

Fă-mă, mamă, ca să-ți seamăn (să zice pentru cei ce mult seamănă cu părinții lor la cele netrebnice).

Fă-mă, mamă, cu noroc șî m-aruncă-n foc (ne arată că norocul e mai mare șî dăcît focul).

Fă-mă prooroc, să te fac cu noroc (arată putere piste fire).

Fără undiță, fără plasă, nici un pește vei avea (să zice pentru fățarnici, arătînd că, cu viclene vorbe, înșală pă oameni).

Fă bine în curul dracului (să zice pentru cei ce nu cunosc facerea dă bine).

Fîntîna nu îngheață niciodată (adică, muierea, pururea caldă).

Fîntîna puturoasă împute la vale toate ale ei șuroaie (adică, după stăpîn, așa șî slugile lui; rău stăpînul, răi șî slugile, rău stăpînul, rele șî urmările lui).

Fîn bun din iarbă proastă, anevoie a căpăta (adică, ispravă dă la cei proşti).

Flacăra, cînd vîlvîieşte, din foc mare izvoreşte (adică, gîlceava cea mai mare, din mari pricini sare).

Floarea, cum să dăşchide, să vede ce rod dă (adică, cel vrednic, cum izbuteşte, îş arată dăstoinicia sa).

Floarea la floare merge (adică, orce e frumos, la cea frumoasă priveşte). [f. 42r]

Floarea, pînă n-o pui la nas, nu cunoşti ce miros are (adică, pă om, pînă nu-l încerci, nu poţi cunoaşte ce năravuri are).

Floare cu floare dragoste are, iar nu cu o putoare (adică, tineri cu tineri să înveselesc, iar nu cu cei bătrîni).

Floare la ureche (adică un lucru cam dă nimic, fără supărare).

Florile, una dă alta, cînd n-ar fi mai frumoasă, nici una s-ar arăta frumoasă (adică omul, cînd n-ar avea deosebire unul dă altul, nu i s-ar cunoaşte darurile sale).

Fluturele, cînd să-ntoarce pă lîngă vîlvoare, ăripile-şi le arde (adică, cel ce să vîră în cele primejdioase, îndată să prăpădeşte).

Frica păzeşte pepenii (adică, dă frică, nu ne atingem dă oarece).

Frumos, frumos, ca dintr-un cur scos (să zice pentru cele mai urîte, în bătaie dă joc).

Frumuseţe dă maimuţă (să zice, în bătaie dă joc, pentru cele urîte).

Frămîntă făina cu picerele şî lutul cu mîinile (să zice pentru cei ce toate le urmează pă dos).

H

Haină lucrată, fie şî nepurtătă, îş pierde preţul ei (să zice pentru fetele ce-şi pierd fecioria pînă a nu să mărita, însemnînd că le-a scăzut cinstea).

Hoţ pă hoţ anevoie înşală (adică, şîret pă şîret).

Hoţ pă hoţ cunoaşte (adică, nebun pă nebun, şîret, pă şîret ş.c.l.).

Ce ai cu el daca e chel? (ne învață să nu supărăm pă cel cu năravuri rele).

Cea mai mare corabie, fără o cîrmă bună, îndată să cufundă (adică, stăpînirea fără bună cîrmuire).

Cea mai mică scîntaie ⟨*sic*⟩ aprinde focul cel mai mare (adică, cel mai nevoiaș aduce cea mai mare supărare — cea mai mare nevoie).

Cea mai frumoasă dimineață are seară întunecoasă (adică, cel mai vestit și norocit la început, pă la sfîrșit să vede nenorocit).

Ce am avut din-nceput, aceea am pînă-n sfîrșit (să zice pentru cei ce nu pot dobîndi nimic).

Ce-am fost ieri nu sînt astăzi (să zice pentru vîrstă, arătînd trecerea ei).

Ce aduce ceasul n-aduce anul (arată întîmplările vremii).

Ceea ce e curat n-are trebuință dă spălat (adică, sufletul).

Ceea ce vîntul ne-aduce curînd dă la noi să duce (adică, orce din întîmplare ne vine nu ține multă vreme).

Ceea ce la roiu nici un folos aduce, nici albinei îi place (adică, ceea ce nu ne folosește, nici o plăcere ne-aduce).

Ceea ce la tine dă mirare, la mine cuvînt n-are (adică, ceea ce la tine să pare lucru mare, eu îl socotesc dă nimic).

Ceea ce mult atîrnă, lesne să cunoaște la cumpănă cînd să pune (adică, încercarea cunoaște orce dă ce dăstoinicie este).

Ceea ce s-a mîncat, s-a și uitat (adică, ceea ce s-a cheltuit).

Ce e astăzi, nu e mîine (adică, toate trecătoare).

Ce e-n mînă, nu e minciună (adică, ceea ce avem în stăpînirea noastră, aceea numai este sigură a noastră).

Ce e pă dînsul, e și în casă (arată proasta stare a celui scăpătat). [f. 42v]

Ce e în inima treazului, stă în gura beatului (adică, cel beat, toată taina-ș o spune în beție).

Ce iese din pisică, șoareci mănîncă (arată năravurile cele rele, ce merg după moștenire).

[f. 43r] Ce e strîmb din fire, anevoie a să mai îndrepta (adică, cel din copilărie rău nărăvit).

Cei înțelepți graiul în inimă îl au, iar cei nebuni, inima în gură o au (adică, cei înțelepți taina o țin ascunsă, iar cei nebuni o dau dă față, că ce au în inimă țin în gură).

Cei cu plete le-au pierdut și cei chelbași le împletesc (să zice pentru cei ce să iau după mode vechi).

Cei mai mulți cu mierea-n gură și cu fierea în inimă (adică, dă față s-arată că te iubesc și pă din dos te sapă; arată năravul fățarnicului).

Cei mai frumoși ghiocei pîn mărăcini să găsesc (adică, cele mai frumoase, pîntre cele proaste și cei mai buni, pîntre cei mai mici).

Cei mari pă cei mici picerele-și le șterg (adică nu-i bagă în seamă).

Cei mai mulți multe vor, cum și unul, la toate poftește (arată trebuințele omenești).

Ce intră în gura lupului, anevoie iese (adică, ceea ce ia cel mai mare dă la cel mai mic, anevoie să mai dă înapoiu).

Ce intră în pămînt, curînd să uită (adică, cel ce moare).

Ce intră-n gură nu e păcat, ci ceea ce iese din gură, aceea mare păcat (adică, mai mult păcătuim cu gura, pîrînd, dăfăimînd, grăind dă rău ș.c.l., dăcît cu mîncarea dă carne în zile dă post).

Cei sănătoși pă cei bolnavi caută (adică, cei cu minte, pă cei fără dă minte).

Cei fără dă ochi, călăuză la cei cu ochi (să zice cînd cei proști dă minte poruncesc celor învăsați.

Cei ce cîntă toată vara, iarna joacă pă para (adică, cei ce-și pierd vremea dă muncă în dăsfătări, în urmă n-au ce mînca).

Ce căpătăm astăzi, ne ține dă astăzi pînă mîine (arată proasta stare celor scăpătați).

Cele crude, dă nimic bune (adică, cele nesăvîrșite).

Cele mai tari înnodături, mai lesne să rup (adică, cea mai mare dragoste, îndată să pierde).

Cele mici le-ai lăpădat, cele mari ai căutat; acum înoată ca un cîine, ca să poți scăpa mai bine (să zice pentru cei ce, alergînd după mai mari slujbe, cad în mai mari necazuri).

Cele bune și plecute ⟨*sic*⟩, pentru bătrîni sînt făcute (să zice spre mîngîierea celor bătrîni).

Celui ce i-e frică înfricoşează pă ceilalţi (să zice pentru cei nevoiaşi, cînd vor să să arate şî ei dă voinici).

Cel încălţat cu papuci nu cunoaşte pă cel cu opinci (să zice pentru cei mari, ce să fac că nu cunosc pă cei mici).

Cel însărcinat, pururea cocoşat (adică, să pleacă sărcinii).

Cel voinic nu să bate cu umbra, nici p'întunerec (adică, cu cei slabi, nici pîn ascuns).

Cel gol trebuinţă n-are d-a-ş păzi hainele sale (adică, cel sărac n-are dă ce să îngrijî). [f. 44r]

Cel cu ochi mînă pă cel fără dă ochi, că dimpotrivă amîndoi să poticnesc (adică, cel învăţat pă cel prost trebuie să îndrepteze, iar nu dimpotrivă).

Cel cu perucă nu cam heretiseşte (adică, cel vinovat nu cam grăieşte, ca să nu să prinză).

Cel mai tare roade osul cel mai mare (adică, cel mai puternic ia parte mai mare).

Cel mai frumos trandafir, fără ghimpi nicicum să află (adică, şî cea mai frumoasă, fără nici un cusur nu să poate).

Cel mai bun vînător, cel ce vine cu vînat (adică, cel ce sporeşte, acela mai dăstoinic).

Cel mai bun, mai prost (să zice cînd toţi dăopotrivă proşti).

Cel nepoftit, locul lui după uşă (să zice pentru cei obraznici ce merg la mese streine nepoftiţi).

Cel pă jos cu cel călare anevoie să învoiesc (adică, cel mic cu cel mare şî cel slab, cu cel tare).

Cel scopit nu cunoaşte cinstea fetei (adică, cel nesimţitor nici o cinste cunoaşte).

Cel scopit nu să-nţelege că dă voie să-nfrînează (adică, cel fără putere).

Cel flămînd n-are urechi dă ascultat (adică foametea n-ascultă nici o poruncă).

Cel ce joacă pururea umblă (adică, cel ce să sileşte nu lipseşte din muncă).

Cel ce lucrează la pămînt înalţă stogurile pă pămînt (adică, să îmbogăţeşte).

Cel ce priveşte la joc mai bine judecă dăcît cel în joc (adică, cei pă dinafară dăcît cei ce urmează slujba lor).

Cel ce să rătăceşte înapoiu să întoarce şî niciodată ajunge (adică, cel ce umblă încoace şî încolo, fără nici o ispravă, niciodată înaintează).

Ce mai sculă! (să zice în bătaie dă joc pentru cele dă nimic, ce nu ne plac).

Ce mi-eşti bun, ce mi-eşti bun, dacă dormi în cur? (să zice pentru cei nevoiaşi).

Ce pă apă nu curge (să zice pentru lucruri grele şî proaste, ca o piatră ce cade la fundul apei).

Cerul curat dă trăsnet nu să teme (adică, cel nevinovat nici o temere are).

Cerneala nu să prinde pă hîrtie unsă (adică, cel ce să păzeşte nu să molevseşte).

Cerbul cu iepurele să sfădesc amîndoi cine din amîndoi are picior mai uşor (să zice pentru cei ce sfădesc pă ale lor daruri fireşti).

Ce să naşte din găină rîcîie la pămînt (adică, copiii, după părinţi).

Cetatea, cînd flămînzeşte, dă vrăjmaşi să stăpîneşte (adică, cel ce n-are ce mînca slugă să face altuia).

Ce brumă e racul, ca să-ţi dea şî zeamă bună? (să zice pentru slujbele cele proaste).

Ce-ţi lipseşte, chelule? Tichie cu mărgăritar (să zice pentru cei scăpătaţi ce vor să împodobească, tocma ca cei mari).

Ce ştie satul, nu ştie bărbatul (adică, mai multe află streinii dăcît bărbatul, dă ale muierii. Şî mai multe află norodul dăcît domnul).

Ci

Cizmarul pentru cizme numai răspunde, iar nu şî pentru nădragi (adică, fieşcare pentru slujba sa — pentru meseria sa).

Cizma, fie cît dă frumoasă, daca la picior te strînge, dăparte să lasă (să zice pentru cele ce ne supără, arătîndu-ne că trebuie să ne dăpărtăm dă ele, fie cît dă scumpe). [f. 44v]

Cine aleargă să poticneşte (adică, cine să pripeşte greşaşte).

Cine aleargă după vînat îş pierde locul său (adică, cine aleargă după nădejdi pierde ce are-n mînă).

Cine alege, culege (să zice pentru cei ce, tot alegînd, ajung să iau ⟨*sic*⟩ orce să întîmplă, fie cît dă prost, ca la

culesul viilor, cînd să culeg strugurii d-a rîndu, bun şî rău, fără nici o alegere).

Cine pleacă mai dă dimineaţă ajunge mai nainte (adică, cine din vreme să căpuieşte, să îngrijaşte, acela dobîndeşte).

Cine a plătit, acela să şî joace (adică, cine e dă vină, acela să şî sufere şî cine a muncit, acela să să şî folosească).

Cine are coade multe anevoie le tîraşte (adică, cine are fete multe anevoie le iconomiseşte).

Cine are parte dă Dumnezău pă pămînt are parte şî dă cel din cer (adică, cine are ajutor pă pămînt îl ajută şî cel din cer).

Cine are piper mult pune şî în curcut (adică, cei bogaţi îşi aruncă banii şî unde nu să cuvine).

Cine are fete multe însoară mulţi măgari (adică le dă după orcine să întîmplă, fie cît dă proşti).

Cine are barbă mare minte nicicum are (adică socotesc că mintea stă în barbă).

Cine are barbă să îngrijaşte dă pieptene (adică, cine are casă trebuie să îngrijască d-ale casei).

Cine are bătrîn, să-l vînză şî cine n-are, să-l cumpere (arată trebuinţa şî netrebuinţa ce avem dă bătrîni, după întîmplări).

Cine a băşît, a greşît, cine a spus, în gură-i i s-a pus (ne învaţă să nu grăim dă cele urît urmate, nici să rîdem dă greşalele altora).

Cine-o rîde, gura i s-o întinde (ne învaţă să nu rîdem dă alţii).

Cine o dată s-a-mbătat, anevoie să dăzbată (adică, cine să învaţă cu năravuri rele, anevoie să dăzvaţă).

Cine umblă încet, merge dăparte (adică, cine nu să pripeşte, mult sporeşte).

Cine umblă zioa nu să poticneşte (adică, cu lumină nu greşîm).

Cine umblă cu crucea în sîn, ca crucea uscat rămîne (adică, cine e prea drept, tot sărac rămîne).

Cine umblă cu curul în dooă luntre, în nici una este (adică, cine slujaşte la dooă slujbe, la nici una să găseşte).

Cine umblă cîrpindu-să, mai rău să rupe (ne arată că cele dă tot vechi, mai bine din nou să le facem, dăcît să le cîrpim).

Cine umb<l>ă prea lată, rămîne crăpată (adică, cine cheltuieşte piste măsură, curînd istoveşte).

Cine un clopot numai aude, un sunet numai înțelege (adică, judecătorul ce numai pă unul ascultă, numai ale aceluia ziceri înțelege).

Cine în urmă vine, acela închide uşa (adică, cine în urmă rămîne, acela slugă să-nțelege).

Cine va să-ş ucigă cîinele său, dăstul e să zică că e turbat (adică, cine va să-ş pedepsească sluga sa, dăstul e să-i găsească o vină cît dă mică). [f. 45^{r}]

Cine joacă în oră şî nu dă din mîini? (adică, cele neapărate, trebuie să le urmăm).

Cine caută vreme, pierde vremea (ne învață că nu trebuie să întîrziem prea mult la lucru ce cere pripă, că atunci pierdem şî vremea ce o avem în mînă; şî să zice pentru cei ce dă zi piste zi la orce lucru).

Cine cal strein încalecă, curînd dăscalecă (ne arată că, cu lucru strein, nu ne putem slujî multă vreme).

Cine cască, doarme (arată starea celor leneşi şî somnoroşi).

Cine cu capul dă multe praguri să loveşte, acela în urmă mai bine să socoteşte (adică, cel ce multe pate).

Cine cu porcii să amestecă, îl bagă în noroiu (adică, cine cu cei proşti să amestecă, prin cîrciumi lăcuieşte).

Cine cîinele-ş îl iubeşte, n-are frică dă tîlhari (adică, cine pă supuşii săi iubeşte, n-are frică dă împotrivitori).

Cine cîntă, nu joacă (adică, cel ce porunceşte, nu lucrează, nu slujaşte).

Cine la toți pişpăieşte, buzele i să topeşte (să zice pentru pîrîtori ce trăiesc cu pişpăitul, însemnînd că pă înşuşi ei vatămă).

Cine la tîrg după tîrg vine, să-ntoarce cu marfa înapoiu (să zice pentru cei ce nu îngrijăsc la vreme).

Cine leapădă floarea, nu simte mirosul ei (adică, cine zgorneşte pă cel bun, nu-i cunoaşte darul lui).

Cine mai mult să teme, acela uită uşa dăşchisă (adică, cine mai mult să păzeşte, acela mai lesne greşaşte).

Cine mai puțin mănîncă, are şî mîine ce mînca (adică, cine să iconomiseşte are totdeauna).

Cine mişcă, pişcă; cine şade, coada-i cade (adică, cel leneş piere dă foame, iar cel ce munceşte pururea capătă oarece).

Cine mult te-mbrățișează, nu știe să te strîngă (adică, cine-ți arată multă dragoste, nu te iubește, nu îngrijaște dă tine).

Cine muncește și nu să nădușaște? (arată că cel ce muncește trebuie să sufere).

Cine mănîncă ou și nu să pică? (ne arată că orce faptă să vede, pentru că ne pătează).

Cine-ș mănîncă sămînța dă in, îș mănîncă cămașa (adică, cine-ș cheltuiește tot capitalul rămîne gol).

Cine mănîncă ceapă și nu lăcrămează? (adică, cine greșaște și nu să căiește?).

Cine n-are carte, n-are nici parte (adică, cine n-are ajutor, nimic dobîndește).

Cine n-are frumoasă, pupă și mucoasă (să zice pentru cei ce să mulțumesc pă mai prost, cînd n-au mai bun).

Cine n-ar vrea să fie ban? (adică toți rîvnesc la mai mari lucruri — la mai mari slujbe).

Cine nicicum s-a udat dă ploaia zădărniciei, dă stropituri însă nicicum a scăpat (adică, nici unul, fără cea mai mică zădărnicie).

Cine nu va să frămînte, toată zioa cerne (să zice cînd nu vrea să săvîrșim oarece și dăm zi piste zi, găsind felurimi dă pricini).

Cine nu caută pă dracul îl găsește, dar cine îl caută? (să zice pentru cei ce-ș caută beleaoa lor înșuși ei, fără nici o pricină). [f. 45v]

Cine nu chiorește, la semn nu nemerește (adică, cine nu să socotește, pururea greșaște).

Cine nu pleacă dă dimineață în urma tuturor rămîne (adică, cel ce nu să îndeamnă din vreme nu izbutește).

Cine nu-ș va binele, să nu ie-l dea Domnul (să zice pentru cei ce-și vor răul lor).

Cine nu-ș laudă casa, casa pă el cade (să zice pentru cei ce-și laudă marfa lor dă vînzare, că într-alt chip rămîne nevîndută).

Cine în cursă a căzut și pă cursă n-a văzut? (adică, cine s-a înșălat și pă înșelător nu l-a cunoscut?).

Cine-mparte, partea-ș face (adică, împărțitorul, partea cea mai mare — cea mai bună, pururea ia).

Cine-n tărîțe să amestecă, porcii îl mănîncă (adică, cine petrece cu cei proști, să necinstește dă către aceia).

Cine-ntreabă dă durere pă lîngă frumusețe? (să zice pentru cele ce să gătesc cu vătămarea lor, cum cele ce foarte tare să strîng cu corseturile şî cele ce-şi scot perii după obraz cu zmulgătoarea, ca să să arate mai frumoase).

Cine piatră rostogoleşte, pă el să loveşte (să zice pentru cei ce, cu răul ce vor să facă altora, mai mult pă ei vatămă).

Cine piste măsură mulge vaca şî oaia sa, în loc dă lapte, sînge scoate (să zice pentru cei ce piste măsură pă norod împovăresc cu dăjdii, arătînd că, în loc dă dobîndă, pagubă dobîndesc, că pă toți îi pierd).

Cine poate, oase roade, cine nu, nici carne moale (arată puterea celor prea puternici, ce fac orce vor).

Cine poate să doarmă alăturea cu leul? (arată cruzimea celor cumpliți către cei mai mici).

Cine purcei hrăneşte, porci va avea (adică orce hrăneşti, d-acel soiu vei avea. Şî cu orce fel dă oameni te vei slujî, după aceia şî slujba).

Cine pă altul plînge, ochii lui ş-îi scurge (arată că, plîngînd dă mila altuia, pă înşine ne vătămăm).

Cine păzeşte sofraoa, mănîncă ciorbaoa (adică, cine vine la vreme să împărtăşează dă oarece).

Cine pă leu dăşteaptă, spre a lui peire îl dăşteaptă (adică, cine dă pricină celui rău, luiş îş face rău).

Cine pă lîngă drum zideşte, mulți stăpîni dobîndeşte (adică, mulți musafiri din călători).

Cine sapă groapa altuia, întîiu el cade-ntr-însa (adică, cine gîndeşte şî să sileşte la răul altuia, întîiu el pate acel rău).

Cine sare cam sus, îndată cade jos (adică, cine va să să înalțe, îndată alunecă).

Cine sare multe garduri îi dă un par în cur (adică, cine urmează multe rele îi dă şî dă capul lui un rău).

Cine s-atinge dă zmoală şî nu să mînjaşte? (adică, dă netrebnicii şî nu să poticneşte?).

Cine s-atinge dă mărăcini nevătămat nu scapă (adică, dă cele rele).

Cine socoteşte cîte foi intră-n plăcintă niciodată mănîncă plăcintă (să zice pentru cei leneşi i pentru cei fricoşi şî pentru cei scumpi, arătînd că niciodată la nimic sporesc. [f. 46r]

Cine să ia după muscă, îl duce la scîrnă (adică, cine ascultă pă nebuni, în blestemății îl bagă şî cine să ia după cei proşti, pîn cîrciumi îl bagă).

Cine să îndură dă cuiu pierde şî potcoava (ne învață că cele stricate îndată să le dregem, ca să nu le pierdem dă tot; şî să zice pentru cei scumpi).

Cine să naşte breaz, breaz moare (să zice pentru cei din fire rău nărăviți, ce nu-şi pot schimba năravurile cele rele).

Cine să pleacă vremii, cîştigă vreme (adică cine să poartă după vreme, pururea dobîndeşte).

Cine să scoală mai dă dimineață, acela e mai mare (să zice cînd ne lipseşte stăpînul, însemnînd că orcine va şî ceea ce va, aceea porunceşte şî că cine apucă mai nainte, acela mai bine nemereşte).

Cine sădeşte vie, din rodul ei mănîncă (adică, fieşcare, din munca sa).

Cine scuipă, anevoie linge (să zice pentru cei mari ce supără pă cei mici, fără a-i mîngîia şî pentru cei ce nu-şi cunosc greşalele lor).

Cine scuipă în sus, îi cade pă obraz (arată că cine necinsteşte pă cei mari, pă sineş vatămă).

Cine strînge cărbuni cu mîna altuia, nici să mînjaşte, nici să arde (să zice pentru cei ce să folosesc cu peirea altora).

Cine te învăleşte, acela te şî dăzvăleşte (să zice pentru cei fățarnici).

Cine te întreabă dă ce păr îți este căciula? (adică, cine va să te ştie, nimeni te bagă în seamă).

Cine fuge dă la moară, să întoarce fără mălaiu (adică, cine fuge din slujbă, rămîne fără nici un folos).

Cine hainele şi le păstrează, le are pă jumătate (ne învață să ne păstrăm averea, că, păstrîndu-o d-abia pă jumătate, o putem avea).

Cine fără ăripi munceşte să zboare, pururea îl vezi că cade în bot (adică, cei ce fără putere să silesc la cele ce cer mare putere).

Cine să învață, la groapă să dăzvață (adică, năravurile cele rele, ce dă mici copii le învățăm, pînă la sfîrşît nu le pierdem).

Cine bate fierul rece, nimic nu foloseşte (adică, urmează împotriva cuviinței).

Cine doarme cu undița în mînă, fuge pèștele din mînă (adică, cine nu priveghează, pierde ceea ce are).

Cine doarme, nu i-e foame (adică, cel orb, la minte nu simte).

Cine botează, cutează (adică, are îndrăzneală către aceia pă care botează).

Cine doarme pă pat moale, nu doarme în odihnă (adică, cei mari, ce, dă multe griji, nu pot dormi în odihnă).

Cine doarme pă pămînt, n-are frică să cază cînd să întoarce (adică, cel sărac, cînd i să întîmplă vrèo nenorocire, n-are ce mai scăpăta).

Cine doi iepuri gonește, nici unul dobîndește (adică, cel ce dăodată dă dooă lucruri să apucă, nici una săvîrșaște).

Cine dodată multe trepte va să sară, piciorul șî-l frînge, fără nici o greșală (adică, cel ce, din mic, dodată va să să înalțe, îndată scapătă dă tot).

Cine dăgrab să urcă, dăgrab la pămînt să culcă (adică, cine dăgrab să înalță, dăgrab și scapătă). [f. 46v]

Cine pă șarpe dă coadă-l apucă, îndată să mușcă (să zice pentru cei ce nu știu cum să răsplătească).

Cine dă cuvînt nu ia, dă falangă peșin ia (adică, pă cei neînțelegători, cu pedeapsa îi putem înțelepți).

Cine dă, luiș dă; cine face, luiș face (adică, atît cele bune, cît și cele rele ce vom face, la noi să întoarce).

Cine dă foc trebuință are, în cenușă îl găsește (adică, la cei ce păstrează, pururea găsești oarece, precum focul ce să păstrează în cenușă).

Cine ți-a scos ochiul? — Frate-mio. — D-aceea ți l-a scos așa dă adînc (arată răutatèa celor mai dă aproape, cît dă mare este).

Cine-ș zgornește cîinele din casă, îș pierde pă păzitor (adică pă sluga cea dreaptă).

Cine-ș bagă în butuci picerele sale sau mîinile în cătuși, cînd minte întreagă are? (adică, cei înțelepți nu greșăsc dă voie).

Cine-ș bagă mîna în uleiu dă miere, pentru puțină miere mîna-mpunsă o scoate (adică, pentru un mic folos, ne băgăm înșine în primejdii).

Cine-ș bagă mîna-n miere și nu-ș linge degetele? (arată că piste putință a nu împărtăși oarecine din ceea ce-i intră în mînă).

Cine nu poate răbda, nu mănîncă poamă coaptă (adică, nu dobîndeşte lucru bun).

Cinstea cinste cere (ne învaţă să cinstim, daca vrem să ne cinstească).

Cinci degete la o mînă, împrăună născute, împreună crescute, şî unul cu altul nicicum să potriveşte (arată neasemănarea oamenilor şî mai ales a fraţilor).

Cioara, cînd a întrebat-o: „Ce pasăre mai frumoasă?“, ea a arătat pă puii ei (adică fieşcare ale sale mai mult le cinsteşte).

Cioară albă nu să poate (adică, mojîcul, nicicum om).

Cioară lîngă cioară zboară (adică prost după prost să ţine şî mojîc, după mojîc).

Cioacă cu cioacă să-nţelege (adică prost, cu prost şî mojîc, cu mojîc).

Ciocanul fără gălăgie nici un lucru săvîrşaşte (adică munca fără luptă nimic nu sporeşte).

Ciorile cînd crăncănesc, la zavistie gîndesc (adică, cei proşti, cînd cîrtesc, dă zavistie să învitesc).

Ciorba încălzită mult strică la stomah (adică, pacea cea dă silă mai mult ne vatămă).

Ciorbă lungă, să ne-ajungă (adică lucru prost).

Ciobanul cînd va voi şî pă ţapi îi mulge, dar, în loc dă lapte, sînge va scoate (să zice pentru cei ce piste măsură supără pă supuşii lor).

Ciobanul nezdravăn oile sale risipeşte (să zice pentru stăpînii cei răi ce-şi risipesc noroadele).

Ge

Geaba vii, geaba te duci, geaba spargi nişte papuşi 〈*sic:* papuci〉 (arată zădărnicia lumii şî că în zadar alergăm după nădejdi).

Geaba cu caprele te slujăşti la arie (să zice cînd nu ne slujîm cu cele ce să cuvine).

Geaba baţi toba la curul surdului (arată zadarnica vorbă cu cel ce nu te ascultă).

Genuchele, cu mult mai aproape dăcît călcîiele, la trup (arată că mai mult iubim pă cei dă aproape dăcît pă cei streini).

B

Bani albi dă zile negre (arată ajutorul ce avem dă la bani, la vreme dă nevoie).

Banul ascuns în pămînt, nici crește, nici rodește (să zice pentru cei scumpi, ce-și îngroapă banii în pămînt, arătînd că nici un folos au dă la ei). [f. 48r]

Banul, ochiul dracului (ne învață să păstrăm banii ascunși, pentru că vederea lor îndeamnă pă om la urmări netrebnice).

Banul grăiește (adică, cel bogat).

Banul, pasăre cu ăripi (adică lesne zboară).

Banul rău nu să pierde (adică, cei răi nu pier curînd).

Bate ale drumuri (adică umblă în zadar).

Belește boul pînă a nu-l tăia (să zice pentru cei foarte cumpliți și fără milă).

Bine-i cîntă cucul (să zice pentru cei ce tot bine le merge).

Boala intră cu carul și iese pă urechea acului (adică lesne intră și anevoie iese).

Boul ară și calul mănîncă (adică, cel slab muncește și cel tare mănîncă munca celui slab).

Boul, cu încetul, dăparte merge; dă-l silești, să poticnește (ne învață să nu silim pă supuși piste puterea lor).

Boul cu bivolul anevoie trag la jug (arată nepotrivirea lucrurilor).

Bondocul, orunde să va urca, tot bondoc rămîne (adică, cel prost dă minte, în cea mai mare cinste, tot prost să-nțelege).

Bostană fără pîndar (adică norod fără stăpîn și avere fără îngrijîtor).

Bobocii pă gîște vor să le-nveţe să-noate (adică, cei proști pă cei învăsați și cei mici pă cei mari).

Bucata, mai mare dăcît fărmitura (adică păcatul, dăcît greșală).

Bucată bună, cine o leapădă? (adică, lucru bun, cui nu-i place?).

Bune sînt hainele late, dar la călugări numai sînt date (arată fericirea călugărilor la toate).

Bun e Domnul, mare e noaptea (ne învață să nu dăznădăjduim).

Bun e Domnul, dar şî dracul meşter bun (să zice la întîmplări ecstraordinare şî împotriva cuviinţei). [f. 47v]

Bună e poliţa, dar zăboveşte la plată (adică, treaba ce nu să săvîrşaşte prin însuş stăpînul, mult zăboveşte prin alţii).

Bună e şî mămăliga, cînd ne lipseşte pîinea (adică, cînd ne lipsesc cele mai bune, ne folosesc şî cele mai proaste).

Bună dimineaţa, ochelarilor, rămîneţi sănătoase, fetelor (să zice pentru cei bătrîni, cînd încep a pune ochelari la ochi, arătînd că nu mai sînt dăstoinici a face curte muierilor).

Bună ţară, rea tocmeală (să zice pentru cea rea ocîrmuire, la o ţară bună).

Bun, să-l pui la bubă (să zice pentru cei blînzi, arătînd bunătatea lor).

Bun dă alţii, rău pentru el (arată pă risipitori).

Bun dă minuni (să zice pentru cel ce e pricina răutăţilor).

Burieni să găsesc şî în cea mai bună grădină (adică, oameni proşti, cam pătutindenea).

Buricul, pururea în mijloc (adică, orce la locul său, cum şî domnul în mijlocul norodului).

Burduf dă brînză în seama cîinilor (să zice pentru cele ce să dau în păstrare la risipitori).

Butia îţi dă vinul ce are într-însa (adică orcine, cu ce poate îţi slujaşte).

Butia, cu un cerc, nicicum să leagă (adică, cel cumplit, cu o pedeapsă numai, nu să înfrînează şî tiranul, cu o lege numai).

Butia, cînd să umple, începe a pişti (adică, norodul, cînd piste măsură să supără, începe a cîrti). [f. 48v]

Buba îl mistuieşte şî el să rumeneşte (să zice pentru cei ce să mîndresc cînd averea lor o istovesc şî pentru cei ce să împodobesc la sfîrşitul vieţii).

Băşîna, vîntul său cu⟨m⟩ şî l-a luat, peşin a şî răsuflat (să zice pentru cei ce nu pot păstra multă vreme cele dă taină).

Blînd şî dulce ca un mănuchiu dă ghimpi (să zice pentru cei cumpliţi şî crunţi, în bătaie dă joc).

Brezaia, cît dă mult să va găti, tot brezaie rămîne (să zice pentru cele urîte muieri, cînt ⟨*sic*⟩ să gătesc piste fire).

Broasca s-a mîniat pă baltă (să zice pentru cei mici, cînd să mînie pă cei mari, ce nu vor să ştie dă ei).

Broscoiul, cînd începe, toate celelalte broaşte după el strigă (adică, cei mici după cei mari să iau).

Brînză bună, în burduf dă cîine (arată pă cei învăsaţi, dar nebuni şî cu năravuri rele).

D

Dai, n-ai (adică giumertul niciodată are).

Dau cuile şî-m rămîn potcoavele (să zice pentru cei ce jăfuiesc, însemnînd că la cercetare puţin dau şî mult le rămîne).

Daca e curcă, ce să încurcă în calea vînătorului? (ne învaţă să ne ferim dă cei ce ne gonesc).

Daca e bătrînă şî e bună dă vînă! (să zice pentru cele ce, şî dă le-a trecut vremea lor, dar tot pot ne folosi).

Daca e dă jaf, jaf să fie (să zice cînd nu mai e milă şî îndurare).

Daca zici că te-ai căit, dă ce la nuntă ai venit? (să zice pentru cei ce să căiesc cînd nu mai e vreme).

Daca la nuntă eşti chemat, ce mai aştepţi şî nu alergi? (să zice cînd ne cheamă la cele dă veselie, însemnînd că nu trebuie să zăbovim).

Daca la păr, mincinos, dar la graiu, cu cît mai vîrtos? (să zice pentru cei ce-şi văpsesc părul, arătînd că, precum la păr, aşa şî la vorbă mincinoşi).

Daca nu e cap, vaiu dă picere (adică, cînd n-avem bun stăpîn, vaiu dă norod).

Dac-ar face toţi copacii flori, dac-ar face şî muştele miere, dac-ar face şî trîntori⟨i⟩ roiu (să înţelege pă dinafară că am avea mare îmbilşiugare. Şî să zice pentru cei leneşi ce nu mu⟨n⟩cesc şî pentru cei ce nu sînt dăstoinici dă nimic, ce nu ne dau niciun folos).

Daca te laşi moale, te bagă în foale (adică te supune).

Daca trece Sîntă-Măria, cacă-ţi pălăria (să zice pentru cele ce nu mai sînt dă trebuinţă, după vremea lor).

Daca floarea ţi-o păzeşti, rod bun dobîndeşti (să zice pentru cele ce trebuie să păstrăm).

Daca dracul a mîncat plăcinta, crăpătorul e dă faţă (să zice pentru cei ce tăgăduiesc oarece, cînd semnele îi vădesc).

Darea vede marea (adică, cu dare, vezi şî faci orce).

Dec! Şî popa cu roche! (să zice cînd ne mirăm dă oarece neobişnuit; după cum s-a mirat oarecine, cînd întîiaş dată a văzut pă popă în biserică cu sfita, ca cu o roche). [f. 49r]

Dec! Şî plevuşca, peşte! (să zice pentru cele ce nu li să cuvine a fi oarece).

Degetele să-m trăiască, inele multe (să zice cînd nu vrem să ştim dă cele mai proaste, dă cele ce nu ne plac).

Degetul cel mare, cu mult mai mic să vede dă celelalte (adică, cel mare, mai mic să-nţelege, că la toţi slujaşte).

Din vale la deal cînd tu te urci, tot te mai poţi popri, iar din deal la vale, pînă nu vei da în brînci, nicăiri te mai popreşti (să zice pentru cei ce aleargă spre dărăpănarea lor).

Din vacile Golescului (însemnează soiu bun).

Din gură, miere, iar din inimă, otravă (să zice pentru făţarnici, arătînd năravul lor).

Din coadă, opincă (adică, din prost, mai prost).

Dincotro vîntul mă bate, tot mă frige şî mă arde (arată supărarea cea din toate părţile dopotrivă).

Din cal, măgar (să zice cînd scoboară pă oarecine în mai mic cin, în mai mică slujbă).

Dincotro ne bate vîntul, ni să-ntunecă cuvîntul (adică, n-avem ce mai zice, cînd ni să-mpotrivesc cei mai mari).

Din lac, în puţ (să zice cînd dintr-o primejdie mai mică cădem într-alta mai mare).

Din mine, din tine, peri puţa finii (să zice cînd piere oarece dintre noi şî toţi tăgăduim că n-am luat-o).

Din nas, zeama cea mai urîtă (adică, din cele spurcate, spurcăciuni iese şî, dă la cel prost, prost cuvînt auzi).

Din noroiu tot vei mai mînca ceva, iar din uscăciune, mai nimic (adică, mai bine cu ploaie dăcît fără ploaie).

Din petece, căptuşală, mare greşală (adică, meremet cu vecheturi, mai multă pagubă).

Din picătura ce cură, butia să umple pînă în gură (adică, cu puţintelu, mult dobîndim).

Din pisică, şoarece, unde s-a mai pomenit? (să zice pentru cele piste fire).

Din somn, la masă, coconiţa noastră (arată lenea oarecăruia).

Din scaiete, vreodată, trandafir şi micşunea nu să vede c-odrăslea (adică, din lucru prost, să iasă oarece bun).

Din teie, curmeie (să zice cînd, cu trențe, vrem să cîrpim oarece).

Dintele cînd te doare, cu cleștele să domoală (adică, răul, cu dăpărtarea și numai să vindecă).

Dintele minții, la muiere, tocma după moarte iese (adică muierea după moarte dobîndește minte).

Din tivgă amară, în zadar iei sămînță (adică din cele proaste).

Din tigaie, pă foc (adică, dintr-un rău, la mai rău).

Din treapta cea mai dă jos cînd vei aluneca în jos, lesne te mai scoli dă jos, iar din cea mai dă sus, anevoie mergi în sus (adică, din mare cînd vei scădea, anevoie mare te mai faci, iar din mic, mare, mai cu înlesnire).

Dintr-o zi pînă-ntr-alta, cît ne ținem viața (să zice pentru cei scăpătați).

Dintr-un lemn iese și cruce și măciucă (adică, dintr-un om bun iese și buni copii și răi). [f. 49v]

Dintr-un ⟨*sic*⟩ scînteie cît dă mic, foc mare să aprinde (ne învață să ne îngrijim dă cel mai mic rău, că, lăsîndu-l, foarte mare să face. Cum și dă cea mai mică pricină, că mare gîlceavă să aprinde).

Dinții dă lup nu să sperie dă mii și sute dă oi (adică, cel voinic, dă nevoiași și cel cumplit, dă cei blînzi).

Din cea mai mică scîntaie, focul cel mai mare (adică, din cea mai mică pricină, gîlceava cea mai mare). [f. 50r]

Din ceea ce știe, gîndul nu ș-îl schimbă (să zice pentru cei ce nu-și schimbă năravurile și pentru cei îndărătnici).

Din cele bune și drepte, dracul pă jumătate luiș îș face parte, dar din cele rele, ce nu ne va cere? (să zice pentru cele ce adunăm din hrăpiri și jafuri, însemnînd că toate le pierdem).

Din ciur, în dîrmon (să zice cînd foarte rău ne frămîntă oarecine, aruncîndu-ne din mai mici necazuri în mai mari nevoi).

Din bucățele, cojocarul blană mare face (arată că, cîte puțin adăogînd, sumă mare dobîndim).

Doarme iepurește (adică, cu ochii dășchiși; și să zice pentru cei ce bine priveghează).

Doarme butie (adică foarte greu; și să zice pentru cei adormiți).

Doi pepeni la o mînă nu să pot ținea (adică dooă slujbe unul nu le poate căuta).

Doi ochi văd mai bine dăcît unul (adică doi îngrijitori).

Doi pă unul, lesne-l face ca nici unul (arată puterea celor mai mulți).

Dooă alune, cît dă mici, pavăză la o nucă mare (adică doi mici păzesc pă unul mai mare).

Dooă căpățîne într-o căciulă (adică, cei ce au tot un gînd — tot o părere).

Dooă muieri și o gîscă face Tîrgul Cucului (arată gălăgia și zgomotul ce fac muierile cînd vorbesc, fie cît dă puține).

Dooă piei după o oaie (să zice pentru cei ce cer îndoită dajdie).

Domnul gonește cu carul (arată îndelunga răbdare a lui Dumnezău).

Domnul din furtuni multe corăbii a scăpat (adică pă mulți i-a scăpat din primejdii; și să zice spre mîngîierea celor supărați).

Dor dă noră, în cur dă soacră (arată proasta dragoste a nurori<i> către soacră).

Dohtore, vindecă-te mai întîiu pă tine (să zice către cei ce pă alții sfătuiesc, în vreme ce însuși ei au trebuință dă sfătuire și pă însuși ei nu sfătuiesc).

Dohtorul, c-o buriană, cea mai mare boală o scoate afară (să zice pentru cei ce, cu o mică bagatelă, întîmpină cel mai mare rău).

Dobînda lungă rupe ciochina (să zice pentru cei ce să lăcomesc* la mare dobîndă și, pă lîngă dobîndă, pierd și capetele).

Dulceața, cît dă dulce, după moarte însă, nici o poftă mai aduce (arată că orce la vremea ei să cuvine, căci, în urmă, în zadar să socotește).

Dulce le înghiți, amar i să le scoți (să zice pentru jăfuitori).

După a lui față firea lui dă față (să zice pentru cei urîți ce au și faptele lor urîte, ca fața lor).

După a noastră scăpare, nici un sfînt cinste mai are (adică, după ce scăpăm dă orce primejdie, nu ne mai aducem aminte dă cele sfinte).

---

* *rîvnesc*

După arc, şî săgeata (arată asemănare; adică, după meşter, şî lucru lui, şî după om, şî cinstea ş.c l.).

După a noastră privighere, cîinii să-nveselesc, că pururea a mînca oarece găsesc (să zice cînd dăm slobozenie celor cumpliţi şî jăfuitori, neîngrijînd nimic dă norod). [f. 51r]

După icre verzi aleargă (să zice pentru cei fermecaţi, ce umblă neştiind unde merg).

După o căţea mulţi cîini să ţin (arată starea celor dăzfrînate).

După orînduială, cîrpeală, Dumnezău să-şi facă milă (să zice pentru starea celor scăpătaţi).

După grădinar, şî florile (adică, după om, şî slujba lui).

După glas cunoşti pă om şî pă dobitoc (adică după vorbă să cunoaşte cel învăţat şî cel neînvăţat).

După căinţă vine şî pocăinţă (ne învaţă că, după ce ne căim, trebuie să ne şî pocăim).

După cîntec să cunoaşte pasărea cea mai dulce (adică, după daruri să cunosc oamenii; şî cîntăreţul, după cîntare).

După cîntec, şî jocul (adică, după poruncă, şî urmarea).

După moarte, şî cal dă ginere (să zice cînd după un mare rău ni să mai cere lucruri necuviincioase).

După pasără, şî oul (adică, după sămînţă, şî rodul; arată asemănare).

După ploaie vine şî el cu iepîngeaoa (să zice pentru cei ce nu vin la vreme, spre ajutor).

După ploaie, şî căciulă dă oaie (să zice cînd, după un rău, ne mai supără şî cu bajocuri).

După sac, şî peticul, /după sfînt, şî tămîia, după tingire, şî tămîia ⟨*sic*; coada?⟩/ (adică, după om, şî cinstea. Arată asemănare).

După furtună vine vreme bună (adică, în urma întristării şî ale necazurilor, ne vine bucurie şî uşurinţă).

După fus, şî mosorul (adică, după muncă, şî sporul).

După ce leul moare, mulţi să găsesc să-l jupoaie (adică, după ce cel mare cade, mulţi îşi bat joc dă el).

După ce lipsa ne omoară, în zadar mergem la moară (ne învaţă că din vreme trebuie să îngrijîm dă cele trebuincioase, iar nu cînd nu ne mai folosesc nimic).

Durerea ascunsă, mai mare dă orce durere (adică, cel ce pîn ascuns te supără, acela mai rău te vatămă. Cum şî supărarea sufletească).

Durere streină, să-i fie dă bine (să zice pentru cei ce nu le pasă dă necazuri streine).

Du-te la nuntă şî zi: „Şî la anul!“ (să zice pentru cei ce urmează sau urează împotrivă).

Duhul uşor şî zadarnic la orce vînt să supune (adică, cei fricoşi şî ticăloşi lesne să supun).

Duhul uşor şî zburdatic dă orce vînt să clatină (adică, cei sfioşi şî ticăloşi lesne să sperie dă orce).

Dă am avea brînză după cum n-avem pîine, bună apă dă papară (să zice cînd toate ne lipsesc, după cum a zis un sărman ce trecea pă o punte dă o apă mare şî n-avea ce mînca).

Dă-i cu tufa, că ies bani (să zice dăspre cei cumpliţi şî lacomi). [f. 50v]

Dă este nevoia înainte, sileşti d-o ajungi, dă este în urmă, o aştepţi să vie (să zice pentru cei ce nu pot scăpa dă belele şî necazuri).

Dă unde sare iepurele! (adică, dă unde nu gîndeşti — nu nădăjduieşti, d-acolo te pomeneşti cu o nevoie, cu un necaz, cu o ispravă, cu o bravură ş.c.l.). [f. 50v]

Dă vei da dă ocol, vei ajunge mai curînd; dă vei merge d-a dreptul, vei zăbovi mai mult (să zice pentru drumul cel rău, fie şî drept, la orce lucrare).

Dă verde ş-a mîncat rodul (să zice pentru cei ce-şi cheltuiesc averea lor, pînă a nu ajunge în vîrsta lor). [f. 51v]

Dă voiu nemeri, multe inimi voiu răni (să zice pentru cei ce să fălesc în puterea lor).

Dăgrab şî bine, una cu alta nu să prea cuvine (adică, lucru bun cere vreme mai îndelungată).

Dă joi, pînă mai apoiu (arată scurtarea vremii).

Dă zestre, nooă pietre (să zice pentru cele scăpătate fete, însemnînd mica zestre a lor).

Dă cu călcîiul în pintene (să zice pentru cel ce vatămă pre însuş sine).

Dă coadă îl apucă (adică apucă o treabă d-a-ndăratele).

Dă cu piatra în Dumnezău (să zice pentru cei nerozi).

Dă la Ana, la Caiafa (să zice cînd să trimite oarecine dă la unul la altul şî la nici unul îş găseşte mîntuirea, precum trimitea pă Hristos dă la Ana la Caiafa).

Dă la vlădică pînă la opincă (însemnează dă la mic pînă la mare, adică toti d-a rîndu, toți dăopotrivă la orce).

Dă la moară, la rîșniță (adică dă la cele mai mari, la cele mai mici).

Dă la cei fără obraz îș cumpără obraz (să zice pentru cei ce își iau pildă dă la cei obraznici).

Dă lupul bătrîn, cîinii își bat joc (să zice cînd cei tineri își bat joc dă cei bătrîni).

Dă lup cînd să grăiește, coada i să ivește (să zice cînd grăim dă rău pă oarecine mai mare și acela fără veste le aude ș-îndată răsplătește).

Dă masalaoa pă un poponeț (adică dă mai bun și ia mai prost).

Dă m-ei bate cît vei vrea, tot nu voiu tăcea (să zice pentru muierea cea limbută și rea).

Dă-m vecină pă bărbatul tău și tu ține pisălogul mieu (să zice cînd va oarecine să facă un schimb ce nu să potrivește, ci mai ales cu paguba noastră).

Dă-m, Doamne, ce n-am gîndit, să mă mir ce m-a găsit (să zice cînd pă negîndite dobîndim oarece foarte mare, încît este dă mirare pentru noi).

Dă nu vei scoate rădăcina, mărăcinii dă iznoavă iarăș cresc la loc (ne învață că, cele rele din rădăcină să le tăiem, ca să nu mai dea din ele).

Dă nu curge, pică (să zice cînd ne vine cîte puțin și nicidată lipsă avem).

Dă nu ne asămănam, nu ne încuscram (arată năravurile cele rele și dăopotrivă ale unor obraze).

Dăparte griva dă iepure (să zice cînd nu putem ajunge la oarece sau nu putem nemeri — dobîndi oarece și cînd nu să aseamănă un lucru cu altul).

Dăparte dă noi plooă (să zice cînd cele rele dăparte dă noi să întîmplă).

Dăparte dă măgarul ce are nărav să dea din picere (adică dă cel ce supără pă toți).

Dă pace, n-ai încotro face (să zice cînd, cu toată pacea, tot rele ni să întîmplă).

Dă pupat, dă sărutat, popa nu ne dă păcat (arată cele ușoare greșăli).

Dă s-ar scula socru, să-i apuc locul (să zice pentru cei ce aşteaptă să prinză locul altuia).

Dă faţă fiind, lipseşte (să zice pentru cei nesimţitori).

Dă frate, frate, dar brînza pă bani (să zice cînd nici fratelui nostru nu-i dăm ceva fără interes).

Dă frumoasă, frumoasă, dar cam băşînoasă (să zice spre scădere dă cinste, cam în bătaie dă joc, cînd are un mic cusur).

Dă cel călare să nu-ţi fie milă cînd îi atîrnă picerele (adică, cei în putere, şî dă li să întîmplă vreo supărare, însă nu le este spre vătămare). [f. 52r]

Dă boltă trebuinţă sărmanul nu are (adică săracul dă cămară, pentru că n-are ce pune într-însa).

Dă dăparte, calul-ş bate, dă aproape, ochii-ş scoate (să zice pentru cei ce dă dăparte să arată a fi oarece, iar dă aproape să cunosc dă nimic).

Dă dragă, dragă să-m fii, dar la noi mai rar să vii (să zice pentru cei ce nu-i facem haz, nu ne cam plac).

Dă-ţi, popo, pintenii şî bate iapa cu călcîiele (să zice cînd cerem ceea ce e dă mare trebuinţă altuia)

Dăşchide-te poftă, să-ţi dau bureţi să mănînci (să zice cînd avem proaste bucate şî cînd ni să dă slujbă proastă).

Dîmboviţa, apă dulce, cine-o bea nu să mai duce (arată în adăvăr bunătatea Ţării Rumâneşti, însemnînd că, ce strein vine aici, nu să mai duce înapoiu, îndulcindu-să dă ea).

Dragostea să ia din ciubuc şî din lulea (adică, din glume, asemănînd pă om cu ciubucul şî pă muiere cu luleaoa).

Dragostea cea veche îţi şopteşte la ureche (adică, îţi aduce aminte dă ea).

Dragostea cu prieteşiug, între cîine şî pisică, nicicum s-a pomenit, nici cu mare jurămînt (adică între vrăjmaşi).

Dracul nu face biserici (arată faptele celor răi).

Dracul să miră dă porumbe negre şî pă el nu să vede (să zice pentru cei ce văd ale altora greşăli mai mici şî p-ale lor cele mai mari nu le văd).

Dreptatea săracului nimic nu atîrnă, că foarte uşoară (adică săracul dreptatea ş-o pierde, că nimeni îl ajută).

Dropie, dropie, vremea ţi s-apropie (să zice pentru fete, cînd ajung în vîrstă).

Ț

Țara piere de tătari, p... bea cu lăutari; țara piere și p... să piaptănă (să zice cînd, în primejdiile cele mai mari aflîndu-ne, noi atunci ne înveselim; și, mai ales, muierile).

Țara Rumânească, curvă bătrînă (adică, dă multe ce-a pățit, ca o curvă, nu să mai sperie dă nimic).

Ți-ai găsit floarea, să-i iei mirosul (să zice pentru cele ce nu să potrivesc).

Ți-ai dat în petic, ca țiganul (adică, ai ișit din orînduială, n-ai păzit buna orînduială, ci ai urmat după năravuri țigănești).

Ție îți zic, soacră, ca să auză nora (să zice cînd pă unii dojănim, ca să înțelepțim pă alții).

Țiganul, cînd a ajuns domn, întîiu pă tată-său a spînzurat (să zice pentru cei cumpliți către însuși ai lor, cînd ajung oameni mari).

Ține-te, pînză, să nu te spargi (să zice pentru cei ce vorbesc prea mult, ce nu le tace gura; și pentru cele rele, cînd vin una după alta).

Țînțarul cu armăsarul (să zice pentru cele nepotrivite).

Țînțarul, cît dă mic, c-o mușcătură mică, și pă leu îl biruiește (adică, omul, cît dă mic, poate răsplăti — supăra și pă cel mai mare).

Ș

Ș-a găsit vîrful, fundul; și ș-a găsit tingirea, capacul (să zice pentru cei ce să potrivesc la năravuri și mai ales la căsătorii, cînd o muiere rea dă piste un bărbat mai rău). [f. 52v]

Ș-a legat măgarul (adică ș-a dobîndit stare).

Ș-a nemerit coasa, gresia (adică s-a potrivit la năravuri, cum o muiere rea cînd dă piste un bărbat mai rău).

Ș-a-nghițit rușinea (adică nu să mai rușinează; și să zice pentru muierile cele dăsfrînate).

Ș-a-ncălecat iarăș măgarul (adică ș-a dobîndit iarăș ceea ce a pierdut, cum locul — slujba ce pierduse).

Șapte frați pă un cojoc (să zice pentru cei foarte scăpătați).

Șarpe cu cap dă muiere (adică înțelept ca șarpele și viclean ca muierea).

Şarpele, cît dă mult îl vei mîngîia, el tot te va muşca (adică, cel viclean şî făţarnic şî, mai ales, duşmanul).

Şarpele să sperie dă însuş pielea lui, cînd o vede spînzurată (adică, cel fricos, dă umbra lui).

Şarpele ce să tîraşte n-are trebuinţă dă picere să-l tîrască (să zice cînd ni să dă cele dă care n-avem trebuinţă).

Şade îrbul în drum şî rîde dă cei ce trec (să zice dă cei proşti, ce să socotesc că-şi bat joc dă cei mari cu rîsul lor).

Şade pă ghimpi (adică să pripeşte să să ducă).

Şoarecele în gaură nu încăpea şi tivgă după el tîra (să zice pentru cei ce să însărcinează piste puterea lor şî, mai ales, pentru cei ce să însor în sărăcie).

Şoarecele cu o gaură numai, îndată îl prinde pisica (ne învaţă să avem mai multe strejuiri, împotriva vrăjmaşilor).

Şoaricele supt îngrijîrea pisicii (adică, lucru nepotrivit din fire, şî să zice cînd orînduim dregători cumpliţi).

Şoarecii şî fierul îl roade (adică, cei colţaţi — cei cumpliţi pă orcine căzneşte).

Şoptele voastre, în urechile noastre (să zice pentru cele ce nu să pot ascunde; şî că taina anevoie a să păzi).

Şofran nu poţi găsi în orce băcănie (adică lucruri — isprăvi dăosebite la cei proşti).

Şî aurul, cît dă cinstit, murdarlîc într-însul tot s-a găsit (adică, nici unul, fără cel mai mic cusur).

„Şi eu pă tine“ nu să potriveşte (să zice pentru cei ce nu ştiu cum să potrivească minciuna. Vezi istoria bărbatului cu nevasta, cînd muierea a dat răspuns preotului, zicîndu-i „şî eu pă tine“).

Şî însuş stăpînul rîde (să zice cînd însuş cel ce greşaşte să miră dă greşala lui).

Şî vulpea cu guşă albă! (să zice pentru cei cu barbe albe, dar cu minte vicleană, adică făţarnic şî la bătrîneţe).

Şî vînturile, la vremea lor, sînt foarte trebuincioase (adică dojana şî mînia).

Şî ghicitoarea, după ghicitor (adică şî treaba, după om).

Şî zăpada este albă, dar să cacă cîinii pă ea (adică albeţea singură nimic nu foloseşte, cum o muiere albă la faţă, dar fără nuri şî misidii bune).

Şî calul cîn<d> cunoaşte că prost călăreţ îl mînă, frîul jos îl aruncă numaidăcît din gură şî pă călăreţ jos îl trînteşte (să zice pentru cel ticălos stăpîn, cînd supuşii lui, cu-

noscîndu-i nevrednicia, or că-l schimbă, or că să dăpărtează dă la el).

Şî c-o sută, şî c-o mie, tot în puşcărie (să zice la dăznădăjduire).

Şî cu vîrf, ş-îndesată (să zice pentru cei ce nu să mulţumesc cu mai puţin şî vor să ia tot mai mult). [f. 53r]

Şî cu parte, şî cu părticică (să zice pentru cei ce iau mai multe părţi — mai multe slujbe dăcît li să cuvine).

Şî cu păsat la masă omul să înveseleşte (adică, cu pomană cît dă mică şî cu masă cît dă proastă, omul să înveseleşte).

Şî cărbunarul stăpîn pă masa sa (adică, fieşcare trăieşte cum va în casa sa).

Şî cîinele iese din iarnă, dar pielea lui ştie cum iese (să zice pentru cei ce cu mare nevoinţă scapă din necazuri).

Şî cîinii mănîncă din fărămiturile ce cad dă la masa domnului (să zice pentru cei mici şî scăpătaţi, ce să ajută din cele ce prisosesc dă la cei mai mari).

Şî lapte dă vrabie (să zice pentru cele ce cu anevoie să pot găsi).

Şî lupul sătul, şî mielul întreg, nu să poate (să zice pentru cele piste putinţă, însemnînd că şî cumplitul să să sature şî norodul să nu să supere nu să poate).

Şî lupul dă foame iese din pădure afară (arată cele dă mare nevoie urmate).

Şî marea tare urlă, cînd dă vînturi să bate (să zice pentru cei ce tare strigă la dăznădăjduiri dă mari supărări).

Şî mielul bine fript, şî frigarea să nu să arză (arată că piste putinţă să nu sufere norodul, cînd să chinuieşte dă cei cumpliţi).

Şî minciuna e vorbă (arată că şî cu minciuni putem petrece vremea).

Şî minciuna prinde loc (adică face ispravă, cînd foloseşte pă oarecine, fără a vătăma pă altul).

Şî moara să arză, şî şoarecii să să risipească (să zice cînd ne primejduim însuş viaţa noastră, numai să piară şî cei cumpliţi, ca să scăpăm dă supărări şî necazuri ce pătimim dă la ei; şî să zice la dăznădăjduire).

Şî măgarul supărare nu puţină are, cînd poartă asupra lui mult piste puterea lui (să zice pentru noroade, cînd să împovărează piste putinţa lor).

Şî noi avem un Dumnezău (să zice pentru cei ce au ocrotitor pă pămînt).

Şî piperul este negru, dar îl pun domnii la masă (să zice pentru cele oacheşe, dar cu nuri şî pentru cele proaste, dar cinstite).

Şî popii i să pleacă cu „Doamne, miluieşte-ne!“ d-o sută şî mii dă ori (adică şî rugăciunea piste măsură aduce mare scîrbă).

Şî pă faţă, şî pă dos, tot faţa din dos (să zice pentru cele mai urîte lucruri).

Şî plopul este nalt, dar îl cacă ciorile (să zice pentru cei ce să mîndresc dă mărimea lor).

Şî prepeliţa, carne dulce, dar greaţă ne aduce cînd tot din ea vom gusta (să zice cînd ni să pleacă tot cu un gust).

Şî cel mai tare stejar la topor să pleacă (adică, orce voinic, la armă).

Şî Saul prooroc! Şî scaietele legumă! (să zice cînd să amestecă şî cei mici pîntre cei mari, socotindu-să şî ei dă oameni mari).

Şî stafida e uscată, dar dulceaţa ei nu ş-o pierde (să zice pentru cele trecute la vîrstă, dar pline dă nuri).

Şî stejarul e mare, dar ghindă pentru porci ne dă (să zice pentru cei mari, ce proastă slujbă arată).

Şî tina luceşte, cînd soarele o izbeşte (să zice pentru cele urîte, cînd înoată în brilanturi, şî pentru cei proşti, cînd să ocrotează dă către cei mari).

Şî firul dă păr îş are umbra sa (adică şî cel mai mic îş are răcorile sale). [f. 53v]

Şî furnica, cît dă mică, face o răsplătire mică (adică şî cel mai mic poate răsplăti).

Şî furnica, dă e furnică, tot are mînie, cît dă mică (adică om fără mînie nu să poate).

Şî fiara cea mai crudă cinsteşte neamul său (arată cinstea şî dragostea ce trebuie să avem între noi).

Şî cel mai bun cărăuş răstoarnă carul, pă cel mai bun drum (adică şî cel mai învăţat greşaşte).

Şî cerbul să spăimîntează cînd trăsnetul trăsneşte (adică sluga, cînd stăpînul răcneşte. Să zice pentru cele dă spaimă).

Şî cerboaica, cît dă mare, cînd vede pă puii ei că dă lupi să sfîşiiază, dăparte dă ei stă şî cu amar lăcrămează (arată

fireasca milă a mumelor, cum şî a ţării, cînd vede pă norodul ei că să sfîşîie dă către cei cumpliţi şî cruzi).

Şi ciobanul din laptele turmei lui mănîncă (adică, dă unde slujîm, d-acolo trebuie să ne şî hrănim).

Şî braga răcoreşte (adică şî cele proaste folosesc).

Şî broasca, mică este, dar gură mare face (să zice pentru cei mici, cînd cîrtesc).

Şî din gunoiu iese fum (adică şî cei mici cîrtesc).

Şî din coş, grăunţe şî din postavă, tărîţe; şî din făină, parte, şî din tărîţe, merinde (să zice pentru cei ce cer parte din toate).

Şî dă e glumă, nu e minciună (să zice cînd vrem să arătăm un adăvăr, şî neîndrăznind să-l spunem fără sfială, îl arătăm cu glume).

Şî dă e glumă, nu e bună (să zice pentru cei ce în glumă supără piste măsură).

Şî dă plosca nu ne place, dar vinul din ea mare chef ne face (să zice în pofida muierilor celor bătrîne ce hrănesc pă cei tineri pă lîngă ele).

Şî ţînţarul este mic, dar rău pă taur l-a rănit, cînd în nas l-a sărutat (să zice pentru cei mici, arătînd că şî ei, cît dă mici, rău pot supăra pă cei mari).

[f. 54r] Şchiopul mai bine te-nvaţă să umbli (adică, pătimaşul, şî dă nu e învăţat).

Ştie mocanul ce e şofranul? Cînd îl vede pă tarabă, gîndeşte că e otravă (să zice pentru cei proşti, ce nu ştiu preţui cele dă cinste).

Ştie moşul ce are în traistă (însemnează taina ce fieşcare ş-o ştie, cu care supără pă oarecine. Şî s-a zis cînd unul bătea pă nevastă-sa cu traista, şî altul să mira dă proasta bătaie, însă nu ştia că moşul avea traista plină dă pietre).

Ştiu să merg şî cu o roată la Gherghiţa (adică, ştiu să trăiesc şî cu puţin).

Gramatică

Băgări de seamă
asupra
canoanelor gramăticești
de
D. Vornicul Iordache Golescul,
fiul
răposatului banului Radul Golescul,

În zilele Prea-Înălțatului nostru Domn, Alexandru Dim. Ghica Voievod, și tipărită cu însuși cheltuiala a D-lui Vornicului

București
În tipografia lui Eliad
1840

CĂTRE CITITORI

Iată-mă şi eu cu acest plocon către iubirea voastră de învăţătură, plocon ce poate fi foarte folositor la lipsa canoanelor grămăticeşti în care ne aflăm acum. Gustaţi şi nu vă veţi căi, iar cine să va îndestula, încredinţat sînt că să va învrednici, fără îndoială, a lasa şi el la cei din urmă un roiu cu mult mai roditor decît acesta. Căci, la orice lucrare, începerea numai este cu anevoie, iar cel din urmă cu mare înlesnire poate urma cărării cei arătate. Şi fără greşală a zis oarecine: „Cel ce a făcut începere la o lucrare a şi săvîrşit-o pe jumătate". Puţină silinţă se cere de la osîrdia voastră şi, în scurtă vreme, veţi îndrepta toate cărările ce ne duc spre învăţătură. Veţi vedea limba noastră împodobită întocma ca cele mai bogate limbi, după cum zice: „Puţin piste puţin ş-adese de vei pune, cîtă grămadă va işi, n-are cine-ţi spune". Nu vă leneviţi dar, fraţilor, a sluji obştii, cît vă este prin putinţă, la ceea ce fieşcare se îndeletniceşte, după darurile ce a dobîndit din fire. Că cel ce vieţuieşte în lume fără nici un fel de rod, fără nici un fel de spor, să socoteşte întocma ca un trîntor între albine, ce înghite d-a gata munca altora, cel mai urît dobitoc şi firii şi omenirii. A nu munci omul în lume este cel mai mare păcat, cea mai mare zadarnică greotate a pămîntului; dintr-aceasta se naşte lenevirea, trîndăvia, becisnicia şi celelalte nenumărate răutăţi. Această boleşniţă vrînd să o depărteze de la noi a zis oarecine: „Cel ce nu munceşte să nu mănînce."

ÎNAINTE CUVÎNTARE

Toate limbile, cîte vedem astăzi împodobite şî supuse canoanelor grămaticeşti, nu dar deodată s-au născut (cum am zice) în podoaba ce le vedem acum, nici toate acele canoane ale lor dodată s-au scris şî de unul numai, căci nici s-a pomenit vreodată ca întîiu să se alcătuiască canoane grămaticeşti (după care s-ar cuveni să se vorbească şî să se scrie o limbă) şî apoi să înceapă a se vorbi şî a se scrie acea limbă, după acele canoane. Ci pururea întîiu să zămisleşte limba fără canoane, fără regulă şî fără cea mai mică ştiinţă de grămatică (din care pricină să şî află la toate limbile multe cuvinte neregulate) şî în urmă se canoniseşte, în înformările ei, după vorba ce se obicinuieşte, care să şî închipuieşte ca un meşteşug învăţător către cei ce vorbesc acea limbă, cum ar trebui să o vorbească şî să o scrie cu mai bună împodobire şî mai frumoasă frumuseţe. Şî acest meşteşug să numeşte *Grămatică*. Dintr-acestea să cunoaşte că, precum la toate meşteşugurile fără de uneltele cele trebuincioase nu ne putem sluji, aşa şî la o limbă, fără grămatică, nu ne putem înlesni spre cuvîntare. Grămatica dar, fiind cea mai trebuincioasă unealtă şî la limba noastră, pre aceasta trebuie mai întîiu să o îmbrăţişăm şî să o punem înaintea fieşcăruia ⟨*sic*⟩ vorbe, precum zidarul pune cumpăna înaintea fieşcăria zidiri; dar, spre a se canonisi o limbă şî a se pune în bună orînduială, nu este îndestul, cu ceea ce va băga de seamă şî va însemna un obraz numai, precum vedem la toate celelalte limbi că nu numai unul sau doi s-au încercat a scrie pentru canoane grămaticeşti limbile lor, ci mulţime de inşi

învățați, silindu-să fieșcare ca, ceea ce n-a băgat de seamă cel dîntîiu să o adaoge cel din urmă și într-acest chip au [p. 6] ajuns limbile la cea desăvîrșită canonismă și împodobire. De aceea și noi n-am îndrăsnit a numi strădania ce am pus spre descoperirea canoanelor grămaticești, *Grămatică*, ci *Băgări de seamă asupra canoanelor grămaticești*. Și crez că nu ne vor vorbi de rău, nici ne vor urî căci am încercat a însemna aceste băgări de seamă asupra aceștii limbi rumânești, cu cuvînt că au alcătuit alții mai nainte grămatici și ce ne mai trebuie alta (după cum de la mulți am auzit aceasta), pentru că, oameni fiind și aceia, mult nu vor fi băgat de seamă, la multe poate vor fi și greșit, pentru care nici că-i putem defăima, nici a grăi de rău de ei, făcînd aceia începere la un lucru ce cere multă vreme, multă silință și nu puțină bătaie de cap pînă a să vedea la cea desăvîrșit alcătuire. Și noi dar, în pine ⟨?⟩ cunoaștem că nu puține greșeli vom avea la această încercare și multe din cele mai trebuincioase poate le vom fi și trecut cu vederea, care, cine le va cunoaște, trebuie (dăruindu-ne iertăciune) să le îndrepteze cu cuvînt, adăogînd și însuș ceea ce va socoti de trebuință ca, cu acest mijloc, în scurtă vreme să se învrednicească și limba noastră a se numi una din cele bogate limbi.

Am băgat de seamă că una din împiedecările spre înaintarea limbii rumânești este și aceasta, adică această limbă, vorbindu-să în Țara Rumânească, în Moldova, în Basarabia, în Bucovina, în multe părți ale Transilvaniei și în Banat, nu se grăiește pîn toate părțile tot într-un fel, ci cu oarece deosebire, cum cei din Transilvania multe cuvinte neregulate le fac regulate, zicînd „mînc, mînci, mîncă", în loc de „mănînc, mănînci, mănîncă", precum zicem noi. Și moldovenii zic „chicior, chiept" în loc de „picior, piept" și „șepte" în loc de „șapte" și alte asemenea la multe părți. Cum și la scrisoare fac oarece deosebire, scriind unii cu slovele cele vechi rumânești, alții cu slove latinești și alții prefăcîndu-le în chipul slovelor rusești, iar cei mai mulți o amestecătură din toate. Și dintr-această pricină socotesc că o carte, tipărindu-să cu o închipuire de slove și cu o deosebită însușire, nu să poate trece în toate aceste părți în cîte să cuvîntează

limba rumânească, ca cînd ar fi de altă limbă streină. De aceea şî ştiinţele scrise cu acest mijloc nu să pot publicui deobşte la toţi cei ce înţeleg această limbă, făcînd şî un folos foarte mic. Oare, cînd la un neam de atîtea milioane de suflete s-ar canonisi o grămatică deobşte pentru toţi şî o închipuire de slovė după care toţi să vorbească şî să scrie, mai ales cînd şî stăpînitorii acestor ţări ar vrea ca după o asemenea canonisită grămatică şî slove să se întrebuinţeze şî la canţelariile divanurilor lor, oare cu ce înaintare în treapăd va alerga înlesnirea spre un asemenea obştesc folos! Aceasta socotesc că cu mare înlesnire s-ar săvîrşî cînd din fieşcare ţară (unde să grăieşte această limbă) s-ar aduna la un loc cîte unul sau [p. 7] doi din cei mai învăţaţi profesori ai şcoalelor de ştiinţa canoanelor grămăticeşti şî cu toţii, într-o glăsuire, ar canonisi şî grămatică şî slove obşteşti, silindu-să ca şî cuvintele să le aducă, cît va fi prin putinţă, la o regulă, a lipsi neregulalitatea ⟨*sic*⟩ lor şî slovele se le asemeneze cu cele latineşti, ce sînt slove obşteşti. Şî aşa, în scurtă vreme, ne vom înţelege unii cu alţii toţi cei ce grăim aceasta limbă şî ce vom scrie într-un colţ de loc să va auzi în toată întinderea aceştii limbi. Însă, la o asemenea lucrare, de trebuinţă este şî nu puţină cheltuială; de aceea, din toate aceste părţi, socotesc că în Ţara Rumânească şî în ţara Moldovii s-ar putea înlesni mai cu îndemnare, fiind multe mijloace spre ajutorinţă. Cînd o soţietate dă cîteva obraze ce sînt în stare a înlesni această jărtfă către patria lor vor vrea să jertfească spre acest obştesc folos o prea mică părticică din prisoasele lor! Ce mare dar înlesnire spre un folos obştesc şî în veci pomenit, cînd am avea şî voinţă după cum avem mijloace, fiind o dată pentru totdauna! O, ce coloson vor lăsa spre pomenirea lor cei ce se vor întrece a îmbrăţişa o asemene lucrare pentru patria lor!

Împărţeala aceştii Grămatici

Această închipuire de grămatică o am împărţit-o în şapte părţi: una coprinzătoare de toate regulile grămăticeşti, după care să cuvine a îndupleca numele, graiurile şi

celelalte părți ale vorbei, fără a arăta oarece băgări de seamă asupra lor și, cum am zice, fără a da vreun cuvînt, fiind o asemenea închipuire foarte înlesnitoare la cei ce încep la grămatică; alta, coprinzătoare de multe băgări de seamă asupra acestor reguli; alta, de cît privesc la glăsuire; alta, de ortografie, adică de bună scrisoare; alta, de sindacsis, adică de înclinare, și alta de sintesis, adică de întocmire, și cea din urmă, de poezie, pe scurt.

PARTEA VI
PENTRU ÎNTOCMIRE

& *204*. Întocmirea vorbei ne arată în ce loc să cuvine să punem fieşcare parte a vorbei, pentru mai bună înţelégerea ei.

Părţile vorbei, dar, trebuie să să puie unde să cuvine, după înţelegerea lor, cum spre pildă, numele „întîiu" să poate pune la multe locuri, şî, după locurile la care să pune, îş dobîndeşte vorba şî dăosebită înţelegere, adică zicînd: „făcînd întîiu acela, începere la acest lucru" şî „făcînd acela, întîiu începere la acest lucru", şî „făcînd acela începere, întîiu la acest lucru", vedem că la cîtetreile aceste vorbe numele „întîiu", după şăderea sa, face dăosebire la înţelegerea vorbei, căci, la vorba dîntîiu, puindu-să înaintea pronumelui „acela", înţelegem şî alte obraze, ca cînd am zice „făcînd întîiu acela, începere la acest lucru, apoi ceilalţi", iar la a dooălea vorbă, puindu-să înaintea numelui „începere", înţelegem şî alte fapte, ca cînd am zice „făcînd acela, întîiu începere la acest lucru, apoi şî urmare", şî la a treilea vorbă, puindu-să înaintea numelui „lucru", înţelegem „şî alte lucruri", ca cînd am zice „făcînd acela începere, întîiu la acest lucru, apoi la celelante". Asemene şî spregraiul „mai mult", cum cînd zicem „cheltuind mai mult acela, la acel lucru" şî „cheltuind acela mai mult la acel lucru", vedem că, la amîndooă aceste vorbe, spregraiul „mai mult", după şăderea sa, face dăosebire la înţelegerea vorbei, căci la vorba dîntîiu, puindu-să înaintea pronumelui „acela", înţelegem şî alte obraze, ca cînd am zice „cheltuind mai mult acela, la acel lucru, dăcît alţii", iar la a dooălea vorbă, puindu-să în urma pronumelui „acela", înţelegem „şî alte lucruri", ca cînd am zice „cheltuind acela mai mult

la acel lucru dăcît la alte lucruri"; așadar, trebuie ca, după înțelegerea vorbei, să punem și numele „întîiu" și spregraiul „mai mult" la locurile ce li să cuvine, urmînd și la celelalte părți ale vorbei asemenea.

& *205*. Vorba să întocmește cu trei închipuiri, adică cu frasis, cu idiotism și după orînduială.

& *206*. Frasis să zice cînd, cu cuvinte ce au dăosebite înțelegeri, arătăm altă înțelegere, cum cînd zicem „ia aminte", în loc dă „îngrijaște" și cînd zicem „dăschide-ți ochii", în loc dă „caută — vezi — îngrijaște bine" și „bagă dă samă", în loc dă „pricepe".

& *207*. Idiotism sau însușirea limbii să zice cînd cuvîntăm o vorbă după obiceiu, iar nu după canoanele grămăticești, cum cînd zicem „las' să meargă", în loc dă „lasă să meargă", unde vedem că să taie slova „ă" dă la graiul „lasă", pentru scurtarea vorbei; și cînd zicem „să-ntreb", în loc dă „să întreb", dă unde să taie „î" dă la graiul „întreb", și „d-aldă nașul mi-a spus", în loc dă „nașul mi-a spus", unde să mai adaogă „d-aldă", și cînd zice părintele către fiu, mîngîindu-l „vino, taică, -ncoaci", în loc să zică „vino, fătul mieu, încoaci", unde vedem că numele „fătul" să schimbă în „taică", dobîndind fiul nume dă părinte, și părintele nume dă fiu; asemene și cînd zice muma către fată „vino, maică, -ncoaci", în loc dă „vino, fata mea, încoaci", dobîndind fata nume dă mumă și muma nume dă fată; și cînd zicem „la întunerec, toată muierea e frumoasă", în loc să zicem „la întunerec, fieșcare muiere e frumoasă", unde să schimbă pronumele „fieșcare" în „toată"; și cînd zicem „a înșirat mulțime dă oameni", în loc dă „a pus în rînd mulțime dă oameni", căci „înșîr" să zice numai la mărgele; și cînd zicem „mi-e pripă" și „îm este dă pripă", în loc dă „mă pripesc", și „eu te aveam dă sfînt", în loc dă „eu socoteam că ești sfînt".

Dintr-aceste pilde vedem că idiotismul, adică obiceiul grăirii să face după patru pătimi ale vorbei, adică după adăogire, după lipsire sau scurtare, după mutare și după schimbare.

a &. *Adăogire* să zice cînd adăogăm la vorbă cuvinte dă prisos, spre mai bună și mai frumoasă înțelegere și adeverire, cum cînd zicem „dă-ne nooă, Doamne!", în loc să zicem „dă-ne, Doamne!", unde vedem că pronumele „nooă" este dă prisos, fiind îndăstul a zice „dă-ne, Doamne!"; și cînd

zicem „miluieşte-ne pre noi“, în loc dă „miluieşte-ne“, unde vedem că să adaogă pronumele „pre noi“, dă prisos, şî „i-a dat zece pungi toate“, în loc dă „i-a dat zece pungi“, că numele „toate“ este dă prisos, şî „am văzut cu ochii miei“, în loc dă „am văzut“, fiind dă prisos să mai adăogăm „cu ochii miei“, căci învederat este că, cine vede, cu ochii săi vede; asemene şi „am auzit cu urechile mele“, şî cînd zicem „Doamne, Doamne, iartă-m greşalele mele!“, în loc dă „Doamne! Iartă-m greşalele mele!“, unde vedem că poftorirea numelui „Doamne“ dă dooă ori este dă prisos; şî cînd zicem „a omorît pă Gheorghe, pă Gheorghe carele n-a supărat pă nimeni, pă Gheorghe carele n-a făcut rău nimunui, pă Gheorghe, întru care n-a găsit prihană“, în loc să zicem „a omorît pă Gheorghe, carele n-a supărat pă nimeni, n-a făcut rău nimunui şî întru care n-a găsit prihană“, unde poftorirea numelui „Gheorghe“ dă atîtea ori este dă prisos, îndăstul fiind numai o dată a să zice; asemene şi „mi-e frică, mi-e frică, Doamne, dă urgia ta“, unde poftorirea graiului „mi-e frică“ dă dooă ori este dă prisos, îndăstul fiind a zice o dată „mi-e frică, Doamne, dă urgia ta“.

Să adaogă şî vorbă întreagă, cum cînd zicem „toţi cu un glas au strigat şî nici unul n-au tăcut“, unde vorba din urmă „nici unul n-au tăcut“ este dă prisos, căci zicînd „toţi au strigat“ să înţelege că nici unul n-a tăcut.

Şî cînd să ţin vorbele legate una dă alta, ca un lanţ, tot adăogire putem numi, pentru poftorirea cuvintelor, cum cînd zicem „răzmiriţa este muma trebuinţelor, şî trebuinţele, muma iubirii dă avere, şî iubirea dă avere, muma jafurilor, şî jafurile, muma dărăpănării ţărilor“, unde vedem că vorba din urmă să leagă cu cea dîntîiu prin poftorirea cuvintelor, adică vorba „şî trebuinţele, muma iubirii dă avere“ să leagă dă vorba dîntîiu cu poftorirea cuvîntului „trebuinţele“, şî vorba „iubirea dă avere“ să leagă cu vorba cea din sus iarăş cu poftorirea cuvîntului „iubirea de avere“ ş.c.l., asemenea.

Către *adăogire* privesc şî alte trei numiri, adică *perifrasis*, *tălmăcire* şî *prin-mijloc*.

Perifrasis să zice cînd o înţelegere a unui cuvînt o cuvîntăm cu mai multe părţi dă ale vorbei, cum cînd zicem „cei dă la şcoală“, în loc dă „şcolarii“, şî „cei dă la divan“, în loc dă „divaniţii“, şî „d-aldă naşul“, în loc dă „naşul“,

şî „n-are cine să ne poprească“, în loc dă „nimeni nu ne popreşte“, şî „mă voiu sili cu cîtă putere voiu avea“, în loc dă „mă voiu sili cît voiu putea“, şî „am credinţă către tine“, în loc dă „te crez“, şî „îm este dă pripă“, în loc dă „mă pripesc“, şî „Crisul erea din cei mai bogaţi oameni“, în loc dă „Crisul erea cel mai bogat om“.

Prefacerea vorbei, ce s-a arătat la & *197*, este perifrasis.

Tălmăcire să zice cînd cele întunecate le facem luminate cu alte părţi dă ale vorbei, cum cînd zicem „toţi am vorbit dumnealui, fieşcare în parte“, unde cu vorba „fieşcare în parte“ tălmăcim cuvîntul „toţi“, adică arătăm în ce chip ne-a fost vorba către dumnealui, şî cînd zicem „şădeţi toţi, fieşcare la locul său“, cu vorba „fieşcare la locul său“ tălmăcim cuvîntul „toţi“, adică arătăm mijlocul şăderii.

Prin-mijloc să zice cînd mai adăogăm o vorbă, care, şî dă va lipsi, nu vatămă înţelegerea ceilalte vorbe, cum cînd zicem „aceasta ce-m spui (care este şî adăvărată) o să ne aducă mare întristare“, din care vorbă, dă să va scoate cuvîntarea „care este şî adăvărată“, înţelegerea ceilalte vorbe nu să vatămă, ci rămîne întreagă, ca cînd n-ar avea trebuinţă dă acea cuvîntare, căci putem zice „aceasta ce-m spui o să ne aducă o mare întristare“, fără a mai adăogi „care este şî adăvărată“, însă acest *prin-mijloc* să cuvine a fi îmbinat dă vorbe mai prescurte, ca nu cu lungimea lor să uităm cele mai sus zise, precum s-a arătat şî la & *172*, & *g*, 1 &.

Către *adăogire* priiveşte şî înmulţirea pronumelor celor îndoite, & *188*, *s*.&, *n* & şî celor adeveritoare.

v. *Lipsire* sau scurtare să zice cînd lăsăm la vorbă cuvinte pă din afară, care să înţeleg dîn cele zise, cum cînd zicem „puţin a fost să cază dintr-atîta înălţime“, dă unde lipseşte numele „loc“, căci trebuia să zicem „puţin a fost să cază dintr-atîta înălţime dă loc“, şî cînd zicem „îţi voiu da atîta, încît nu vei putea număra“, dă unde lipseşte numele „multe bătăi“ sau „multe toiege — bice“, căci trebuia să zicem „îţi voiu da atîta dă multe bătăi“ sau „atîta dă multe toiege — bice, încît nu le vei putea număra“, şî „la cîte este supus omul!“, dă unde lipseşte numele „întîmplări, patimi“, adică „la cîte întîmplări — la cîte patimi este supus omul!“, şî „eu te socoteam dă înţelept“, dă unde lipseşte numele „om“, adică „eu te socoteam dă om înţelept“, şî „cel dîn cer“, dă unde lipseşte graiul „este“ şî numele „Dumnezău“,

adică „Dumnezău, cel ce este în cer“, şî „să-ţi plătească ce dă sus“, dă unde lipseşte „Dumnezău ce este în cer“, adică „să-ţi plătească Dumnezău ce este sus în cer“, şî „m-am rugat dă dumnealui şî mi-a zis că nu să poate“, dă unde lipseşte „a-ţi face cererea“, adică „m-am rugat dă dumnealui şî mi-a zis că nu să poate a-ţi face cererea“, şî „pentru numele lui Dumnezău, fă-m acest bine!“ dă unde lipseşte „mă rog“, adică „pentru numele lui Dumnezău, mă rog, fă-m acest bine!“, şî „n-am auzit numai dă la tine, ci şî dă la alţii“, dă unde lipseşte poftorirea tot acelui graiu „am auzit“, adică „ci şî dă la alţii am auzit“, şî „dă m-ei bate cît vei vrea, tot nu voiu tăcea“, dă unde lipseşte „dar“ sau „însă“, căci trebuia să zicem „dă m-ei bate cît vei vrea, dar eu tot nu voiu tăcea“, şî „ţiu minte“, dă unde lipseşte „în“, adică trebuia să zicem „ţiu în minte“.

Asemene şî la răspunderi, lăsăm graiuri pă din afară, pentru scurtarea vorbei, cum cînd ne întreabă „unde mergi?“, răspundem „acolo, la Bucureşti“, dă unde lipseşte poftorirea graiului „merg“, cu care ne-a întrebat, adică să înţelege ca cînd am răspunde „acolo merg, la Bucureşti merg“, şî, cînd ne întreabă „cum merge?“, răspundem „încet, tare“, dă unde lipseşte poftorirea graiului „merge“, cu care ne întreabă, ca cînd am răspunde „încet merge, tare merge“, şî, cînd întrebăm „vei să mergi?“, ne răspunde „Ba, nu, dară“, ca cînd ne-ar răspunde „nu voiesc să merg; ba, nu voiesc să merg; dară voiesc să merg“, şî „ştii ce mi-a zis“, dă unde lipseşte pronumele „tu“, adică „ştii tu ce mi-a zis?“, şî „am umblat cale dăpărtată“, dă unde lipseşte propunerea „în“, adică „am umblat în cale dăpărtată“, şî „cum a venit Gheorghe, am şăzut la masă“, dă unde lipseşte spregraiul „peşin“, adică „cum a venit Gheorghe, peşin am şăzut la masă“, şî „i-am cîntat, încît s-a mulţumit“, dă unde lipseşte „atît dă frumos, dă bine sau atît dă mult, încît s-a mulţumit“, şî „vezi să nu spui“, dă unde lipseşte legarea „ca nu cumva“, adică „vezi ca nu cumva să spui“, şî „săracul dă mine!“, dă unde lipseşte intergeţia „oh!“, adică „oh! săracul dă mine!“, şî „nu pociu merge“, în loc dă „nu pociu a merge“, dă unde lipseşte legarea „a“, şî „las 'să meargă“, în loc dă „lasă să meargă“, dă unde lipseşte slova „ă“, dă la graiul „lasă“.

Lipseşte şî vorbă întreagă, cum cînd zicem „dă mă iubeşti, ascultă-mă“, dă unde lipseşte ceea ce să înţelege pă

dinafară, împotriva acești vorbe, adică „iar dă nu mă iubești, nu mă asculta“, șî „v-am spus vooă să nu mîncați, că i să vă căiți“, dă unde lipsește „dă veți mînca“, adică „v-am spus vooă să nu mîncați, că, dă veți mînca, i să vă căiți“.

Către *lipsire* merge șî scurtarea pronumelor, & *188*, *v*. &, *g*. &.

g. & . *Mutare* să zice cînd un cuvînt să mută din locul său într-alt loc, cum cînd zicem „este el vrednic să meargă“, în loc să zicem după orînduială (& *189* *di*. &) „el este vrednic să meargă“, unde vedem că pronumele „el“ să mută din locul său într-alt loc, șî „frumos om șî înțelept“, în loc dă „om frumos șî înțelept“, (&*187*, *s*. &.), mutîndu-să numele „om“ din locul său, șî „cu acest om bun, fieșcare putea în pace șî cu liniște să viețuiască“, în loc dă „cu acest om bun, fieșcare putea să viețuiască în pace șî cu liniște“, unde vedem că cuvintele „în pace“ șî „cu liniște“, ce să iau drept spregraiuri (& *161*, *v*. &) s-au mutat din locul lor (& *192*, *a*. &), șî „cei ce averea lui Gheorghe au hrăpit“, în loc dă „cei ce au hrăpit averea lui Gheorghe“ (& *189*, *g*. *i*. &).

Să mută șî vorbă întreagă, cum cînd zicem „au dășchis ușîle șî au rîdicat zăvoarăle“, în loc să zicem „au rîdicat zăvoarăle șî au dășchis ușile“, căci întîiu zovoarăle să rîdică, apoi să dășchid ușile, șî cînd zicem „eu te-am crescut, fătul mieu, eu te-am născut, sîngele mieu mi l-ai supt, șî tu acum mă bați?“, în loc să zicem „eu te-am născut, fătul mieu, eu te-am crescut“ ș.c.l., căci întîiu să naște omul, apoi să crește, șî cînd zicem „așa a mers Gheorghe, precum a mers șî Marin“, în loc să zicem „precum a mers Marin, așa a mers șî Gheorghe“, căci cu spregraiul „așa“ răspundem la spregraiul „precum“, șî spregraiul „așa“ arată o faptă ce s-a urmat sau să urmează sau va să să urmeze dăopotrivă cu a spregraiului „precum“, șî cînd zicem „atunci a venit Gheorghe, cînd a sosit șî Marin“, în loc să zicem „cînd a sosit Marin, atunci a venit șî Gheorghe“, căci cu spregraiul „atunci“ răspundem la spregraiul „cînd“, șî spregraiul „atunci“ ne arată o vreme pă care s-a urmat sau să urmează sau va să să urmeze o faptă la orînduita vreme a spregraiului „cînd?“; această patimă să zice dă greci προβήςερον σχῆμα*, adică

* <*gr*.: schemă de avansare (în narațiune)>

ceea ce să cuvine la vorbă să să zică înainte să zice în urmă şî ceea ce să cuvine să să zică în urmă să zice înainte.

d &. Schimbare să zice cînd, în loc dă cuvîntul cel cuviincios, ne slujîm cu alt cuvînt, fără a işi, cîtuş dă puţin, din înţelegerea acelui cuviincios cuvînt, cum cînd zicem „Dumnezeirea, una este", în loc să zicem „Dumnezăul, unul este", unde în loc dă cuvîntul „Dumnezăul" ne slujîm cu cuvîntul „Dumnezeirea", fără a işi din înţelegerea cuvîntului „Dumnezău", adică cînd, în loc dă obraze înfiinţate, ne slujîm cu nume slobode, şî aminterea, cînd zicem „cu mînă dreaptă să le împarţi lor", în loc dă „cu dreptate să le împarţi lor", adică cînd, în loc dă nume slobode, ne slujîm cu obraze înfiinţate, şî cînd zicem „ale judecăţii aşa merg", în loc dă „judecata aşa merge", adică cînd ne slujîm cu perifrasis în loc dă nume înfiinţate, şî cînd zicem „înţelept judecă", în loc dă „înţelepţeşte judecă", unde, în loc să ne slujîm cu spregraiul „înţelepţeşte", ne slujîm cu numele adăogat „înţelept", tot aceeaş înţelegere păzind ca cînd am fi zis „înţelepţeşte", şî „cu meşteşiug scrie", în loc dă „meşteşiugeşte scrie", unde, în loc dă spregraiul „meşteşiugeşte", ne slujîm cu propunerea „cu" şî cu numele „meşteşiug".

Să schimbă şî părtăşîrea slobodă în părtăşîre pătimitoare, cum cînd zicem „aceşti vrăjmaşi, uniţi fiind cu făcătorii dă rele", în loc să zicem „aceşti vrăjmaşi, unindu-să cu făcătorii dă rele", adică părtăşîrea slobodă „unindu-să" să schimbă în părtăşîre pătimit⟨oare⟩: „uniţi fiind".

Să schimbă şî vorbă întreagă, cum cînd zicem „a vieţui cineva cu linişte este plăcut şî la oameni şî la Dumnezău", în loc să zicem „viaţa liniştită este plăcută şî oamenilor şî lui Dumnezău".

& 208. După orînduială, cînd nu ne slujîm la vorbă cu aceste patru pătimi, nici cu frasis, nici cu perifrasis ş.c.l., adică, cînd în loc să zicem „dă-ne nooă, Doamne", zicem „dă-ne, Doamne", şî cînd, în loc să zicem „mi-e frică, mi-e frică, Doam⟨n⟩e!", zicem „mi-e frică, Doamne" ş.c.l., şî cînd, în loc să zicem „la cîte este supus omul!", zicem „la cîte patimi este supus omul" ş.c.l., şî cînd, în loc să zicem „frumos om şî înţelept" zicem „om frumos şî înţelept", căci pururea numele cele adăogate trebuie să să puie în urma celor înfiinţate *(& 187, & s.)*, şî cînd, în loc să zicem „bine merge

Gheorghe" zicem „Gheorghe merge bine", căci numele trebuie să să puie înaintea graiului și graiul, după nume *(&189, di. &)* ș.c.l., și cînd, zicem „Dumnezeirea una este", în loc să zicem „Dumnezăul unul este", adică cînd ne slujîm cu obraze înființate în loc dă nume slobode, și cînd, în loc să zicem „cu mînă dreaptă să le împarți lor", zicem „cu dreptate să le împarți lor", adică cînd ne slujîm cu nume slobode în loc dă obraze înființate ș.c.l.

& *209*. Aceste pătimi ale vorbei, fiind spre împodobirea ei, trebuie să ne slujîm cu ele unde și cum să cuvine, iar nu să le întrebuințăm piste orînduială și împotriva obiceiului, căci toate vorbele și toate părțile vorbei nu sînt dă obște supuse la pătimi, adică zicem „la unele nume", iar nu și „la numele unele", după slobozenia mutării, și „la niște oameni", iar nu și „la oameni niște", asemene și celelalte pătimi.

& *210*. Mai sînt al<t>e trei închipuiri ale vorbei cu care ne slujîm tot spre împodobirea ei, adică metaforá, aligorie și enigmă, care cîte treile privesc la Ritorică, dar pentru că adeseori le întîmpinăm la vorbă, dă aceea pentru oarece cunoștință a lor și înțelegere le arătăm pă scurt aici.

a. &. *Metaforă*, adică după-asemănare, să zice cînd, vrînd să arătăm un obraz sau altceva, asemănăm înțelegerea acelui nume (cu care facem acea arătare) cu altă înțelegere, cum cînd zicem „înțelepciunea este comoara faptelor bune", la această vorbă, înțelegerea numelui „comoară" (ce să dă numai la avere) o asemănăm cu dobîndirea faptelor bune, ca cînd am zice „dobîndirea faptelor bune este înțelepciune", și cînd zicem „Domnul este cumpăna dreptății", unde înțelegerea numelui „cumpănă" (ce să dă la cumpăna cu care cumpănim lucrurile) o asemănăm cu faptele Domnului, ca cînd am zice „precum cumpăna cumpănește dăopotrivă lucrurile, așa și Domnul cumpănește dreptățile fieșcăruia în parte, dăopotrivă".

v. &. *Aligorie* (și, cum am zice pă rumânie, „pildă") să zice cînd, vrînd să arătăm un obraz sau altceva, altă înțelegere are acel nume (cu care ne slujîm spre arătarea acelui lucru) și alta înțelegem noi cu acel nume, cum cînd zicem către Maria fecioara „bucură-te, baie care speli cunoștința", cu numele „baie" (ce înseamnează baia în care ne spălăm trupul) înțelegem pă Maria fecioară, ca cînd am zice „bucură-te, Maria fecioară, care, precum baia spală trupul omului dă

spurcăciune şî necurăţenie, aşa şî tu speli cunoştinţa oamenilor dă necuviinţele ei“, şî cum a zis oarecînd Omirul „iar Athina, apucînd dă părul capului pă Ahilefs“, înţelegînd cu numele „Athina“ (ce este numele însuşit dă dumnezăoaică) — înţelepciunea, şî cu vorba „apucîndu-l dă părul capului“ — „poprindu-l din mînia lui“, ca cînd ar fi zis „iar înţelepciunea lui Ahilefs poprindu-l din mînia sa“, sau mai dăsluşit a zice „iar înţeleptul Ahilefs, poprindu-ş mînia sa“, adică, în loc dă „înţelepciune“ şî dă „înţelept“, s-a slujît cu numele Athina şî, în loc dă vorba „poprindu-l din mînia lui“ sau „poprindu-ş mînia sa“, s-a slujît cu vorba „apucîndu-l dă părul capului“.

g. &. Enigmă (ce pă rumînie putem numi „ghicitoare“) să zice cînd facem o întrebare întunecoasă, cu care înţelegem un obraz sau altceva ce să aseamănă cu acea întrebare, cum, cînd întrebăm, zicînd „Ghici ghicitoarea mea: ce dobitoc este acela carele dă dimineaţă umblă în patru picere şî la prînz, în dooă, iar spre seară, în trei?“, ne răspunde că „Omul este acel dobitoc, pentru că, cînd este mic, umblă d-a buşile, adică cu mîinile şî cu picerele, iar cînd să măreşte umblă drept în dooă picere, şî, la bătrîneţe, cam plecat, în dooă picere şî într-un baston“, şî cînd întrebăm „Ce este bubos şî trenţăros şî şade cu domni la masă?“, ne răspunde „Strugurile este acela, pentru că este numai broboane, ca nişte bube, şî dăzghinat din toate părţile, ca un trenţăros, şî să pune la masă domnească“.

Către *enigmă* putem zice că privesc şî basnele, cu care arătăm un adăvăr prin cuvinte mincinoase sau o minciună ca o pildă ce s-ar fi întîmplat cu adăvărat, cu care povăţuim pă oarecine spre fapte bune, precum sînt basnele lui Esop.

TRADUCERI
ILIADA

[f. 127r] Spune-a mea iubită doamnă, spune tu, stăpîna mea,
ce nu poate altu spune, fără numai doamna mea,
spune-a celui domn vestit, a lui Ahilefs mînie,
a acelui om viteaz, ce n-ar fi vrut să mai fie;
mînie, zic, minunată şi foarte înfricoşată,
ce nu mici, nici puţine, au pricinuit îndată,
patime şi necazuri, între elini pre pămînt,
că peşin pă cei voinici, doborîndu-i la pămînt,
sufletele lor la iad, ca o turmă le-au pornit,
iar trupurile lor la cîini i la corbi le-au sorocit,
dîndu-le lor spre mîncare ca un stîrv ce prea iubesc,
căci aşa era voinţa împăratului ceresc
ca să pătimeasc-acestea, dă cînd ei s-au gîlcivit,
împăratul Agamemnon şi Ahilefs cel slăvit.
Oare cene-aceste vrajbe între-amîndoi le făcea
ca-ntre dînşii să să bată? Spune, doamnă, nu tăcea.
Acel fecior al lui Zefs, care, cum s-au mîniat
asupr-acestui împărat, peşin l-au şi speriat
c-o înfricoşată boală ce p-ostaşi au aruncat,
care pă toţi d-a rîndu la mormînturi i-au cărat,
pentru căci au necinstit împăratul între oaste
pă preotu domnului, pă Hrisis, cu vorbe proaste,
care preot însuş merse, cu nedejde nu prea-ntreagă,
l-ale grecilor corăbii, (ce ca fulgeru aleargă)
aducînd şi multe daruri, unde era adunaţi
tot norodu, toţi boierii, şi ostaşi şi împăraţi,
socotind că va scăpa pre a sa iubită fată
din mîinile domnilor ce-o avea roabă luată, [f. 127v]

țiind și cîrjă-n mîna lui, cu coroan-asupra ei,
a lui Apolon ce privea nu cam dăparte dă ei
(a acelui dumnezău ce pre oameni, dă dăparte,
cu segeți îi segetează, nici la unul țiind parte);
și așa stînd să ruga dă toți boierii cîți vedea,
mai ales d-acei doi domni, ce coroane în cap avea,
dă feciorii lui Atrefs, ce pă toți îi stăpînea,
și cu umilință bună către ei așa grăia:
„Voi, feciorii lui Atrefs, ce tuturora porunciți,
și voi, ceilalți boieri elini, ce stați ca niște voinici,
fi-vă-ți milă dă aceste ale mele bătrînețe,
priimiți ș-aceste daruri mari și multe, cu blîndețe,
și-m lăsați a mea iubită, pentru numele acelui
dumnezău ce-i zic Apolon, ce pă toți cu ale lui
segeți foarte otrăvite segetează dă dăparte,
ca un al lui Zefs fecior, pentru ale noastre fapte,
pentru care dumnezeii, cîți în cer sus lăcuiesc,
să vă fie ajutori, după cum și ei voiesc,
să vă dăruiască cinste, putere și biruință
asupra vrăjmașilor, după a voastră voință,
să supuie și cetatea a lui Priam împăratu
supt ale voastre picere și pă însuș împăratu
și așa să vă întoarceți, cu pace și vrednicie,
unde neveste și copii v-așteaptă cu bucurie!“
Aceste toți auzind, toți c-un glas au și strigat
că tuturora le-au plăcut preotu cum s-au rugat
și nu vor să să îndure dă un preot plin dă daruri,
ci să-i sloboază pă fată, priimind acele daruri.
Iar lui Agamemnon numai n-au plăcut aceste vorbe,
ci peșin pă preotu l-au zgornit c-urîte vorbe, [f. 128r]
răcnindu-și asupra lui, ca un leu cînd să mînie:
„Fugi d-aici, bătrînule, — i-au zis cu mare mînie —
să nu te mai văz p-aici, nici acum, nici altă dată,
nici pă la corăbii stînd, ci să lipsești cît dă-ndată,
că, martur pui pă dumnezău, nici cîrjă, nici coroană,
îți vor folosi cevaș, pînă am și eu coroană,
și să știi cu hotărîre că un pas măcar spre tine
pă a ta iubită fată n-o voi dăpărta dă mine,
pînă ce va îmbătrîni, la Argos, în casa mea,
dăparte dă țara ei, căci așa e voia mea:
acolo ea îm va țese și pînză pentru cămașă

și patul mie-l va căuta, ca o roab-a mea din casă;
dă vei, dar, să te întorci cu capul nevătămat,
piei dăgrab din ochii miei, că prea mult m-ai supărat".
Acestea dar cum auzi, preotu să spăimîntă
și gîndi la dumnezău (unde nedejdea ne stă)
și fugi ca-un cîine cu coada între picere
și să duse drept la mare, spre margine, cu tăcere,
la marea ce vîzîiește ca apa la scocu morii;
acolo, stînd cam dăparte d-ale grecilor corăbii,
rădicînd ochii la cer și mîinile către domnul,
(cum face, dă nevoie, cînd n-are putere, omul)
cu suspinuri să ruga d-Apolon cel luminos
(pre carele l-au născut Leto cea cu păr frumos):
„Auzi-mă și pă mine (au zis c-un glas ascuțit),
vezi și ale mele lăcrimi și necinstea ce-am pățit,
tu, doamne, ce ocrotești acel oraș ce-i zic Hrisa
și cellalt oraș sfințit pre carele numesc Chila,
tu, cela ce stăpînești Tenedos, ostrov cu fală,
tu, cela ce segetezi pre oameni fără greșală, [f. 128v]
tu, cela ce toți îți zic și Zminthev pentru cinste,
dă ți-am adus vreodată odoare spre a ta cinste,
dă te-am cinstit vreodată cu colivă și prescură,
dă ți-am făcut vreodată pomană nu dă o gură,
ci pomană ca un praznic, cu miei, capre și viței,
pomană cu lapte dulce și berbeci bătuți ca...<?> ,
priimește și această rugăciune către tine,
pedepsește, zic, pre elini, căci m-au necinstit pre mine,
răsplătește lor tu, doamne, aceste lăcrimi fierbinte
(ce curge ca un potop) cu-ale tale segeți sfinte,
răsplătește lor tu, doamne, după a ta plăcere,
ca să te cunoască toți că și tu ai putere".
Acestea cu umilință preotu cum să rugă
dă Apolon cel luminos, peșin îl și ascultă
și să scoborî din cer, plin d-urgie și mîhnire,
cu arcușu într-o mînă, mergînd spre răsplătire,
și un toc plin de segeți purta pă spinarea sa,
care segeți din spinare nu puțin sunet făcea,
cînd să mișca cu mînie, vrînd să meargă la o parte,
atunci lor le-au arătat o negură dă dăparte,
ce spre ale lor corăbii împotrivă s-au întins,
acolo era Apolon, d-acolo au și întins

o segeată către elini, care au și nimerit
(iar coarda au zbîrniit, cînd segeata au sărit),
și mai întîiu au lovit pre cîini, cum și pre catîri,
pre cîinii ce-aleargă tare i nevoiașii dă catîri,
iar mai la urmă au întins o segeată otrăvită
și asupra grecil⟨o⟩r, către mulți potrivită,
și noaă zile d-a rîndu pre ostași îi prăpădea
acel foc dumnezăiesc, pre bun, pre rău, cum cădea.
Atunci pre toți vedeai arzînd, ca pîrjoalele pă cîmp,
grămădiți unu pă altu, ca clăile dă grîu în cîmp. [f. 129r]
Iar după a nooa zi, la divan au adunat,
pre mic, pre mare, Ahilefs (căci pă el l-au luminat
Era cea cu mîini frumoase ca să facă sfat obștesc,
că-i era milă dă greci, văzîndu-i că să prăpădesc);
după ce dar s-au adunat și la sfat toți au intrat,
atunci viteazul Ahilefs în picere s-au sculat
și către ei au și zis cu un glas împărătesc:
„Tu, fecioru lui Atrefs, ascultă ce eu gîndesc:
Trebuie să ne întoarcem, dă vom scăpa cu viață,
și p-acasă ne ducem, pînă cînd avem viață,
că, d-om mai șădea p-aici, și războiu dă o parte
pre toți ne prăpădește, și ciuma, dă altă parte;
sau, dă vei, să întrebăm vreunul din vrăjitori,
sau vreun preot mai bine sau și dintre ghicitori,
dintr-acei, zic, ghicitori ce știu basne a ghici,
cum și visuri omenești, încă ș-a le tălmăci
(că și visul, dă la domnul, ni s-arată și ne-nvață,
cînd va cevaș să ne-arate, nu prin graiu, nici dă față),
care să ne spuie noaă pentru ce s-au mîniat
Apolon cel luminos și dumnezău minunat,
nu cumva ne-au oropsit pentru vreo litanie
ce nu i-am făcut noi lui, dup-a noastră datorie,
sau că cere dă la noi vreo pomană ca un praznic
cu jîrtfe dă vite multe, pomană ca dă ispravnic,
cu miei, berbeci și viței fripsi ⟨*sic*⟩ pă foc întregi dă față
și vin roșu dă Sutești, ce la mulți ne dă viață,
ca dintr-al lor miros numai, poate să va sătura
și așa din ceastă boală poate că ne va scăpa".
Așa au zis ș-au șăzut; șî-n locul lui s-au sculat
Calha, fecior al lui Thestor, cel mai mare șî-nvățat
din toți maghii, care știe cîte au fost pînă acum

și cele ce vor să fie și cele ce sînt acum, [f. 129^{v}]
care-au fost și călăuză la corăbi⟨i⟩le grecești
cînd au plecat spre Troadă cu oștiri împărătești,
pentru-a sa învățătură cu care mult l-au cinstit
Apolon cel luminos, dumnezău dă toți iubit;
acest Calha cu știință au zis către Ahilefs:
„Tu, fecioru lui Pilefs, ce-ești iubit dă însuș Zefs,
fiindcă tu-m poruncești adăvărul s-arăt ție,
pentru ce s-au mîniat piste fire, cu urgie,
Apolon, ce dă dăparte segetează ca o boală,
eu, supus poruncii sînt, dar și tu să-m dai parolă
cu jurămînt, ca să crez, că-m vei ajuta la vreme,
și prin graiu, și prin faptă, la păsul mieu cu putere,
căci, cu vorba ce voi zice, știu că mult voi supăra
pre cela ce poruncește și-unora și altora".
Și corul să închină, toți cîți au venit pă mare,
toată oastea, toți boierii, dă la mic, pînă la mare.
Și împăratu
cînd să mînie
și urgisește
pre cel mai mic,
are putere
ca un mai mare
asupr-acelui
fiind mai mic
și dă ș-îl iartă
dăocamdată,
dar intru sineș
hrănește pizmă
și vreme-așteaptă
spre răsplătire
ș-atunci îș varsă
veninu-n pizmă,
d-aceea, te rog, spune-m, dă poți tu a mă scăpa
dintr-ale lui tare mîini, cînd el să va mînia". [f. 130^{r}]
Către care Ahilefs, acel bun dă picere,
răspunzînd, așa au zis, după a sa putere:
„Spune, Calha, făr'dă frică, orce știi tu dă folos
și orice au arătat ție, cel din cer și luminos,
că, martur puiu pă Apolon (pă acel, zic, dumnezău
la care tu, rugîndu-te, vorbești la toți ca din cer

cîte sînt lor plăcute, dumnezeilor din cer),
că nici unul dintre eleni va putea asupra ta
rădica mîinile lui, măcar ș-a te supăra,
(acolo stînd la corăbii, cele mari și găvănate,
ce mulțime dă ostași au cărat dă dăparte)
pînă ce eu voi fi viu, pînă-m sînt ochii dăschiși,
nici însuș el, Agamemnon, dă vei zice, din voinici,
care acum socotește a fi domnul cel mai mare,
pentru căci el poruncește și la mic și la mare".
Atunci Calha, pierzînd frica, au zis aceste cuvinte:
„Nici vreo rugăciune cere, nici jărtfe dă multe vite,
acel mare dumnezău, ce pre toți, dă dăparte,
segetează-nfricoșat, pentru-ale noastre fapte,
ci pentru acel bătrîn, pre care l-au necinstit
împăratul Agamemnon, (cînd toți ceilalți l-au cinstit);
nici daruri au priimit, nici pă fat-au vrut s-o lase
la al său tată iubit ce cer⟨e⟩a cu lăcrimi groase,
pentru-acele chinuiește pre norod fără greșală
ș-încă va mai prelungi această urîtă boală;
nici va rădica mînia după noi vreodată
pînă nu vom da pre fată, fără mită, fără plată,
la al său tată iubit, pre fata cu ochi frumoși,
ce, cu ochii ca dă șoim, amăgește și pă moși,
și pînă nu vom trimite la Hrisa, oraș prea dulce, [f. 130v]
pomană dă vite multe și vin dulce, chef ne-aduce,
atunci cu-aceste socotesc că vom îmblînzi pre domnul
și ne va scăpa dă chinuri, nădăjduind către dînsul".
Așa au zis ș-au șăzut, șî-n locul lui s-au sculat
acel viteaz Agamemnon, cel mai mare împărat,
acel fecior al lui Atrefs, care-atît s-au tulburat,
încît, dă multă mînie, mintea i s-au-ntunecat,
iar din ochii lui sărea scînteie dă foc aprins,
cînd,—uitîndu-să grozav către Calha — așa au zis:
„Prooroc dă cele rele, niciodată nu mi-ai zis
vreo plăcută mie vorbă, nici te-ai socotit ce-ai zis,
totdeauna ți-au plăcut ce e mai urît a zice,
nici ai putut cuiva-i face vreun bine, nici a zice,
precum ș-acum, arătînd cele domnului plăcute,
către eleni zici c-Apolon aceste chinuri multe
le trimite către oaste pentru căci n-am priimit
acele daruri frumoase, ce acel preot cinstit

le-adusese ca o plată pentru-a sa iubită fată,
dă care eu nu mă-ndur a lăsa-o vreodată,
încă și prea mult voiesc a o ținea drept nevastă,
căci o și cinstesc mai mult dăcît a mea nevastă,
(dăcît acea Clitemnistră, ce-am luat-o fată mare)
că și d-o potrivă este, nici mai mică, nici mai mare,
nici c-o socotesc mai jos, nici la mijloc mai groșcioară,
nici la față mai închisă, nici la minte mai ușoară,
sau la ce dăosebit lucru mai neînvățată,
cu toate-acestea și voiesc să o dau cît dă-ndată,
dă este așa mai bine și dă poate folosi,
căci eu mai bine pohtesc oastea a nu pătimi,
ci să fie-n stare bună, totdeauna ș-astădată,
dar și voi în locul ei să-m gătiți alta-ndată
ca nu numai eu din eleni să rămîiu fără odor [f. 131r]
că nici nu să cade-aceasta, cel mai mare — făr-odor,
cînd voi toți bine vedeți că ce mi s-au dat dă voi,
acum iarăș pentru voi îl și întorc înapoi".
Către acestea au răspuns acel fecior al lui Pilefs.
acel bun dă picere, acel vestit Ahilefs:
„Tu, fecioru lui Atrefs, cel mai mare dăcît toți
și cela ce și iubești a avea mai mult dă toți,
cum pot elinii acum, acei tari și inimoși,
să-ți mai dea și alt odor pentru fat-acelui moș?
Că nici că știm a mai fi ceva lucruri rămășiță
din cele ce-am cîștigat dup-a noastră biruință.
dă la acele cetăți, ce stupai la toate-am dat,
că d-atunci s-au ș-împărțit cîte toți am adunat;
acum dar, cu cuviință nici că este, nici să poate
ca oricine, ce-au luat, ca o a lui căzută parte,
să le-aducă înapoi, grămădindu-le-ntr-un loc
din care tu să-ți alegi ce vei vrea aci, pă loc,
ci mai bine-acum trimite-o la dumnezău ce-o cere
pre ceea ce ai luat nu dup-a lui plăcere
ș-în urmă noi toți grecii, îți vom da ție dă voie,
întreit și împătrit dăcît ce pierzi dă nevoie,
dă ne v-ajut-acel Zefs să luăm acea cetate,
acea tare și frumoasă, a Troadăi, zic, cetate".

Către acestea împăratul Agamemnon răspunzînd,
acel fecior al lui Atrefs așa au vorbit zicînd:
„Nu cu șoalda pă däparte, nu ca vulpea, Ahilefs,

cu chichițe să vorbești, tu, fecioru lui Pilefs,
mai vîrtos și om dă cinste, aflîndu-te și dă treabă,
nu să cade să te-amesteci unde tu nu ai treabă,
că nici mă vei înfricoșa, nici că mă vei speria,
nici dăloc mă vei supune, nici că mă vei înșăla, [f. 131v]
cu-ale tale amăgitoare și viclene vorbe, zău,
tu, cela ce te asemeni la față cu dumnezău;
tu acum îm poruncești să dau p-aceastǎ-napoi?
Iată, după a ta vorbă, că o trimit înapoi,
însă dă-m vor da alt odor, d-o potrivă cu acesta,
d-acei eleni inimoși, și-m va plăcea ca acesta,
iar dă nu, să știi aceasta, că însum eu voi veni
și voi lua din odoare ori pă care voi voi,
ori p-al tău, ori p-al lui Eas sau pă al lui Odisefs
și la cele ce voi merge, fie măcar însuș Zefs,
știu că mult să va mîhni și foarte să va supăra,
dar acestea și în urmă, adăstînd, vom căuta,
iar acum, aides să tragem o corabie pă mare,
corabie din cele mari, pă acea nu mică mare
și într-însa să și punem trăgători dă cei mai meșteri,
ce corăbiile duc pă apă ca niște meșteri;
să mai punem, zic, și vite, nu puține, spre jărtfire
și pă însuș acea fată, cea frumoasă piste fire,
cu acestea să trimitem ș-un boier mare dă sfat,
sau pă slăvitul Odisefs, ce este și om dă sfat,
sau pe Eas cel voinic sau și pă Idomenefs
sau pă tine, dă vei vrea, pă fecioru lui Pilefs,
pă cela ce, cum te văd, toți să sperie dodată,
ca cu-aceste să-mblînzești pă domnu numai îndată,
(pre cel ce dă dăparte pedepsește cum voiește)
jărtfind lui acele jărtfe, ce le-așteaptă și dorește".
Către-acesta Ahilefs bun dă picere,
uitîndu-să pă supt ochi, au zis, stînd în picere:
„Vai dă mine, Agamemnon, tu cel ce, fără-ndoială,
nici rușine ai dă loc, nici măcar ceva sfială,
tu, cela ce totdeauna gîndul ți-l ai la cîștiguri, [f. 132r]
nesocotind și la oaste, ce să află tot în chinuri,
tu, cela ce tot gîndești cum să-ți înmulțești averea,
cum poate acum oricine dintre elinii aceștia
din toată inima lui să să supuie dă voie
l-ale tale aceste vorbe? dăcît numai dă nevoie;

sau în vreo streajă să iasă cu tine vreodată,
sau și la vreun războiu pentru tine să să bată?
Că și eu p-aceste locuri n-am venit ca să mă bat
pentru acești troadiți ce nici pricină mi-au dat,
nici vreun rău mi-au făcut, nici vite mi-au supărat,
nici boii mi i-au gonit, nici caii mi i-au luat,
nici au venit vreodată ca bucatele să-m strice
la acea țară a mea, la Fthia cea cu adînce
arături și pămînt gras, pre toți oamenii hrănește
întocmai ca o mumă ce d-ai săi copii dorește,
căci între ei șî-ntre Fthia să află munți foarte mari
ce și umbră mare fac, plini fiind dă mulți brazi mari,
și o mare foarte mare ce și zgomot face mare,
ce pă ei dă noi dăsparte ca și o pripaste mare,
ci pentru tine toți plecînd, după tine am venit,
pentru tine, ce rușine nici ai, nici ai pomenit,
pentru tine, ochi dă cîine, cu toții ne străduim,
ca tu să te-nveselești, cînd noi mult ne chinuim,
vrînd să răsplătim acestor troadiților c-urgie
pentru necinstea ce-au făcut lui Menelaos și ție,
ție, ce aceste toate întru nimic socotești,
încă mă șî-nfricoșezi că vei să mă sterisești
d-al mieu odor pentru care nu puțin am ostenit
și pe care acești elini însuș ei mi-au dăruit,
că, cînd elinii vreodată vor supune vreo cetate
din cele mari și frumoase, d-ale Troadii cetate, [f. 132v]
atunci și tu bine știi că nu voi lua eu parte
dăopotrivă cu tine, ci mai jos și proastă foarte,
în vreme ce, că cu toate ale războiului valuri
mîinile mele să luptă, suferind multe necazuri,
iar cînd este la-mpărțeală, atunci ție ți s-alege
ce e mai bun și mai mare, dup-a războiului lege,
și ce e mai mic și mai prost, rămîne-a mi să da mie,
care, și așa fiind, priimesc cu bucurie
și l-ale mele corăbii peșin mă-ntorc înapoi,
după ce mă ostenesc bătîndu-mă la războiu;
acum, dar, iată că plec acasă la Fthia mea,
că mai dă folos îm este să mă duc la țara mea
cu-ale mele mari corăbii (acele cu nas întors,
întocmai ca un vultur ce-ș are botul întors),
atunci crez că pă aicea rămîind tu cu necinste

nu vei putea cîştiga cîtuş dă puţină cinste,
nici vreo bogăţie mare vei aduna pă seama ta,
nici multă, nici puţină, avere vei căpăta".
Către-aceste împăratul Agamemnon răspunzînd
(cela ce pre toţi bărbaţii stăpîneşte c-un cuvînt),
aşa au zis către el: „Pleacă dăgrab şi te du,
daca vei şi unde vei, ia şi pă cine vei tu,
că nici te-oi ruga vreodată, nici te voi sili pre tine
pentru mine să rămîi, pentru căci pă lîngă mine
şi alţi mulţi voinici să află, carii mult mă vor cinsti,
(mai ales acel bun dă sfat, Zefs, ce multe poate şti)
că tu numai mi-eşti urît din toţi ceilalţi împăraţi
(acei mari şi minunaţi, cei dă domnul învăţaţi),
căci apururea iubeşti gîlcevuri şi bătălii,
iar, dă eşti voinic ostaş şi vestit la bătălii,
aceasta, să bine ştii, dă la domnul ţ-este dată;
pleacă, dar, cu ale tale corăbii numai îndată
şi te du la casa ta cu toţi prietenii tăi [f. 133^r]
ş-acolo stăpîneşte cum vei mirmidonii tăi,
că nici voi gîndi la tine, nici o grijă voi avea,
nici că-m pasă dă te-i duce, nici dă te vei mînia,
încă ţ-oi ş-arăta ţie şi te voi înfricoşa,
că, fiindc-acel Apolon p-a lui Hrisis va să ia,
fată iubită dă el, cum nu mai jos şi dă mine,
însum eu o voi trimite, nevrînd s-o mai ţiu la mine,
cu-ale mele mari corăbii i cu prietenii miei,
dar peşin al tău odor voi lua în locul ei,
(viind însum l-al tău cort) p-a lui Vrisis fată, zic,
(pă cea frumoasă la faţă piste fire, poci să zic)
ca să vezi şi să cunoşti cu cît eu mai mare sînt
decît tine şi toţi ceilalţi, ca un împărat ce sînt,
şi să să teme şi altul a mi să potrivi mie
sau dopotrivă a-m vorbi sau a mi să-mpotrivi mie".
Aşa zicînd Agamemnon, foarte mult s-au întristat
acel fecior al lui Pilefs şi foarte s-au tulburat,
încît vedeai în pieptul lui (în pieptul cel cu mult păr
des ca peria, dă zgrebeni, piept dă voinic plin dă păr),
că sufletul i să bătea, să bătea şi să gîndea
din doaă să facă una: ori să-şi scoaţă sabia
(sabia cea tăioasă ş-ascuţită ca un brici)
din teaca cea atîrnată la o parte ca un bici

și pă toți să-i sperie, iar lui Agamemnon numai
să-i ia... ⟨capul?; *det.*⟩ fără dă veste cu o lovitură numai,
sau pornirea să-ș poprească către această faptă însuș,
și necazul stăpînindu-ș, și mînia potolindu-ș;
pînă cînd el să gîndea și din teacă îș scotea
sabia a lui cea mare spre ceea ce socotea,
numaidăcît Athina către el din cer veni,
căci pă ea o trimisese Ira, vrînd a-l îmblînzi,
(Ira cea cu mîini frumoase, ceea ce pă amîndoi
dopotrivă îi iubea, avînd grijă d-amîndoi) [f. 133v]
care stînd în dos la spate-i, l-au și tras dă păr în sus,
la el numai din toți ceilalți arătîndu-să dă sus,
d-aceea și el numai stînd în slavă o vedea,
iar din ceilalți toți nici unu, nici pîn gîndul lor trecea. [f. 134r]
Atunci, feciorul lui Pilefs foarte mult să spăimîntă
și, uitîndu-să înapoi, ochii i să-ntunecă,
cum văzu și cunoscu pă Athina strălucind,
pă cea bună în războiu, către care și vorbind,
au zis aceste cuvinte (cuvinte ce dintr-o gură,
ca căscatul din om în om, ieșind trece-ntr-altă gură):
„Ce ai venit, Athina, la această oaste mare?
Tu, ceea ce te-ai născut dintr-acel împărat mare,
Zefs, ce poartă la spinare cojoc dă piele dă capră,
vrînd să sperie vrăjmașii cu acel cojoc dă capră,
nu cumva ai alergat ca să vezi și să cunoști
necinstea ce mi-au făcut, ca la unul din cei proști
Agamemnon împăratul, pentru care prorocind...

Glosar

Excerpte din
Condica limbii rumânești

A

ALALAGMOS, 123^{v}—Chiot, strigăt de luptă (cf. DER, I, 277^{v}). — *Alala* (spregraiu). Zgomotul ce fac ostașii la războiu, strigînd dă bucurie sau dă năvălire, precum muscalii zic: Ura! (CLR, I, 42^{r}).

ALAVASTRĂ, G VII — *Alavastru*, *-uri* (neutru ca *bîlciu*) ⟨etim. gr.⟩. Adică cea mai albă, mai curată marmură, transparantă, sprevăzătoare (CLR, I, 43^{r}).

ALBIE — *Albie*, *ălbii* (făm. ca *arie*). Să aseamănă cu *copaia*, cu *căpesterea*, cu *covata* şî cu *troaca* şî cu *molda*; şî toate acestea sînt nişte vase dă lemn gros şî scobit, găvănat în mijloc. Însă *albie* să zice aceea în care spălăm rufele, hainele ş.c.l., luîndu-ş numirea dă *albie* pentru că albeşte, cureţă rufele, iar *copaie* să zice aceea ce este mai mică dăcît albia. Şî, cum am zice, o albie mitutică, cu care cărăm ceva lucruri. Şî *căpestere*, *căpistere* şî *covată* şî *moldă* să zice cea mai mare şî dăcît albia în care frămîntăm pîinea (CLR, I, 55^{r}).

ALILOCOLOGAMIE, 11^{v} — *v. infra.*

ALILOVASIE — Adică împreunare dă unul pă altul, cînd să încalecă unul pă altul, ca sodomiţii (CLR, I, 49^{r}).

ALIŞVERIŞ, P 647^{v} — *Alizveriş*, *-uri* (neutru ca *deal*). Cuvînt turcesc ce însemnează vînzare dă marfă (CLR, I, 47^{v}).

AMBAR — *Ambar*, *-e* (neutru ca *car*). Cuv. turc. *Ambar* şî *jîcniţă* să aseamănă la trebuinţă şî să zic acelea în care să păstrează bucatele, cum orz, grîu ş.c.l., însă ambarul este mai mic, iar jîcniţa mai mare (CLR, I, 61^{v}).

ANAFORA, 3^{r} — *Anafora*, *-ale* (făm. ca *oca*) ⟨etim. gr.⟩. *Anafora* şi *report*, *raport* însemnează carte dă judecată către stăpînire, către cel mai mare dă orce; şî o figură

ritoricească, cînd tot acele ziceri, tot acele cuvinte, să repetează la cele din urmă perioduri (CLR, I, 65^{r}).

ANALOGON, 40^{v} — Proporțional, în mod analog.

A ANERISI, 108^{r} — *A anerisi, a să anerisi* (gr. nereg. la conj. III ca *a vorbi)*; ⟨etim. gr.⟩. Adică a strica, a dăsființa hotărîrea (CLR, I, 57^{r}).

ANGARALE, 4^{r} — *Angara*, *-ale* (făm. ca *oca)* ⟨etim. gr.⟩. *Angara* și *podvadă* să asemănă la înțelegere și însemnează slujbă dă clacă, dăgeaba, fără plată. Însă angara să zice mai dă obște pentru orce slujbă, iar podvadă să zice pentru slujbă cu carul (CLR, I, 68^{r}).

ANGHERĂ, P 565^{v} — *Anghiră, -i* (făm. ca *arătură)* ⟨etim. gr.⟩ și *angheră* și *ancoră*. Un her mare, în chipul furculiței, cu care oprește corăbiile pă marginea mării, limanurilor (CLR, I, 68^{r}).

APOSTAT, 29^{v} — *Apostat*, *-ți* (bărb. ca *bărbat)* ⟨etim. gr.⟩ și *zorbagiu*, ce însemnează pre cel ce să scoală asupra stăpînului său. Răzvrătitor, cel ce să leapădă dă stăpînire, dă lege ș.c.l. (CLR, I, 75^{r}).

ARĂTARE, 4^{r} — CLR, I, 88^{v}—90^{r} nu indică sensul de „tablou, reprezentare teatrală". Sensul acesta apare în DA.

ARGEA, P 30^{v} — *Argea*, *-gele; argeală*, *-gele* (făm. ca *vîlcea)*. Adică groapa în care pune războiul dă țese pînza (CLR, I, 102^{r}).

ARHIIATROS, P 624^{r} — *Arhiatros*, *-și* (bărb. ca *urs)* ⟨etim. gr.⟩. Și arhimedic, adică cel mai mare dohtor (CLR, I, 98^{r}).

ARMĂȘÎIE, 16^{r} — *Armășîie*, *-i* (făm. ca *datorie)*. Dregătoria armașului (CLR, I, 93^{r}). ⟨Pt. *armaș* vezi *ban*⟩.

ARȘÎN — *Arșîn*, *-e* (neutru ca *lemn)*. Adică tortul cel tors, după ce să deapănă. Care, împărțindu-să în părți mai mici, acele părți să zic jurebițe. Un arșîn mai dă obște este dă 40 dă jurebițe (CLR, I, 104^{r}).

ARZ, 38^{v} — *Arz*, *-uri* (neutru ca *deal)* și *harz*. Cuv. turc. ce însemnează jalbă către împăratul. (CLR, I, 92^{v}).

ASIDOSIE, 3^{r} — *Asidosie*, *-i* (făm. ca *datorie*) ⟨etim gr.⟩. Adică iertare, scuteală dă dajdie, dă bir (4^{v} — n.a.; CLR, I, 105^{r}).

ASPIDĂ, 102v — *Aspidă*, *-e* (făm. ca *casă*). Un șarpe, un bălaur foarte înveninat. Aspidă să zice și pavăza, calcanul, după limba grecească (CLR, I, 108v).

(A) ATACARISI — *A atacarisi*, *a să atacarisi* (gr. nereg. la conj. III ca *a vorbi*) ⟨etim. it.⟩. Adică a izbi, a lovi, a să atinge, a necinsti pă oarecine; a năvăli asupra cuiva (CLR, I, 111v).

AVAET, 12r — *Avaet*, *-uri* și *havaet* (neutru ca *deal*). Cuv. turc., adică dare, plată pentru slobozenie dă oarece (CLR, I, 27v).

B

BABOIAȘ, P 581v—Vezi *baboiu* (CLR, VII, 177r). v. infra,

BABOIU, P 559v — *Baboiu*, *-i* (bărb. ca *bou*). Baboi să zic peștii cei mici, adică puii peștilor. Cum „un baboiu dă pește", adică un puiu dă pește, un pește mic.

(A) BALBUȚI, P 36r — *A balbuți* (ca *a adeveri*). Adică a vorbi ca un balbut. Vezi *a borborosi* (CLR, VII, 166r). *Balbuț*, *-ți* (bărb. ca *bărbat*) ⟨etim. it.⟩. *Balbut*, *peltic* și *gîngav* tot o înțelegere au și însemnează pă cel ce nu poate vorbi curat, pre cel ce vorbind i să împiedecă limba, pre acela căruia limba să pare a fi legată. Însă atîta dăosebire putem zice că au una dă alta, adică cel balbut vorbește ca copiii cei mici cînd încep a vorbi, iar cel peltic nu poate glăsui slovele cele mai grele și mai ales *r* și *l*, căci în loc să zică *Radul*, zice *iadu* și în loc dă *ladă* zice *adă* ș.c.l.; asemenea și cel gîngav vorbește cam pă nas și foarte urît și întunecat, ca gîngăniile, încît nu i să aude, nu i să înțelege sunetul, glasul vorbelor (CLR, VII, 162v, 166r).

BAN — *Ban*, *-i* (bărb.). Adică cel mai mare boier, cu cel mai mare cin al prințipatului Țării Rumânești. Carele din vechime stăpînea Banatul și Craiova, cu cile cinci județe dă piste Olt. (CLR, VII, 166r).

Banul, mai în urmă, după ce Banatul au rămas în stăpînire streină, stăpînea numai Craiova și cîte cinci județe dă piste Olt, ca un vechil al domnului. Mai în urmă, fiindcă banul, unindu-să cu boierii dă acolo, să împotrivea la multe cereri ale domnilor, au rîdicat

domnii pă banul dă acolo şî l-a orînduit la divanul ţării, ca un mai mare al divanului şî, în locul lui, trimetea la Craiova cîte un credincios din grecii lor, numindu-l caimacam, adică vechil dă domn. Însă toate trebile ale Craiovei şî a celor cinci judeţe, atît ale ocîrmuirii, cît şî ale judecătoriilor, tot prin ştirea şî îngrijirea banului să urma, încă nici unul dintr-acele judeţe nu putea să vie la Bucureşti pînă nu lua voie dă la ban şî, viind, dator erea să să înfăţişeze mai întîi la banul, care îl înfăţişa la domn. Aceasta s-a păzit pînă acum la reformă.

După ban vine cinul dă *vornic*, care să împărţea în dooă: dvornic dă Ţara dă Sus şî dvornic dă Ţara dă Jos. Aceşti boieri îngrija dă plaiuri, adică dă părţile ţării cele dăspre munţi, dă hotarele ţării cele dăspre ţara nemţească, avînd supt stăpînirea lor pă vătaşii dă plaiuri cu oamenii lor. Dvornicul dă Ţara dă Sus stăpînea judeţele dă piste Olt, dvornicul dă Ţara dă Jos stăpînea judeţele cele dă dincoace dă Olt, cîte sînt dăspre munţi.

După dvornic vine *logofătul*, care şî acesta să împărţea în dooă, ca şî dvornicul, adică logofăt dă Ţara dă Sus şî logofăt dă Ţara dă Jos. Cel dă Ţara dă Sus stăpînea cele cinci judeţe dă piste Olt şî judeţul Ilfovului. Cel dă Ţara dă Jos, celelalte judeţe dă dincoace dă Olt. Aceşti logofeţi îngrija dă toate judecătoriile ţării; toţi judecătorii după la judeţe şî după la depertementurile din Bucureşti dă aceşti logofeţi să alegea. Aceşti logofeţi îngrija şî dă toate mănăstirile, alegea igumeni pă la mănăstiri, le cerceta pricinile lor.

După logofăt vine *vistierul*, acesta îngrija dă toate dăjdiile ţării, supt stăpînirea lui erea toţi ispravnicii şî toţi sameşii.

După vistier vine *spătarul*, acesta îngrija dă toate oştirile ţării, adică cel mai mare piste oştiri, piste căpitani, piste slujîtori ş.c.l.

Aceste cinci boierii să numea greceşte πρῶτη πενδαδα, după care luase şî numire rumânească *proti pendada*, adică treapta cea dîntîiu şî mai mare, dă cinci boierii, care purta barbe. Mai în urmă s-a mai adăogat un cin

ce a luat numire dă postelnic; acesta, fiindcă îngrija dă cinurile ce să da pă la toți boierii, era însărcinat și cu trebile puterilor streini și cu c<u>rierii pîn toate părțile. Ca un lucru mai însemnător să orînduia la acesta tot din grecii domnilor. Mai în urmă s-a mai adăogat și alt cin, luînd numire dă agă, după limba turcească, care îngrija dă tîrgul Bucureștilor, adică dă brutari, dă măcelari, dă zarzavagii, dă lumînărari ș.c.l. și pedepsea pă făcători dă rele, pă gîlcevitori pă ulițe și alte vini mici. S-a mai adăogat și alt cin, luînd numire dă cămăraș, din numele cămară, pentru că îngrija dă cămara domnească, adică veniturile și cheltuielile domnilor prin el să îngrija.

Mai în urmă, înmulțindu-să boierii și boieriile fiind puține, domnii, ca să poată ajuta cu trebi pă toți, au mai adăogat dvornic al treilea și dvornic al patrulea, dîndu-le îngrijîrea pagubi<i> și stricăciunilor ce să fac dă vite la sămănături și la vii din toată țara, dîndu-le și rînd după dvornicul dă Țara dă Jos. S-a mai adăogat și alt cin, numindu-să dvornic ai obștirilor, pentru că îngrija dă toate cele dă obște, cum spitaluri, orfanotrofion, școale, cișmele, poduri ș.c.l., dîndu-i rînd după dvornicul al patrulea. S-a mai adăogat alt cin, ce a luat numire dă logofăt dă obiceiuri, și îngrija dă lefile tutulor slujbașilor și dă alte obiceiuri ale țării, dîndu-i rînd după logofătul dă Țara dă Jos. S-a mai adăogat alt cin, ce a luat numire dă hatman, care îngrija dă toate împlinirile dă bani ce să făcea, după poruncile domnești, și în București și pă la toate județele, dîndu-i rînd după logofătul dă obiceiu.

S-a mai adăogat alt cin, ce a luat numire dă dvornic dă politie, care împlinea dajdia orașului Bucureștilor, dîndu-i rînd după hatman.

Aceste toate cinuri au luat numire dă *proti pendada*, măcar că numărul lor a trecut piste cinci. Toți acești boieri să numea și boieri dă divan sau veliți boieri și purta barbe și bastoane în mînă la orce adunare înaintea domnilor.

A dooălea pendada coprindea aceste cinuri, însă fără barbe și fără bastoane, adică:

Clucer, care îngrija dă hrana oștirilor, *paharnic*, a

căruia slujbă erea ca la mesele domneşti, împărăteşti, să dea vin domnului, împăratului, cu paharul, gustînd el mai întîiu din vin, spre ferire dă otravă, *stolnic*, carele îngrija dă masă domnească, împărătească şî ce gusta din bucate mai nainte, spre ferire dă otravă, *sărdar*, carele îngrija dă calabalîcurile oştirilor, *armaş*, carele îngrija dă p<u>şcărie şî dă celelalte temniţe şî dă toţi vinovaţii, strîngînd şî birul ţiganilor domneşti, şî îngrija dă tunurile ţării; care mai în urmă s-a numit *vornic dă temniţă.*
Mai în urmă s-a mai adăogat şî alt cin, numindu-l *căminar*, care îngrija şî lua avaet dă la toate vinurile ce vinea din ţară streină şî, în urmă, şî dă la cele pămînteşti, dîndu-i-să rînd după clucer. S-a mai adăogat şî alt cin, dîndu-i-să numire dă *comis*, care îngrija dă caii domneşti. Şî i s-a dat rînd după stolnic.
S-a mai adăogat şî alt cin, dă *portabaşă*, cel mai mare piste portari, ce îngrija dă musafiri streini şî mergea înaintea lor cu un baston în mînă, cînd îi înfăţişa la domn.
Al treilea pendadă coprindea cele mai din jos cinuri, adică *medelnicer*, care schimba talerul domnului la mase domneşti, *şătrar*, carele îngrija dă corturile domneşti, *sluger*, carele îngrija dă tainurile slugilor domneşti, adică cel ce le da tain dă mîncare, *pitar*, care îngrija dă carîtele domneşti, *clucer za arie* sau clucer d-arie, carele îngrija dă magaziile osteşăşti, cum dă orz, fîn, ş.c.l.
A patralea pendadă coprindea aceste mai jos însemnate cinuri, adică: *logofăt dă taină*, carele însemna orce să grăia la divanurile domneşti, atît dă prigonitoarele părţi, cît şî dă boieri, cum şî chiar hotărîrea domnească; *vistier al doilea* şî *al treilea*, supt cel mare vistier; *postelnic al doilea* şî *al treilea*, supt cel mare postelnic; *comis al doilea* şî *al treilea*, supt cel mare comis; *căpitan dă vînători*, carele avea supt stăpînirea lui toţi vînătorii domneşti. Aceste toate cinuri s-au păzit pînă la reforma dă acum, ce s-au prefăcut toate, după cum să coprind în regulament.

Başboier, adică cel mai mare piste toţi boierii, şeful boierilor (acest cin s-a dat dă la împărăţia turcească,

în zilele lui Constantin vodă Mavrocordat, cînd l-a scos din domnie, la cel mai mare boier dintr-acea vreme, adică Dudescului, pînă cînd s-a orînduit alt domn. Şî în urmă nu s-a mai dat la nimeni, pînă acum, în zilele domnului Gheorg<he> Bibescu, cînd iarăş prin fertman <*sic*> împărătesc s-a orînduit baş-boier dumnealui banul Gheorghe Filipescu (CLR, VII, 163v—164v).

BANIȚĂ — *Baniță*, *băniți* (făm. ca *ramură)* şî *chilă* să aseamănă la trebuință şî însemnează o măsură cu care să măsoară bucatele. Însă banița este dă ocă 44, iar chila dă opt banițe, adică dă ocă 352. Banița să aseamănă cu ferdela nemțească şî chila, cu găleata. Însă atît banița este mai mare dăcît ferdela, cît şî chila mai mare dăcît găleata. Acum chila s-au mai mărit, făcîndu-să dă zece băniți şî banița, dă 40 ocă. Care vine chila dă 400 ocă (CLR, VII, 166v).

BAŞCIOHODAR, 17r — *Başciohodar*, *başciohodărie* ş.c.l., v. *ciohodar* (CLR, VII, 177v). *Baş* însemnează oarece mai mare piste alții: *başboier* — cel mai mare piste toți boierii, *başciohodar*, *maimarebaşă* — cel mai mare piste dulgheri, lemnari (CLR, VII, 179r).

BEILECCII, 9r — *Beilicciu*, *-i* (bărb. ca *bou)*, cei ce aduna, lua odată din țară oi cu sila pentru Țarigrad, cu o plată foarte mică, precum vrea ei (CLR, VII, 181r). V. şi *beilic*, *-uri*, cuv. turc. ce însemnează ceea ce să adună, să ia cu sila (CLR, VII, 181r).

BERICHET, 17r — *Berechet,-uri* (neutru ca *deal)*, cuv. turc., v. *bilşiug* (CLR, VII, 181v).

BEZDADEA, 16r — *Bezdadea*, *-dele* (înfățişare fămeiască), din *beiu* şî *zaade*. Cuv. turcesc ce însemnează fecior dă domn, fiu dă domn. Nume ce să dă numai la fiii domnilor (CLR, VII, 180v).

BILŞIUG — *Bilşiug*, *-uri* (neutru ca deal*)*, *bilşiugare* şî *îmbilşiugare* să zice cînd să fac bucate multe, îndăstul şî dă prisos, adică rodire mare la bucate, la legume, la poame ş.c.l. şî, cum am zice, îndăstulare dă toate (CLR, VII, 188r).

BINIŞLII, 48r — V. 49r — n.a. V. *biniş*.

-*Biniş*, *-e* (neutru ca *lemn)*, v. şî *giubea*. Cuv. turc. ce însemnează nişte haine lungi ce să poartă, să îmbracă piste celelalte haine, spre cinste, avînd atîta dăosebire

giubeaoa dă biniș că giubeaoa este cu mînecile mai scurte și mai strîmte dăcît ale binișului, purtîndu-să pă supt biniș. Iar binișul are mînecile mai lungi și mai largi dăcît ale giubelei și dă la margine pînă la supsioară dăspicate pă dădăsupt, purtîndu-să piste toate hainele.

Binișliu, *-i*. Cuv. turc. v. *edecliu;* unele din slugile domnești să numea binișlii, pentru că purta binișe înaintea domnului, căci celelalte slugi ce să numea *edeclii* purta numai anterie cu caftan pă d-asupra, fără nici o giubea și fără biniș. Dă aceea mai cinstiți să socotea binișiii dăcît edeclii (CLR, VII, 188ʳ).

BIV — *Biv*, *biv vel* (spregraiu). Arată obrazele ce sînt și a fost în vreo dregătorie, în vreo slujbă. Adică spregraiul *vel* arată pre cel ce este acum în dregătorie, cum vel spătar, vel vist. zicînd, înțelegem pre cel ce să află acum în ființă spătar și vistier *(hadia)*. Iar spregraiul *biv* și *biv vel* arată pre cel ce a fost odată într-o dregătorie, cum, cînd zicem biv spătar și biv vel spătar, înțelegem pre cel ce a fost odată spătar (CLR, VII, 186ʳ⁻ᵛ).

BÎZĂRI, P 561ᵛ — *Bîzară*, *-ări* și *băzări* (făm. ca *scară)*. Bîzări numai la numărul înmulțit să zice și însemnează o încrețătură la gulerul cămășii. Podoabă muierească (CLR, VII, 237ʳ).

BÎZĂU, P 17ᵛ — *Bîzoiu*, *-ri* (neutru ca *bîlciu)*. O buriană ce stă tot dreaptă, neplecîndu-să în jos (CLR, VII, 236ᵛ ; v. și CLR, III, 181ᵛ).

(A) BOBI, T 26ʳ — *A bobi* (gr. nereg. la conj. III, ca *a vorbi)*. Adică a da cu bobii, a ghici cu bobii, cum fac vrăjitoarele, babele, ghicitoarele (CLR, VII, 205ᵛ).

BONDOC — *Bondoc*, *-ci*, (bărb.) *pitic* și *ghindoc* însemnează un om mare la vîrstă, iar la boiu, la stat așa dă mic întocmai ca un copilaș. Asemenea oameni sînt foarte scurți în picere (CLR, VIII, 201ᵛ).

BORȚ, P 579ᵛ—*Borț*, *borțoasă* ș.c.l., v. *burtă* (CLR, VII, 203ᵛ). — *Borț*, *-uri* (neutru ca *deal)* să zice pîntecele muierii cînd este îngreoiat, adică cînd are copil într-însul. Cu borțul la gură, adică îngreoiată (CLR, VII, 222ᵛ).

BORĂCEAN — *Borăcean*, *-ceni* (bărb. ca *moșnean)*. *Borăceni*, *drăgaică*, *călușari*, *păpărudă*, *brezaie* și *geamală* însemnează jocuri ce le joacă cei proști pă drumuri

la sărbători orînduite, apucîndu-le așa din vechime, însă *borăceni* să zic cei ce joacă la Rusale, prefăcuți în haine muierești, *drăgaică* să zice cei ce joacă la sărbătoarea sfîntului Ioan Botezătorul, îmbrăcați iarăș în haine muierești, cu sabie în mînă și cu steag. Care putem zice că închipuiește jocul ce a jucat fata Irodianei, cînd spre mulțămită a cerut dă la tată-său, Irod împărat, după povața mume-sei, capul sfîntului Ioan în tipsie. *Călușari* să zic cei ce joacă în Rusale, cu haine bărbătești și cu steag înainte. Putem zice că închipuiește voinicia lor cea din vechime, la care nu știm cînd vom ajunge iarăș, luîndu-să acest obiceiu dă la bachantele, călugărițe ale Bachului ce juca cu tirsuri, cu stîlpări, cu steaguri în mînă, pînă ce să înviersuna. *Păpărudă* să zice cel prefăcut în haine muierești și înzovonat cu bozi. Și cînd joacă, aruncă apă în capul lui. Care joc să joacă după Paște. Și putem zice că închipuiește ploaia primăverii pentru bucate, după asemănarea dănțuitorilor lui Bachu ce să ruga să ploaie ca să să facă vin mai mult. *Brezaie* să zice cel mai mojîcesc și dă rușine joc. Căci un om să preface în haine muierești, cu un cap dă cîine și cu coarne. Iar altul (ce să zice moșul brezăii) îș pune o mascara mare dă lemn închipuind firea omului, cu care aleargă după brezaie. Acest joc să joacă la Crăciun, ce să trage dă la elini ce asemene jocuri să făcea la praznicul Bachului, ce să juca dă călugărițele Bachului. *Geamală* să zice o muiere mare, groasă cît o butie, cu dooă fețe, ca cînd ar fi dooă muieri lipite spate la spate, făcută pă dinlăuntru dă lemn, iar pă dinafară dă hîrtie sau dă pînză albă, cu o icoană mare în cap, iarăș cu dooă fețe. Care joc să joacă la Paște. Putem zice că închipuiește icoana lui Navohodonosor împărat. Toate aceste jocuri le joacă bărbații cu fețele învălite ca cu niște măști, ca să nu să vază obrazul lor (CLR, VII, 201^v^ —203^r^).

BREZAIE, P 48^v^— *Brezaie* (făm. ca *bătaie).* Din *breaz.* V. *borăceni* (CLR, VII, 249^r^).

BUCĂTĂRIE — *Bucătărie, -i* (făm. ca *datorie)* și *cuhnie* și *cuine* însemnează casa, odaia în care să gătesc bucatele dă bucătar (CLR, VII, 214^r^).

BUMBAŞÎR, 17^r — *Bumbaşîr*, *-i* (bărb. ca *ban)*. Cuv. turc. Adică cel ce să trimite la o împlinire dă bani dă către stăpînire, spre a îndemna, spre a sili pă oarecine la o lucrare, la o împlinire dă bani (CLR, VII 216^r).

BURIAN — *Burian*, *-uri* (neutru ca *deal)* sau *buruian*. Numai la numărul singur⟨atic⟩ să zice. *Burian*, *buriană*, *bălării*, *iarbă*, *maldăr* şî *fîn*. Toate să aseamănă una cu alta la făptură, la fiinţă şî la trebuinţă. Care cresc dîn pămînt spre hrana vitelor. Însă *burian* să zice cel ce nu să face iarbă bună dă cosit, ci pînă este verde şî mic să poate mînca dă vite, iar după ce să măreşte şî să usucă nu mai este bun dă mîncare, cînd atunci să zice şî bălării. *Buriană* sau *buruiană* să zice dă obşte orce iarbă, bună şî rea, trebuincioasă şî netrebuincioasă. *Iarbă* să zice ceea ce iese întîiaş dată verde din pămînt şî ceea ce creşte curată, frumoasă şî bună dă păşunea vitelor. *Fîn* să zice iarba după ce creşte mare, să coace, să coseşte şî să usucă. *Maldăr* să zice iarba cea verde, necoaptă, ce să dă la vite pînă a nu să cosi fînul (CLR, VII, 220^r).

C

CACEAUN, 51^v— Nu figurează în CLR. Probabil *caţaon*, denumire peiorativă pentru greci. v. DA.

CAIER — *Caier*, *-e* (neutru ca *lemn)*, *fuior*, *cîlţi*, *zgrebeni* şî *pîzdări* să aseamănă la înţelegere şî însemnează materia ce iese din in şî din cînipă la periat, însă *fuior* să zice materia cea mai bună, cea mai aleasă, cea mai supsire şî pă cît să pune o dată în furcă. Din care (torcîndu-să) să face cea mai supsire, cea mai frumoasă pînză. *Caier* să zice materia cea după fuior, adică mai proastă dăcît fuiorul, tot cît să pune o dată în furcă. *Cîlţi* şî *zgrebeni* să zice materia cea mai proastă şî dăcît caierul, însă cîlţii (carii să zice şî *stupi)* sînt mai buni dăcît zgrebenii, iar zgrebenii mai proşti dăcît cîlţii. Iar *pîzdări* să zice praful, paiele ce rămîne din periat (CLR, III, 4^r).

CAL DĂ GINERE, P 564^r — Sensul nu este în CLR. În DA, unde se exemplifică tot cu proverbul lui Iordache

Golescu, apare următoarea explicație: *Cal de ginere* sau *de mire* — cal primit de zestre (pe care încăleca ginerele cînd mergea la cununie). *A-și căuta cal de mire* — a se fuduli, a căuta tot lucruri mari; să zice și celui leneș care e bucuros să nu găsească ceea ce caută.

CALEMGIU, 36^{r} — *Calemgiu, -i* (bărb. ca *bou*). Calemgii să zicea șefii meselor după la canțelarii și scriitorii lor. *Calem, -uri* (neutru ca *deal*). Cuv. turc. ce însemnează o dăspărțire, o masă, o parte din canțelaria vistieriei (CLR, III, 18^{r}).

CALÎP, P 40^{v} — *Calîp* v. *calapod* (CLR, III, 18^{r}). *Calapod, -poade* (neutru ca *răboj*) și *calîp* însemnează unealtă dă lemn, un tipar după care papugiii, cizmarii, cărămidarii, olarii și alți asemenea meșteri taie, potrivește saftianul pentru papuci, cizme ș.c.l. și pămîntul pentru oale, cărămizi ș.c.l. ⟨etim. gr.⟩ (CLR, III, 17^{v}).

CAPUOLAN, T 27^{r} — *Capuolan, -i:* Omul trimis de domn în țară, de la Poartă, înaintea instalării sale pe tron. Din turc. *kapu-o(g)lany:* comisionar al unui ambasador străin. (DA). În CLR, I, III nu figurează.

CARCHIN, P 553^{v} — *Carchin, -i* (bărb. ca *ban*); ⟨etim. gr.⟩. O jivină în chipul racului și o patimă, o bubă în trupul omului și la nas, ce să întind ca picerile carchinului și mai ales la mitra și țîțele muierilor (CLR, III, 46^{r}, 47^{r}).

CATAGRAFIE, 16^{v} — *Catagrafie, -i* (făm. ca *arie*); ⟨etim. gr.⟩. Adică însemnare, dăscriere dă oarece lucruri, cum dă averea morților ș.c.l. (CLR, III, 56^{r}).

CATART, P 574^{v} — *Catart, -uri* (neutru ca *deal*), adică lemnul cel mai lung al corăbiilor, dă care să leg pînzele (CLR, III, 57^{r}).

CĂDERE, P 637^{v} — *Cădere chemătoare* sau *rugătoare, dătătoare, aducătoare* ⟨cazul vocativ, dativ, acuzativ⟩. V. *Cădere* și *caz*, la gramatică, să zice ceea ce ne arată în cîte chipuri să schimbă un obraz la înduplecarea lui (CLR, III, 215^{v}).

CĂPESTERE, 107^{r} — *Căpestere, -i* (făm. ca *vreme*) și *căpistere*. Vezi *albie* (CLR, III, 205^{v}).

CĂPITANI, 9^{r} — *Căpitan, -i* și *capitan* (bărb. ca *ban*), adică cel mai mare piste o sută și mai mulți ostași (CLR, III, 33^{r}).

(A SĂ) CĂPUI, P 17^{v} — *A căpui*, *a să căpui* (gr. nereg. la conj. III ca *a birui)*, adică a îngriji, a găti mai din vreme cele trebuincioase. Cum „s-a căpuit dă lemne“, adică s-a îngrijit, a gătit, a cumpărat lemnele cele trebuincioase (CLR, III, 33^{r}).

CHELBAȘ, P 42^{v} — *Chel*, *-i* (bărb. ca *moș)* și *chelbaș*, cel ce are în cap patima cheliii (CLR, III, 68^{r}).

CHICHIȚĂ, P 595^{v} — *Chichiță*, *-e* (făm. ca *casă)* să zic cutioarele dă la scrinuri, dă la scatulci, dă la lăcrițe ș.c.l. (CLR, III, 76^{v}).

CHILĂ, 12^{r} — *Chilă*, *-e* (făm. ca *casă)*. Vezi *baniță* (CLR, III, 78^{r}).

CHILOM, 28^{v} — *Chilom*, *-uri* (neutru ca *deal)* și *baltac*. Adică ciocan în chipul toporului, ce să atîrnă la oblînc sau la brîu pentru bătaie ⟨*șters:* la războiu⟩ (CLR, III, 78^{r}).

CHIMA, 15^{r} — Spregraiu dă mirare. Cum „o futui chima“ să zice la lucruri dă mirare (CLR, III, 79^{r}; CLR, VII, 53^{r}).

CHIPARIS, P 616^{v} — *Chiparis*, *-și* și *chiparos* (bărb. ca *urs)*; ⟨etim. gr.⟩. Însemnează un copaciu pururea verde, ca bradul. Căruia lemnul îi mirosă frumos (CLR, III, 83^{v}).

CHISĂLIȚĂ — *Chisăliță*, *-e* (făm. ca *casă)*, *peltea*, *coleașă*, *curcut* și *corcofeală*. Să aseamănă la făptură și însemnează o zeamă dă poame, amestecată cu făină, zahar, miere și alte asemenea spre a le da față și gust. Care, pînă a nu fierbe, să zice *corcofeală* și *coleașă*, iar după ce fierbe să zice *curcut*, *chiseliță* și *peltea*. Și pelteaoa este închegată ca piftia, iar chisălița, mai supsire și curcutu, mai prost (CLR, III, 86^{v}—88^{r}).

CHISEA, P 597^{v} — *Chisea*, *-ele* (făm. ca *vîlcea)*. Cuv. turc. Adică vasul în care să pune dulceața (CLR, III, 86^{v}). Chisea dă tutun să zice punga în care păstrăm tutunul (CLR, III, 87^{r}).

CHIULAF, P 591^{v} — *Chiulaf* (neutru ca *deal)*, adică o închipuire dă căciulă, cu acoperemînt dă cap în chipul pîlniii, larg la gură și ascuțit la vîrf, ce să zice că, puindu-l omul în cap (ca căciulița dracului), nu-l văd oamenii. Iar în adăvăr a zice, nu vede el pă oameni,

băgînd chiulaful piste ochi şî dă aceea i să pare că nu-l văd oamenii (CLR, III, 75v).

CICALĂ, P 579r — *Cicală*, *-ăli* (făm. ca *scară)*, adică gureşă, ce nu-i tace gura vorbind, dojănind, certînd. *(A) cicăli* (ca *a vorbi)*, adică a supăra pă oarecine cu vorbe îndelungate, neisprăvite, fără sfîrşît (CLR, VII, 124v).

CILEN(ČLEN), 101r — *Člen*, *-i* (bărb ca *ban)*, adică mădular a unei dregătorii (CLR, VII, 146v).

CIN, 7v — *Cin*, *-uri* (neutru ca *deal)*. Vezi şî *rang*. Adică cinstea, slujba unui dregător (CLR, VII, 126r).

Cin însemnează şî suma, adunarea sumelor la o socoteală (CLR, VII, 126v).

CINOVNIC, P 637v — *Cinovnic*, *-ci* (bărb. ca *voinic)*, adică slujbaş (CLR, VII, 128r).

CIOACĂ, P 11r — *Cioacă*, cioară cu coada lungă (CLR, VII, 139v), coţofană <v. CLR, VII, 134v şi 140v>.

CIOCHINĂ, P 5r — *Ciochină*, *-e* (făm. ca *casă)*, adică măciuca, căpăţîna şălii, dă care să atîrnă cele trebuincioase spre călătorie. „Leagă la ciochină", adică ia cu el (CLR, VII, 142r).

CIOHODAR — *Ciohodar*, *-i* (bărb. ca *ban)*. Cuv. turc. Ciohodari să zicea slugile domneşti, împărăteşti, dă ţirimonie, carii mergea pă jos pă lîngă carîta domnească şî pă lîngă cai şî carii purta în cap nişte căciuli foarte mari dă jderi, ca nişte baniţe prelungi; şî îmbrăcaţi cu caftane, iarna roşii şî vara albe (CLR, VII, 146r).

CISLĂ, 9r — *Cislă*, *-e* (făm. ca *casă)*, vezi şî *curama*, *refenea* şî *contribuţie*. Adică potrivită dare, răspundere, după averea fieşcăruia, la trebuinţa obştească. Care turceşte să zice *curama* (CLR, VII, 132v). <Pt. *curama*, *procurama* (contribuţie plătită anticipat), vezi CLR, III, 178r>.

(A) CISLUI, 11r — Vezi *cislă* (CLR, VII, 132v, 134v).

(A) CÎRCÎRĂGI, P. 9v — *A cîrcîrăgi* (gr. nereg. la conj. III, ca *a vorbi)*. Vezi *a striga* (CLR, III, 230r). *Cîrcîrăgeşte cîrîieşte* să zice dă către găini. Cum „cîrîieşte, cîrcîrăgeşte găina". Iar dă către cocoşi să zice „cîntă cocoşul" (CLR, VI, 194v).

CÎŞLEGI, P 635^{v} — *Cîsleagă*, *-slegi* (făm. ca *întreagă*). Numai la numărul înmulțit să zice. Cum „în cîslegi", adică în dulcele Crăciunului. Și *carnavale*, dă la Crăciun pînă în postul cel mare (CLR, III 238^{r}).

CLUP, T 24^{v} — *Clup*, *-uri* (neutru ca *deal*) sau *club*. O adunare spre dăsfătare, spre petrecere dă vreme (CLR, III, 249^{r}).

COCHII VECHI, 16^{v} — *Cochii vechi* (bărb. ca *ban*, însă numai *vechi* să induplecă, și numai la numărul înmulțit să zice) și *mezat* să aseamănă la înțelegere și însemnează vînzarea lucr<ur>ilor ce să face dă obște, dă față cu toții, în privelіștea tutulor, prin strigarea telalilor, ca să să dea celuia ce dă mai mult, mai mare preț. Însă *mezat* să zice strigarea ce să face prin tîrg, iar *cochii vechi* să zice strigarea cea din urmă ce să face în divan și mai ales înaintea domnului (CLR, III, 104^{r}).

COCHINȚI, 16^{v} — *Cochint*, *-ți* (bărb. ca *bărbat*); *-tă*, *-e* (făm. ca *casă*). Cochinți să zice precupeții dă bucate, dă arenzi ș.c.l. (CLR, III, 105^{r}).

COFETĂ — *Cofetă*, *-uri* (făm. ca *dijmă*); <etim. it.>. *Cofeturi* și *condite*, *zaharicale*, *dulcețuri*, *zimaricale*, *plăcinte*, *pogace*, *baclavale*, *marțapale*, *mezelicuri*, *mezele*, *poame* și alte asemenea să zic acelea ce să pun la masă în urma bucatelor, însă *cofeturi*, *condite*, *zaharicale* și *dulcețuri* să zic acelea ce să fac dă zahar, dă miere, din care *conditele* să aseamănă ca cînd ar avea zahar înghețat asupră-le, ca cînd ar fi dă cristal; *zimaricale*, *plăcinte*, *baclavale* și *marțapale* să zic acelea ce să fac cu făină, cu unt, cu lapte, cu brînză, cu carne și cu zahar; *pogace* să zic cele ce să fac numai cu unt și făină, fără carne, adică plăcintă fără carne; *mezelicuri* și *mezele* să zic uscăturile, sărăturile și alte asemenea, cum ghiuden, pastramă, cascaval, migdale, năhut ș.c.l. și *zaharicale*, *poame* ș.c.l. ce să pun la masă pă la sfîrșitul bucatelor și *poame* să zic cele ce să mănîncă necoapte, nefierte la foc, cum mere, pere, prune, struguri ș.c.l. asemenea (CLR, III, 148^{v} — 149^{v}).

COLINDEȚ, P 550^{r} — *A colinda*, *a să colinda* (gr. nereg. la conj. I ca *a uda*). Cu o zi înaintea Crăciunului,

noaptea, dăspre zioă, umblă copiii pă la case cu cîntece, urînd tutulor dă bine, zicînd în urma cîntecelor: „Dă-m covrig, că mor dă frig." Şî iau cîte un covrig dă la fiece casă pentru acea urare. Şî cîntarea lor, adică urarea, să zice *colindă*, iar cîntecul să zice *colindeţ* (CLR, III, 111r).

COLOMBARAGII, 11v (n.a.) — *Colombara* şî *colombaragiu*. Cuv. turc. ce însemnează pă cel ce încalecă pă copii în loc dă muieri, adică sodomit (CLR, III, 113r).

COMEDIE — *Comedie*, *-i* (făm. ca *datorie);* ⟨etim. gr.⟩. Adică arătare dă fapte omeneşti, spre rîs, în obştească adunare — în priveliştе. Însă cînd să arată fapte dă veselie să zice *comedie veselă;* cînd să arată fapte triste să zice *comedie tristă*, *tragedie;* cînd să arată fapte dă rîs şî fapte piste firea omenească să zice *comedie mincinoasă* şî *caraghiozlîcuri* şî *ocabazlîcuri;* cînd arată numai cu mîinile, fără vorbă, să zice *comedie dă mînă* şî *pandomımă;* cînd arată numai cîntece să zice *comedie dă cîntece* şî cînd joacă pă funie să zice *comedie pă funie* şî *pehlivănie;* şî însuş casa în care să arată aceste fapte să zice *comedie* (CLR, III, 114v, 116r).

CONAC, P 602r — *Conac*, *-ce* (neutru ca *ac)* şî *popas* şî *cfartir*. Cuv. turc. Însemnează locul, casa unde să însemnează a rămînea călătorii a să odihni la prînz sau seara. *Conac* însemnează şî cele trebuincioase pentru conăcirea călătorilor, cum: „Ai gătit conacul?" adică cele trebuincioase la conac (CLR, III, 120r).

A CONĂCI, P 632r — *A conăci* (gr. nereg. la conj. III ca *a vorbi)*. A găzdui (CLR, III, 120r).

CONCI, P 26v — *Conciu*, *-ri* (neutru ca *bîlciu);* ⟨etim. it.⟩. Vezi *cunună*. ⟨*şters:* Adică o podoabă muierească dă cap, în chipul covrigului. Cea mai frumoasă împodobire a capului din vechime⟩ (CLR, III, 128r).

CONSOLI, 7v — *Consol*, *-i* şî *consul* (bărb. ca *ban);* ⟨etim. it.⟩. Adică îngrijîtor în locul altuia la streină stăpînire (CLR, III, 124r).

CONTEŞ — *Conteş*, *-e* (neutru ca *lemn)*, *contoş*, *-uri* (neutru ca *deal)*, *contoş*, *-oaşe* (ipac ca *răboj)*, *cobur* şî *feregea*. Trei haine dă ţirimonie, dă podoabă, ale boierilor divaniţi, ce le purta pă deasupra celorlalte haine la divan,

ca niște conți, însă *conteșul* era îmblănit cu samur, care să purta iarna, iar *coburul*, cu sîngeap, care să purta toamna și primăvara, și *feregeaoa*, neîmblănită, dă o materie cu luciu, ce să purta vara (CLR, III, 124^{v}).

CORCIUPLAC, T 25^{r} — Nu figurează în CLR, III, 143^{v} — 145^{r}, nici în DA.

CORCOFEALĂ P 541^{r} — *Corcofeală*, *-feli* (făm. ca *treabă)*. Vezi *chisăliță* (CLR, III, 140^{v}).

(A) CORISPONDARISI, 38^{r} — Vezi *a răspunde* (CLR, III, 140^{r}).

— *Corispondenție*, *-i* (făm. ca *casă)* și *corespondență;* ⟨etim. it.⟩. Adică scrisorile unuia către altul pentru vreo pricină (CLR, III, 140^{r}).

COSAC, P 25^{r} — *Cosac*, *-ci* (bărb. ca *voinic)*, un soiu dă pește prost, la față alb (CLR, III, 144^{v}).

COZ, 16^{r} — *Coz*, *-i* (bărb. ca *moș)* și *sfeteală* să aseamănă la înțelegere și însemnează la jocul cărților cartea cea mai mare, care bate, biruiește pă celelalte cărți. Cum la unele jocuri, împărțind cărți prin mîinile jucătorilor cîte să cuvine și mai prisosind cărți, una dintr-acelea ce prisosesc să întoarce pă față, care să pune jos și acea carte să numește sfeteală, iar văpseaoa acei cărți să zice coz și atu. Și acea văpsea este la acel joc cea mai mare carte, ce bate toate celelalte cărți ce au alte văpsele. Iar la jocurile ce, după împărțeala cărților la jucători, nu prisosește nici o carte sau, și dă prisosește, dar nu scoate sfeteală, la acele jocuri însuși jucătorii numesc coz o văpsea din văpselele acelor cărți, fără sfeteală, după voința lor sau după orînduiala jocului (CLR, III, 104^{r}).

CRAIU (dă Curtea Veche), 15^{r}, 17^{v} (crăime) — „*A crăit*“ să zice spre bajocoră în loc dă „a sărăcit“, d-aceea și „*craiu*“ mai însemnează și sărac, scăpătat, după vorba rumânească ce zice „craiu din Curtea Veche“.

— *Crăime*, *-i* (făm. ca *vreme)*, adică mulțime dă crai (CLR, III, 252^{v} — 253^{r}).

CUCĂ, P 564^{r} — *Cucă*, *-ci* (făm. ca *nucă)*. O pană albă în chipul lunii, luminii cei noi, ce o poartă în cap numai domnii, la alaiul domniei, ca un dar împărătesc. Aseme-

ne cuci purta în cap toți cei pă lîngă împăratul, păzitori la alaiuri (CLR, III, 161ᵛ).

CUHNIE, P 17ʳ — *Cuhnie*, *-i* (făm. ca *datorie)* și *cuine*. Vezi *bucătărie* (CLR, III, 191ᵛ).

CUNUNĂ — *Cunună*, *-i* (făm. ca *arătură)* să zice la acea podoabă ce să punea în capul celui ce biruia la lupte, la războiu ș.c.l., precum acum le dau cavalariile dă piept. *Cununi*, *conciu*, *coronă*, *diademă*, *mitră* — podoabe dă cap, însă *cununi* să zic niște cercuri, niște covrigi dă flori ce să pun în capul ginerelui și al miresei la țirimonia căsătoriei, *conciu* să zice o podoabă muierească dă cap, tocmai ca o cunună, ce o purta mai nainte muierile, *coronă* să zice o podoabă dă cap rătundă ce o purta numai împărații, spre cinste, spre dăosebire, ca un semn dă împărat, *diademă* și *stemă* să zic niște legături dă cap ce le purta numai împărații, iar acum, făcîndu-le dă pietre scumpe, s-au luat ca niște podoabe muierești dă cap, *mitră* din vechime să numea o podoabă muierească dă cap, iar acum mitră să zice căciula, acoperișul capului, cel plin dă fir, dă pietre scumpe, ce-l port în cap numai arhiereii, cînd slujăsc la biserică (CLR, III, 170ᵛ—172ʳ).

CUNUNII, P 632ʳ — *A cununa*, *cununat*, *-ă*, *cununie* ș.c.l., vezi *cunună*.

CURCUT, P 37ʳ — *Curcut*, *-uri* (neutru ca *deal)*. Vezi *chisăliță* (CLR, III, 183ʳ).

CURSAR, P 612ᵛ — *Cursar*, *-i* (bărb. ca *ban)* și *corsar*; ⟨etim. it.⟩. *Fur*, *hoț*, *tîlhar*, *cursar* și *borfaș* să aseamănă la înțelegere și însemnează pre cei ce iau oarece prin ascuns, însă *fur* să zice dă obște cel ce ia prin ascuns dă la altul, *hoț* să zice cel ce păzaște la drum, prinde oameni și-i dăspoaie, *tîlhar* să zice cel ce, dăspuind pă oameni, îi și căznește, *cursar* să zice hoțul, tîlharul dă mare, care să zice și pirat (CLR, III, 186ʳ).

CURUI, P 541ᵛ — *Curuiu*, *-i* (bărb. ca *bou)*. Vezi *erete* (CLR, III, 178ᵛ).

CUTCURIGU, P 62ʳ — *Cutcurigu*, *-uri* (neutru ca *bîlciu)*. Vezi *elevor* (CLR, III, 190ᵛ).

DARA, P 31^{v} — *Dara*, *-ale* (făm. ca *oca*). Adică greotatea vaselor, piste greotatea celor ce să pun într-însele. Cum cînd cîntărim ceva într-un vas, greotatea vasului, ce este dăosebită dă greotatea acei mărfi ce cîntărim, să zice dara, care să scade din toată greotatea, ca să să cunoască cea adăvărată măsură a mărfilor (CLR, VII, 271^{r}).

DAVA, 115^{r} — *Dava*, *-ale* (făm. ca *oca*). Cuv. turc. ce însemnează pîră, jalbă asupra oarecăruia (CLR, VII, 268^{r}).

DAVAGILIC, 117^{v} — *Davagilic*, *-curi* (neutru ca *deal*). Adică pîra, jalba ce aduce davagiul, pîrîșul asupra oarecăruia (CLR, VII, 268^{r}).

DAVAGIU, 49^{v} — *Davagiu*, *-ii* (bărb. ca *bou*). Adică cel ce pîraște, trage pă oarecine la judecată (CLR, VII, 268^{r}).

DĂJDII, 4^{r} — *Dajdie*, *dăjdii* (făm. ca *arie*). Vezi *bir* (CLR, VII, 264^{v}).

— *Bir*, *-uri* (neutru ca *deal*), *dajdie* și *haraciu* însemnează ceea ce este orînduit a da la stăpînire cei supuși acei stăpîniri, adică banii vistieriei, ce sînt orînduiți a plăti fieșcare lude, fieșcare birnic, fieșcare obraz. Ce acum s-a numit *capitație* (CLR, VII, 188^{r}).

DELIBAȘI, 16^{r} — *Deliu*, *-ii* (bărb. ca *bou*). Cuv. turc. ce însemnează nebun, voinic în nebunie. Dăliu să numea din vechime o ceată dă ostași în chip dă arnăuți. ⟨Pt. *baș* v. *bașciohodar*⟩.

Delizorzop—nebun dăstoinic dă oarece (CLR, VII, 277^{r}).

DERDEMÎNT, P 633^{r} — *Derdemînt*, *-ți* (bărb. ca *bărbat*). Om dă nimic (CLR, VII, 279^{r}).

DICHISURI, P 611^{v} — *Dichisuri* (neutru ca *deal*). Numai la numărul înmulțit să zice și însemnează cele trebuincioase spre podoaba casei, cum scaune, canapele, oglinzi ș.c.l., care să zice și mobile (CLR, VII, 287^{r}).

DIJMAR, 9^{r}, 17^{v} (n.a.) — *Dijmar*, *a dijmui*, *dijmuit*, *-ă* ș.c.l. vezi *dijmă*.

— *Dijmă*, *-uri* și *dijmă*, *-e* (făm. ca *casă*). Adică a zecea partea, zeciuiala din bucate ce dau cei ce seamănă pă pămînt strein, iar nu pă al său, la stăpînul pămîntului (CLR, VII, 283^{v}).

DIMINII, 5^{v} — În, la răstimp de două luni (gr.).

DÎRMON, 123^{r} — *Dîrmon*, *-oane* (neutru ca *răboj)*, *ciur* şî *sită* să aseamănă la făptură şî la trebuinţă şî însemnează o unealtă în chipul pînzei, însă rară, prin care trecem grîul, orzul, făina şî altele, însă *sită* să zice cea dă păr prin care cernem făina spre a să dăosebi dă tărîţe, iar *ciur* să zice cel dă piele, cu găuri mărunte, prin care ciuruim grîul şî orzul spre a să dăosebi dă paie ş.c.l. murdarlîcuri şî *dîrmon* să zice cel dă coarde împletit şî mai mare dăcît ciurul prin care să alege grîul mai bine dăcît prin ciur (CLR, VII, 356^{v}).

DRÎNG, P 22^{v} — *Drîng*, *-uri* (neutru ca *deal)*. O unealtă în chipul chitarei, dă her, cu o coardă în mijloc iarăş dă her, ca o limbă, cu vîrf încovrigat, care, băgîndu-o în gură şî izbind vîrful limbii cu degetul şî suflînd din gît, scoate un glas dă muzică. Muierile mai mult obişnuiesc a cînta cu drîngul. „Ce-m văzuiu drîngul astăzi", obişnuiesc muierile a zice mojîceşte la vreun lucru dă mirare, în loc dă „Ce-m văzuiu zgîmboiul astăzi!", pentru că să aseamănă cu zgîmboiul, avînd în mijloc limba ca un zgîmboiu. „Cîntă cu drîngul" să zice dă oarecine ce-ş cheltuieşte toată starea şî, neavînd ce mai face, rămîne a cînta (CLR, VII, 369^{v}).

DULAP, P 586^{r} — Sensul *scrînciob* nu apare în CLR, VII, 320^{r-v}. Pt. acest sens vezi SIO, I, CXXVIII şi II, 164, descriere după Sulzer.

E

EDECLIU, 49^{r}, 13^{v} (n.a.) — *Edecliu*, *-ii* şî *iedecliu* (bărb. ca *bou)*. Cuv. turc. Adică slugă domnească, împărătească, spre ajutor. *Edeclii*, *iciolani* şî *binişlii*, trei numiri dă slugi domneşti, împărăteşti. Însă *iciolanii* umbla înaintea domnilor numai în anterie şî caftane, fără giubele, ca cînd ar ~~fi~~ fost dăspuieţi, iar *edecliii* cu giubele îmbrăcaţi piste anterie şî *binişliii* cu binişe piste giubele. Aşadar cei mai cinstiţi erea binişliii, şî pă supt ei edecliii, şî cei mai dă jos, iciolanii. Iar slujnicele doamnelor, împărăteselor să numea roabe (CLR, I, 153^{v}).

— *Iedecuri* să zice și caii domnești, împărătești ce să trag în alaiuri, împodobiți cu hașale scumpe (CLR, I, 170^{r}).

ELCIU, 16^{v} — *Elciu*, *-i* (bărb. ca *bou)*. Vezi *sol* (CLR, I, 146^{r}).

ELEVOR, P 62^{r} — *Elevor*, *-oare* (neutru ca *răboj)* și *ielebor;* ⟨etim. gr.⟩. O buriană ce să întrebuințează dă dohtori spre tămăduirea nebuniii. Ce să zice și *iarbă dă curățenie*, *iarbă șărpească*, *iarbă strănutătoare* și *boțățel*, *cutcurigu* (CLR, I, 143^{r}).

ENGHER, 14^{r} —*Engher*, *-i* (bărb. ca *moș.)* și *hengher*; ⟨etim. germ.⟩. Adică cel ce omoară la cîini (CLR, I, 146^{r}).

ERETE — *Erete*, *-ți* (bărb. ca *dinte)* sau *arete* și *gaie*, *uliu*, *șoim* și *curuiu* însemnează niște păsări cu gheare mari, ce hrăpesc găini și alte asemene păsări, spre mîncare, însă *șoim* (a) și *curuiu* (b) să zic aceia ce-i învață oamenii la vînătoare, cu carii prind păsări, prepelițe și alte asemenea, iar *eretele*, *gaia* și *uliul* să zic acelea ce nu să pot învăța ca curuiul și ca șoimul, ci dă sineș vînează (CLR, I, 153^{v}).

EVGLOTIE, P 637^{v} — *Evglotie*. Înlesnire la vorbă, dulceața vorbei (CLR, I, 136^{v}).

F

FAMEN, P 32^{r} — *Famen*, *-i* (bărb. ca *ban)*. Vezi *fămeie* și *fătălău*. Adică cel ce din fire să naște fără părțile cele născătoare. Cel ce să aseamănă cu cel scopit, ce nu poate a să împreuna cu muiere (CLR, VII, 6^{r-v}).

FANDASIOS, P 633^{r} — *Fandasios*, *-și* (bărb. ca *urs)*. Cel, cea plin, plină dă fandasii, cel ce, ceea ce trăiește cu fantasii.

— *Fandasie*, *-i* (făm. ca *datorie)*. Ceea ce i să pare omului în minte a fi, a vedea, fără a fi. O închipuire neînființată, după voința omului, după părerea lui. Vezi și *năluc*, *nălucire* (CLR, VII, 6^{r}).

FAPTĂ, 23^{r} — Act al unei piese de teatru. Sensul nu este în CLR.

FEREGEA, P 40ʳ — *Feregea*, *-gele* (făm. ca *vîlcea)*. Vezi *conteş* (CLR, VII, 18ᵛ).

(A) FILOTIMISI, 14ʳ — *A să filotimisi* (gr. nereg. la conj. III ca *a vorbi)*. Adică a să sili, a să sîrgui pentru cinstea sa.

— *Filotim*, *-i* (bărb. ca *ban)*. Adică cel ce iubeşte cinstea, slava sa, cel ce să sileşte, să sîrguieşte pentru cinstea sa, slava sa (CLR, VII, 31ʳ).

G

(A SĂ) GĂRGĂRICI, P 649ʳ — *A gărgărici*, *a să gărgărici* (gr. nereg. la conj. III ca *a adeveri)*. *Gărgăricează* să zice pentru bucate şî legume, cînd dobîndesc într-însele gărgăriţă, le mănîncă gărgăriţa (CLR, II, 158ᵛ).

GĂVĂNATE, 130ʳ — *Găvănat*, *-ă*, adică scobit înlăuntru (CLR, II, 156ᵛ).

GĂVĂNITURĂ, P 623ᵛ — *v. supra.*

GEAMALĂ, P 605ᵛ — *Geamală*, *-ale* (făm. ca *casă*). Vezi *borăceni* (CLR, VII, 148ʳ).

GELEP, 51ᵛ — Nume dat în vechime negustorilor străini, turci şi armeni, mai ales negustori de oi, ce le cumpărau în ţară şi le vindeau la Constantinopol (SIO, DA).

GHEBĂ — *Ghebă*, *-e* (făm. ca *casă)*, *iepîngea*, *imurluc*, *hervaniu*, *chepenag*, *manta*, *mantelă* şî *capod* să aseamănă la trebuinţă şî însemnează o haină mare, largă, ce să pune piste toate celelalte haine, ca să le păzească, să le fereascăă dă ploaie, dă ninsoare ş.c.l., însă *ghebă*, *iepîngeaoa*, *imurlucul* şî *chepenagul* sînt mai proaste, că să fac dă aba sau dă postav prost, iar *mantaoa*, *mantela* şî *capodul*, mai dă cinste, că să fac dă postav bun şî dă mătăsării, şî mai ales capodul turcesc, cu faţă roşîie, stacojîie, iar mantaoa şî mantela, cu faţă închisă. Şî *hervaniul* este o iepîngea fără mîneci, dă postav negru, cusută la guler cu fir. Adică o haină dă ţirimonii, dă parade, ce să îmbracă piste toate hainele (CLR, II, 129ʳ).

GHINDOC, P 616ᵛ — *Ghindoc*, *-ci* (bărb. ca *boboc)*. Adică mic ca o ghindă. Vezi *bondoc* (CLR, II, 135ʳ).

GIALAT, P 610^{r} — *Gialat*, *-ți* (bărb. ca *bărbat*). Cuv. turc. Vezi *gîde* (CLR, VII, 148^{r}).

GIUL (puiu dă giul), P 20 — *Giul*, *-uri* (neutru ca *deal*). *Puiu dă giul* să zice cînd să joacă copiii în arșîce și unul pune mîna p-un arșîc și fuge cu el pînă nu-l mai poate prinde. Această faptă să zice „puiu dă giul". „Dau puiu dă giul", adică iau oarece și fug cu aceea (CLR, VII, 151^{v}).

(A) GIULI, P 32^{r} — *A giuli* (gr. nereg. la conj. III ca *a vorbi*). *A giulit-o*, adică a luat oarece și a fugit cu aceea (CLR, VII, 151^{v}).

GIUMERT (galantom), P 19^{v} — *Giumert*, *-ți* (bărb. ca *bărbat*). Cuv. turc. ce însemnează slobod la mînă, darnic, cel ce lesne dăruiește și daruri mari (CLR, VII, 153^{r}).

— *Galant*, *-ți* (bărb. ca *bărbat*) și *galantom*, *gentilom* și *cilibiu* însemnează pre cel ce este vesel, dulce, voios, pre cel ce către toți, mai ales către muieri, să poartă cu mare politică, pre cel ce va să îndatoreze pă toți, să placă la toți și cel ce cheltuiește, dăruiește mult, cu mînă slobodă. I să împotrivește *becisnic*. Mai însemnează și pre cel slobod la mînă, cel ce dă, dăruiește slobod. I să împotrivește *zgîrcit*, *scump* (CLR, II, 117^{r}).

GÎDE — *Gîde*, *-zi* (bărb.) și *gialat* însemnează pă cei orînduiți a pedepsi cu moarte pă vinovați și hotărîți dă moarte, însă *gialat* să zice cel ce taie la capete, iar *gîde* să zice cel ce spînzură sau strînge dă gît (CLR, II, 170^{r}).

GOGĂ — *Gogă*, *-ge* (făm. ca *casă*). *Gogă*, *gogoriță*; ⟨etim. gr.⟩, *stafie*, *magoliță*, *strigoiu* și *pricoliciu*, toate acestea să bîrfesc a fi vedenii grozave și spăimîntătoare, ce să fac din morți ce ies noaptea din mormînturi, carii, schimbîndu-să în felurimi dă fețe, în chipul focului, mănîncă inimile celor adormiți. Lucru neînființat, ce să închipuiește din crucile cele putride, căci putrigaiul luminează la întunerec ca focul și, întîmplîndu-să unde este asemene putrigaiu a trece vreun cîine sau vreo pisică, ce ochii le lucesc ca focul, socotesc că văd lucruri înființate. (6) Însă *gogă* și *gogoriță*, ceea ce sperie pă om cu vederea, și *stafie*, *magoliță*, *strigoiu* — duhuri necurate (CLR, II, 142^{r}).

GOGORIȚĂ, P 15^{v} — *Gogoriță*. Vezi *gogă* (CLR, II, 142^{r}).

GOSPOD, 6^v — Adj. invariabil. Înseamnă: princiar, domnesc. Prescurtare grafică (DA).

GOŞTINĂ — *Goştină*, *-i* (fam. ca *arătură*) şî *goştinărit* să zice o plată orînduită ce plătesc la vistieria ţării pentru vaci şî boi ş.c.l. vite mari, care din vechime să numea *văcărit*, apoi, rîdicîndu-să acel văcărit din ţară prin blestem, cînd a făcut trebuinţă a să mai scoate, i-a schimbat numele, numindu-l din văcărit, goştinărit şî goştină, iar plata nu numai că a rămas cu acel mai dănainte mijloc, dar au şî mai mărit-o, făcîndu-o înzecit şî mai bine dăcît cea veche. Şî aşa, cu acest mijloc al schimbării numelor, să socotesc că sînt scăpaţi dă acel blestem. Slavă Domnului că acum, cu schimbarea domniei din domn strein în domn pămîntean, a scăpat ţara dă asemene dăjdii (CLR, II, 144^v).

GOVEALĂ, P 561^r — Vezi *a govi*.

(A) GOVI, P 546^r — *A govi* (gr. nereg. la conj. III ca *a vorbi*). *Goveşte mireasa* să zice cînd şade pă săltea cu zovonul în cap, ca o mîndră, dreaptă şî nerăzimată, neuitîndu-să la nimeni, ca cînd n-ar băga în seamă pă nimeni. Şî din vechime să obişnuia dă înfingea un ac în săltea şî mireasa numai la acel ac să uita, cu ochii înfipţi la el, întocmai ca o statuo. Acum a lipsit o asemene ţirimonie dă la mireasă (CLR, II, 139^v). — *A dăzgovi*, *a să dăzgovi* ş.c.l. cu *dăz-*. Adică a rîdica zovonul din capul miresei, cînd o şî împodobeşte cu scule, cîntîndu-i un cîntec dăosebit, ce însemnează că atunci nu să mai socoteşte cu fetele, ci cu nevestele. Dă aceea dăzgoveala să face a dooa zi după cununie, ca să adevereze cîntecul. Iar dă la o vreme încoace a început a nu să mai face nici goveala după vechiul obiceiu, cu zovonul în cap, şî dăzgoveala a să face peşin după cununie, ca cînd ar ghici că dă atunci să socoteşte mireasa între neveste (CLR, II, 139^v).

GRAIU, G VI — *Graiu*, *-ri* (neutru ca *bîlciu*). Vezi *vorbă* (CLR, II, 177^v—179^v).

(A) GRĂCINI, T 26^v — A ţine caii în grajd (?).

GRIVĂ, P 51^v — *Grivă*, *-e* (făm. ca *casă*). Adică cursă dă iepuri. „Dăparte griva dă iepure“ să zice ca o pildă cînd nu putem prinde, nemeri oarece (CLR, II, 188^v).

HADEA — Vezi *biv vel* şi *mazil.*

HAHAM, P 634^r — *Haham, -i* (bărb. ca *ban).* Cuv. ovreiesc, adică protopopul ovreilor (CLR, VII, 93^v).

(A) HARASLANDISI, 116^r — *A haraslandisi* (ca *a vorbi).* Adică a hotărî, a isprăvi mezatul, a da sfîrşît mezatului (CLR, VII, 92^r). V. infra.

HARECI, 116^r (n.a.) — *Hareciu! Hareciu!* (şî *'areciu).* Spregraiu ce să întrebuinţează la strigare dă mezat, însemnînd preţul cel după urmă, cînd nu mai dă alt muşteriu mai mult (CLR, VII, 92^r). ⟨În documente apare cel mai frecvent forma *a haracilui*, cu varianta *a harecilui;* SIO indică şi forma *a harasladisi*, atestată în *Condica lui Caragea;* DA indică formele *a haraciladisi* şi *a harasladisi* (după SIO)⟩.

HAŞA, P 585^r — *Haşa, -ale* (făm. ca *oca)* şî *arşa* şî *cioltar* însemnează acoperămîntul, învălişul şălii, ce să pune pă şa spre podoabă. *Haşa* şî *arşa* însemnează acoperămînt mai bun. *Cioltar* să zice învălişul cel mai prost şî, cum am zice, haşa mai proastă. Acea podoabă ce să pune asupra cailor dă călărie. Asemene haşale la turci sînt dă mare preţ, fiind încărcate cu aur şî cu argint grămădit pă ele şî cusute cu pietre scumpe, atîrnînd la cai pînă la pămînt. Care acum au lipsit şî dă la turci, dă cînd s-au îmbrăcat în strîmpte (CLR, VII, 94^r).

HAVADIŞ, T 29^r — *Havadis, -uri* (neutru ca *deal)* şî *havadis, -e* (ca *lemn).* Cuv. turc. ce însemnează novităţi (CLR, VII, 86^v).

HAVAET — Vezi *avaiet.*

HAVRĂ, P 634^r — *Havră, -e* (făm. ca *casă)* şî *lavră.* Vezi *biserică* (CLR, VII, 88^r). Iar a ovreilor biserică să zice *havră* şî *sinagogă*, şî a turcilor, *giamie*, şî a păgînilor, *capişte, templu* (CLR, VII, 190^r).

HAZNATAR — Acel căruia să încrede hazneaoa împărătească. Cel ce păzeşte hazneaoa împăratului (CLR, VII, 88^r).

HAZNEA, 10^r — *Haznea, -ele* (făm. ca *vîlcea).* Cuv. turc. ce însemnează casa împărătească în care să păstrează banii împărăteşti (CLR, VII, 88^r).

— Haznea dă apă, în care curge apa din ploi (CLR, VII, 87^{v}).

(A) HERETISI, P 44^{r}— *A heretisi* şî *a să heretisi* (ca *a vorbi);* ⟨etim. gr.⟩. Adică urez dă bine cuiva, poftesc cuiva toate cele bune (CLR, VII, 95^{r}).

HURSE (gogoşi dă...), 18^{r} — *Hursă*, *-e* (făm. ca *casă).* Cuv. turc. ce însemnează nişte gogoşale mirositoare ce le pun în lulea, cînd beau ciubuc, ca să mirose fumul (CLR, VII, 101^{v}).

HUZMETURI, 8^{r} (n.a.) — *Huzmet*, *-uri* (neutru ca *deal).* Cuv. turc. ce însemnează slujbă dă împlinire dă dăjdii şî, mai ales, dăjdii ce să punea pă averea oamenilor cum: pă vin, pă oi, pă stupi, pă rîmători, pă tutun ş.c.l. (CLR, VII, 101^{r}).

— *Gazda huzmetului*, 15^{r} (n.a.).

— *Huzmetari*, 3^{r}. Cei ce cumpără huzmeturi dă la Stat prin cochi vechi, prin mezat (CLR, VII, 101^{r}).

I

IAMA, P 638^{r} — *Iamă*, *-e* (făm. ca *casă)* şî *iagmă*, *jaf*, cum „a dat iamă“, adică a luat orce a găsit (CLR, I, 158^{v}).

IASAC, P 32^{v} — *Iasac*,*-uri* (neutru ca *deal).* Cuv. turc. ce însemnează popreală dă port ş.c.l., porunca ce să dă dă la stăpînire spre a să popri oarece port ş.c.l. (CLR, I, 163^{v}).

IAVAŞA, P 564^{r} — *Iavaşa*, *-ale* (făm. ca *oca)* sau *evaşa.* Cuv. turc. Însemnează o legătură dă dooă lemne, ca un cleşte, ce să pune dă nasul calului, ca să-l poată domoli, că această legătură îi taie toată puterea (CLR, I, 158^{v}).

IAZMĂ, P 614^{r} — *Iazmă*, *iezme* (făm. ca *piatră).* Un lucru mare şî grozav la vedere şî urît la făptură ca o fiară grozavă ce vede omul cu mintea lui, în formă numai, iar nu şî în ființă, adică ceea ce vede ca prin vis (CLR, I, 159^{r}).

IELE, P 621^{r} — *Dîn iele* să zice boala copiilor, adică epilepsia. *Luat din iele*, adică bolnav dă epilepsie, dă paralisie, dă slăbănogire (CLR, I, 165^{v}).

IEPÎNGEA, P 30^{r} – *Iepîngea*, *— gele* (făm. ca *vîlcea).* Vezi *ghebă* (CLR, I, 167^{r}).

IMUMEA, 107r — *Imumea*, *-mele* (făm. ca *vîlcea)* şî *imamea*. Adică osul sau piatra lucrată ca sfîrcul ţîţei, ca ţîţa vacii, ca un nastur ce să pune în vîrful zevanelei şî, îmbucîndu-o în gură, suge fumul prin ea din ciubuc. Vezi *zevanea* şî *ciubuc* (CLR, I, 182r).

IPIPALAC, 15r — *Ipipalac*, adică sărac, scăpătat dă tot, în pielea goală (CLR, V, 78r; CLR, I, 191r).

IRAT, 41v — *Irat*, *-uri* (neutru ca *deal)*, adică venit dă la moşii şî alte acareturi (CLR, I, 191r).

ISCHIUZARLÎC, 13v (n.a.) — *Ischiuzarlîc*, *-uri* (neutru ca *deal)* şî *isteţie*, *isteciune*, *isteţime* însemnează ştiinţa ischiuzarului şî a isteţului.

— *Ischiuzar*, *-i* (bărb. ca ban). Nume turcesc. *Ischiuzar*, *isteţ*, *vioiu*, tot o înţelegere au, însă ischiuzar, isteţ şî vioiu însemnează om dăştept, iute la minte, iar iscusit însemnează învăţat şî cu ştiinţe, adică cioplit la minte (CLR, I, 192v).

ISPRAVNIC — *Ispravnic*, *-ci* (bărb. ca *voinic)*. Din *isprăvelnic*. *Vistier*, *ispravnic*, *zapciu*, *pîrcălab* şî *sindie* să aseamănă la lucrarea lor, căci toţi o urmare au, adică împlinesc dăjdiile şî celelalte ale ţării. Însă *sindie* să zice cel ce împlineşte banii din sat şî-i răspunde la pîrcălab, adică ajutorul pîrcălabului, *pîrcălab* să zice cel ce strînge banii dă la sindie şî-i răspunde la zapciu, împlinind şî celelalte trebi ale satului, adică cel mai mare piste sat, *zapciu* să zice cel ce strînge banii dă la pîrcălabi şî-i răspunde la ispravnic, împlinind şî celelalte trebi ale plăşii, adică cel mai mare piste o plasă, care acum a luat numire dă *suptocîrmuitor*; *ispravnic* să zice cel ce strînge banii dă la zapcii şî-i răspunde la vistier, împlinind şî celelalte ale stăpînirii, ale vistieriei, care acum au luat numire dă *ocîrmuitor*, adică cel mai mare piste un judeţ; *vistier* să zice cel ce strînge banii dă la ispravnici, adică cel mai mare piste banii, piste casa ţării (CLR, I, 198r).

(A) ISTERISI — *A isterisi* şî *a sterisi* (gr. nereg. la conj. III ca *a vorbi)*; ⟨etim. gr.⟩. Adică lipsesc, păgubesc pă oarecine dă oarece (CLR, I, 199r).

IZNOAVĂ, 28r — *Iznoavă*. Singur nu să zice, ci pururea cu „dă“. Cum „dă iznoavă“. Vezi „din nou“ (CLR, I, 176r).

IURUȘ, P 586ᵛ — *Ureș*. Năvală asupra dușmanului, asalt. Variante: *iuriș* și *iuruș* (SIO). În DA se dă forma *iurăș* cu variante: *iureș*, *iuriș*, *iuruș*.

Î

(A)ÎNDUPLECA — Sensul de *a declina*, în prefața Gramaticii (1840).

— *A îndupleca*, *înduplecare*, *înduplecat*, *-ă* ș.c.l. Vezi *a pleca* (CLR, I, 371ʳ).

(A) ÎNVITA, P 594ʳ — *A învita*, *a să învita* (gr. nereg. la conj. I ca *a lăcrăma)* și *a invita*, *a întărîta* și *a îndemna* să aseamănă la înțelegere și însemnează că dau pricină altuia să să pornească la oarece lucrare, la o faptă, însă *îndemn* să zice spre cele plăcute, *întărît* să zice spre cele urîte și *învitez* să zice spre răzvrătiri: învitează răscoale, răzvrătiri (CLR, I, 327ʳ).

ÎNZOVONIT — *A înzovoni*, *înzovonire*, *înzovonit*, *-ă* ș.c.l. Vezi *zovon* (CLR, I, 334ᵛ).

J

JĂCAȘ, 16ᵛ — Vezi *zăcaș* (CLR, II, 220ᵛ).

JÎCNIȚĂ, P 602ʳ — Vezi *ambar* (CLR, II, 225ʳ).

JÎNGAȘ, P 563ʳ — *Jîngaș*, *-i* (bărb. ca *ban)* și *gingaș*, adică un tînăr molatic, moaleș, crescut în dăzmierdări, ce să arată muieratic (CLR, II, 227ʳ).

JUREBIȚĂ, P 623ᵛ — *Jurebiță*, *-e* (făm. ca *casă)*. Vezi *arșîn* (CLR, II, 217ᵛ).

L

LĂCRIȚĂ, P 595ᵛ — *Lăcricioară*, *lăcriță*. Vezi *ladă* (CLR, III, 353ʳ).

— *Lădiță*, *-e* (făm. ca *casă)*, *lădicică*, *lăcriță*, *lăcricioară*, toate o înțelegere au și însemnează ladă mică (CLR, III, 285ᵛ; v. și *cutie* în CLR, III, 190ᵛ—191ʳ).

LĂMURIRE (dă foc), P 548ʳ — *Lămureală*, *a lămuri*, *lămurire*, *lămurit*, *-ă* ș.c.l. Vezi *lamură* (CLR, III, 353ʳ).

— *Lamură*, *lămuri* (făm. ca *ramură)*. Adică curățenia, limpeziciunea, dăspărțirea aurului, argintului și celelalte metaluri dă cele amestecate cu ele. (16). Lămurez oarece prin cazan, prin foc, cu picătura (CLR, III, 278v—279r).

LIVEJU, T 25r — *Livej*, *-uri* sau *liveș* (neutru ca *deal)* și *aliveș*, *gighir*, o băutură proastă, un must dă miere, dă tescovină, dă porumbe ș c.l. *Liveș dă vin* să zice cînd piste tescovină să pune apă și să trage a dooa oară vinul (CLR, III, 305v).

LOGOFEȚEL (dă vistierie), 4r — Vezi *ban* (CLR, III, 324v).

LUDE, 6r (n.a.) — *Lude* (neutru ca *nume)*. Din *leude*. Lude la vistierie însemnea<ză> obraze, oameni, familii. Cum „cîte lude într-un sat?", adică „cîte familii?" Și „dă lude cîte atît", adică dă familie, dă casă. Însă dajdia cînd să va fi așăzat, negreșit că s-a orînduit dă familie un lude. Și ludele să prețuise drept talere patru, pă cifert <čfert> adică pă triminie, iar mai în urmă, înmulțindu-să relele întrebuințări ale dăjdiii, a ajuns cîte zece și treizeci dă familii pă un lude, pentru că ludele plătea piste dooă și trei sute dă lei în loc dă patru. Iar acum, în urmă, dăsființîndu-să ludele, s-a orînduit dajdie pă familie, care s-a numit capitație. „Lude pîntre călărași" să zice ca o pildă cînd pîntre cei trebuincioși slujbași să mai orînduiesc alții dă prisos, fără nici o treabă (CLR, III, 351r-v).

M

MADELE, 41r — *Madea*, *-ele* (făm. ca *vîlcea)*. Adică pricină dăosebită. Cuv. turc. (CLR, IV, 32r).

MAHMUDIA, 45v — *Mahmudea* și *magmudea*. Monedă turcească de aur în valoare de 45 lei vechi, bătută de Mahmud (SIO).

MALDĂL, P 564v — *Maldăr*, *-uri* (neutru ca *deal)*. Numai la numărul singur să zice. Vezi *burian* (CLR, IV, 10r).

MALOTEA, P 648v — *Malotea*, *-ele* (făm. ca *vîlcea)*. O giubea mare, largă, muierească, îmblănită și cu profir pîn prejur; <etim. gr.> (CLR, IV, 10r).

MARAMĂ, P 564^{v} — *Măramă*, *-rămi* (făm. ca *scară)* şî *măhramă*, *maramă* şî *mahramă*. Vezi *otrep* (CLR, IV, 134^{r}).

— *Maramă*, *năframă* — numele unui dans popular (DA).

— *A juca în mărămi*. DA citează tot Iordache Golescu, pentru *nume de dans popular* trimiţînd şi la T. Pamfile, *Jocuri de flăcăi şi fete mari: năframa.*

MARGHIOLIE, 84^{r} — *Marghiolie*, *-i* (făm. ca *datorie)*. Vezi *viclean* (CLR, IV, 19^{v}).

MASALA, 8^{v} — *Masala*, *-le* (făm. ca *oca)* şî *torţă* însemnează o lumină mare ce să aprinde noaptea spre a lumina, însă *torţa* este ca o lumînare mare, groasă, dă sfoară, mînjită cu răşînă, cu zmoală şî altele, iar *masalaoa* este un top, un mototol dă cîrpă muiat, mînjit în păcură, în catrană şî pus într-un vas dă her ce-l poartă la spinare masalagiul, cu o pîrghie, cu o coadă dă lemn (CLR, IV, 26^{r}).

MASALAGIU, P 634^{v} — *Masalagiu*, *-i* (bărb. ca *bou)*. Adică cel ce poartă masalaoa, torţa la spinare, cel ce luminează cu masalaoa, cu torţa (CLR, IV, 26^{r}).

MASCARA, P 643^{r} — *Mascara*, *mascaradă*, *mascarlîc*, vezi *mască*.

— *Mască*, *măsci* (făm. ca *platcă)*; ⟨etim. fr.⟩. *Mască* şî *mascaradă* însemnează schimbare dă chipul cel firesc, însă *mască* să zice un chip dă om, mincinos, sec, dă ceară, dă hîrtie, care îl pune la obraz ca să nu să cunoască cine este şî cu care sperie pă oameni, iar *mascaradă* însemnează schimbarea hainelor, îmbrăcămintea dă mască.

— *Mascara*, *-ale* (făm. ca *oca)*. Adică cel ce poartă mască la obraz. Şi un om dă nimic, cel ce vorbeşte cele mai urîte vorbe (CLR, IV, 26^{v}).

MAVROFORI, 29^{r} — Îmbrăcaţi în negru, în doliu. ⟨etim. gr.⟩.

— Voluntari greci din unităţile de elită ale armatei lui Alexandru Ipsilanti (DA).

MAZILI, 7^{v} (n.a.) — *Mazil*, *-i* (bărb. ca *ban)*. Vezi *hadea*, *biv vel*.

— ⟨*şters:* Adică cel ce s-a lipsit, s-a scos din slujbă, din dregătorie⟩ (CLR, IV, 6^{v}).

MADULĂRI (ale divanului), 101^r — Şî într-o adunare, fieşcare în parte să zice un mădular (CLR, IV, 148^r).

MĂGLIŞIRE, 115^r — *A măglisi, a să măglisi* (gr. nereg. la conj. III ca *a vorbi)*. Adică a înşăla pă oarecine cu vorbe dulci, linguşitoare (CLR, IV, 130^v).

MEHENGHI, P 30^r — *Me'enghiu, -ri* (neutru ca *bîlciu)* şî *mehenghiu* şî *menghină* şî *piatră dă încercat.* Cuv. turc. ce însemnează piatra cea neagră pă care încercăm aurul, argintul şî celelalte metaluri.

— *Me'enghiu* şî *mîngălău*, dooă instrumenturi cu care schivisesc rufe, haine şî altele, însă *me'enghiul* este un instrument cu şurupuri ca teascul, care, strîngîndu-l cu piuliţele, să schivisesc hainele, iar *mîngălăul* este un lemn gros şî rătund ca mosorul, ca sulul, care, rostogolindu-l piste haine, piste rufe, cu greotate asupră-i să sclivisesc acele haine, acele rufe (CLR, IV, 34^r).

MEIMARBAŞĂ, P 645^r — *Meimarbaşă, -i* (bărb ca *bădiţă)*. Cuv. turc. ce însemnează pă cel mai mare piste lemnari şî zidari, ce să înţelege ca un arhitecton, şeful meşterilor. Vezi şî *arhitecton* (CLR, IV, 34^r).

MEREMET, P 49^r — *Meremet, -uri* (neutru ca *deal)*. Vezi *dregere.* Cuv. turc., adică dregere dă o casă fărîmată. (16) Dreg, meremetisesc, mai în urmă într-alt fel, chip, spre mai bine (CLR, IV, 37^r; CLR, VII, 364^v—365^r).

MESCHIERĂ, 45^r — *Meschiur, -i* (bărb. ca *ban), -ră, -e* (făm. ca *casă)*. Meşter mai învăţat (CLR, IV, 48^r).

MEŞINĂ, P 26^v — *Meşină, -e* (făm. ca *casă)* şî *saftian* şî *sahtian* însemnează o piele dă oaie, dă viţel, dă capră, argăsită, lucrată în lustru, din care să fac cei mai buni, mai dilicaţi papuci, meşi, cizme, pantofi şî celelalte încălţăminte (CLR, IV, 46^r).

MIHALŢ, P 25^r — *Mihalţ, -i* (bărb. ca *ban)*. Un soiu dă peşte ce să găseşte pîn ape mici, cu capul mare şî cu pielea alunecoasă, în chipul helului. Adică hel mic (CLR, IV, 74^v).

MISIDII, P 52^v — *Misidii* (făm. ca *datorie)*. Numai la numărul înmulţitor să zice. Şî *nuri.* Cuv. turc. ce însemnează frumuseţea obrazului, însă *misidii* să zic semnele cele frumoase pă obrazul muierii, adică frumuseţea în parte a fieşcăria părţi a obrazului, iar *nuri* însemnează dulceaţa frumuseţei ce împodobeşte pă

muiere și amăgește pă om, ce trage pă om la dragoste, ca un magnit, care să zice și *lipiciu*, pentru că să lipește dă om. D-aceea o muiere poate să aibă misidii frumoase, dar să n-aibă nuri și iarăș poate să aibă nuri, fără a avea misidii frumoase (CLR, IV, 70^{v}).

MITĂ — *Mită*, *-e* (făm. ca *casă)* și *rusfet* însemnează dare dă bani către judecător sau alt dregător ca să-m părtinească mie și pă altul să năpăstuiască (CLR, IV, 74^{r}).

MIZILHANELI, 5^{r}, 8^{r} (n.a.) — *Mizilhanea,-nele* (făm. ca *vîlcea)*. Cuv. turc. Vezi *poște*, *casa poștilor* (CLR, IV, 55^{r}).

MUSE, 72^{r} — *Musă*, *-e*. *Muse* să zic și stelele, lunițele dă hîrtie neagră ce pun muierile pă obraz, spre podoabă (CLR, IV, 118^{v} — 119^{r}).

MUSCAL, P 541^{r} — *Muscal*, *-uri* (neutru ca *deal)*, *fluier*, *fluieră*, *flaut*, *neiu* ⟨sic⟩ și *tilincă* să aseamănă la făptură și la trebuință și însemnează o unealtă, un instrument dă muzică, cu care cîntă suflînd pîntr-însele, ca și cu trîmbița. Însă *fluier* și *fluieră* și *tilincă* să zice o țeavă numai, seacă, cu o găurice d-asupra. Și fluierul, fluiera este dă trestie, iar tilinca dă coajă dă salcie. *Flautul* și *neiul* sînt mai mari dăcît fluierul și găurice multe asupră-i, cu care, cînd cîntă, îl ține cam strîmb, cam la o parte și are un glas foarte dulce. Iar *muscalul* este îmbinat dă multe fluiere, dă multe mosoare dă trestie puse în rînd unul după altul și, unul mai mic, altul mai mare, cu care cîntă suflînd pă d-asupra lor (CLR, IV, 118^{v}).

MUFLUZ, P 583^{r} — *Mufluz*, *-i* (bărb. ca *ban)* și *mofluz*. Cuv. turc. ce însemnează pre cel ce, din întîmplările vremii, ș-au pierdut averea sa, a scăpătat, a sărăcit și nu-ș mai poate plăti datoriile sale (CLR, IV, 124^{v})

N

NADĂ, P 30^{r} — *Nadă*, *năzi* (făm. ca *ladă)*, *nadă*, *nade* (ipac ca *casă)*. Adică adăogire dă un lemn la alt lemn, dă o sfoară la altă sfoară ș.c.l., prin înnodătură spre lungire. ⟨*șters:* „Nada, la plug numai e bună“, să zice ca o pildă, însemnînd că mai bine să facem oarece din nou, dăcît să tot înnădim⟩ (CLR, IV, 219^{v}).

NAPRISTAN, 17^r — *Napristan* (spregraiu). Adică totdeauna, pururea (CLR, IV, 172^r).

NEAGA REAOA, P 612^v — *Neagă*, *negi* (făm. ca ...?). Nume însușit. *Neaga Reaoa* să zice a fi o muiere rea, dă care toată lumea fuge (CLR, IV, 181^r).

NEAMURI, 7^v (n.a.) — *Neam*, *-uri* (neutru ca *deal)*. *Neamuri* la vistierie însemnează o breaslă dă oameni. Cum „boier dă neam" — cel ce a ișit din rîndul birnicilor (CLR, III, 181^r).

NEFERI, 28^r — Nu apare în CLR. În SIO: *Nefer*, *-i* 1) Simplu soldat în corpul ienicerilor. 2) Soldat pămîntean făcînd parte din corpul arnăuților.

NETEGEA, P 30^r — Nu apare în CLR. În SIO, pentru exemplificare este citat proverbul lui Iordache Golescu, reprodus din I. Zanne, III, 197. Sensul: *învoială* (conclusion d'un marché), cf. arabul *netige*. Este citat și Anton Pann: Mai bine peșingea pe ipingea, decît cu toptanul, și banii la anul. În DA este indicată etim. turcă: *netiče*, consecință, efect.

NEVRE, P 558^v — *Nevră*, *-e* (făm. ca *casă)* și *nervă*, *nevru;* ⟨etim. gr.⟩. *Nevre* să zic niște ațe în chipul mațelor, ce țin încheieturile trupului. *Nevre* să zic și mațele dă pește, cele uscate, ce să mănîncă fierte (CLR, III, 188^r, 186^v).

NICOVAN, 10^v — *Nicovan*, *-e* (neutru ca *lemn)* și *nigovan* și *nicovală*. *Ciocan* și *nicovan*, dooă unelte cu care să slujaște herarul, din care una fără alta nu poate sta. Dă aceea să și zice, ca o vorbă întunecată: care din amîndooă s-a făcut mai nainte, ciocanul sau nicovanul? Însă *ciocan* să zice unelta cu care bate la her *(maiu)*, iar *nicovan* să zice unelta pă care pune herul să-l bată (CLR, IV, 205^r).

O

OBRAZE, 4^r — *Obraz* însemnează și pă fieșcare om în parte, cînd să zice și *persoană* și *față*, cum „cîte obraze?" adică „cîți oameni?" (CLR, I, 267^r).

Sensul de *personaj* în piesele de teatru este exemplificat cu citate din Iordache Golescu în DLR.

OBROC, P 34^v — *Obroc*, *-oace* (neutru ca *cojoc)*. O măsură veche dă bucate, ca banița (CLR, I, 267^r)

— *A obroci*, *a să obroci* (gr. nereg. ca *a vorbi)*. Adică a amăgi cu fermece (CLR, I, 266^v).

— *Obrocit*, *-ți* (bărb. ca *bărbat)*. Adică fermecat (CLR, I, 267^r).

OCOLAȘ, 41^r — Locuitori ai unui ocol.

— *Ocol* însemnează și coprinsul unei plăși, unui popor, unei mahalale (CLR, I, 225^r, 10).

ODAGIU, T 26^v — *Odagiu*, *-i* (bărb. ca *bou)*. Vezi *odăiaș* (CLR, I, 269^v — 270^r).

— *Odăiaș*, *-i* (bărb. ca *ban)* și *odagiu*. Cel ce păzește odaia (CLR, I, 270^r).

ODRASLĂ, P 548^v — *Odraslă*, *-drăsli* (făm. ca *scară* și ca *cață?)*. *Odrăsli* să zic cele ce ies tot dintr-o rădăcină, pă lîngă pomi, viță, trandafiri ș.c.l. (CLR, I, 272^v).

— *A odrăsli* (gr. nereg. la conj. a III-a ca *a vorbi)*. Adică a scoate odrăsli (CLR, I, 272^v).

OGEAC, 16^r — *Ogeac*, *-uri* (neutru ca *deal)* și *ugeac*. Cuv. turc. ce însemnează vatră, coș și, după asem⟨ănare⟩, ceată ostășească (CLR, I, 260^r).

OHENDRA, 5^v — *Ohendră*, *-e* (făm. ca *casă)* și *viperă*. Adică năpîrcă; ⟨etim. gr.⟩. Însemnează un soiu dă șarpe foarte înveninat, otrăvit (CLR, I, 260^r).

OIEM, P 27^v — *Oiem*, *-uri* (neutru ca *deal)*. Adică zeciuiala bucatelor, ce să plătește la moară pentru măciniș (CLR, I, 211^v).

OIER, 9^r — *Oier*, *oierit*. Vezi *oaie* (CLR, I, 211^v).

— *Oier*, *-i* (bărb. ca *ban)*. Cel ce strînge oieritul.

— *Oierit*, *-uri* (neutru ca *deal)*. Adică plată, dajdie pentru oi (CLR, I, 210^v).

OLAC, 13^v — *Olac*, *-ce* (neutru ca *ac)* și *olac*, *-uri* (ipac ca *deal)* și *curier*. Însemnează pre cel ce aleargă dăgrab cu vreo veste, cu vreo știre, cu cărți, cu scrisori către cineva. Mai dă obște însemnează și pă orcine duce orce veste. Mai însemnează și însuș acea veste, acea știre.

— *Dă olac*, adică dăgrab, curînd.

— *Cai dă olac*, adică cai dă alergat, cai cu carii aleargă olacul, cai dă curier (CLR, I, 226^v).

OLĂCAR, 7^v — *Olăcar*, *-i* (bărb. ca *moș)*. Cel ce mînă caii dă olac. (CLR, I, 226^v; v. supra).

(A) OLASTISI, P 650r — *A olastisi*, *a să olastisi* (gr. nereg. la conj. III ca *a vorbi)*. Cuv. turc. Adică glumesc cu o muiere spre dragoste. Vezi *a-i face curte*, la *a face*. (CLR, I, 229r).

OTREP, 13v — *Otrep*, *-e* (neutru ca *lemn)*, *paceaură*, *peşchir*, *şărvet*, *prosop*, *măhramă*, *peşteman* şî *fotă*, *şorţ*, *zăvelcă*, *cătrinţă* să aseamănă la trebuinţă şî însemnează pînza cu care ştergem oarece, însă *peşchir* şî *şărvet* să zice pînza cu care ne ştergem pă mîini dă apă, care să zice şî *mînăşterg* şî *ştergar; prosop* şî *măhramă* să zice pînza cu care ne ştergem pă obraz şî mai ales pînza cu care să învălesc, să împodobesc, să brobodesc muierile la cap a dooa zi după cununie, la dăzgoveală; *peşteman*, *şorţ*, *zăvelcă*, *cătrinţă* şî *fotă* să zice pînza ce pun pă dinainte meşterii, bucătarii şî bărbierii şî ceilalţi, spre curăţenie, spre paza hainelor, cum şî muierile cînd spală. Însă *peşteman* să zice al bărbaţilor, iar *fotă* şî *zăvelcă* şî *cătrinţă*, a muierilor, şî *şorţ*, al copiilor. Cum şî pînza ce pun pă umere spre ştergere dă orce şî ceva cu care să şterg pă picere, *peşteman* să zice. Iar *otrep* şî *paceaură* să zice pînza cu care ştergem străchini, tingiri şî alte asemene vase (CLR, I, 256v).

P

PALIRIE, P 567v — *Palirie*, *-i* (făm. ca *datorie)*; ⟨etim. gr.⟩. Adică umflarea, întoarcerea apei, curgerea apei în sus şî în jos, creşterea şî scăderea mării, care să zice şî „flux şî reflux“. Sînt unele ape ce la însemnate vremi să scurg şî iarăş peşin vin la loc, ca cînd ar curge înainte şî înapoi, în jos şî în sus. (CLR, V, 7r-v).

PARANGOL, 40v — În DLR apare forma *parangun*, adj. cu sensul de „roşu aprins, stacojiu“, cu varianta *parangu*. În CLR nu apare.

PARDALIS, P 596v — În CLR figurează numai:
— *Pardos*, o fiară în chipul cîinelui, lupului, foarte sălbatică şî grozavă la vedere, cu pete pă trup ca rîsul. Care să găseşte la Africa; ⟨etim. gr.⟩ (CLR, V, 24v).

(A) PARIGORISI, P 639v — *A parigorisi*, *a să parigorisi* (gr. nereg. la conj. III ca *a vorbi)*. A mîngîia cu vorba

spre ușurarea necazurilor, a potoli mîhnirea, durerea prin vorbe dulci (CLR, V, 17^r).

PĂRTĂȘÎRE, G VI — *Părtășîre* și *particip*, *pàrticìpie*, *partițipie*, *gerundiu* la gramatică să zice o parte din părțile vorbei. Cum părtășîre lucrătoare, pătimitoare, slobodă (CLR, V, 24^r).

PEHLIVAN, P 564^r — *Pehlĭvan*, *-i*. Și *peclivan* (bărb. ca *ban*). Adică cèl ce joacă pă funie, cel ce să dă piste cap, ce face tumba, cel ce să întoarce ca o roată piste cap și cel ce-ș întoarce mădulările cum voiește, cel ce să luptă, să bălăbănește cu sine. Slujba pehlivanului. Vezi *comedie* (CLR, V, 54^r).

PERDEA, 23^r — Sensul „*tablou al unei piese*" nu apare în CLR, unde este indicat numai sensul „*cortină*": — Perdeaoa dă la comedie (care să lasă în jos, să ridică în sus, să ridică cu macarale). Fără perdea. (CLR, V, 51^v, 53^r—19).

PEȘIN, 4^v — Spregraiu ce arată vremea dă curînd, adică numaidăcît, îndată, fără zăbavă, mintenaș.
Cu bani peșin, cu peșingeaoa, adică cu bani numărați d-a gata (CLR, V, 56^v).

PEȘINGIU, 45^v, 46^r(n.a.) — *Peșingiu*, *-i* (bărb. ca *bou)*, *-gie*, *-ii* (făm. ca *datorie)*. Bumbașîri peșingii, adică, să zicea mai nainte, cei ce împlinesc peșin (CLR, V, 57^r).

PETREC, 103^r — Vezi *a trece*.

PISCOAIE, P 62^v — *Piscoiu*, *-scoaie* (neutru ca *războiu)*. Zghiabul dă la coșul morii, pă care curge măcinătura din pietrele morii (CLR, V, 83^v).

(A) PIȘPĂI, P 45^r — *A pișpăi* (gr. nereg. la conj. a III ca *a birui)*. Din *piș-piș*, glasul șoptii la ureche. Pișpăiește la ureche și șușuiește la ureche, adică șoptește la ureche, vorbind dă rău pentru altul. (CLR, V, 92^v).

PIȘPĂITOR, P 589^v — v. supra.

(A) PIȘTI, P 48^v — *A piști* (gr. nereg. la conj. III ca *a vorbi)*. Vezi *a pica*. (CLR, V, 74^r, 83^v); ⟨v. infra⟩.
— *Piștește*, *țîșnește*, *izvoraște* să aseamănă la înțelegere și însemnează împărțeala apei, însă *piștește* să zice cînd curge apa pîn crăpături, cum „*piștește butia*", adică curge, pică, răsuflă pîntre doage, *țîșnește* să zice cînd sare în sus, precum cînd strîngem țîța dă sfîrc și sare

laptele în sus, şî *izvoraşte* să zice cînd curge, iese apa din pămînt ca la fîntîne (CLR, V, 74^{r}).

PITAC, 8^{r} — *Pitac*, *-ce* (neutru ca *ac*). Vezi *răvaş* (CLR, V, 83^{v}).

PITĂRIE, 11^{r} — *Pitărie*, *-i* (făm. ca *datorie*). Adică slujba, cinul pitarului şî prăvălia în care să lucrează pitele. *Pitar* însemnează şî un cin, vezi *ban* (CLR, V, 87^{r}).

(A) PLECA — Pentru *aplecare* şi *înduplecare* (gram.) găsim: *Aplecare*, la grămatică, însemnează înduplecare, declinare, declinaţie. *Înduplecare*, la grămatică, însemnează ceea ce arată schimbarea numelor la căderi, cu priimirea încheieturilor (CLR, V, 207^{v}).

(A) PLIROFORISI, 18^{v} — *A pliroforisi*, *a să pliroforisi* (gr. nereg. ca *a vorbi*); ⟨etim. gr.⟩. Adică dau oarecăruia o bună ştiinţă dă oarece, îl fac să afle oarece pă dăplin, dăsluşit, curat (CLR, V, 214^{r}).

PODVEZURI, 4^{r} (n.a.) — *Podvadă*, *-vezi* (făm. ca *dovadă*). Vezi *angara* (CLR, V, 140^{r}).

POFTORIRE, G VI — *Poftorire*, *-i* (făm. ca *vreme*). *A poftori*, *a să poftor⟨i⟩* (gr. nereg. la conj. III ca *a vorbi*). Poftoresc, repetez, însemnează că a dooa oară zic ceea ce am zis o dată (CLR, V, 136^{r}).

POGACE, P 7^{r} — *Pogace* (făm. ca *zestre*) şî *bogace*. Cuv. turc. Vezi *cofeturi* (CLR, V, 97^{r}).

POGRIBANIE, P 636^{v} — *Pogribanie*, *-bănii* (făm. ca *arie*). Adică ducerea mortului la groapă, îngroparea mortului, cinstea ce i să face la îngropare (CLR, V, 97^{v}).

POLCOVNICI, 9^{r} — *Polcovnic*, *-ci* (bărb. ca *voinic*) şî *colonel*. Adică cel ce stăpîneşte, ocîrmuieşte un polc, un regiment (CLR, V, 103^{v}).

POLITIE, T 25^{r} — *Politie*, *-i* (făm. ca *datorie*). Adică oraş; ⟨etim. gr.⟩ (CLR, V, 103^{r}).

PONEVOŞI, P 548^{v} — *Ponevos*, *-şi* (bărb. ca *urs*). Vezi *orb*. (CLR, V, 107^{r}).

— *Orb*, *-i* (bărb. ca *moş*); ⟨etim. it.⟩. *Orb*, *chior*, *ceacîr*, *ponevos* şî *scurt în vedere* să aseamănă la înţelegere şî însemnează felurimile pătimilor vederii, însă *orb* să zice cel ce-i lipseşte vederea ochilor dă tot, *chior* să zice cel ce-i lipseşte un ochiu numai, pentru că cel ce chioreşte (ocheşte, n.ed.), închide un ochiu, *ceacîr* să zice pentru cei ce au un ochiu alb şî altul negru, dă

dăosebite fețe, *ponevos* să zice cel ce să uită cruciș, pieziș, pociș, cruciș, iar nu drept, cu un ochiu într-o parte șî cu altul într-altă parte, cel ce într-o parte să uită șî într-alta vede, iar *scurt în vedere* să zice cel ce nu poate vedea dă dăparte, cel ce spre a citi șî a scri pune hîrtia tocmai lîngă ochi șî închide ochii puțin (CLR, I, 244^{v}).

POPONEȚ, P 51^{v} — *Poponeț*, *-e* (neutru ca *lemn)*. Un fitil muiat în seu, ce s-aprinde în loc dă lumînare, dă candelă, cînd ne lipsește lumînarea; cînd să isprăvește lumînarea, seul ce curge dă la lumînare îl pune într-un îrb șî-i aprinde o cîrpă ca să lumineze drept lumînare. Aceasta să numește poponeț (CLR, V, 111^{r}).

PORTABAȘA, P 650^{v} — *Portarbașă*, *-i* (bărb. ca *bădiță)*. Un cin în Țara Rumânească, adică cel mai mare piste portarii ce îngrija dă musafirii turci (CLR, V, 121^{v}).

PORECLĂ — *Poreclă*, *-e* (făm. ca *casă)* șî *porecle* (neutru ca *nume)* șî *sclitadă*. Adică nume dă familie, dă neam, ce pă lîngă numele însușit⟨or⟩ să adaogă. Cum „Stan Mărăcineanul“, „Stan“ fiind numele său din botez, îș mai dobîndește șî nume dă „Mărăcinean“, care este porecla sa, spre dăosebire celorlalți Stani; șî „Stan Mucosul“, ce-i curge mucii (CLR, V, 112^{r-v}).

POSLUȘNICI, 7^{v} (n.a.) — *Poslușnic*, *-ci* (bărb. ca *voinic)*. Din *poslușălnic*, după scurtare. Adică slugă dă moșîie. Poslușnici să zicea acei oameni ce să scutea dă dăjdia vistieriii, pă seama stăpînului moșîii, îndatorîndu-să a slujî la trebile moșîiei. Adică cei ce la reforma domnului Mavrocordat s-au dat supt stăpînirea stăpînilor dă moșîi, în locul sătenilor, pă carii pînă atunci îi avea ca pă niște robi, fiind supuși mai dănainte prin războaie, prin putere osteșască, iar atunci însuși stăpînii lor i-au iertat dă acea robie, șî carii acum au luat numire dă obaci, schimbîndu-și numele numai, iar slujba tot aceeaș urmînd, pă carii îi ocrotea stăpînul dă dajdie domnească, dă angarale ș.c.l. O, ce dășărtăciune zadarnică! La reforma dă acum a regulamentului, au schimbat numele dă zapciu, ispravnic, judecător, în supt-ocîrmuitor, ocîrmuitor șî prezedent, șî numele dă divanit în prezedent șî cileni ai divanului, precum șî sameș, condicar, logofăt, în director, reghistrator șî

grefier ş.c.l., lăsînd urmările lor ca şi mai nainte, poate la unele obraze şî mai rău. Şî cu mai dăosebire la prezedenţi şî la ministrii, socodind ⟨*sic*⟩ că, cu schimbarea numelor, au schimbat şî năravurile, neluînd în băgare dă seamă pilda ce zice că lupul, şî dă-ş schimbă părul, iar năravul nu şî-l schimbă. Numeşte-l *lup*, numeşte-l λύκος, numeşte-l *lupus*, el tot acel nărav din fire are ce n-are lăcuire.

O, ticălosule dă om! Nu te mîndri cu schimbarea titlurilor, ci cu prefacerea năravurilor, după cugetul cel bun. Dar cînd nici cuvîntul „cuget" nu pricepem, ce trebuie să aşteptăm! Ceea ce aşteptăm dă la cel ce cuvîntul „lege" nu pricepe să ne judege ⟨*sic*⟩ după lege. Adică saramură fără sare, vaiu dă ticăloşîia omului! Sărac ai fost, sărac să fii, pînă ţi să va ridica perdeaoa ochilor tăi! (CLR, V, 125^{r-v}).

POSTELNIC, 7^{v} (n.a.) — *Postelnic*, *-ci* (bărb. ca *voinic)*. Un cin al ţării. Vezi *ban*. (CLR, V, 127^{r}).

POŞTE — *Poşte* (făm. ca *zestre)* ⟨etim. it.⟩ şî *mizilhanea* însemnează casa în care să ţin caii dă olac. Însemnează şî pă însuşi acei cai dă olac. Cum „cu poşte", adică „cu cai dă poşte" (CLR, V, 140^{r}).

POTCĂ, P 34^{v} — *Potcă*, *-ci* (făm. ca *nucă)*. Adică un om neisprăvit, om născut împotriva firii (CLR, V, 131^{r}). — *Potci* să zic şî semnele ce să pun pă la hotară, ca să nu treacă piste ele (CLR, V, 132^{r}).

PRISTAVI, 26^{r} — *Pristav*, *-i* (bărb. ca *ban)* şî *telal* însemnează pre cel ce vesteşte oarece la obşte, strigînd în tîrg, însă *telal* să zice cel ce strigă oarece spre vînzare, iar *pristav* să zice cel ce strigă la obşte poruncile stăpînirii (CLR, V, 255^{r-v}).

PRITOC, P 594^{r} — *Pritoc*, *-toace* (făm. ⟨!⟩ ca *cojoc)*. Să zice cînd scoatem zeama verzii pă cep şî iarăş o vărsăm într-însa pă d-asupra, ca, vînturîndu-să cu acest mijloc, să să acrească. Asemene şî cînd scoatem vinul dintr-o butie şî-l punem într-altă butie, spre a să curăţi (CLR, V, 255^{v}).

PROSCOMIDIE — *Proscomidie*, *-i* (făm. ca *datorie)*. Să zice cînd jărtfeşte preotul prescura la liturghie pă sfîntul preastol. Adică jertfa prescurii; ⟨etim. gr.⟩ (CLR, V, 272^{r}).

PROSHIMĂ, 48ʳ — *Proshimă*, *-e* (făm. ca *casă)*; ⟨etim. gr.⟩. Adică fățărniciê, zmerenie mincinoasă, plăzmuită, prefăcută, spre a înșăla pă oameni cu purtarea, cu vorba lor (CLR, V, 274ʳ).

(A) PROTIMISI, 10ᵛ, 18ᵛ — *A protimisi, a să protimisi* (gr. nereg. la conj. III ca *a vorbi)*; ⟨etim. gr.⟩. Adică a cinsti pă oarecine mai mult dăcît pă altul (CLR, V, 274ʳ).

— *Protimisis*. Vezi *protie* (CLR, V, 272ᵛ).

— *Protie*, *-i* (făm. ca *datorie)*; ⟨etim. gr.⟩. Adică o dreptate mai mare dăcît a altuia la cin, la cinste ș.c.l (CLR, V, 272ᵛ).

— *Protimisis*, *-uri* (neutru ca *deal)*. Adică mai mare dreptate dăcît a altuia la o cumpărătoare (CLR, V, 272ᵛ).

(A) PUPLICARISI, 4ᵛ — În CLR nu apar decît formele: *A publicui, a să publicui* (gr. nereg. la conj. III ca *a birui)*, adică a da dă știre dă obște la toți, pentru oarece; și *a publica, a să publica* (gr. nereg. la conj. I ca *a fabrica)* (CLR, V, 159ʳ).

R

RĂBOJ, P 573ᵛ — A lua pă răboj.

— *Răboj*, *-oaje* (neutru). Un lemn cu crestături ce însemnează socoteală dă orce, pentru cei ce nu știu carte (CLR, V, 350ʳ).

RĂHTIVĂNIE, 11ʳ — *Răhtivan*, *răhtivănesc*, *răhtivănie* ș.c.l., vezi *raht*.

— *Raht*, *-uri* și *raft* (neutru ca *deal)*. Adică podoaba din capul calului, frîul cel împodobit.

— *Răhtivănie*, *-i* (făm. ca *datorie)*. Adică slujba, cinul răhtivanului și casa în care să păstrează rahturile (CLR, V, 350ʳ, 290ʳ⁻ᵛ).

(A) RĂSPUNDE — Sînt indicate aceleași forme: *corispondenție* și *corespondență*. Verbul *a corispondarisi* nu apare în CLR, III, 140ʳ, nici în CLR, V, 344ᵛ—345ᵛ.

RĂSURĂ, 5ʳ, 6ʳ (n.a.) — *Răsură*, *-i* (făm. ca *arătură)*. Vezi *rujă*.

— *Răsură* însemnează şî o dajdie din vechime dă patru parale la leu, ce plătea dajnicii pentru lefi. Dă unde s-a şî numit *casa răsurilor*, adică *casa lefilor* (CLR, V, 344r).

RĂŞCHITOR, P 599v — *Răşchitor* ş.c.l.. Vezi a *răşchira*.
— *Răşchitor*, *-oare* (neutru ca *răboj*). Vezi *depănătoare*. ⟨*şters*⟩. Şî însemnează o unelte cu cruci la amîndooă căpătîiele, pă care să înfăşură tortul ca să să facă jurebiţe şî să nu să încurce (CLR, V, 353v).

RĂVAŞ — *Răvaş*, *-ă* (neutru ca *car*), *scrisoare*, *carte* şî *pitac* însemnează acea hîrtie scrisă prin care înştiinţăm oarece cuiva, însă *carte* şî *scrisoare* să zice cea mare, cea scrisă într-o coală dă hîrtie, iar *răvaş* şî *pitac* să zice cel mai mic, cel scris pă jumătate dă coală dă hîrtie sau şî mai mic (CLR, V, 335v).

RUŞFET, 15v (n.a.) — *Ruşfet*, *-uri* şî *luşfet* (neutru ca *deal*). Cuv. turc. Vezi *mită* (CLR, V, 333v).

S

SAGNĂ, P 37r — *Sagnă*, *săgni* şî *sagniţă* (făm. ca *scară*). Adică rană pă spinarea calului din frecătura şălii, a samarului, a hamului (CLR, VI, 2r).

SAGNIŢĂ, P 671v — *vezi supra*.

SALAHOR, 6v (n.a.) — *Salahor*, *-i* (bărb. ca *moş*). Salahori, cuv. turc. ce însemnează adunătură dă oameni, dă angara, dă beilic, spre slujbă împărătească, adică cei ce slujăsc dă nevoie, siliţi dă alţii, la trebi împărăteşti. Salahori, după asemănare, să zic şî cei ce cară var, cărămidă ş.c.l. la zidari spre zidire (CLR, VI, 4r).

SAMEŞ, 22v — *Sameş*, *-i* (bărb. ca *bani*). Adică cel ce priimeşte şî socoteşte banii semilor, dăjdiilor, veniturilor ţării (CLR, VI, 4v, 17v—19r).

SARAF — *Saraf*, *-i* şî *zaraf* şî *banghier*, *banchier* (bărb. ca *ban*). Cuv. turc., adică schimbător dă bani, mijlocitor dă schimb.

— *Sărăfie*, *-i* (făm. ca *datorie*). Adică casa, prăvălia sarafului şî slujba, cinul sarafului (CLR, VI, 8r).

SARIC, P 60ʳ — *Saric*, *-ce* (neutru ca *ac*). Cuv. turc. Vezi *işlic*. Şî *durban*, însemnează o legătură împletită spre podoaba capului (CLR, VI, 10ʳ).

SĂRĂRIT, P 638ᵛ — *Sărărit*, *-uri* (neutru ca *deal*). O plată, o dajdie pentru sare din vechime (CLR, VI, 8ᵛ).

SCATULCI — *Scatulcă*, *-ci* (făm. ca *nucă*); <etim. it.>. Adică o lăcriță cu multe despărțituri pentru clondire (CLR, VI, 108ᵛ <v. şi *chichiță*>.

SCLITADĂ, 19ᵛ — *Sclitadă*, *-e* (făm. ca *casă*). Vezi *poreclă* (CLR, VI, 133ᵛ).

SCUTELNICI, 7ʳ (n.a.) — *Scutelnic*, *scutelnicesc*, *scutelnicie* ş.c.l., vezi *a scuti*.

— *A scuti*, *a să scuti* (gr. nereg. la conj. III ca *a vorbi*). Adică a slobozi, a ierta, a apăra pă oarecine dă datorie obştească, dă dajdie ş.c.l.

— *Scutelnic*, *-ci* (bărb. ca *voinic*). Scutelnici să zic cei slobozi, cei scutiți dă dajdia vistieriei, însă supuşi la un stăpîn, la o altă slujbă. Precum era mai nainte scutelnicii boiereşti, ce să da la boieri după cinul lor, cei ce, în loc să dea dajdie la vistierie, o da la boieri şî pă la mănăstiri i schituri. Sau că slujba şî boierii îi ocrotea dă orce rău şî năpastă, în loc dă dajdie (CLR, VI, 125ʳ⁻ᵛ).

SCUȚURI, P 39ᵛ — *Scuț*, *-uri* (neutru ca *deal*). Scuțuri să zic apa ce îngheață curgînd după străşini şî rămîn atîrnate ca nişte sulițe înghețate (CLR, VI, 126ᵛ).

SEFTEA, P 648ᵛ — *Seftea*, *-ele* (făm. ca *vîlcea*). Cuv. turc. ce însemnează tîrguirea ce face întîiaş dată oarecine la o prăvălie cînd să dăşchide, cel ce începe a cumpăra dă la o prăvălie, dă la o marfă nooă. Cum „să facem seftea“, adică să cumpăr întîiaş dată eu (CLR, VI, 31ʳ).

SELAMET, P 672ʳ — Nu este în CLR. În SIO, cu sensul *scăpare*, *mîntuire*, cuvîntul este atestat la Beldiman şi Zilot Românul.

SERMAIA, 107ʳ — *Sermaia*, *-iele* (făm. ca *nuia*). Cuv. turc. Vezi *capital* (CLR VI 30ʳ).

— *Capital*, *-uri* (neutru ca *deal*). Adică ceea ce punem la o neguțătorie din care nădăjduim să dobîndim oarece. Care să zice şî *sermaia*. Şî suma unei datorii, unui venit (CLR, III, 33ʳ).

(A) SFETERISI, 118^{v} — *A sfeterisi, a să sfeterisi* (gr. nereg. la conj. III ca *a vorbi).* Adică a însuşi, a face oarece al său. A lua, a fura oarece dintr-o sumă pă seama sa; ⟨etim. gr.⟩ (CLR, VI, 211^{r}).

(A SĂ) SFETI, P 38^{r} — *A sfeti, a să sfeti* (gr. nereg. la conj. III ca *a vorbi).* Sfeteşte însemnează că scoate sfeteală la jocul dă cărţi (vezi *sfeteală);* ⟨vezi *coz*⟩. Să sfeteşte, adică să arată sfeteala şî „s-a sfetit pă tobă", adică toba a işit la sfeteală. Deci „sfetesc oarece", după asemănare, însemnează că dăscopăr, arăt oarece, ce era ascuns, învălit. (6) „S-a sfetit pă tobă" să mai zice, după asemănare, cînd încep toţ a bate pă oameni pentru nimicuri, pentru pricini mici (CLR, VI, 210^{v}).

SFIN, 43^{r} — *Sfin, -i* (bărb. ca *ban).* Sfini, la huzmetul dijmăritului, însemnează porci (CLR, VI, 213^{r}).

SFITĂ, P 48^{v} — *Sfită, -e* (făm. ca *casă).* Din sfîntă ⟨!⟩. Şî însemnează o haină bisericească ce o poartă preotul la slujba bisericească piste celelalte haină (CLR, VI, 212^{v}).

SIC, P 37^{v} — *Sic.* Şî *sîc.* Ce însemnează vorbă ca dă o răsplătire şî să zice cînd îş pune unul în pizma altuia, ca cînd ar zice: „Că n-ai ce face" (CLR, VI, 33^{r}).

SINET, 117^{v} — *Sinet, -uri* (neutru ca *deal).* Cuv. turc. ce însemnează documenturi, cărţi dă stăpînirea oarecăruia asupra oareice. Cum dă moşii, dă case ş.c.l. (CLR, VI, 38^{v}).

SLOMNIRE, G VII — *Slomnire, -i.* Şî *silabă.* (făm. ca *vreme).* La gramatică însemnează împreunare dă două sau mai multe slove.

— *A slomni. A să slomni.* Şî *a slovni...* (gr. nereg. la conj. III ca *a vorbi). Slomnesc* şî *citesc* să aseamănă la înţelegere şî însemnează că ceea ce este scris pă hîrtie, o spuiu, o zic, o grăiesc prin graiu, însă *slomnesc* şî *slovnesc* şî *silabisesc* să zice cînd grăiesc părţile cuvîntului dăosebi cele scrise, împreunînd slovă cu slovă, adică cînd grăiesc slomnirile, iar *citesc* să zice cînd grăiesc cuvîntul cel scris întreg, dăodată, şî cînd grăiesc toată vorba cea scrisă (CLR, VI, 143^{v}).

SOAREA, P 656^{r} — *Soarea.* Vezi *seară* (CLR, VI, 45^{r}).

— *Soarea, -ele* (făm. ca *vîlcea).* Adică adunare dă cu seara, spre petrecere dă vreme (CLR, VI, 20^{r}).

SOFRA, P 45ᵛ — În CLR apare numai *sofragiu:* „Adică cel ce pune masa, îngrijitorul mesei. Cuv. turc." și „12) Sofragiul, ce el mai întîiu gusta din bucatele împăratului" (CLR, VI, 55ᵛ). În SIO, sensul prim este „masă", dar apare și sensul „provizie pentru călătorie, sac de provizii care servește și de masă pe care se mănîncă."

SOL — *Sol*, *-i* (bărb. ca *ban)* şî *elciu* şî *ambasator* şî *deputat mijlocitor* să zic cei ce să trimit dă un domn, dă un împărat, către alt domn, către alt împărat, pentru însemnate trebi, pricini ce privesc între amîndooă domniile, împărățiile (CLR, VI, 50ʳ).

SPĂTĂRIE, 16ʳ — *Spătărie*, *-ii* (făm. *datorie).* Adică cinul, slujba spătarului, celui ce face spete dă pînză şî prăvălia în care să lucrează şî să vînd spetele (CLR, VI, 154ᵛ).

SPREGRAIU, G VI — *Spregraiu*, *-ri* (neutru ca *bîlciu).* La grămatică însemnează o parte a vorbei (CLR, VI, 170ʳ și II, 179ᵛ).

(A) STERISI, 132ᵛ — *A sterisi*, *a să sterisi.* Vezi *a isterisi* (CLR, VI, 179ʳ).

STIHIE, P 579ᵛ — *Stihie*, *-ii* (făm. ca *datorie).* Patru stihii ale lumii, adică focul, apa, pămîntul şî aerul. Care să zic şî elementuri (CLR, VI, 182ᵛ).

STRĂGĂLIE, P 565ʳ — *Străgălie*, *-i* (făm. ca *datorie).* Rotița cea mică dă fier ce să pune la buceaoa ⟨*sic*⟩ roatei ca să nu să roază osia (CLR, VI, 203ʳ).

STRĂMUREA, 44ʳ — Pentru *strămurea* și *strămurare* (P 623ᵛ), v. *a tremura.*

STRECHE, P 612ᵛ — *Streche*, *-i.* Şî *striglă.* (făm. ca *vreme).* O mușcă ⟨*sic*⟩, un tăun dă vite, foarte rea.
— (10). Întărît — înviersunez — zgîndăr — aprinz pă oarecine ca strechea, îl supăr foarte rău (CLR, VI, 194ʳ).

STUPAI, 131ʳ — Atac, năvală (interjecție substantivizată).

SUIȘMEZ, P 649ᵛ — *Suișmez*, *-i* (bărb. ca *ban).* Cuv. turc. ce însemnează pre cel ce bea mult, fără măsură, adică foarte bețiv, cel ce nu e mai niciodată treaz. Suflă-n butie.
— (6) Bașsuișmez, bașbețiv (CLR, VI, 57ᵛ).

SURGUNLUC, 40ʳ — În CLR figurează numai: *Surgun*, *-i*. Şi *surghiun* (bărb. ca *ban*). Cuv. turc. ce însemnează pre cel ce să izgoneşte din lăcaşul său, din ţara sa, pentru vreo greşală. Vezi *izgoană* şi *izgonit* (CLR, VI, 69ᵛ).

Ş

ŞATRANGI, P 563ᵛ — *Şatrangiu* (bărb. ca *bou*) şi *şatrangiu*, *-uri* (ca *bîlciu*) şi *satrangiu*. Cuv. turc. ce însemnează un joc ca dama, însă mai grău şi mai frumos, cu mai mult meşteşug dăcît dama şi eşecu (CLR, VII, 396ʳ).

ŞOALDA, 131ʳ — *Şoaldă*, *-e* şi *şoardă* (făm. ca *casă*), înşălăciune. Cum „nu cu-şoalda", adică nu cu înşălăciune. Să să scrie la *şold*.

— *Şoldiu*, *-ii* (bărb. ca *bou*). Cel ce umblă cam în şolduri, cam într-o parte, strîmb dă mijloc.

— (3) *Şoaldă* (Să să scrie aici) (CLR, VII, 398ʳ).

T

TARACI, P 575ʳ — *Tărac*, *-ci* (bărb. ca *voinic*). Vezi *par* (CLR, VI, 224ᵛʳ).

TELAL, P 608ᵛ — *Telal*, *-i* (bărb. ca *ban*). Vezi *pristav* (CLR, VI, 232ᵛ).

TERBIE, P 651ʳ — *Terbie* (spregr.). Cuv. turc. ce însemnează învăţat, dădat, dăprins la oarece; ştie cum să să poarte, cum să slujască (CLR, VI, 235ᵛ).

TIR, P 40ʳ — *Tir*. Spregraiu ce însemnează „asemenea". Cum „tir mi-e dracul, tir mi-e lacul". Şi „tir mi-e baba Rada, tir mi-e Rada baba". Ce să zice ca o pildă, însemnînd o asemănare la firi. Şi „tir tu, tir el", adică şi el dăopotrivă (CLR, VI, 249ʳ).

(A) TRECE — *Petrec*, *petrecanie*, *petrecut*, *a petrece* ş.c.l. la *a trece* (CLR, V, 54ʳ).

Petrec, *-uri* (neutru ca *deal*). Să ne jucăm d-a petrecul. Însemnează un joc ce să joacă copiii alergînd unul după altul în jurul unui ţeft — unui fus, ca să întreacă unul pă altul (CLR, VI, 310ʳ).

(A) TREMURA — *Strămurare, -rări* (făm. ca *căldare*). Adică nuiaoa, prăjîna cu care mînăm boii (CLR, VI, 303ᵛ).
TUFECŞIBAŞII, 16ʳ — *Tufeccibaşă* ş.c.l., vezi *tufecciu*.
— *Tufecciu, -i* (bărb. ca *bou*). Adică cel ce lucrează la puşci, la pistoale.
— (3) *Tufeccii* să zicea mai dănainte şî o ceată dă ostaşi înarmaţi cu puşci (CLR, VI, 271ʳ).

Ţ

ŢĂCURĂ, 40ʳ — *Ţecură*. Vezi *săcură* (CLR, VII, 375ʳ).
— *Secură, -e* (făm. ca *casă*) sau *ţecură*, şî *topor*, şî *baltac*. Dooă unelte dă fier, ascuţite, cu care tăiem lemne, copaci ş.c.l., însă toporul este mai mic, iar secura mai mare (CLR, VI, 21ʳ).
ŢECĂ, 11ʳ — *Ţecă, -ci* (făm. ca ...). Adică casa dă bani împărăteşti, spre siguranţă (CLR, VII, 374ᵛ).
ŢEFT, P 542ᵛ — *Ţeft, -uri* şî *ţef*, după scurtare (neutru ca *deal*). Adică fusul cel din mijlocul ăriii şî cuiul luntrei, dă care să leagă lopata spre a mîna luntrea.
— (10) *Ţeful corăbiei*, dă care să leagă lopata cînd mînă corabia, caicul (CLR, VII, 379ʳ).
— *Ţeft, -uri* (neutru ca *deal*). *Ţefturi* să zic curelele cu care să leagă crucele carului dă car.
— (22) *Jocul la ţeft*, cînd bat un ţeft în pămînt şî jucătorii îl lovesc cu bice, cu nuiele, pă rînd, unul după altul şî cine, lovindu-l, îl scoate din pămînt, acela biruieşte (CLR, VII, 377ᵛ).

U

ULEIU, 41ᵛ — *Uleiu, -e* (neutru ca *bordeiu*). Adică vasul în care fac albinele miere (CLR, I, 279ʳ).
UNGHIŞOARĂ, P 545ʳ — *Unghişoară, -e* (făm. ca *casă*). Unghişoară să zice şî o patimă, o boală dă cai, cînd dobîndesc nişte oase moarte în ochi, care, dă le va scoate, scapă calul, iar dă nu, moare. Şî, cînd le scoate aceste oase din ochi, să zice „le taie dă unghişoară" Să mai zice, ca o pildă, „I-a tăiat dă unghişoară",

însemnînd că l-a dăpărtat, l-a înțărcat a nu mai veni unde adeseori mergea (CLR, I, 291^{v}).

V

VASILCĂ, P 557^{v} — *Vasilcă, -ce* (făm. ca *săracă)*. În ajunul sfîntului Vasilie, obișnuiesc lăutarii dă închipuiesc o căpățînă dă rîmător într-o tipsie mare și o împodobesc cu flori, cu scule, cu mătăsuri, cu beteală, cu fir și alte asemenea, pre care o numesc *vasilcă* și *deblă* și cu care merg pă la oameni dă colind, ca cu un colindeț. Putem zice că însemnează capul sfîntului Ioan, cînd l-au pus în tipsie și l-au dat fetii Irodianii pentru jocul ce a jucat și a plăcut împăratului Irod (CLR, II, 14^{v}).

VASILISC, P 546^{r} — *Vasilisc, -ci* și *basilisc* (bărb. ca *voinic)*; ⟨etim. gr.⟩. Soiu dă șarpe, dă șopîrlă, foarte rău și veninos, ce să zice că omoară pă om numai cu vederea (CLR, II, 16^{r}).

VĂCĂRIT, 17^{r} (n.a.) — *Văcar*, *văcarbașă*, *văcărit* ș.c.l., vezi *vacă* (CLR, II, 6^{r}, vezi *goștină)*.

VĂDRĂRIT — *Vădrărit, -uri* (neutru ca *deal)*. Adică plata vinului, ce în urmă s-a schimbat în numire dă *vinăriciu*, plătind dă vadră cîte atîtea parale (CLR, II, 17^{v}).

VĂTUI, P 596^{v} — *Vătuiu, -i* (bărb. ca *bou)*. Puii dă iepure, dă căprioară și alte asemenea, să zic vătui. Cum „un vătuiu dă iepure“, „un vătuiu dă căprioară“ (CLR, II, 80^{v}).

VELIȚI, 10^{r} — *Vel* (spregraiu). Vezi *biv* (CLR, II, 21^{r}).

VERIGAȘ, P 649^{v} — *Verigaș, -i* (bărb. ca *bou)* și *pezevenghiu*, tot o înțelegere au și însemnează pre cel ce ține veriga, pune veriga la ușă, adică pre cel ce păzește la ușă, cînd să împreună curvarii, și pre cel ce face tîrgul, tocmeala, vorba între curve, între curvari. (CLR, II, 23^{v}).

VICLEAN — *Viclean, -cleni* (bărb. ca *moșnean)* și *vicleșugareț*, *vicleșiugar* și *marghiol* să zice cel ce unele vorbește și altele gîndește, cel ce dă față te învață, te sfătuiește, iar pîn ascuns, pă din dos îți sapă groapa și, în scurt, cel ce înșală pă om cu vorba și cu fapta, precum să zice „viclean ca vulpea“. Atîta dăosebire putem zice că are: *viclean* și *vicleșiugar* să zice pentru cele rele,

iar *marghiol* să zice pentru cele cam dă glumă (CLR, II, 45^v).

VINĂRICER, 15^r (n.a.) — Vezi *vădrărit*.

VINĂRICIU, 15^r — *Vinăriciu, -ri* (neutru ca *bîlciu)*. Vezi *vădrărit* (CLR, II, 50^r).

VLĂDICĂ, P 599^v — *Vlădică, -ci* (bărb.). Mitropolitul unei țări, adică cel mai mare arhiereu, să zice vlădică (CLR, II, 103^v).

(A SĂ) VLĂGUI, P 35^r — *A vlăgui, a să vlăgui* (gr. nereg. la conj. III ca *a birui)*. Buscea ⟨buccea?⟩ vlăguită, adică umblată, tocită, netezită pă dinlăuntru, și pușcă vlăguită, adică roasă, tocită, netezită pe dinăuntru, după care înțelegere *să vlăguiește* să zice cînd să roade, să tocește, să netezește pă dinlăuntru oarece dă multă lucrare (CLR, II, 103^r).

VORBĂ — *Vorbă, -e* (făm. ca *casă)*, *graiu* și *cuvînt*...; *vorbă* la gramatică însemnează ceea ce să face din cuvinte, cum „voiesc să merg" — o vorbă ce este îmbinată din trei cuvinte, adică dîn „voiesc", din „să" și dîn „merg" (επος, ὁμιλια), *graiu* la grămatică însemnează o parte a vorbei dîn cele nooă părți, care să zice și *verb* (βάγμα); *cuvînt* la grămatică însemnează ceea ce să face dîn slomniri, cum „învăț", un cuvînt ce este alcătuit dîn dooă slomniri, adică dîn „în" și din „văț"; care să zice și *zicere* (λεξις, ὄνομα) (CLR, II, 64^v). <Pentru *graiu glăsernic*, *graiu cuvîntelnic*, *graiu personal*, *graiu dă fapte bune* etc., v. *Gramatica* (1840) și CLR, II, 177^r, 179^r>.

Z

ZAHEREA, 11^r — *Zaherea, -rele* (făm. ca *vîlcea)*. Cuv. turc. ce însemnează cele trebuincioase spre hrana ostașilor, cum grîu, orz, făină, porumb ș.c.l. (CLR, II, 233^r).

ZAPCILÎC, 48^v — Vezi *zapciu* (CLR, II, 229^v).

ZAPCIU, 5^r — *Zapciu, -i*. Vezi *ispravnic*. Vezi *zapt* (CLR, II, 229^v).

ZAVERĂ, 22^v — *Zaveră, -e* (făm. ca *casă)*. Turburarea norodului (CLR, II, 228^v).

ZAVERGIU, 21^v — *Zavergiu, -i* (bărb. ca *bou)*. Zavergiii, turburătorii norodului (CLR, II, 228^v).

ZĂCAŞ — *Zăcaş*, *-i* şi *jăcaş* (bărb. ca *ban)*. Pizmaş nemilostiv. Cel ce hrăpeşte, jăfuieşte fără milostivire averea altuia (CLR, II, 249^{v}).

ZĂGAŞ, P 655^{r} — Vezi *zăcaş*.

ZĂRĂFIE, 22^{v} — *Zaraf* ş.c.l. vezi *saraf* (CLR, II, 230^{v}).

ZEVANEA — *Zevanea*, *-nele* (făm. ca *vîlcea)* sau *sevanea*. Cuv. turc. ce însemnează lemnul cel găurit pîn mijloc, întocmai ca o trestie, care cu un cap să bagă în ciubuc, iar la cellalt să pune imumeaoa, prin care trage fumul tutunului din ciubuc (CLR, II, 233^{v}).

ZGREBENI, 133^{v} — *Zgrebeni* (bărb. ca *ban)*. Numai la numărul înmulț⟨itor⟩ să obişnuieşte a să zice. Vezi *caier* (CLR, II, 262^{r}).

ZIMBERECHI, P 577^{r} — *Zimberic*, *-uri* (neutru ca *deal)* sau *zemberic*, *zemberechiu*. Cuv. turc., adică resortul, ela⟨s⟩ticul ceasornicului (CLR, II, 240^{r}).

(A) ZMREDUI, P 575^{v} — *A zmredui*, *a să zmredui* (gr. nereg. la conj. III ca *a birui)*. *Zmreduit* însemnează izbit dă vreo boală năprasnică, cum *s-a zmreduit dă ciumă*, adică s-a izbit, s-a îmbolnăvit, s-a molepsit dă ciumă (CLR, II, 269^{r}).

ZOR — *Zor*, *-uri* (neutru ca *deal)*. O putere ce întrebuinţează omul împotriva prăvililor, legilor, împotriva voinţii altuia, o siluire către oarecine (CLR, II, 245^{v}).

ZORALIU, 46^{r} (n.a.) — *Zoraliu*, *-i* (bărb. ca *bou*), *-lie*, *-i* (făm. ca *datorie)*. Cel ce dă zor spre împlinie (CLR, II, 246^{r}).

ZOVON, P 567^{v} — *Zovon*, *-oane* (neutru ca *răboj)* şi *zovon*, *-uri* (ipac ca *deal)*. Adică o pînză albă ce o pun miresele în cap, pînă să cunună, ca să nu i să vază faţa (CLR, II, 245^{r}).

Repere critice

I. PRIVIRE SINTETICĂ

D. POPOVICI

EDUCATORI ȘI MORALIȘTI

Alături de Bălăceanu, Goleștii reprezintă, în epoca fanariotă, tradiția românească. Nu trebuie să se înțeleagă prin aceasta că ei erau adversari hotărîți a tot ce era grecesc: tatăl lui Dinicu Golescu, marele ban Radu Golescu, era un om iubitor de carte și el își crește copiii cu multă îngrijire. În afară de studiile pe care le fac la Academia domnească din București, ei au profesori în familie și cu aceștia se perfecționează în cunoașterea limbilor elină, latină, franceză și italiană, iar unul dintre dînșii, Iordache, își însușește serioase cunoștințe de matematică. Mai puțin cunoscut dintre fiii lui Radu Golescu este cel mai mare, Nicolae, a cărui activitate a fost absorbită de viața publică. Cel de al doilea fiu, Gheorghe sau Iordache, a desfășurat o activitate foarte variată: el traduce o parte din *Iliada* și alcătuiește cîteva comedii-satire în care zugrăvește starea țării sale sub cele din urmă domnii fanariote și în primele timpuri ale domniilor pămîntene; dar cunoscut este el îndeosebi prin gramatica publicată la București în anul 1840 sub titlul *Băgări de seamă asupra canoanelor grămăticești* și printr-un voluminos Lexicon al limbii române *(Condica limbii rumânești)*, rămas în manuscris la moartea sa. Și tot manuscrisă a rămas și bogata sa culegere de proverbe, pe care avea să o cuprindă mai tîrziu Iuliu Zane în voluminoasa lui colecție. Am amintit mai înainte că o mare parte din munca lui a fost închinată traducerii în limba greacă a unor scrieri străine, printre care notăm *Les Lettres persanes* a lui Montesquieu și romanul *Paul et Virginie* al lui Bernardin de St. Pierre. Un loc însemnat în opera sa îl ocupă scrierile cu caracter satiric. Iordache Golescu este un spirit vioi, care mînuiește

cu multă putere ironia. Din nenorocire însă, expresia lui este adeseori încărcată cu vulgarități și faptul acesta face delicată operația unei analize atente. În comediile sale, el încearcă o descriere a stării Munteniei în timpul lui Caragea mai întîi, pe vremea domnitorului Grigore Ghica după aceea. Una dintre ele, intitulată *Barbu Văcărescul, vînzătorul țării*, ne înfățișează facțiunile boierești și lupta dintre ele. Unul din partide condus de Barbu Văcărescu, care milita pentru o conduită temperată față de grecii rămași încă în principate, se bucura de favorurile domniei; el era greu combătut de partidul patrioților intransigenți, în fruntea căruia se afla boierul Bălăceanu, protectorul lui Lazăr și socrul lui Iordache Golescu. Dar sentimentele și ideile ce animau pe Bălăceanu și pe ai săi apar cu mult mai variate în comedia ce ne preocupă și o intuiție a lor o putem avea în următorul pasaj, care aduce pe scenă pe Barbu Văcărescu, pe Racoviță și pe Măscăriciu: „*Barbu Văcărescu:* Ce vă plîngeți de aceste sume de bani, ce luați din boieri? Dar de lăsăm pe Măria Sa Vodă să întărească anaforeaua boierilor ce făcuse Bălăceanu cu ai săi, ce era să faceți? Că hotărîseră ei, printr-acea anaforă, bănia să aibă irat numai ca la cincisprezece mii și vornicia ca la douăsprezece mii, iar spătăria și visteria numai ca la douăzeci de mii. Ascultați boieri, de sînt aceștia boieri voitori de bine neamului boieresc, cînd toate spre ușurința norodului voiesc să le întocmească!

Matacu Racoviță: Adică mojicilor ușurință și răsuflare, și nouă boierilor stingere și dărăpănare.

Măscăriciul: Să dea Dumnezeu! Să te audă Domnul din cer! Că tocmai atunci o să ajung și eu ca voi și voi ca mine."

Aceeași atmosferă se desprinde și din dialogul intitulat *Prescurtă însemnare dă turburarea Țării Românești ce s-a întîmplat la leat 1821, mart, după moartea lui Aleco Vodă Șuțu.* El reține atenția deopotrivă prin faptul că pune în lumină iubirea de țară a fraților Golescu, a lui Bălăceanu și Nicolae Văcărescu, ca și prin faptul că scriitorul se arată preocupat la fiecare pas de soarta poporului, „dă norod." Momentele de natura aceasta sînt numeroase în opera lui Iordache

Golescu și ele ne interesează îndeosebi prin faptul că definesc atmosfera sentimentală și de idei în care a luat naștere opera celui mai mic dintre frații Golescu.

[*Studii literare*. I. *Literatura română în epoca „luminilor“*, Cluj, 1972, p. 349–351.]

G. CĂLINESCU

[*IORDACHE GOLESCU, UN DILETANT*]

Fratele mai mare al lui Dinicu Golescu, marele vornic Iordache (Gheorghe) Golescu (cc. 1768—1848), e cunoscut asemeni ca om de cultură, dedicat cu precădere propășirii școalei. Prin voia lui Caragea va fi din 1814 unul din eforii școalelor, luînd parte în 1817 la întocmirea regulamentului acestora și fiind printre factorii deschiderii, în 1818, a cursurilor de la Sf. Sava. Mereu în slujbă, devine, sub Alexandru vodă Șuțu, vel-vornic al Obștirilor, însărcinat să descotorosească ulițele de tarabe, iar sub Grigore Dimitrie Ghica îngrijește de caldarîmul „politiei" București. Arătînd zel față de guvernămîntul lui Kiselev, intră în 1829 în „divanul săvîrșitor", la 1831 în „Obșteasca extraordinară adunare" pentru revizuirea Regulamentului organic, numindu-se după aceea mare logofăt al Dreptății, în 1831—1832, prezident al Sfatului consultativ, un soi de Curte superioară de justiție (în 1838), membru din 1844 la secția a doua a Înaltului Divan, de unde în 1845 G. Bibescu îl dă afară cu toată secția pentru o tălmăcire „silită" a Pravilei, în fine membru la Înalta Curte, din 1847. Murea la Orșova, în drum spre Mehadia, octogenar sau aproape, în toiul revoluției pașoptiste în care se agitase nepoții săi de frate, dar pe care el nu se știe de va fi gustat-o, avînd în vedere că în 1821 îl huiduise țăranii („Uideo, ciocoiule") și-l despuiase „craii" lui Tudor pînă la cămașă de parale, șaluri, ceasornic, scule de diamant, ba chiar și de niște sfinte moaște pe care le purta asupră-și dumneaei „Marghiorița" Bălăceanu, soția sa, care îi dăduse 23 de copii (întîia nevastă, Eufrosina Manu, îi fugise curînd după nuntă spre a se remărita cu logofătul Răducanu Rosetti). Cînd în 1860, dată la care țara făcuse pași uriași în

sensul occidentalizării, se exhumară oasele fostului mare vornic, noaptea, la lumina torțelor, fură aflate în sicriu resturile unui boier cu totul anacronic, cu mare barbă albă încă desfoiată printre bucăți de stofe și blănuri, iar în cap cu ișlic, aproape intact, de zibelină.

În 1828 Iordache Golescu, om cu știință de carte grecească, latinească, italiană și franceză, avea în pregătire o gramatică (în ms. *Băgări de seamă gramăticești)* și un *Dicsioner românesc.* Gramatica apăru în 1840. Lexiconul, numit de el *Condica limbii românești*, cuprins în șapte volume, a rămas în manuscris, ca toate celelalte opere de altfel, împreună cu un dicționar elino-român, în alte nouă volume, un dicționar româno-grecesc și un tablou: *Icoană prescurt arătătoare de pronumele ce priimesc la înduplecări atît graiurile pătimitoare cît și celelalte.*

Marele vornic începuse a interpreta în limba română, greoi, *Cîntul* I al *Iliadei:*

„Spune-a mea iubită doamnă, spune tu stăpîna mea,
Ce nu poate alta spune, fără numai doamna mea"

și *Engolpion de aur (Icoana lui Chevit).* De preferință traduce în grecește și anume, nici mai mult nici mai puțin, *Le temple de Gnide*, *Céphise et l'Amour*, *Arsache et Isménie* și *Lettres persanes* de Montesquieu precum și *Paul et Virginie* de Bernardin de St. Pierre.

Folcloriștii fac mare caz de el, pentru că a cules proverbe, *Pilde, povățuiri i cuvinte adevărate și povețe* cu trebuincioase lămuriri:

„Eu botez și miruiesc, el va ști de va trăi. (Se zice pentru cei ce nu le pasă d-ale altora.)

Unde masă și pahare, acolo și Stan călare. (Se zice pentru lingăii ce aleargă după mese d-a gata.)

Păunul să tacă, dacă va să placă. (Adecă cel ce nu știe să grăiască, mai bine să tacă, fie și de cel mai mare neam.)

Aș spune un vis, dar nu pot dă rîs. (Să zice cînd va să spuie oarecine, oarece, dar nu știe dă unde să înceapă.)

Unde lipsește păunul, cioara să pare pasărea cea mai frumoasă. (Adică unde ne lipsesc cei mai dă cinste, acolo cei mai proști prind locul cel mai bun și unde ne lipsesc cele mai frumoase, acolo și cele mucoase ni să pare frumoase.)

Cine-și împarte averea, pînă a nu muri, să se gătească mult a suferi, că nimeni dă el va îngriji.

Zis-au unul: «Cutare te ocărăşte». Iar acela îi răspunse: «Cînd nu sînt dă faţă poate să şi mă bată».

Din tată usturoi din mamă ceapă, m-am născut ardei. (Cel cumplit.)".

Aici nu e însă numai folclor, ci un început de plăcere paremiologică ca la A. Pann şi C. Negruzzi, în care se include satisfacţia, de esenţă clasică, a observaţiei morale. De altminteri Golescu se ridică pînă la speculaţia de idei în dialoguri de tipic platonician, în care numele convorbitorilor au fost cu tact românizate:

„*Dumitru:* Oare ce vei zice, Gheorghe, pentru ruşine? Ce este ruşinea?

Gheorghe: Nimic alt socotesc, Dumitre, că va fi, decît o întristare a sufletului, ce simţim cînd ne dojenesc, pentru fapte urîte şi netrebnice."

Dumitru şi Gheorghe deliberează aşadar despre conceptul de bine *(Vorbă între doi inşi pentru ruşine)* şi ajung la încheierea că el e relativ, luînd seamă că a umbla gol e ruşinos la noi şi firesc în alte părţi.

„*Dumitru:* Pentru ce dar acestora li se va părea că urmezi urît, urmînd cele frumoase de la ceilalţi, şi acelora li se va părea că urmezi frumoase, urmînd cele urîte de la aceştia?

Gheorghe: Pentru nici o altă pricină, Dumitre, mi se pare că numai pentru că este obişnuit aceasta de el."

Astfel în chestiunea convenţiilor sociale. Cînd însă vine vorba de fapte bune ori rele în înţelesul strict al cuvîntului, Gheorghe respinge relativismul şi proclamă absolutitatea noţiunilor de bine şi rău.

„*Gheorghe:* Precum bunătatea toţi de obşte o numesc de bună, şi astăzi şi mîine şi totdeauna, iar nu unii bună şi alţii rea. Şi răutatea asemenea, toţi de rea o numesc, iar nu unii de bună şi alţii de rea.

— Aşa se vede, zice Dumitru."

Iordache Golescu schiţează şi o politică pe baza eticei *(Către ocîrmuitorii noroadelor)*. Întîia orînduire socială a ieşit, crede el, din frica de aproape, care a dus la afirmarea legii: „Fieşcare să-şi stăpînească al său." De aici au decurs inegalitatea şi războiul, ceea ce a îndemnat pe unii să născocească, pentru „norodul cel prost", „nădejdea" în fericirile de după moarte şi ideea de „datorie". Golescu propune „cuge-

tul“ care nu-i decît conștiința etică rațională, categoric imperativă, desfăcută de orice hedonism transfigurat (frică și nădejde), o manifestare a libertății ce se poate întări prin educație.

„— După această dar arătare, zisei, zicînd bun cuget, înțelegem o plecare și o rîvnă, de bună voia noastră, către un bine. Fără nici o îndoială îmi zise, și mai ales cînd nici de vreo frică, nici de vreo nădejde avem acest bun cuget (căci amintirea, nu mai este, nici se mai numește Cuget, și chiar acea frică și acea nădejde) și însuși noi, de sine, cunoscînd că binele este bun și răul este rău, ne depărtăm de cel rău, și, îmbrățișînd binele, urmăm aceasta, de bunăvoința noastră.“

Ușurința cu care vornicul tratează idei, într-o limbă pe jumătate bisericească, este un fenomen notabil la această epocă. Pe ascuns moralistul și-a depus onesta fiere împotriva contemporanilor în tablouri dramatice, divizate în „perdele“, prolixe și narative, cu expresii proverbiale și pe șleau, la un pas de vulgaritate (*Istoria Țării Românești. Starea Țării-Românești pe vremea streinilor și a pămîntenilor*). Cu sarcasmul și spiritul de delațiune propriu cronicarilor munteni, Iordache Golescu pamfletarul destăinuie prevaricațiile slujbașilor greci ai lui Caragea și ai lui Grigore Ghica, scandalul cu dările pe trei-patru luni (triminii și tetraminii) pe timp de asidosie (suspendare a impozitelor), zelul bumbașirilor peșingii și zoralii, venalitatea cinurilor, ridiculul binișliilor, pe lîngă care se propune ironic instituirea caftangiilor, ceacșîrliilor și ismengiilor.

„*Voicul Zapciul:* Bine zice, bădică, că o dată auzeam și eu că prea puțini boieri era, iar acum îi vezi ca furnicile pe pod, te împiedici pretutindenea de barbe; ai putea face sume de caere din barbele lor.“

Doi huzmetari, un vinăricer și un oier, își varsă focul împotriva logofătului Belu, care a smuls bani, furați, de la vinăricer lăsîndu-l „ipipalac“ și va face așijderi prin amenințarea închisorii și cu oierul:

„...Peste cîtăva vreme, scăpînd de la închisoare, galben, slab, prăpădit ca vai de el, fără sînge în obraz, întocmai ca cînd ai fi văzut moartea scrisă în obrazul lui, și întîlnindu-se cu toții în Curtea Veche, unde se strînge toată crăimea Bucureștilor, jurămînt mare îmi făcea că cu totul s-a stins,

încît a rămas să ceară milă cu talerul prin biserici. Aferúm Capooglú, aferúm sacá (zisei către ei, cum zic turcii)."

La venirea lui vodă Ghica, domn pămîntean, tot satul Bezdead se veselește, afară de cimpoiaș care ține un ison hilar:

„*Ora:* Săltați și chiuiți! Că domn pămîntean ne-a venit.

Măscăriciul: Aolică!

Cimpoiașul: Lasă, lasă, să vedem.

Ora: Domn bun, Domn milostiv, Domn cu frica lui Dumnezeu.

Cimpoiașul: Lasă, lasă, să vedem.

Ora: Domn ales dintre boieri, Grigorie vodă Ghica.

Măscăriciul cu oala în mînă: Vivat! Vivat!

Cimpoiașul: Lasă, lasă, să vedem."

Peste puțin, în alte „perdele", vodă, ajutat de vistierul Barbu Văcărescu și logofătul Belu, face ce-a făcut Caragea, pune dări și agonisește bani, iar cînd vornicul Bălăceanu îi contestă dreptul la un analogon, boierii, complici interesați, se căinează în diminutive:

„*Matacu Racoviță:* Auzi minune! și tocmai dintr-acești bani zicea măria sa vodă, că o să-mi dea și mie o sumă bună ca să-m pui la loc călușeii mei, oișoarele mele, iepușoarele mele și celelalte vite, ce mi le-au luat păgînii de turci și hoții de zavergii.

Măscăriciul: Și hăinișoarele mele cele de parangól, c-am rămas cu c... gol."

Din păcate, Iordache Golescu e numai un diletant care nu știe să-și organizeze darurile, să creeze situații și figuri și să dea materialului, pe care îl vor prelua V. Alecsandri și N. Filimon, un sens literar superior.

[*Studii și cercetări de istorie literară.* Prefață și note de Al. Piru, București, 1966, p. 15-21]

II. DRAMATURGIA

PERPESSICIUS

TEATRUL LUI IORDACHE GOLESCU

Teatrul lui Iordache Golescu este o cronică a moravurilor politice și sociale dintre 1818 și 1840 și el reflectă stările și conflictele cîte se petrec la finele domniilor fanariote, în timpul domniilor pămîntene și apoi al celor regulamentare. Vorbind de conținutul acestui teatru,al lui Iordache Golescu, Iorga spunea: „este sfîrșitul fanariotismului, prins de un colaborator al lui, care înțelege, simte și se pocăiește." Și justa caracterizare poate că s-ar cuveni extinsă în dublul plan al termenilor ei. Căci nu numai Iordache Golescu, demnitar predestinat și gospodar prin vocație, colaborează cu cîteșitrele orînduirile politice, dar nici fanariotismul nu dispare o dată cu ultimul domn fanariot — ceea ce se verifică pe de-a-ntregul în chiar piesele lui Iordache Golescu, al căror titlu general este acela de *Istoria Țării Rumânești*. Întîia dintre piesele sale, dimpreună cu cele două anexe, poartă un titlu analitic, cît se poate de explicit: *Starea Țării Rumânești, acum în zilele Măriei Sale, Ioan Caragea Voevod, pe vremea asidosiei. Tipărită cu cheltuiala săracilor din ceea ce le-au rămas. S-a adăogat și Povestea huzmetarilor și Obștcasca anaforà a boierilor pentru prăvilele Măriei Sale, ce a orînduit în țară. Toate acestea scrise de un prea iubit al Măriei Sale. La leat 1818, septemvrie 29 cînd a fugit Măria Sa din scaun.* Sînt aici închise, în acest titlu sugestiv, ca într-o cutie a Pandorei, cîteva din flagelele acelor timpuri, dimpreună cu o indicație-două despre natura spiritului satiric al autorului. Acțiunea piesei se desfășoară, ca-ntr-unul din dialogurile morților ale lui Lucian, pe o cîmpie, unde în jurul unui foc mare, mulțime de morți ascultă relatările unuia dintre ei, revenit de pe pămînt, cu vești de ultimă oră. Au-

zind morții de „asidosie“ (la vremuri de ananghie și cu osebire în urma răzmerițelor, Poarta scutea Țara de dajdie pe un timp și această iertare se numea „asidosie“), trimit pe Ionică, sindia (fost vătăjel sau agent fiscal), să se informeze de buna stare a pămîntenilor, ca să se bucure și ei, cel puțin acum, de ceea ce nu le-a fost dat în viață. Și Ionică Sindia povestește despre continua uimire a lui Moș Stan, pîrcălabul, cum fericirea pămîntenilor în urma asidosiei e doar o legendă și cum nimic nu s-a schimbat față de trecut: „Bine, știi, moșicule, începe Ionică cu reminiscențe din cealaltă viață, dacă nu ți-ai uitat, că bătrînii curînd uită, că (să venim tot la vorba dintîi) pentru acea răsură (adaos la banii dăjdiilor) și oarece ajutor ce sosise ne puseseră în fiare, ne băgaseră la obezi, ca pe niște tîlhari, ne închiseseră în coteneţe, ne afumă cu pucioasă, ne căznea, ziua și noaptea, ca pe niște mucenici, pînă cînd am și pierit ca vai de noi, nespovediți și necuminecați. Acum n-am apucat să intru bine în sat, ci ca un ceas de departe auzii chiote, răcnete, strigări, alergături, plesnituri — eu gîndeam că de mare bucurie și de mare veselie nu mai știau oamenii ce fac. Dar ce să vezi!... Și ce să auzi! Bărbații legați cot la cot, nevestele închise p-în coșare, slujitorii cu bicele asupra lor.“

Și cum Marinică, băiatul, vrea să știe dacă bicele sînt tot „cu gloanțe și cu sfîrcuri, ce le zic gîrbace“, ca pe vremea lor, Ionică Sindia continuă: „Cum va fi fost nu știu, atîta știu că auzeai pe copii răcnind, fetele plîngînd smulgîndu-și părul din cap, și toți în toate părțile se jălea ca la moarte. Iar zapciii striga: «Bani! Bani» ca clopotele de la biserica domnească din Curtea Veche, că un urlet numai se auzea din toate părțile, ca și cînd ar fi urlînd mii și sute de lupi; ți se făcea părul măciucă în cap de frică.“

Fără să aibă desenul și culoarea sumbră (ca o sumbră planșă de Daumier) a tabloului respectiv din jurnalul fratelui său, logofătul Dinicu Golescu, pe drept cuvînt asemuit celebrului portret din La Bruyère despre viața troglodită a țăranului, despre bordeiul subpămîntean, cu o gaură de salvare cînd mumbașirii fiscalității se arătau și ridicau tot ce le cădea sub mînă, imaginea zugrăvită de Iordache Golescu nu e lipsită de un cert realism și nu întregește mai puțin atmosfera aceea de cruntă feudalitate, pe care toate documentele timpului o ilustrează cu prisosință. Cu infor-

mații culese de la Dincă Logofețelul și de la Voicu Zapciul, pe care autorul îi și aduce în scenă, ascultătorii se lămuresc în privința sistemului cu care stăpînirea a izbutit, în ciuda asidosiei, să-și urce veniturile, mistificînd dările. Cu frumoase numiri grecești, dările erau monominii, diminii, triminii și tetraminii, adică pe una, două, trei și patru luni. În realitate ele designau cu mult mai mult. Căci, pentru a lua o pildă, în loc ca tetraminiile să fie 3 într-un an, ele se încălecau în așa fel (luna cu care sfîrșea o tetraminie, tot aceea începea și tetraminia următoare) încît darea era sporită cu încă o pătrime. Tot Dincă Logofețelul relatează o scenă surprinsă de el, prin crăpătura ușii, cînd boierii veliți și arhiereii strînși în odaia Vistieriei dădeau iama în veniturile publice, împărțind mii de talere la cîte un obraz sau altul, și tot el amintește și pe logofătul Belu, „capul răutăților", cel care „a izvodit și mai bine a zice, a născocit, dajdii peste dajdii, numiri peste numiri, felurimi de chibzuiri, felurimi de împliniri", personaj odios, din care Iordache Golescu face un tartor al exacțiunilor, așa cum reiese atît din *Povestea huzmetarilor* (cu subtitlul elocvent *(Ce vă străduiți și vă încărcați sufletele pentru alții)*, cît și din cealaltă piesă de teatru, cu mult mai dezvoltată, în șapte perdele: *Barbul Văcărescul, vînzătorul țării.* Huzmetarii erau împlinitorii diferitelor dăjdii, care, așa cum domnitorii tronurile de la Poartă și boierii de la Vodă, își cumpărau huzmeturile de la ispravnici, avînd grijă să-și scoată cu asupra de măsură capitalul investit, sau, cum se exprimă, în sarcasmul autorului, vinăricerul: „mai încarc la zece alte zece, după obiceiu, că n-aveam nici ce-mi face capului; că toți îmi zicea: «Cum poți strica obiceiul pămîntului? Nu ți-e frică că te vor omorî cu pietre, ca pe apostolul Ștefan? Nu știi că obiceiul pămîntului este scris în capul prăvililor?» Atunci mă văzui într-un cîștig foarte mare, încît eu însumi mă mirai de mine. Zic: «Mi-a pus Dumnezeu mîna în cap.»" Așa se destăinuie vinăricerul, abia ieșit din închisoare, către oier (huzmetarul dajdiei oilor), care abia scăpase din ghearele Belului. Povestea lui e tot atît de edificatoare. Urmînd sfaturile consilierilor săi („unge osia bine, ca să nu scîrțiie carul" și „Dă pînă în cămașă, ca să poți lua și tu pînă în piele"), oierul face toate oile fătătoare, și fătătoare cîte doi miei, ba face pînă și berbecii fătători. Ceea ce aflînd Belu, trimite

după el și după o bună predică, minunîndu-se și de istețimea oierului, îi confiscă toate veniturile. „Plătește, dar, îi zice, aceste gemene îndoite, că și de au fătat ele cîte doi miei, dar nu i-au fătat pentru dragul tău, nici berbecii și-au schimbat firea lor pentru unul ca tine.“ Povestea se încheie cu intervenția dijmarului (împlinitorul dajdiei stupilor, rîmătorilor și tutunului) care-și laudă huzmetul „dulce, și mai dulce ca șerbetul de miere (cum strig șerbegiii pe pod)“ și care are darul să îndulcească pînă și pe o dihanie ca Belu. Și din nou autorul, ca o voce din cor, reluînd ideea subtitlului, își căinează eroii: „Aferum, Capooglú, aferum sacá (zisei către ei cum zic turcii). Cum știți să umpleți punga altuia! Cum vă puneți sufletele voastre pentru alții! Cum despuieți lumea fără a vă folosi cît de puțin!“ În fond sistemul Belu, pentru a spune astfel, nu este chiar atît de original. L-a practicat și papa Alexandru Borgia, care se îngrijea să moștenească pe cardinalii „*bene ingrassati*“ și era sub o variantă sau alta atît de legendar, încît în *Teatron Politicon*, dacă nu mă înșel, se amintește metafora bureților, puși să sugă și să se dilate, pentru ca la rîndul lor să poată fi storși de alți profitori. Tot logofătul Belu este și eroul comediei care se numește *Barbu Văcărescul, vînzătorul țării*. Acțiunea se petrece în timpul domniei pămîntene a lui Grigore Vodă Ghica și pune față în față cele două partide, a vornicului Bălăceanu și a Goleștilor de o parte și partida vistierului Barbul Văcărescul, a logofătului Ștefan Belu și comparșii, de cealaltă parte, sau cum obișnuiește Iordache Golescu să se exprime atît în teatru cît și în in-foliul *Cuvintelor adevărate*, partida patrioților și aceea a patrihoților. Cele șapte perdele ale „comèdiei“ aduc în fața spectatorilor personaje și moravuri familiare epocii, îndeosebi pe logofătul Belu și pe vistierul Barbu Văcărescu, de două ori cuscri și părtași în jaful averii publice cu domnitorul, care e încîntat că va face, grație „tertipurilor“ lui Belu, avere „de sute, mii și milioane de bani“, așa cum au făcut și Caragea Vodă și Șuțul. Scenele se succed cu laudele și isprăvile cinice ale Belului, pe față sau în taină, căci așa cum se exprimă Istrate Crețulescul, unul din ciracii săi, logofătul a operat în toate ocaziile „ca cîrma pe subt apă, ca să nu-l vază nimeni și întorcea corabia cum vrea și unde vrea“ — și imaginea face de două ori plăcere și pentru că vine sub condeiul marelui

cunoscător al progreselor tehnice contemporane, cum se vădește marele vornic în *Condica limbii românești* și pentru că amintește de celebra descriere a vaporului cu abur, din jurnalul de călătorie al fratelui său, logofătul Dinicu Golescu, în drumul de la Triești la Veneția. E vorba apoi de împlinirea dărilor într-un ritm accelerat, nu numai prin expedierea grabnică a sindiilor, dar și a mumbașirilor „peșingii" și „zoralii", derivate pe care Măscăriciul, ca un adevărat delegat al autorului, le explică celor nedumeriți: „Întocmai după canoanele grămăticești, din peșin, peșingiu și din zor, zoraliu." Se raportează după aceea o scenă violentă din divan, între vornicul Bălăceanu și vistierul Văcărescul și, ca urmare, despre anaforaua pe care partidul patrioților o înaintează domnitorului, prin care cere ca toate boieriile și dregătoriile de orice treaptă să se facă fără dare de bani, fără nici un „havaet", așa încît norodul să fie ferit, de cea mai mică năpăstuire. La care norodul, care e de față, exultă cu nevinovăție: „Am fi jucat și noi în mărămi, cu mîinile în șolduri." Dar o atare bucurie nu-i este dată, deoarece Văcărescul și Belu, înțelegînd primejdia ce-i paște și că de se va întări anaforaua, de către Măria Sa, nu se va mai lua nici un ban peste cele orînduite, „peșin au intrat (povestește bumbașirul) amîndoi la Vodă în casă și găsindu-l cu totul ușurel la minte, fiind și turburat într-acea zi (căci nu-l primise Pavelica, pentru că n-a încălțat pe bărbatu-său în mai mare boierie), cu feluri de feluri de vorbe l-au amăgit și l-au înduplecat a da poruncă a se face altă anaforá, în care să arate că rușfeturile și havaeturile să nu lipsească, fiind canonisite din vechime după obicei." Și norodul, bumbașirul și preoții (căci și ei erau urmăriți de dăjdii) întrecîndu-se în tînguiri și în formule, ce amintesc, cu o octavă mai jos, e drept, tînguirile din cronica lui Zilot Românul, pentru țara părăsită tocmai de cei puși s-o păzească și din care toți întind ca dintr-un leș. A șaptea și cea din urmă perdea a comediei se sfîrșește cu blestemul pe care norodul, Episcopul Buzăului, preoții și diaconii îl proferă la adresa nelegiuiților, într-o impresionantă gradare a imprecațiilor, în timp ce clopotele sună și măscăriciul aleargă de colo-colo, tremurînd ca varga și înnebunit de viziunea apocaliptică a împlinirii blestemului. Scena e una din cele mai patetice

și ea are loc numai după ce norodul respinge, în cuvinte admirabile, propunerea episcopului de a se face o rugăciune pentru convertirea păcătoșilor. Cînd după atîtea nenorociri abătute asupra țării nu s-au pocăit — și enumerația e din cele mai complete — nădăjduiește Prea Sfinția Sa că cu „o rugăciune numai“ își vor schimba „năravurile spurcate“ și-și „vor îngrădi lăcomia și nesațul“? Despre această comedie, I.C. Filitti, unul dintre cei mai sîrguincioși istorici ai epocii și frămîntărilor politice din prima jumătate a veacului trecut, înclina a crede că este „fără îndoială o satiră exagerată, și în privința intențiilor bune ale unora cît și a relei voințe a celorlalți, dar care arată tocmai patima și neînțelegerea ce domneau în clasa conducătoare.“ *(Frămîntările politice și sociale în principatele române de la 1821 la 1828*, 1932, pag. 147). Ceea ce n-ar fi exclus să cuprindă mai mult de un grăunte de adevăr, deși rapoartele consulului prusian Kreuchely (așa cum am mai văzut) fac o netă distincție între cele două partide boierești, înregistrînd chiar și ecouri ale întîmplărilor din Divan, cînd Bălăceanu, de pildă, se ridică împotriva vistierului Barbu Văcărescul, ce și-ar fi categorisit adversarii drept „simigii“. Cînd însă, tot în același loc, ca o îndreptățire a presupunerii sale, Filitti arată că Barbu Văcărescul donase pentru școli 90 000 de lei din havaeturi, adică din acele enorme venituri ale traficului cu slujbele publice, nu ne putem împiedica de a zîmbi, noi care am văzut atîtea premii de virtute, instituite de practicanții celei mai patente imoralități și care ne amintim chiar și de acel consilier comunal prevaricator, care se și otrăvea cu șoricioaică, dacă nu mă înșel, numai după ce avusese grijă să lase Academiei Române anume fonduri pentru premiile ei (literare sau de virtute?). Căci, pentru a ne întoarce tot la începutul veacului trecut, avea dreptate Tiberie împăratul cînd răspundea dregătorilor care-l sfătuiau să pună dăjdii grele: „treaba unui păstor bun este să tunză oile, iară nu să le ia și pielea“ și de asemenea și Alexandru cel Mare declarînd, într-o situație identică: „nu iubesc pe grădinarul ce smulge din rădăcină verdețurile grădinii sale.“ Așa grăiesc două din pildele acelui manual pentru uzul stăpînitorilor, *Teatron Politicon* de la 1838. Și îndată după aceea, și tot

acolo, acest minunat adagiu bun de gravat pe frontispiciul tuturor capiştelor Justiţiei: *Dreptatea se cuvine a să păzi geometriceşte iar nu aritmeticeşte.* Valoarea documentară a teatrului lui Iordache Golescu — realismul lui aşadar — abia dacă mai are nevoie să fie demonstrată. Totuşi, pentru a închide acest paragraf, voi spicui din enorma literatură a chestiunii două-trei referinţe, în strînsă legătură cu substanţa acestui teatru însuşi, fără a mă opri mai mult la ele şi la cîte comentarii ai fi ispitit să faci pe marginea lor. Alexandru Calfoglu Ţarigrădeanul' scria în 1797 nepotului său din Bucureşti (care mai trăia în 1818) că Ţara Românească este o vacă chioară, care se lasă mulsă de oricine, după care urma un sumbru tablou al decadenţei moravurilor administrative şi publice (I.C. Filitti, *Frămîntările...*, p. 29). Admirabilul memoriu al boierilor moldoveni din 1824, către Poartă, document de înaltă cugetare politică, cum îl caracteriza Iorga (Hurmuzaki, X, 593) spunea, între altele: „Dacă sunt binevoitori la noi, nimene nu poate tăgădui că pricina cea mai adevărată a lor sunt veniturile de slujbe". Iar raportul lui Kreuchely din 13 mart. 1825, în legătură cu datoria publică ce se ridicase la 9 milioane de lei, notează că, la fel ca şi pe vremea lui Alecu Şuţu, în 1819, se regreta Caragea-Vodă şi glosa: „Ce qui veut beaucoup dire" şi „Regrets à la possibilité desquels personne n'aurait pu croire autrefois" (Hurmuzaki, X, 320).

Ce reprezintă sub raportul literar acest teatru al lui Iordache Golescu s-a surprins, de bună seamă, într-o oarecare măsură şi pînă acum. El se încadrează în literatura pamfletelor politice, de care primele decenii ale veacului trecut cunosc o sumedenie şi printre autorii cărora figurează un Ionică Tăutul, un Zilot Românul, un Vasile Mălinescu, un Petrache Poenaru, un Costache Conache şi toţi făuritorii, anonimi sau identificaţi, ai proiectelor de constituţie progresiste, în frunte cu cea cărvunărească. Sîntem la o răscruce a istoriei cînd, după căderea lui Napoleon, după Congresul de la Viena şi cel de la Verona din 1824, spiritul revoluţionar îşi săpa tot mai adînc albia, trezind fireşti reacţiuni şi coaliţii de frînare. Lumea veche începe să năpîrlească şi fenomenul apare mai elocvent şi mai sugestiv în fapta şi opera unor convertiţi din rîndurile marii boierimi, cum e cazul celor

doi frați Golești. Desigur, firul acesta de apă vie, care înviorează istoria, vine de departe, nu numai din veacul „luminilor", ba chiar foarte de departe, încît, în ciuda aparențelor s-ar putea spune că el a existat de cînd lumea, însă la fel cu rîurile ce dispar în nisip, a curs cu variată intermitență și de multe ori tăinuit. Pamflet politic dramatizat, teatrul lui Iordache Golescu veștejește cu asprime decadența politică și socială a vremii sale, căreia îi oferă o oglindă din cele mai veridice. Sarcasmul și cruditatea verbului său (proprie și psihologiei timpului, cum atestă alte atîtea texte) și care desfide uneori tiparul (dovadă resecțiile editorului), îi îngăduie totuși să reconstituie tablouri de epocă, pitorești sau în planșe întunecate, și să schițeze portrete, fie verosimile, fie caricaturale, fie simbolice. Despre conflict dramatic, evident, nu poate fi vorba, într-un astfel de teatru, menit mai curînd recitațiunii și satirei indirecte a teatrului de păpuși, decît marii scene. (La „păpușării" se joacă, de altminteri, „nefiind teatru", cum spune nota autorului, și *Judecata femeilor* a lui Costache Conachi, în 1806, și tot acolo, de bună seamă, și *Comedia Banului Constantin Canta ce-i zic Băbujan și Cavaler Cucoș* de Conachi, în colaborare cu Dumitrachi Beldiman și Neculai Dimachi — două excelente scenete, în și mai excelente versuri, ceea ce nu-i cazul la Iordache Golescu, cu care ne vom întîlni, poate, la o viitoare comunicare, cînd voi avea poate prilejul să identific tălmăcirea unui senzațional opuscul politic, a lui Costache Conachi, de la 1825.) „Pă la baluri mai rar, pă la teatru mai des, c-acelea te desfrînează ș-acestea te înfrînează", scrie într-un loc din marea sa colecție de *Pilde i cuvinte adevărate* Iordache Golescu și fraza nu e numai un ecou din propria sa experiență; ea exprimă în același timp și un adevăr normativ, ce fu aproape un loc comun al culturii noastre la începutul veacului trecut, pînă într-atîta revine sub condeiul tuturor literatorilor acestui timp: acela, anume, al importanței teatrului pentru cultura obștească. Dacă se va fi gîndit sau nu marele vornic și la scena cea mare e greu de precizat în absența documentelor. Însă, așa cum sînt ele construite, spiritul în care sînt înfățișate întîmplările, felul cum vorbesc oamenii, ce mai mult monologhează decît convorbesc între ei, deși dialogul e bine condus, arată că

piesele de teatru ale marelui vornic erau menite teatrului de păpuși. Iar libretul unei comedii pentru păpuși e mai aproape de folclor decît teatrul de adevărat. Mai mult: există în „*comèdia ce se numește Barbul Văcărescul, vînzătorul țării*" un personaj pe care l-am amintit arareori, deoarece îl rezervam minutului acestuia, drept argumentul cel mai hotărîtor. E vorba de Măscărici. El trece de-a lungul celor 7 perdele, ca un fir roșu, ce leagă om de om, și întîmplare de întîmplare, zugrăvindu-i și comentîndu-le în replici scînteietoare, pregnante ca tot atîtea proverbe, căci ele reprezintă, în economia comediei și în intenția autorului, înțelepciunea populară, bunul-simț pururi treaz care, cu isonul lui pururi continuu, îngînă, judecă și osîndește. Măscăriciul e, în definitiv, exponentul colectivității, ce mai mult lipsește din piesă, deși pe spinarea ei se joacă toată comèdia: norodul sau țara. Ai zice un choreg rătăcit de cor și care a rămas singur să-l reprezinte. Altminteri, identitatea lui e valahă, deși de culoare, dacă ne raportăm la lista „obrazelor": *Măscăriciul*, stă scris acolo, *țiganul lui Racoviță, ce-i zic Vistierul Oprea de la Bucov.*" Două-trei replici vor arăta mai bine ce sferă largă îmbrățișează *Măscăriciul* și cît din sine a turnat într-însul autorul. În perdeaua a doua, vistierul Barbul Văcărescul încearcă să convingă pe Vodă că ar fi mai bine să-l aducă la Curte pe Belu și Vodă se opune, întîi sub pretextul că-i sînt de ajuns Trăsnea și Voinescul și după aceea că se teme ca Belu să nu-i necinstească domnia. Vistierul îi răspunde: „Trăsnea și Voinescul! Dar sînt ei destoinici să corespondarisească cu miniștrii p-în țări străine?... S-o necinstească? O s-o strălucească, Măria Ta, împodobind-o tot cu diamanturi și brilianturi. Și cine altul poate ști mai bine mijloacele de cîștiguri și dobînzi decît el?" La care Măscăriciul, în surdină: „I-e rușine să zică și de hrăpiri și jefuiri." În perdeaua a treia, Belu e în plină funcțiune și Măria Sa e mulțumit de omul său. „Măcar cinci, șase milioane de bani să luăm deocamdată din țară", zice Belu, la care Vodă: „Bravo! Bravo! Bravo! Să-mi trăiești! La un gînd am fost amîndoi" și Măscăriciul, în jargonul grecovalah al vremii: „Arhon Logofețe, să nu mă uiți și pe mine, se parakaló, măcar un milion să-mi faci ke mena, mena (și mie) parte, că-ntr-altfel den ipográfo, den endido, eki puta ghéni" (nu subscriu, nu mă învoiesc la ce-o să se facă). În perdeaua

a patra Văcărescul se laudă cu veniturile din boierii (havaeturile) și Belu îl aplaudă: „Bine ai făcut ca să avem de nunta tinerilor; ca cînd te-aş fi învățat eu, cuscre“, iar Măscăriciul: „Ba eu, zău, nu l-aş fi învățat aşa“, ceea ce atrage o surprinzătoare replică din partea lui Istrate Crețulescul, unul din complicii escrocilor: „Bun dascăl, Belu, însă mai de treabă vistiernicul Oprea (alias Măscăriciul) decît el“ ş.a.m.d.

[*Mențiuni de istoriografie literară și folclor (1948—1956)*, Bucureşti, 1957, p. 257—268]

III. FOLCLORISTICA

A. LAMBRIOR

LITERATURA POPORANĂ

Sub acest titlu* se află în păstrarea d-nului Alexandru Golescu un manuscript in folio cu slove vechi, stătător din 427 de file des și mănunt scrise, și apoi mai între fiecare părecheʼ de file câte o foaie mai mică, pe care încă începuse a se scrie. Acest manuscript este o lucrare de mai mulți ani a vornicului Iordachi Golescu, care s-a îndemnat a aduna felurimi de zicături, cuvinte adevărate și anecdote ce se ziceau prin țara românească. Vornicul Iordachi Golescu este fiul banului Radu Golescu, după cum o spune însuși în titula cărții. S-a născut în a doua jumătate a veacului al 18, cunoștea bine elinește și se îndeletnicea mult cu științele fisice în cosmografice, pentru care avea o plecare deosebită. Rodul cel mai însemnat al ocupațiilor sale pe această cale este o chartă veche a țărei românești lucrată cu mîna sa. Charta împreună cu alte mapemonde editate de dînsul încă se află în păstrarea fiului său, d. Al. Golescu. Ca toți feciorii de boieri de pe acele vremi, el a trecut pe rînd, pe rînd, prin toate treptele slujbelor (boieriile) pînă s-a oprit la mare vornic al Țărei de Jos. La 1821 a fost în înțelegere cu poetul grec Rigas, care plănuia înființarea unei confederații de staturi creștine pe ruinele Turciei; chiar hîrtiile de taină atin gătoare de acest plan se aflau în păstrarea răposatului Iordachi Golescu. Din nenorocire pentru istoria grecilor și pentru a noastră, acele hîrtii, care desigur ascundeau părți noi ale revoluției din 1821 au fost aruncate în foc de însuși răposatul într-un moment de spaimă. La 1828, pe vremea rușilor, murind fratele său, logofătul Constantin (Dinicu) Golescu (unul din boierii ce au mers la Napoleon I ca să ceară protecția Țărei Românești) a încăput în boieria de

* Pilde, povățuiri i cuvinte adevărate...

mare logofăt al dreptății. Iar la 1840, pe timpul domniei lui Alex. Dimitrie Ghica Voievod au ajuns vornic a Țărei de Jos, cea mai mare poziție după domnie. Aceasta a fost cea din urmă îndeletnicire a sa cu trebile statului, căci la 1848, în furia revoluții din București a murit la Orșova în vîrsta ca de 80 ani. Lucrarea care l-a pironit mai mult în cursul vieței a fost colecția de care vorbirăm mai sus; vecinic era luător aminte la orice fel de zicături se aduceau în cursul vorbirei, le însemna și apoi le așeza după alfabet în condică. Cu prilejul acestei adunături, petrecînd mai tot materialul limbei noastre și toate formele de construcție, firește a trebuit să-i vină îndemnul de a lucra o gramatică românească, pe care a și tipărit-o la 1840 și un dicționar român-elinesc și elino-românesc, care se află încă în manuscript la fiul său, d. Alex. Golescu. Despre Gramatică atîta zicem aice, că este scoasă de pe însăși firea limbei și nu isvodită după gramaticele franțuzești ori după cele latinești, cum sînt multe din cele de astăzi. Dar lucrarea cea mai temeinică este tot culegerea zicătorilor sub deosebitele numiri ce le dă, căci aceste i-au insuflat Gramatica și Dicționarul. Au trebuit mulți ani de lucru: adunarea zicăturilor, așezarea lor după alfabet și, în sfîrșit, scrierea pe curat, dar toate aceste greutăți migăloase nu puteau fi piedică pentru bătrînii noștri deprinși a urmări cu statornicie o idee pînă la sfîrșitul dorit. Scopul pentru care a lucrat cu atîta osîrdie iată cum ni-l spune însuși în o precuvîntare scurtă, ce se titluiește: „cătră iubitorii de știință“.*

„Vorba fără glume pare ca bucatele fără sare; pildele la vorbă tocmai ca niște glume, însă nu puțină învățătură ne și dau, de aceea dă mare folos socotindu-le a fi, cîte s-au putut găsi și aduna, după unde au fost risipite, le-am așternut aice spre petrecere dă vreme. Povățuirile din însuși înțelegerea cuvîntului lor se cunosc a fi foarte folositoare la petrecerea viețuirei, asemenea și cuvintele cele adevărate și asemănările ne arată tot adevărul. Și ce e mai bine dăcît adevărul a spune? Macar deși este foarte supărător după pilda ce zice: Vrei vrășmași să-ți dobîndești, adevărul să grăiești. Dă aceea numai la acela ce urăște adevărul, la acela nu vor fi plăcute.

* Aceste cîteva însemnări asupra vieței și activității literare a vornicului Iordachi Golescu ne sunt date de fiul său d. Alex. Golescu.

Așadar vorbe îmbinîndu-se cu pilde, cu povățuiri și cu cuvinte adevărate și orice asemănări în celelalte povești ce s-au mai însemnat aice nu puțină plăcere ne va aduce la desfătarea ei și nu puțin folos vom dobîndi din sfatul ei cel dulce, dacă nu ne vom supăra dă cuvintele cele adevărate ce urmează lor.

Dar fiindcă la orice îndeletnicire, fără greșeli nu se poate săvîrși, de aceea primiți dintr-această adunare fieșcare în parte numai ceea ce cunoașteți că vă este dă trebuință ca albina ce pă multe flori se pune, însă numai dă unde-i place, de acolo adună miere, dă colea mai puțin, dă dincolo mai mult, pînă ce-și umple căsuța sa.

Zău de la mine alta nimic pot zice dăcît că ceea ce alții au zis aceea și eu am scris. Și d-ta ceea ce-ți place culege, ce nu-ți place lasă pentru alții, că numai cel ce are asupră-i patima pentru care se grăiește, aceluia numai nu-i va plăcea o vorbă ca o mie, iar judecata lor rămîne la cei ce au înțelegere mai bună dăcît cei ce le-au zis. O greșeală se vede după cum mi-au zis unii că prea multe pilde la o înțelegere s-au pus, altul le-a răspuns: cînd după atîtea pilde tu nu te-ai îndreptat, dar cînd ar fi fost numai una? Ghiciți d-voastră, eu dă la mine ca la duhovnic, dă cîte ori te spoveduiești tot acele cuvinte îți grăiește, și auzindu-le mai des, mai lesne te îndreptezi. Cu toate aceste eu le-am dat voie cîte or vrea să lepede și mi le-au lepădat cam pă jumătate, eu m-am mulțămit cu jumătatea ce mi-a lăsat."

Așadar scopul său a fost îndoit: să desfăteze și să povățuiască pe cetitori prin pilde glumețe și serioase, și potrivit lui au adunat zicături de toată mîna, fără ca să se gîndească a schimba ceva între dînsele, ci după spusa sa *cum le-a auzit, așa le-a și scris*, pentru ca fiecare să-și aleagă dintr-însele care-i vor fi de trebuință. În zilele noastre, puține adunături din literatura poporană scapă teferi. Căci ori că se vîră în ele cuvinte noi (așa fel stropșite ca să pară ca din vechi), ori că idei literare și politice care ne frămîntă pe noi astăzi se furișează pe nesimțite în povești, în cîntece, basme etc., așa se văd în poezii poporane cuvinte ca rege, aratru, bela, sigil și fetișoare sabinoase* (adecă legenda sabinelor) etc. Asemenea mestecări de cuvinte noi prin literatura popo-

* Colecția d-lui Ath. M. Marinescu, în colinda „Jocul".

rană au început a nu se mai simţi, aşa că d-nul Hăjdău în scrierea sa „despre originea agriculturii la români" ne dă drept poporane neologismele: *agru*, „tărîn sau tărîm"* şi aceste într-o argumentare istorico-filologică unde vorba *agru* nu i-ar fi prea trebuit să fie poporană, fiindcă tocmai căuta un mijloc de a scăpa de cuvintele *romanice* cîte au mai rămas în plugărie.

De voim să revenim la oarecare drepte încheieri istorice, limbistice şi literare, asupra neamului nostru, trebuie să adunăm cîntecele, poveştile, basmele, zicăturile *aşa cum le are poporul*, chiar de ar fi în sute variante. Numai adunîndu-se toată literatura poporană din toate părţile Daciei vom putea dezlega întrebările: care au fost ideile şi credinţele ce au închegat neamul românesc în negura vremilor trecute; şi care este spiritul şi plecările poporului nostru în literatură? Apoi în aceste colecţii totale un Alecsandri ar putea spicui colecţii de gust menite nu pentru cercetări limbistice şi istorice, ci pentru desfătări literare. Cînd va veni timpul unor asemenea lucrări, cînd adecă se va aduna şi cerceta limba şi literatura pentru ea însăşi, nu pentru ca să se dovedească cutare sau cutare idei zămislite de mai înainte, atunci colecţia răposatului Golescu va fi pentru ţara românească o adunătură gata căreia nu-i va trebui mult spre a fi desăvîrşită.

Nu e vorba că nu se pot face colecţii şi acum, dar generaţiile viitoare cunoscînd ideile care ne stăpîneau pe noi, nu vor putea pune temei ştiinţific pe ele. În timp ce colecţia răposatului vornic Iordache Golescu, fiind scutită de orice înrîurire stricătoare felului şi a noimei literaturei poporane, se va putea socoti ca un început de lucrare temeinică. Ea se poate împărţi în două părţi: *Zicăturile*, care cuprind 362 de file, adică cea mai mare parte a colecţiei, ne sînt puse sub deosebite numiri după slujba ce a crezut că fac scopului lor: *pilde, pilde spre povăţuire, povăţuiri i cuvinte adevărate şi asemănări*, şi a doua parte *Anecdotele* sub următoarele numiri: *prostia omului, vorbe şi răspunsuri potrivite, poveşti de învăţătură şi istorioare*, toate aceste aşternute pe aproape o sută de file. [...]

[în „Convorbiri literare", anul VIII, nr. 1, 1874, p. 66-83.]

* „Columna lui Traian", nr. 8 din 1874.

IULIU A. ZANNE

[*DESPRE PROVERBE ȘI ZICĂTORI*]

[...] Proverbele și zicătorile alcătuiesc capitolele I și II (adică 78 de pagini dintr-un total de 854, care compune întregul manuscris).

Proverbele sînt, în cea mai mare parte, curat românești; s-au strecurat însă printre ele mai multe traduceri din limbi străine, cu deosebire din cea franceză, de exemplu:

Cu mîna te joci, mojic te arăți. (Ms. II, p. 30)
Jeux de mains, jeux de vilains.
Cine doarme nu i-e foame. (Ms. II, p. 83)
Qui dort dîne.
— *Bună dimineața, ochelarilor!*
— *Rămîneți sănătoase, fetelor!* (Ms. II, p. 86)
Bonjour, lunettes;
Adieu, fillettes.
De lup cînd se grăiește, coada i se ivește. (Ms. II, p. 93)
Quand on parle du loup on en voit la queue.

Pentru acest din urmă proverb, cazul e cu atît mai ciudat, că românul îl are sub o formă bine cristalizată, precum se poate vedea în volumul I la no. 2 004. Toate variantele acestui proverb, pe care le-am putut aduna, se deosebesc foarte puțin între dînsele și foarte mult de forma pe care i-a dat-o Golescu.

Am fi putut da o sumă de exemple de același fel, dar credem că cele ce preced sînt de ajuns spre a dovedi că Golescu a tradus multe proverbe străine. De aceea ne mirăm cînd citim următoarea părere a lui A. Lambrior, care a avut în mînă manuscrisul lui Iordache Golescu: „Și astăzi se mai pot face colecții de proverbe, dar generațiile viitoare cunoscînd ideile care ne stăpîneau pe noi vor putea pune temei

științific pe ele, în timp ce colecția vornicului Iordache Golescu, *fiind scutită de orice înrîurire stricătoare felului și a noimei literaturei poporane*, se va putea socoti ca un început de lucrare temeinică."

Departe de a împărtăși această opiniune a lui Lambrior, credem că colecțiunile de proverbe devin din zi în zi mai scutite de orice înrîuriri străine și ca probă vom cita *Zicătorile populare* publicate de P. Ispirescu.

Cînd Golescu zice, în precuvîntare, „Eu de la mine alta nimic pot zice decît că *ceea ce alții au zis aceea și eu am scris*" nu pretinde că toate proverbele sau maximele adunate de dînsul se aud la români, ci numai că ele există, fie la români, fie la vreun alt popor străin, fără ca vreuna să fie făurită de dînsul.

Al. Lambrior, muncit de o idee preconcepută, subliniază fraza lui Golescu, dîndu-i un înțeles care nu era în gîndul bătrînului scriitor. Dacă Lambrior ar fi citit cu băgare de seamă întregul manuscris, ar fi găsit — mai ales în capitolul III, — un noian de povețe străine și chiar multe neologisme, pe care Golescu a fost silit să le întrebuințeze, avînd a traduce în românește niște idei noi, pentru care nu găsea termeni corespunzători în limbă.

Toată lucrarea lui Iordache Golescu — și aici e meritul cel mai însemnat al colecțiunii lui — este scrisă într-o limbă frumoasă și curat românească, ceea ce a contribuit mult să seducă pe Lambrior care, necunoscînd bine proverbele, a rămas fermecat de acel stil energic, bogat, colorat și întotdeauna românesc.

Capitolul III, cel mai însemnat ca mărime, cuprinde pe lîngă un număr considerabil de maxime morale, extrase din *Biblie* și din cărțile morale străine, mai ales eline și grecești, o seamă de povețe despre cum trebuie să se poarte cineva în lume. Aceste din urmă povețe ne reamintesc o publicare făcută de Petru cel Mare, după întoarcerea-i din Olanda, cînd voi să dea supușilor lui o idee despre ceea ce francezul numește „*les règles du savoir-vivre.*" Așa între altele citim:

Mult, mult să te ferești să nu rîgîiești în adunare cînd ești. (Ms. I, p. 439)

Scuipatul să nu-l arunci drept în obrazul altuia, ci mai bine în basma, dîndu-te la o parte. (Ms. I, p. 464)

Înaintea adunării nicicum să te scarpini, că te arăți păduchios (Ms. I, 465)

Bucata la masă, cînd o-miroși la nas, nicicum s-o mai pui la masă. (Ms. I, 543)

Cu degetele să nu mănînci, nici vreodată să le lingi, că scîrbă aduci la cel ce te vede. (Ms. I, p. 556)

Ba ne dă pînă și rețete de bucătărie:

Salata cere sare cam multă, untdelemn și mai mult, iar oțet cît de puțin. (Ms. I, 440)

Capitolul IV cuprinde asemănările, care în cea mai mare parte sînt curat românești.

În capitolul V, despre *Prostia omului*, multe istorioare sînt cunoscute de popor, iar cîteva, care ne explică originea unui proverb, s-au reprodus în colecțiunea de față la locul cuvenit.

Capitolele VI, VII, VIII și IX cuprind istorioare, în cea mai mare parte străine. Numai în capitolul IV se aflǎ și cîteva românești. [...]

[*Proverbele românilor*, I, București, 1895 p. XXIX – XXXIV.]

D. PANAITESCU-PERPESSICIUS

[*OPERA FOLCLORISTICĂ A LUI IORDACHE GOLESCU*]

Opera folcloristică a lui Iordache Golescu se cuprinde într-un infoliu, numărul 213, tot atît de monumental ca și infoliile dicționarului, numără 854 pagini, numerotate chiar de mîna marelui vornic (sau cum spune Lambrior 427 file), cu o minunată caligrafie cirilică și orînduită gospodărește, așa cum îi era obiceiul și în viața publică, nu numai în cele manuscripte, poartă titlul global „Pilde, povățuiri și cuvinte adevărate și povești, adunate de dumnealui Dvornicul Iordache Golescu, fiul răposatului ban Radul Golescu“ și a făcut de timpuriu obiectul unui valoros studiu, datorat filologului ieșan Alexandru Lambrior. Cum de existența acestui manuscris se leagă o serie de peripeții, parte reale, parte imaginare, am găsit cu cale să reconstituim, rectificînd ici și colo, istoricul acestui manuscris. Dacă ar fi să dăm crezare lui George Panu, manuscrisul provine din fondul de vechi terfeloage ale lui Vasile Pogor, bătrînul (tată) și a fost adus la începutul anului 1874 la una din serile literare ale Junimii de către ghidușul Vasile Pogor, fiul, amator de zicale și anecdote, cît mai fără perdea, de felul cărora se găsesc cu duiumul în compactul ceaslov al lui Iordache Golescu. Momit de insistențele lui Pogor, Alexandru Lambrior a luat manuscrisul cu sine, l-a studiat și foarte curînd după aceea a adus și citit la Junimea, studiul, apărut în numărul de 1 mai 1874 al „Convorbirilor literare“, care a dat naștere uneia din cele mai pasionante discuții asupra limbii literare, asupra adevăratului sens al elementelor poporane din limba noastră, asupra caracterului eteroclit al limbii românești la vremea aceea („sîntem — spunea Lambrior în studiul său — pe cale de a alcătui o limbă fără istorie, fără predanii și fără

poezie") și cîte altele, pe care George Panu le înregistrează în atît de pitoreștile sale *Amintiri de la Junimea*. Dacă, evident, ne putem încrede în spusele lui Panu și mai ales în fidelitatea memoriei sale. Cine nu-și aduce aminte de capitolul, cu osebire savuros, al ședinței în care Eminescu a citit nuvela sa *Sărmanul Dionis* spre exasperarea asistenților și a redactorului Iacob Negruzzi de intervențiile istoricilor, în legătură cu stilul caselor din vremea lui Alexandru cel Bun ș.a.m.d. Legenda memorabilei aventuri fusese creată și ea a circulat (și de bună seamă mai circulă și azi — atît de mare e prestigiul minciunii!) — pînă cînd, acum vreo trei lustruri, o dată cu publicarea arhivei de procese-verbale ale ședințelor Junimii s-a putut constata că de la memorabila ședință, George Panu absentase. Toată relațiunea era, într-un fel, operă de imaginație. Va fi fost el de față, oare, la ședința în care Alexandru Lambrior și-a citit studiul, inspirat și dedicat operei folcloristice a lui Iordache Golescu? Să ne grăbim a spune că atari operațiuni detective au, pentru noi, o minimă importanță, cîtă vreme, din noianul de cancanuri cîte se îngrămădesc în „amintirile" lui Panu se alege totuși un portret atît de frumos zugrăvit, ca acela ce închina, în speță, lui Alexandru Lambrior. Am citit, însă, unul după altul, atît studiul lui Lambrior, cît și bogatul capitol al dezbaterii de la Junimea în relațiunea lui Panu și am surprins la autorul ei (ceea ce nu era prea greu, de altminteri) și un alt procedeu decît acela al zvonului și al însăilării, de care s-a slujit memorialistul George Panu, în compunerea lucrării sale, anume parafraza. Frumoasa și animata dezbatere, pricinuită de Iordache Golescu, nu e altceva decît romanțarea, mai corect dramatizarea studiului lui Lambrior, recitit, pe îndelete, cu ani în urmă, în tihna cabinetului de lucru, cu ici și colo cîteva invențiuni, menite poate să rătăcească pe detectivi. Așa, spre pildă, detaliul că manuscrisul fu adus de Vasile Pogor, cînd Lambrior nu sufla nici o vorbă în acest sens, chiar dimpotrivă, afirmă că „manuscrisul se află în păstrarea d-lui Alexandru Golescu." Și sînt și alte detalii asupra cărora nu mai insistăm.

Acestea se petreceau în primăvara anului 1874 și, din toamnă începînd, Eminescu avea să se stabilească la Iași și avea să-și ia în primire postul de director al Bibliotecii

Universităţii. Şi de îndată un gînd te încearcă: un ceaslov atît de impresionant, atît de armonios orînduit, atît de substanţial şi atît de semnificativ se putea oare să-i scape acestui pururi îndrăgostit al scrisului bătrînesc şi al cărţilor cu iz de genună? Cînd răsfoieşti paginile preţiosului infoliu, te izbeşte din prag chiar, la întîia secţiune a colecţiei (aceea intitulată „Pilde i tîlcuirea lor“) frecvenţa cînd a unor cruci cu creion roşu, cînd a unor linioare, ce înseamnă şi reţin unele şi altele dintre dictoane. Acelaşi creion roşu revine şi mai departe, la secţiunile „Poveste de învăţătură şi Istorioare“, marcînd atenţia asupra unora şi altora dintre texte. Creionul roşu, se ştie, în orice caz mai mult decît cel albastru, este unul din instrumentele de atelier ale lui Eminescu şi cu greu te poţi împotrivi sugestiei că semnele acestea sînt ale lui Eminescu. În realitate, lucrurile stau chiar aşa şi nu e nevoie de prea multă fantezie rocambolească pentru a dibui. În manuscrisul 2 306, unul din acele registre comerciale, oblongi, proprii epocii ambulante a revizoratului eminescian, cu cerneală, tot de epocă, violetă şi cu măruntul scris caligrafic, cu care transcrie o colecţie de irmoase, de cîntece de lume, din care nu o dată trage un fir două şi spre opera sa originală, în manuscrisul 2 306, zic, pe prima pagină chiar — (în contrapagină figurează însemnări băneşti din 1875) — sînt notate o seamă de indicaţii bibliografice privitoare la „oarecare proză pentru cartea de lectură, vol. I.“ Trecem peste capitolul acesta didactic şi reţinem că alături de titluri frumos grupate din opera lui Costache Negruzzi şi Iacob Negruzzi (din Thomas Moore sînt reţinute pentru volumul II, un număr de aforisme, cu specificarea paginilor din „Convorbiri“) se află şi următoarea însemnare: „Din Golescu: „Cîinele credincios“, p. 831 — „Ţăranul ministru“, p. 801 — „Prietenul adevărat“, p. 797 — „Mulţimea doftorilor“, p. 839. Titlurile aparţin lui Eminescu şi istorioarele se află chiar la paginile indicate ale infoliului, cu semnul creionului roşu în faţă. Istorioarele reţinute pentru volumul I al Cărţii de lectură sînt excelente şi întrebarea este dacă o ediţie integrală şi devotată n-ar trebui să tipărească în anexe şi la capitolele respective (în cazul de faţă: „Eminescu, omul şcoalei“) şi aceste texte asupra cărora nu numai ochiul, dar şi gustul lui s-au oprit cu dragoste. (Aşa cum ar merita tipărite acele excerpte şi acele texte străine, cum e de pildă in-

forma poezie *Incendiul Huşului*, operă a vreunui colaborator ocazional, trimeasă cînd Eminescu va fi fost redactor la „Curierul de Iaşi", şi ale căreia multe versuri au beneficiat de lustrul colaborării lui Eminescu.) Însă Iordache Golescu şi colecţia sa paremiologică mai figurează în manuscriptele lui Eminescu, de astă dată fără indicaţia sursei. E vorba de acele liste de „Proverbe", seria I şi de o altă listă de „Vorbe" sau „Cuvinte adevărate" ce figurează într-un alt manuscris de Iaşi (2 307), tot registru comercial, din aceeaşi epocă, dar cu o foarte bună hîrtie albă, caligrafic şi alfabetic transcrise (p. 2—2ᵛ—3—26—27ᵛ), în vecinătatea cîtorva extrase dintr-un Oxenstiern de la 1750 (despre tălmăcirile numeroase din Oxenstiern scrisese tot Lambrior în 1873) şi mai ales în vecinătatea lungului poem *Vedenia schimnicului Varlaam de la m-rea Secului, 1821*, o remarcabilă diatribă împotriva Eteriei, în stihurile căreia condeiul lui Eminescu intervine nu o dată. Despre aceste liste de proverbe scrie în primul număr al revistei Institutului de lingvistică „Limba română" (anul I, nr. 1, noiembrie-decembrie 1952) şi sub titlul *Din zicalele adunate de Mihail Eminescu* acad. Barbu Lăzăreanu, cu afecţiunea ce i se cunoaşte pentru tot ce a ieşit de sub pana poetului, fie el lucru original, fie compilat. Aceste 116 proverbe, zice d-sa (e vorba numai de cele de la începutul manuscrisului) ar fi adunate de Eminescu „fie din lecturi, fie din viu grai", iar mai departe: „Din proverbele *străine ori transcrise* de Eminescu etc." şi din însăşi frazele d-sale răzbate o îndoială asupra obîrşiei lor. În realitate, ele sînt extrase, în chiar ordinea alfabetică din infoliul Golescului şi anume din prima secţiune: „Pilde i tîlcuirea lor", după ce au fost cetite şi reţinute cu creionul roşu. Ceea ce Eminescu n-a transcris din Golescu şi cu bună dreptate, sînt parantezele explicative, tîlcul, moralitatea. Din care pricină exegeţii îşi pot îngădui o libertate mai mare şi uneori mai avîntată decît e cazul. Zicala: „Al meu scaun să-mi trăiască, alt picior în loc; al meu deget să-mi trăiască, alt inel în loc", acad. Barbu Lăzăreanu o glosează în chipul următor: „O primejdioasă filozofie umoristică, din partea unora care prea se mîngîie uşor de pierderi şi stricăciuni făcute din vina lor" şi explicaţia, mărturisesc, mi se pare de resortul sphinxului. Parentezul lui Golescu e mai terestru: „Să zice cînd nu ne pasă de ceea ce am pierdut: cum nevasta

dă bărbat și bărbatul dă nevastă" și întrebarea este dacă sub mantaua aceasta prozaică nu se ascund tîlcuri oarecum rabelaisiene (și este în Rabelais, un anume loc), pentru a nu spune licențioase. „Și acum, continuă acad. Barbu Lăzăreanu, iată o zicătoare ce ar putea prea bine fi o prevenire, un avertisment, fie lăcomiei nesățioase, fie neglijenței, fie chiar sabotajului: Ai înghițit un ac, ai să scoți un fier de plug". Parentezul lui Golescu nu merge așa de departe, deși marele vornic nu e cu totul străin economiei politice a timpului său, el, care vorbește în același infoliu despre monopol, despre mașini, despre meșteșuguri etc. „Să zice, explică el, pentru cei ce iau cu sila și în urmă întorc mai mult." Despre alte două zicători: „Ion, Ion, Ion, trei cuconi din Vavilon" și „Aflat-au Filip pe Natanail" acad. Barbu Lăzăreanu nu dă vreo tîlcuire, dar e de părere că-n aceste ziceri „onomastica biblică și cea familiară sau familială își află — în chip fericit — locul". Pentru cuconii din Vavilon, Golescu explică: „Să zice în bătaie de joc pentru cei ce se potrivesc la prostie și la nume (dacă nu mă înșală memoria *Anii de ucenicie* ai lui Mihail Sadoveanu au o vorbă cu mult mai crudă: „după ce că e prost îl mai chiamă și Iordache"), iar despre „Aflat-au Filip pe Natanail" Golescu notează: „Să zice despre doi inși care să potrivesc la duhuri". Este însă în încheierea articolului tovarășului Barbu Lăzăreanu o întrebare, bine venită, întrucît i se poate răspunde: „Ce viitor poetic, scrie d-sa, pregătea (Eminescu) acestei culegeri?" (de proverbe). Un viitor, credem noi, cu mult mai vast. Un viitor militant, dacă ținem seama că toată proza politică a lui Eminescu e întrețesută cu nenumărate metafore ale înțelepciunii populare, ce înfloresc cu spontaneitate sub condeiul ziaristului. Mai mult: ne amintim să fi citit, în coloanele „Timpului", un editorial scris de la primul pînă la ultimul rînd, numai în zicale, și că farmecul lui depășea cu mult strictul interes folcloric.

Despre opera de folclorist a lui Iordache Golescu ar fi, evident, încă multe de spus. O constatare se impune de la început: că opera aceasta, spre deosebire de cea lexicologică, a avut o soartă mult mai bună, că a fost cunoscută și apreciată de timpuriu și că a întrunit sufragii diverse și competente. Lambrior, Eminescu, Petre Ispirescu, G. Dem. Teodorescu, A. Candrea au apelat la ea, fie în studii anume, fie

în copioase florilegii. Marea colecție de proverbe ale românilor, alcătuită de Iuliu A. Zanne, se deschide cu un portret al vornicului folclorist, manuscrisului căruia îi acordă o bogată analiză în studiul introductiv, pentru ca în volumele VIII și IX ale colecției să tipărească mai bine de trei pătrimi din întreg infoliul. Volumul VIII, de pildă, numără nu mai puțin de 16 350 de unități, care proverbe, care pilde, dimpreună cu tîlcuirea lor, care maxime și aforisme, cînd originale și cînd împrumutate multiplelor modele, cîte circulau în timpul acela. Aceste așa zicînd „cuvinte adevărate" (N. Iorga, se știe, a folosit expresia drept titlu uneia din primele sale cărți), extracte de înțelepciune din experiența popoarelor și din meditațiile moraliștilor, marchează unul din caracterele colecției lui Iordache Golescu. Ele ar corespunde, într-un fel, schematic, acelor „cuvîntări deosebite", cu care fratele său logofătul Dinicu Golescu își întrețese la tot pasul relația de călătorie și cu care comentează variatele aspecte ale stărilor sociale ce descoperă în fructuoasa sa peregrinare. Aforismele vornicului sînt, în realitate, „cuvîntările deosebite" ale logofătului sub formă de comprimate. În modul acesta, s-ar putea ca o parte din substanța folclorică să-și piardă caracterul național și este tocmai ceea ce remarcă, cu bună dreptate, Iuliu A. Zanne în studiul introductiv al colecției sale. Spre deosebire de Lambrior, care în entuziasmul său afla colecția vornicului scutită de „orice înrîurire stricătoare felului și noimei literaturii populare„, Zanne constată (I, XXXII, sqq.) că Iordache Golescu a tradus multe proverbe străine, pe care le-a încorporat culegerii sale, așa cum a tradus multe istorioare instructive și mai multe maxime. Dar poate că în felul acesta, Iordache Golescu se apropie de sfera folclorului universal, în raza căruia granițele se încalecă și se anulează. Distincția dintre ce este și ce nu este folclor s-ar putea totuși, în cele din urmă, hotărî și pentru aceasta mă voi opri la două-trei exemple, luate de ici de colo, lăsînd fiecăruia latitudinea să decidă. De pildă: „Toate la vremea lor și vremea la vremea ei. Nici o vreme mai pierdută decît cea pierdută la jocuri de cărți. Dăparte această meserie", și mai încolo: „Sărbătoarea să-nțelege pierdere dă vreme. Cea mai pierdută vreme, ceea ce să cheltuiește cînd asculți la remuri, la vise și la babe și cînd să dă cu cărțile și mai ales cu bobii." Sînt acestea fol-

clor? Dar cînd vorbește pe larg de boala *luxului*, temă frecventă și aproape obsedantă la toți scriitorii de la începutul veacului al XIX-lea, Dinicu, Paris Mumuleanu, Pleșoianu, temă de mari rezonanțe politice și economice, sau de *Muieri* cu atîtea reminiscențe din Eclesiast sau despre *Fantazie* ca despre o *iazmă plină de curse*, de care să te ferești ca de o fiară (ceea ce, într-un fel, recheamă cugetarea pascaliană despre *la folle du logis:* imaginația; sau despre *egoism*, ca de cea mai rea *cangrenă;* sau despre Țară-Patrie-Patrioți și Patri-hoți — și cînd afirmă el, demnitarul încercat sub atîtea stăpîniri și exemplu al virtuților gospodărești puse în slujba Patriei, că „duce țara în jaf și pradă o dă — baș patrihoț cu drept cuvînt se numește", noțiuni cu care ne vom întîlni și-n piesele sale de teatru, atît de violent pigmentate cu elemente naturaliste și folclorice? Mi se pare, totuși, că chestiunea se complică oarecum și că zările acestea se deschid asupra unui domeniu mai vast și mai distinct: acela al literaturii propriu-zise. Cu aceste predispoziții și înfăptuiri în planul lexicologiei și folclorului, despre care însemnările noastre fugare au dat o foarte aproximativă imagine — Iordache Golescu a fost însă și un scriitor, și de felul *cum* și *în care* dintre tiparele scrisului s-a realizat rămîne să cercetăm într-un viitor articol.

[„Studii și cercetări de istorie literară și folclor", anul III, 1954, p. 27—38]

CORNELIA CĂLIN

LITERATURĂ ȘI MITOLOGIE POPULARĂ ÎN CONDICA.. *LUI IORDACHE GOLESCU*

[...] În ciuda semnalării lui Perpessicius, cea mai mare parte din informația etnografică și folclorică a *Condicii* a rămas pînă azi complet necunoscută.

Am înregistrat aproximativ trei sute de termeni de etnografie și folclor. În articolul de față ne vom referi numai la cîteva obiceiuri și datini calendaristice generatoare de folclor literar, credințe și superstiții, personaje din mitologia populară, termeni de specii literare și texte de folclor versificat; atît cît ne permit documentele și limitele de spațiu, vom cerceta și vom scoate în evidență valoarea aportului lui I. Golescu în istoria folcloristicii noastre. Informațiile selectate le vom analiza în lumea datelor furnizate de izvoare mai vechi sau mai noi decît *Condica.*

În rîndul datinilor de iarnă I. Golescu ne dă cea dintîi descriere amănunțită privind teatrul popular de *Vifleem* jucat de păpuși.

Așa cum arată Cartojan, „vicleimul este de dată mai recentă și apare la noi în ultimele decenii ale veacului al XVIII-lea"[1]. Filologul își întemeiază această părere pe lipsa mențiunilor despre *Vicleim* în documentele anterioare începutului veacului trecut. Într-adevăr, dacă *Vicleimul* ar fi fost practicat înainte de 1800 în Țara Românească sau în Moldova, apare ciudat că nici unul dintre autorii sec. al XVII-lea sau al XVIII-lea care au scris despre viața și

[1] N. Cartojan, *Cărțile populare*, vol. II, partea I, 1938, p. 186—187. Acest punct de vedere a fost împărtășit de majoritatea cercetătorilor; vezi și Gh. Vrabie, *Teatrul popular românesc*, în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor", VI, 1957, nr. 3—4, p. 530 și *Istoria teatrului românesc*, vol. I, București, 1965, p. 108—109.

sărbătorile românilor nu l-au pomenit. Misionarul catolic Bandini, aflat în Moldova în iarna din 1646—1647, nu semnalează obiceiul. La fel și Paul din Alep, care-și petrecea sărbătorile de iarnă la Iași, în 1653, însoțindu-l pe Macarie, patriarh al Antiohiei. Printre informațiile lui Dimitrie Cantemir nu se găsește nimic referitor la *Vicleim*. Nici Del Chiaro, secretarul italian al lui Constantin Brîncoveanu, nu știa nimic de existența unui asemenea obicei. Datina lipsește și din *Condica* din 1767 a lui Gherogaki Logofătul, care relatează mai multe ceremonii practicate la curtea din Iași în ajun de Crăciun. În sfîrșit, nici Sulzer nu pare să fi cunoscut această dramă populară la români. M. Kogălniceanu exagera, desigur, atunci cînd afirma că „seculi întregi" *Irozii și Păpușele* „au fost teatrul nostru popular.[1]" La cele spuse de Kogălniceanu, Gaster avea să adauge cu regret că: „texte de *Irozi*, posedăm chiar în mai multe redacțiuni, dar din *jocul cu păpușele* nu se găsește nimic scris, nici tipărit"[2]. Gaster trecea cu vederea că G. Dem. Teodorescu inclusese în cartea sa „*Încercări critice...*" o descriere amănunțită a spectacolului cu păpuși[3]. Gaster considera ca primă mențiune despre *Irozi* un text dialogat între diferite personaje ale acestei piese, dintr-un manuscris din 1821, text inclus mai tîrziu și în colecția lui Anton Pann din 1848[4]. Cam la aceeași epocă, Golescu ne prezintă o formă mai veche de *Vicleim*, în care *jocul de păpuși* ocupa locul central: „Viflaem, Vitleem/vol. II, fila 58ᵛ / — un oraș vechi în Palestina, aproape dă Ierusalim, în care s-a născut Isus Hristos. Vifleem să zice și o bisericuță mică ce fac copiii, dă lemn și dă hîrtie, în care joacă păpuși, închipuind pe Irod împărat și pă Hristos

---

[1] „Revista pentru istorie, arheologie și filologie", I, 1862, p. 33: „Irozii erau ținuți în onoare mai mare, fiii boierilor celor mai înalți, îmbrăcați în haine de stofă aurită mergeau la curtea domnească și la casele boierești cele mai însemnate de reprezentau scenele religioase. Aici este loc să regret, spune M. Kogălniceanu în continuare, că încă cît este timpul, nu ne îngrijim să păstrăm ultimele rămășițe ale *irozilor*, cari cu seculi întregi cu *păpușele* au fost teatrul nostru popular."

[2] M. Gaster, *Literatura populară română*, București, 1883, p. 493.

[3] G. Dem. Teodorescu, *Încercări critice asupra unor credințe, datine și moravuri ale poporului român*, București, 1874, p. 50—52.

[4] M. Gaster, *op. cit.*, p. 493; vezi și T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, vol. I, Iași, 1915, p. 7.

și pă judecătorii lui Hristos și alte asemenea, cu care umblă copiii seara, dă la Crăciun pînă la Bobotează."

Despre colinde, G. Dem. Teodorescu scria la 1879 că „de atunci încoace (de la Cantemir, n.n.), nici în Moldova, nici în Muntenia nu cunosc să fi zis cineva vreun cuvînt despre dînsele (colinde, n.n.) pînă la 1852 cîndu dl. Vasile Alecsandri le menționa în treacăt, cu ocazia unei scurte precuvîntări la prima broșură de balade. Astfel trecu mai un secol și jumătate fără a să fi găsit cine să ne facă a le cunoaște..."[1] Folcloristul nu cunoștea deci mențiunea lui Golescu: «Cu o zi înaintea Crăciunului, noaptea despre ziuă, umblă copiii pă la case cu cîntece, urînd tuturor dă bine, zicînd în urma cîntecelor: „dă-mi covrig/ că mor de frig" și iau cîte un covrig dă la fiece casă pentru acea urare» (vol. III, fila 111). Mai departe Golescu spune: „și cîntarea lor, adică urarea lor să zice colindă, iar cîntecul să zice *colindeț*. De aici rezultă că Golescu atribuia înțelesul de „cîntec" termenului *colindeț*, cunoscut astăzi cu un alt sens.

Golescu dă una din primele informații privitoare la obiceiul *sorcovitului*. El prezintă o formă mai veche de *sorcovă*, asemănătoare cu descrierile date de Sim. Fl. Marian[2] și T.T. Burada[3]. «În zioa de Sf. Vasile, adică la An Nou, obișnuiesc a împodobi cu flori, nuiele dă măr, stîlpuri, mlădițe și dă păr, cu care copiii mîngîind pă părinți, pă umere, le urează spre bine, pentru Anu Nou, zicînd: „Sorcovă, veselă/ Să trăiești/ Să-mbătrînești/ Ca mărul/ Ca părul/ Tare ca oțelul..." Aceste nuiele să numesc sorcove» (vol. VI, fila 55). În continuare, autorul face referiri la protocolul uzitat cu

[1] G. Dem. Teodorescu, *Noțiuni despre colindele române*, București, 1879, p. 26. Autorul nu ia în discuție mențiunile din Transilvania despre *colindă*, făcute de Samuil Micu-Clain, în 1801 (?), din *Dictionarium valahico-latinum*, Budapest, 1844 și *Scurtă cunoștință a istoriei romînilor* (1800?); vezi și I. Mușlea, *Samuil Micu-Clain și folclorul*, în „Revista de folclor", 1956, nr. 1—2, p. 250. Samuil Micu nu este totuși cel dintîi care pomenește de colindat. Cu un veac și jumătate înainte, la 1647, preotul Andreas Mathesius din Cergăul-Mic (jud. Alba) descrie cîntarea colindelor în limba română de către enoriașii săi.

[2] Sim. Fl. Marian, *Sărbătorile la români*, vol. I, București, 1898, p. 155—161; vezi și G. Dem. Teodorescu, în *Încercări critice*, *op. cit.*, p. 65.

[3] T.T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, vol. I, Iași, 1915, p. 54 (și T. Pamfile, *Sărbătorile de toamnă*, București, 1914, p. 147.)

această ocazie la curte: „Această ţirimonie să urma şi a domni, sorcovind pă domnul în scaun vel armaş cu sorcova în mîini."[1]

La locul potrivit, Golescu explică ce trebuie să înţelegem prin *a ura* (vol. II, fila 300^v): „urez înseamnă că rog pă Dumnezeu dă binele altuia, la An Nou, la zioa ce sărbătorează..."

Ca operaţii magice cunoscute de el, I. Golescu citează: *descîntecul* (vol. III, fila 227), *legatul* (*vrăjîtura*, *farmecul*, *obrocitul*) (vol. III, fila 294, vol. II, fila 103), *dăzlegatul* (vol. III, fila 294), *blestemul* (vol. VII, fila 214^v). Din explicaţiile date reiese că Golescu nu face parte din cei ce credeau în puterea lor. De pildă, iată ce scrie despre descîntec: «a dăscînta să zice cînd babele socotesc că vindecă, tămăduieşte boalele, bubele, fermecăturile cu vorbe vrăjîtoare, mincinoase, zadarnice, înşelătoare. Din întîmplare am auzit un dăscîntec frumos (care de fapt este numai o simplă formulă magică), la un bolnav cînd s-a găsit o babă să-i dăscînte, zicînd că cu două vorbe numai, ăl va tămădui. Aşa, cerînd o mătură a început a se apăra, zicînd din gură: „cum fuge dă la mine/ aşa să fugă boala dă la tine" şi „cum nu ştii nimic/ aşa să nu-ţi fie nimic". Aceasta zicînd a scuipat de trei ori asupra bolnavului. Iar bolnavul, pînă nu a făcut boala cursul ei, nu s-a sculat.» Dacă Iordache Golescu se mulţumeşte să-i ironizeze pe cei care cred în eficacitatea leacurilor băbeşti, un contemporan al său, medicul Constantin Caracaş, atacă cu vehemenţă încrederea în practicile oculte, arătînd răul pricinuit de doftoroaie[2].

O rezervă asemănătoare păstrează Golescu şi atunci cînd vorbeşte despre personajele din mitologia populară, căci întrebuinţează de fiecare dată formulele: „să zice a fi...", „să povestea a fi...", „bîrfesc babele că ar fi...", „după cum se socoteşte..."

Faţă de D. Cantemir şi Fr. Sulzer, I. Golescu ne semnalează noi fiinţe fabuloase: *avestiţă*, *cătcăun*, *muma-pădurii*,

[1] Despre obiceiul de la curte de a sorcovi domnul şi boierii aflăm şi în *Istoria teatrului în Moldova* unde T. Burada îl citează pe Cezar Bolliac (vezi T.T. Burada, *op. cit.* p. 55).

[2] C. Caracaş, *Topografia Ţării Româneşti...*, Bucureşti, 1870. Traducere de G. Sion, revăzută, completată şi publicată de P. Samarian: *O veche monografie sanitară a Munteniei*, Bucureşti, 1937; passim la p. 124 se vorbeşte despre descîntat.

iele, *vasilisc*. Nu cunoaşte însă *joimăriţele*, *frumoasele*, *zînele*, *stahia*, *miază-noaptea*, *zburătorul*, în accepţiunea pe care D. Cantemir şi Fr. Sulzer le-au dat-o[1].

Aici se cuvine să facem două remarci: prima că atît Cantemir cît şi Golescu par să fi relevat în descrierile lor numai acele elemente ale credinţei care li s-au părut mai importante. Aşa de pildă, la Cantemir *frumoasele* şi *zînele* sînt personaje mitologice diferite, primele sînt „fiinţe aeriene înamorate de tineri frumoşi care uneori sînt pedepsiţi pentru nesupunerea lor", celelalte sînt „fete frumoase dătătoare de frumuseţi". Ele se deosebesc de *iele* sau *dînsele* lui Golescu, care îmbolnăvesc copiii de epilepsie. La Pamfile situaţia este cu totul alta: *ielele* au foarte multe denumiri şi sînt identificate cu *frumoasele*, *dînsele*, *rusalcile*, *vîntoasele*, *zînele* etc[2]. A doua remarcă este aceea că avem o dovadă în plus că informaţiile folclorice ale vornicului nu provin din lucrări străine, ci sînt rodul cunoaşterii şi observării directe a vieţii poporului. Spunînd aceasta nu excludem cîtuşi de puţin posibilitatea ca autorul *Condicii* să-i fi citit pe Cantemir, Del Chiaro şi Sulzer.

Avestiţă (vol. I, fila 29^{v}) este „o zeiţă ce priveghea la facere dă copii"; nu este neapărat malefică (în toate descrierile avestiţa este un fel de *strigoaie* care sugrumă copiii şi în unele părţi este socotită *Aripa-Satanei*[3]. Avestiţa lui Golescu „e o moaşă ce aduce veste, anume la naşterea copiilor, la lehuze". Este mai degrabă o creatură divină ce prevesteşte naşterea copiilor. Probabil această afirmaţie se bazează pe necunoaşterea sau confuzia pe care Golescu o poate face în legătură cu însuşirile unui personaj mitologic benefic, opus *avestiţei*, cum ar fi *parca*, *ursitoarea*.

---

[1] D. Cantemir, *Descrierea Moldovei* (trad. Adamescu), p. 143—147 şi Fr. Sulzer, *Geschichte des Transalpinischen Daciens* Viena, 1781, vol. II paragr. 149.

[2] T. Pamfile, *Mitologie românească*, vol. I, *Duşmani şi prieteni ai omului*, Bucureşti, 1916, p. 260.

[3] În *Etymologicum Magnum Romaniae*, vol. II, Bucureşti, 1890, p. 2 162—2 166, Bogdan Petriceicu-Hasdeu spune despre avestiţă: „un demon feminin care sugrumă copii mici. Un fel de strigoaie de care au groază mai cu seamă femeile însărcinate." Pentru zona Munteniei, G. Dem. Teodorescu, în *Poesii populare* p. 292 ne spune: „Avestiţa sau Aripa-Satanei e un spirit rău care omoară pruncii în pîntecele mamelor sau îndată după naştere..."

Pricolicii (vol. V, fila 246, vol. VI, fila 197) sînt ca *strigoii* și *gogii* „adică vedenie, închipuire dă mort ce să zice că umblă noaptea și să schimbă în multe fețe“, se pot preface deci în lup sau în cîine sau pot lua și alte înfățișări[1].

Vîrcolacii (vol. II, fila 95) „...să socotește din vechime, dă oameni proști, că sînt niște șărpi, niște bălauri ce să încolăcesc pă lună și o mănîncă și să întunecă. Dă aceia [...să crede] că e [o] „minune mare.“ „Vîrcolacii, spune Golescu, se întrebuințează numai la numărul înmulțit“.

Zmeul (vol. II, fila 141) la Golescu, este „un foc, o lumină în chipul șarpelui. Se zice că să arată pe cer[...] și mai vîrtos noaptea. Grozav la vedere“. O descriere asemănătoare aflăm și în Pamfile: „zmeul are o înfățișare de balaur înaripat“ sau de „pară sau sul de foc.“[2]

Diavolul (vol. VII, fila 281^v) este explicat de Golescu după legenda apocrifă, de largă circulație la noi, a prăbușirii îngerilor răzvrătiți[3]; diavolul însemnează pă necuratul, pă duhurile cele necurate, pă îngerii ce dă mîndrie au căzut din treapta lor, după cum să zice...“

Cătcaun, *-i* (vol. III, fila 212^v) sînt căpcăunii: „să zice un neam dă oameni ce mănîncă carne dă om.“[4]

Muma pădurii (vol. IV, fila 12) nu este personaj de basm; ar fi mai degrabă o Baba Iaga: „bîrfesc babele că ar fi o vedenie grozavă dă pădure.“

În cadrul jocurilor pentru copii putem aminti un *descîntec pentru arici*, pe care copiii îl spun cînd se întîlnesc cu acest animal (îl dăm în fragment așa cum îl găsim la Golescu): „...Ariciul are și un cîntecel: arici, arici/ pogonici/ du-te la moară/ dă te-nsoară/ și ia pă fata lui Cicoară“ (vol. I, fila 88). Variante asemănătoare sau chiar identice sînt cunoscute în jud. Ialomița și Romanați-Gorj[5].

Termenii de literatură pe care Golescu îi cunoaște și îi inserează în dicționarul său sînt (îi menționăm numai pe

---

[1] Pricolicii sau tricolicii au înfățișarea unor cîini sau lupi.

[2] T. Pamfile, *op. cit.*, p. 244; vezi și Ms. B.A. nr. 3418, p. 241^v.

[3] N. Cartojan, *op. cit.*, ed. 1974, p. 41.

[4] Samuil Micu identifică și el sub formă de *cătcăun* un spiriduș, mîncător de oameni (canibal), om sălbatic, v. *op. cit.*, nota 17.

[5] Vezi B.P. Hasdeu, *op. cit.*, p. 1 653, unde este citat un text identic provenit din jud. Ialomița, și T. Pamfile, *Jocuri de copii*, București, 1909 p. 52, unde este dat un text asemănător din Romanați-Gorj.

aceia pe care autorul îi definește în general corect; precizările și observațiile sale rămînînd valabile pînă astăzi): *mitologie* (vol. IV, fila 73) însemnează „știință, grăire dă povești, dă basme, dă ale dumnezeilor, dă ale zeilor din vechime"; *a povesti* (vol. II, fila 27[v]) poate fi și *a istorisi* „adică să spuiu cele ce s-au întîmplat odată, mai dă mult", dar înseamnă și *a sta de vorbă*, *a discuta* „adică să spunem unul altuia oarece, să vorbim unul cu altul..."; *proză* (vol. V, fila 261[v]) este „scrisoare, scriere d-a rîndu, iar nu în stihuri dă poezie"; *prozator* „cel ce scrie în proză"; *proverbul* (vol. V, fila 261[v]) desemnează „pilda, parimie", iar *pildă* (vol. V, fila 77) reprezintă o faptă, un cuvînt, o povestire, după care trebuie să urmeze (să ia aminte, n.n.) altul.

Din această perspectivă putem spune că materialul cuprins în *Condică* ni-l prezintă pe Golescu nu ca pe un simplu culegător de folclor, așa cum apare și din lucrări anterioare, ci ca pe un om de cultură cu păreri proprii despre folclor, cu merite incontestabile în atestarea și explicarea unor termeni uneori necunoscuți pînă la el, fapt ce ne dă dreptul să-l socotim un precursor de seamă în folcloristica românească.

[în „Revista de istorie și teorie literară", tomul 26, nr. 1/1977, p. 51–57]

IV. POEZIA

MIHAI MORARU

CALIGRAMELE LA IORDACHE GOLESCU

Titlul acesta, fără a fi impropriu, nu definește totuși exact figurile poetice cu care Iordache Golescu exemplifică partea finală a *Gramaticii* sale (Partea VII — & 211—213). Termenul sub care sînt cuprinse de obicei versurile care, prin îmbinarea lor, alcătuiesc forma (conturul) unui obiect, poartă denumirea mai rar uzitată actualmente de *technopaignia (Figurengedichte)*. Deși, așa cum o dovedesc caligramele moderne, numărul obiectelor care pot fi reprezentate figural este nelimitat, în antichitatea clasică, în perioada alexandrinismului și chiar mai tîrziu în elenismul secolului al XVI-lea francez, numărul acestor caligrame nu era prea mare. Curtius, care analizează acest tip de manierism formal într-un scurt paragraf din cartea sa *Literatura europeană și Evul Mediu latin*, consideră că aceste caligrame au o „vechime apreciabilă" și că, în afară de elenismul sec. XVI-lea, ele au fost cultivate și în literatura persană.

Pare deci destul de curioasă obstinația cu care aceleași obiecte sînt figurate în acest gen artificial pe o perioade de timp destul de lungă și prin epoci culturale destul dă depărtate una de alta.

E de presupus că există anumite afinități care ne fac să regăsim caligrama *syrinxului* de la Theocrit la Iordache Golescu, cu *naiul* său format din versuri. Explicația ar sta, pe de o parte, în perpetuarea tradiției clasice și în existența unor spirite erudite, îndreptate spre cultivarea moștenirii antice, în orice epocă, iar, pe de altă parte, în revenirea perpetuă în desfășurarea tabloului istoriei literare și culturale a unor epoci, sau mai bine zis sfîrșituri de epocă, în care pre-

dilecția pentru artificiu și pentru virtuozitatea manieristică își va căuta corespondenții peste timp.

Este interesant însă de urmărit felul în care, ca și în cazul temelor, motivelor și locurilor comune care traversează mai multe epoci culturale, fiecare epocă imprimă caracterul său acestor scheme sau procedeelor compoziționale. De aceea, să căutăm a vedea și transformările pe care le suportă aceste caligrame de la Theocrit și pînă la Iordache Golescu, transformări care pot fi mai relevante chiar decît descoperirea faptului că poemele figurale ale lui Iordache Golescu își au sursa în Theocrit. În adevăr, deși Golescu nu-l citează pe Theocrit, caligrama sa despre *Dulceața muscalului* (adică a naiului) trebuie că își are sursa în acest poet și în poemul său în formă de syrinx. Ce ar fi putut determina însă alegerea tocmai a acestui poem și nu a uneia dintre idile?

În primul rînd necesitatea ilustrării tehnicii formale în partea de poetică a *Gramaticii* sale. În al doilea rînd, tradiția ilustrării gramaticilor și mai ales a tratatelor de metrică prin texte care să uimească și să incite prin virtuozitatea lor formală, în al treilea rînd, gustul epocii și gustul lui Iordache Golescu pentru ludic, pentru artifex.

Să luăm acum în ordine inversă aceste trei considerente: Iordache Golescu își ornează culegerea de proverbe cu maxime ale anticilor, cu „Vorbe și răspunsuri potrivite"; este un erudit de dimensiuni însă insuficient relevate, poliglot, autor de piese de teatru și traduceri, autor al unei gramatici, al mai multor dicționare etc. Folcloristul Iordache Golescu, este în fapt, un degustător al „purei plăceri paremiologice". Virtuozitatea sa, bogăția lexicală a limbii sale sînt un perpetuu prilej de admirație. Există însă, în toate preocupările sale, o predilecție pentru jocul formal, un apetit pentru înțelepciune, dar și pentru paradox și artificiu. Aceasta explică de ce el se raliază, prin folosirea acestor caligrame, unei tradiții a alexandrinismului, a manierismului.

În adevăr, pentru opera lui Theocrit nu este reprezentativă această *Figurengedichte* a syrinx-ului. Mai mult, atribuirea ei lui Theocrit nu este prea limpede. Editorul *Idilelor* lui Theocrit în 1579, Henric Stephan, așează versurile lui Theocrit din caligrama naiului sub acest titlu: „Ejus Simmiae, aut secundum alios Theocriti syrinx, id est fistula:",

adică fără a se pronunța dacă autorul versurilor este Theocrit sau este Simmius din Rhodos. Care vor fi fost însă mobilurile pentru care eruditul editor al lui Theocrit reunește, în 1579, în cuprinsul aceluiași volum, idilele lui Theocrit și *techno-paignia* lui Simmius din Rhodos ar fi greu de spus exact. Nu putem însă înlătura de la bun început singura supoziție ce poate fi făcută și anume aceea că un criteriu putea fi tocmai aplecarea acestor doi autori aproape contemporani spre jocul formal. Dacă lui Theocrit i se poate atribui însă, cu rezerve, numai această caligramă a syrinx-ului, Simmius din Rhodos este autor, prin excelență, de astfel de poeme figurale. În cuprinsul aceluiași volum (de notat că exemplarul B.A.R. I 45 011 al acestei ediții a făcut parte din Biblioteca Colegiului Sf. Sava) se află poeme figurale ale lui Simmius din Rhodos, în formă de ou, aripi, secure *(bipennis* — secure cu două tăișuri). Toate acestea (dar nu numai pe acestea) le vom regăsi la Iordache Golescu. Să mai reținem și faptul că Theocrit și Simmius din Rhodos, autori precreștini, prin sîmburele epic al poemelor cuprinse în aceste forme, se revendică de la ilustrarea mitologiei grecești. Iată însă că apelul la tradiția formală face ca artificiile lui Theocrit și Simmius din Rhodos să fie reluate de poeții alexandrini, de Dosiadas și de Besantinos, care imită procedeul, dar scriu poezii în formă de *altar*. Primul dintre acești doi poeți, Dosiadas va fi imitat la rîndul său de Publius Optatianus Porfyrius, care scrie și el o poezie în formă de *altar*. Poeții latini minori excelează la rîndul lor în astfel de artificii poetice: Ausonius, primul, se pare, care folosește termenul *technopaignion*, este poetul manierist prin excelență, autor de versuri cu terminație monosilabică (astfel de artificii vom regăsi și la Iordache Golescu), de *logodedalii* etc; Fortunatus scrie acrostihuri în formă de cruce *(De signaculo sanctae crucis)*; Sidoine Appollinaire, este imitator al lui Ausonius și al poeziei mitologice; Alcuin este influențat de Fortunatus, iar apoi discipolul său, Raban Maur, îi imită pe Porfyrius și Fortunatus. Technopaignion-ul revine în perioada elenismului la Mellin de Saint-Gellais care scrie și el un poem avînd forma unor aripi desfășurate.

Acest perpetuu lanț de imitații și imitatori în epoci diferite pare să ilustreze tocmai acele două caracteristici de care

vorbeam mai sus, anume cultivarea tradiției clasice (pînă la imitarea servilă) și corespondența epocilor manieriste. Este limpede că în preluarea acestor *technopaignia* de la autori păgîni și în figurarea, cu aceeași tehnică, a unui altar sau a crucii, mai importantă este predilecția pentru formă, decît pentru conținutul poemelor, mai important este *cum* se ilustrează, decît *ce* este de ilustrat.

Mai putem nota și faptul că, atît prin originea lor elenă, cît și prin cultivarea lor în epocile de influență a elenismului, caligramele acestea nu apar întîmplător nici la Iordache Golescu. El, de altfel, indică tocmai prin acest termen mai general proveniența caligramelor din *Gramatica* sa: „Elinii obișnuia dă închipuia stihuri și în chipul aripilor, muscalului (nai, n.n.), toporului ș.c.l., după care o pildă adăogarăm și noi aici" (§ 213).

Adăugînd și noi obiectele caligramelor lui Iordache Golescu, mai multe decît inventarul celor create, cum am văzut, pînă la el (aripi, topor, nai, cruce, ou, piramidă, scară, roată), putem trece la al doilea aspect, și anume tradiția ilustrărilor tratatelor de metrică prin texte cît mai multe și mai de prestigiu. Cum era dificil de a găsi întotdeauna exemple potrivite pentru fiecare din numeroșii tropi clasificați cu osîrdie de autori, aceștia recurgeau uneori și la ilustrarea părții teoretice cu exemple făurite ad-hoc. E de la sine înțeles că virtuozități formale de tipul *technopaignia* trebuie să se fi păstrat aproape neschimbate, dintr-un tratat într-altul, autorii de metrici încumetîndu-se greu la astfel de întreprinderi cum făurirea unui poem figural. Vom vedea deci că putem găsi, aproape neschimbate, două dintre poemele figurale ale lui Simmius din Rhodos în tratatul de *Metrică* al lui Zenovie Pop tipărit la Viena în 1803 (poemul despre secure și cel despre ou). Simmius din Rhodos este citat în nota explicativă (p. 395) la capitolul *Antithetica*, iar poemul apare cu mărunte deosebiri față de cel cuprins în ediția din 1579, la care ne-am referit. Trebuie însă să arătăm că Zenovie Constantin Pop, elev al Academiei domnești de la București, datorează mult, în tratatul său despre metrică, profesorului Lambru Fotiadis, căruia îi este dedicat tratatul, în termeni foarte elogioși.

Știm însă că elev lui Lambru Fotiadis la Academia domnească i-a fost și Iordache Golescu, care învață grecește

cu Fotiadis, latinește cu Constantin Vardalah, italiană cu Ștefan Comitas și franceză cu Antonio Gazis și că Zenovie Pop nu face în tratatul său de metrică decît să reproducă cursurile pe care Fotiadis nu apucase a le tipări.

Nu putem ști deci, deși Knös îl califică pe Pop drept unul dintre cei mai buni elevi ai lui Fotiadis, dacă au fost reproduse în *Metrica* sa toate exemplele pe care Fotiadis le folosise în cursul său și e probabil ca acestea să fi fost mai multe. Pe de altă parte, la Academia domnească, erau folosite și alte gramatici, retorici, manuale epistolare, precum cele ale lui Teodor Gazis, Manuil Moscopoliteanu, Alexandru Mavrocordat, Antonie Catiforos (cel citat de Enăchiță Văcărescu), Constantin Vardalahos, a cărui *Retorică* va fi influențată de ideile luministe. De asemeni erau folosite *Enchiridion metrichi* a lui Gherasim Vlahos, care studiase la Veneția, *Epistolariul* lui Coridaleu etc. Iată un cîmp foarte vast din care Iordache Golescu putea primi influențe în domeniul artei cuvîntului din teritoriul culturii elene. Faptul că găsim două din poemele figurale ale lui Simmius din Rhodos în *Metrica* lui Zenovie Pop este semnificativ în această direcție, dar, găsind filiera, nu am epuizat problema receptării, ci rămîne să trecem la cel de al treilea aspect și ultimul, anume *cum*, în spiritul epocii și potrivit propensiei firești a lui Iordache Golescu, au *devenit* poemele figurale în *Gramatica* lui Iordache Golescu.

Că Iordache Golescu ține să ilustreze partea *Despre poezie* a *Gramaticii* sale cu compuneri proprii sau cu texte de sorginte clar folcloric-românească, o dovedesc celelalte texte din cuprinsul capitolului. Pentru a sublinia măiestria stihurilor „scurte în slomniri", exemplifică astfel: „Cine vine la fîntînă/ Să să plimbe și-n grădină". Sau, în elegiile care exemplifică rima: „Către fata ce să duce fără vremea ei: Du-te, du-te și gătește/ Și cu flori împodobește/ Loc în veci de locuință/ Dup-a noastră trebuință"... sau... „Văz un jăț împodobit/ Ca un pom tot înflorit/ Și-n mijloc pusă o glastră/ lucrată dă alavastră/ c-o garoafă prea frumoasă/ ca o micșunea stufoasă/. Tu ești a noastră iubită/ ce pierdurăm înflorită..."

Contribuția sa, în chiar cadrul poemelor figurale, este remarcabilă. Astfel caligrama despre aripi capătă direcție morală: „Pentru cei ce să mîndresc piste fire"; la fel *Porunca*

toporului: „Cea mai bună, cea mai tare/ Unealtă spre lucrare/ Este-acest topor/ Cu care şî verzi şî-uscate/ La pămînt dobor"...; *Dulceaţa muscalului* (naiului) este o demonstraţie de virtuozitate eufonică... „şî cu un somn uşor şî dulce/ o amorţire prea dulce/ dă patimi ne aduce/ dulce, dulce, dulce"; caligrama oului este închinată oului de Paşti, caligrama *Piramidei* este o odă cu sonuri grave: „...arată voinicia... a acelora ce-acum pentru-a lor iubită ţară,/ pentru a lor însuşi cinste şî a lor bună dreptate,/ viaţa lor ş-au răpus-o...".

Cu caligramele „Pentru scară", „Nestatornicia lumii" şi „Cîntarea spre lauda roatei", vedem infuzîndu-se în schemă, în procedeul formal, lamento-ul epocii, cugetarea asupra norocului nestatornic.

Contribuţia lui Iordache Golescu mi se pare de netăgăduit în preluarea şi ilustrarea acestor scheme formale.

În plan mai general, urmărirea traiectului acestor caligrame la noi arată că, pe lîngă textele studiate în Academia domnească, pe lîngă Esop, Hesiod, Teofrast, Plutarh, Pindar ş.a., prin intermediul cursurilor de retorică şi metrică, pătrundeau şi opere atribuite lui Theocrit sau lui Simmius din Rhodos, opere care se bucurau de răspîndire în perioade manieriste de căutare a unităţii formale; cazul lui Iordache Golescu este un fericit exemplu de îmbinare a procedeului formal cu limba armonioasă şi bogată pe care vornicul o cunoştea în toate cutele ei.

[Text inedit]

V. GRAMATICA

LAZĂR ŞĂINEANU

CARACTERUL GENERAL AL „BĂGĂRILOR DE SEAMĂ"

Un interval de peste o jumătate de secol desparte încercarea gramaticală a marelui ban Ioan Văcărescu de cartea cu acelaşi titlu a vornicului Iordache Golescu, *Băgări de seamă asupra canoanelor gramaticeşti*, care apăru, la 1840, în tipografia lui Eliad.

Într-ambele aceste opere cade *Gramatica românească* a lui Eliad, publicată în 1827, a cărei prefaţă conţine vederile cele mai solide ce s-au emis pînă atunci, despre cultura şi perfecţionarea limbii române. Faţă cu această lucrare sistematică, opera vornicului Golescu ni se prezintă ca un fel de anacronism; totul într-însa e menit a ne surprinde: tractarea haotică a materiei, menţinerea lucrurilor învechite, coloritul arhaic al întregului pînă la format şi hîrtie. Şi cu toate acestea, acest quartant de 253 de pagini e plin de informaţiuni preţioase şi cu toate că pune adesea la grea încercare răbdarea cititorului, îi rezervă însă şi multe surprinderi. Este, de alminterea, firesc lucru a învăţa multe de la un aşa adînc cunoscător al firii şi limbii naţionale, de la harnicul culegător al proverbelor şi anecdotelor populare.[1]

Născut în a doua jumătate a secolului trecut, probabil în Bucureşti, şi mort în 1848 la Orşova în vîrstă ca de 80 ani, Golescu s-a îndeletnicit o viaţă de om a observa şi înregistra particularităţile graiului. Bun cunoscător al limbii elene, formalismul dascălilor greci din tinereţele sale n-a rămas fără de influenţă asupră-i.

---

[1] *Pilde, povăţuiri i cuvinte adevărate şi poveşti* adunate de d-lui vornicul Iordachi Golescul, fiul răposatului banul Radu Golescul — manuscript voluminos (427 de foi), analizat de Lambrior în *Convorbiri literare* VIII (1874), 66 urm.

În timpul publicațiunii acestor „Băgări de seamă“, adică către anii 1830—1840, ortografia românească trecea printr-o perioadă de tranzițiune. După simplificarea alfabetului cirilic de către Eliad urmă o latinizare a sa parțială, ce produse o adevărată confuziune în spiritele contimporanilor, cari nu mai știau cărui sfînt să se închine și gravitau într-ambele sisteme ortografice. Această stare de lucruri o relevează Golescu în a sa „Înainte-cuvîntare“: „Și la scrisoare fac oarecari deosebiri scriind unii cu slovile cele vechi rumânești, alții cu slovile latinești și alții prefăcîndu-le în chipul slovelor rusești, iar cei mai mulți o amestecătură din toate.“ Și ca unicul remediu, autorul propune un congres panromânesc, la care să ia parte învățații filologi din toate provinciile române „și cu toții într-o glăsuire ar canonisi și gramatica și slovele obștești, silindu-se ca și cuvintele să le aducă și slovele să le asemăneze cu cele latinești... Și așa în scurtă vreme ne vom înțelege unii cu alții, toți cei ce grăim această limbă și ce vom scrie într-un colț de loc, să va audzi în toată întinderea acestei limbi.“

Golescu și-a împărțit opera în diferite secțiuni, consacrate fiecare studiului părților cuvîntului, sintaxei și ultima „de poesie pe scurt.“

Cum se vede, această împărțeală a materialului gramatical are mare analogie cu a lui Văcărescu, care i-a servit în genere ca model și i-a împrumutat în special mai toată nomenclatura italiană.

În această din urmă privință — a terminologiei gramaticale — cartea lui Golescu constituie un adevărat regres în raport cu Gramatica lui Eliad, care a știut să dea o excelentă soluțiune importantei chestiuni a neologismelor științifice. Dar și tractarea complicată a materiei însăși, acele diviziuni și subdiviziuni nesfîrșite par a fi mai mult niște reminiscențe, dacă nu o imitațiune intențională, a procederilor gramaticale din școalele fanariote decît resultatul unor meditațiuni personale. Acea lipsă desăvîrșită de orice metodă științifică, de orice sistemă, aparține mai mult trecutului scolastic decît epocii în care apărură „Băgările de seamă.“

Terminologia este dar în cea mai mare parte identică cu cea întrebuințată de Văcărescu, după cum s-a arătat

mai sus într-o serie de paralelisme. Ne vom mărgini dar numai a stabili întru ce difer ambii gramatici.

Golescu caută a însoţi pretutindenea termenii technici cu unul sau mai multe echivalente române: „litere, adică slove, vocale adică glasnice sau sunătoare..., diftongi adică două sunătoare sau două glasnice. Din slove se fac silabele adică slovenirile, din sloveniri se face termenul adică dzicerile, cuvintele; din cuvinte se face discorsul adică vorba." Această din urmă definiţiune e mai bine formulată la Văcărescu, care observă strict deosebirea între vorbă (= le mot) şi cuvînt (= la parole), întocmai ca şi Eliad (Gram., p. 2: Zicerile, cînd după regulă se unesc una cu alta, fac cuvîntul sau proposiţia).

La nume, Golescu deosebeşte 6 semne: neam, chip, formă, număr, cădere şi declinaţie sau înduplecare.

Prin chip dînsul înţelege cele 2 categorii nominale (substantiv şi adjectiv), iar forma o consideră ca „neîmbinată" (simplă) şi îmbinată ori compusă.

La verb sau graiu enumără 8 semne: cuget, chip, formă, număr, faţă, mod sau modă, timp şi conjugaţie sau conjugare.

Sînt de tot curioase definiţiunile ce autorul dă despre unii din aceşti termeni. Astfel cugetul (personal sau fără persoană) se împarte în 3: activ, pasiv şi neutru. Chipul graiului se împarte în 2, adică în chip după înţeles şi în chip după glas; la chip „după înţeles" privesc: cele sufleteşti graiuri (iubesc, mi-e dor), cele trupeşti (bat, fac), cele de fapte bune (învăţ, sfătuiesc) etc. La chip „după glas" sînt de 2 feluri adică chipernic şi tras: „chipernic" (primitiv), cum fac, mănînc; cel „tras" (derivat) are 2 închipuiri, adică cuvîntelnic (nominal) cum „afumă" din cuvîntul „fum" şi glasernic (onomatopoetic) cum „vîjăi" din glasul „vîj".

Abstracţiune făcînd de caracterul scolastic al acestui formalism, părţile cuvîntului au fost supuse în opera lui Golescu unei cercetări într-adevăr aprofundate şi minuţioase. Aceasta este şi unica parte ce ar putea fi şi azi consultată cu folos [...]

Golescu acordă, ca şi predecesorul său, o mare atenţiune regulelor ortoepice şi intră în nişte amănunte ce ne aduc aminte celebra lecţiune ortoepică din *Bourgeois Gentilhomme* [...]

Puținele observațiuni fonetice sînt curat empirice, fiind o constatare pur și simplu a faptelor fără a trăda o cîtuși de superficială înțelegere a procederilor limbii. Astfel ni se spune (p. 81) că „*a* se schimbă în *e* ca la masă, mese“ ș. a. De același caracter grosolan sînt și regulile de derivațiune, mărginindu-se la o simplă observare mecanică. Așa, de pildă, regula următoare cu privire la formarea numelor verbale (p. 116): „Nume grainice se fac adăogindu-se la unele graiuri *re*, cum aduna-re din a aduna, dure-re din a durea.“

Cît privește domeniul foneticii propriu-zise și în special formațiunea vorbelor cei dintîi gramatici ardeleni se ridică mai presus de un atare mecanism și dovedesc adesea o cunoaștere inteligentă a transformărilor linguistice. Trebuie să adăogăm însă, spre a fi drepți, că limba latină, care le servea pretutindenea ca tip, limbă cu o înaltă cultură gramaticală, le înlesnea mult o atare sarcină. Și dacă punctul lor de plecare n-ar fi fost greșit — acela de-a vedea în limba română o latinească *stricată* și deci tendința de a-i reda vechea regularitate — rezultatele străduințelor lor ar fi fost mult mai durabile și mult mai fecunde.

Din capitolul ce Golescu consacră ortografiei cirilice, reproducem următorul pasaj relativ la mult discutata și încă nerezolvata chestiune a lui *u* final (p. 191): „Mai înainte se obișnuia de se punea un *u* mut la toate cuvintele la sfîrșit, la cîte adică se sfîrșesc în slovă neglasnică, care nici că se glăsuia vr'odată, de aceea s-a și lepădat nefiind trebuincios, ca să nu se mai scrie în zadar, cum mănîncŭ în loc de mănînc, facŭ în loc de fac și făcîndŭ în loc de făcînd. Însă cînd după cuvintele acelea s-adaogă încheetură (articol) sau pronume, atunci acel *ŭ* mut se schimbă în *u*, cum acestu-i, făcîndu-ne, rogu-te.“

Golescu atinge în treacăt și transformările provinciale ale vorbelor, atribuindu-le o cauză destul de curioasă, ca să merite a fi reprodusă (p. 199): „Unii pe *ă* îl schimbă în *e*, cum în loc de *dă* dzic *de* și în loc de *pă*, dzic *pe*. Alții pe *î* îl schimbă în *i*: în loc de *șî* dzic *și*, în loc de *dîn* dzic *din*. Aceste schimbări socotesc că curg din pricina străinilor ce nu pot glăsui nici *ă* nici *î*, și românii, luîndu-se după ei, au schimbat o slovă într-alta.“

Ciudată explicațiune, într-adevăr, cu toate că nu pare a fi lipsită de un grăunte de adevăr, întrucît cultura literară

a unei limbi contribuie, sub influența idiomelor străine și înrudite, a rotunji formele și a le uniformiza. În cazul de față însă, tocmai formele deschise (afară de *dîn)* sînt cele primitive, iar cele întunecate sînt provincialisme posterioare.

Tot aci se rapoartă următoarea observațiune generală asupra varietăților dialectale sau mai bine zis provinciale ale limbii române (p. 202): „Limba rumânească nu se vorbește tot într-un fel în cîte țări se obișnuește această limbă, ci cu oarece deosebire, cum în Țara Moldovenească la multe cuvinte în loc de *p* se slujaște cu *k*, adică românii zic *picior*, *piept*, iar moldovenii *chicior*, *chiept;* și în loc de *a* se slujaște cu *e*, adică unde românii dzic *șașe*, *șapte*, moldovenii dzic *șese*, *șepte* și alte asemenea. Și în Țara Ardelenească multe graiuri neregulate vor să le facă regulate, adică românii dzic mănînc, iar ardelenii mînc“ și iarăși românii dzic foarte, poate, iar ardelenii „forte, pote“ ș. a. as., ce se aseamănă cu limba grecească cea veche, ce se vorbia în multe deosebiri cum doricește, eolicește, ionicește și aticește. Pentru care fiindcă n-am avut norocirea a petrece într-aceste țări cu îndelungare, spre a putea aduna și împreuna aceste deosebiri, rămîne a împlini această lipsă alți iubitori de învățătură dintr-acele țări.“

Cum se vede și aici, punctul de vedere e tot empiric, pornind de la graiul muntenesc ca de la un tip comparativ, pe cînd tocmai el oferă în unele cazuri o evoluțiune formală posterioară. Dar dorința exprimată de Golescu n-a fost încă împlinită decît în parte. Și azi încă sîntem departe de a poseda un repertoriu științific al formelor dialectale românești. Este curios de a constata că nici Golescu, nici Văcărescu nu bănuiesc existența dialectului macedonean[1], pentru a nu mai vorbi de cel istrian, revelat științei mult mai tîrziu. Și în această privință le sînt superiori gramaticii ardeleni, cari posed un orizont linguistic mai vast și deci un punct de comparațiune mai temeinic.

Dar acolo unde Golescu rămîne fără seamăn nu numai față cu aceștia, dar chiar și în raport cu predecesorul său,

[1] Cu toate că la noi Cantemir, încă în 1714, vorbi despre dînsul și un profesor de la Universitatea din Halle, Thunmann, încă în 1774, publică în Apusul Europei primele știri despre istoria și limba românilor din Macedonia (cf. p. 30 și 69).

este bogăția de informațiuni sleite din firea însăși a limbii, numeroasele materiale acumulate din observațiuni mereu repetate. Despre aceasta dă dovadă la tot pasul lucrarea nesistematică, dar fecundă, dar plină de originalitate a vornicului.

Iată una din multele observațiuni interesante, cea privitoare la forma diminutivală a numelor proprii (p. 120): „Unele nume atît se schimb, făcîndu-se mîngăitoare, încît nu să pot cunoaște din ce nume să trag, cum Iordache din Gheorghe, schimbîndu-se din Gheorghe Gheorgache, din Gheorgache Gheordache, din Gheordache Iordache — și Cănuță din Radu, prefăcîndu-se din Radu Răducanu, din Răducanu Răducănuță: Cănuță, încît la numele Cănuță nici o slovă au mai rămas din Radu, de unde să trage și alte multe asemenea, care sînt la voința omului să le schimbe după mîngăierea și răsfățarea ce va face numelui. Din numele Ioan am găsit nume mîngăitoare 15, adică: Ioan, Ionică, Ioniță, Niță, Ionașcu, Ianache, Iancu, Iene, Ienciu, Ienăchel, Ienăchiță, Ivan, Ivancea, Oancea, Oncea."

În genere nici un gramatic român n-a acordat diminutivelor o atențiune atît de minuțioasă ca Golescu. Cel mai complet repertoriu de sufixe diminutivale ce cunoaștem îl conțin „Observările", în care ocupă aproape 3 pagini în 4° (p. 121—123) și anume: 31 de sufixe bărbătești, 27 femeiești și 19 neutre.

Ne grăbim însă a observa că și aci enumerarea e cu totul empirică, așa că același sufix (primitiv sau analogic) se prezintă sub două-trei forme diferite. Dar chiar cu această restricțiune, lista lui Golescu coprinde cel mai bogat material privitor la această parte a domeniului nominal.

Activitatea filologică a lui Golescu nu s-a mărginit numai în alcătuirea Gramaticii; afară de pomenita colecțiune paremiologică, el proiectase, ca și Văcărescu, publicarea unui Dicționar. Despre aceasta vorbește Eliad în prefața Gramaticii sale, unde aprețiază tot de odată valoarea lucrărilor lui Golescu (p. III): „Ostenelile cele nepregetătoare a d-lui marelui vornic Gheorghe Golescu va mai desăvîrși și lumina limba și mai bine în Gramatica și Dicționarul său prin cercetare cu de-amănuntul, ce face părților cuvîntului." Și mai la vale (p. XXXIII): „D-lui gătește asemenea o Gramatică

și un Dicționar Românesc, prin a cărora dare în tipar va mai păși limba încă cîteva trepte către desăvîrșire."[1]

Neobosit cultivator al spiritului popular, Golescu se silește a prinde din viul grai însușirile caracteristice ale limbii și ale firii naționale. El se pricepe a prețui și una și alta după adevărata lor valoare într-o epocă, cînd totul părea a se conjura în contra geniului amîndurora. În anul apariţiunii „Observărilor", iperlatinismul, după un trai de peste o jumătate de veac, fu ridicat de cărturarii ardeleni la rangul de sistemă și terenul părea potrivit pentru o codificare definitivă. În Țara Românească el rămase pînă atunci neobservat, dacă n-a fost ignorat cu desăvîrșire. Cel puțin în cartea lui Golescu nu se vede nici o urmă a curentului ardelean. Nici în publicațiunile lui Eliad pînă la acea dată — în special în Gramatica sa — nu se simte vreo înrîurire apreciabilă a acelor tendințe excesive, cu toate că dînsul pare a fi cunoscut mai toate producțiunile școlii etimologice.

Treacă numai un deceniu și lucrurile vor lua un aspect cu totul diferit: iperlatinismul se va vedea instalat și în Țara Românească, unde va tinde a cîștiga cît mai mulți aderenți, iar Eliad se va afla tocmai în toiul preocupărilor sale de italianizare.

Din acel moment limba poporului va cădea din ce în ce mai mult prada subiectivismului și, chemat sau nechemat, fiecare va căuta să-i smulgă ceva din mîndrețea ei firească și s-o îmbrobodească în scutecele înguste ale pedantismului.

În acest sens cartea bătrînului Golescu formează un fel de baricadă, în care și-a găsit adăpost provizoriu limba încă neștirbită a poporului, pînă ce îi va fi îngăduit să iasă iarăș la lumină în producțiunile nepieritoare ale geniului național!

[*Istoria filologiei române. Studii critice.* Cu o prefață de B.P. Hasdea, București, 1892, p. 125—141; 1895², p. 104—116].

[1] Acest Dicționar, rămas manuscris, s-afla în 1874, după afirmațiunea lui Lambrior, în mîinile fiului său Alexandru Golescu, răposat în urmă. Unde se va fi aflînd astăzi?

MIOARA AVRAM

DESPRE GRAMATICA LUI IORDACHE GOLESCU

Nu se poate spune că gramatica lui Iordache Golescu[1] nu a avut parte, în cei 148 de ani de la apariția ei, de diverse prezentări, descrieri, analize și caracterizări, între care, în primul secol, cele datorate lui Lazăr Șăineanu[2] și Romulus Ionașcu[3] sînt cele mai importante nu numai în sine, ci și prin cadrul general al plasării lor (istoria filologiei, respectiv a gramaticilor românești)[4]. Eu însămi i-am consacrat o analiză destul de amănunțită în lucrarea colectivă *Istoria lingvisticii românești*[5], apărută acum 10 ani. Cu toate acestea gramatica boierului muntean este încă necunoscută multor filologi și chiar unora dintre ei care s-au ocupat de epoca în cauză, de gramaticile românești sau de personalitatea autorului. Nu e vorba atît de minimalizarea valorică reflectată în regimul care i se acordă în unele sinteze (mergînd de la

---

* Comunicare prezentată în sesiunea închinată lui Iordache Golescu de Academia Republicii Socialiste România, la 24 iunie 1988.

[1] *Băgări de seamă asupra canoanelor gramăticești*, de d. vornicul Iordache Golescul, București, 1840, 253 p. in 4°.

[2] *Istoria filologiei române. Studii critice*, București, 1892, p. 125—141, în capitolul *Doi gramatici munteni: Ienăchiță Văcărescu și Iordache Golescu*, care reproduce articolul cu același titlu publicat anterior în „Revista nouă" IV, 1891, nr. 2.

[3] *Gramaticii români. Tractat istoric despre evoluțiunea studiului gramaticei limbei române de la 1757 pînă astăzi*, Iași, 1914, p. 142—156.

[4] Descrierile izolate (N.N. Răutu, *O însemnată gramatică românească din 1840*, în „Arhiva" XXIV, 1913, p. 279—287) sau incluse în prezentarea întregii opere a autorului (N. Bănescu, *Viața și scrierile marelui vornic Iordache Golescu*, Vălenii de Munte, 1910; idem, *Marele vornic Iordache Golescu*, București, 1935) au rămas, prin forța lucrurilor, mai puțin cunoscute.

[5] Coordonată de Iorgu Iordan, București, 1978, p. 54—57; cf. și 48—49.

ignorare totală[6] sau simplă mențiune[7] la, cel mult, discutarea exclusivă a terminologiei[8]), cît de afirmații eronate decurgînd din necunoașterea conținutului ei.

Astfel, pentru a da numai cîteva exemple relativ recente, o analiză a activității lui Iordache Golescu ca lexicograf își bazează concluzia asupra caracterului nefinisat al manuscrisului *Condica limbii rumânești* pe două argumente, dintre care unul este „așezarea alfabetică a termenilor (de o parte cei începători cu «glasnice», adică cu vocale, de alta cei începători cu consoane)", calificată de cercetătorul modern „cam ciudată și, după toate probabilitățile, provizorie"[9]; originalitatea acestei ordini poate justifica însă numai primul calificativ, de altfel subiectiv, referitor la ciudățenie, nu și concluzia asupra provizoratului, din moment ce aceasta este ordinea alfabetică propusă și susținută de I. Golescu, ca mai rațională și mai eficientă din punct de vedere didactic, în gramatica sa (p. 72: „Pentru înlesnirea învățăturii socotesc că s-ar cuveni să să puie la rînd mai întîi slovele cele glasnice, fiind firește mai lesne dă învățătură, apoi cele neglasnice, fiind acelea mai grele la învățătură, și din cele neglasnice iarăș mai întîi cele neîndoite [= simple] și apoi cele îndoite [= compuse], fiind acelea mai lesne la glăsuire dăcît acestea, adică *a, e, i, o, u, ă, î/, v (ve), g (ghe), j (je), z (ze), k (ka), l (le), m (me), n (ne), p (pe), r (re), s (se), t (te), th (θa), f (fe), h (ha), č (ci), ğ (gi), b (be), d (de), ț (ța), ș (șa), șt (șta), x (xa), ps (psa)")*, ordine respectată de autor în toate listele de exemple din gramatică. Pe de altă parte, o analiză a gramaticii publicate cu pseudonimul

[6] La Iorgu Iordan, *Scurt istoric al principalelor lucrări de gramatică românească*, în *Limba română contemporană*, ediția a doua, București, 1956, p. 749—783.

[7] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, București, 1941, p. 88; idem, în tratatul academic *Istoria literaturii române*. II *De la Școala Ardeleană la Junimea*, București, 1968, p. 153; Florin Faifer, în *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, 1979.

[8] Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*. Vol. I *De la origini pînă la începutul secolului al XIX-lea*, ediția a doua, București, 1971, p. 536 și 543—544.

[9] Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexicografiei române*. Vol. I *De la origini pînă la 1880*, București, 1966, p. 69.

V. Mircesco în 1863[10] contestă paternitatea lui V. Alecsandri și susține existența unui autor străin, mai precis a unui romanist, între altele, cu argumentul calificării drept neregulate a unor verbe ca *a chema* și *a zbura*, cu alternanțe fonetice în flexiune, fără a ști că I. Golescu, a cărui gramatică e semnată și a cărui origine etnică e în afară de discuție, prezentase la fel drept neregulate cuvintele cu alternanțe fonetice (nume la p. 135, verbe la p. 157), avînd liste mult mai ample cu asemenea cuvinte decît gramatica din 1863 (vezi tablele de declinări de la p. 16, 18 și cele de conjugări de la p. 60, unde figurează multe verbe existente și în listele reduse ale gramaticii din 1863: *certa*, *(în)cerca*, *lega*, *purta*, *ruga*, *zbura*)[11]. Față de aceste două implicații negative de fond ale neglijării gramaticii lui I. Golescu, eroarea materială (bibliografică) a menționării, printre lucrările sale rămase în manuscris, a unui „tablou" intitulat *Icoană pre scurt arătătoare de pronumele ce priimesc la înduplecări atît graiurile pătimitoare, cît și celelalte*,[12] care de fapt este inclus și deci tipărit în gramatica sa (tabla 8 la p. 60), are, evident, mult mai mică importanță.

Toate aceste constatări demonstrează că gramatica lui I. Golescu își continuă și în istorie soarta nedreaptă pe care a avut-o de la apariție. Am explicat altă dată[13] faptul că ea a rămas mai puțin cunoscută decît alte gramatici din epocă, multe sub valoarea ei, prin împrejurarea că autorul a fost un om din afara școlii — în sensul că nu era profesor, deși a fost strîns legat de promovarea învățămîntului românesc și călăuzit de obiective didactice în alcătuirea gramaticii înseși — și că deci ea nu a fost popularizată prin utilizarea ca manual școlar. Aș adăuga acum, ca explicație, dezavantajul pe care și l-a creat I. Golescu însuși prin publicarea cu întîrziere a acestei gramatici, pe care o avea gata cu cel puțin 8, dacă nu 12 ani înainte (căci în gramatica lui Eliade Rădulescu din 1828 găsim nu numai mențiunile din dedica-

[10] Al. Niculescu, *„Grammaire de la langue roumaine" (1863) de Vasile Alecsandri ?*, în „România literară" XVI, 1983, nr. 1, p. 19.

[11] Am arătat aceasta în articolul *Despre gramatica lui Vasile Alecsandri*, în „Limba română" XXXII, 1983, nr. 3, p. 244.

[12] Vezi G. Călinescu, *Iordache Golescu*, în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor" IX, 1960, nr. 4, p. 740 și în *Istoria literaturii române*. II *De la Școala Ardeleană la Junimea*, p. 153.

[13] Vezi lucrarea citată în nota 5, p. 49.

ție[14] și din prefață[15] asupra existenței gramaticii lui I. Golescu — alături de informația neconfirmată ulterior asupra existenței la aceeași dată a unei gramatici cu litere latine a lui Iancu Văcărescu —, ci și o trimitere concretă în cuprins pentru prezentarea mai detaliată a flexiunii verbale[16] care indică folosirea ei reală de către Eliade). Apariția lucrării lui I. Golescu într-o epocă dominată de autoritatea gramaticală — și nu numai gramaticală — a lui Eliade, care-și consolidase influența gramaticii din 1828 prin versiunile reduse editate cu începere din 1835, ca și prin lucrările elevilor lui deveniți ei înșiși profesori și autori de manuale, nu i-a fost, desigur, favorabilă (în *Înainte-cuvîntare*, p. 6, Golescu mărturisește că a auzit „de la mulți" că „au alcătuit alții mai nainte gramatici și ce ne mai trebuie alta?", idee cu care se declară în total dezacord, susținînd, pe bună dreptate, necesitatea de principiu a mai multor descrieri paralele sau succesive pentru aprofundarea cunoașterii și fundamentarea normelor), iar moartea autorului la 8 ani după publicare nu a fost de natură să sprijine cariera cărții, urmașii dezinteresîndu-se de valorificarea moștenirii științifice a marelui cărturar.

O nouă lectură — și evaluare — a gramaticii lui I. Golescu este oricînd utilă, și nu numai în ocazii festive. Dintre numeroasele posibilități de prezentare a concluziilor noii lecturi pe care am efectuat-o am preferat selectarea unui singur aspect și anume discutarea gramaticii lui I. Golescu ca document de limbă vorbită, în dublul sens al acestei îmbinări terminologice: aspect oral al exprimării și nivel stilistic (= limbă curentă, familiară). Nu voi releva prin aceasta calități neremarcate încă în ansamblul operei lui I. Golescu, întrucît i se recunoaște în general meritul de a fi cunoscut și utilizat „limba vie, curentă" sau „stilul viu, apropiat de cel al conversației curente"[17], „limba vorbită"[18] sau „elemente de limbă vorbită"[19], „limba populară cu parti-

[14] *Gramatică românească* de Ion Heliade Rădulescu, ediție și studiu de Valeria Guțu Romalo, București, 1980, p. IV/10—11.

[15] *Ibidem*, p. XXXIII/68—69.

[16] P. 66/202—203.

[17] Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *lucr. cit.*, p. 536.

[18] Al. Piru, *Literatura română premodernă*, București, 1964, p. 242.

[19] Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *lucr. cit.*, p. 538.

cularități regionale muntenești"[20]; cercetările anterioare s-au referit, mai ales, la stilul scrierilor sale artistice și la materialul lexical și frazeologic înregistrat în dicționar și culegerea de folclor, într-o oarecare măsură și la limba în care e scrisă gramatica[21], mai puțin însă la obiectul ei și la materialul ilustrativ, altfel spus la limba pe care o descrie.

Interesul pentru aspectul oral al exprimării se reflectă în locul acordat foneticii, ortoepiei și dicțiunii, precum și în propunerile de ortografie fonetică. Este de menționat în acest sens, în primul rînd, descrierea pronunțării tuturor sunetelor, de o minuțiozitate nemaiîntîlnită în alte gramatici, oferind detalii referitoare la: poziția organelor articulatorii (deschiderea în diverse grade a gurii, a buzelor sau a dinților, respectiv lipirea sau/și apăsarea buzelor, intervenția limbii, a cerului gurii, a suflului pe nas și a celui din gîtlej); dulceața sau grosimea glasului; comparații plastice cu acte umane (comenzi specifice adresate animalelor — boi, cai, capre, cîini, păsări —, rîsul sau mînia), sunete emise de animale (ca lupul, șarpele) sau zgomote produse de instrumente rustice (ca praștia, roata de tors bumbacul); corespondentele din diverse limbi (greacă, latină, franceză, germană, italiană, slavă, turcă). Iată, de exemplu, descrierea vocalei *o*: „cu gura dășchisă eșind glasul rătund din buze, cum strigăm cînd poprim boii din gură; ca și *o* la greci, la latini, la italieni, la franțezi" și a consoanei *n*: „cu buzele dășchise și ca cînd ar sufla oarecine pă nas, izbind cu vîrful limbii în cerul gurii, cum strigăm cînd zgornim cîinii din gură; ca și ν la greci și *n* la latini, la italieni, la franțezi și la nemți" sau *r*: „cu gura dășchisă și limba să joace în gură cum cîntă roata la torsul bumbacului cînd să învîrtește, ca și ρ la greci și *r* la latini, la italieni, la franțezi și *r* la nemți". Pentru o epocă a gramaticilor referitoare exclusiv la aspectul scris al limbii, aceste observații surprind nu numai prin ineditul

---

[20] *Ibidem*, p. 539.

[21] Vezi Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *lucr. cit.*, p. 536. Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975, și Mariana Costinescu, *Normele limbii literare în gramaticile românești*, București, 1979, cercetează gramatica lui Iordache Golescu din punctul de vedere al normei promovate — explicit și implicit —, ajungînd la concluzia că autorul ei „rămîne în întregime credincios normei tradiționale muntenești" (I. Gheție, p. 501), respectiv că ea „coincide..., în cea mai mare măsură, cu uzul său muntenesc de tip vestic" (M. Costinescu, p. 59).

celor mai multe elemente (unele gramatici anterioare conțin doar corespondente străine sau sumare calificări articulatorice, niciodată referiri la acțiuni uzuale), ci și prin exactitatea lor. Adevărat precursor al indicațiilor ortoepice, I. Golescu acordă importanța cuvenită accentului — numit *lovire* —, descriindu-i poziția (p. 186, 191—192), relevîndu-i rolul fonologic (p. 192, 198) și notîndu-l consecvent în întreaga lucrare (expunere și exemple). De asemenea autorul dă indicații interesante și utile asupra lecturii impuse de unele semne de punctuație — numite de el nu întîmplător „semne dă citire“ — ca parantezele („Cîte vorbe sînt coprinse în semnul *prinmijloc* la citire trebuie să le citim cu glas mai ușor dăcît glasul cu care citim celelalte vorbe, ce sînt afară dintr-acest semn, spre dăosebirea ceilalte citiri, și mai grabnic, spre a nu uita înțelegerea celorlalte vorbe“ — p. 197) și ghilimelele („Cîte vorbe sînt după semnul arătării trebuie să le citim cu glas mai tăricel dăcît celelalte vorbe, ca niște vorbe zise dă oameni mari șî care trebuie să ne dăștepte mai mult la auzirea lor“ — p. 197). El relevă funcția distinctivă a ortografiei — prin apostrof, scriere legată sau separată — față de ambiguitatea unor secvențe omofone ca *sau* și *s'au* (p. 199), *curînd* și *cu rînd* (p. 201) și susține ortografia fonetică în cazurile de preiotare a lui *e* (*iel*, *ied* p. 186) și de sonorizare a lui *s* (p. 191). Printre greșelile de exprimare (p. 201) notează nu numai greșeli de gramatică, ci și tipuri de greșeli referitoare la corelația dintre scriere și pronunțare (notarea greșită a accentului) și greșeli de lectură referitoare la pauze și intonație („Șî la cetire putem greșî, adică cînd nu vom sta citind unde trebuie să stăm sau cînd nu vom răsufla unde trebuie să răsuflăm sau cînd cele întrebătoare le citim ca niște neîntrebătoare“). Prețioasă este remarca lui I. Golescu cu privire la frecvența fenomenului de eliziune în limba noastră, în special la pronume, adverbe și conjuncții (p. 197, cu exemple ca *m-am dus*, *n-o mai striga*, *s-o mănînci;* cf. și p. 186); el consideră „idiotism sau însușirea limbii“ eliziunile, caracteristice limbii vorbite, din *las' să meargă*, *să-ntreb* sau *d-alde* (p. 235). Înregistrarea unor variante regionale de pronunțare (variantele moldovenești *chept*, *chicior* pentru *piept*, *picior* și *șepte* pentru *șapte* p. 6, 202; variantele ardelenești *forte*, *pote* pentru *foarte*, *poate* p. 202; variantele nelocalizate *dă/de*, *pă/pe*, *șî/și*, *dîn/din*,

prezentate invers față de normele limbii actuale sub raportul corectitudinii și cu o explicație naivă prin influența străină — p. 199) merge mînă în mînă cu observarea confuziei întîlnite, mai ales la străini, între vocalele *ă* și *î*, respectiv *ă* și *e*, cu care prilej I. Golescu demonstrează rolul fonologic al distincției prin perechile minimale *rău* — *rîu* și *lăcuiesc* „locuiesc" — *lecuiesc* (p. 199—200), ultima în opoziție cu variația liberă din *dăosebire/deosebire*.

Unele dintre faptele de fonetică menționate — eliziunile și indicațiile de lectură legate de punctuație — pot fi considerate parțial și fapte de sintaxă a aspectului oral al exprimării. În orice caz ține de sintaxa orală tratarea elipselor produse în dialog (de exemplu: „Asemenea și la răspunderi lăsăm graiuri pă dinafară, pentru scurtarea vorbei, cum cînd ne întreabă *Unde mergi?* răspundem *Acolo*, *La București*, dă unde lipsește poftorirea graiului *merg* cu care ne-a întrebat, adică să înțelege ca cînd am răspunde *Acolo merg*, *La București merg*" sau „Cînd întrebăm *Vei să mergi?* ne răspunde *Ba*, *Nu*, *Dară*, ca cînd ne-ar răspunde *Nu voiesc să merg*, *Ba*, *nu voiesc să merg*, *Dară*, *voiesc să merg*" — p. 238).

Elementele de limbă vorbită ca nivel stilistic, deci de limbă curentă, familiară, chiar populară și regională, abundă în exemplele date și discutate în gramatică.

Fenomenele gramaticale sînt mai puțin numeroase. Ca observație generală e de menționat firescul propozițiilor și frazelor ilustrative, printre care apar exemple populare ca *Dă-l dă păr* (p. 192) sau *Umblă ca o mireasă* (p. 109). Altă caracteristică generală este notarea formelor flexionare duble, considerate în variație liberă, ca *pieli* și *pielei* (tabla 2 la fața 16), vocativul singular *copile* și *copilule*, plural *copii* și *copiilor* (tabla 1, ibidem), *dăochez* și *dăochiu* (tabel p. 61), *ei rupe* și *ei rup* (p. 161). Pentru unele forme sau construcții gramatica lui I. Golescu ne oferă prețioase prime atestări. Uneori prioritatea sa se reduce la înregistrarea în gramatici a unei inovații, cum este conjunctivul perfect invariabil, atestat în altfel de texte ceva mai înainte[22]. Adesea ea este însă absolută, cel puțin pentru stadiul actual al cunoștin-

[22] Vezi C. Frâncu, *Conjunctivul perfect românesc. Privire diacronică*, în „Studii și cercetări lingvistice" XXI, 1970, nr. 2, p. 213.

ţelor[23]. În această situaţie sînt, în primul rînd, numeroase forme flexionare ale unor substantive şi adjective feminine (p. 135 şi tabla 2 de la p. 16) cu alternanţe fonetice specifice graiului muntean, îndeosebi cu alternanţa *a* — *ă* sub accent (*ariia* — *ăriile*[24], *baligă* — *băligi*[25], *catarama* — *cătărămii*[26], *cazania* — *căzăniile*[27], *falanga* — *fălăngii*[28], *gratiia* — *grăţiii*[29], *grăţiile*, *palaşcă* — *pălăşcii*[30], *pălăşcile*, *plasa* — *plăşii*[31], *ramura* — *rămurii*, *rămurile*[32], *sarică* — *sărici*[33]), dar şi cu *a* — *e* (*diiată* — *diieţii*, *diieţile*; *zdravăna* — *zdrevenei*) sau/şi cu alternanţa consonantică *t* — *ţ* (*butiia* — *buţiile*[34]; *copita* — *copiţei*, *copiţele*[35]; cf. şi *diieţii*, *grăţiile* citate anterior). În aceeaşi situaţie sînt, ca implicaţii morfologice ale unor feno-

---

[23] Un exemplu relevat de alţi cercetători (vezi Al. Niculescu şi Al. Roceric, *Pronumele* **dînsul** *în limba română*, în „Studii şi cercetări lingvistice" VIII, 1957, nr. 3, p. 326—327) se referă la formele de genitiv-dativ *dînsului*, *dînsei* etc.

[24] Plural atestat în DA abia printr-o comunicare din Ialomiţa, în HEM; vezi şi Al. Graur, în „Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide»" V, 1938, p. 157, 159.

[25] Formă atestată în DA din texte populare mai tîrzii („Şezătoarea" III).

[26] Pluralul de acelaşi tip este înregistrat în DA din literatura populară (N. Păsculescu) şi de la S. Mehedinţi, din secolul nostru; cf. Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor"*, ediţia a doua, Bucureşti, 1948, p. 68 (care îl înregistrează din vorbirea actuală moldovenească) şi *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, 1983, p. 174 (unde ilustrează o particularitate a subdialectului muntean).

[27] Formă înregistrată în DA de la T. Pamfile.

[28] Plural indicat în DA fără citate; cf. Iorgu Iordan, *Limba română actuală...*, p. 68.

[29] În DA este înregistrată (de la I. Gorjan) numai forma de plural de acest tip.

[30] Pluralul este înregistrat în DLR cu un citat din 1805.

[31] În DLR se înregistrează şi se ilustrează numai forma de plural de acest tip; cf. Al. Graur, *Tendinţele actuale ale limbii române*, Bucureşti, 1968, p. 116, şi Gr. Brâncuş, *Graiul din Muntenia (pe baza materialului din volumul* **Opincaru** *de Gr. M. Jipescu)*, în „Limba română" XXII, 1973, nr. 1, p. 40.

[32] În DLR atestări populare tîrzii numai pentru plural; cf. Gr. Brâncuş, *loc. cit.*

[33] Pluralul cu *ă* este atestat în DLR abia de la Delavrancea.

[34] În DA nu se indică anume decît pluralul de la *bute: buţi*. Unica formă de plural a variantei *butie* care apare într-un citat este *butii*.

[35] Un plural în *-ţi* este înregistrat fără nici o trimitere în DA; cf. Al. Graur, *Tendinţele actuale...*, p. 114.

mene fonetice, numeralele *cinsprezece*[36], *cinzeci*[37], *şaisprezece*[38] şi *şaizeci*[39], notate în variaţie liberă cu formele nereduse *cincisprezece*, *cincizeci*, *şasesprezece*, *şasezeci* (p. 20, 109); în opoziţie cu acestea se înregistrează exclusiv numeralul *patrusprezece* (p. 20). De reţinut şi că gramatica discutată este printre primele care se ocupă mai pe larg de „numele numerale sau numărătoare", dînd nu numai lista celor cardinale (p. 20—21), ci şi reguli amănunţite ale construcţiei cu sau fără prepoziţia *de* (p. 109—110). Un fapt de limbă vorbită în notarea căruia gramatica lui I. Golescu deţine o prioritate remarcabilă îl reprezintă imperativul pozitiv de persoana a 2-a sg. + *lă-i*, înregistrat în două locuri în îmbinarea *ia-lă-i dă păr* (p. 174 şi 212), a doua oară şi cu topica *dă păr ia-lă-i* şi cu echivalarea *dă păr ia-l)*; nu interesează interpretarea greşită a îmbinării ca avînd două pronume în acuzativ — primul la singular şi al doilea la plural —, cu atît mai mult cu cît nici azi nu există o interpretare sigură, general admisă[40], ci înregistrarea în sine a unui fapt specific limbii vorbite, ale cărui atestări anterioare se reduc la construcţii cu interjecţia *iată/iacătă* (vezi DA, s.v.). Alt element gramatical de limbă vorbită — muntenească — este cea mai veche notare[41] a folosirii superflue a lui *d-alde* (considerat articol) în construcţii ca *„D-aldă naşul mi-a spus* în loc dă *Naşul mi-a spus*, unde să mai adaugă *d-aldă*", ca idiotism (p. 235). Între gramatică şi lexic se situează constatarea că gramatica lui I. Golescu este prima care consemnează afirmaţia prin *da* singur (p. 64) sau în combinaţie cu *zău* (p. 65); prezenţa lui *da* în gramatica sa merită să fie relevată cu atît mai mult cu cît s-a remarcat [42] absenţa lui

[36] Fără citate în DA.
[37] De asemenea fără citate în DA.
[38] În DLR cu prime atestări de la C. Negruzzi şi V. Alecsandri.
[39] În DLR cu prima atestare de la V. Alecsandri.
[40] Vezi J. Byck, *Sur l'imperatif en roumain*, în „Bulletin linguistique" III, 1935, p. 61—62 (şi volumul *Studii şi articole*, Bucureşti, 1967, p. 138—139).
[41] În DA s.v. *alde* 2° prima atestare e de la Anton Pann (1852); urmează Ispirescu, Caragiale şi o comunicare din Dolj reprodusă după HEM.
[42] Vezi Al. Niculescu, *Afirmarea prin* **da** *în limba română*, în „Studii şi cercetări lingvistice" XII, 1961, nr. 4, p. 479.

din scrierile dramatice ale aceluiaşi autor, în opoziţie cu prezenţa la unii contemporani munteni.

În ce priveşte lexicul utilizat ca material ilustrativ este frapantă ponderea elementelor populare, rustice şi acuzat neelevate, între cuvintele (substantive, adjective şi verbe) date „drept pildă" ca tipuri flexionare: în tabelele de declinări figurează substantive ca *baligă*, *burduf*, *cioacă*, *cireadă*, *copită*, *neică*, *palaşcă*, *paparună*, *pintenog*, *pîrsle*, *răvăşel*, *zgîie* (cf. p. 143), iar în cele de conjugări verbe ca *a guşa*, *a păduchea*, *a rînchezi* şi *a zbiera* (cf. p. 169); unele dintre acestea reprezintă prime atestări ale cuvîntului în sine (*paparună*[43], *zgîie*[44]) sau ale unei variante anume (*pîrsle*[45], *rînchezi*[46]). S-a remarcat de mult[47] bogăţia inventarului de sufixe diminutivale prezent în gramatica lui I. Golescu (p. 121—123); la fel de bogat şi preţios ca datare în multe cazuri este inventarul de diminutive care ilustrează sufixele respective şi dintre care citez doar cîteva pentru prioritatea atestării: *acşor*[48], *bastonaş*[49], *băbuică*[50], *băliguţă*[51], *bărbăţel*[52], *bărbăţică*[53], *blîndicel*[54], *bubuliţă*[55], *grămăjuie*[56], *răcorel*[57], *şeu-*

[43] În DLR cu cea mai veche atestare din *Condica*... manuscrisă a aceluiaşi Iordache Golescu.

[44] Substantiv masculin neînregistrat în dicţionare generale (vezi Candrea, Scriban, DEX); cf. însă la D. Udrescu, *Glosar regional Argeş*, Bucureşti, 1967, *zgaie* „copil".

[45] Variantă rară şi tîrziu atestată a lui *prîslea;* vezi în DLR trimiteri la dicţionarele lui Polizu, Barcianu, Alexi.

[46] Variantă atestată în DLR abia din secolul al XX-lea (I. Pas şi ALR).

[47] Vezi L. Şăineanu, *lucr. cit.*, p. 139.

[48] În DA fără nici o trimitere.

[49] Idem.

[50] Absent în DA; cf. *băbucă* şi *băbuie*.

[51] Înregistrat în DA numai pe baza unor dicţionare, posterioare gramaticii lui Iordache Golescu (LM, TDRG).

[52] În DA atestat la Creangă şi în texte populare.

[53] Absent în DA; vezi însă D. Udrescu, *lucr. cit.*

[54] Absent în DA.

[55] În DA fără nici o trimitere.

[56] În DA atestat abia în secolul al XX-lea, la Sadoveanu, Gorun şi în *Graiul nostru*.

[57] Atestat în DLR abia de la Caragiale.

liță[58], *tăiculiță*[59], *tătuliță*[60], *voinicică*[61]. Numeroase sînt și formațiile onomatopeice, de asemenea cu priorități de atestare: *a chilălăi*[62] și *chilălăitură*[63] (p. 116), *a cîrcîrăți*[64] (p. 31 și 152), *a mormoi*[65] (p. 152), precum și locuțiunile, mai ales cele adverbiale: *d-aruncatele*[66], *d-a chiuitele*[67], *d-a-nsăritele*[68], *pă lovite* (p. 150), unele absente pînă azi din dicționare. Deosebit de interesantă și prețioasă este înregistrarea fenomenului de „adresare inversă"[69] cu substantivele *maică* și *taică* referitoare la copii în vorbirea afectivă („cînd zice părintele către fiiu mîngîindu-l *Vino, taică,-ncoaci* în loc să zică *Vino, fătul mieu, încoaci*, unde vedem că numele *fătul* să schimbă în *taică*, dobîndind fiiul nume dă părinte șî părintele nume dă fiiu, asemene șî cînd zice muma cătră fată *Vino, maică,-ncoaci*, în loc dă *Vino, fata mea, încoaci*, dobîndind fata nume dă mumă și muma nume dă fată" (p. 235); menționez că în DLR sensul „fiu" al lui *taică*[70] este înregistrat abia de la I. Bassarabescu și I. Slavici.

După cum rezultă în parte din cele arătate, nu numai dicționarul lui I. Golescu oferă prime atestări de cuvinte — fapt relevat cu referire exclusivă la neologisme[71] —, ci asemenea prime atestări de cuvinte și sensuri pot fi găsite și în gramatica sa, atît pentru elemente populare, cît și pentru

[58] În DLR cu atestări exclusiv din literatura populară.
[59] În DLR cu atestări din literatura populară și de la I. Negruzzi.
[60] Absent în DLR.
[61] Absent în DEX; la Scriban s.f. (nume de plantă).
[62] Variantă a lui *chelălăi*, înregistrată în DA de la I. Gorjan.
[63] Variantă a lui *chelălăitură (schilălăitură)* absentă în DA.
[64] În DA cea mai veche atestare este tot de la Iordache Golescu, prin Zanne.
[65] Variantă rară și cu atestări tîrzii în DLR (cu excepția celei din manuscrisele lui I. Budai-Deleanu, publicate ulterior) a lui *mormăi*.
[66] În DA s.v. *aruncat* fără nici o trimitere.
[67] Neînregistrat în DA.
[68] Idem.
[69] Pentru care vezi Lorenzo Renzi, **Mamă, tată, nene,** *ecc.: il sistema delle allocuzioni inverse in rumeno*, în „Cultura neolatina" XXVIII, 1968, nr. 1, p. 89–99; Arthur Beyrer, *„Adresare inversă" în românește?*, în „Limba română" XXVIII, 1979, nr. 1, p. 91–94.
[70] Pentru *maică* „fiică" există în DLR o singură atestare anterioară, cu doi ani, gramaticii lui Iordache Golescu (I. Gorjan, 1838), după care urmează Camil Petrescu.
[71] Vezi Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *lucr. cit.*, p. 536; Al. Piru, *lucr. cit.*, p. 242.

unele neologice. Căci, alături de elementele populare de care m-am ocupat pînă acum, lexicul ilustrativ pentru tipuri de flexiune sau derivare din gramatica lui I. Golescu cuprinde și neologisme, de exemplu *comedian*, *gheneralita*[72], *ochean* (instrument), *salată*[73] (p. 143), respectiv *exportasie*, *împortarisi*[74], *transport* (p. 179).

Acordînd preferință limbii populare, I. Golescu nu era deci un conservator exclusivist. Materialul lingvistic înregistrat în gramatica sa cuprinde și neologisme, și slavonisme (numite „părticele sîrbești" — p. 65 —)[75] arhaice specifice limbajului administrativ („ce să întrebuințează la vistierie", cum spune autorul — p. 65, cf. și 177, 181), reușind să dea o imagine echilibrată și exactă a limbii vorbite din perioada de tranziție spre epoca modernă[76]. Din amestecul de registre stilistice și surse etimologice specifice epocii, surprinzătoare și definitorie pentru selecția operată de gramatica lui I. Golescu este ponderea elementelor de limbă vorbită, pe care numai un autor mare boier cu o vastă cultură și-a permis să le folosească fără a risca acuzația de concesie demagogică, ignoranță sau vulgaritate.

[Text inedit]

---

[72] Variantă neînregistrată în DA; *generalitate* însuși este atestat după acest dicționar abia la T. Maiorescu. La Iordache Golescu este interesant amestecul celor două variante în declinarea articulată: nominativ singular *gheneralitaoa*, genitiv-dativ *gheneralităţii*, plural *gheneralitățile* (vezi tabla 2 de la p. 16); pentru paradigma lui *gheneralita* vezi acum Ion Ștefan, *Încadrarea morfologică a unei categorii de neologisme în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Limba română" XXXVI, 1987, nr. 3, p. 193–198 (în special p. 196), și *Formule de adaptare a unei categorii de neologisme*, în aceeași revistă, XXXVII, 1988, nr. 1, p. 29–38 (mai ales 30 și 32).

[73] La acest substantiv e prețioasă atestarea genitiv-dativului singular articulat *sălății* (pentru pluralul *sălături* vezi și alte atestări în DLR).

[74] Variantă neînregistrată în DA; *importa* însuși nu are nici o trimitere.

[75] Clasificate la prepoziții și la adverbe, ceea ce se potrivește pentru *bez*, *ot*, *prez*, *za*, respectiv *o[t] tam*, nu însă și pentru *biv*, *brat*, *sin*, *sud*, *vel*, *vnuc*, *zet*.

[76] Pentru o descriere spirituală și exactă a acestei epoci vezi Ștefan Cazimir, *Alfabetul de tranziție*, București, 1986, în care foaia de titlu a gramaticii lui Iordache Golescu este analizată (p. 116) ca „un record" al amestecului de alfabete: chirilic vechi, chirilic modern, de tranziție și latin.

VI. LEXICOGRAFIA

COMAN LUPU

LEXICUL ROMANIC ÎN CONDICA LIMBII RUMÂNEŞTI *A LUI IORDACHE GOLESCU*

0. Frate cu Dinicu Golescu, dar, din păcate, mai puţin cunoscut decît acesta, Iordache Golescu rămîne încă un mare nedreptăţit, deşi astăzi, mai mult ca oricînd, există multiple posibilităţi de cunoaştere şi de utilizare a unei impresionante moşteniri culturale. Încercările de a-i restitui lui I. Golescu locul ce i se cuvine în ierarhia valorilor culturii româneşti se lovesc întotdeauna de un impediment pe care îl ridică însăşi opera sa, nepublicată decît fragmentar.

Cărturar ce aparţine, din punct de vedere social, marii boierimi, Iordache Golescu se plasează prin activitatea sa la răscrucea a două lumi, aportul lui la apariţia şi consolidarea unei noi orînduiri avînd un rol aparte. Cunoscător al mai multor limbi de cultură (greaca, latina, franceza, italiana), el capătă astfel o largă perspectivă asupra unei lumi în plină schimbare. Odată depăşită atitudinea de supunere sau alianţă cu stăpînirile străine în care marii boieri se complăceau de veacuri, trebuia recuperat şi handicapul faţă de Occident. Deschiderea spre Europa însemna nu numai şansa de a evada dintr-un spaţiu devenit prea rigid, ci şi satisfacţia unei contribuţii efective la propăşirea neamului. Protestul împotriva rămînerii în urmă şi a închiderii într-o geografie sufocată de interesele politice ale altor naţii ia, prin Iordache Golescu, o subtilă formă de manifestare.

0.1. În orientarea sa culturală spre Europa, s-a preocupat să dea — în primul rînd învăţămîntului — o structură stabilă şi diversificată, încurajînd în acelaşi timp accesul în şcolile din Bucureşti al unor profesori din Ardeal. Prin aceasta, se înfăptuia atît înlocuirea — de mult dorită — a profesorilor greci cu dascăli români, cît şi o mai strînsă apropiere

de Transilvania, regiune care luase față de Principate — prin Școala Ardeleană — un avans apreciabil în procesul de integrare în comunitatea etnico-spirituală a Romaniei apusene, de care istoria i-a separat pe români secole de-a rîndul. În acest sens trebuie înțeles și sprijinul pe care îl acorda lui Gheorghe Lazăr, și convingerea cu care I. Golescu susținea trimiterea „a patru ucenici români la școalele din Pisa", în Italia, „țara de care se legau originile neamului nostru" (N. Bănescu, în *Omagiu lui I. Bianu*, București, 1927, p. 43—44).

Ca „efor al școalelor", I. Golescu s-a interesat nu numai de deschiderea unui număr considerabil de școli, de organizarea la diferite nivele a învățămîntului, ci și de dotarea acestuia cu manuale, ocupîndu-se de elaborarea unor instrumente de maximă necesitate, cum ar fi gramaticile sau dicționarele.

1. Cea mai importantă operă a lui I. Golescu este, fără îndoială, *Condica limbii rumânești*, un dicționar explicativ, enciclopedic și etimologic, rămas pînă astăzi în manuscris. Redactată din dorința firească de a întocmi „un dicsioner... cu cuvinte dă toate științele, pentru care dă trebuință iaste a alerga și la alte limbi străine" (din *Cuvîntul înainte*), *Condica* lui Golescu dobîndește, prin calitățile sale, semnificațiile unei valoroase și originale realizări. Această contribuție se înscrie de fapt în linia unor preocupări mai largi ale epocii, de cultivare și de fixare a normelor limbii române literare.

Repartizat în 7 volume in-folio și acoperind un spațiu de aproximativ 5 000 de pagini, materialul lexical cuprins de I. Golescu în *Condica* sa rezervă surpriza de a descoperi o abundență și varietate de fapte nebănuite pentru posibilitățile limbii române din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Cercetarea noastră pornește de la convingerea că examinarea atentă a dicționarului-manuscris poate oferi, printre altele, noi surse de evaluare a structurii etimologice a lexicului neologic al limbii române din această perioadă. De altfel, încă din 1910, N. Bănescu își avertiza cititorii, în micromonografia închinată lui I. Golescu, că acest prețios tezaur lexical „ar putea fi cercetat cu mult folos de cine se ocupă cu lucrări de filologie, iar alcătuitorii noului dicționar al limbii românești ar găsi, suntem siguri, în vasta

lucrare cu totul uitată a Vornicului Golescu, o bogăţie de material ce ar răsplăti toate ostenelile".

1.1. *Condica limbii rumâneşti*, considerată de M. Seche „cel dintîi dicţionar explicativ complet al limbii române", cuprinde „cuvinte ale limbii comune, cuvinte arhaice, regionale şi neologice". În cele ce urmează, ne propunem să examinăm doar cîteva aspecte relevate prin considerarea unei anumite categorii din elementele lexicale care au intrat în componenţa *Condicii:* termenii de origine latino-romanică, al căror etimon este indicat chiar de autor.

Prezenţa masivă a termenilor de provenienţă italiană, franceză şi latină (dar într-o măsură mai mică pentru aceasta din urmă) se datoreşte cunoaşterii de către Iordache Golescu a limbilor respective (se ştie că tatăl său a căutat să-i asigure o educaţie corespunzătoare, încredinţîndu-l celor mai buni profesori de limbi străine ai epocii). Trebuie să amintim însă aici şi faptul că Occidentul romanic se afla, încă de la începutul secolului al XIX-lea, în plină expansiune lingvistică în ţările române.

2. O primă caracteristică, pe care o reţinem din parcurgerea corpusului de cuvinte neolatine menţionate în dicţionarul lui Iordache Golescu, se referă la semnificaţia acestor unităţi lexicale. Termenii de origine romanică atestaţi în *Condica* lui Golescu aparţin, din punct de vedere semantic, unor sfere variate: artă, tehnică, ştiinţă, armată, administraţie; unii definesc diferite noţiuni abstracte, alţii indică ocupaţii, atitudini şi trăsături umane. În marea lor majoritate, termenii înregistraţi de Golescu desemnează însă elemente din domeniul culturii materiale şi spirituale. Reproducem mai jos, selectiv, cuvinte din toate sferele deja menţionate: *a abdica* < fr. *abdiquer* (I — 126 r), *abonament* < fr. *abonnement* (I — 126 r), *abstracţie* < fr. *abstraction* (I — 126 r), *absurd* < fr. *absurde* (I — 126 r), *abuz* < it. *abuso* (I — 126 r), *a administra* < fr. *administrer* (I — 131v), *agraf* < fr. *agrafe* (I — 33r), *alegaţie* < it. *allegazione* „adică adeverinţă spre mărturie..." (I — 43v), / am menţionat definiţia dată de I. Golescu în *Condică* numai cînd am considerat că este necesar /, *alemandă* < fr. *allemande* „un joc, un danţ nemţesc..." (I — 43v), *ambră* < it. *ambra* (I — 63r), *arbaletă* < fr. *arbalète* (I — 101r), *arhitravă* < it. *architrave* (I — 101r), *ariie* < it. *aria* (I — 86r), *asortiment* < it. *assortimento* (I — 105r),

atelaj < fr. *attelage* (I — 111v), *aureolă* < it. *aureola* (I — 27v), *a autoriza* < it. *autorizzare* (I — 27v), *aval* < fr. *aval* (I — 28v), *avariie* < fr. *avarie* (I — 28v), *azur* < it. *azzuro* (I — 35v), *calcul* < fr. *calcul* (III — 21r), *caloric* < fr. *calorique* (III — 21r), *canibal* < it. *cannibale* (III — 26r), *canonier* < it. *canoniere* „adică tunar“ (III — 26r), *canton* < fr. *canton* (III — 26r), *caricatură* < it. *caricatura* (III — 47r), *carieră* < it. *carriera* (III — 47r), *carmaniolă* < fr. *carmagnole* „cîntec și joc țărănesc, dă slobozeniie“ (III — 47r), *carnivor* < fr. *carnivore* (III — 47v), *cartuș* < fr. *cartouche* (III — 50r), *coafiură* < fr. *coiffure* (III — 100r), *coexistență* < fr. *coexistence* (III — 100r), *coincidență* < it. *coincidenza* (III — 100r), *a consola* < it. *consolare* (III — 123v), *a conspira* < it. *conspirare* (III — 123v), *constant* < fr. *constant* (III — 123v), *constelațiie* < fr. *constellation* (III — 123v), *a constitui* < it. *constituire* (III — 123v), *ecstravagant* < fr. *extravagant* (I — 142 v), *elegant* < it. *elegante* (I — 143r), *emigrant* < fr. *émigrant* (I — 144r), *eminență* < it. *eminenza* (I — 143v), *estraordinar* < it. *estraordinario* (I — 155r), *eșec* < fr. *échec* (I — 154r), *galop* < it. *galoppo* . (II — 118r), *galvanism* < fr. *galvanism* (!) (II — 118r), *gamă* < fr. *gamme* (II — 118v), *garnizon* < fr. *garnison* (II — 118 v), *grilă* < fr. *grille* (II — 191v), *grimas* < fr. *grimace* (II — 121v), *gută* < fr. *goutte* (II — 150v), *ilusiie* < it. *illusione* (I — 180r), *mină* < it. *mina* (IV — 62r), *obstinațiie* < fr. *obstination* (I — 296r), *orient* < it. *oriente* (I — 242r), *ornament* < it. *ornamento* (I — 246r), *reviziie* < it. *revisione* (II — 35r), *vanilie* < it. *vaniglia* (II — 11r), *vapor* < it. *vapore* (II — 11r), *a variia* < it. *variare* (II — 11v), *a vegeta* < it. *vegetare* (II — 11r), *venal* < it. *venale* (II — 20v), *vers* < it. *verso* (II — 24r), *vertebră* < it. *vertebra* (II — 24r), *vestibul* < fr. *vestibule* (II — 29v), *veterinar* < fr. *veterinaire* (!) (II — 29v), *vibrațiie* < it. *vibrazione* (II — 59v), *vicariu* < it. *vicario*, (II — 46r), *vicisitudă* < fr. *vicissitude* (II — 59v), *virulență* < it. *virulenza* (II — 55r), *vivipar* < it. *viviparo* (II — 44r), *vocabular* < fr. *vocabulaire* (II — 63v), *vocațiie* < it. *vocazione* (II — 63v), *volatil* < it. *volatile* (II — 63v) etc.

3. Pe lîngă aceste categorii de termeni, menționăm de asemenea prezența unor nume proprii, aparținînd unor diferite domenii ale istoriei, culturii și civilizației, pe care le „lucrează“ asemenea substantivelor comune; de exemplu, din mitologie, *Silvanus* devine în *Condică:*

Silvan, *-i*. „Din cuvîntul it. *silvano*. Dumnezeul — zeul pădurilor — crîngurilor — după romani" (VI — 35v).

Sau:

eneidă, *-e;* „din cuv. fr. *énéide* — o poemă a lui Virgilie" (I — 144v).

4. Uneori, pe lîngă definiția care însoțește aproape fiecare cuvînt-titlu din *Condică*, autorul indică și domeniul în care este folosit termenul respectiv:

— *adiție* ‹ it. *addizione* „adică adăogire — adunare la aritmetică" (I — 126v);

— *coeficient* ‹ it. *co-efficiente* „adică un număr ce arată că celălalt număr... trebuie să să înmulțească cu iel; cuv. dă algebră" (III — 100r);

— *eccentric* ‹ it. *eccentrico* „cercuri escentrice, adică cele ce au deosebite centruri; cuv. dă matematică" (I — 155v).

De remarcat că în glosarea ultimului cuvînt-titlu este folosit *escentric*, variantă pentru *excentric* ‹ fr. *exentrique*, care de altfel s-a și impus în limba română. În ceea ce privește forma *es-* a prefixului *ex-*, notăm că este vorba de un fenomen foarte răspîndit chiar și azi, explicabil prin faptul că „pronunțarea a trei consoane una după alta prezintă dificultăți" (Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a greșelilor*, București, 1947[2], p. 40). Atestarea lui *escentric* la Golescu, pentru explicarea formei italienești a aceluiași cuvînt, pare firească dacă ținem seamă de prezența în limba română a unui mare număr de împrumuturi lexicale care au în structura lor prefixul *ex-*. I. Rizescu (*Sufixe noi neproductive și puțin productive*, în vol. *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, III, București, 1962, p. 5 ș.u.), de exemplu, semnalează existența unor asemenea unități lexicale în vocabularul românesc încă de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea.

— *solo* ‹ it. *solo* „ce însemnează singur; cuv. dă muzică ce însemnează o cîntare ce să cîntă dă unul singur" (VI — 51r);

— *solstițiie* ‹ it. *solstizio*, „cuv. dă astronomie ce însemnează întoarcerea soarelui spre vară sau spre iarnă..." (VI — 51r).

5. Pentru explicarea unităților lexicale înregistrate, Iordache Golescu recurge foarte rar la glosarea prin sinonime,

preferînd acestora definirea termenului respectiv prin perifraze. În general, elementele întrebuințate în definiții sînt alese, și în cazul neologismelor, ca și în cel al altor categorii de termeni, dintre cuvintele cele mai cunoscute, evitîndu-se astfel împrumuturile recente:

— *purist*, *-ști*, *-stă*, *-e*. „Din cuv. fr. *puriste* — adică cel ce să silește să grăiască curat o limbă, însă piste măsură" (V — 152r);

— *renegat*, *-ți*, *-tă*, *-e*. „Din cuv. fr. *renégat*, adică cel ce-ș tăgădoiește legea creștinească — pă Hristos" (V — 298);

— *solubil*, *-i*. „Din cuv. it. *solubile* — adică topetic, ce să poate topi" (VI — 51r);

— *transit*, *-uri*. „Din cuv. fr. *transit*, adică voie dă a trece marfa dintr-o țară într-alta fără vreo cercetare" (VI — 296 v).

6. Alături de elemente lexicale a căror prezență devenise relativ tradițională în limba română, semnalăm de asemenea existența în *Condică* a unui mare număr de împrumuturi neolatine (sau variante fonetice ale acestora), care pot fi considerate, pînă la noi cercetări în această privință, ca prime atestări în lexicul românesc.

Deoarece „datarea cuvintelor, a formelor reprezintă pentru limba noastră o cerință acută în stadiul actual al cercetărilor, cînd nu avem încă un dicționar *datat* al limbii române" (F. Dimitrescu, *Contribuții la istoria limbii române vechi*, 1973, p. 7), subliniem în mod deosebit bogăția de fapte lingvistice înregistrate pentru prima oară în *Condica limbii rumânești* și semnificația acestora pentru istoria limbii române.

Precizăm că în încercarea noastră — bazată pe datele oferite de *Condica* lui Golescu, omisă în întreprinderile anterioare de datare — de a indica momentul introducerii în limba română a unor anumite cuvinte sau variante fonetice, am folosit ca loc de referință lucrarea lui N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, 1962, și că, negăsind nici o indicație sigură privitoare la data la care a fost terminat dicționarul, am ales ca termen de raportare anul 1832. Considerăm că nu este lipsit de interes să amintim cîteva din încercările de datare a *Condicii*. Menționată încă de Eliade Rădulescu în prefața la *Gramatica românească*

(Sibiu, 1828), *Condica* lui Golescu ar fi fost însă „gata" după opinia lui N. Bănescu „la 1832, rămînînd numai să [o] traducă în limba greacă... În domnia lui Alexandru-Vodă Ghica lucrarea era pe deplin sfîrșită și autorul se gîndește la tipărirea ei." Anul 1832 este indicat și de Mircea Seche. Deoarece Golescu își dedică opera domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica Voievod (1834—1843), se apreciază că dicționarul a fost copiat „pentru tipar în 1834—1843" (Rosetti, Cazacu, Onu), deși consultarea *Condicii* nu ne-a lăsat impresia că autorul ar fi transcris-o.

Unul din „obiectivele principale urmărite prin stabilirea atestărilor" fiind „fixarea datei cînd un cuvînt este atestat în texte, cu rezerva că această dată nu consemnează începutul vieții unui cuvînt în limbă decît rareori, în cazul scriitorilor sau al oamenilor de știință" (F. Dimitrescu), ne-am condus și noi după același principiu.

În speranța că faptele relevate cu acest prilej vor constitui un argument convingător pentru valoarea materialului lexical al dicționarului lui I. Golescu și deci pentru necesitatea editării lui, am selectat, din termenii și variantele fonetice de origine neolatină, atestați în *Condică*, cîteva exemple din domeniul tehnico-științific, precizînd în paranteză anul primei atestări indicate în lucrarea lui N.A. Ursu:

— *amplificație* ‹ it. *amplificazione*, I — 63v; (Ursu semnalează numai forma *amplificațiune*, la 1857);

— *calcar* ‹ fr. *calcaire*, III — 21r (Ursu, 1859);

— *calcinație* ‹ it. *calcinazione*, III — 21r (Ursu, 1850);

— *eccentricitate (eccentric* ‹ it. *eccentrico)*, I — 155v (Ursu indică doar *excentricitate*, la 1851);

— *eccepție* ‹ fr. *exceptiòn*, I — 155 v (Ursu, 1850);

— *ecces* ‹ fr. *excès*, I — 141r (Ursu, 1852);

— *espirație* ‹ it. *espirazione*, I — 155v (Ursu, 1856);

— *etamin* < fr. *etamine*(!), I — 154r (Ursu, 1859).

6.1. Uneori, consemnările lui Golescu reprezintă prime atestări în Țara Românească ale unor termeni pătrunși mai înainte în limba română, întîlniți însă în texte din alte provincii istorice ale țării. *Transparent* ‹ fr. *transparent*, de

exemplu, este atestat — după N.A. Ursu — pentru prima oară în Moldova, la 1839, iar în Muntenia de-abia la 1852.

6.2. Tot în *Condica* lui Golescu am întîlnit termeni pe care N.A. Ursu nu-i menționează deloc, cum ar fi: *ambulanță* ‹ fr. *ambulance*, I — 63r; *ren* ‹ fr. *renne*, V — 298v; *rodiomă*, *-e*. „Din cuv. fr. *rhodium*, un metal foarte tare și anevoie dă topit, ce s-a găsit amestecat cu platina", V — 323v; *vigonă* ‹ it. *vigogna* „un soi dă capră...", II — 44r; *a vitrifica* ‹ it. *vetrificare*, II — 59 r; *zinc* < fr. *zinc*, II — 240v; etc.

7. Golescu notează în dicționarul său și o serie de cuvinte a căror circulație în limba română — fie și sporadic — este greu de verificat și de confirmat. Dintre aceste unități lexicale, reținem termenii: *aubadă* și *obadă* (‹ fr. *aubade*), „adică conțert, cîntare ce să dă în revărsatul zorilor la ușa sau la ferestrele cuiva", I — 27v; *crat* (‹ *carat* ‹ it. *carato*), III — 43v; *cambiu* (‹ it. *cambio*), *cambial*, III — 24 v; *escrimă* (‹ fr. *escrime*), I — 155 r; *orzată* (‹ it. *orzata*), „adică o băutură răcoritoare dă migdale...", I — 242v; *farfală* (‹ it. *farfalla*), VII — 4v; *tramontană* (< it. *tramontana*), VI — 296r.

8. Preocuparea lui I. Golescu de a indica etimonul unui cuvînt conferă dicționarului său un caracter aparte, de un real interes științific, datele etimologice fiind necesare pentru a justifica atît structura fonetică a unui termen, cît și semnificația lui.

Autorul *Condicii* valorifică reperele etimologice de ordin semantic raportînd, după cum se poate constata mai jos, elementele cu o circulație probabil restrînsă în acea epocă, la sinonime mai cunoscute: *camizolă* ‹ fr. *camisole*; vez. „pieptar" (III — 23r); *camizolă*, „adică pieptar, ilec, anteriu scurt fără mîneci" (III — 24r); *vizieră* ‹ it. *visiera*. Vezi „cozoroc" (II — 44v); *tribună*, *-e*. „Din cuv. fr. *tribune*. V. *amvon*" (VI — 311v); *farfală* ‹ it. *farfalla*, vezi „falenă" (VII — 4v).

Cele mai multe dintre trimiterile pe care le descoperim în dicționar subliniază însă existența unor variații la nivel fonetic, pentru același cuvînt. I. Golescu rezolvă această situație, cînd este posibil, indicînd pentru fiecare variantă un etimon: *ecspirație* ‹ fr. *expiration*; „...și *espirație*, adică răsuflare..." (I — 142r); *espirație* ‹ it. *espirazione* (I — 155v).

8.1. Iordache Golescu a intuit cu o deosebită perspicacitate posibilitatea unor căi duble de pătrundere a neologismelor în limba română şi a anticipat, practic, teoria originii multiple susţinută de Al. Graur (*Etimologii româneşti*, Bucureşti, 1963, p. 11—18). Deşi în acea perioadă era mult mai uşor de depistat sursa care a furnizat limbii române un anumit termen, I. Golescu, prudent, indică două etimoane ori de cîte ori se află într-un „embarras du choix“: *august*... „Din cuv. fr. *auguste* sau din cel latin *augustus*“, I — 24v; *adiacent* ‹ it. *adiacente* sau ...fr. *adiacent*, I — 126r; *allantoidă* este considerat ca element grecesc sau italienesc (‹ *allantoide;* I — 43v).

8.2. În ceea ce priveşte structura etimologică a lexicului de provenienţă latino-romanică, înregistrat în *Condica* lui Golescu, remarcăm numărul relativ mare de unităţi lexicale italieneşti. Impresia de abundenţă a cuvintelor de origine italiană faţă de cele de origine franceză nu se bazează doar pe comparaţia cu situaţia din limba română contemporană, unde raportul este favorabil elementelor de provenienţă franceză. Lipsit de o cultură lingvistică riguroasă, aşa cum reiese din datele oferite de *Condică*, în special în domeniul istoriei limbii române, I. Golescu este continuu înclinat să pună pe seama limbii italiene nu numai termeni care s-ar putea explica, uneori, în egală măsură şi din franceză, dar şi elemente moştenite din latină (care sînt notate de cele mai multe ori fără a li se preciza etimonul). Pentru a ilustra cele afirmate mai sus, ne-am oprit la cîteva exemple semnificative: *a veni*, „din cuv. ital. *venire*“, II — 21r; *a vinde*, „din cuv. ital. *vendere*“, II — 50v; *minte*, „din cuv. ital. *mente*“, IV — 30r; *vargă* ital. *verga*, II — 12v.

Asemenea etimologii sînt propuse, probabil, pornindu-se de la sensul acestor cuvinte şi de la forma lor asemănătoare, fără a se sesiza însă raportul corect dintre astfel de unităţi, care au un etimon comun, latinesc.

În ceea ce priveşte numărul elementelor latine, înregistrate în dicţionar cu statut de neologisme, acesta este extrem de redus; din categoria elementelor latineşti culte, citām: *elector* ‹ lat. *elector*, I — 140v; *orator* ‹ lat. *orator*, I — 238v; „*verso*... cuv. lat.; vezi *recto*“, II — 24r; „*veto*... cuv. lat.“, II — 29v.

8.3. Dintre sugestiile etimologice pe care le conține *Condica*, reținem de asemenea prezența unor cuvinte pe care I. Golescu le socotește de proveniență greacă. Considerăm că precizările lui Golescu privind originea unor termeni nu trebuie să fie ignorate de specialiștii în etimologie, autorul *Condicii* fiind cel mai îndreptățit să știe, în condițiile care caracterizau limba română din prima jumătate a veacului trecut, locul de proveniență a elementelor pe care le folosea. Informațiile din *Condică* trebuie utilizate însă cu maximă prudență, deoarece Golescu era un mare cărturar, dar nu un autentic lingvist, după cum nu a fost nici un adevărat scriitor. Pentru termeni ca: *orchestră* (I — 242v), *escrocheriie* (I — 155r), *cardiografie* (III — 50r), *cantaridă* (III — 26v), socotiți de Golescu ca fiind împrumuturi din greacă, *Dicționarul de neologisme* indică numai etimoane latino-romanice. Descoperirea unor date etimologice de această natură contribuie la îmbogățirea seriei de argumente care susțin ideea originii multiple a unor termeni.

8.4. Semnalăm de asemenea existența, printre împrumuturile neologice atestate în *Condică*, a unor elemente al căror etimon nu este indicat de autor, dar a căror origine romanică este indiscutabilă, cum ar fi cazul cuvîntului *statistică* („adică știința dă a cunoaște — dă a descri toate ale unui stat — ale unei țări") sau *terminologie*, *terminal* etc.

9. Pe lîngă faptele deja menționate, dicționarul lui Golescu cuprinde și atestări interesante pentru cei care studiază adaptarea neologismelor la structura fonetică și morfologică a limbii române. Notate cu o deosebită fidelitate, variațiile de natură fonetică sau dubletele morfologice dovedesc existența unui sistem „in fieri" de încadrare a elementelor neologice în limba noastră. Prin semnalarea și a acestor fapte, cu toate că rezultatele noastre se bazează pe o descriere parțială a *Condicii*, am urmărit să precizăm că observațiile consemnate în aceeași direcție de Gh. Adamescu (*Adaptarea neologismelor la mediu*, București, 1938), de Gh. Ivănescu și L. Leonte (*Fonetica și morfologia neologismelor române de origine latină și romanică*, în „Studii și cercetări științifice", Iași, VII, 1956, fasc. 2) se verifică încă o dată. Este posibil ca variațiile, mai numeroase la nivel morfologic, să fie creații analogice ale lui I. Golescu, realizate însă în spiritul limbii:

public, *-ci/-uri; oraj*, *-uri/-e*. Dublete morfologice se întîlnesc în general la neologismele terminate în consoană.

10. Multe dintre faptele cuprinse în dicționar — cum ar fi numărul mare de cuvinte neolatine, forma acestora — ar căpăta o justificare și o semnificație aparte dacă s-ar cunoaște modelele folosite de Golescu pentru structurarea materialului, pentru adaptarea împrumuturilor incluse în *Condică*. Existența unor surse consultate în vederea elaborării *Condicii*, cel puțin în ceea ce privește neologismele, este neîndoielnică; în textul gramaticii sau al pieselor sale de teatru împrumuturile lexicale de origine romanică apar extrem de rar. În examinarea manuscrisului-dicționar, trebuie să ținem seama în primul rînd de faptul că, fără să beneficieze de un contact direct cu Occidentul romanic, nereușind să treacă de limitele Transilvaniei sudice, Iordache Golescu realizează însă, prin această *Condică*, o operă bogată în date, a căror însemnătate pentru istoria limbii române literare nu a fost încă evaluată.

Neologismele din dicționarul lui Golescu pot fi folosite pentru cercetări a căror contribuție ar confirma rezultate obținute pe baza altor materiale, pornindu-se de la posibilitatea pe care o oferă această *Condică* de a fi un loc neinvestigat. S-ar infirma, de exemplu, afirmația că sufixele *-ism*, *-ist* sînt exclusiv de origine romanică, utilizînd ca argument unități indicate de Golescu ca fiind de origine greacă. Sau s-ar confirma, de pildă, concluzia lui I. Gheție exprimată în studiul *Glosare de neologisme la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea* („Limba română", 6/1961), și anume că „penetrarea neologismelor începe concomitent în cele trei țări române, dar că sursele de unde se împrumutau noii termeni nu erau întotdeauna aceleași: limba latină — în Ardeal, franceză în principate."

10.1. Cercetarea în perspectivă descriptivă a unei anumite categorii a lexicului cuprins în *Condică* poate fi, fără îndoială, depășită. Interpretarea acestui material — rămas în manuscris și deci fără urmări în epocă — impune însă o riguroasă confruntare cu împrumuturile neologice înregistrate în dicționarele care au circulat în acea perioadă sau în scrierile vremii.

Realizare de un mare interes, care depășește scopul didactic mărturisit de autor în prefață, *Condica limbii rumâ-*

neşti poate contribui de asemenea la completarea imaginii asupra dimensiunilor şi preocupărilor social-politice şi culturale ale unei epoci aflate la rădăcina unei lumi care vine. O examinare ulterioară a acestor fapte ar trebui să se reclame tocmai de la un asemenea punct de vedere.

11. Spirit de o largă deschidere şi acuitate, scriitor şi traducător, I. Golescu sesizează valoarea estetică şi morală deosebită a creaţiilor populare, dovedind prin culegerile de proverbe pe care le lasă moştenire că nu era străin de curentele folclorice care mişcau conştiinţa artistică a Occidentului, mai ales în Franţa şi Germania. De altfel, chiar unii golescologi — de exemplu, Gh. Paschia — nu exclud posibilitatea ca I. Golescu, „cel dintîi român care a cules şi comentat proverbe", să fi folosit ca model *Histoire générale des proverbes* (Paris, 1828—1829), datorită lui M.C. De Méry.

Afirmaţia că literatura franceză îi era familiară nu este deloc lipsită de temei. Însuşi I. Golescu o confirmă, prin traducerile pe care le realizează, în greacă, în special după scrierile lui Montesquieu şi Bernardin de Saint-Pierre. Perspectiva parţială cu care ne-am apropiat de o personalitate complexă rezervă însă posibilitatea abordării acestor aspecte şi a altora, în încercări viitoare.

[*Unitate şi diversitate în Romania*, vol. colectiv, Bucureşti, 1976, p. 151–167.]

ZAMFIRA MIHAIL

TERMINOLOGIA SOCIAL-POLITICĂ ÎN CONDICA LIMBII RUMÂNEŞTI *A LUI IORDACHE GOLESCU*

Condica limbii rumâneşti este fascinantă prin planul ei vast, ce se sprijină pe o structură riguroasă a fiecărui articol în parte, şi prin nivelul lexicografic la care s-a situat un intelectual român la începutul sec. al XIX-lea. Se poate afirma că opera lui Iordache Golescu, comparată cu celelalte lucrări lexicografice româneşti, îşi devansează epoca. Concepţia sa ştiinţifică originală se vădeşte în tratarea tuturor derivatelor în continuarea cuvîntului-titlu nucleu, indiferent de litera cu care începe derivatul, aşa după cum ulterior a procedat S. Puşcariu, în *Dicţionarul Academiei*. Apoi, se ştie că alcătuirea listei de cuvinte într-o lucrare lexicografică este testul de control al capacităţii autorului de reflectare a realităţii unei limbi. Cele aproximativ 5 000 de pagini scrise mărunt cuprind un număr de cuvinte încă neprecizat, operaţiunea de numărare a lor fiind greu de realizat în condiţiile păstrării textului în manuscris. De asemenea, nu avem indicii pe ce bază îşi va fi alcătuit I. Golescu lista de cuvinte, dar este evident echilibrul între cuvintele de diferite origini. „Oglinda" manuscrisului pare să indice că foile de hîrtie pe care lucra erau detaşate, se puteau intercala şi aveau lăsate mari spaţii albe, în care au fost apoi înghesuite trimiterile cu note din textul „de bază" scris în partea superioară a foilor. Deşi a lucrat la el cca. 30 de ani textul pare pe alocuri nefinisat (există numeroase trimiteri: „scrie şi celelalte cuvinte", pentru derivatele neînregistrate); unele cuvinte au rămas fără definiţie şi fără echivalentul neogrec. Considerăm însă că textul mss. 844—850 nu a fost „transcris" între anii 1834—1843, după cum a afirmat D. Panaitescu-Perpessicius[1], ci aceste mss. reprezintă prima redactare a dicţionaru-

[1] Ap. M. Seche, *Schiţă de istorie a lexicografiei române*, I, Bucureşti, 1966, p. 70.

lui, cu diferitele straturi de completări, sesizabile — cele din ultima perioadă — printr-o grafie de „tranziție", cu multe litere latine. Trecerea anilor se observă însă foarte puțin în ductul propriu-zis, care abia în cîteva locuri devine mai nervos sau tremurat.

S-a afirmat că cercetarea acestui dicționar este necesară „pentru studiile consacrate în general istoriei vocabularului limbii române"[2]. În perspectiva studiilor de istorie a mentalităților, referirile la terminologia social-politică și, mai ales, la înregistrarea ei în dicționarele din epocă prezintă importanță atît din perspectiva *signifiant-signifié* cît și a atitudinii autorului față de acești termeni. Înscrierea termenilor social-politici într-un dicționar depășește ca semnificație folosirea lor dintr-o traducere. Spre deosebire de traducători, „obligați" de text să caute echivalente pentru termenii pe care trebuiau să-i transpună în limba română, un autor de dicționar pornește, în principiu, de la realitatea existentă în limbă pe care el trebuie să o înregistreze. Analiza întregului corpus de cuvinte conduce spre concluzia că Golescu a fost un lexicograf care nu a căutat a-și impune vocabularul pe care l-ar fi dorit folosit în limba română, în felul în care a acționat I. Heliade Rădulescu în ultima perioadă a activității sale. Includerea în lista de cuvinte a neologismelor a presupus o opțiune, pornită de la conștiința că termenul aparține limbii române sau este recomandabil să fie folosit, deci este considerat ca necesar colectivității.

În ceea ce privește opțiunea lui Iordache Golescu pentru termenii politici definitorii ai noii mentalități de la începutul sec. al XIX-lea, cel mai elocvent este faptul că el înregistrează pentru prima dată (după datele din DLR)* verbul *a revoluționa* „a aduce în stare de revoluție (1), a îndemna la revoluție". Compararea celor mai vechi atestări ale verbelor *a (se) revolta* („Albina Românească", 1830); *a (se) răzvrăti* (Budai-Deleanu), *a (se) răscula* (N. Bălcescu) sau *a se răscoli* (numai la Șincai, *Lexiconul budan* și „Archiva Românească") arată că pentru denumirea „acțiunii" se apela la termeni diverși, care corespundeau unor nuanțe semantice și stilistice.

---

[2] Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, *Istoria limbii române literare*, București, 1971, p. 537.

* DLR = *Dicționarul limbii române*, t. VI-XI, 1965-1988.

Alți termeni fuseseră folosiți în secolele anterioare în scrisul românilor, fiind părăsiți apoi, deși nu a fost vorba de o înlocuire propriu-zisă a lor. Astfel este cuvîntul de origine polonă *a se rocoși*, cu o familie numeroasă, care apare numai în scrieri din Moldova din sec. al XVII-lea și de la începutul sec. al XVIII-lea; *a răzmiriți*, folosit numai în Muntenia și Banat (C. Cantacuzino, Anon. Caransebesiensis) sau *a răzvesti* „a ațîța, a instiga, a răzvrăti" ce apare numai la Coresi. Golescu a sesizat, deci, necesitatea unor termeni adecvați pentru evenimentele de acest gen. El a fost receptiv la realitățile din alte țări prin acele sugestii intercalate în definiții sau prin cuvinte definitorii. Astfel este *carmaniolă* „cîntec și joc țărănesc, dă slobozenie" sau *tricolor* definit prin „adică cu trei fețe, cum este cocarda". Cocarda a fost însemnul Revoluției Franceze (la noi a fost adoptată abia la revoluția din 1848), prin urmare autorul considera că referirea sa este cunoscută și de vorbitorii români, deoarece nu face alte precizări. De altfel raportarea, în definiție, la realitățile cunoscute l-a preocupat constant. Astfel, *senat* este definit drept „divan", *senator*, „divanist", *senatorie* „slujba, cinul senatorului", *sesie* „vremea, cursul vremii unei adunări de sfat și însuși adunarea, soborul", *satrap*, „cuvînt persienesc ce însemnează domn, stăpînitor, dregător, voevod, pașă, caimacam".

Structurat ca martor al realității, considerăm că tezaurul de cuvinte din *Condică...* redă cu precădere o imagine a limbii „în uz" a acelei perioade. Cuvintele din dicționarul său se înregistrează printre atestările din texte, din aceeași perioadă. Atent deopotrivă la terminologia din domeniul vieții spirituale ca și a celei materiale, *Condica...* constituie prima atestare pentru o lungă listă de termeni (vom cita cîțiva dintre cei extrași de noi din mss. 849* care nu au fost înregistrați în DLR, litera T — ei aparțin și altor terminologii decît cea social-politică): *tărîm*, *telegrafie*, *temleac*, *terminație*, *terță*, *terțet (2)*, *teocrat*, *teocrație*, *tetracord*, *tetradrahmă*, *tetralogie*, *teuton*, *tinctură*, *tocilar*, *tocilărie*, *tolera*, *tolerant*, *tortură*, *toxicolog*, *toxicologie*, *tradițional*, *tragic*, poet *tragic*, *tragicomic*, *transcripție*, *transmigrație*, *transparență*, *tratament*, *tratație*,

* Alegerea acestui volum și a literei T din cadrul lui nu este motivată decît de faptul că, în cadrul colectivului de editare a *Condicii...*, mă ocup de manuscrisul 849.

triangulație, *tribună*, *trienal*, *triglif* (în cadrul definiției apare și cuv. *metopă)*, *trilateral*, *trilogie*, *triolet*, *triplicat*, *triremă*, *trisilab*, *trismegist*, *triton*, *triumfal*, *turmalină* și altele.

Atestările sale reprezintă referințe nu numai pentru neologisme ci și pentru termeni populari sau chiar pentru cei învechiți în limbă în momentul respectiv, cărora el, de altfel, le și pune calificativul „num[e] înv[echit]". Astfel sînt termenii pentru nume de funcții (și formațiile cu -bálă, nu bașá), nume de meserii, pentru concepte din mitologia greco-latină sau termeni de cultură livrești.

Golescu are o preferință vădită pentru înregistrarea denumirilor din realitatea greco-romană, cărora le dă definiții detaliate. Astfel, *tribun*, *-i* „la Roma să zicea cei ce apăra, ocrotea, drepturile norodului; mădulările unui tribunal, judecător"; *triumvir* „stăpînire în trei inși"; *tiran*, *-i* „din cuv. grec. tirannos, adică domnul, împăratul, stăpînul ce pedepsește — chinuiește pre supușii săi în felurimi dă chipuri, ce nu să supune la nici o pravilă; om foarte cumplit, cel mai cumplit stăpîn", *tirănie* „adică fapta, urmarea tiranului, tiranie, despotie, dinastie adică stăpînire"; *a tiranisi* „a pedepsi ca un tiran"; DLR nu are însă în vedere atestările.

Există mulți alți termeni pentru care DLR nu înregistrează atestarea din Golescu, de exemplu: *tribunal*, *-uri* „judecătorie" (din it. *tribunale*, deci o altă etimologie decît cea din DLR); *tribut*, *-uri* „dajdie, bir"; *triumvir*, *-i* vezi *triarhie*, *triarșie* (nu este în DLR) „adică stăpînire în trei inși"; *troglodit*, *-ți* „să zicea din vechime niște oameni mici de trup din Africa, ce trăia prin peșteri, prin gropi o viață" etc.

Lucrarea cuprinde numeroase cuvinte din terminologia juridică în uz, înscriindu-se însă și aici multe neologisme, cu prime atestări ale cuvintelor, astfel: *tutor*, *-i* „îngrijitor de copii sărmani, nevîrstnici" și femininul *tutriță* (cuvînt care capătă confirmarea circulației în epocă, atestarea sa alăturîndu-se celor din Șincai, Hamangiu), *tutelă* „epitropie" (a doua atestare, după Șincai, dar nu este înregistrat de DLR), după cum nu apare aici nici *tacrir* „adică înscrisul ce cuprinde dreptățile unei pricini ce să dă la judecată"; *transcripție* „prescriere"; *triplicat* „adică a treia copie, a treia dare a unui act, a unui înscris" și altele.

Interesul pentru termenii care deschideau orizontul intelectual, care nuanțau gîndirea și, deci, expresia și dădeau

posibilitatea unor caracterizări mult mai exacte apare în lista sa de cuvinte: *tolerant*, *-ţi* „adică cel ce primeşte în slujba sa, supt a sa stăpînire pă oarecine, dă orce lege va fi" (ar fi prima atestare, ca şi la *tolerantism*, unde, în schimb, este înregistrat în DLR). În cazul lui *titular* (nu este înregistrată atestarea sa în DLR), explicaţia pe care o dă Golescu termenului denotă o etimologie populară ad-hoc, o raportare la *titlu:* „adică numai cu numele dă slujbă, dă stăpînire, fără a stăpîni cevaş", sens plauzibil însă, dar neîntîlnit în alte izvoare; *terţă* „trei glasuri, al treilea glas; şi ceea ce dă a treilea îndreptare a unei coale dă tipărit". Ni se pare că *teatromanie* „mare, nebunească dragoste către teatruri" (cuvînt inexistent în DLR) trebuie să fi fost folosit în epocă şi nu este un hapax sau o creaţie a lui Golescu (are şi expresia autor de *teatru).*

Definiţiile sale sînt de obicei concise: *temperament* „adică firea trupului, caracterul omului"; *temperat*, *-ţi* „adică astîmpărat, cumpătat, cu măsură" (atestarea sa nu apare în DLR); *talmudist* „cel ce învaţă, povăţuieşte legile talmudului (nu apare în DLR, după cum lipseşte şi la *tahigraf*, *teism*, *teist*, dar apare s.v. *talmud*, *talmudic).*

Relativ la modul în care au fost formulate definiţiile, claritatea şi capacitatea de relevare a trăsăturii distinctive şi a diferenţei specifice le conferă calităţi de abordare lexicografică modernă. De exemplu, s.v. *transit* „voia de a trece marfa dintr-o ţară într-alta, fără vreo cercetare, fără plata de vamă", *tradiţie* „pomenire, auzire, de la alţii din semne dă părere, dar nu prin înscris"; *terminaţie* „sfîrşitul unei ziceri, unui cuvînt"; *tractabil* „cel cu care să poate lesne tracta, să poate lesne a să învoi" etc. O bună cunoaştere a realităţii o dovedesc definiţiile „enciclopedice" ale unor termeni din domeniul culturii materiale, dar şi a celor din domeniul arhitecturii, după cum cele ale termenilor de matematică sau de filologie dovedesc cunoştinţe precise ale noţiunilor.

Fireşte, *Condica...* ilustrează, aşa cum s-a afirmat, „stadiul pe care l-a atins limba română literară, sub aspectul vocabularului... în primele decenii ale secolului al XIX-lea"[3], dar considerăm că dicţionarul reprezintă şi capacitatea de

[3] *Ibidem*, p. 545.

alcătuire a unei lucrări științifice, pentru că se bazează pe *principii* lexicografice. Astfel, Golescu are în vedere un set de sufixe pe care el le-a detașat și le consideră ca formînd, virtual, derivate, ceea ce dovedește că pe baza simțului nativ de vorbitor a sesizat o categorie de sufixe productive. Chiar dacă în multe cazuri au rezultat creații artificiale, nu este mai puțin adevărat că el le-a aplicat cu consecvență, într-o anumită ordine alfabetică, totdeauna respectată. El s-a înșelat uneori în ceea ce privește derivatele din *limba română*, nu însă și asupra împrumuturilor, numărul celor care nu s-au perpetuat fiind extrem de mic. Și unul cum ar fi *triiră* „adică luntre, caic și or ce vas dă plutire cu trei rînduri dă lopeți" (atestarea sa neînregistrată în DLR) a fost considerat totuși necesar introdus în dicționarele limbii române din ultimele decenii (s.v. *trieră)*. Golescu înregistrează derivate virtual posibile deoarece denumesc realități istorice ca *toporaș* „din vechime să zicea și la o ceată dă ostași ce să bătea cu topoarăle, ce purta topoară la spinare" cf. DLR sv. *toporaș*(4) „cel care lucra cu toporul" iar *toporan* și *toporaș* „ostaș înarmat cu topor".

Selecția vocabularului într-o lucrare lexicografică caracterizează, în primul rînd, orizontul intelectual al autorului dar, în același timp reflectă și acel „spațiu public intelectual" în care se petreceau cu precădere mutațiile mentale, care făceau posibilă penetrarea noilor idei. Pentru justa caracterizare a epocii de la începutul secolului al XIX-lea, termenii social-politici dintre care o parte au fost amintiți mai sus, pot fi cercetați în lucrările lexicografice drept martori „obiectivi". Golescu înregistrează doar un sens sau cel mult două ale cuvintelor care, în context, își dezvăluie, de obicei, mult mai multe nuanțe. Activitatea sa a fost de *tezaurizator* al limbii române a epocii și, în această perspectivă, *Condica...* prezintă cel mai mare număr de atestări de termeni social-politici perpetuați, în forma pe care a folosit-o autorul pînă în zilele noastre.

Stabilirea, cu tot mai multă exactitate, a primelor atestări a cuvintelor în limba română este o acțiune continuă; darea la lumină a acestei opere de excepție din istoria lexicografiei românești va îmbogăți patrimoniul științific românesc și va permite cunoașterea mai exactă a limbii române de la începutul secolului al XIX-lea. [Text inedit]

Comentarii

p. 18

STAREA ȚĂRII RUMÂNEȘTI...

Text reprodus după ms. rom. B.A.R. **2880,** ff.3^r-14^r Conform titlului de pe f.2^r: *Istoria Țării Rumânești. Starea Țării Rumânești pa vremea streinilor și a pămîntenilor*, piesa *Starea Țării Rumânești acum în zilele mării sale Ioan Caragea voievod, pă vremea asidosiei* urma să constituie, împreună cu *Povestea huzmetarilor*, *Obșteasca anafora...* și *Prescurtă însemnare...*, prima parte a unui ciclu de piese și pamflete despre *Starea Țării Rumânești pă vremea streinilor*. Partea a doua a ciclului, care urma să înfățișeze *Starea Țării Rumânești pă vremea pămîntenilor*, cuprinde doar o scurtă piesă avînd chiar acest titlu, similară ca substanță cu *Comedia ce să numește Barbul Văcărescul, vînzătorul țării;* în partea a doua a ciclului poate fi inclusă și piesa în versuri și proză *Mavrodinada.*

Manuscrisul este autograf și conține, în transcriere pe curat, textele dramatice ale lui Iordache Golescu, precum și cîteva dialoguri filosofico-morale în versiune românească și grecească; la sfîrșitul ms-ului se află și un scurt fragment conținînd, în ciornă, traducerea românească în versuri a circa jumătate din Cîntul I al *Iliadei*. Cu excepția piesei *Comedia ce s-au lepădat la vistierie* [*Tarafurile cele ce așează domnia*], păstrată în ms. rom. B.A.R. **5531** (v. infra comentariul la acest text), ms. rom. B.A.R. **2880** conține toate textele dramatice cunoscute ale lui Iordache Golescu. Ms. este format din foi de dimensiuni diferite, legate împreună; între acestea sînt și mai multe foi albe (2^v, 3^v, 14^v, 20^v, 30^v-35^v, 53^v, 56^v-60^r, 77^v, 78^v, 85^v, 92^v, 98^v, 100^v, 119^r, 125^v-126^v). El provine din familia Goleștilor și a fost dăruit Academiei Române în ședința de la 4 iunie 1904, după cum se arată pe o filă anexată la începutul ms-ului (v. N. Bănescu, *Viața și scrierile marelui vornic Iordache Golescu. Bucăți alese din ineditele sale*, Văleni de Munte, 1910, p. 5).

Piesa *Starea Țării Rumânești...* trebuie să fi fost redactată, după cum reiese din titlu, îndată după fuga din scaun (1818) a lui Ioan Gheorghe Caragea (1812—1818) și a fost transcrisă ulterior de către Iordache Golescu în forma care ni s-a păstrat în ms. **2880.** Textul se mai găsește și în ms. rom. B.A.R. **591,** ff.2—16; a mai fost publicat de către N. Bănescu, *ed. cit.*, pp. 109—142, și de către Gh.I. Georgescu-Buzău în vol. *Satire și pamflete din preajma lui 1848*, EPLA, [1951]; textul este reeditat de același și în vol. *Satire și pamflete (1800—1849)*, EPL, 1968. Față de ediția din 1951, ediția din 1968 corectează unele lecțiuni eronate și remediază omisiunea unor pasaje mai fruste; în ediția din 1968, nu mai figurează însă dialogul satiric *Povestea huzmetarilor*.

Comparativ cu textul din ms. **2880**, cel din ms. **591** nu prezintă diferențe însemnate, dar nici elemente probante pentru a-l socoti o copie a primului. Este mai probabil că diferențele dintre cele două versiuni sînt datorate faptului că, la transcrierea pe curat, în ms. **2880**, a unui text mai vechi, Iordache Golescu a introdus unele modificări lexicale mărunte. Un alt manuscris care conține piesa *Starea Țării Rumânești...*, ms. ignorat pînă acum, oferă unele argumente pentru existența unei versiuni anterioare celor din ms. **2880** și **591**; totodată, așa după cum se vede atît din formatul filelor pe care este scrisă piesa, cît și dintr-o însemnare existentă în acest ms., textul a circulat în București îndată după fuga lui Caragea. Caietul care conține piesa *Starea Țării Rumânești...* și o parte de început din *Povestea huzmetarilor* s-a păstrat într-un coligat (B.A.R., ms. rom. **203**, ff. 121^r—134^v) de texte, diferite ca proveniență și conținut. Titlul piesei în acest caiet este *Starea Țării Rumânești în zilele mării sale lui vodă Ioan Caragea voievod, pă vremea asidosiii. Tipărită cu cheltuiala săracilor din ce le-au mai rămas. S-au adăogat și Povestea huzmeturilor și Obșteasca anafora a boierilor pentru prăvili<le> mării sale ce au orînduit. Scrise toate acestea de un prea iubit al mării sale.* Pe f. 121^r se află următoarea însemnare: 1818, septemvrie, 29, în seara ce au fugit măria sa vodă Ioanu Gheorghe Caragea din București, s-au găsit această comedie aruncată pă poduri dă un ipochimen neștiut.

Din comparația manuscriselor **203** și **2880** se vede că versiunea din ms. **2880** este mai îngrijită și are unele adausuri menite să-i sporească încărcătura stilistică; notele explicative, existente numai în ms. **2880**, arată că anumite fapte sau cutume își pierduseră actualitatea în cei circa 20 de ani care despart cele două versiuni.

Dintre personajele atestate istoric, un loc central îl ocupă Ștefan Belu, țintă a satirei autorului și în alte piese ca *Povestea huzmetarilor* și *Barbul Văcărescul, vînzătorul țării*. Desemnat încă de la Țarigrad să-i fie vistier lui Caragea la venirea acestuia ca domn, în 1812, Ștefan Belu (1769-cca. 1836) ocupase și mai înainte de Caragea funcții boierești în Țara Românească (vel șetrar ante 1792, vel medelnicer între 1799 și 1804, vel paharnic ante 1807, an în care cumpără în mahalaua Sf. Gheorghe, în fața Podului Tîrgului din Afară, o prăvălie pe un loc vecin cu prăvăliile Mitropoliei și cu prăvălia vornicului Răducanu Golescu). Fiul lui Ștefan Belu, Alexandru (Alecu), ginerele lui Barbu Văcărescu, a avut un fiu pe care îl chema tot Ștefan; acesta, la 1848, perchiziționa locuința Zoiei Golescu. Față de Ștefan Belu, Iordache Golescu are o atitudine în care pricini mai vechi ne arată că este vorba și de temeiuri politice. Astfel, de exemplu, din 1815 se cunoaște o jalbă a lui Tudor Vladimirescu, pus vătaf de plai de către vel ban Răducanu Golescu și înlocuit apoi cu Ioan Grecescu de către Isaac Ralet, la porunca lui Caragea; acesta din urmă, de altfel, își începuse domnia prin exilarea conducătorilor „mișcării pămîntene": Grigorie Ghica, viitorul domn, Constantin Bălăceanu, socrul lui Iordache Golescu, și Constantin Filipescu („pilda Filipescului" este evocată în textul piesei, v. ff 10^v—11^v). Alte personaje istorice, aflate în legătură cu Belu, anume

Samurcaş (Constantin, vornic sub Alecu vodă Suţu), categorisit drept „acel fără dă lege", „acel păgîn şi iudă", şi Nenciulescu (Alexandru, vornic şi el pe vremea lui Şuţu, apoi vornic de politie în timpul lui Grigorie Ghica) sînt incriminate ca oameni „din cei proşti", „carii au prăpădit ţara în zilele răzmiriţii, luînd vistieria cu bani". Prin „zilele răzmiriţii" (f. 12v) se face referire la un episod din războiul ruso-turc din 1806—1812, „răzmiriţă" avînd aici sensul originar de „război" (cf. şi ff. 10r şi 11r: „...datoare rămîind ţara la oştirile muscăleşti o sumă mare dă bani după nişte zahereâ ce rămăsese în ţară"). Manea nebunul, pomenit în piesă (f.7v), este şi el un personaj atestat istoriceşte, căci în I. Heliade Rădulescu, *Domnul Sarsailă autorul* (v. *Opere*, I, 1939, p. 247), găsim următoarele: „Pe cînd Ţara Românească era de tot civilizată (căci acum s-a civilizat, Doamne păzeşte!), se vedea prin Bucureşti cîte un Manea ce striga pe uliţe: „Toţi boierii să moară, numai Manea să trăiască!", cîte un Dumitrică, care n-avea altă idee decît una şi bună, crezînd că toate muierile sînt înamorate de el, pentru care îşi tot cînta singur cîntecul: „Dumitrică, vin la leica!".

Uzînd de o convenţie a dialogului dramatic cunoscută bine încă de la Lucian din Samosata, anume *dialogul în lumea morţilor*, piesa lui Iordache Golescu este scrisă într-un limbaj popular impregnat de locuţiuni şi pilde pe care le regăsim şi în colecţia sa de folclor; în acelaşi timp, jocuri de cuvinte oarecum livreşti, între turcă şi greacă, rusă şi română sau greacă şi română par a fi putut avea adresanţi în publicul prezumptiv al pieselor. Tonul de simpatie pentru ţărănimea împilată este cel al unui boier luminat, multe idei subiacente în textul piesei regăsindu-se în dialogurile morale ale lui Iordache Golescu din *Cărticică coprinzătoare dă cuvintele ce am auzit dă la însuş cugetul mieu* (ms. **2880,** ff.56v—100r), neinclusă în ediţia de faţă.

p. 37

POVESTEA HUZMETARILOR

Sceneta satirică cu acest titlu se păstrează în ms. rom. B.A.R. **2880,** ff. 15r—18r (text reprodus în ediţia de faţă), în ms. rom. B.A.R. **203.** ff. 133r—134v (incomplet) şi în ms. rom. B.A.R. **591,** ff. 16v—20r. Textul a fost analizat, după ms. **591,** de către N. Iorga în *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688—1821)*, 1901, II, pp. 365—367; ed. a II-a, 1969, II, pp. 295—297, şi de către N. Bănescu, *op. cit.*, pp. 56—57, care l-a şi publicat (pp. 143—153), cu mărunte omisiuni, după ms. **2880.** De asemenea el figurează în ediţia din 1951 a lui Gh. Georgescu-Buzău, citată mai sus. Diferenţele între cele două versiuni (din ms. **2880** şi din ms. **591**) sînt mai însemnate decît cele existente în cazul textului piesei *Starea Ţării Rumâneşti...*, deoarece, în afara unor variante fonetice, grafice sau lexicale (dintre acestea din urmă, semnalăm următoarele forme din ms. **591:** *mi-am cumpărat butcă* pt. *mi-am luat căruţă* din ms. **2880,** f. 15r; *casa huzmetarilor* pt. *gazda huzmetului*, ibidem; *încărca huzmetul atartisind la strigare* pt. *încărca huzmetul cu sume mari adăogînd la strigare*, ms. **2880,** f. 16v; *împreună fiind şi cu dulceaţă şi cu spurcăciune* pt. *înjugat*

fiind cu dulceață și cu spurcăciune și cu fum întunecos, ms. **2880**, f. 17^v etc.), există în ms. **591** destul de multe omisiuni față de ms. **2880**. Pasajul din ms. **2880**, f. 15^v, cuprins între *iarăș pă seama domniei*... și *aș fi dobîndit* lipsește din ms. **591**, f. 17^v; de asemenea, pasajul din ms. **2880**, ff. 15^r—16^r, între... *pildă huzmetarilor* și... *nici un oscior zdravăn* nu figurează în ms. **591**, f. 17^v; la fel, din pasajul de la f. 16^{r-v}, între *acest fel dă lucruri* și *Tu și dă ai pătimit*..., nu figurează în ms. **591** decît două replici scurte. Pasajele existente numai în ms. **2880** conțin, în cele mai multe cazuri, pilde, proverbe și zicători menite să ilustreze narațiunea. Pilda apostolului Ștefan (primul martir creștin, v. *Fapt. Apost.* VI, 5 și VII, 55—60), pilda elciului (sol, ambasador) de la Persia, ca și diatriba împotriva vînzării de indulgențe (cf. istorioara din culegerea de pilde, ms. rom. B.A.R. **213**, f. 648^v: Un împărat, aflînd că papa va să-l afurisească..., precum și istorioarele despre papistași și pravoslavnici de la f. 656^v, între care s-ar putea încadra și cea reprodusă parțial de Perpessicius, *Iordache Golescu, lexicolog, folclorist, scriitor*, în *Mențiuni de istoriografie literară și folclor (1948—1956)*, p. 236, sub titlul *Papa și indulgențele)* reprezintă adausuri ale lui Iordache Golescu la versiunea inițială a cărei copie se păstrează în ms. **591.** Numai în două cazuri, anume la f. 18^v și la f. 19^v, găsim în ms. **591** pasaje care nu figurează în ms. **2880** (f. 17^r și 18^r; dintre acestea, primul pasaj, pe care îl reproducem mai jos, conține, în versiunea din ms. **591**, unele date interesante privind măsurătorile strîmbe aplicate la vinărit: „...fiind oieritul bob numărat, cîte o oaie, cîte o oaie, iar nu cu cotu, ca la vinerici, unde încape cîte vei vrea încărcătură, băgînd cotu strîmb în bute sau udîndu-l cu degetu (?) cît vei vrea și alte multe asemenea, mai ales la socoteala vedrelor". În celelalte cazuri diferențele atestă variante de autor menite să accentueze caracterul de pamflet al dialogului.

Principala ținta a satirei este, ca și în cazul piesei anterioare, vel vistierul Ștefan Belu, despre care se mai adaugă un amănunt compromițător, anume cîrdășia lui cu „acel ucigaș ce a dat în dascălul Neofit dă la școală să-l omoară și i-a spart capul". Este vorba desigur despre incidentul survenit la examenele din primăvara anului 1818, cînd Neofit Ducas a fost maltratat de ucenicii dascălului Veniamin din Lesbos (v. Elena Grigoriu, *Istoricul Academiei Domnești de la Sf. Sava. Contribuții documentare*, 1978, p. 85).

Amănunte noi se dau și despre Curtea Veche, apărînd specificarea că la Curtea Veche era locul „unde să strînge toată crăimea Bucureștilor", specificare prețioasă pentru lămurirea disputatelor sensuri ale titlului romanului lui Mateiu I. Caragiale; „craii" ce se strîngeau aici trebuie că erau și ei asemenea oierului-huzmetar despre care în textul de față ni se spune că scapă de la închisoare — după ce, atras de gîndul înavuțirii, „și-a încărcat sufletul pentru alții", — „galben, slab, prăpădit, ca vaiu dă el, fără sînge în obraz, ca cînd ai fi văzut moartea scrisă în obrazul lui". Pasajul acesta îndreptățește opinia lui M. Anghelescu (v. *Textul și realitatea*, 1988, p. 177) că denumirea „crai de Curtea Veche" are mai degrabă un caracter sumbru. De altfel, citatele care apar în DA pentru sensul 5° „coureur de femmes, débauché, ivro-

gne; vieux beau" al cuvîntului *crai* nu coincid decît parțial cu sensul expresiei „crai de Curtea Veche", cu atestări la Baronzi, sau „crai de Curtea Arsă" echivalat cu „ștreangar, hoțoman", după Zanne, P. IV, p. 319; în *Condica...* (III, 252ᵛ—253ʳ) lui Iordache Golescu găsim specificat clar sensul „scăpătat, sărac", precum și faptul că expresia avea deja, la data redactării *Condicii...* în forma ce ni s-a păstrat, o oarecare vechime: „...după vorba rumânească ce zice craiu din Curtea Veche", datînd probabil, cum opinează și autorii DA, „de la pustiirea Curții Domnești după incendiul din 1718 și cutremurul din 1738" (v. și supra, în *Glosar*, s.v.). Termenii „craiu" și „crăime" apar des și în textul *Prescurtă însemnare...*, cu sens depreciativ, referitor la oastea lui Tudor (v. supra, pp. 46, 49, 52).

Vremurilor descrise în scenetă, vremuri în care „boierii au ajuns ciocoi, și ciocoii, boieri", li se dresează, în pofida scurtimii textului, un rechizitoriu foarte cuprinzător, principalul cap de acuzare constituindu-l corupția.

p. 43

PRESCURTĂ ÎNSEMNARE DĂ TURBURAREA ȚĂRII RUMÂNEȘTI...

Text reprodus după ms. rom. B.A.R. **2880,** ff.20ʳ—30ʳ. După cum arată epilogul textului, forma din acest ms. este ulterioară anului 1843 și, poate, ulterioară chiar anului 1845 (v. comentariile la *Mavrodinada)*, dar ea se bazează pe însemnări făcute în preajma evenimentelor. Nu este exclusă existența unei versiuni anterioare a textului, într-o formă apropiată de cea actuală, căreia să-i fi fost adăugate doar datele din epilog. Textul a fost publicat, cu un comentariu asupra valorii datelor istorice și cu unele observații privind forma sa literară, de către Emil Vîrtosu, *Iordache Golescu și întîmplările anului 1821*, în „Viața românească", an. XXII (1930), nr. 9—10, pp. 248—264. Pentru expresiile grecești de la pp. 51 și 52, E. Vîrtosu propune lecțiunile το μόνον καταφύγιον (singurul refugiu) și πατωσε πατόμαι (sînt călcat, te calc). Pentru ordinea interpelării adresate de Constantin (Dinicu), Gheorghe (Iordache) Golescu și Nicolae Văcărescu anume banilor Grigorie Brîncoveanu, Grigorie Ghica și Barbu Văcărescu și pentru atitudinea acestora, așa cum apare ea expusă în textul lui Iordache Golescu, v. C. Grecescu, *Încă un act în legătură cu mișcarea de la 1821 din Țara Românească*, în „Revista istorică română", an. XVI (1946), fasc. I, pp. 1—9 și *Doc. privind ist. României. Răscoala din 1821*, V, 1962, pp. 521, 523—526.

Este evident că textul avea menirea de a justifica atitudinea autorului, a fratelui său, Dinicu, a lui Nicolae Văcărescu și a vornicului Constantin Bălăceanu față cu desfășurarea evenimentelor. Pentru episodul ocrotirii familiei răposatului domn (ff. 26ᵛ—28ᵛ), v. Mihail Popescu, *Contribuțiuni documentare la istoria revoluției din 1821*, în

„Revista arhivelor“, II, nr. 4—5, pp. 170—219 și *Doc. privind ist. României. Răscoala din 1821*, I, 1959, pp. 300—301. Este trecută, de pildă, sub tăcere, disputa cu tîrgoviștenii (în fața cărora Iordache Golescu se jurase că nu are știință de existența vechilor documente pe care aceștia le ceruseră și văduvei lui Suțu), astfel încît relațiile Goleștilor cu văduva lui Suțu par a se explica numai prin dorința de a-i acorda acesteia ocrotire. În ce privește însă majoritatea datelor, mai ales explicațiile privind rațiunile rămînerii în București a lui Ilarion Argeșiul, Aleco Filipescu-Vulpe ș.a., precum și amănuntele privind atmosfera din țară în timpul evenimentelor de la 1821, acestea sînt confirmate întru totul de documentele istorice. „Consulul muscălesc“ Pinis este Alexandru Pini, iar Giafer este, probabil, Ibraim aga Giafel, beșliagă în Mehedinți. Mai menționăm și că o eroare datorată unei lecturi grăbite a lui George Călinescu (v. *Istoria literaturii române*, ed.I, p. 88; ed. a II-a, p. 83) este sursa afirmațiilor că Iordache Golsecu ar fi fost izgonit de țărani cu „Uideo, ciocoiule!“; din text se vede însă că acest episod este relatat de Nicolae Văcărescu și îl privește pe acesta.

p. 59

COMEDIA CE SĂ NUMEȘTE BARBUL VĂCĂRESCUL, VÎNZĂTORUL ȚĂRII...

Text reprodus după ms. rom. B.A.R. **2880,** ff. 36^r—53^r. Evenimentele istorice din piesă se situează în anii 1822—1823, la începutul domniei lui Grigorie al IV-lea Ghica; redactarea piesei, după cum reiese din titlu, trebuie situată după 1828, iar transcrierea din ms. **2880** — probabil după 1845. Indicația privitoare la tipărirea piesei „cu cheltuiala calemgiilor dă vistierie“, „spre pomenirea ticăloșiei țării“ este, desigur, fictivă, fiind menită să arate că textul se bazează pe informații ale celor din interiorul cancelariei visteriei (calemgii) și că este „izvodită“ de Dîrzeanu (probabil Ioniță, cunoscut ca autor al unei cronici a evenimentelor din 1821 și, apoi, condicar al cîrmuirii pe lîngă vistierul Alecu Filipescu-Vulpe, menționat și el în piesă pentru o pricină mai veche, din „zilele Suțului“, cercetată de acesta împreună cu Iordache Golescu; v. p. 67; cf. și p. 54). Acestui Ioan Dîrzeanu, biv vel medelnicer, la 1828, august 13, Iordache Golescu, pe atunci epitrop la spitalul Iubirea de Oameni (Filantropia) i-a vîndut „mila vinăriciului din patru județe“, cu 2100 taleri, „deci să aibă dumnealui a strînge banii aceștii mili și, orice cîștig de va ieși sau, ferească Dumnezeu, pagubă, să fie pe seama dumnealui“; Ioan Dîrzeanu, cu știrea lui Iordache Golescu, vinde la 1 octombrie 1823 mila sus-arătată cu 3300 de taleri lui Mihalache Manu, capzimanu huzmetarilor a toată țara (v. G. Potra, *Doc. privitoare la ist. orașului București*, II, 1975 și supra, *Povestea huzmetarilor*).

Textul piesei se mai păstrează și în ms. rom. B.A.R. **2891** (fost ms. **1770,** cotă sub care apare menționat în N. Bănescu, *op. cit.*, p. 61); titlul piesei în acest ms. de 26 ff. este: *Comedie ce se numește Barbul Văcărescu, compusă de un tînăr voitor de bine.*

Între versiunile din cele două ms-e există diferențe notabile, dar ele nu reflectă stadii de elaborare artistică a piesei, ci doar suprimarea din versiunea cuprinsă în ms. **2880** a unor replici licențioase; observarea naturii acestor diferențe îl conduce pe N. Bănescu, *op. cit.*, pp. 61—62, chiar la opinia că ar fi vorba de o copie făcută de o femeie. În versiunea din ms. **2891** nu numai că lipsesc o serie de exprimări mai fruste, dar este suprimat cu totul un personaj, cel al Măscăriciului, ceea ce nu afectează însă cursivitatea acțiunii, căci replicile acestui personaj sînt, cum se vede din textul tipărit, exclusiv aparte-uri; Cîrciumăreasa este înlocuită cu un personaj masculin, dispărînd astfel întreg pasajul în care este vorba de ascunderea Măscăriciului sub poalele Cîrciumăresei.

Barbu Văcărescu... este cea mai cunoscută dintre piesele lui Iordache Golescu, fiind publicată, după ms. **2880**, de către N. Bănescu, *op. cit.*, pp. 160—211, într-o transcriere mai puțin interesată de particularitățile grafiei autorului, iar apoi de către Al. Niculescu și Florin Tornea în antologia *Primii noștri dramaturgi*, ed. I, 1956; ed. a II-a, 1960, pp. 7—46; piesa a fost și pusă în scenă, în regia lui Al. Tocilescu, la Teatrul Bulandra, în stagiunea 1982—1983 (premiera a avut loc la 8 iulie 1982).

Dintre personajele atestate istoric ale piesei se remarcă în primul rînd cuplul format din vistierul Barbu Văcărescu și logofătul Ștefan Belu, legați prin raporturi de rudenie (zvonurile privitoare la încuscrirea lui Ștefan Belu, prin fiul său, Alecu, cu Barbu Văcărescu, erau puse în legătură cu numirea acestuia din urmă ca domn; v. *Doc. privind ist. României. Răscoala din 1821*, V, 1962, p. 345 și textul piesei, f. 38[r]), ca și prin mai vechi raporturi de interese, datînd din vremea lui Ioan Caragea (1812—1818) și a lui Alexandru Suțu (1818—1821). Alături de Filip Lenș (Lengiu, în piesă), de Rali, fost medic al lui Caragea și amestecat, împreună cu Alexandru Nenciulescu, în 1824, într-un complot împotriva lui Grigore Ghica, Ștefan Belu apare în postură de „cap al răutăților“, fiindu-i mereu asociat epitetul de „fanariot“ (v.p. 74, 79). Legături de rudenie explică și atitudinea grupului format din banul Dinu Crețulescu, Matacu Racoviță (m. 1823, ceea ce constituie termenul *ad quem* pentru datarea acțiunii piesei) și Istrate Crețulescu, socrul lui Rali; astfel, dintre tendințele profilate la venirea ca domn a lui Grigorie Ghica, cea reprezentată de Barbu Văcărescu, prezumtiv opozant al domnitorului, este, după Iordache Golescu, o tendință de resuscitare a practicilor fanariote într-o perioadă dătătoare de speranțe cum era aceea revenirii la domniile pămîntene. „Partida“ către care se îndreaptă simpatia autorului este evident cea formată din Constantin Bălăceanu (care, deși nu cu mult mai în vîrstă decît el, îi era socru lui Iordache Golescu), din Mihăiță Filipescu și din Iancu Cocorăscu. Cei trei vor fi chiar surghiuniți de domn în 1825, după ce Iancu Cocorăscu fusese surghiunit și de Caragea, în 1813. Desigur că și uneltirile lui Barbu Văcărescu sau ale lui Filip Lenș vor fi reluate în anii următori, dar, pentru perioada la care se referă piesa, starea de spirit trebuie să fi fost, în general, cea înfățișată de piesă.

Ca și în celelalte texte ale lui Iordache Golescu, sînt de remarcat infuzia folclorică și naturalețea limbajului.

p. 91

STAREA ȚĂRII RUMÂNEȘTI PĂ VREMEA PĂMÎNTENILOR

Text reprodus după. ms. rom. B.A.R. **2880**, ff. 54^r—56^r. În transcrierea versurilor am respectat dispoziția rîndurilor din ms. Deși se referă la perioada de început a „domniilor regulamentare“, piesa își trage substanța din aceeași stare de spirit prezentă și în textul anterior. Sînt evocate „surgunlucurile, necinstele și ocările ce pătimea (boierii) dă la domni pentru că striga pentru țară“, dar persoanele din tabăra patrioților și din cea a patrihoților nu mai sînt nominalizate.

p. 95

MAVRODINADA...

Text reprodus după ms. rom. B.A.R. **2880**, ff. 101^r—124^r. Nu a mai fost publicat; în bibliografia scrierilor lui Iordache Golescu din antologia *Primii noștri dramaturgi*, ed. a II-a, p. 5 se menționează că Dina Căplescu (1930—1959) pregătise pentru tipar o ediție critică, cu note și glosar a *Mavrodinadei*, ediție ce urma să apară în revista „Limba română“ în cursul anului 1960.

Mavrodinada este, conducîndu-ne după data elaborării sale (post 1845), ultimul dintre textele dramatice redactate în mod sigur de către Iordache Golescu. El reprezintă un fel de revanșă literară a autorului la o hotărîre neobișnuită a domnitorului Gheorghe Bibescu (1842—1848), prin care acesta depărta din posturile lor pe toți judecătorii care iscăliseră o hotărîre din 8 iunie 1845 a Înaltului Divan pentru anularea vînzării moșiei Mavrodinul și, mai mult decît atît desființa cu totul cancelaria secției a II-a a Înaltului Divan. Pricina era mult mai veche, însuși titlul piesei vrînd să sugereze lungimea acestei odisei juridice încheiate cu o decizie care se pare că era justă formal (v. N. Bănescu, *op. cit.*, p. 69 sq.), dar care leza spiritul umanitar al actului justițiar. Nu este exclusă, desigur, și o relativ recentă similitudine de situații cu pricina pe care o avusese în 1831 Zoița Golescu (n. Comăneanu), soția lui Nicolae Golescu (Deli-aga), fratele lui Iordache, cu baronul Hristofor Sachelarie. De altfel respectivul baron are un impresionant număr de procese numai în arhiva Înaltului Divan (v. și procesul cu Eleni Chițeasca), judecîndu-se pînă și cu exarhii Sfîntului Mormînt. Sînt de presupus de asemenea și unele rațiuni de partidă politică, determinate și de interesele economice ale părților. Din perspectiva autorului, cele mai importante momente ale Mavrodinadei juridice sînt expuse în următoarea jalbă a copiilor nevîrstnici ai răposatului stolnic Constandin Mavrodin, depusă la 25 mai 1833 și adresată „Înalt exțelenției sale d. Prezedent al Divanurilor Moldavii și Valahii“ [P.D. Kiselev]:
„Răpusatu stolnicu Costache Mavrodin, tatăl nostru, în viață fiind, s-au împrumutat o sumă bani de la d. baronul Hristofor Sachelarie, cu zapis dîndu-i emanet <sic> trupurile de moșie Cucuvieții <sic>, Hurez dă Horășani, Bleotori, Bărbăteștii, Comăneștii și Adămeștii din sud Teleorman, toate ce să adună în stînjăni 3840; această împrumu-

tare fiind în galbeni, pă lîngă înălțarea prețului lor pă fiecare an, împreunînd capitile cu dobînda și schimbînd zapisu de împrumutare, urmîndu-să aceasta și în vremea răzvrătirii, cînd noi ne aflam fugiți în Brașov și moșîile să stăpînea dă turci, unde în puțină vreme s-au mărit datoria, făcîndu-să o sumă însemnată, în urmă, cu cuvînt dă arendă drept dobîndă la o sumă galbeni, i-au luoat moșiile dă supt stăpînire, iar pă altă sumă galbeni să plătea dobîndă cu osebit zapis, lăsînd pă răposatu lipsit și dă hrana vieții, făgăduindu-i domnului baronu că, de va scoate pomenitile moșîi la mezat, pre mușteriu să <ia> pă stînjăn pînă la lei 160, carile, silit fiind, au urmat aceaea într-o vreme foarte ticăloasă, încît nimeni nu îndrăznea să dea preț potrivit după îmbunătățirea moșîilor, iar, pă de altă parte, au mijlocit vicleșug de nu s-au arătat alt mușteriu afară de un Daniil Arnăutu, pus dă d. baronu, dîndu numai pînă la lei 66 pă stînjăn. Iară la jalba răposatului tatăl nostru prin care au cerut să scoață moșîile la mezat s-au dat poruncă domnească cu coprindere că, dă nu să va mulțumi pă preț ce va ieși, să aibă voie să-l tragă înapoi și să chibzuiască dăsfacerea datoriii cu alte mijloace. Pă temeiul acei porunci cerînd răposatul să să poprească mezatu și cu sorocu să dăsfacă datoria, la ale căruia cereri nu i s-au dat ascultare, și coprins fiind dă siluire și căzut în dăznădejduire, pănă a nu să haraciladisi mezatu, bolnav aflîndu-să, ș-au dat opștescu sfîrșit, rămîind noi, copii nevîrsnici, fără dă niciun ajutor, lipsiți și dă hrana vieții, judecînd înțelepciunea înaltii exțelenții voastre și să cunoască că în acea vreme vom fi ajunși a ne găsi afară și din sîmțirile noastre, dumnealui craditoru tocmai atunci cînd și muma și frații noștri cei vîrsnici să afla biruiți și pătrunși de distihie, găsînd prîlej cu cererile (?) dumisale, au îneltit<sic> de au luoat înscris că ne lepădăm dă moștenirea părintească, iscălindu-ne muma noastră și pă noi, fiii cei nevîrsnici, și pă temeiul acestor iscălituri, după cererea dumnealui baronului ce au făcut ca să fie silit să haracileadisească mezatu stăpînirea, ne-au dăpărtat pă noi dă moștenirea părintească, dînd moșîile în stăpînirea dumisale, însă cu această orînduială, ori prin mezat, sau să le vînză la mușteriu ce va găsi să-i numere această asuprită datorie, în sumă dă lei 443 488, bani 101. Precum coprinde în anafora dumnealor veliților boieri scrisă din leat 1826, dechemvrie, care s-au întărit dă măria sa Grigorie vodă Ghica, noi că sîntem năpăstuiți este și dăcît soarile mai luminat:

1-iu. Că nu ni s-au dat pravilnicu sorocu dă șase luni, în care să ne luăm seama dă ne facem moștenitori sau nu, căci atunci, în acel sorocu, puteam găsi mijloace spre dăsfacerea datoriii;

2-lea. Că dumnealui sărdaru Gheorghe Turnavitu, cel ce să pomenește în anafora că au fost vechilu la înfățișarea aceștii pricini, tăgăduiește, mărturisind prin chiar înscrisu său că la nici o judecată nu s-au înfățișat vechil din partea mumii noastre;

3-lea. La strigarea mezatului s-au urmat acel vicleșug dă nu s-au arătat alt mușteriu dăcît pomenitul Daniil;

4-lea. D. baronu, fiind sudit de protecsîie streină și neavînd driptu nici prin cumpărătoare de mezat, nici fără mezat, nicicum aiesfel dă chip a să face moștenitor pămînturi nemișcătoare, ca să nu rămîie bănuială de vicleșugu asupra mezatului, urma să haraciladisească moșîile ca să vază prețul cel adevărat și, cu acel din

urmă prețu, ori să fi dat mușteriului asupra căruia ar fi rămas sau să ni să fi dat nooă, dă nu ca unor moștenitori părinților noștri, măcar ca după un protimisis de rudenie, carii ne nevoiam a răspunde acel prețu, iar nu să ne înstreineze pă noi, fii cei adevărați, de căminul strămoșăsc.

Dă aceea fierbinte ne rugăm înaltii exelenții voastre, în puterea chiar a cererilor dumnealui baronului, ce singur au dat înaintea dumnealor veliților boieri, precum în anaforă să coprinde, întărită și dă măria sa Ghica, ca, ori prin mezat sau cu rizaceazar să vînză moșiile la orice mușteriu va găsi să-i numere lei 443 488, bani 101, și noi, ca niște fii a răposatului stolnicului Mavrodin, cerem să fie porunca exelenții voastre să-i numărăm bani aceștia și să ne sloboază trupurile de moșie, împreună și sineturile ce le are emanet, care să le luăm supt a noastră stăpînire.

Ai exelenții voastre prea plecați fii
răposatului stolnicului
Costache Mavrodin, cei nevîrsnici."

În această jalbă, conținută în dosarul acțiunii judecătorești (Înaltul Divan, dosar 15 393/1833, Arh. St. Buc., ms. 953/113, f. 164), nu numai că găsim expuse toate motivațiile acțiunii literare a piesei, dar întîlnim și unele particularități ale scrisului lui Iordache Golescu ce ne fac să nu-l credem străin de redactarea plîngerii respective. Ținînd seama de faptul că, exceptîndu-l pe Alecu Vilara și pe membrii Înaltului Divan, celelalte personaje sînt alegorice, trebuie să vedem în piesă și o tendință de elaborare a unor „fiziologii" dramatice mai pronunțată decît în piesele de început ale autorului. Recuzita alegorică, mitologică și biblică a piesei, împănarea cu ziceri populare și versificația destul de ternă sînt unite de liantul pasiunii justițiare a autorului, ulcerată nu doar de decizia formală a lui Gheorghe Bibescu, ci și de ignorarea dreptului cutumiar, în sprijinul căruia este invocată justiția imanentă.

p. 132

COMODIA CE S-AU LEPĂDAT LA VISTIERIE...

Text reprodus după ms. rom. B.A.R. **5531**, ff. 23^r-29^v. Publicat prima oară sub titlul *Tarafurile cele ce așează domnia*, cu un comentariu entuziast, de către B.P. Hasdeu, în „Columna lui Traian", an. III (1872), nr. 7 (14 febr.), apoi, cu multe lecțiuni eronate, de V.A. Urechia în *Istoria Românilor*, t. VII al seriei 1774—1800 (alias t.V al seriei 1786—1800), 1894, pp. 360—365, anexă la p. 158).

Paternitatea lui Iordache Golescu asupra textului a fost afirmată, cu toată prudența, de către T. Avramescu în articolul ***În legătură cu începuturile dramaturgiei românești***, „Viața românească", an. XIV (1961), nr. 3. Ipoteza aceasta este discutabilă. Prezența piesei în **ms. 5531** alături de unalt text, ce îi aparține în mod sigur lui Iordache Golescu

(*Anaforaoa boierilor...*), nu poate contracara faptul că această *Comodie ce s-au lepădat la vistierie*... nu apare și între textele păstrate în versiune autografă în ms. **2880**; alt text aflat în această situație, intitulat *Conversație prietenească*, text pentru care ipoteza paternității lui Iordache Golescu a fost adusă în discuție de către Lucia Dalila Aramă (v. „Manuscriptum", nr. 1, 1984, pp. 128—136), nu prezintă nici el date suficiente pentru a acredita respectiva ipoteză. În ce privește textul *Comodiei*.. există o serie de similitudini de situații și de lexic cu alte piese ale lui Iordache Golescu, dar anumite chestiuni de cronologie și, mai ales, atitudinea față de unele personaje atestate istoric vin în contradicție cu ceea ce se cunoaște despre Iordache Golescu din celelalte piese și din biografia sa (v. Anastasie Iordache, *Pe urmele Goleștilor*, 1982, pp. 155—156; v. și supra, comentariile la piesa *Barbul Văcărescul...*). În același timp se știe (v. supra, p. 434) că „partida" reprezentată de Mihăiță Filipescu și de Iancu Cocorăscu este legată fără îndoială de numele lui Constantin Bălăceanu (1764—1831), alături de care Iordache Golescu a lucrat la cunoscute fapte de bine; soția lui Dinicu Golescu, Zinca (n. Farfara), era și ea, prin Sultana Pîrșcoveanu, nepoată lui Constantin Bălăceanu. Singurul personaj din acest text față de care atitudinea de aici corespunde cu cea din piesele lui Iordache Golescu ar fi Alexandru Nenciulescu, arătat în *Anaforaoa boierilor*... ca fiind descendent din „Nenciu țiganul, iertat dă Ilinca Grăceanca pentru hatîrul unui boier mare, din care nume Nenciu s-a luat și sclitadă dă Nenciulesc, mare și tare... / ... / și peșin îl vezi însuș măria ta vornic și logofăt mare...", iar în *Prescurtă însemnare*... ca „un chilipirgiu" care speră, rămînînd la 1821 în București, „să poată apuca ceva de cheltuială prin turburări" (v. supra, p. 55). Desigur însă că, în decursul timpului, atitudinea față de un personaj sau altul se poate schimba (a se compara, de pildă, mențiunile privitoare la Alecu Vilara, m. 1852, din *Prescurtă însemnare*..., p. 57, cu cele din *Mavrodinada*, p. 122, referitoare la aceleași fapte).

În ce privește lexicul piesei, menționăm că textul conține unele cuvinte mai rare, precum *clup*, *masala*, *odagiu*, *politie* ș.a., pe care le regăsim în aceste forme în *Condica limbii rumânești* (CLR), altele precum *havadiș*, *liveju*, pe care le găsim în CLR în forme apropiate (*havadis*, *livej*), dar și, fapt mai greu de explicat, cuvinte precum *capuolan*, *ceacșîri*, *corciuplac*, *a grăcini*, care nu apar deloc în CLR.

p. 140

ANAFORAOA BOIERILOR PENTRU ÎNTOCMIREA PRĂVILILOR...

Text reprodus după ms. rom. B.A.R. **2880,** ff. 18^r—19^r. Se mai păstrează și în ms. rom. B.A.R. **5531,** ff. 78^r—79^r. Forma din ms. **5531** reprezintă, credem, o versiune mai apropiată de cea primară.

Numai într-un loc versiunea din ms. **5531** conține un element pe care nu-l mai găsim în ms. **2880**, anume în pasajul de la începutul textului unde, între cei care au făcut cercetare pentru întocmirea prăvililor în lume, este menționat nominal „dumnealui clucér Nestor, ce este comicos (!)". Mai sînt, de asemenea, epurate unele expresii licențioase. Alte variante, lexicale și fonetice, nu prezintă importanță deosebită.

Textul de față nu are nici o legătură cu *Obștească tînguire* din ms. rom. B.A.R. **591**, îndreptat și el împotriva lui Caragea (și împotriva logofătului Ștefan Belu), dar în care nu este folosită modalitatea parodică și nu găsim nici una dintre particularitățile stilistice ale lui Iordache Golescu (cf. N. Iorga, *op.. cit.*, ed. a II-a, p. 295). În ms. **5531** se mai păstrează, pe lîngă alte texte, și cel al *Comodiei ce s-au lepădat la vistierie...* (v. supra), precum și un *Arzumahzalu, adică înștiințarea ce au făcut boierii Țării Rumânești către pragul turceștii împărăției*, privitor la părăsirea scaunului țării de către Ioan vodă Caragea.

Caracterul de pamflet al textului se realizează prin parodierea limbajului administrativ de la începutul secolului trecut, făcută de un autor ce participase la redactarea multor acte în această perioadă.

p. 143

POVESTE CE MI S-AU ÎNTÎMPLAT LA UN POTOP

Text reprodus după ms. rom. B.A.R. **213**, ff. 672^{v}—672^{r}; ms. este autograf și conține colecția de folclor a lui Iordache Golescu. Dat fiind faptul că ms. acesta a fost și în posesia lui Eminescu (v. infra), și această povestire, plină de naturalețe și umor, de factura celei a lui Alecsandri, *Balta-Albă*, a reținut desigur atenția poetului. Această pagină de memorialistică „pe cît de magistrală, pe atîta de savuroasă" a mai fost publicată de Perpessicius (căruia îi aparține aprecierea), însoțită de un comentariu entuziast, în studiul său despre Iordache Golescu citat mai sus, pp. 237—242.

p. 146

PENTRU POEZIE

Text reprodus din partea a VII-a a gramaticii lui Iordache Golescu, publicată sub titlul *Băgări dă seamă asupra canoanelor gramăticești*, București, În Tipografia lui Eliad, 1840, pp. 243—253; pentru comentarii v. supra, pp. 383—388.

p. 161

PILDE, POVĂȚUIRI I CUVINTE ADĂVĂRATE...

Text reprodus după ms. rom. B.A.R. **213**, ff. 2^{r}—54^{r}, un infoliu de 692 ff. care face parte din colecțiile B.A.R. din anul 1882, cînd a fost dăruit Academiei Române, prin intermediul lui Titu Maiorescu. Înainte de această dată ms. a circulat destul de mult, mai ales printre juni-

mişti, şi a fost citit atent şi subliniat în mai multe locuri de către Eminescu (v. Perpessicius, *op. cit.*, pp. 214—215), care selectase din ultima parte a colecţiei cîteva istorioare în vederea publicării lor în cuprinsul unei cărţi de lectură (unele dintre aceste istorioare sînt copiate de poet în ms. rom. B.A.R. **2306)**; urmînd indicaţiei lui Perpessicius, conform căreia numai semnele făcute cu creion roşu în ms. **213** îi aparţin lui Eminescu, am marcat cu un semn grafic special în ediţia de faţă pildele care i-au reţinut atenţia poetului. Aceasta nu înseamnă desigur că alte unităţi parimistice, pe care nu le găsim marcate ca atare, n-au stat în atenţia lui Eminescu, fie pentru plănuita carte de lectură (pildele şi răspunsurile marcate cu cruciuliţă roşie din partea de sfîrşit a ms-ului, de la f. 541 pînă la capăt), fie ca imagini poetice pe care le regăsim în ţesătura poemelor sale şi în articolele politice.

În ciuda importanţei acestei colecţii folclorice, ea nu a fost publicată pînă acum în totalitatea sa, destul de numeroasele reeditări fragmentare în volume sau în periodice nereuşind să ofere imaginea de ansamblu a structurii colecţiei, aşa cum fusese ea concepută de Iordache Golescu. În ediţia din 1910 a lui N. Bănescu, culegerea de *Pilde, povăţuiri i cuvinte adăvărate* ocupă numai 11 pagini, dintre care două reproduc prefaţa culegerii, tipărită şi în I. Bianu, R. Caracaş, *Catalogul manuscriptelor româneşti*, I, 1907. Adresate în general unui public mai larg, reeditările parţiale de pînă acum (A. Lambrior, P. Ispirescu, I.A. Zanne, A.C. Popovici, Gh. Paschia ş.a.) nu au avut un caracter unitar în privinţa transcrierii. O părere eronată, perpetuată din altminteri excelentul studiu al lui Perpessicius despre Iordache Golescu, este aceea că I.A. Zanne reproduce aproape integral („mai bine de trei pătrimi din întreg infoliul" — p. 218) manuscrisul colecţiei. La Perpessicius formularea este aceasta: „Tipărind însă în marea sa colecţie manuscriptul lui Iordache Golescu şi păstrîndu-i autonomia (şi gîndul mă duce fără voie la editorul acela inexpert care, dimpotrivă, a destrămat şi risipit dicţionarul de rime al lui Eminescu într-o plămadă proprie) — făcînd, zic, aceasta, Iuliu A. Zanne a realizat incontestabil cu mult mai mult. Aşadar studiul critic al acestei opere a marelui vornic rămîne să fie făcut şi nu ne îndoim că unul din învăţăceii ce-şi pregătesc de pe acum armura erudită se va simţi ispitit să-l întreprindă" (p. 222). În prefaţa lui I.A. Zanne găsim însă următoarele precizări asupra modalităţii de editare a colecţiei lui Iordache Golescu şi asupra cantităţii materialului editat: „În lucrarea noastră *am contopit tot materialul* (s.n.) din cele dintîi capitole; însă pentru a nu îneca proverbele sau maximele româneşti într-un potop de povăţuiri şi cuvinte adevărate străine, îmbrăcate în straie româneşti, am procedat în următorul chip: *Pildele* din cap. I şi II, precum şi o foarte mică parte din *povăţuiri, cuvinte adevărate şi asemănări* au fost aşezate toate la locul lor în diversele serii (adică în cuprinsul colecţiei lui I.A. Zanne, — n.n.); apoi am trecut toate *Povăţuirile şi cuvintele adevărate* în capitolul XIX, iar *asemănările* în capitolul XXII. Capitolurile V, VI, VII, VIII, IX din Golescu vor rămâne nepublicate de noi, căci nu intră în cadrul acestei lucrări. Ghicitorile cu care se sfîrşeşte manuscrisul s-au trecut la locul lor în capitolul XX".

Comentariile asupra colecţiei de folclor a lui Iordache Golescu, de la Lambrior la Perpessicius, subliniază mai toate necesitatea publicării acestei colecţii şi comentează elogios valoarea ei. A.C. Popovici, de pildă, care publica unele dintre pildele lui Iordache Golescu într-o antologie intitulată *Călăuza fericirii adică învăţătura vieţei după Sfînta Evanghelie şi după povăţuirile boierului Iordache Golescu*, are în prefaţa cărţii, astfel de cuvinte despre pildele lui Golescu „Iubite cetitorule, eu, care am făcut această întocmire, tare multe cărţi mari şi late am cetit în viaţa mea. Cetit-am asemenea cărţi în limba noastră românească, care este dulce ca un fagure de miere; cetit-am şi foarte multe cărţi în limba veche grecească, apoi în cea latinească, în cea nemţească, italienească, spaniolească şi ungurească. Dar în toate cărţile din lume, eu mai multe şi mai bune învăţături nu am găsit ca în Sfînta Evanghelie a Mîntuitorului Nostru Isus Christos şi apoi în Povăţuirile bătrînului boer Iordache Golescu, din Goleşti, în Ţara Românească...".

Între entuziasmul comentariilor şi arbitrariul selecţiilor şi al transcrierilor, colecţia de folclor a lui Iordache Golescu rămîne totuşi pînă astăzi, cum spunea Marin Bucur în *Cuvîntul înainte* al ed. Gh. Paschia, 1975, p. 5, „o misterioasă rezervaţie a cîtorva cutezători specialişti apăruţi la răstimpuri mari".

În ediţia de faţă, al cărei material îl constituie în principal scrierile literare ale lui Iordache Golescu, nu am putut reproduce decît prima parte a colecţiei de folclor, anume *Precuvîntarea* şi capitolul I, *Pilde i tîlcuirea lor;* am păstrat însă structura originală a acestei părţi de început a colecţiei şi am aplicat aceleaşi principii de transcriere ca şi în cazul celorlalte texte ale autorului. Materialul lexical selectat din *întregul* ms. al colecţiei de *Pilde, povăţuiri i cuvinte adăvărate* a fost glosat prin intermediul comentariilor lexicografice ale lui Iordache Golescu însuşi, din *Condica limbii rumâneşti.* Sperăm ca astfel să fi oferit, în spaţiul restrîns pe care l-am avut la dispoziţie, o imagine cît mai exactă a structurii, dimensiunilor şi importanţei acestor două scrieri ale lui Iordache Golescu.

p. 267

BĂGĂRI DĂ SEAMĂ ASUPRA CANOANELOR GRAMĂTICEŞTI...

Am reprodus în această ediţie, după exemplarul B.A.R. **II 32236** (fost în posesia lui G. Bengescu, al cărui ex-libris se află pe coperta interioară a cărţii), cuvîntul către cititori, precuvîntarea (care conţine şi o sumară descriere a structurii acestei gramatici) şi partea a VI-a, *Pentru întocmire.* Acestea am socotit că ar fi, împreună cu partea a VII a, *Pentru poezie,* capitolele care pot prezenta interes în cadrul unei ediţii a scrierilor literare ale lui Iordache Golescu. În reproducerea textului am ţinut seamă de erata pe care autorul o tipăreşte pe o foaie nenumerotată aşezată după cele două precuvîntări ale cărţii.

În manuscrisul acestei gramatici, păstrat la B.A.R. sub cota ms. rom. **843,** de 242 ff., se află, pe f. 1^{r-v}, şi o dedicaţie către Pavel

Kiselev, în care perioada „regulamentară" este considerată „veacul dă aur al aceștii țări", iar activitatea lui Kiselev este elogiată pentru mai multe laturi ale ei, mai ales pentru că acesta reușise să scape „pă lăcuitorii aceștii țări dă nepomenitele rele întrebuințări ce pătimea dă către ocîrmuitorii dă mai nainte". Atît textul dedicației, cît și versurile encomiastice cu aceeași adresă nu apar și în tipăritură, iar în ms. ele sînt șterse, faptul fiind pus de Perpessicius pe seama neacordării sprijinului în vederea tipăririi, ceea ce conferă gestului lui Iordache Golescu, ca și în cazul șergerii numelui lui Alexandru Dimitrie Ghica de la sfîrșitul prefeței omagiale a *Condicii limbii rumânești*, „o certă semnificație vindicativă" *(op. cit.*, p. 202). Este însă vorba, probabil, și de deziluzia celui care sperase că ușurarea regimului de asuprire a locuitorilor țării va fi reală. Din existența dedicației către Kiselev în ms. se deduce că acesta era gata pentru tipar înainte de 1834, unul dintre obiectivele culturale însemnate ale Societății Literare din 1827 fiind astfel, în scurt timp, pus în faptă de către Iordache Golescu. Lucrarea trebuie, de altfel, să fie situată cronologic chiar înainte de 1828, pentru că Heliade nu numai că menționează, în prefața gramaticii sale din acest an, lucrarea lui Iordache Golescu, dar o și folosise efectiv (v. supra, p. 399 și M. Anghelescu, *Ion Heliade Rădulescu*, 1986, pp. 30—32; pentru termenii *zicere — lexis*, v. glosarul ediției de față, sub *vorbă;* termenii *singurit* și *înmulțit* din gramatica lui Heliade apar în forme similare și la Iordache Golescu: *singuratic* și *înmulțatic).* Comparația între manuscrisul și forma tipărită a gramaticii lui Iordache Golescu arată și că unii termeni grecești din ms. nu mai sînt menținuți în tipăritură.

Lucrarea lui Iordache Golescu rămîne tributară modelelor folosite în învățămîntul grecesc de la Sf. Sava; acest fapt, adăugîndu-se distanței cronologice dintre redactare și tipărire, distanță care, într-o vreme de prefaceri cum era cea dintre 1827—1840, însemna mult, face ca importanța ei directă în momentul tipăririi să fie mai mică decît cea pe care o avusese cînd era citită la întrunirile Societății Literare.

p. 267

ILIADA

Text reprodus după ms. rom. B.A.R. **2880,** ff. $127^r—134^r$. Filele sînt de dimensiuni mai mari decît cele din restul manuscrisului. Traducerea *Iliadei* (text fragmentar, conținînd partea de început a cîntului I, cca. 200 de versuri) are un mai pronunțat caracter de ciornă decît restul textelor din ms. **2880.** Regăsim o serie de grafii specifice autorului, precum *a sețe* pentru *a țese* (v. *Notă asupra ediției*, p. 9) dar, în mod curios, pe aceste cîteva foi nu mai apare consecvent notată pronunțarea dură a lui *ș*, singura explicație posibilă fiind că Iordache Golescu aplica abia la transcrierea pe curat această notație, vrînd să-i atribuie caracter normativ, așa cum s-ar deduce din explicațiile pe care el le dă acestor forme în *Băgări dă seamă...*, p. 199; v. și comentariile Mioarei Avram, supra, pp. 401—402. Traducerea

lui Iordache Golescu a mai fost publicată de N. Bănescu, *op. cit.*, pp. 287—301 și a fost analizată de Perpessicius, *op. cit.*, pp. 243—257. Ea poate fi considerată, pentru epoca în care a fost făcută, o reușită artistică și sînt toate motivele spre a regreta faptul că, prins cu atîtea alte lucrări ample și anevoioase, învățatul vornic nu a consacrat mai mult timp acestei întreprinderi. Comparativ cu traducerea contemporană a lui C. Aristia, cea a lui Iordache Golescu dovedește fără îndoială deosebitul simț al limbii române pe care îl avea acesta din urmă. Din cîte se poate vedea, intenția unor localizări transpare din text („vin roșu dă Sutești" — într-o formă anterioară: „dă Pitești"); Perpessicius, în excelenta analiză pe care o face acestei traduceri, folosește, pe lîngă termenul de *localizare*, și pe cel de *autohtonizare*, dar autohtonizarea apare aici aproape involuntar (comp. „...dă la acele cetăți, ce stupai la toate-am dat" cu trad. G. Murnu, v. 123: „...cîte-am prădat în orașe"). Ipoteza că traducerea ar fi putut să fie destinată recitării la vreun teatru de păpuși (*ibid.*, p. 256) nu ni se pare plauzibilă. Există multe pasaje în care tonul grav din forma actuală a invocației („Spune-a mea iubită doamnă, spune tu, stăpîna mea..."; la prima formă: „Spune, puică, spune dragă...", autorul însuși renunță) se păstrează nealterat. O comparație cu traducerea lui G. Murnu arată, de asemenea, că economia traducerii nu depășește limitele admisibile:

G. Murnu, vv. 67-72

Zise și-ndată șezu. Dar iată, se scoală-ntre dînșii
Fiul lui Testor, întîiul și fala prorocilor, Calha,
Care știa cîte-au fost mai demult, cîte sînt, cîte fi-vor,
Și cîrmuise ale aheilor vase pe mare spre Troia
Numai cu darul ghicirii, cu care-l cinstise Apolon.

Iordache Golescu, supra, pp. 285—286:

Așa au zis ș-au șăzut; șî-n locul lui s-au sculat
Calha, fecior al lui Thestor, cel mai mare șî-nvățat
din toții maghii, care știe cîte au fost pînă acum
Și cele ce vor să fie și cele ce sînt acum,
care-au fost și călăuză la corăbi⟨i⟩le grecești
cînd au plecat spre Troadă cu oștiri împărătești...

Alte pasaje sînt desigur amplificate, fără a deveni însă prolixe.

p. 293

GLOSAR. EXCERPTE DIN **Condica limbii rumânești...**

Cuvintele cuprinse în glosar au fost selectate din toate textele cu caracter literar ale lui Iordache Golescu (atît colecția de folclor din ms. rom. B.A.R. **213**, cît și scrierile cuprinse în ms. rom. B.A.R. **2880**). De asemenea au fost incluse în glosar cuvinte mai puțin uzitate azi, aflate în textele selectate pentru ediția de față din cuprinsul gramaticii tipărite în 1840 și din ms. rom. B.A.R. **5531.** Trimiterile se fac la filele din ms.; pentru ms. **2880,** care conține majoritatea scrierilor literare ale autorului, trimiterea constă numai în indicarea file manuscrise; pentru colecția de pilde din ms. **213,** înaintea filei manuscri se figurează sigla **P;** pentru gramatică sigla adoptată este **G,** urmată

de indicarea capitolului, cu romane; pentru piesa reprodusă după ms. **5531** sigla adoptată a fost **T.**

Am socotit util să reproducem pentru cuvintele din acest glosar definițiile date chiar de către Iordache Golescu în *Condica limbii rumânești* (ms-e rom. B.A.R. **844—850,** sigla CLR, iar cu romane nr. ms-ului, după cum urmează: **854** = I, **845** = II etc.). Am considerat că îi oferim astfel cititorului cele mai potrivite explicații asupra sensurilor unor cuvinte folosite de autor în lucrările sale literare. Pe de altă parte, prin adoptarea acestei metode, am încercat să dăm o imagine, fie și parțială, asupra structurii și asupra bogăției *Condicii.* Pentru celelalte dicționare de care ne-am folosit, siglele sînt cele cunoscute: DA *(Dicționarul Academiei Române)*, DLR *(Dicționarul limbii române)*, SIO (Lazăr Șeineanu, *Influența orientală...*, II), RDW (H. Tiktin *Rumänisch-deutsches Wörterbuch).* Nu am reprodus cuvintele-etimon notate de autor, dar am menționat locul unde se află aceste indicații, precum și proveniența cuvîntului după Iordache Golescu, pentru a face mai lesnicios accesul celor care doresc să controleze respectivele etimologii. Am reprodus încă o dată, după forma din text, forma cuvîntului din *Condică* deoarece, pe de o parte, acestea diferă uneori între ele, iar, pe de altă parte, în *Condică* sînt indicate formele gramaticale ale cuvîntului, precum și unele variante. Acele cuvinte care nu au indicații privitoare la fila manuscrisă din text reprezintă trimiteri de la un cuvînt la altul în cadrul *Condicii.* Cînd prin trimiterea respectivă se realiza în fapt glosarea termenului mai puțin cunoscut (de ex. *a balbuți*, vezi *a borborosi; taraci*, vezi *par)* nu am mai acordat poziție specială acestor trimiteri; în cazurile în care cuvîntul considerat de autor ca avînd sferă mai largă era un termen mai puțin cunoscut azi, am reprodus pozițiile respective (de ex. *mazili*, vezi *hadea*, *biv vel).*

Sînt necesare, de asemenea, cîteva explicații privind ordinea alfabetică a cuvintelor în volumele care alcătuiesc *Condica.* Ordinea este, în general, cea alfabetului chirilic, cu gruparea separată a vocalelor și a consoanelor; întîlnim aceeași ordine și în cazul colecției de folclor. Astfel, volumele *Condicii* cuprind: ms. **844** de 377 ff. — literele reprezentînd vocale; ms. **845** de 281 ff. — literele *v*, *g*, *j*, *z;* ms. **846** de 359 ff. — literele *c* și *l;* ms. **847** de 239 ff. — literele *m* și *n;* ms. **848** de 367 ff. — literele *p* și *r;* ms. **849** de 322 ff. — literele *s*, *t* și *th;* ms. **850** de 418 ff. — literele *b*, *d*, *f*, *h*, *ș*, *ț* și slovele chirilice care notează grupuri consonantice.

Redactarea acestei impresionante opere lexicografice care este *Condica limbii rumânești* a necesitat o lungă perioadă de timp, numai ordonarea materialului în forma care ni se păstrează durînd aproape un deceniu (cca. 1834 — cca. 1844; în *Condică* apare menționată și domnia lui Gh. Bibescu, v. în glosar la cuvîntul *ban).* Pornită inițial, se pare, ca un dicționar român-elin, pandant al celui elin-român în nouă volume (ms-e B.A.R. **852—860;** sigla DER), care conține și el un bogat material lexicografic românesc, *Condica limbii rumânești* tinde tot mai mult, după 1828, să se constituie ca un dicționar-tezaur românesc. Deși se păstrează încă mult material grecesc în rubricile de echivalențe, totuși, în forma cunoscută azi, această *Condică* reprezintă un dicționar al limbii române din primele decenii ale sec. al XIX-lea. Forma în care s-a păstrat nu este aceea a unei transcrieri pe curat în

viederea publicării, așa cum s-a opinat; dimpotrivă, ne aflăm încă în fața unei forme de lucru, dar structura dicționarului este completă, ar bogăția materialului este copleșitoare. Din puținul reprodus aici ar putea să se creadă că ponderea în *Condică* o dețin cuvintele azi perimate. Foarte multe cuvinte din *Condică* sînt însă neologisme, introduse cu multă îndrăzneală de către Iordache Golescu în dicționarul său (v. comentariile lui Perpessicius, *op. cit.*, pp. 206—208, precum și cele ale lui Coman Lupu și ale Zamfirei Mihail, supra, pp. 408—425). De altfel Iordache Golescu înțelegea să facă, dacă putem spune așa, un fel de „lexicografie militantă", dovedindu-se, ca și Dinicu, partizan al civilizației apusene, căci iată cum apare tratat, într-o anafora din 30 sept. 1827, nu numai semnată, dar, credem, și redactată în mare parte de Iordache Golescu, raportul dintre arhitectură, lexicografie și europenism: Trebuind să se opteze între orientala *cicma (ieșind, în arhitectură)* și *balcon*, se argumentează în anaforaua respectivă că „în politia aceasta", adică în București, cicmalele „întru adevăr pricinuiesc supărare, fiindcă picătura strășinilor mergînd mai aproape de jumătatea podului, îi face vătămare, vecinul de alăturea pierde vederea casii sale despre partea acei cicmale, razele soarelui să popresc de dînsa, cum și carăle cearcă zăticnire la trecerea lor, de nu vor fi cicmalile îndestul de înalte", în timp ce „balconul, însemnînd un ce foarte deosebit de cicma și după forma lucrului și după înțelegerea cuvîntului, nu numai că nu pricinuiește nici o supărare din cele ce s-au zis mai sus, ci încă, cînd va avea căzută înălțime încît să nu zăticnească trecerea carălor, împodobește și înfrumusețează politia, după cum să văd în cele mai mari și frumoase politii ale Evropii, de unde avem cuvîntul de *balcon*, că balconurile nu sînt nicicum poprite" (v. G. Potra, *op. cit.*, II, p. 284 sq.).

Pe cît de trist este faptul că nu a putut fi publicată *Condica limbii rumânești*, sub supravegherea autorului, în vremea lui Alexandru Dimitrie Ghica (v. Perpessicius, *op. cit.*, pp. 201—202) sau a lui Gheorghe Bibescu, pe atît de trist este și acela că de atunci încoace nu s-a mai încumetat nimeni să o aducă la lumină.

CUPRINS

Lector : SORIN MĂRCULESCU
Tehnoredactor : CONSTANŢA VULCĂNESCU

Bun de tipar : 14.05.1990. Apărut 1990
Coli tipar : 28

Com. nr. 90 306
Combinatul Poligrafic Bucureşti
Piaţa Presei Libere nr. 1
ROMÂNIA